nes qui supra pectus domi ni in cena

recu bu it. Cum crucis morti de matrem

virgi nem virgi ni commendavit. Mu

lier ecce filius tu us ad discipulum autem

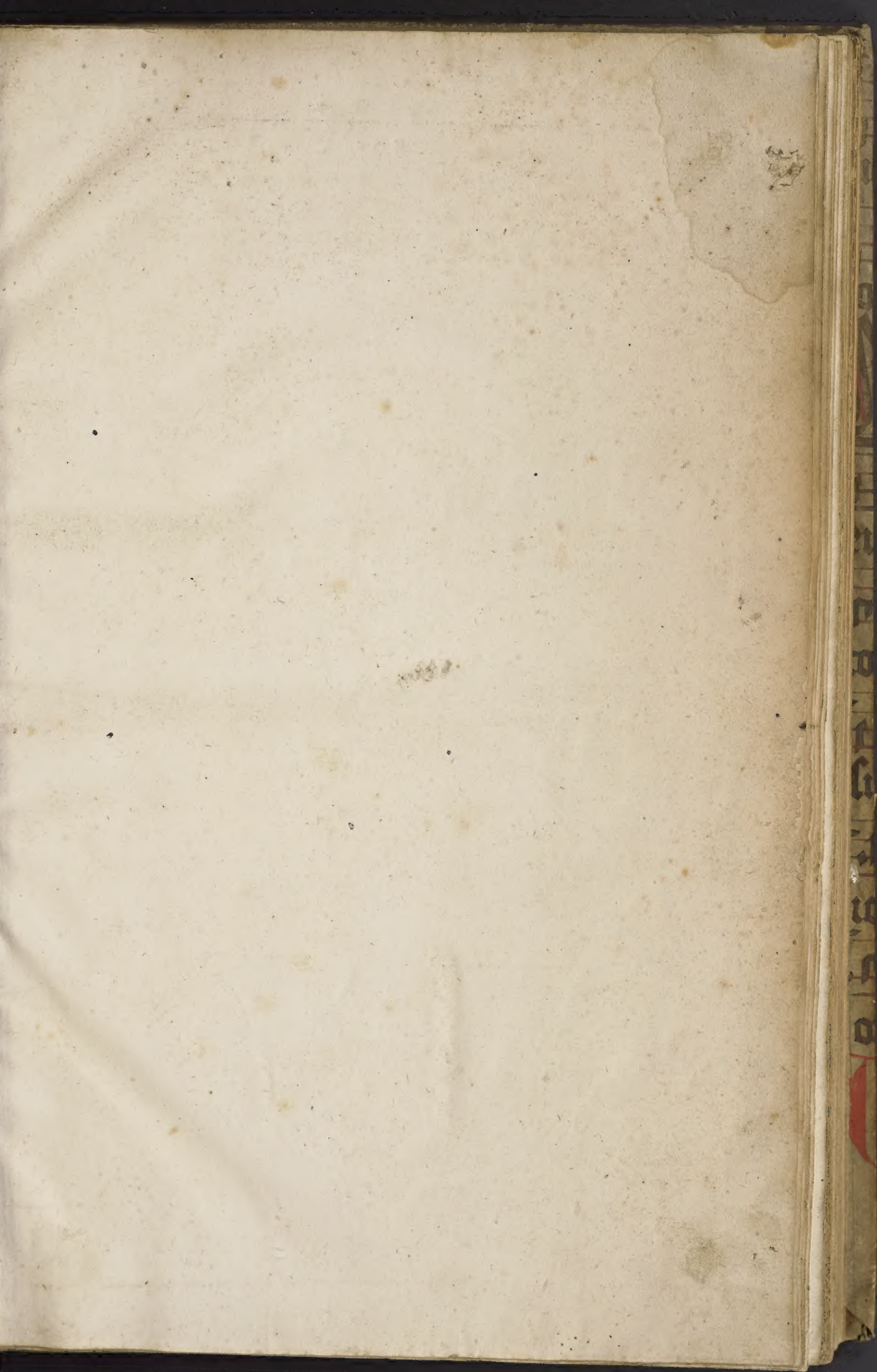
ecce mater tu a. Cui. R[iii]. Iste est

io han nes qui supra pectus domi ni in ce

na re cubu it. Beatus apostolus cui

revelata sunt secreta ce lesti a. V.

Valde honorandus est beatus iohan

TRACTATUS
DE
REGULIS JURIS.

TRACTATUS
DE
REGULIS JURIS,
CLARA METHODO
PER QUÆSTIONES, ET FUNDATAS RESPONSIONES
Solidam earum,
Quæ Quinto & Sexto Libro Decretalium ſunt
annexæ
EXPLICATIONEM
CONTINENS,
CUM
DUPLICI INDICE
VERBORUM ET IPSARUM REGULARUM
ET
APPENDICE
OMNES REGULAS JURIS CIVILIS
In Digeſtis Tit. de Regulis Juris contentas
Pro Summaria notitia
EXHIBENTE,
AUTHORE
R.P.F. ANACLETO REIFFENSTUEL,
Ordinis Minorum S. Franciſci Reform. Provinciæ
Bavariæ Lectore Jubilato.

CUM PRIVILEGIO SAC. CÆSAR. MAJESTATIS ET
FACULTATE SUPERIORUM.

INGOLSTADII,
Sumptibus JOANNIS ANDREÆ de la HAYE, Bibliopolæ Academici,
ANNO MDCCXXXIII.

APPROBATIO
REVERENDISSMI ORDINARIATUS.

Imprimatur:

Frisingæ 15. Junii 1732.

J. B. J. de PFISTERN, &c.
Cathedr. Eccl. Frising. Can. Capit. Concil. Eccl. Vice-Præses, & Pro-Vicarius Generalis.

APPROBATIO CENSORIS.

EX Mandato Reverendissimi ac Illustrissimi &c. in Spiritualibus Vicarii Generalis, Tractatum de Regulis Juris &c. *à Theologis prævie revisum, ac approbatum, debita attentione perlegi; cumque in illo nihil invenerim, quod Orthodoxæ fidei, aut bonis moribus adversatur: bene verò ea omnia, quæ in Titulo promittuntur, videlicet Solidam doctrinæ claritatem, & claram, unà cum perspicua, ac accurata tum SS. Canonum, tum LL. Civilium allegatione, Soliditatem deprehenderim; Ideo præsentem Tractatum ad adhuc majorem, & immortalem Clarissimi Authoris famam non minùs, ac ad permagnum legentium, præprimis in Dicasteriis versantium utilitatem, juris publici ut fiat, dignissimum censeo. Frisingæ* 11. *Junii* 1732

JOAN. JOSEPH. PLACIDUS SEBASTIANUS de MARALT,
Rmi. & Seren. Principis & Episc. Frising. & Ratisbon. Consil. Eccl. actual. nec non Insignis Collegiatæ ad D. Andream Canonicus Capitularis.

LICENTIA ET APPROBATIO ORDINIS.

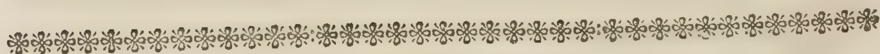
Fr. JOSEPH MARIA ab EBORA, Ordin Min. Reg. Obſervant. S. P. N. Franciſci Lector Jubilatus, SS. Congregationum Viſitationis Apoſtolicæ, & Conſiſt. Votans Indicis, Indulgentiarum, Reliquiarum, nec non S. & Univerſalis Inquiſitionis Conſultor, Epiſcop. Examinator &c. & in hac Ciſmontana Familia tam Obſervantium, quàm Reformat. & Diſcalceat. Commiſſarius Generalis, & Servus.

Cum juxta Apoſtolicas, noſtrique Ordinis Conſtitutiones per idoneos Cenſores reviſum, & approbatum fuerit opus quoddam, cui Titulus eſt: Tractatus de Regulis Juris &c. *addendus Juri Canonico Univerſo, per R. P. Anacletum Reiffenſtuel, noſtræ Reformatæ Provinciæ Bavariæ Lectorem Jubilatum elaborato. Nos præſentium tenore, cum ſalutaris obedientiæ merito R. P. Fr. Thomæ Cantuar. Pruggmair, præfatæ noſtræ Reformatæ Provinciæ Bavariæ Miniſtro Provinciali facultatem concedimus, quatenus, ſervatis in reliquo ſervandis, Typis illud mandare poſſit & valeat. Datum Romæ ex Aracæli die 20. Junii 1732.*

Fr. JOSEPH MARIA ab EBORA,
Commiſſarius Generalis Ordinis.

De Mandato Paternitatis ſuæ Rmæ.

Fr. JOANNES ANTONIUS de TAURINO,
Secretarius Generalis.

FACULTAS
ADMODUM REVERENDI PATRIS MINISTRI PROVINCIALIS.

Cum à R. P. Anacleto Reiffenſtuel *Ordin. Min.* S. *Franciſci* Reform. *Provinciæ Bavariæ Lectore Jubilato Opus quoddam, cui Titulus:* Tractatus de Regulis Juris &c. *ſit compoſitum, à duobus Theologis reviſum & approbatum, plurimùmque recommendatum, & omnia, quæ de* Jure *in Editione librorum ſunt ſervanda, ſint obſervata: tenore præſentium facul-*

facultatem impertior, ut hoc laudatissimum opus pro utilitate publica Typis mandari possit. Actum Monachii 12. *Julii* 1732.

Fr. THOMAS CANTUAR. PRUGGMAIR,
Ordin. Minist. S. Franc. Ref. Lector Jubilatus, Provinciæ Bavariæ Minister Provincialis.

CENSURA THEOLOGICA.

T*Ractatus* præsens *de Regulis Juris &c.* qui solus famosissimo alias Juri Canonico Universo R. P. Anacleti Reiffenstuel Ordinis, ac Provinciæ nostræ Lectoris Jubilati, adhuc defuisse videbatur, à pluribus utriusque Juris Peritis avidè desideratus, nunc tandem ad commune orbis Litterati Solatium Typis vulgatur; qui sanè, sicut ipsummet celeberrimum opus (Jus videlicet Canonicum Universum ab eodem Præclarissimo Authore in lucem editum) tam ob Doctrinæ soliditatem, quàm Styli claritatem, nec non perspicuam, captuque facillimam methodum, atque optimè ordinatam materiarum divisionem publicum per omnia meretur Præconium. Textus efficaces, ex ipso fonte Juris Canonici ac Civilis copiosè desumpti, & repetitò de industria revisi, fidelissimè in eodem allegantur: Regulæ ipsæ per plures casus Canonico-Civiles summè proficuè magis explanantur: Fallentiæ potiores, & in praxi frequentiores solerter adducuntur: neque objectiones, si quæ occurrunt notabiliores, unà cum fundata earum solutione, ullatenus dissimulantur; ut proin firmiter nobis persuadeamus, exspectationi atque spei de tanto Viro conceptæ, ex integro ac plenissimè esse satisfactum. Et quoniam cæteroquin in toto hoc Tractatu Fidei, aut bonis moribus prorsus nil contrarium reperitur, eundem, uti luce publicâ dignissimum, ita legentibus utilissimum fore censemus. Datum Monachij die 4. Junji 1732.

Fr. BRUNO MÆSSENHAUSER,
Lector Generalis, & Provinciæ Diffinitor.

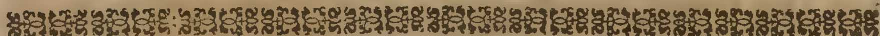
Fr. MASSÆUS KRESSLINGER,
iteratò Ex-Provincialis, & SS. Theolog. ac SS. Canonum Lector Jubilatus.

FACUL-

FACULTAS
BIBLIOPOLÆ FACTA.

EGo infra ſcriptus virtute Privilegii Sacræ Cæſareæ Majeſtatis ſuper impreſſione & diſtractione Librorum Fratribus Minoribus Regularis ac Strictioris obſervantiæ conceſſi, facultatem facio Nobili ac Strenuo Domino Joanni Andreæ de la Haye, ejusque Hæredibus, ut imprimi facere, ſuisque ſumptibus & emolumentis diſtrahere valeant opus quoddam, cui Titulus: TRACTATUS DE REGULIS JURIS &c. à R. P. Anacleto Reiffenſtuel Ord. Min. S. P. Franciſci Reformatorum Provinc. Bavar. Lectore Jubilato compoſitum, cum plenario uſu Privilegii Cæſarei. Dat. Monachii 12. Julii 1732.

Fr. THOMAS CANTUAR. PRUGGMAIR,
Ord. Min. S. Franc. Reform. Lector Jubilatus, Provinciæ Bavariæ Miniſter Provinc.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

CUm in Quinto Tomo Juris Canonici Univerſi Tit. 41. de Regulis Juris num. 4. promiſſum contineatur, quòd, ſi prima editio præfati Juris univerſi æqui, boníque habeatur, & in Bibliopolarum ciſtis non otiari compertum fuerit, ſecundæ ejusdem Editioni etiam Tractatus de Regulis Juris tam in Quinto, quàm Sexto Decretalium contentis adjungendus ſit: Prima verò Editio tam benignos Lectorum invenerit oculos, ut ſecunda in Germania (in Italia ſiquidem jam pridem repetitis habetur vicibus) unà cum memorato Tractatu de Regulis Juris à plurimis utriusque Juris peritis avidè fuerit deſiderata; Hinc promiſſò conformiter cum ſecunda Editione in Germania ſequitur nunc dudum jam compoſitus *Tractatus de Regulis Juris &c.* eo ordine, methodo, ſtylo & claritate, quâ in Jure Canonico Univerſo uſi fuimus. Faxit altiſſimus, ut cuncta ad majorem ejusdem Gloriam, & legentium utilitatem cedant.

PROÆ-

PROÆMIUM DE REGULIS JURIS IN GENERE.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Quid sit Regula Juris?*
3. *Declaratur exemplis ex Jure desumptis, & tribus seqq.*
7. *Regulæ aliæ sunt Juris Civilis, aliæ Juris Canonici.*
8. *Multùm conveniunt ad invicem, & promiscuè citantur.*
9. *Regulæ aliæ sunt Authenticæ.*
10. *Aliæ non Authenticæ, seu Brocardicæ.*
11. *Authenticæ habent vim Juris in casibus non exceptis.*
12. *Nulla Regula sine exceptione.*
13. *Regulas scire & applicare, maxima utilitas.*
14. *Quæ observanda in applicatione, & seq.*
16. *Exceptio declarat Regulam, & firmat eam in contrarium.*

1 ANtequam explicandas Regulas Juris in specie assumimus, conducens videtur priùs de earum natura in genere, earúmque divisione, vi, & authoritate, utilitate, & applicatione agere. Hinc

2 Quæritur I. Quid & quotuplex sit Regula Juris? Resp. I. Quamvìs Regulæ nomen varias habeat significationes, & Ethymologiam spectando derivetur à regendo seu regulando, *eò quòd rectè ducat, vel normam rectè vivendi præbeat, vel distortum, pravúmque corrigat. Can. Regula 2. dist. 3.* Tamen ad propositum, & in quantum ùt *Regula Juris* consideratur, denotat sententiam generalem, quæ plura Jura seu leges & canones hinc inde dispersos de diversis rebus & casibus eandem rationem habentibus agentes, brevì ac clarô compendiô complectitur & proponit. In quo genuino sensu Regula Juris benè definitur *l. 1. ff. de Regulis Juris* illis verbis: *Regula est, quærem, quæ est, breviter enarrat:* ubi per *rem* non denotatur res seu factum, vel causa in controversiam deducta, sed ipsum jus de variis rebus eandem rationem habentibus hinc inde fusiùs dispersum, quod per Regulam breviter, compendiosè & clarè proponitur; *non ut ex Regulis Jus sumatur, sed ex Jure, quod est, Regula fiat. ff. ibid.* sicque non Jus ex Regulis, sed Regulæ ex Jure sumantur.

Pro majori intelligentia Regulæ Juris, declaratur exemplis utriusque juris: sic etenim dum infames unus Canon à Prælaturis, & Beneficiis Ecclesiasticis, alius à Magistratu, alius ab officio Judicis, & Assessoris, alius à munere Tabellionis & Advocati arcet, cuncta hæc Jura & Canones diversis in locis positos unica Regula 87. Juris in 6. paucis verbis 3

bis complectitur: *Infamibus portæ non pateant dignitatum.*

4 Sic etiam quod in Jure disponitur, perjurum non esse admittendum ad testificandum propter suspicionem perjurii *c. Testimonium.* 54. *de Test. & Attest.* Item, uxorem non esse restituendam marito sævienti ab eo digressam ob metum sævitiæ. *c. literas.* 15. *in fine de Restit. spol.* deciditur unâ Regulâ Generali: *semel malus semper præsumitur malus l.* 8. *de Reg. Juris in* 6.

5 Sic pariter dispositiones Juris, quòd Matrimonium defectu ætatis invalidum resolvatur in sponsalia. *c. fin. de Desponſ. Impuberum:* & Testamentum minus solemne non præjudicet piis legatis. *c. cùm esses. de Testam.* ac licèt Donatio ultra quingentos solidos non insinuata sit invalida. §. *Aliæ autem* 2. *Instit. de Donation.* valeat saltem pro minori summa, breviter comprehendit unica illa Regula: *Utile per inutile non debet vitiari.*

6 Rursus dum lex Civilis una fœminas ab officio Judicis, alia à tutela, alia à postulando, alia à fidejubendo removet, has cunctas leges in diversis locis de diversis actibus latas breviter jam comprehendit Regula 2. in Pandectis: *Fœminæ ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt.* ut proin pro faciliori captu Regula Juris juxta dicta benè definiri valeat dicendo: Regula Juris *est sententia generalis, quæ plura jura, seu leges & canones hinc inde dispersos, de variis rebus eandem rationem habentibus agentes claro, ac brevi compendio complectitur ac proponit.* Prout etiam in re communiter eam definiunt Canonistæ & Legistæ.

7 Resp. II. Regulæ Juris in primùm dicto proprio sensu acceptæ aliæ sunt Juris Civilis, aliæ Juris Canonici. Regulæ Juris Civilis sunt, quæ Juri Civili sunt insertæ, præsertim verò illæ, quas numerô 211. Imperator Justinianus ad finem Digestorum sub Titulo, *De Regulis Juris*, subjunxit, & ad finem hujus Tractatûs etiam nos eas summariè ponemus. Regulæ Juris Canonici sunt, quæ Juri Canonico sunt annexæ: sicut enim Imperator Justinianus ad finem Digestorum ultimum posuit Titulum de Regulis Juris, quæ breviter, & compendiosè referrent Jura & Leges in Corpore Juris comprehensas; sic ad imitationem ejusdem etiam Summi Pontifices Gregorius IX. & Bonifacius VIII. & quidem Ille post omnes quinque libros Decretalium finalem Titulum esse voluit *de Regulis Juris* (quæ ibidem 11. numerantur.) Iste verò post omnes libros Sexti Decretalium ad finem posuit Regulas Juris numerô 88. pariter sub Titulo seu Rubrica *de Regulis Juris*, quæ propterea etiam Regulæ Juris in Sexto communiter dicuntur.

Habent tamen Regulæ utriusque Juris tam Civilis nempe quàm Canonici summam connexionem, convenientiam, & habitudinem ad invicem, ac in plurimis materiis sese mutuò adjuvant & explicant; suntque à potiori Regulæ Juris Canonici ex ipsis Regulis Juris Civilis assumptæ, ut proin tam Legistæ, quàm Canonistæ utriusque, Civilis nempe, & Canonici Juris Regulis promiscuè meritò utantur, easque pro suis causis citent, & plerumque applicent. 8

Regulæ Juris rursus aliæ sunt Authenticæ, aliæ non Authenticæ, sed doctrinales duntaxat, communiter Brocardicæ dictæ. Authenticæ sunt omnes, quæ Authoritate Papali, vel Imperiali Juri Canonico, vel Civili præsertim sub hac Rubrica seu Titulo *de Regulis Juris* reperiuntur insertæ. 9

Non Authenticæ, seu Doctrinales & Brocardicæ sunt, quæ à Juris Consultis, vel aliis Doctoribus privata authoritate ex variis textibus, vel etiam Philosophorum dictis deprompta inveniuntur, citantúrque, & applicantur quidem, vim Juris tamen, uti Authenticæ, non habent, etsi pondus suum & authoritatem sat magnam in probando habeant. 10

Quæritur II. Quam vim & authoritatem habeant Regulæ Juris? Item quam utilitatem afferant, & quomodo applicari debeant? ℞. I. Regulæ Juris Authenticæ debitè applicatæ in casibus non exceptis habent vim juris. Ratio est; quia etsi jus novum non faciant, tamen plura jura priùs jam constituta supponunt, eáque compendiosè comprehendunt, & hoc ipso vim juris continent utpote ex jure desumptæ, juríque in speciali Titulo insertæ, & non nisi jura comprehendentes, & juxta illa conditæ. 11

Dicitur autem: *in casibus non exceptis:* quia etsi Authenticæ Regulæ Juris benè applicatæ vim juris habeant, universaliter tamen & semper infallibiles non sunt, cùm in ipso jure nonnunquam reperiantur exceptiones contra regulas. Tum quia materiæ illæ, quas 12

quas Regulæ Juris præstringunt, maximam habent latitudinem, indéque propter diversitatem rationis, vel Juris dispositionem non rarò patiuntur exceptiones & Fallentias, prout cum communi Doctorum benè advertit Gloss. fin. in Rubric. de Regulis Juris, dicens: *Regula propriè sic dicitur, quasi regulariter vera, quamvis patiatur exceptiones;* Estque propterea communiter receptum illud Brocardicum: *Nulla regula sine exceptione.*

13 Resp. II. Non obstante, quòd Regulæ Juris suas patiantur exceptiones, & fallentias, tamen maxima censetur utilitas earum, éstque perutile Regulas Juris legere, & relegere, eásque, quantùm fieri potest, memoriæ mandare, atque pro decisione causarum & casuum eas allegare: Tum quia hôc ipsô, quòd ferè quævis variorum Jurium de diversis rebus eandem rationem habentibus agentium multitudinem compendiosa ratione complectatur, cunctæ Regulæ compendiosam pro adjutorio memoriæ præbent juris notitiam: Tum quia juxta eas deciduntur casus emergentes, qui à Jure speciatim, & expressè non sunt decisi; cùm tales casus decidendi sint per similia. *l. non possunt* 12. *ff. de Legibus:* Nam de similibus idem est judicium. *c. Inter.* 4. *in fine, de Rescript.* Similia autem vel maximè cognoscuntur ex Regula de variis rebus plura Jura similia complectente: Tum etiam quia ex illis forte semper desumitur argumentum; quia in dubio potior est causa illius, pro quo stat Regula, cùm habeat intentionem pro se fundatam in Jure, & immunis ab onere probandi transferat illud in adversarium, qui probare tenetur, quòd casus, de quo agitur, à Regula sit exceptus, uti benè advertit Gloss. in Rubr. de R. J. *arg. c. Ad decimas, de Restit. spoliat. in* 6. juncta *l. Ab ea.* 5. *ff. de Probat.* Hinc communia illa axiomata: *Regulæ standum est, donec contrarium probetur, arg. c. fin. de Restit. spoliat. Regulæ inhærendum est, donec de Fallentia constet.* Gobath. *T.* 5. *quin. cap.* 42. *n.*94. *Ratio sumpta ex Regula fortissima est.* Navarr. *lib. Consil.* 7. *de sepult. Qui habet Regulam pro se, dicitur fovere jus certum.* Barto. *in l.* 2. *ff. Si quis in Jus vocatus.* Decius, & alii. *Regulæ Juris sunt tenaces, à quibus in dubio recedendum non est.* Gobath. *l. c. n.* 45. Dicitur autem in Resp. I. n. 11. data. *Regula debitè applicata.*

Resp. enim III. Circa debitum usum & applicationem Regulæ alicujus pro decidendo casu particulari præter alia, duo præcipuè esse observanda. 14
Primò, utrùm in tali casu eadem habeatur ratio; cùm enim, juxta definitionem Regulæ suprà n. 6. datam, Regula sit sententia generalis & compendiosa plurium Jurium conjunctio, ac dispositio de variis rebus eandem rationem habentibus, necessariò sequitur, quòd ratio casûs decidendi debeat eadem esse cum ratione generali ipsius Regulæ; hac enim deficiente, & ubi non est eadem ratio, ibi censeri & esse non potest eadem Juris dispositio. *l. Illud.* 32. *ff. ad Legem Aquiliam.*

Secundò attendendum, an non circa talem casum specialis in Jure habeatur exceptio; hæc enim ubi adest, procul dubio Regula non procedit, cùm exceptiones aliud non sint, quàm limitationes, seu fallentiæ Regularum circa casus particulares. Quinam autem casus in Jure specialiter sint excepti, in decursu examinando singulas Regulas in particulari magis patebit. 15

Cæterùm licèt exceptiones aliquô modô adversentur Regulæ Generali, eidem tamen etiam suô, præsertim duplici modô opitulantur: & quidem *Primò*, quia juxta tritum axioma: *Exceptio declarat Regulam;* cùm ex qualitate exceptionis & casûs excepti facilè colligi possit, de quonam genere vel materia Regula loquatur. *Secundò*, quia *Exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis, l. Ex eo.* 18. *ff. de Testibus.* 16

Ratio est; Tum quia, qui aliquam speciem sub genere contentam excipit, de reliquis sub eodem genere contentis etiam cogitâsse, & eas non exceptas, sed sub genere comprehensas voluisse censendus est. *l. Cùm Prætor.* 12. *pr. ff. de Judic.* Tum quia verba Regulæ generalia, generaliter de omnibus sub Regula contentis, & specialiter non exceptis intelligenda veniunt, *c. quia circa* 22. *de Privi.* nisi casus aliqui exceptis omnino similes forent, aut correctio Juris, vel absurdum sequeretur, vel ex sufficienti ratione appareret, verisimile non esse, quòd Legislator talem casum sub universali Regula voluerit esse comprehensum.

CAPUT I.

De Regulis Juris Quinto Decretalium annexis In Specie.

PRÆFATIO.

SUMMARIUM.

1. *Ratio Ordinis.*
2. *Methodus scribendi & explicandi.*

1 PRæmissâ in Proœmio sufficienti notitiâ circa Regulas Juris in genere, progredimur in Nomine Domini ad Declarationem seu Explicationem Regularum Juris Canonici in specie, totam rem per duo capita absolvere intendentes: & quidem ordinem Juris secuturi priùs, seu in primo Capite de Regulis Juris Canonici Quinto Libro Decretalium annexis: in secundo autem Capite de Regulis Juris Canonici ad finem Sexti Decretalium in speciali, eóque ultimo Titulo positis tractabimus; cui subnectemus Caput III. De Regulis Juris Civilis, non declarando illas, sed adducendo duntaxat, ut cuivis præsertim Corpus Juris Civilis non habenti ad manum sint, explicationem earundem, quæ fori Canonici non est, Legistis relinquentes.

2 Methodum quod concernit, pro faciliori intelligentia & majori claritate (quam cordi habere pro viribus conabimur) eandem, quam in Jure Universo à nobis dilucidato, observabimus, totam materiam per quæsita ita tractando, ut à potiori circa quamvis Regulam duo ponamus quæsita. Primum quidem, quomodo Regula sit intelligenda: & quis sit verus genuinus sensus illius, quem etiam ubi opus erit per exempla ex Jure desumpta ampliùs declarare studebimus. Secundum verò de Exceptionibus & Fallentiis contra Regulam, non quidem omnibus (ne Tractatus nimiùm excrescat, & obscurentur potiùs quàm declarentur Regulæ) sed magis servientibus. Intellecto enim genuino sensu Regulæ, cognitísque exceptionibus, quas patitur, prudens lector facilè colliget, quando & quomodo ad propositum aliqua in particulari casu ritè applicari valeat; præsertim quia in multis remissio fiet ad Juris Canonici Libros & Titulos à nobis editos, ubi, qui vult, materiam fusiùs tractatam habere poterit. Ponitur itaque ex Quinto Decretalium declaranda

REGULA I.

Omnis Res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

SUMMARIUM.

1. *A quo hæc Regula? & cum quibus concordet?*
2. *Quomodo? & de quibus intelligenda?*
3. *Quis verus illius sensus sit?*
4. *Declaratur exemplis ex Jure desumptis. & tribus seqq.*
8. *In quibus Regula patiatur exceptiones & fallentias? & tribus seqq.*

1 HÆc Regula tribuitur S. Chrysostomo cap. 5. Operis imperfecti in Matth. & ad verbum refertur *c. omnis. 27. q. 2.* eíque concordat *c. cùm cessante. 60. de Appellat.* Item Regula Juris Civilis 35. *ff. de Regulis Juris*, sic sonans: *Nihil tam naturale est, quàm eodem genere quodque dissolvere, quo colligatum est.*

2 Quæritur I. Quomodo sit intelligenda hæc Regula? & quis verus, ac proprius illius sensus sit? ℞. Eam non nisi de obligationibus seu contractibus temporalibus civilibus, non item de spiritualibus, aut de aliis rebus intelligendam esse, ut proin per verba, *omnis res*, omnis obligatio seu contractus civilis temporalis denotetur. *Glossa magna hìc* cum Communi DD.

Ex

3 Ex quo clarè eruitur, verum & proprium sensum hujus primæ Regulæ esse sequentem: *Omnis obligatio seu contractus civilis temporalis, per quascunque causas sive media & modos contrahitur, aut inducitur, per eosdem etiam dissolvitur.*

4 Declaratur exemplis: Primum addicit ipsa Regula Juris Civilis 35. ff. de R. J. n. 1. utpote nostræ similis allegata, dum verbis Regulæ statim sequentia annectit: *Ideò verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensûs obligatio contrario consensu dissolvitur.* Sic etiam pactum pactô *l. Si unus.* §. *Pactus. ff. de Pactis.* lex lege solvitur. §. *penult. Instit. de Jure nat.* Siquidem lex sive præcipiens, sive prohibens etiam legitimè promulgata, sola voluntate Principis, qui eam condidit, iterum tollitur *arg. c. Alma.* 24. *prin. de Sent. Excom. in* 6. Sic pariter solâ illius tolluntur voluntate obligationes portandi & præstandi onera, v. g. tributa, vectigalia & similia. Strein ad hanc Reg. n. 2.

5 Sic rursus Emptio & venditio mutuo consensu facta solo mutuo consensu, & post traditionem rei consensu eodem, reique, & pretii redditione dissolvitur *l. prout* 80. *ff. de Solut. &* §. *fin. Instit. quibus modis toll. obligat.* Sic Testamentum solemne per aliud testamentum solemne tollitur *l. Hac consultissima.* 21. *C. de Testament.*

6 Sic ulteriùs Sponsalia de futuro occulta mutuo consensu contracta eodem etiam solvuntur. Dicitur autem notanter *occulta*, quia, ut publicè contracta cessent, saltem in aliquibus Diœcesibus, ùt in Frisingensi, accedat Authoritas Judicis Ecclesiastici, necesse est; immò etiam ad secretò quidem contracta, sed postea evulgata, uti patet ex Rituali Diœcesis præfatæ *cap.* 9. *membr.* 1. §. 7. *n.* 3. ubi expressè decernitur, ut non tantùm sponsalia coram Parocho publicè contracta, sed etiam secretò contracta, sed postea divulgata, ad sui dissolutionem requirant authoritatem publicam Judicis Ecclesiastici.

Illud tamen etiam notandum *cum Glossa hic*, per Regulam hactenus declaratam non negari, quin obligationes etiam aliis, quàm inductæ sunt, modis solvantur. Sic enim plures obligationes tolluntur reali solutione *l. Nulla.* 5. *C. de solut.* Tolluntur etiam Præscriptione *Prin. Instit. quibus modis toll. obligat.* Item tolluntur morte, quæ omnia solvit: sic morte solvitur obligatio Societatis §. *Solvitur.* 5. *Instit. de Societ.* Frequentior tamen, & quasi ordinarius solvendi obligationes modus est idem, qui erat constituendi juxta hactenus declaratam Regulam; quamvis etiam in hoc suas patiatur exceptiones. Hinc

Quæritur II. Quas exceptiones & Fallentias patiatur Regula I. hactenus declarata? 8
℟. Plures, inter alias etiam sequentes, & quidem 1. Fallit in Matrimonio consummato; quia ex institutione Divina est indissolubile, & ideo mutuo consensu, quo contractum est, solvi non potest.

Fallit 2. In Sacramentis Baptismi, Con- 9
firmationis, & Ordinis, utpote quorum effectus & character est indelebilis pariter ex institutione Christi, & ideo semel suscepta sicut non iterantur, sic etiam ampliùs non amittuntur *Gloss. hic.* ℣. *omnis. Abbas hic pr. & n.* 2.

Fallit 3. In cunctis obligationibus spi- 10
ritualibus, prout jam dictum n. 3. de verò sensu Regulæ. Gloss. & Abb. l. c. cum communi aliorum. Rationem assignant; quia sicut obligationes temporales faciliùs destruuntur, quàm constituuntur, sic obligationes spirituales faciliùs constituuntur, quàm destruuntur *arg. c. Inter corporalia.* 2. *de Translat. Episc.* cum fortius sit spirituale vinculum, quàm carnale.

Fallit 4. In obligationibus ex natura 11
sua, vel ex Dispositione legis Divinæ aut humanæ perpetuis: Ratio est, quòd licèt obligationes ex contractibus ortæ regulariter dependeant à voluntate contrahentium, cùm contractus operari non debeant ultra intentionem agentium *l.* 19. *ff. de Rebus credit.* Nihilominus, quia contrahentes se conformare censentur Juri, & naturæ contractûs *l.* 57. §. *Cùm ita. ad S. C. Trebell.* & *l.* 54. §. *Inter locatorem. ff. locati.* contractus, & inde orta obligatio irrevocabilis evadit, quando eam lex, vel natura perpetuam esse volunt, ita ut, quod priùs erat voluntatis, ex pòst facto fiat necessitatis. *L.* 12. *in fine C. de contrah. Empt. l.* 22. §. *sicut.* 11. *ff. Mandati.*

REGULA II.

Eſtote Miſericordes &c. Hoc locô nil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi ut ea facta, quæ, dubium eſt, quô animô fiant, in meliorem Partem interpretemur. Quod enim ſcriptum eſt: ex Fructibus eorum cognoſcetis eos: De Manifeſtis dictum eſt, quæ non poſſunt bonô animô fieri: ùt ſtuprum, Blaſphemiæ, Furta, Ebrietates & ſimilia, de quibus nobis permittitur judicare.

Vel ùt Rubrica habet:

Dubia in meliorem Partem interpretari debent.

SUMMARIUM.

1. *Quomodo intelligenda hæc Regula?*
2. *Intelligitur de omnibus actionibus & verbis. Quilibet præſumendus bonus, donec probetur malus. ibi.*
3. *Stante verô dubiô ſolùm procedit Regula.*
4. *Verus ſenſus Regulæ.*
5. *Securiùs eſt, errare meliùs quàm pejùs interpretando.*
6. *Meliùs eſt rationem reddere propter miſericordiam, quàm propter crudelitatem.*
7. *Quando? & quomodo adhibendus Rigor? Facilitas veniæ eſt incentivum peccandi. ib.*
8. *Declaratur Regula exemplis. & tribus ſeqq.*
12. *Fallit Regula in manifeſtè ac intrinſecè malis.*
13. *Item quando agitur de damno avertendo.*
14. *Et in Judicijs.*

1 QUæritur I. Quomodo hæc Regula II. intelligenda? & quis verus ejus ſenſus ſit? Reſp. I. Hanc Regulam eſſe facilem intellectu; quia, uti patet, ſeipſam declarat; hinc ab aliis communiter ſolîs illîs verbîs proponitur: *Ea facta, quæ dubium ſunt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.* vel ùt Rubrica habet: *Dubia in meliorem partem interpretari debent.*

2 Notandum tamen, per verbum Regulæ *facta* intelligi omnes actus, geſta, operationes, actiones, imo & verba *arg. c. quia circa.* 22. *de Privileg.* quæ ſi ita ſe habent, ut nec certum, nec probabilius, nec verè probabile appareat, ſed verè dubium maneat, ex quo fine, vel qua intentione bona vel mala prodierint, bonâ potiùs, quàm mala intentione & animo contigiſſe, cenſenda ſunt vî hujus Regulæ. Rationem dat *S. Thomas* 2.2. *q.* 60. *art.* 3. quia ille, qui habet malam opinionem de proximo abſque ſufficienti ratione, facit ei injuriam, eúmque temerè judicat, & indirectè contemnit, quod licitè facere non poteſt juxta illud Salvatoris *Matth.* 7. *v.* 1. *& Lucæ* 6. *v.* 37. *Nolite judicare* (intellige temerè ſine ſufficienti ratione) *& non judicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini.* Fundatur etiam in lege charitatis volente, ut quivis præſumatur bonus & innocens, donec probetur malus. *arg. c. unico de Scrutinio. c. fin. de Præſumpt. & l. Meritò* 51. *ff. pro Socio.*

Dicitur autem notanter in Reſponſione: *ut verè dubium maneat;* quando enim ex ratione & circumſtantiis quis magis in unam, quàm alteram partem inclinaret, licèt cum formidine de oppoſito, jam ceſſaret dubium, & ſubintraret opinio, ſicque Regula locum non haberet, uti ex Farin. *Prax. Crimin. q.* 36. *n.* 197. Menoch. *de Præſumpt. q.* 7. *n.* 47. benè obſervat Strein. in hanc Regulam n. 1. quia dubitatio nullus adhuc eſt probationis gradus, ſed potiùs principium inveſtigationis de veritate & certitudine Farin. Menoch. l. c. Cæterùm ùt rectè advertit Strein. l. c. Dubium naſci ſolet vel ex defectu medii ſcientifici, vel ex obſcuritate ipſius rei, facti, aut ſermonis, vel ex æqualitate ſignorum aut rationum: manente ergo vero dubio ſolùm procedit Regula circa quam proin 3

Reſp. II. Verus & proprius ſenſus Regulæ ſecundæ eſt ſequens: *Quandocunque actiones vel verba ita conſtituta ſunt, ut non appareat, ſed verè dubium maneat, utrùm animo, ſeu intentione bona vel mala prodierint, ea in bonam partem interpretari, & animo ſeu intentione bonâ potiùs, quàm malâ contigiſſe cenſere debemus:* ob rationes & jura ſupra n. 2. jam allegata. 4

Nec obſtat, contingere poſſe, quòd ille, qui

qui in meliorem partem interpretatur, frequentiùs fallatur; Respondetur enim, meliùs esse, quòd quis fallatur habens bonam opinionem de homine malo, quàm quòd rariùs fallatur habens malam opinionem de homine bono; quia ex hoc fit proximo injuria, non autem de primo, ùt benè advertit S. Thom. *l. c. art.* 4.

6 Hinc etiam *arg. can. alligant. cau.* 26. *q.* 7. meliùs est, de misericordia argui, quàm de crudelitate; nam ùt habet S. Chrysost. citato can. relatus: ***nonne meliùs est propter misericordiam rationem reddere, quàm propter crudelitatem?***

7 Et si objiciatur, *can. Est injusta.* 33. *cau.* 23. *q.* 4. præcipi, ut servetur rigor, ibi: *Est injusta misericordia* &c. *facilitas enim veniæ incentivum tribuit delinquendi.* Resp. hîc esse sermonem de discreto misericordiâ mixto rigore, qui nullatenus severitas vel crudelitas à S. Chrysostomo relata, sed debitus, utilis, & necessarius justus zelus est, & dici debet, quem si non adhibent Rectores, ipsi quoque censentur rei delictorum à subditis commissorum, *arg. can.* 1. 2. *&* 3. *dist.* 86. ibi can. 1. *Inferiorum culpæ ordinum ad nullos magìs referendæ sunt, quàm ad desides, negligentésque Rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem* (alibi legitur *necessariam*) *dissimulant adhibere medicinam;* quia ubi delicta manent impunita, liberiùs & frequentiùs peccatur, ac locum habet citatus textus *can. est injusta.* quòd *facilitas veniæ incentivum tribuat delinquendi:* & econtra verum manet illud: *ubi rigor, ibi vigor. arg. cit. can.* 3. *dist.* 86. Addit Glossa in cit. can. *alligant.* ℣. *melius can. est injusta.* de servando rigore intelligendum esse, quando aliàs nulla est spes emendationis, vel correctionis; item de insolentibus & tumidis *arg. cit. can.* 2. *dist.* 86. ibi: *corripiantur tumidi, tolerentur infirmi: & quod in peccatis severiùs castigari necesse est, non sævientis plectatur animô, sed medentis.*

8 Porro Regula nostra, & sensus ejusdem ulteriùs declaratur, & firmatur ex aliis concordantibus Juris Principiis ac Regulis, simúlque ostenditur, universaliter verum esse, quod Regulæ Rubrica dicit: *Dubia in meliorem partem interpretari debemus.* Sic enim 1. si quis gratiosum rescriptum obtinet cum clausula: *Si idoneus est*, & dubium apparet, an idoneus sit, non tenetur se idoneum probare, sed talis benigniore interpretatione præsumi debet textu claro *c. fin. de Præsumpt.*

2. Actus, qui potest denotare delictum & non delictum, ùt carens delictô interpretari debet. *l.* 51. *ff. pro socio. l.* 4. §. *docere.* 12. *ff. de vi bon. rapt.* 9

3. In odiosis & onerosis v. g. in pœnis infligendis, stante dubio semper mitiorem, & benigniorem, reóque favorabilem interpretationem amplecti oportet. *c. odia* 15. *de R. J. in* 6. *Odia restringi & favores convenit ampliari.* cui concordat *c. in pœnis* 49. *de R. J. in* 6. *In pœnis benignior interpretatio est facienda.* 10

4. Existente dubio in contractibus & testamentis benignè & ita interpretari debemus, ut potiùs valeant, quàm pereant *l. Proximè.* 3. *ff. de his, quæ in Testamento delentur.* ibi: *in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minùs justius est quàm tutius.* 11

Quæritur II. Quas Exceptiones seu fallentias patiatur Regula II? Resp. Præter alias, etiam sunt sequentes, & quidem 1. Fallit Regula in actionibus manifestè malis, uti patet ex ipso textu Regulæ; ubi etiam additur ratio: *quia non possunt bonô animô fieri, ùt stuprum, blasphemia, furta, ebrietates & similia, de quibus nobis permittitur judicare*, adeò ut non tantùm nemo teneatur, sed nec prudenter possit interpretari, illa bonô animô esse facta. 12

Fallit 2. In casibus, in quibus agitur de malo avertendo, vel bono acquirendo aut tuendo: in his enim etsi in dubio id, quod pejus est, de proximo positivè judicare non valeamus, tamen illud timere, & de illo cogitare, indéque convenientes cautelas adhibere licet, cùm Jura etiam abundantem cautelam approbent. *l. Testamentum.* 17. *C. de Testam.* Et profectò si sua quis propria facta timere, & suspecta habere potest juxta Job cap. 9. ℣. 28. *Verebar omnia opera mea:* quare non alienis attendere, ne sibi vel aliis noceant? Hinc illi minimè contrà hanc Regulam sed prudenter agunt, qui peregrinis & ignotis hominibus hospitio susceptis cistas, & cubicula claudunt, pretiosam supellectilem abscondunt, si quæ pro avertendo damno contra quemvis aliam cautelam adhibent. Strein. *in hanc Reg.* 13

Fallit

14 Fallit 3. In Judiciis; in his enim judex causam vel factum controversum & dubium non pro privato arbitrio & bonitate sua in meliorem partem interpretari potest, sed juxta allegata & probata, ac prout res in se est, judicare debet *can. judicet.* 4. *cau.* 3. *q.* 7. &, *c.* 1. *de sent. & re jud. in* 6. salvô tamen illô, quòd manente dubio reus sit absolvendus *c. Inter dilectos.* 6. *de fide Instrum.* & *c. Ex litteris.* 3. *de probat.* ibi: *promptiora sunt jura ad absolvendum, quàm condemnandum.*

REGULA III.

Utiliùs scandalum nasci permittitur, quàm Veritas relinquatur.

Vel ùt Rubrica habet:

Propter scandalum evitandum non est omittenda Veritas.

SUMMARIUM.

1. *De scandalo remissivè: datur triplex veritas:* ibi:
2. *Vitæ videlicet, Justitiæ & Disciplinæ.*
3. *Regula intelligenda est de veritate vitæ. Sensus Regulæ proprius.* ibi.
4. *Extenditur Regula.*
5. *Veritas justitiæ & disciplinæ ob scandalum quando temperari debet.*
6. *Specialis textus ex jure ad propositum serviens.*
7. *Ad vitandum scandalum neque venialiter peccare licet.*
8. *Quam exceptionem patiatur Regula circa veritatem vitæ?*
9. *Major est obligatio cavendi scandala pusillorum, quàm pharisaica.*
10. *Quæ fallentiæ Regulæ circa veritatem Justitiæ, & Disciplinæ?*
11. *Et quæ circa veritatem doctrinæ?*

1 Suppositâ, ex Theologia, notitiâ quid, & quotuplex sit scandalum, de quo in nostra Theologia Morali *Tr.* 4. *dist.* 7. *q.* 2. sufficienter egimus, notandum cum Gloss. h. c. quòd triplex detur veritas, Vitæ scilicet, Justitiæ, & Disciplinæ.

2 *Veritas vitæ* est ipsa legibus & præceptis conformis honestas & integritas vitæ: *Veritas Justitiæ* ad Judices pertinens est universalis recta administratio Justitiæ juxta exigentiam jurium & legum: *Veritas Disciplinæ* Prælatis propria est debita cura disciplinæ, ut à subditis juxta cujusvis institutum omnia debito ordine & modo peragantur, ac puniantur. Gloss. hic. Addunt aliqui etiam Veritatem Doctrinæ, seu sermonis, quæ in conformitate mentis cum verbis externis consistit, & mendacio opponitur. Hôc notatô

3 Quæritur I. Quomodo de Veritate intelligenda sit Regula? & quis proprius illius sensus sit? Resp. Regula nostra ad initium posita propriè ac principaliter intelligenda est de Veritate Vitæ, ita ut verus sensus illius sit: *Propter scandalum passivum vitandum, seu impediendum alterius peccatum nil est faciendum, aut omittendum, quod sinè peccato fieri, aut omitti non potest:* seu: *potiùs est permittendum scandalum passivum, hoc est, peccatum alterius, quàm quòd quis ipse faciat aut omittat, quod sinè peccato, sicque sinè læsione Veritatis Vitæ facere aut omittere non potest, arg. c. faciat.* 15. *cau.* 22. *q.* 2. Concordant Doctores communiter cum Glossa h. t. & Ratio est; *quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona.*

Extenditur communiter hæc Regula 4 etiam ad illas actiones, quæ ex se quidem nec præceptæ, nec prohibitæ, honestæ tamen, ac nullam speciem mali habentes sunt, si eas communis, & privata, propria vel aliena necessitas aut utilitas, vel damnum secuturum exposcat: ut proin eas ponere omnino liceat, etsi ex illis scandalum sive pharisaicum sive pusillorum prævideatur & sequatur, prout cum communi Theologorum jam diximus, probavimus, & exemplificavimus in nostra Theologia Morali *Tr.* 4. *dist.* 7. *q.* 2.

Resp. II. Veritas Justitiæ & Disciplinæ, 5 quamvìs ordinariè loquendo omnino etiam observandæ sint, tamen ad vitandum scandalum

dalum quandoque temperandæ, omittendæ, vel differendæ veniunt *arg. can. ut constitueretur. 25. dist. 50. & c. Sanè 2. de Temporib. Ordinat.* Sic quando ex graviori, etsi legali correctione vel punitione subditi, ejus desperatio, aut graviora mala prudenter timentur, meritò temperatur, aut aliquamdiu differtur, vel omnino intermittitur Veritas Disciplinæ. Pariter quamvis Veritas Justitiæ ad vitandum scandalum taliter omitti nequeat, quòd innocens condemnetur, aut, quod suum est, alteri auferatur, tamen temperari potest mitigatione vel condonatione pœnæ à lege impositæ Strein. *ad hanc Reg. n. 1. in fine;* ut proin veri sint versus adducti à Glossa in *c. Sanè. 2. de Tempor. Ordin.* & *h. c.*

Ob populum multum crimen pertransit inultum.
Est verum vitæ, Doctrinæ, Justitiæque.
Primum semper tene, duo propter scandalum linque.

6 Circa præfatas veritates intuitu scandali omittendas, vel retinendas specialiter etiam servit doctrina *c. cùm ex injuncto 2. de novi operis nuntiatione*, contenta, ibi: *Sacræ Scripturæ testimonio debueras didicisse, quòd, licèt opera illa, quæ sinè peccato mortali omitti non possunt, nec sunt pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quæ sinè peccato mortali committi non possunt: ab his tamen, quæ sinè peccato mortali committi possunt pariter & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum, & eis etiam pro vitando scandalo insistendum. Unde Apost. 1. Corinth. 8. si scandalizatur frater, non comedam carnes in æternum &c.*

7 Si objicitur: ergo pro vitando scandalo proximi, & peccato mortali saltem licebit quandoque venialiter peccare; nam textus solùm excipit peccatum mortale. Resp. negando consequentiam: quia quod intrinsecè malum, quale est v. g. mendacium, etiam in materia veniali, fieri non potest ad vitandum scandalum; cùm peccatum non sit eligibile. Contingit tamen, aliquid propter aliquam circumstantiam non esse peccatum veniale, quod illâ sublatâ esset veniale, prout v. g. verbum aliàs otiosum, si ex rationabili causa profertur, non est otiosum, neque peccatum. Et de hujusmodi intelligendus est textus. S. Thom. *2. 2. q. 43. art. 7. ad 5.*

Quæritur II. Quas exceptiones seu fallentias patiatur Regula III. Resp. inter alias esse etiam sequentes: & quidem primò circa Veritatem Vitæ quamvis nunquam liceat committere peccatum etiam leve intrinsecè tale ad vitandum scandalum quodcunque, tamen opera quædam supererogatoria, & aliæ piæ operationes ad veritatem vitæ cæteroquin suô modô pertinentes ad vitandum scandalum præsertim pusillorum omitti debent, si ad eas propria, vel aliena necessitas aut utilitas non cogat. Layman *lib. 2. tr. 3. cap. 3. n. 8.* & Theologi communiter. Ratio est; quia ex lege charitatis tenemur evitare grave detrimentum proximi, si absque nostro incommodo possumus. 8

Dicitur autem notanter: *præsertim pusillorum;* quia major est obligatio cavendi scandalum pusillorum quàm pharisaicum, cùm istud ex mera malitia, illorum autem ex infirmitate, vel ignorantia sumatur, & propterea Christus *Matth. cap. 18. ℣. 7.* ait: *Væ illi, qui scandalizaverit unum de pusillis istis:* dum econtra scandala pharisaica parùm curanda esse verbô atque exemplô docuit apud eundem Matth. *cap. 15. ℣. 14.* ubi etsi discipuli ei dixerint: *scis, quia pharisæi auditô hoc verbô scandalizati sunt,* id parùm curans respondit: *Sinite, cæci sunt & duces cæcorum.* 9

Fallit secundò circa Veritatem Justitiæ & Disciplinæ in casibus supra n. 5. positis. 10

Fallit tertiò circa Veritatem Doctrinæ vel sermonis; quia licèt hæc etiam ad gravissimum vitandum scandalum positivè violari, & mendacium committi non possit, tamen ad idem vitandum retineri, & differri potest ac debet, nisi propria vel aliena necessitas, vel communis utilitas eam edicere exposcat ob rationem supra n. 4. allatam. Cæterùm de scandalo vide magis apud Theologos. 11

REGULA IV.

Quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum: nam & Sabbatum custodiri, præceptum est: Machabæi tamen sine sua culpa in Sabbato pugnabant: Sic & hodie, si quis jejunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur.

SUMMARIUM.

1. *Supponitur ex Theologia notitia de diversitate Necessitatis & legis.*
2. *Regula neutiquam est intelligenda de illicitis jure Divino naturali;*
3. *Sed illicitis lege duntaxat humana, vel quandoque etiam lege positiva Divina:*
4. *Qualiter illicita fiunt licita ob necessitatem saltem gravem, non item propter communem, seu levem.*
5. *Verus Regulæ sensus quis?*
6. *Declaratur exemplis.*
7. *Fallit Regula, quando transgressio legis vergit in damnum totius Communitatis:*
8. *Vel in contemptum legis aut Religionis.*

1 PRo intelligentia hujus Regulæ ex Theologia supponitur notitia, Necessitatem aliam esse absolutam, aliam moralem: rursus Moralem aliam esse extremam, aliam gravem, aliam communem, seu levem. Item Legem aliam esse Divinam, aliam humanam: Divinam item aliam esse naturalem, aliam positivam. Supposità hâc notitiâ

2 Quæritur I. Quomodo intelligenda hæc Regula? Et quis verus ac proprius illius sensus sit? Resp. I. Regula hæc neutiquam de illicitis lege Divina naturali, sed de illicitis lege humana duntaxat, & aliquando etiam Divina est intelligenda: ita ut taliter illicita evadant licita, quando moralis extrema vel gravis necessitas ad ea urget. Ferè unanimis DD. De illicitis jure naturali (qualia sunt stuprum v. g. adulterium, fornicatio, mollities, perjurium, blasphemia, mendacium, directa expulsio fœtus &c.) Ratio est; quia talia intrinsecè & essentialiter sunt illicita & mala, ac ideò per nullam necessitatem moralem, etsi extremam cohonestari, & licita fieri possunt: cùm essentiæ rerum sint immutabiles.

3 De prohibitis verò lege duntaxat humana, vel aliquando Divina positiva, ratio est; quia etsi Legislator Divinus, à quo originaliter omnis Lex, & illius in obligando vis dependet, statuere potuisset, ut lex quævis in quovis etiam extremo necessitatis casu obligaret: tamen fragilitati & conditioni humanæ se accommodare voluit, & concedere, ut ea, quæ à natura seu intrinsecè, & essentialiter non sunt mala, sed ideò solummodo illicita, quia per legem positivam prohibita, in necessitate extrema, vel saltem gravi licitè fieri queant, uti ex innumeris tam Scripturæ, quàm utriusque Juris exemplis infra ex parte ponendis apertè patet, & DD. communiter tenent.

Dicitur autem notanter: *Vel saltem gravi;* quia communis duntaxat, seu levis necessitas à transgressione legis minimè excusat, sicque non facit licitum, quo [illegible] vi illius illicitum est, prout communiter docent tam Theologi quàm Canonistæ ex illa ratione; quòd aliàs propter casuum quotidie occurrentium frequentiam obligationes legales facilè eliderentur in magnum Reipublicæ detrimentum. Debet ergo necessitas, ex illicito faciens licitum, esse extrema vel saltem gravis, id est, talis, quæ magnum seu grave damnum, aut periculum animæ vel corporis, vitæ, famæ vel bonorum &c. importat. Et ex his præmissis 4

Resp. II. Verus sensus Regulæ est sequens: *Actiones & Omissiones lege duntaxat humana illicita, ordinariè evadunt licita, quando ad eas urget extrema, vel gravis necessitas. Idem quandoque procedit etiam de illicitis lege Divina positiva.* Declaratur & confirmatur sensus Regulæ exemplis. 5

Et quidem prima duo ponit ipsa Regula de Sabbato & jejunio; licèt enim lege positiva Divina Sabbatum ita custodiri fuerit præceptum, ut in illo certamen aliquod inire non licuerit, tamen quia Machabæos ad pugnandum in Sabbato coëgit necessitas, per Regulam à culpa declarantur immunes. Item licèt vi legis positivæ teneamur observare jejunia Ecclesiastica, tamen ægrotus urgente necessitate illa violans nullius culpæ reus est, *c. 2. de observat. jejun.* Sic propter necessitatem alimentorum licitum est diebus festivis opera 6

opera servilia peragere *c.* 3. *de Feriis.* Sic etsi bona immobilia Ecclesiarum alienare sit illicitum *cap.* 1. 4. *&* 5. *de Reb. Eccles. alienand. vel non.* tamen urgens necessitas alienationes earum facit licitas. *c. quando.* 4. *de consuet.* ubi, sicut & in pluribus utriusque Juris locis universalis redditur ratio, videlicet, quia *Necessitas non habet legem, seu non subjacet legi*, intellige positivæ. Unde nulla circa hoc apud DD. est controversia.

7 Quæritur II. Quas Exceptiones seu Fallentias patiatur Regula IV? Resp. Eam præter alia fallere 1. quando actio aut omissio contra legem etiam humanam cederet in detrimentum totius communitatis; uti si miles ob periculum mortis stationem desereret, indéque integram Civitatem, vel exercitum in grave damnum vel periculum conjiceret. Covar. *in c. Alma Mater. p.* 1. §. 3. *n.* 9. Palao *Tr.* 3. *disp.* 1. *p.* 16. *n.* 1. *&* 2. & alii. Ratio est; quia bonum commune Civitatis vel exercitûs multùm præponderat vitæ alicujus hominis privati.

Fallit 2. quando transgressio legis humanæ cessura videtur in contemptum ipsius Legis, & potestatis legislativæ; vel in commune detrimentum fidei aut Religionis Palao *l. c. n.* 3. cum communi aliorum. Ratio est; quia subintrare videtur Jus naturale dictans, bonum commune Religionis, & publicæ potestatis legislativæ præferendum esse bono alicujus privati; indéque à tali legem humanam etiam in extrema vel gravi necessitate cum dispendio vel periculo vitæ, famæ, aut bonorum fortunæ observari debere in casu, quô aliàs sequeretur detrimentum commune Religionis, aut contemptus potestatis legislativæ. Plura de obligatione Legum, & excusatione ab eadem, item de tota materia legis amplè & exactè tractavimus in *Lib. I. Juris Can. Tit. II. de Constit.* 8

REGULA V.

Quod latenter, aut per vim, vel aliàs illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

SUMMARIUM.

1. *Quomodo hæc Regula intelligenda?*
2. Latenter, *idem ac* clam.
3. *Verbis* per vim *intelligitur metus gravis.*
4. *Quid per verbum* illicitè?
5. *Quis verus sensus Regulæ?*
Declaratur exemplis. ibid. & tribus seqq.
7. *Contractus etiam jurati, qui sine peccato servari non possunt, sunt ipso jure nulli.*
8. *Cæteri contractus illicitè facti de Jure valent, sed rescindi possunt.*
9. *Fallit Regula in actibus ex speciali dispositione insolubilibus.*
10. *Item quando metus gravis ab intrinseco, vel justè incutitur.*
11. *Datur Dolus bonus, qui contractibus non obest.*

1 Quæritur I. Quomodo hæc Regula sit intelligenda? & quis proprius illius sensus sit? Resp. I. Quamvis vi hujus Regulæ (cui ex parte concordat illa 64. *de Reg. J. in* 6. *quæ contra Jus fiunt, utique pro infectis haberi debent.*) videantur omnia, quæ aliquô ex modis à Regula allegatis fiunt, ipso jure nulla & irrita esse, ob verba: *nulla debent stabilitate subsistere;* tamen juxta Gloss. & communem DD. non in mox dicto, sed in hoc sensu intelligenda venit Regula, quòd vel ipso Jure sint nulla, vel si de Jure subsistant, tamen per sententiam Judicis ad instantiam partis annullari possint & debeant. Quænam verò ipso Jure sint nulla, & quæ primùm annullanda, partim ex infra adducendis exemplis, partim ex declaratione *Reg.* 64. *J. in* 6. patebunt, partim dicta jam sunt in nostro Jure Canonico *lib. I. Tit.* 40. *De his, quæ vi, metúsque causâ fiunt.* Item *lib. II. Tit.* 14. *de dolo & contumacia.*

Interea pergimus ulteriùs ad declaranda Regulæ Verba: & quidem terminus *latenter* coincidit cum termino *clam*, quem textus *in ff. quod vi vel clam* latissimè explicat; præcipuè verò; illud *clam* fieri dicitur, quod taliter fit, ut nequeat venire in notitiam ejus, cujus interest, ut sciat, *l. Clam possidere.* 6. *ff. de Acquir. possess.* Omnia siquidem, quæ sic clam & latenter, sicque dolosè fiunt, suspecta sunt de malo juxta illud Salvatoris *Joan.* 3. *Omnis, qui malè agit, odit lucem.* 2

Hinc *l. 1. ff. quod vi aut clam.* id, quod vi, aut clam fit, restitui, aut destrui jubetur, etsi cæteroquin tale quid agendi quis jus habuerit: *tueri enim jus suum debuit, non injuriam comminisci:* subdit ibidem Prætor. Porro in alio Juris sensu etiam illud *latenter*, & *clam* fieri dicitur, quod seclusis arbitris & testibus fit, habéntque clandestinè facta plerumque præsumptionem injustitiæ. *l. fin. ff de Ritu nupt.* & 54. *ff. de Administrat. tutorum.*

3 Per terminum Regulæ, *aut per vim*, non intelligitur vis absoluta, aut violenta coactio, quæ omnem prorsus consensum excludit, cùm taliter violentatus aut coactus *magìs pati, quàm agere convincatur*, ut dicitur *c. Sacris. 5. De his, quæ vi metùsque causà fiunt.* sed intelligitur vis compulsiva, & impulsiva, quæ idem est ac metus, & quidem ad propositum gravis, cadens in virum constantem, ex quo gravi metu si quid fit, juxta Regulam nostram stabilitate carere debet: non item quæ fiunt ex levi metu, qui hìc non attenditur.

4 Per verba: *Vel aliàs illicitè introductum est*, intelliguntur ea, quæ contra Juris prohibitionem, legémque Divinam aut humanam facta apparent, quia cuncta hæc illicita sunt. His conformiter

5 Resp. II. Proprius sensus Regulæ sequens est: *omne illud, quod latenter seu clam, & dolose vel per metum gravem ab extrinseco injustè incussum aut aliàs contra Juris prohibitionem introductum aut gestum est, aut ipso jure nullum & irritum, aut instante parte annullandum, & irritandum est, sicque firma stabilitate caret.* Declaratur & confirmatur exemplis: Sic enim 1. Matrimonium contra Decretum Tridentinum sine Parocho & testibus *Clam*, seu *Clandestinè* contractum, aut comminatione mortis, vel alterius gravis mali, sicque vi seu metu gravi in virum constantem cadente extortum ipso Jure nullum & irritum est. Trident. *Sess.* 24. *cap.* 1. *℣. qui aliter. de Reform. Matrim. juncto c. Cùm locum.* 14. *de Sponsalib. & Matrim.*

6 Sic pariter 2. Alienationes rerum immobilium, aut pretiosarum Ecclesiæ contra Juris prohibitionem sine debita Juris solemnitate factæ, invalidæ sunt ipso Jure, *can. Apostolicos* 13. *cum seqq. cau.* 12. *q.* 2. & fusiùs videndum *lib. III. Tit.* 13. *de Rebus Eccles. alien.* §. 1. Sic 3. Professio Religiosa metu gravi injustè incusso emissa ipso Jure nulla habetur *c.* 1. *de His, quæ vi.*

Sic 4. Universaliter omnes illicitè facti 7
contractus illi, qui sine peccato servari non possunt, sunt ipso Jure nulli; cùm nemo ad peccandum obligari valeat, etiamsi intercesserit Juramentum, quia *non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. c.* 58. *de R. J. in* 6.

Econtra etsi plerique contractus, pacta, 8
conventa, & transactiones, qui sine peccato servari possunt, gravi metu injustè incusso initi de Jure valeant quidem; quia metus etiam gravis non tollit voluntarium, sed verum relinquit tritum illud, *coacta voluntas est voluntas*, uti cum communi aliorum benè advertit Gloss. *in c.* 2. *V. coactus. de His quæ vi:* tamen datur contra illos actio, *quod vi, metùsque causà*, & instante adversario rescindi debent *l.* 1. *ff. quod metùs causà.* junctâ *l. si mulier* 21. §. 1. *ff. eod.* & ampliùs diximus *lib. I. Tit.* 40. *de His, quæ vi, metùsque causà.* §. 2. *à n.* 36.

Quæritur II. Quas exceptiones seu 9
fallentias patiatur Regula IV? Resp. Præter alias, etiam sequentes. 1. In illis actibus & contractibus, qui semel validi, vel ex natura sua, vel ex Juris dispositione non ampliùs annullari valent, etiamsi contra juris prohibitionem illicitè fuerint facti; nam *multa fieri prohibentur, quæ, si fuerint facta, obtinent roboris firmitatem. c. Ad Apostolicam* 16. *de Regular.* quemadmodum patet in Matrimonio, quod etsi sine præviis denuntiationibus, vel diebus prohibitis, aut in statu peccati mortalis illicitè contrahatur, tamen etiam sic contractum ampliùs annullari non potest. Item in Sacramentis Baptismi, & Ordinis, utpote quæ etiam ex metu gravi injustè incusso perpetuò valent, hoc ipso, quòd juxta dicta metus non tollat voluntarium, & consequenter non impediat indelebilem characteris impressionem, prout DD. communiter advertunt.

Fallit 2. Si metus etiam gravis non 10
ab extrinseco, puta ab alio homine, sed ab intrinseco, ab ipso metuente ex propria passione vel natura ob timorem imminentis mortis, ob morbum, naufragium &c. provenit. Fallit 3. in casu, quò metus gravis ab extrinseco quidem, justè tamen incutitur; Fallit 4. Si metus licèt gravis non ad extorquendum tamen consensum, sed ad alium finem

finem obtinendum injustè incutiatur: ob hujusmodi enim metum actus & contractus nec invalidi sunt, nec invalidari possunt, prout ampliùs diximus & probavimus *lib. I. Tit. 40. de His, quæ vi, metusque causâ. n. 26. & seqq.*

11 Fallit 5. In dolo bono & justo, quatenus prudens solertia, pia astutia & machinatio est ad se, vel alios justè defendendum, ad propria vel aliena jura tuenda, vel recuperanda; sicut enim justus metus sine ullo præjudicio actuum & contractuum etiam ab extrinseco incuti, sic pariter justus dolus adhiberi valet *can. Dominus 2. cau. 23. q. 2. l. 1. §. Non fuit. 3. ff. de dolo malo.* quô dolô usus est S. Paulus dum dixit: *cùm essem astutus, dolô vos capi. 2. ad Cor. 12. ṽ. 16.*

REGULA VI.

In ipso causæ initio non est à Quæstionibus inchoandum.

SUMMARIUM.

1. *Per Quæstiones in Regula intelliguntur Tormenta, seu Tortura.*
2. *Verus sensus Regulæ quis?*
3. *Tortura servatô debitô modô laudabilis est.*
4. *Jura ex iis, quæ ordinariè vel frequenter accidunt, conduntur.*
5. *Ad debitum modum Torturæ requiritur I. ut constet de corpore delicti.*
6. *II. Ut crimen sit atrox.*
7. *III. Ut adsint præcedentia sufficientia indicia.*
8. *IV. Ut reus non sit persona à Tortura immunis: & quæ personæ. ibid.*
9. *V. Ut delictum aliter probari nequeat.*
10. *VI. Ut reus non reddatur inutilis.*
11. *VII. Ut servetur proportio in Tortura.*
12. *Contra Judicem non servato juris ordine procedentem datur appellatio, & actio injuriarum perpetua.*
13. *Observanda in Religione nostra circa Torturam.*

1 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis proprius illius sensus sit? Ante responsionem Notandum, totam difficultatem circa hanc Regulam in eo consistere, quid hic per *Quæstiones* intelligatur; cùm in Jure *quæstionis* nomine subinde etiam ipsa Judicia publica veniant, eò quòd in iis, an reus nocens vel innocens sit, quæratur. *l. Facturus. 1. ff. de Origine Juris.* & Gonzalez in hanc Regulam n. 2. probare nitatur, per quæstiones hîc intelligi querelas seu lamenta: quibus non obstantibus Resp. I. Per terminum *à quæstionibus* hîc intelligi tormenta, vulgò Torturam. Glossa hîc communiter recepta. *arg. L. Item ad Labeonem. §. 41. ff. de injur.* ibi: *Quæstionem intelligere debemus tormenta & corporis dolorem ad eruendam veritatem.*

2 Resp. II. Verus Regulæ sensus est: *In causa seu processu criminali non est inchoandum à Tortura:* sed habenda sunt priùs indicia, sufficientes præsumptiones, aut semiplena, vel plus quàm semiplena probatio. Gloss. cit. textu satis claro. *l. 1. ff. de quæstionibus:* ubi dicitur: *non esse à quæstionibus incipiendum:* & statim §. 1. sic habetur: *Ad tormenta ita demum venire oportet, cùm suspectus est reus, & aliis argumentis ita probationi admovetur, ut sola confessio deesse videatur.* Ratio Regulæ est, quia si causa seu processus criminalis sine præcedentibus sufficientibus præsumptionibus, vel semiplena probatione statim à Tortura inchoaretur, sæpe innocentes eidem subjicerentur, ipsámque vitam amittere deberent, si, uti subinde contigit, ad vitandam vehementiam doloris ex tortura provenientem, crimen, quod non commiserunt, faterentur.

3 Cæterùm licèt Ludov. de Vives *lib. 19. cap. 6. S. Augustini de Civitate Dei* ex primùm dicta, & aliis rationibus præsertim illis, quæ *l. 1. §. 23. ff. de quæstionibus.* referuntur illis verbis: *Nam plerique patientiâ, sive duritiâ tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit: alii tantâ sunt impatientiâ, ut quodvis mentiri, quàm tormenta pati velint. Ita fit, ut vario modo fateantur, & non tantùm se, verùm etiam alios comminentur:* Torturam penitus è medio tollendam opinetur; tamen opinio hæc tanquam singularis contra clara Jura antiqua & nova, torrentem Doctorum, & universalem tribunalium praxim militans meritò non attenditur, & Torturæ usus debitè serva-

servatus intuitu boni communis & publici omnino approbatur ac laudatur.

4 Nec refert, quòd occasione Torturæ enarrata in cit. l. 1. subinde eveniant, & innocentes damnentur; quia hoc per accidens est, &, si torturæ modus debitus servetur, raró contingit; Jura autem non secundùm ea, quæ raró, sed juxta ea, quæ frequenter fiunt, conduntur. *L. Ex his*. 4. *ff. de Legib.* ibi: *ex his, quæ fortè uno aliquo casu accidere possunt, Jura non constituuntur.* & *l. Nam ad ea*. 5. *ff. eod.* ibi: *Nam ad ea potiùs debet aptari jus, quæ & frequenter & facilè, quàm quæ perraró eveniunt.* Unde etiam in cit. l. 1. ff. de quæstionibus, non obstantibus absurdis ibidem allegatis per accidens subinde contingentibus, Tortura approbatur.

5 Dicitur autem notanter: *Torturæ usus debitè servatus* approbatur; Plura siquidem requiruntur, ut tortura debitè adhibeatur, ne in abusum & crudelitatem abeat, plúsque damni, quàm utilitatis afferat. Inter quæ ex jure & Criminalistis potiora succinctè adducimus. Primò igitur & ante omnia debet constare de corpore delicti, id est, debet constare, quod delictum, de quo hîc & nunc quæritur, & cujus arguitur subjiciendus torturæ, revera à quocunque tandem sit commissum; nam donec de hoc certè constet, processus criminalis inchoari nequit *l.* 1. §. 24. *ff. de quæstion.* juncta *constitutione pœnali Carolina art.* 6.

6 Secundò requiritur, ut crimen sit atrox, & capitale pœnam mortis, vel æquivalentem, aut gravissimam corporalem, quæ saltem major sit ipsâ torturâ, inducens. *l. Edictum*. 8. *ff. de quæsti.*

7 Tertiò requiritur, ut adsint indicia, præsumptiones prudentes, aut semiplena probatio contra subjiciendum torturæ: idipsum totum, quod vult Regula nostra, videlicet ùt in ipso causæ initio à quæstionibus, seu à tormentis vel Tortura non inchoetur; seu ùt Rubrica hîc loquitur: *Tormenta indiciis non præcedentibus inferenda non sunt*: cui concordat clarus textus l. 1. ff. de quæstion. supra n. 2. allegatus.

8 Quartò, ut reus Juris privilegiò non sit persona exempta; quales sunt personæ Illustres, & nobilitate vel militiâ præclari. *l. Milites*. 8. *pr.* & *l. Divo* 11. *C. de quæst.* nisi sint rei criminis excepti v. g. læsæ Majestatis, perduellionis, Magiæ &c. *l.* 16. *C. de quæstion.* *l.* 4. *C. ad legem Jul. Majest.* Item fœminæ prægnantes. *l. prægnantis*. 3. *ff. de pœnis.* Valetudinarii, quibus tortura vel mortem, vel irreparabile damnum in valetudine allatura meritò timetur. *l Si quis*. 3. §. 7. *ff. de S. C. Silan.* Impuberes. *l. de Minor*. 10. *pr. ff. de quæstion.* Senes decrepiti, viribus ita imbecilles, ut tormenta sine periculo mortis sustinere non valeant, aut memoriæ tam debilis, ut rerum à se, vel aliis gestarum verisimiliter non meminerint. *cit. l.* 3. §. 7. *ff. de S. C. Silan.*

Quintò requiritur, ut delictum aliter nequeat plenè probari. *l Divus*. 9. *pr. ff de quæstion.* cùm tortura solùm introducta sit in subsidium aliarum probationum. 9

Sextò, ut Reus ita servetur illæsus, ne omnino reddatur inutilis, uti cum Farinac. *Prax. crimin. q.* 38. *n.* 54. ampliùs dilucidat Clarus, qui hactenus dicta, & cuncta alia Torturam concernentia exactissimè pertractat. 10

Septimò requiritur, ut torquendi non omnes æqualiter, sed pro diversitate delicti, indiciorum & personæ graviùs vel mitiùs torqueantur. *l.* 10. §. 3. *ff. de quæst.* junctâ *Carolinâ art.* 51. ubi ordinatur, *quòd tortura debeat institui secundùm qualitatem indiciorum, & suspicionum: item secundùm conditionem personæ plùs aut minùs, semel aut sæpiùs, durius aut levius ex arbitrio boni & discreti Judicis inferri.* 11

Quodsi Judex requisita ad torturam non servet, aut modum à Jure præscriptum transgrediatur, appellare potest reus. *cau.* 2. *q.* 6. *can. non solent* 30. & competit ei actio injuriarum contra Judicem. *l. Nec Magistratibus*. 32. *ff. de Injur.* quam actionem non annuam duntaxat, sed perpetuam esse docet cum Manzio Haunold *Tom.* 6. *de J. & J. tr.* 3. *à n.* 464. 12

Porro, quæ circa torturam in Processu criminali in nostra Religione observanda sint, specialiter adduximus *lib. V. Tit. I.* §. 8. *à n.* 472. Cæterùm, quia præsens Regula VI. plùs aliud non continet, quàm ut in causa seu processu criminali sine præviis indiciis & præsumptionibus à tortura non statim inchoetur, nec exempla Juris pro ejus majori declaratione, nec fallentiæ circa eam, nec quid aliud ampliùs adducenda videntur; præsertim cùm de Tortura incidenter huc spectante sufficienter jam dictum sit. 13

REGU-

REGULA VII.

Quidquid in ſacratis Deo Rebus & Epiſcopis injuſtè agitur, ſacrilegium reputatur quia Sacra ſunt, & a quoquam violari non debent.

SUMMARIUM.

1. *Terminus* Sacra *quid?*
2. *Dantur Perſonæ Sacræ: & quæ?*
3. *Res Sacræ: & quæ?*
4. *Et loca Sacra: quæ?*
5. *Verus ſenſus Regulæ quis?*
6. *Declaratur ſenſus quoad Perſonas Sacras:*
7. *Circa Res Sacras.*
8. *Ac circa bona & jura temporalia.*
9. *Regula quoad Perſonas quando fallat?*
10. *Et quando quoad Res? & n. ſeq. Vaſa Sacra tangere quando liceat, vel non? ibi.*
11. *Itemquando quoad bona & jura temporalia fallat?*
12. *Ac loca Sacra?*

1 QUæritur I. Quomodo intelligenda hæc Regula? Et quis verus ſenſus illius ſit? Reſp. I. Hâc Regulâ nil aliud dici, quàm quòd omnis ille Sacrilegium committat, indéque Sacrilegus ſit, qui rem vel perſonam Deo ſacram injuſtè violat, lædit, offendit, irreverenter tractat &c. Ubi *Res* latè ſumitur, prout etiam loca ſacra v.g. Eccleſias, cæmeteria &c. comprehendit, uti cum Gloſſa hîc DD. communiter advertunt. Intelligitur enim hîc per terminum *Deo ſacra, ſeu ſacrata* omne illud, quod Deo, ejúsque cultui directè vel indirectè, mediatè vel immediatè ſpecialiter dicatum eſt: cujusmodi Deo ſacratum ſeu ſacrum tria continet, Perſonas videlicet, Res, & Loca ſacra, quorum quodlibet ſi injuſtè violatur, offenditur, irreverenter, indignè tractatur, Sacrilegium committitur. *Can. Nulli. 3. cum ſeqq. cau. 12. q. 2.*

2 Porro nomine Perſonæ Sacræ, ſeu ſacratæ, veniunt Clerici Sæculares & Regulares, ac omnes utriusque ſexûs Religioſæ, utpote vel per ſacros Ordines, vel per tria vota Obedientiæ, paupertatis & caſtitatis, ac profeſſionem in Religione per Sedem Apoſtolicam approbata emiſſam divino cultui & ſervitio ſpecialiter mancipati. *can. Cleros. 1. diſt. 21. can. duo ſunt. 7. cau. 12. q. 1.* de quibus perſonis pleniùs egimus *lib. II. Tit. II. §. 9. de Foro compet.* item *lib. III. Tit. 49. §. 9. de Immunit. Eccleſ.* ubi etiam oſtendimus, eis Novitios quoque annumerandos eſſe: an autem, & quando etiam Eremitæ hoc nomine gaudeant, diximus *lib. III. Tit. I. à n. 20.*

3 *Res Sacræ* tria genera complectitur: & primò ejus nomine veniunt Sacramenta, quorum indigna tractatione Sacrilegium committi, indubitatum eſt. Secundò Vaſa ſacrata ad ſuſceptionem & conſervationem Sacramentorum ordinata, uti ſunt Calices, Ciboria, Monſtrantiæ: item Altaria, Imagines Chriſti & Sanctorum, eorúmque Reliquiæ: item ſacrum Evangelium, & tota Sacra Scriptura. Tertiò ornamenta, & paramenta Eccleſiæ Altarium, veſtésque ſacræ Sacerdotum, ac ſacrorum Miniſtrorum; cùm cuncta hæc Eccleſiaſtica benedictione, vel aliàs ad cultum divinum directè vel indirectè ſpecialiter deputata ſint, indéque absque Sacrilegio indignè tractari non poſſunt. Huc in certo ſenſu reducuntur etiam res & bona temporalia mobilia & immobilia, Juráque Eccleſiarum, Monaſteriorum & aliorum piorum locorum, quia & hæc ad cultum divinum indirectè ſaltem ordinata ideò meritò cenſentur, quia ad Eccleſiæ fabricam conſervandam & reparandam, ad comparanda, quæ pro divino officio ritè peragendo requiruntur, atque ad Salaria & neceſſariam ſuſtentationem Miniſtrorum Eccleſiæ ſunt deſtinata, conſequenter injuſtè violata, ablata &c. Sacrilegium ſecum trahunt, uti infrà patebit.

Loca ſacra ſunt Eccleſiæ, Capellæ, Oratoria pro divinis Officiis obeundis, & Sacramentis adminiſtrandis per conſecrationem aut benedictionem præviam deputata. *c. cùm Eccleſia. 5. & c. Eccleſiæ. 8. de Immunit. Eccleſ.* Ex quibus præmiſſis 4

Reſp. II. Verus ſenſus Regulæ VII. eſt: *Sacrilegium committit, & verè ſacrilegus eſt, qui Perſonas, Res, vel Loca Sacra injuſtè violat, lædit, vel indignè aut irreverenter tractat;* quia juxta communem DD. ſacrilegium nil aliud eſt, quàm injuſta violatio, læſio, aut indigna, 5

indigna, irreverens tractatio personæ, rei, vel loci sacri. *arg. cit. can. Nulli. cum seqq. cau.* 12. *q.* 2.

6 Declaratur sensus Regulæ exemplis ex Jure desumptis: & quidem inprimis circa personas DEO sacras: sic enim sacrilegium committit, ac insuper excommunicationem incurrit, qui tali personæ manus violentas injicit. *can. si quis suadente.* 29. *cau.* 17. *q.* 4. Item qui fornicationem, aut aliam turpitudinem carnalem in corpus illius exercet: *Can. Virginibus.* 14. *cau.* 27. *q.* 1. qui eam ad forum sæculare trahere, & jurisdictione sæculari contra eam procedere præsumit. *can. Nullus judicum.* 2. & *can. Relatum.* 14. *cau.* 11. *q.* 1. item *can. bene quidem.* 1. *dist.* 96. *cum concord.* & amplius diximus *lib. II. Tit. II.* §. 9. *de foro compet.* Item, qui tributa, vectigalia & alia hujusmodi onera ei imponere attentat. *c. Non minus.* 4. *c. Adversus* 7. *de Immunit. Eccles.* fuséque dictum habetur *lib. III. Tit.* 49. §. 9. & 10.

7 Circa Res Deo sacras sacrilegium committit, qui Sacramenta indignè administrat vel recipit: qui vasa sacra, paramenta Ecclesiastica ad usus profanos adhibet: qui verba Scripturæ sacræ ad jocos præsertim impudicos applicat: qui Reliquiis, sacris Imaginibus irreverentiam exhibet. *can. quæ semel.* 4. *can.* 19. *q.* 3. *can. ligna.* 38. *can. vestimenta.* 42. *de consecrat. dist.* 1. cum concord. junctâ *Reg. semel.* 51. *de R. J. in* 6. ibi: *Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.* Tenéntque DD. communiter, meritò addentes, non omnia sacrilegia esse æqualia, sed gravia vel levia pro diversitate rei sacræ, & indignæ tractationis, seu irreverentiæ irrogatæ: de quo magis Theologi.

8 Sic ulteriùs Sacrilegium committit, qui etiam res bona & jura temporalia Ecclesiarum, Monasteriorum, & piorum locorum supra n. 3. ad finem enarrata injustè violat, gravat, aufert &c. *can. Nulli.* 3. *cau.* 12. *q.* 2. ibi: *Nulli liceat ignorare, omne, quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum Sanctorum* (id est, ùt Gloss. hîc. ℣. *Sanctum.* benè advertit, ad usum Sanctorum) *Domino erit, & ad jus pertinebit Sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui à Domino & Ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit, & usque ad emendationem, & Ecclesiæ satisfactionem ut sacrilegus judicetur, &, si emendare noluerit, excommunicetur.* De quo sacrilegii genere ob violata, gravata, ablata bona & jura temporalia Ecclesiarum & locorum piorum exactè tractavimus *lib. III. Tit.* 49. §. 9. & 10.

Quæritur II. An? & quæ fallentiæ circa Regulam hanc VII. Resp. Esse præter alias etiam sequentes: & quidem fallit circa Personas sacras 1. in casibus, ubi in pœnam sceleris personæ sacræ privatæ existunt privilegiò Clericali. *arg. c. cùm non ab homine.* 10. *de Judic. c. un. de vita, & honest. Cleric. in* 6. Fallit 2. In casibus, in quibus non currit privilegium canonis. *arg. c. super eo.* 1. *c. Ex tenore.* 10. *c. universitatis.* 24. *de Sentent. Excom.* 9

10 Circa Res sacras Fallit 1. quoad vasa sacra, v. g. Calicem, patenam, Corporale, Monstrantiam: quæ licèt, dum Corpus Christi actu continent, nemo præter Sacerdotem & Diaconum sine gravi irreverentia tangere queat. *arg. can. In sancta hac.* 41. & *seq. de consecrat. dist.* 1. ac sine levi, aut veniali irreverentia, si Corpus Christi actu non continent, *arg. Non oportet.* 30. & *can. Non liceat.* 31. *dist.* 23. tamen si perdunt priorem figuram, aut ita immutantur, ut ad finem deputatum non ampliùs habilia sint; item si exe crantur, seu justa de causa privantur benedictione, etiam à non sacratis manibus, absque sacrilegio tangi possunt: sicut & Corporalia & Purificatoria, si lotione, aut refectione indigent, dummodo à Sacerdote prius laventur, uti habet communis & universalis consuetudo optima legum interpres.

11 Quoad bona & jura temporalia Fallit 1. in communi necessitate habente conditiones præscriptas *cit. Lib. III. Tit.* 49. *de Immunit.* §. 10. *à n.* 255. ubi & Clerici contribuere tenentur. Fallit. 2. In bonis feudalibus ad Ecclesias pertinentibus. *c. cæterùm.* 5. *de Judic. c. Ex transmissa.* 6. *c. Verùm.* 7. *de foro compet.* in causis feudalibus enim etiam Clericus feudatarius ad præstanda feudi onera tenetur.

12 Quoad Loca sacra Fallit 1. si Templa, Ecclesiæ, Sacella consecrata, aut benedicta destruuntur. Tunc enim lapides & ligna sine irreverentia & sacrilegio ad usus profanos applicantur. Fallit 2. Si homicidium, gravis vulneratio, notabilis effusio sanguinis

in locis

in locis sacris contingit casu fortuito, v. g. ab animali, homine furioso, amente &c. In quibus casibus Ecclesia non polluitur. De quo, utì & tota materia circa vasa, & loca sacra plenè tractavimus *lib. III. Tit.* 40. *de Consecrat. Eccles.*

REGULA VIII.

Qui ex timore facit Præceptum, aliter, quàm debeat, facit, & ideo jam non facit.

SUMMARIUM.

1. *Difficultas Regulæ in quo consistat?*
   Timor duplex: alius filialis. ibid.
2. *Alius servilis: hicque*
3. *Alius bonus, & utilis. ac seq.*
5. *Alius purè servilis, seu mundanus, ac inutilis.*
6. *Sensus genuinus Regulæ quis?*
7. *Declaratur exemplô.*

1 QUæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis sensus verus illius sit? Ante responsionem Notandum, totam difficultatem circa intelligentiam hujus Regulæ in hoc consistere, de quo timore loquatur. Duplex siquidem, vel potiùs triplex est Timor: filialis nempe, & servilis; hícque vel supernaturalis & bonus, vel merè servilis seu mundanus. Filialis est, quô quis Deum sicut filius patrem timet, & ex hoc timore, ne eum offendat, præcepta & mandata illius observat: qui timor in charitate fundatus optimus est, innumerísque in locis laudatur & commendatur à Sacra Scriptura, utì Psal. 18. ℣. 10. *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi.* Psal. 111. *Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimìs.* & Psal. 30. *Timete Dominum omnes Sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum.* Item: *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & salvos faciet eos:* Psal. 144. ℣. 19. Imo Psal. 110. asseritur: *Initium sapientiæ Timor Domini:* estque unum inter Dona Spiritûs Sancti.

2 Timor servilis est, quô quis mandata servat ex timore pænæ, ne eam incurrat: qui timor etiam adhuc bonus & supernaturalis est, si quis pænas sive æternas, sive temporales quatenus à DEO ob transgressionem mandatorum suorum justè infliguntur, meritò timet, & ideo ex timore earum, vel potiùs ex timore Dei mandata illius observat, ne aliàs ab ipso hìc vel ibi justè puniatur. Cùm enim hic timor Deum nullatenus excludat, sed Eundem, & justitiam illius respiciat, ac ne per violationem mandatorum eum offendat, sícque propterea ab illo justè puniatur, rectè timeat, & hoc timore impulsus mandata illius observet, merito ex timore Dei pænas justè infligentis, sicque ex bono adhuc timore, utpote supernaturale adhuc principium habente mandata observare censendus est; dummodo timor non finalis, & ita principalis sit, ut, si pænæ non essent, mandatum non observaret, & Deum offendere non curaret: sic enim constitutus Deum & justitiam debitè non respiceret, nec voluntatem peccandi exclusam, sed inclusam haberet.

Cæterùm hunc timorem pariter innumeris in locis sacræ Paginæ, præsertim Veteris Testamenti etiam approbant, ac ut ex timore pænarum à Deo justè infligendarum mandata divina observentur, integris Capitulis hortantur, uti Deuteron. *cap.* 1. 4. 8. 11. *&c.* Sicut etiam in Novo Testamento ad observantiam mandatorum, & Timorem Dei justè punientis, Christus ipse pænarum minis hortatur: *Timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Luc.* 12. ℣. 28. Et Concil. Trident. *Sess.* 6. *cap.* 6. fatetur, timore justitiæ divinæ peccatores utiliter concuti, illúmque ad justificationem concurrere, quod magìs ad propositum confirmat *Sess.* 14. *c.* 4. dicens: *contritionem imperfectam, quæ ex gehennæ & pænarum metu concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, non solùm non facere hominem hypocritam, verùm etiam Donum Dei, & Spiritûs S. impulsum esse.* 3

Porro etsi n. præced. declaratus timor servilis tam bonus ac meritorius sicut timor filialis non sit, utpote charitate minùs vestitus, tamen ad ejusdem qualitates, & charitatem 4

Dei bona intentione ac reflexione reduci facilè potest, si quis videlicet ex præfato timore servili, seu ex timore pænarum, vel potiùs ex timore Dei, ne justè puniat, mandata observat quidem, ideo tamen etiam, quia infinitè bonus Deus, videns nos miseros sensuales homines subinde magìs & citiùs moveri gravissimarum pænarum à Deo infligendarum minîs, & timore earum, quàm solô purô altiorî charitatis motivô, ipsemet etiam hunc timorem suadet, & ut eô ducti mandata servemus, vult & hortatur, quod benè Notandum.

5 Timor merè servilis & mundanus est, quando quis mandata servat ex timore pœnarum, vel jacturæ temporalis, v. g. famæ, bonorum fortunæ, vitæ, non ùt à Deo, sed ab hominibus provenientium uti benè docet cum D. Thoma 2. 2. *q.* 19. *art.* 2. communis DD. Hîs notatis

6 Resp. Regula nullatenus de timore in primo & secundo sensu n. 1. & 2. declarato: sed de timore merè servili humano & mundano num. præc. explicato intelligenda venit, ita ut verus illius sensus sit: *Qui ex timore merè servili & mundano, seu ex timore pænarum, quatenus ab hominibus proveniunt, & timentur, præceptum observat, aliter, quàm debet, ac nihil facit, & nec meretur, nec præceptum servare censendus est.* Ratio est; quia ex tali timore servans præcepta, reipsa nullum Dei præcipientis respectum habere, nec ipsum curare, sed homines duntaxat respicere, sicque coram Deo qui corda scrutatur & renes, nec mereri, nec quidquam agere, nec præceptum, uti oportet, observare censetur, præsertim quia voluntatem peccandi retinens reipsa & implicitè ita constitutus est, quod si pænas, seu temporalem jacturam ab hominibus non timeret, præceptum non observaret: ut proin meritò dicat Glossa hîc: *qui invitus facit* (intellige ex respectu & timore præcisè mundano & humano) *rem & meritum perdit. arg. can. Jam verò.* 4. *cau.* 23. *q.* 6.

Regula & sensus ejus plurimîs ex S. Scriptura ulteriùs declarari & probari posset exemplîs: verùm quia materia hæc Theologica potiùs, quàm Juridica est, sufficiat id solùm, quod Christus de Pharisæis mandata Dei *Matth.* 6. ℣. 2. servantibus dixit, eos coram Deo nihil egisse, nec ullam mercedem habere: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam;* Nam sicut qui sine ulla ad Deum reflexione ad captandam laudem, & æstimationem hominum præcepta observant, & bona opera faciunt, nil coram Deo facere, & omni meritô indigni esse censentur: sic idem dicendum de illis, qui id ex timore præcisè humano & mundano, seu merè servili agunt; quamvìs in foro externo, quod de intrinsecis non judicat, à pœnis transgressionis præceptorum immunes sint. 7

REGULA IX.

Defleat Peccator, quia offendens in uno, factus est omnium reus.

SUMMARIUM.

1. *Difficultas Regulæ.*
2. *Declaratio illius à nonnullis.*
3. *Alia Declaratio.*
4. *Verus sensus Regulæ.*
5. *Pænam sensûs majorem pati debet, qui magìs peccat.*

1 QUæritur. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sit sensus? Ante responsionem notandum, hanc Regulam omnino concordare cum sententia S. Jacobi in sua Epistola Catholica *c.* 2. ℣. 10. (ex quo Regula nostra desumpta verisimiliter creditur) ubi cùm Judæi manutenere vellent, non esse necesse totam legem, legisque præcepta servare, dixit eisdem loc. cit. *quicunque totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*: idipsum, quod Regula sonat. Verùm, quia durum foret, verba hæc in literali sensu, prout jacent, intelligere, ita, ut qui unam legem, v. g. *Non furtum facies*, furando transgrederetur, fieret reus omnium transgressionum, sicque reputaretur etiam adulter, perjurus, blasphemus, idololatra, homicida &c. hinc tam Inter-

terpretes S. Scripturæ, quàm Glossatores nostræ Regulæ faciunt varias interpretationes, inter quas præcipuè sunt duæ sequentes.

2 Prima est eorum, qui dicunt, ideo eum, qui in uno offendit, seu legem divinam transgreditur, censeri reum omnium, quia sola transgressione unius legis jam videtur contemnere & non curare Divinam potestatem legislativam, seu Authoritatem supremi Legislatoris, sicque promptus, paratus ac dispositus esse, quòd sicut in uno, non attenta, sed quasi spreta authoritate supremi Legislatoris legem transgredi ausus est, sic eam etiam in aliis transgredi non curet, potestate legislativa divinâ jam semel quasi spreta, & non ampliùs attentâ, juxta tritum illud: *qui unum peccatum mortale non timet, nec aliud timet.* Et huic interpretationi favere videtur subsequens textus S. Jacobi, qui postquam dixit: *offendens in uno factus est omnium reus*, statim ℣. 11. subjunxit: *qui enim dixit, non mœchaberis, dixit &, non occides. Quodsi non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor Legis.*

3 Altera interpretatio, quam tenet Glossa hîc, Lyran. *in cit. Epist. S. Jacobi cap.* 2. S. Thomas 2.2. *q.* 72. *art.* 1. & alii, vult, Regulam intelligendam esse de offendente in uno graviter, seu committente peccatum mortale, utpote propter hoc unicum factus reus omnium quorumcunque tandem peccatorum quoad pœnam damni, id est, æternam privationem visionis beatificæ, perditionis Amicitiæ Divinæ, Charitatis & Gratiæ sanctificantis, meritorum, ac Cælestis Gloriæ, quæ cuncta propter unum peccatum mortale æquè perdit, pœnámque damni æquè incurrit, ac si omnia peccata totius mundi commisisset. Hôc Notatô

Resp. ad quæstionem, Regulam intelligendam esse juxta secundam interpretationem num. præc. adductam, ita ut verus illius sensus sit: *Fleat mortaliter peccans, quia propter unum peccatum mortale Amicitiam divinam, Charitatem, Gratiam sanctificantem, merita, & priùs facta bona opera cuncta, æternam beatitudinem æquè perdit, pœnámque damni perinde incurrit, ac si omnia peccata reipsa commisisset.* Ratio est; quia quæ in hoc sensu allegantur, non tantùm per unanimem Theologorum, sed etiam per fidem divinam sunt certa, indéque Regula dicens: *offendens in uno, factus est reus omnium*, quoad præcipuum effectum in eo verificatur, quod propter unicum peccatum mortale eandem infiniti boni, & æternæ beatitudinis cælestis jacturam incurrat, ac si omnium peccatorum esset reus. 4

Dicitur tamen notanter: *pœnam damni;* quia pœnas sensûs plures & graviores hîc & ibi sustinere debet, qui plura & majora committit peccata. De quo magis Theologi. 5

REGULA X.

Non potest esse justa Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & Pastor nescit.

SUMMARIUM.

1. *Pastoris animarum gravissima obligatio & tanta est, ut etiam in casu, quô anima ipso ignorante perit, inexcusabilis sit.*
   Ignorantia eorum, quæ quis ex officio scire debet, pro crassa habetur. ibid.
2. *Gravissima obligatio Pastorum probatur ex Scriptura & Jure.*
3. *Item ex SS. Patribus ac Theologis.*
4. *Verus sensus Regulæ quis?*
5. *Prudens & utilis modus regendi & corrigendi subditos.*
6. *Ignorantia verè invincibilis excusat Pastorem.*
7. *Sicut & si sua facit, & tamen ovis perit.*

1 QUæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Nomine *Pastoris* in Regula venire Episcopos, aliosque Prælatos & Superiores Ecclesiasticos, nec non Parochos, & omnes curam animarum habentes: nomine *Lupi* autem dæmonem & perversos præsertim scandalum præbentes homines: nomine *Ovium* verò animas præfatis Pastoribus tanquam oves concreditas intelligi, extra controversiam est. Quorum Superiorum & Pastorum gravissima obligatio, ut subditis & ovibus

ovibus debitè invigilent, errores corrigant, avertere nitantur, ne luporum nequitiâ pereant, in tantum innuitur per hanc Regulam, ut Pastor inexcusabilis sit, & rationem reddere teneatur, etiamsi ipso ignorante, & nesciente ovis aliqua pereat; cùm ignorantia illius, qui ex officio scientiam habere debet, & facilè potest, pro crassa & culpabili reputetur, *c. fin. de constitut. in* 6. Et ea, quæ quis ex officio indagare tenetur, scire, & scire debere faciléque posse, pro eodem habeantur. *can. fin. dist.* 37. *c. fin.* §. *Si quis. de clandest. despons.* juncta *l. Julianus.* 19. *ff. de S. C. Macedon.* Confirmatur: arg. à pari. *l. qui mercedem.* 40. *ff. locati.* ubi habetur, eum, cujus custodiæ res commissa est, periculum præstare & probare debere, dolô vel culpâ suâ rem non periisse, quia ex officio suo custodiam adhibere tenetur. *c. Ea quæ de officio Archidiaconi.* cum concord. à Glossa hic ℣. *Pastores* per plures textus allatis.

2 Quodsi juxta dicta vi hujus Regulæ inexcusabiles sint pastores, quibus nescientibus & ignorantibus oves pereunt, facilè colligere licet, quàm gravis & inexcusabilis sit culpa illorum, quibus scientibus & advertentibus ex negligentia, socordia, conniventia, laxitate, timiditate, & respectu humano, vel malo exemplo illorum animæ pereunt. Profectò in sacris paginis æternum *væ* eis annuntiatur *Ezech.* 34. *Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, gregem autem non pascebant: quod infirmum fuit, non consolidabant, & quod ægrotum non sanabant: quod confractum, non alligabant, & quod abjectum, non reducebant, & quod perierat, non quærebant; ideo oves factæ sunt in devorationem & erraverunt.* Et *c. Irrefragabili.* 13. *de offic. Jud. Ordin.* dicitur, fore ut Sanguis subditorum requiratur de manibus Prælatorum Ecclesiasticorum, qui subditis suis debitè invigilare, eorumque excessus & errores corrigere neglexerunt. Ubi etiam Pontifex ad facilitandum Superiorum munus omnem appellationem in correctione morum prohibet, ibi: *ut autem correctionis & reformationis officium liberè exercere valeant, decernimus, ut executionem illorum nulla consuetudo, vel appellatio valeat impedire.*

3 Horrenda sunt, quæ de gravissima & periculosissima obligatione Superiorum Ecclesiasticorum & Pastorum animarum scribunt SS. Patres, & Theologi: inter quos Avila, doctrina & virtute suo tempore celeberrimus Theologus dicere non dubitavit: *Tanta est obligatio Pastorum animarum, ut si tertiam tantùm partem reipsa adimplerent, ab omnibus Sancti reputarentur, & tamen si hàc contenti sunt, damnationem non evadent.* Et S. Chrysost. *Homil.* 34. *ad Hebr. apud Barbos. p.* 1. *de Offic. & potest. Episc. Tit. I. cap.* 6. *n.* 23. dicere non est veritus: *Miror, si potest salvari aliquis Rectorum.* Et in Acta Apost. apud Strein. in hanc Regulam n. 1. de Episcopis tanquam supremis Prælatis & animarum Pastoribus in specie scribere ausus est: *Non multos Episcopos salvari, eò quòd difficillimum sit, tot animarum sibi commissarum bonam & sufficientem rationem reddere.* Ut proin mirum sit, & meritò cum aliis SS. Patribus S. Chrysostomus miretur, tamen aliquos ambire tam periculosum munus Superiorum, imo, ut ait *loc. cit. S.* Chrysost. *aliquos etiam concurrere, & præcipitare semetipsos in tantam molem & difficultatem Regiminis.* Cæterùm ex dictis facilè eruitur verus sensus Regulæ; Nam

Resp. II. Verus sensus Regulæ est: 4
Gravissima, & tanta est Pastorum animarum obligatio invigilandi subditis sibi concreditis, errores eorum corrigendi, avertendi, illósque debitè regendi, à via recta aberrantes reducendi, ut etiam in casu, quô ipsis insciis & ignorantibus aliqua ex concreditis animabus malè vivendo pereat, coram Deo inexcusabiles sint, ob jura & rationes n. 1. allegatas.

Porro qualiter, seu quô modô subditi 5
à Superioribus prudenter ac utiliter regi & corrigi possint ac debeant: an etiam, & quando rigor adhibendus sit, partim jam supra in Reg. II. diximus, partim, imò plenè & optimè præscribitur in Concil. Trident. *Sess.* 13. *de Reform. cap.* 1. illis huc relatu dignis verbis. *Illud primum eos admonendos censet, ut se Pastores, non percussores esse meminerint, atque ita præesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominentur, sed illos tanquam filios & fratres diligant; elaborêntque, ut hortando & monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos pœnis coercere cogantur. Quos tamen, si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli est ab eis servanda præceptio, ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate & patientia: cùm sæpè plus erga corrigendos agat benevolentia quàm austeritas, plus exhorta-*

hortatio quàm comminatio, plus charitas quàm poteſtas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuerit, tunc cum manſuetudine rigor, cum miſericordia judicium, cum lenitate ſeveritas adhibenda eſt; ut ſine aſperitate diſciplina populi ſalutaris ac neceſſaria conſervetur, & qui correcti fuerint, emendentur; aut ſi reſipiſcere noluerint, cæteri ſalubri in eos animadverſionis exemplo, à vitiis deterreantur: cùm ſit diligentis & pii ſimul paſtoris officium, morbis ovium levia primùm adhibere fomenta; poſt, ubi morbi gravitas ita poſtulet, ad acriora & graviora remedia deſcendere; ſin autem ne ea quidem proficiant illis ſubmovendis, cæteras ſaltem oves à contagionis periculo liberare. Cùm igitur rei criminum plerumque ad evitandas pœnas & Epiſcoporum ſubterfugienda judicia, querelas & gravamina ſimulent, & appellationis diffugio judicis proceſſum impediant, ne remedio, ad innocentiæ præſidium inſtituto, ad iniquitatis defenſionem abutantur, atque ad hujuſmodi eorum calliditati & tergiverſationi occurratur, ita ſtatuit, & decrevit: In cauſis viſitationis & correctionis, ſive habilitatis & inhabilitatis, nec non criminalibus, ab Epiſcopo ſeu illius in ſpiritualibus Vicario Generali, ante definitivam ſententiam ab interlocutoria, vel alio quocunque gravamine, non appelletur &c. nec Epiſcopus ſeu Vicarius appellationi hujuſmodi, tanquam frivolæ, deferre teneatur; ſed ea, ac quacunque inhibitione ab appellationis judice emanata, nec non omni ſtylo & conſuetudine, etiam immemorabili, contraria non obſtante, ad ulteriora valeat procedere: niſi gravamen hujuſmodi per definitivam ſententiam reparari, vel ab ipſa definitiva appellari non poſſit: quibus caſibus Sacrorum & antiquorum Canonum ſtatuta illibata perſiſtant. Quamvis enim hic corrigendi modus ſpecialiter præſcriptus ſit Epiſcopis, tamen etiam aliis Prælatis, & Superioribus Eccleſiaſticis, ſervatis ſervandis communiter meritò adaptatur.

Quæritur II. An? & quas fallentias patiatur hæc Regula? Reſp. Abſtrahendo ab aliis, etiam ſequentes: Et quidem 1. In caſu quo Superior invincibiliter ignorat, ſubditum in occulto malè vivere & perire; quia ſicut juxta communem Theologorum verè invincibilis ignorantia facti in omnibus tollit voluntarium, & à culpa excuſat, ſic etiam in hoc. 6

Fallit 2. in caſu, quô Superior monendo, corrigendo, puniendo, quæ potuit & debuit, fecit, & tamen ſubditus in mala vita perſeveravit & periit; quia in tali caſu contra ſubditum incorrigibilem meritò pro ſua excuſatione utitur verbis Oſeæ *cap.* 13. *ẏ.* 9. *Perditio tua Iſrael: tantummodo in me auxilium.* & Jerem. 51. *v.* 9. *curavimus Babylonem, & non eſt ſanata.* Dummodo talem, ſi communitati ſcandaloſus eſt, tanquam ovem ſcabioſam, ne alios inficiat, competentibus mediis à communitate amoveat, uti ex officio tenetur. 7

REGULA XI.

Indignum eſt, & ab Eccleſiæ Romanæ conſuetudine alienum, ut pro ſpiritualibus facere quis Homagium compellatur.

SUMMARIUM.

1. *Homagium aliud propriè ſeu ſtrictè tale.*
2. *Aliud impropriè tale.*
3. *Regula loquitur de Homagio propriè tali. Verus Regulæ ſenſus quis? ibid.*
4. *Homagium improprium licet præſtare & exigere pro ſpiritualibus.*
5. *Etiam temporalia, quæ aliàs de Jure debentur, exigere & præſtare licet pro ſpiritualibus.*
6. *Clerici propter Feuda ſæcularia, quæ habent, Homagium propriè tale præſtare poſſunt & debent.*

1 QUæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis proprius illius ſenſus ſit? Ante reſponſionem notandum, Homagium variè, præcipuè verò bifariam ſumi, propriè videlicet ſeu ſtrictè, & impropriè. Homagium propriè ſeu ſtrictè tale eſt juramentum, quo quis alicui tanquam territorii Domino ſpondet & jurat ſubjectionem & obedientiam quoad certas operas & bona temporalia, fitque Vaſallus, & quaſi homo illius, cui jurat. *Homagium* enim quaſi *hominis ligium* dicit; quia ligat, ſeu obligat hominem illi, cui homagium ſeu juramentum præſtat: Gloſſ. *in Clement.* 2. *de Re judicat.* & ibi Abbas *n.* 6. Vivianus *de Reg. J. in fine.* & alii communiter.

2 Homagium impropriè tale est juramentum fidelitatis, obedientiæ & reverentiæ, quod Clerici post adeptam aliquam spiritualem dignitatem vel beneficium præstare tenentur Episcopis, quibus tanquam propriis Prælatis, Superioribus & Dominis suis, Patribúsque spiritualibus fidelitatem, obedientiam & reverentiam specialiter debent. *c. Nullus.* 5. *de Jurejur.* & *c. gravem* 15. *de Excess. Prælat.* ubi Papa graviter punit Archidiaconum, quòd post præstitum Episcopo Homagium, illum pro Domino suo agnoscere recusârit. Hôc notatô

3 Resp. Regula XI. intelligenda est de Homagio propriè & strictè tali, quo alicui juratur & spondetur obedientia & subjectio quoad præstanda temporalia, itaut proprius illius sensus sit: *Nullus potest pro beneficio, seu pro illius collatione aut nominatione, vel præsentatione ad illud, nec pro alia quacunque re spirituali compelli ad præstandum Homagium propriè tale, nec illud ultrò deponere.* Ratio est; quia hôc ipsô, quòd per Homagium propriè tale spondeantur temporalia, nec collator, nec Patronus sive Ecclesiasticus sive sæcularis pro beneficio, nec quis alius pro alia re spirituali tale Homagium exigere, nec quis ultra illud præstare potest sine labe Simoniæ, quæ semper committitur, quoties datur, vel promittitur temporale pro spirituali, prout ampliùs dictum *lib. V. Tit. III. de Simonia:* & textu claro *c. Ex diligenti.* 17. *de Simonia.* ubi de Homagio proprio specialis dispositio habetur, & in Summario breviter adducitur illîs verbîs: *Pro habendis spiritualibus Homagium facere, Simoniacum est; cùm,* ùt textus ait, *hoc præstare divinis & humanis legibus contraire noscatur.*

4 Aliter res se habet in Homagio impropriè tali n. 2. declarato, quia vi hujus nullus obligatur ad munus & obsequium temporale, ad quod aliàs de jure vel consuetudine non tenetur, sed ad fidelitatem, obedientiam in spiritualibus non tam personæ, quàm dignitati exhibendam, quod utique Simoniâ caret, & non tantùm licitum, sed & obligatorium est, *arg. cit. c. gravem.* 15. *de Jurejur.* junctô Concil. Trident. *Sess.* 24. *de Reform. c.* 12. & *c. Ego N. Episcopus* 4. *de Jurejur.* ubi formula hujusmodi Homagii & professionis præscribitur.

5 Nec valet objicere contra sensum Regulæ, quòd *cit. c. Episcopus.* 4. *de Jurejur.* in forma Homagii & professionis Episcopis ibidem præscriptæ, inter alia Episcopus etiam ita juret, & se obliget: *Legatum Apostolicæ Sedis, quem certum esse cognovero, in eundo & redeundo honorificè tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo:* quæ temporalia esse nemo dubitat. Resp. enim, Episcopos ad præfata Legatis Apostolicis præstanda aliàs jam de jure obligatos esse, consequenter nonnisi ea, quæ de jure debita, & juri insunt, promittere: quæ autem sic insunt, in Juramento exprimi, & à recipiente spiritualia sine labe Simoniæ promitti possunt. *c. Significasti.* 4. *de Elect.* & *ibi Gloss. V. conditione.* Barb. *ibid. n.* 2.

6 Quæritur II. An? & quas fallentias habeat Regula XI? Resp. Docere quidem aliquos, hanc Regulam in Feudis fallere, utpote propter quæ etiam Clerici Homagium propriè tale Domino directo præstare possunt & debent *arg. c. Caterùm.* 5. *de Judic.* & *c. Ex transmissa.* 6. *de foro compet.* Verùm quia feudatarii Clerici Homagium non præstant pro re spirituali, sed pro temporali, pro bonis videlicet temporalibus, Clerico sive regulari, sive sæculari, seu eorum Ecclesiæ aut Monasterio in feudum concessis, indéque agunt, ad quæ aliàs de jure tenentur, contra Regulam nostram minimè agunt, consequenter in casu feudi Regulam fallere dicendum non est: de cujusmodi Feudis ampliùs diximus *lib. III. Tit. XX.* §. 2. *n.* 51.

CAPUT

CAPUT II.
DE
REGULIS JURIS
IN SEXTO.

REGULA I.

Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sinè institutione Canonica obtineri.

SUMMARIUM.

1. *Quid? & quotuplex sit Beneficium?*
2. *Institutio beneficii alia propriè talis & strictè accepta:*
3. *Alia latè sumpta.*
4. *Latè sumpta alia collativa, seu verbalis: alia corporalis seu realis, quæ etiam Investitura dicitur: alia authorizabilis.*
5. *Institutio Canonica quid?*
6. *Quis sit verus sensus Regulæ?*
7. *Declaratur exemplis ex jure desumptis.*
8. *Beneficium obtineri nequit per liberam in alium cessionem, vel mutationem cum illo privata authoritate.*
9. *Solvitur objectio.*
10. *Regula fallit in casu, quo Papa dispensat.* *Papa potest in toto Jure dispensare. ibid.*
11. *Fallit secundò secundùm aliquos in casu præscriptionis.*
12. *Probant id ex Jure. & num. seq.*
13. *Ac ex Regula Cancellariæ Apostolicæ de Triennali.*
14. *Secundùm alios nequit beneficium præscriptione obtineri.* *Probant id ex ratione & Jure: & duobus seqq.*
17. *Solvunt argumenta contraria. & seq.*
19. *Respondent ad Regulam Cancellariæ de Triennali, eam in foro interno non procedere.* Oportet concordare Jura Juribus. *ibid.*
20. *Utraque sententia habet sua fundamenta.*
21. *Formalia Regulæ Cancellariæ afferuntur.*
22. *Verius est, Regulam in utroque foro procedere;*
23. *Si debitæ adsint conditiones.*
24. *Papa per Regulam derogavit Juri communi.*
25. De Jure id possumus, quod licitè possumus. *Ulterior ratio pro utroque foro.*
26. *Respondetur ad argumenta contraria.*
27. *Præter alias conditiones requiritur bona fides.*
28. *De aliis requisitis remissivè.*

1 QUæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis genuinus illius sensus sit? Ante Responsionem notum supponimus priùs ex *lib. III. Tit. V. de Præbend. & Dignit.* quid, & quotuplex sit beneficium: siquidem juxta dicta ibidem *n.* 6. Beneficium Ecclesiasticum propriè dictum est *Jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale, authoritate ecclesiastica constitutum;* quæ definitio *n. 7. & seqq.* ibidem plenè declaratur. Beneficium sic definitum multiplex est, veluti Episcopatus, Abbatia, Præpositura, Decanatus, Personatus, Canonicatus, Parochia, Vicaria perpetua, varia alia beneficia simplicia &c. de quibus *cit. lib. III. Tit. V.* §. 2. & 3.

Notum supponimus ulteriùs *ex Tit. VII. de Institution.* §. 1. quid, & quotuplex sit Institutio; Hæc enim juxta dicta ibidem *n.* 2. latè & propriè seu strictè sumi potest. Propriè sumpta est concessio beneficii per Superiorem Ecclesiasticum facta alicui ad præviam præsentationem Patroni: prout *cit. loc. n.* 3. & 4. ampliùs diximus. 2

Institutio latè sumpta comprehendit sub se omnem modum, quô legitimè & canonicè confertur & acquiritur beneficium Ecclesiasticum sive per electionem ritè celebratam & confirmatam: sive per postulationem admissam: sive per præsentationem à Patrono factam cum Institutione subsecuta: sive per liberam collationem: sive per permutationem interveniente legitima authoritate. Et 3

de hac

de hac Institutione in lato sensu sumpta intelligenda venit Regula nostra uti *loc. cit.* §. 1. *n.* 1. jam diximus & probavimus.

4 Ubi etiam *n.* 3. *& seq.* ulteriùs diximus, probavimus & explicavimus, qualiter Institutio adhuc sit triplex, *collativa* nempe, *corporalis* seu *realis*, & *authorizabilis*. *Collativa* est (quam alii etiam verbalem appellant) per quam unô ex num. præc. dictis modis ritè confertur beneficium. *Corporalis*, seu realis est ipsa inductio in possessionem beneficii, quia mediante illa post jam factam Institutionem collativam seu verbalem datur vera realis possessio beneficii priùs legitimè collati, quæ etiam *Investitura* seu Installatio vocatur. *Authorizabilis* est, quâ confertur cura animarum in beneficio curato.

5 Porro Institutio debet esse verè *canonica*, id est, juxta præscriptum SS. Canonum facta; sicut enim *legitimum* dicitur, quod legibus conforme est, sic *Canonicum* vocatur, quod juxta SS. Canones fit. Requirunt autem SS. Canones ad Institutionem Canonicam tria, videlicet ut fiat sine vitio conferentis, recipientis, & formæ: seu ut in conferente beneficium adsit legitima potestas, sive jus conferendi illud: & in recipiente habilitas, seu ne sit inhabilis ad recipiendum beneficium: ac ut debita à Jure, vel consuetudine aut peculiari locorum statuto præscripta servetur forma, prout ampliùs diximus *loc. cit. n.* 10. *& seqq.* Quænam autem ad quamvis Institutionem canonicam requiratur forma, quis gaudeat potestate eligendi, postulandi, beneficium conferendi &c. & quinam habiles vel inhabiles sint ad illud recipiendum plenè diximus *lib. I. Tit. V. de Postulat.* item *Tit. VI. de Electione. Tit. XIV. de ætate & qualitate præficiendorum.* Item *lib. III. Tit. V. de Præbend. & Dignit.* His præsuppositis

6 Resp. ad quæstionem n. 1. positam: Regula I. intelligenda est de quovis beneficio propriè tali, & Institutione latè quidem sumpta, semper tamen verè canonica, ita ut verus ac genuinus illius sensus sit: *Nullum beneficium propriè dictum licitè obtineri potest sine Institutione verè canonica, seu juxta Canones facta, tali nempe, in qua nec ex parte conferentis, nec ex parte recipientis beneficium, nec ex parte formæ reperiatur vitium seu defectus.* Ratio est; quia Institutio canonica quasi ostium reputatur, unde legitimus patet accessus ad beneficia ecclesiastica; per quod ostium si quis non intrat, & cui verus ostiarius, id est potestate beneficium ecclesiasticum conferendi præditus, & Ecclesiæ Prælatus, servatâ formâ & Regulis Canonicis, non aperit, ille aliunde ascendit, & tanquam fur ac latro reputatur *Joan.* 10. uti cum aliis in hanc Regulam benè discurrit Vivianus. Aliam, eamque solidam ex Jure affert rationem Strein *in hanc Reg. n.* 3. quia aliàs si beneficium, & fructus ex bonis Ecclesiasticis sine Canonica Institutione & Jure requisitis obtineri possent, *plurimæ in Ecclesia perturbationes immo ruina S. Religionis oriretur. Can. quoniam invest.* 13. *cau.* 16. *q.* 7.

Declaratur sensus Regulæ exemplis ex 7
Jure desumptis: sic enim 1. quia ex parte conferentis defectus est, ab excommunicato vel suspenso beneficium obtineri nequit, cùm potestate conferendi illud licèt aliàs sibi competente tamdiu careat, quamdiu excommunicatus existit. *arg. c. Conquerente. ib. de offic. Judic. ord.* & *c. Novit.* 4. *de His, quæ fiunt à Prælat.* 2. quia ex parte recipientis defectus est, beneficium obtinere non possunt illegitimè nati, infames, hæretici, infideles, uxorati, bigami, debita ætate carentes &c. quia hi omnes de jure inhabiles sunt ad recipiendum beneficium, uti jam diximus *lib. I. Tit. XIV. de ætate & qualitate præficiendorum.* ubi n. 2. universalem attulimus rationem ex Epist. S. Clementis ad S. Jacobum Fratrem Domini scripta, & relata *can. Tales.* 4. *dist.* 23. illis verbis: *Meliùs est enim paucos habere Ministros, qui possunt dignè opus Dei exercere, quàm multos inutiles* 3. quia ex parte formæ est defectus, si præscriptus modus à Jure *c. quia propter.* 42. *de Elect.* non servatur, invalida est electio, prout fusè diximus *lib. I. Tit. VI. de Elect.* §. 5. *à n.* 108. Sic sexcenta alia in Jure reperiuntur exempla, ex quibus patet, quòd si ob defectum conferentis, recipientis vel formæ Institutio Canonica fieri nequeat, beneficium obtineri non possit.

Ex quibus inferunt Doctores, beneficium etiam licitè obtineri non posse libera in 8
alium cessione, vel permutatione cum alio propria Beneficiatorum authoritate *c. admonet.* 4. *de Renunt. c. quæsitum* 5. *de Rerum permut.* Neque transactione propriè dicta sive onerosa, vel alia pactione, quæ à jure tanquam simoniacæ reprobantur, consequenter canonica institutione carent. *c. constitutus*

stitutus. 4. & *c. super eo* 7. *de Transact.* & *c. fin. de Pactis.*

9 Nec valet contra hactenus dicta objicere *c. quoniam de Magistris.* ubi decernitur, *ut Magistris, qui Clericos & pauperes Scholares gratis docent, competens aliquod beneficium præbeatur;* ergo etiam aliô modô, quàm Institutione Canonica beneficium obtineri potest. Resp. enim, beneficium hîc largè sumi, non pro Jure perpetuo percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, sed pro ipsis nudis fructibus, qui tamdiu dari decernuntur, quamdiu Magister docet: vel si Magister est Clericus, & ei beneficium proprium confertur, non decernitur, ut ei sine Institutione Canonica conferatur.

10 Quæritur II. An non dentur fallentiæ contra Regulam hanc I. ita ut possint beneficia sine Institutione Canonica obtineri? Resp. Eam fallere in casu, quo Papa dispensat circa requisita ad Canonicam Institutionem; quia juxta unanimem DD. Papa in quovis Jure Ecclesiastico dispensare valet. *c. Proposuit.* 4. *de Concess. Præbend.* ubi Pontifex ait: *qui secundùm plenitudinem potestatis de jure possumus supra jus dispensare.* juncto *c.* 2. *de Præbend. in* 6. ibi: *licèt Ecclesiarum, Personatuum, Dignitatum, aliorùmque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur Pontificem pertinere, ita, ut non solùm ipsa, cùm vacant, potest de jure conferre, verùm etiam jus in ipsis tribuere vacaturis.* & *Clem.* 1. §. *fin. ut lite pendente.* ibi: *Ecclesiarum, Personatuum, Dignitatum, aliorùmque beneficiorum ecclesiasticorum plena & libera dispositio ex suæ potestatis plenitudine noscitur pertinere ad Romanum Pontificem.*

11 Secundò. Fallere eam volunt plures in casu præscriptionis, ita ut vi hujus sine canonica institutione obtineri, & retineri valeat beneficium bona fide cum titulo saltem colorato possessum. Ita docent Navarr. *Consil.* 30. *de Præb.* Garcias *de Benefic. p.* 8. *cap.* 1. *n.* 15. Gomez *de Triennali possess. quæst.* 42. Less. *Lib. II. de Just. & Jure. dubit.* 10. *n.* 35. Pirrhing *Lib. II. Tit. XXVI. de Præscript. n.* 115. Sanch. Laym. & alii.

12 Moventur 1. *ex c. Cura.* 11. *de Jure Patronatûs.* ubi apertè videtur admitti præscriptio in beneficio, ibi: *Ex donatione Laicorum nullus vestrûm aliquas sibi Ecclesias vindicare præsumat vel retinere taliter acquisitas, nisi legitima præscriptione fuerit munitus.* Ergo, inferunt, ubi legitima præscriptio adest, eâ beneficium obtineri & retineri potest. 2. *Ex can. Possessiones. cau.* 16. *q.* 1. & *concord.* vi quorum possunt intuitu meritorum Religionis aut necessitatis fructus seu proventus Ecclesiastici sine Institutione Canonica præscribi; ergo etiam beneficium, quod est jus dictos fructus percipiendi.

3. Et quidem principaliter ex Regula Cancellariæ Apostolicæ de Triennali (quam quidem communiter 33. dicunt, sed defacto 36. est, uti constat ex *lib. III. Tit. V. de Præb. & Dign.* §. 16. *ad finem*, ubi omnes Regulæ Cancellariæ tempore Clementis XI. vigentes per extensum adduximus, inter quas 36. de Triennali reperitur) In hac siquidem Regula expressè disponitur, quòd si quis beneficium per triennium pacificè possederit, super eodem ita possessor ampliùs molestari nequeat. 13

Econtra Glossa hîc ℣. *Beneficium.* Covarruv. *p.* 2. *in c. Possessor.* §. 10. *n.* 10. ℣. *Sexta Conclusio.* Zoësius *de Præscript. n.* 19. Abbas *in c. Pastoralis de causa Possess. n.* 27. Palao *Tract.* 13. *disp.* 2. *p.* 33. *n.* 3. Strein. *in hanc Reg. n.* 3. & *seqq.* absolutè volunt, nec triennio, nec longiori tempore beneficium sine Canonica Institutione præscribi, vel præscriptione obtineri, aut retineri posse. Probant id præcipuè ex illa ratione, quòd sine possessione non currat præscriptio. *l. sine possess.* 25. *ff. de acquir. possess.* & *Reg.* 3. *de R. J. in* 6. ibi: *sine possessione præscriptio non procedit:* Beneficium ecclesiasticum verò sine Canonica institutione nequit possideri; cùm sine illa non valeat obtineri, uti habet textus clarus Regulæ nostræ. Accedit, quòd possessioni beneficii sine canonica institutione obtenti resistat jus *arg. hujus Reg.* 1. ℣. *Non potest:* ubi autem jus resistit juridica possessio non datur. *L. qui universas* 30. §. 1. ℣. *Namque. ff. de acquir. possess.* Ergo nec præscriptio. unde Gloss. cit. ait: *In beneficiis consideratur canonica institutio, non possessio antiqua: & sic nota casum, in quo non currit præscriptio.* 14

Probant 2. ex *c. Ex frequentibus.* 3. *de instit.* ubi pro excommunicatis habentur, qui ex longæva consuetudine (quam Papa *pravam* appellat) beneficia ecclesiastica sine institutione canonica receperunt, vel retinuerunt non obstante antiqua possessione: de quibus sic retinentibus Glossa ℣. *detinent*, ait: 15

quòd nullam poſſint habere excuſationem, quantocunque tempore ea tenuerint; quia diurnitas temporis peccatum non minuit, ſed auget. arg. c. Non ſatis. 8. de Simonia.

16 Probant 3. Ex mala ſequela: quia ſi beneficium eccleſiaſticum absque canonica inſtitutione vi triennalis poſſeſſionis, & inde factæ præſcriptionis obtineri & retineri poſſet, ſequeretur, Ordinarium in Canonica Viſitatione non poſſe à triennali poſſeſſore exigere, & examinare titulum beneficii, quod eſt contra torrentem Doctorum, quorum ſententiam etiam nos ſumus ſecuti *lib. III. Tit. V. de Præbend. n.* 349.

17 Argumenta contrarium ſentientium à n. 12. adducta ita ſolvunt: Et quidem ad *c. Cura de jure Patronat.* reſpondet Gloſſa hîc *℣. obtineri. Hic non præſcribitur Eccleſia tanquam beneficium, ſed ut proprietas.* Poteſt enim Eccleſia jure proprietatis præſcribi per aliam Eccleſiam, ut ſit illi ſubjecta vel unita. *c.* 1. *de Præſcript.* prout *lib. II. Tit. XXVI. n.* 34. jam dictum, non autem ùt beneficium.

18 Ad *can. Poſſeſſiones.* ibid. cit. ajunt: ibi non eſſe ſermonem ullum de proprio beneficio, ſed de ſolis nudis fructibus beneficii, quos ex juſtis cauſis etiam aliis tribui poſſe extra dubium eſt per cit. can. & plura alia jura. Nec tamen tales fructus percipiens propriè dicitur beneficiatus, vel canonicus, cùm *fructus beneficii ex juſta cauſa etiam laicus poſſit habere, non tamen poteſt eſſe canonicus,* ùt benè notat Gloſſa *in c. Cùm M. de conſtit. v. receperunt.*

19 Ad Regulam Cancellariæ de Triennali Reſpondent, eam præcisè ad lites in foro externo vitandas & tollendas eſſe introductam, húncque ſolum eſſe finem illius, ac propterea in tantum duntaxat prodeſſe habenti poſſeſſionem triennalem, quòd in foro externo ab alio moleſtari ampliùs non valeat; minimè verò juvare ipſum in foro interno, quin in conſcientia graviter obligatus maneat, ut beneficium ſine inſtitutione canonica ob defectum ex parte conferentis, recipientis, vel formæ intervenientem obtentum iterum dimittat; cùm *finis & ratio legis ſit anima legis. can Conſuetudo.* 5. *diſt.* 1. & *Certum ſit, quòd is committat in legem, qui verba legis complectens contra legis nititur voluntatem.* juxta *Reg.* 88. *J. in* 6. Accedit, quòd per hanc reſponſionem evitetur abſurdum ſupra n. 16. poſitum, & magis ſalvetur concordantia juris communis cum Regula Cancellariæ, eorúmque vitetur correctio ac contradictio, quod pro poſſibili ſemper fieri oportet. *c. cùm expediat.* 29. *de Elect. in* 6. ibi: *Expedit concordare jura juribus, & eorum correctiones (ſi ſuſtineri valeant) evitari.*

Fatendum ſanè, utramque ſententiam 20
ſuis non carere fundamentis: & quoniam circa hanc controverſiam in ſpecie nos in Jure Canonico poſitivè nil adhuc reſolvimus, ſed *lib. II. Tit. XXVI. n.* 35. Authores pro & contra ſentientes duntaxat adduximus, de eadem utpote multùm practica etiam noſtram opinionem infra n. 22. aperiemus; ad quam magis firmandam & intelligendam operæ pretium duximus, priùs per extenſum adducere totam Regulam Cancellariæ de Triennali. Hæc itaque Regula num. 36. olim 33. ſic ſonat.

De Triennali.

36. *Item ſtatuit, & ordinavit idem D.* 21
N. quòd ſi quis quæcunque beneficia Eccleſiaſtica qualiacunque ſint absque ſimoniaco ingreſſu, ex quovis titulo Apoſtolica vel ordinaria collatione aut electione, & electionis hujusmodi confirmatione, ſeu præſentatione & inſtitutione illorum, ad quos beneficiorum hujusmodi collatio, proviſio, electio & præſentatio, ſeu quævis alia diſpoſitio pertinet, per triennium pacificè poſſederit (dummodo in beneficiis hujusmodi, ſi diſpoſitioni Apoſtolicæ ex reſervatione generali in corpore Juris clauſa reſervata fuerint, ſe non intruſerit) ſuper eisdem beneficiis taliter poſſeſſis moleſtari nequeat, nec non impetrationes quaslibet de beneficiis ipſis ſic poſſeſſis factas, irritas & inanes cenſeri debere decrevit, antiquas lites ſuper illis motas penitus extinguendo.

Suppoſito itaque hoc tenore Regulæ, & 22
attenta vi Juris, quam Regulæ Cancellariæ habent, dicimus, Eum, qui etiam absque inſtitutione canonica (ſive vitium & defectus ſe teneat ex parte conferentis, ſive recipientis, ſive formæ) beneficium per triennium pacificè poſſidet, non in foro externo duntaxat, ſed etiam interno validè & licitè illud retinere, eôque frui, & à nemine ampliùs moleſtari valet, ſi quinque ſequentes conditiones concurrant, videlicet

Primò. Si illud absque Simonia ob- 23
tinuit.

Secun-

Secundò. Si illud ex titulo saltem colorato etsi aliàs vitium Juris habente, v. g. per electionem formæ juris minùs conformem, vel collationem, vel præsentationem & subsecutam institutionem minùs legitimam obtinuit.

Tertiò. Si per integrum triennium nulla super beneficio mota fuerit lis, consequenter omninò pacificè fuerit possessum.

Quartò. Si se non intrusit in casu, quô beneficium Sedi Apostolicæ ex reservatione generali in corpore Juris est reservatum.

Quintò. Si illud non tantùm pacificè, sed etiam bona fide possederit.

24 Ratio præcipua Conclusionis est, quod, licèt vi Juris communis beneficium Ecclesiasticum sine canonicâ institutione licitè nec obtineri, nec retineri valeat per hactenus dicta, tamen Papa sicut in aliis, sic etiam in materia beneficiorum jus commune de plenitudine potestatis immutare, corrigere, vel in eo dispensare valeat, textu claro *c. 2. de Præb. in 6.* cum concord. n. 10. allegatis, idque per citatam Regulam Cancellariæ expresse fecisse, & quemlibet Papam de novo facere posse, quando de novo Regulas Cancellariæ edit, manifestum appareat.

25 Conclusioni nostræ obstare non videtur, quod dicunt contrariæ opinionis authores, videlicet rationem, finem & intentionem condendi hanc Regulam præcisè fuisse, tollere & vitare lites in foro externo, consequenter in foro interno eam non procedere. Nam contra est: Tum quia si Papa indefinitè aliquid statuit, approbat, retineri posse asserit, ordinariè pro utroque foro intelligendum venit, nisi aliter exprimat, uti ex innumeris Juris exemplis, ipsisque aliis Regulis Cancellariæ Apostolicæ patet; nam ordinariè loquendo *id de Jure possumus, quod licitè possumus*, uti benè observat Glossa in hanc Regulam *v. licitè. arg. l. Nepos Proculo. 125. ff. de Verb. Signif.* & ibi Alciatus Barb. *de Dictionibus, Dict.* 268. *n.* 7. consequenter quid Papa vi Regulæ Cancellariæ dicit, Beneficium trienniô pacificè possessum, *retineri posse*, de utroque foro, sicque etiam de licita retentione intelligendus est. Tum quia aliàs dicta Regula foret scandalosa, utpote occasionem continui peccati præbens, & periculum interitûs animæ inducens, hoc ipso quòd expresse dicat, pacificum possessorem triennalem beneficium retinere posse, aliósque illum super eo molestare non valere: & tamen retinentem retinendo semper continuò graviter peccare implicitè asserat, sicque illum ad jugiter peccandum inducat, eô ferè modô, quô leges civiles præscriptionem longissimi temporis etiam cum mala fide admittentes tanquam peccati occasionem præbentes à SS. Canonibus meritò reprobatæ existunt, conformiter toti *Tit. de Constit.* & *c. fin. de Præscript.* ibi: *cùm sit generaliter omni constitutioni derogandum, quæ absque mortali peccato non potest observari.* Tum quia sæpè dicta Regula in favorem triennaliter possidentium inducta, possidenti plùs noceret, quàm faveret, eique non tam utilis, quàm perniciosa foret, dum, etsi illum in foro externo à litibus immunem redderet, in conscientia illaqueatum, & continuo peccato mortali gravatum, sicque in summo periculo æterni interitûs incomparabiliter majori cum damno quàm commodo constitutum relinqueret: *quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?*

Et per hoc patet etiam responsio ad jura in contrarium allata n. 14. & 15. quia videlicet eisdem derogatum censetur per Regulam Cancellariæ. Ad sequelam n. 16. positam respondetur, eam minimè sequi; quia non obstante, quòd quis beneficium vi possessionis triennalis habeat, potest ab illo Ordinarius petere titulum, & videre, an illum saltem coloratum habeat, utpote quem ipsa Regula requirit. 26

Cæterùm quòd necessariæ sint quinque conditiones à n. 23. positæ, ratio est; quia quatuor primas ipsa etiam Regula Cancellariæ expresse requirit, uti legenti patet. Quinta autem ideò necessaria est, quia sine illa nulla nec triennalis datur præscriptio. *c. 2. de R. J. in 6.* ibi: *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.* Hinc licèt Regula Cancellariæ de bona fide expressam memoriam non faciat; eam tamen implicitè requirit; cùm aliàs iterum ansam præberet peccandi, quòd omnis generis malitiosi homines sub spe acquirendi triennalem possessionem, & eâ mediante obtinendi stabile beneficium, variis dolis & malitiis satagerent obtinere beneficium, utpote certi & securi, quòd quantumvis iniquè & mala fide illud acquirant, post triennium tamen validè & licitè illud retinere valeant. 27

28 Porro quandonam in obtinendo beneficio Simonia committatur, plenè declaratum habetur *Lib. V. Tit. III. de Simonia.* Quandonam autem habeatur titulus saltem coloratus, ex *Lib. III. Tit. V. de Præb. & Dignit.* videre est: ex quo *Lib. & Tit.* §. 15. etiam habes, quando dicatur beneficium reservatum Sedi Apostolicæ. Quando verò quis dicatur *intrusus*, fusè explicatum est *cit. lib. III. Tit. V.* §. 17. post Regulas Cancellariæ. Quando autem quis censeatur habere bonam fidem patebit ex Regula statim sequente, dum interea Controversiam circa Regulam Cancellariæ Apostolicæ de Triennali compendiosè & substantialiter ita concludimus: *Quicunque beneficium Ecclesiasticum cum titulo saltem colorato bona fide per integrum triennium pacificè possidet, validè & licitè in foro utroque illud retinere, & à nemine ampliùs molestari potest, dummodo simoniacè non obtinuerit, & casu quo beneficium ex reservatione generali in corpore Juris clausa Sedi Apostolicæ reservatum est, in illud intrusus non sit.*

REGULA II.

Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.

SUMMARIUM.

1. *Quid sit bona fides?*
2. *Et quid mala?*
3. *Qui possidet rem, quam scit vel judicat esse alienam, eam nullo tempore præscribere potest:*
4. *Etsi id non ab initio, sed intermedio præscriptionis tempore cognoscat.*
5. *Post completum præscriptionis tempus resciens rem esse alienam, non tenetur eam restituere.*
6. *Qui ab initio dubitat, an res sit aliena, non potest eam præscribere:*
7. *Bene verò si dubium intermedio præscriptionis tempore primùm superveniat.*
8. *Num requiratur non tantùm theologica, sed etiam juridica fides bona?*
9. *Verus sensus Regulæ quis sit?*
10. *Per illam correctum fuit Jus civile admittens malam fidem in præscriptione.*
11. *Tempus immemoriale non excusat à mala fide.*
12. *In foro externo bona fides præsumitur, donec probetur mala.*
13. *Quibus modis mala fides probari possit.*
14. *Fallentia aliqua circa hanc Regulam.*

1 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis proprius illius sensus sit? Suppositâ ex lib. II. Tit. XXVI. notitiâ præscriptionis ante Responsionem Notandum, quòd per bonam fidem pro acquirenda præscriptione requisitam nil aliud intelligatur, quàm proba existimatio sive credulitas, quâ quis prudenter credit vel judicat, rem, quam possidet, & de cujus præscriptione quæritur, esse suam. *arg. can. Si virgo* 5. *cau.* 34. *q.* 1. Dicitur autem notanter *prudenter*, seu rationabiliter; nam qui ex crassa vel affectata ignorantia id judicat, bonam fidem habere censendus non est, quia malè, seu iniquè ignorat rem non esse suam, sed alienam, juxta illud *Psal.* 68. *Noluit intelligere, ut benè ageret.*

2 Mala fides econtra ad propositum in ordine ad præscriptionem est certa scientia seu cognitio, quâ quis scit, vel prudens existimatio aut credulitas, quâ prudenter seu rationabiliter credit vel judicat, rem, quam possidet, & præscribere vult, non esse suam, sed alienam. *arg. c. fin. de præscript.* Hôc notatô

Resp. I. Regula II. id dicere vult, quòd possessor malæ fidei, hoc est, ille, qui possidet rem aliquam, quam scit, vel prudenter credit aut existimat, esse alienam, eam nullo, etiam longissimo & immemoriali tempore præscribere possit. Ratio datur *cap. fin. de Præscript.* ibi: *quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, Synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio tam canonica quàm civilis.* 3

Procedit Regula etiam casu, quo quis possessionem bona fide incepit quidem, prudenter credens vel judicans rem esse suam, postea verò tempore intermedio ad præscribendum per Jura requisito rescit, vel prudenter credit aut judicat rem esse alienam: textu claro *cit. c. fin. de Præscript.* ibi: *Oportet, ut, qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienæ.* 4

Secus foret, si post jam completum bona fide tempus requisitum supervenit notitia, rem 5

rem fuisse alienam; quia quamvis fuerit aliena, tamen vi præscriptionis legitimæ postea facta est propria possessoris, ita ut eam non ùt alienam mala fide, sed ùt suam bona fide possideat, consequenter eam restituere non ampliùs teneatur, sed ùt suam in utroque foro validè & licitè retinere queat, prout cum Glossa communiter recepta *in c. fin. de Præscript.* & *c. Vigilanti. 5. eod. ℣. noverit.* ampliùs diximus & probavimus *lib. II. Tit. XXVI. de Præscript. à n.* 21.

6 Pariter procedit Regula in casu, quo quis statim ab initio, dum rem possidere incipit, dubitat, an res sua, vel aliena sit; quia talis bona fide ad præscriptionem semper necessaria caret. *c. fin. de Præscript.*

7 Non tamen procedit in casu, quo post possessionem bona fide jam cæptam dubium supervenit; quia licèt in hoc casu indagare teneatur de veritate, nihilominus donec de ea verisimiliter & prudenter constet, possessionem & præscriptionem continuare potest; quia *In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis* juxta *Reg. 65. de R. J. in 6.* vi cujus Regulæ rem hujusmodi quasi suam, consequenter bona fide possidere potest, donec intra tempus præscriptum appareat aliena, uti ampliùs declaravimus *lib. II. Tit. XXVI. de Præscript. n.* 65.

8 Num autem ad Præscriptionem non tantùm fides bona Theologica, sed etiam Juridica requiratur, sicque non tantùm ignorantia facti, sed & Juris excuset à mala fide, sufficienter explanatum habetur *lib. II. Tit. XXVI. à n.* 67. ubi vide, ne superflua fiat repetitio. Cæterùm ex hactenus dictis

9 Resp. II. Verus & genuinus sensus Regulæ secundæ, & quidem in ordine ad malam fidem sequens est: *Possessor malæ fidei, saltem theologicæ, id est, ille, qui possidet rem aliquam, quam ab initio, vel intermedio tempore ad præscriptionem per Jura requisito scit, vel prudenter credit aut judicat, vel ab initio possessionis dubitat, esse alienam, eam nullo etiam immemoriali tempore præscribere potest.* Vel loquendo de bona fide requisita, sequens: *Nemo rem alienam præscribere potest, nisi toto tempore ad præscriptionem de Jure requisito, prudenter & rationabiliter credat vel existimet, eam esse suam, aut saltem ab initio possessionis non dubitet, eam esse alienam.* per Rationes & Jura supra allegata.

Solùm specialiter Notandum, quòd 10 per Regulam nostram, & concordantia Jura allegata, correctæ sint Leges Civiles. *l. un. C. de Usucap. transform.* & §. *diutina.* 12. *Instit. eod.* vi quarum ad præscriptionem rerum mobilium triennium, & ad immobilium longum tempus sufficiebat, dummodo ab initio adfuerit bona fides. Et *l. si quis.* 8. §. 1. *C. de Præscript.* 30. & 40. *annor.* vi cujus ad præscriptionem longissimi temporis bona fides nec quidem ab initio requiritur. Correctæ sunt, inquam, hæ leges civiles, & pro correctis, ac non ampliùs attendendis tam à Legistis, quàm Canonistis habentur. *arg. c. fin. de Præscript.* ibi: *tam Canonica, quàm Civilis.* Et meritò, quia nutriebant peccatum, & alliciebant ad illud, cùm homines sub spe vel desiderio acquirendi præscriptionem, rem, quam sciebant alienam, dimittere noluerint, sicque continuò in gravi peccato perrexerunt. Cujusmodi Lex tanquam scandalosa, & animabus damnosa à Jure Canonico corrigi omnino potest & debet textu claro *cit. c. fin. de Præscript.* ibi: *Cùm generaliter omni Constitutioni sit derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari.* præsertim cùm in materia concernente salutem animarum Juris Canonici dispositio in utroque, tam Civili videlicet, quàm Canonico foro sit observanda juxta ea, quæ dicta sunt in Proœmio *Lib. I. Decret.* §. 12. *n.* 217. & *seqq.*

Nec juvat mala fide præscribentem 11 longissimum vel immemoriale tempus; quamvis enim hujusmodi tempus ordinariè præbeat præsumptionem Juris, & de Jure de bona fide, uti cum Glossa & aliis benè observat & docet Barbos. ad hanc Regulam n. 6, tamen in casu, quo prudenter constat, malam fidem vel ab initio possessionis adfuisse, vel intermedio ad præscriptionem requisito tempore intervenisse, prorsus nil prodest. *c. Vigilanti. 5. de Præscript.* ibi: *Quoniam nulla antiqua dierum possessio juvat aliquem malæ fidei possessorem.* Et meritò, quia eò graviùs peccaminosa, & animabus periculosa est malæ fidei possessio, quò longiori tempore fu[it] protracta. *arg. c. fin. de consuet.* ut proin[de m]ala fides potiùs in præscriptione longissimi, quàm ordinarii temporis per SS. Canones fuerit removenda, uti benè observat Dynus *in hanc Reg. n.* 6. & Barb. *in cit. c. fin. n.* 6.

12 Cæterùm benè Notandum, quòd bona fides possidentis rem alienam, in foro externo semper præsumatur, nisi probetur contratrium, uti benè advertit Glossa communiter recepta in *c. Si diligenti.* 17. *de Præscript.* ℣. *bona Fides.* *L. Verius.* 21. *ff. de Probat.* junctâ *Reg.* 47. *J. in* 6. *Præsumitur Ignorantia* (facti scilicet de injusta possessione rei alienæ, non Juris) *ubi scientia non probatur.* ac *c. fin. de præsumpt.* vi cujus quivis præsumitur bonus, donec probetur malus.

13 Quomodo autem, seu quibus modis & mediis probari possit mala fides possidentis rem alienam, ex professo traditum habetur *Lib. II. Tit. XXVI. à n.* 84. Solùm notandum, quòd cùm juxta dicta n. 11. in præscriptione immemoriali, vel longissimi præsumptio Juris & de Jure de bona fide stet pro possidente, mala fides illius non nisi illis modis probari possit, quibus aliquid probatur contra præsumptionem Juris, & de Jure juxta Gloss. communiter receptam in *c. Is qui fidem.* 30. *de Sponsal.* & benè *in hanc Reg. loc. cit.* observat Barb.

Quæritur II. Utrum detur Exceptio seu fallentia circa hanc Regulam? Resp. Juxta aliquos inveniri aliquam *cap. Placuit.* 1. *de Præscript.* ubi Episcopus locum à se ad fidem conversum trienniô præscripsit contra alium Episcopum, qui monitus locum convertere neglexit, licèt Episcopus præscribens ab initio, & intermedio tempore optimè sciverit, locum non suæ, sed alterius esse Diœcesis, consequenter in mala fide constitutus fuisse videatur, quamvìs alii hunc Episcopum à mala fide, etiam ab initio possessionis immunem dicant, & ideo in hoc casu fallentiam esse negent, eo quòd specialiter constitutum sit à Jure favore fidei, ut in hujusmodi casibus talis Præscriptio fieri queat, indeque etiam ita præscribens authoritate canonis excusetur, uti bene advertit *Gloss. in can. placuit.* 1. *cau.* 16. *q.* 1. 14

REGULA III.

Sine possessione præscriptio non procedit.

SUMMARIUM.

1. *Unde hæc Regula?*
2. *Possessio quid?*
3. *Alia est naturalis seu corporalis tantùm:*
4. *Alia Civilis, seu Juris tantùm:*
5. *Alia naturalis & civilis simul:*
6. *Alia civilissima.*
7. *In rebus incorporalibus non datur vera, sed* quasi possessio, *quæ idem operatur, ac illa.*
8. *Ad inchoandam præscriptionem rerum corporalium requiritur possessio naturalis & civilis simul ad continuandam sufficit sola civilis:*
9. *Non item naturalis.*
10. *Ad præscriptionem rerum incorporalium requiritur & sufficit* quasi possessio.
11. *Verus sensus Regulæ quis sit?*
12. *Declaratur Juris exemplis. & seqq.*
14. *Plura de Possessione remissivè.*

1 HÆc Regula concordat cum *L. sine possessione.* 25. *ff. de Usurpat. & Usucap.* & juxta Barb. *hic n.* 1. ex eadem desumpta est, ibi: *Sine possessione usucapio contingere non potest.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis genuinus illius sensus sit? Ante responsionem pro faciliori intelligentia hujus Regulæ breviter recapitulare servit, quæ *lib. II. Tit. XII. de Causa Possess. & Propriet.* §. 1. jam dicta sunt, quid & quotuplex sit possessio. Hæc siquidem juxta ibidem dicta, est rei corporalis detentio concurrente corporis, animi & Juris adminiculo: dum nempe quis rem naturaliter non tantùm detinet, sed eam detinendi etiam jus & animum habet. Quæ definitio tamen Possessioni corporali & civili simul sumptæ duntaxat competit.

Sciendum namque, Possessionem aliam esse naturalem seu corporalem tantùm (quam alii etiam possessionem facti appellant) aliam civilem, seu Juris tantùm: aliam naturalem seu corporalem, & civilem seu Juris simul. Possessio naturalis est ipsemet actus possidendi, seu actualis detentio rei, quâ quis animô simul & corpore rem detinet, atque rei ipsi præsens existit, vel saltem res in ejus conspectu est. 3

Posses-

4 Poſſeſſio Civilis, ſeu Juris tantùm, eſt, quæ habetur juris adminiculô, & de Jure ſolo animo continuatur: prout fit, quando poſſeſſor nec eſt in re, nec res in conſpectu illius, uti contingit, ſi poſſeſſor à rebus ſuis ſine animo eas deſerendi ad tempus corpore diſcedit; in hujusmodi enim caſu, etſi rem ſuam corporaliter non poſſideat, eam tamen civiliter, ac de jure poſſidet, cùm animum & jus poſſeſſionem continuandi habeat. *l. licèt.* 4. *C. de acquir. Poſſeſſ.*

5 Poſſeſſio naturalis ſeu corporalis, & Civilis ſeu Juris ſimul, eſt, quando utraque ſimul concurrit, ita ut quis rem aliquam non tantùm corporaliter actu poſſideat, ſed eam poſſidendi etiam jus & animum habeat: quæ poſſeſſio ſemper juſta eſt; cùm econtra poſſeſſio naturalis tantùm etiam injuſto invaſori competere poſſit. Hinc juxta *gloſſ. hic: Poſſesſio naturalis tantùm, plurimùm facti, & parùm vel nil juris dicitur habere: Poſſesſio civilis tantùm plurimùm juris, & parùm facti habet. Poſſesſio verò naturalis & Juris ſimul plurimùm facti & Juris habet.*

6 Præter præfatas affertur à Doctoribus adhuc alia Poſſeſſio, quam *Civilisſimam* dicunt, éſtque illa, quæ acquiritur ex mera diſpoſitione Legis, conſuetudinis aut ſtatuti absque alio actu corporis noſtri. *Arg. l. Raptores.* 54. *C. de Epiſcop. & Cleric.*

7 Porrò quamvis definitio poſſeſſionis, & dicta hactenus de ea potiſſimùm intelligenda ſint de poſſeſſione rerum corporalium, cùm incorporalia propriè non poſſideantur. *c. Cùm Eccleſia.* 3. *de cauſ. poſſeſſ* tamen incorporalium & ſpiritualium datur *quaſi poſſesſio. L. ait Prætor.* 23. *ff. Ex quibus cauſis major.* & *L. ſi quis.* 10. *pr. ff. Si ſervit. vind.* quæ *quaſi poſſesſio* idem in rebus incorporalibus & ſpiritualibus operatur, quod poſſeſſio vera in rebus corporalibus; cùm etiam pro tuenda incorporalium poſſeſſione extent interdicta. *L.* 1. §. 5. *ff. uti posſidetis.* ut proin ſicut in corporalibus ſine vera, ſic in incorporalibus ſine *quaſi poſſesſione* præſcriptio non procedat. Quibus prænotatis

8 Reſp. I. Ad quæſt. n. 2. poſitam: Regula III. intelligenda eſt de poſſeſſione tam naturali quàm civili, ac etiam quaſi poſſeſſione taliter, quòd ad inchoandam præſcriptionem rerum corporalium requiratur poſſeſſio naturalis & civilis ſimul: ad continuandam verò eandem juſtè cæptam ſufficiat ſola Civilis, non item ſola naturalis: ad præſcribenda verò incorporalia ſufficiat & requiratur *quaſi poſſeſſio.* Ita Gloſſa communiter recepta in hanc Regulam ℣. *Sine. arg. l. Licèt.* 4. *C. de acquir. Poſſeſſ* ubi dicitur: *licèt poſſesſio* (& conſequenter præſcriptio) *nudo animô acquiri non posſit, tamen ſolô animô retineri valet.* uti de ſecundo hujus concluſionis membro exemplum ſuprà *n.* 4. adduximus in diſcedente à bonis ſuis ad tempus cum animo illa retinendi.

Quòd verò ſola naturalis ſeu corporalis poſſeſſio nec ad continuandam præſcriptionem ſufficiat, patet ex dictis de præcedenti Regula II. ubi clarè probatum eſt, quod ſi intermedio ad præſcriptionem requiſito tempore notitia rei alienæ interveniat, conſequenter bona fides deſinat, & poſſeſſio civilis eſſe ceſſet, præſcriptio non ampliùs currat. 9

Ad præſcriptionem autem rerum incorporalium ſufficere & requiri poſſeſſionem quaſi talem patet ex Juribus *n.* 6. allegatis. Quâ reſponſione præmiſſa 10

Reſp. II. Genuinus ſenſus Regulæ eſt: 11 *Sine poſſesſione naturali & civili ſimul ſumpta præſcriptio rerum corporalium inchoari non poteſt: per eam tamen ritè inchoata, ſola civili poſſesſione continuari & perfici poteſt tempore per jura præſcripto. Ad præſcriptionem verò rerum incorporalium requiritur & ſufficit quaſi poſſesſio debito tempore continuata.* Patet reſponſio per Jura hactenus allegata; cujus ratio univerſalis & principalis eſt; quia præſcriptio principaliter fundatur & ædificatur ſuper poſſeſſione. *arg. l. Uſucapio.* 3. *ff. de Uſucap.* ergo ſicut non datur ædificium ſine fundamento *arg. c. veniens.* 19. *de Præſcript.* junctâ *l. Egi* 26. *pr. ff. de Except. rei judicatæ.* ita, ſi ab initio non ponitur, vel intempeſtivè aufertur, aut amittitur poſſeſſio, præſcriptionem corruere neceſſe eſt. Hinc univerſaliter infertur, quòd qui rem aliquam poſſidere non valet, præſcribere nequeat, quia deeſt Præſcriptionis fundamentum, Poſſesſio nempe.

Declaratur Juris Exemplis: Sic enim 12 quia Laici non poſſunt posſidere loca Religioſa & Sacra, *l. qui univerſas.* 30. *ff. de Acquir. poſſeſſ.* ibi: *nam locum Religioſum, aut ſacrum non poſſumus posſidere:* neque jus eligendi in Eccleſia, *arg. c. Sacroſancta* 51. & *c. Maſſana.* 56. *de Elect.* junctâ *Gloſſ. ibid.*

Nec

Nec Decimas. *can.* 1. *cau.* 16. *q.* 7. & *c. Causam.* 7 *de Præscript.* præfata jura & loca sacra præscribere non possunt; cùm juxta Regulam 3. *sine possessione præscriptio non procedat.*

13 Sic pariter quia jus resistit & impedit, ne quis acquirat possessionem rei ad usum publicum deputatæ, puta, fluminum, pontium, viarum &c. præscribi non possunt, etsi populus eîs uti desierit, *arg. l. viam. ff. de via publ.* Similiter, quia liber homo possideri nequit, *arg. l. qui universas.* 30. *ff. de acquir. possess.* & *l. cùm hæredes.* 23. *eod.* etiam præscribi non valet. Hinc *l. Usucapionem.* 9. *ff. de usucap.* dicitur: *Usucapionem recipiunt res corporales exceptìs rebùs sacrìs, Sanctis, publicis populi Romani, & Civitatum, item liberis hominibus.* Plura Juris exempla adducit Barbosa in hanc Reg. ex quibus clarè patet, quòd, ubi possessio deficit, præscriptio fieri non possit.

Cæterùm quomodo probari possit possessio rerum: item quomodo acquiratur, & iterum amittatur, plenè declaratum habetur *lib. II. Tit. XII. de causa possess. & propriet.* §. 4. 5. 6. & 7.

REGULA IV.

Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

SUMMARIUM.

1. *Hæc Regula desumitur ex S. Augustino.*
2. *Intelligitur de solo peccato contra justitiam commisso.*
3. *Per verba:* non dimittitur, *intelligitur dimissio quoad culpam & pænam æternam coram Deo.*
4. *Pænas civiles remittere possunt Principes.*
5. *Verus sensus Regulæ quis?*
6. *Restitutio ab hæredibus facta non juvat defunctum, nisi eam mandaverit: nec omissio illius nocet eidem.*
7. *Vulgare dictum: restituam, ne anima in purgatorio pati debeat, ridendum.*
8. *Solvitur objectio contra hoc.*
9. *Tot sunt fallentiæ contra Regulam, quot sunt causæ à Restitutione excusantes.*
10. *Enumerantur præfatæ causæ.*

1 HÆc Regula desumitur ex Epist. 54. S. Augustini ad Macedonium, & refertur *can.* 1. *cau.* 14. *q.* 6. ibi: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cùm reddi possit, non redditur, non agitur pænitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, si restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse malè vivendo: nec aliud habet unde restituat.*

2 Quæritur itaque I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam non de quovis, sed de solis peccatis contra justitiam, injustè auferendo, retinendo, vel injustè damnificando commissis intelligi, quæ non dimittuntur, nisi injustè ablatum vel retentum restituatur, vel damnum injustè causatum resarciatur, vel si physica aut moralis impossibilitas intervenit, id, quamprimum fuerit possibile, præstandi seria habeatur voluntas. Ratio in textu citato allegatur; *quia, si reddi potest, & non redditur, non agitur pænitentia, sed fingitur.* Quod item intellige de eo, cui quidem hîc & nunc moraliter vel physicè impossibile est restituere, vel damnum resarcire, voluntas tamen id faciendi deest, quando potuerit; quia præsens physica vel moralis impossibilitas juxta communem tam Juristarum, quàm Theologorum sententiam non extinquit, sed tantùm suspendit obligationem restituendi, quamdiu impossibilitas durat. Cùm res semper clamet ad Dominum suum.

Per verbum autem, *non dimittitur*, intelligitur dimissio tam quoad culpam, quam ei annexam pænam æternam (in materia gravi) coram Tribunali Divino, ita, ut etsi quis de peccato injustitiæ pæniteat, illúdque confiteatur, & firmum propositum id non ampliùs perpetrandi habeat, tamen nec culpa, nec pæna eidem annexa remittatur, nisi restituat, vel ubi defacto non potest, sinceram voluntatem restituendi habeat. Quod idem de injustè damnificante intelligendum; quia verbô *restitutionis* venit omnis utilitas actoris. *l. cùm Prætor.* 81. *ff. de V. S.* & ampliùs 3

patet

patet ex *lib. V. Tit. XXXII. de Injuriis & damno dato.*

4 Dicitur tamen notanter: *coram Tribunali Divino*; quia pænam pro peccato injustitiæ in foro debitam à supremo Principe, vel legitimo Magistratu pro justo arbitrio penitus remitti, vel moderari posse, indubitati juris est, *arg. l. Princeps. 31. ff. de legibus.* praxi & consuetudine, quæ optima legum interpres est, ubique confirmatum.

5 Resp. II. Proprius sensus Regulæ IV. sequens est: *Peccatum injustè auferendo, detinendo vel damnificando contra justitiam commissum coram Tribunali Divino nec quoad culpam, nec quoad eidem etiam annexam pænam æternam dimittitur, nisi, ubi possibile est, restituatur ablatum, vel resarciatur damnum injustè illatum; aut ubi impossibilitas physica vel moralis adest, sincera id præstandi voluntas adsit, vel alia justa causa excuset.* Sensus hic ex se perspicuus est, & ex jam dictis patet.

6 Solùm addendum, quòd reatus culpæ & pænæ non dimittatur, nisi ipsemet injustè auferens, vel damnificans, dum adhuc in vivis est, restitutionem, si potest, per se, vel alios faciat, aut ut de suis fiat, demandet; consequenter non sufficiat, nec illum à reatu culpæ vel pænæ liberet, etiamsi hæredes illius, ipso priùs non mandante vel decernente, aut committente eam præstent. Quamvis enim hi cognita injustè ablata in natura vel æquivalente, absque ulla testatoris commissione restituere, & damna injustè illata resarcire ipsimet teneantur; tamen si id absque mandato vel commissione testatoris ex se ipsis, uti tenentur, faciunt, per hoc defuncto nullatenus prosunt, nec pænas purgatorii (ubi materia levis est) tollunt vel minuunt, multò minùs à pænis æternis, ad quas in materia gravi statim damnatus est, ampliùs liberant. Sicut econtra eidem nec in minimo nocent, nec liberationem è purgatorio retardant, si defunctus in vivis adhuc existens restitutionem debitam ritè demandavit, hæredes verò eam facere culpabiliter omittunt, uti post D. Thomam *quodlib. 6. art. 13.* cum aliis benè docet Navar. *in Manu. cap. 27. n. 68. §. quæsitum.*

7 Ex quo benè infert Strein *ad hanc Regulam n. 5.* ridendum esse vulgare illud dictum hæredum: Debeo, vel volo istud aut illud à patre, matre, vel fratre &c. injustè ablatum restituere, vel damnum injustè illatum resarcire, ne aliàs pati debeant in altera vita. Vel enim defunctus in vivis existens demandavit debitam restitutionem, vel non: si posterius, pænas illius nec minuent nec tollent, etiamsi restituant: si prius, non nocebunt ei, sed sibi solis, si restitutionem facere ex parte, vel ex toto culpabiliter negligunt.

Nec obstat huic doctrinæ *c. In literis. 5. de Raptoribus.* ubi Papa vult compelli hæredes ad compensationem damni à defuncto illati, *ut sic à peccato valeat liberari*; quia verba hæc mendosa sunt, cum locô verbi *valeat* in singulari, legendum sit, *valeant* in plurali, quatenus non defunctum, sed hæredes afficiat, qui damna per defunctum injustè illata resarcire ita tenentur, ut, quamdiu id non præstant, à peccato liberari non valeant, uti benè advertit Barbos. *ad hanc Reg. n. 8.* húncque sensum juxta originale, & antiquiores codices veriorem judicat Abbas *in cit. c. In literis. n. 4.* Vel, si verbum *valeat* in singulari defunctum afficiens accipiendum contendatur, non directè, sed indirectè intelligendum sit, id est, non quòd restitutio hæredum directè juvet defunctum, & à peccati pænis liberet, sed quia indirectè ei prodest, dum per suffragia, preces & oblationes, quæ in sepultura Ecclesiastica (quâ defunctus interim privatus erat) pro eo fieri solent, eidem succurritur, ut citiùs à pæna peccati in purgatorio sustinenda liberetur. Barb. Navar. Strein *loc. cit.* & alii. 8

Quæritur II. An etiam? & quæ sint Exceptiones aut fallentiæ contra hanc Regulam quartam? Resp. Eas contra verba Regulæ nudè sumpta esse tot, quot sunt causæ excusantes à restitutione. De quibus etsi ex professo tractent Theologi, nósque de illis etiam in Theologia morali satis egerimus *Tr. 9. dist. 5. q. 6.* tamen pro majore dilucidatione Regulæ eas etiam hìc saltem breviter apponere bonum visum fuit. 9

Prima causa à restitutione excusans est impossibilitas physica; ratio est, quia *nemo potest ad impossibile obligari Reg. 6. de R. J. in 6.* 10

Secunda: Si restitutio sine damno multò graviori, quàm læsus sustinuit, v. g. in fama, vita, membris, bonisq; fortunæ sibi, suisve inferendo fieri non potest. *can. si Res. 1. cau. 14. q. 6.*

Tertia: Si is, cui restitutio facienda, debitum voluntariè & ultrò remittat *arg. l. In re mandata 21. C. Mandati.*

Quarta: si dilatio restitutionis in magnum bonum creditoris cedit, uti & in casu quô ipse pecuniâ, vel alia re restituenda in suam perniciem, vel gravius damnum esset abusurus.

Regulæ Juris. E Quinta:

Quinta: si quis cedat bonis suis, donec ad pinquiorem fortunam venerit. *l. Cùm & filii familias. 7. C. qui bonis ced. poss.*

Sexta: si in damno dato nulla intercessit culpa theologica, in foro interno nulla restituendi obligatio est: *arg. can. Erit autem. dist.* 4. & ampliùs diximus *lib. II. Tit. XXXVI.* §. 2. ubi etiam, an & quando in foro externo restitutio obligatoria sit ob damnum datum ex culpa levi vel levissima.

Septimò: ponunt aliqui casum præscriptionis, utì patet ex *Tit. de Præscript.* Quibus similes causas alias plures reperire est apud Theologos.

REGULA V.

Peccati venia non datur nisi correcto.

SUMMARIUM.

1. *Per verbum,* Venia, *intelligitur hîc venia culpæ, & annexæ pœnæ æternæ: verba,* nisi correcto, *idem sonant, ac nisi pœnitenti.*
2. *Aliqui etiam de peccato veniali Regulam intelligunt.*
3. *Majoris mali vitandi gratiâ in foro externo peccata impunita relinquuntur.*
4. *Verus sensus Regulæ quis?*
5. *Solvuntur objectiones. & seq.*

1 QUæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. Per *Veniam* in hac Regula, intelligi veniam culpæ præsertim mortalis, & pœnæ æternæ à Deo infligendæ: non verò veniam pœnæ temporalis per Judicem in foro externo infligendæ. Per verba, *nisi correcto,* autem non intelligi idem, ac pœnis in foro externo sufficienter, & juxta exigentiam delicti jam castigato & punito, sed prout idem sonat ac *nisi pœnitenti,* & peccatum derelinquenti, indéque se corrigenti & correcto existenti. Glossa *in hanc Reg. ℣. Peccati venia.* Barbos. *in eandem n.* 2. *& seqq.* Strein. *num.* 1. Dynus *ibidem,* qui cum aliis benè advertit, hanc Regulam multùm concordare cum præcedenti, ita ut, sicut juxta illam peccatum contra justitiam commissum non dimittitur, nisi restituatur ablatum, ita universaliter prorsus nullum dimittatur peccatum, seu venia illius quoad culpam & pœnam æternam annexam tribuatur, nisi verè pœnitenti, & emendandi propositum serium explicitè vel implicitè habenti, sicque correcto; ut proin per nulla quantumvìs multa & magna opera bona obtineri valeat venia culpæ mortalis, & pœnæ æternæ annexæ, nisi etiam accedat pœnitentia, id est, perfecta contritio, vel saltem imperfecta seu attritio cum absolutione sacramentali: prout certum est apud Theologos quoque, inter alias rationes etiam illam cum S. Thoma *p.* 3. *q.* 86. *art.* 2. afferentes, quòd cùm homo, committendo peccatum, propria voluntate à Deo summo & infinito bono sit aversus, sine omni propriæ voluntatis motione, & mediante pœnitentia ad Eum conversione gratiam & veniam ab Eodem non recuperet.

Extendunt aliqui Regulam etiam ad peccatum veniale: licèt enim istius venia sine contritione, & sacramentali absolutione obtineri valeat aliîs mediîs, tamen quia & ipsum aliqua saltem aversio à Lege Dei, & inordinata conversio ad creaturam est, sine pœnitentia saltem virtuali in hac vita non dimittitur, utì cum D. Thom. *loc. cit. q.* 87. *art.* 1. benè docent Laym. *lib.* 5. *Tom.* 6. *c.* 4. *n.* 12. & alii. 2

Cæterùm quòd verba, *nisi correcto,* intelligenda sint, àc *nisi pœnitenti,* & non, ùt aliqui volunt, nisi pœnis Juris in foro externo sufficienter jam castigato, ac propterea correcto, etiam inde patet; quia in foro externo ad vitandum scandalum etiam disponente Jure ab Ecclesia sæpè relinquuntur peccata impunita, datúrque eorum venia taliter non correctis. *can. Denique. dist.* 4. *can. ut constitueretur.* 25. *dist.* 50. *can. quidam. cau.* 18. *q.* 4. *can. Schisma.* 34. *cau.* 24. *q.* 1. *cum Concord.* 3

Resp. II. Proprius sensus Regulæ est sequens: *Nullius peccati saltem mortalis, & pœna æterna annexa venia seu remissio datur, nisi verè pœnitenti, id est, perfectam contritionem, vel saltem imperfectam seu attritionem una cum Sacramento pœnitentiæ habenti, indéque correcto.* Patet sensus ex dictis. 4

Huic

5 Huic ſenſui Regulæ non adverſatur, quod contra neceſſitatem pænitentiæ objicitur ex *can. fin. diſt.* 4. ubi Papa reſcribit, eos, qui in Quadrageſima diebus Dominicis carnes comedunt, & usque ad mediam noctem commeſſationes protrahunt, *ſi ab hac conſuetudine averti non poſſunt, cum venia ſuo genio eſſe relinquendos, ne fortè pejores exiſtant:* ergo, infertur, etiam ſine pænitentia obtinetur venia; Reſpondetur enim, textum hunc non eſſe intelligendum de venia culpæ, & annexæ pænæ Divinæ, ſed de venia pænæ humanis legibûs conſtitutæ in foro externo infligendæ, quæ majoris mali vitandi causâ quandoque remittitur, & peccatum illam inducens permittitur. *cit. can. Schiſma. cau.* 24. *q.* 1. Gloſſ. *in cit. can. fin.* Strein. *in banc Reg. n.* 5.

6 Pariter non obſtat communiter objici ſolitum *c. quod quidam.* 5. *de Pænit. & Remiſſ.* ubi Papa dicit, eos, qui fatentur, ſe à criminibus abſtinere non poſſe, tamen admittendos eſſe ad confeſſionem, addita ratione, *quia,* ait, *licèt non ſit vera hujusmodi pænitentia, admittenda tamen eſt eorum confeſſio;* ergo, infertur, etiam ſine vera pænitentia datur venia & remiſſio: Nam contra eſt, quòd licèt Papa hîc etiam impænitentes & indiſpoſitos ad confeſſionem admitti mandet, minimè tamen velit, ut ad confeſſionem admiſſi ſine vera pænitentia, & emendationis propoſito abſolvantur, ſed ut occaſione confeſſionis charitativis & fervidis adhortationibus ad veram pænitentiam inducantur: utì cum communi aliorum benè advertit Barb. *in cit. c. quod quidam.* patétque ex ultimis verbis hujus capituli, ibi: *crebris & ſalutaribus monitis pænitentia indicenda.*

REGULA VI.

Nemo poteſt ad impoſſibile obligari.

SUMMARIUM.

1. *Regula hæc unde deſumpta.*
2. *Impoſſibile quid dicatur?*
3. *Impoſſibile aliud eſt de facto: aliud de jure.*
4. *Quid ſit impoſſibilitas Facti:*
5. *Et quid Juris?*
6. *Ambæ æquiparantur.*
7. *Quod pendet à voluntate Principis, & concedi non conſuevit, impoſſibile cenſetur.*
8. *Sicut & quod ſine diſpenſatione Papæ fieri nequit.*
9. *Nemo ad aliquid impoſſibile ſive de facto, ſive Jure ullô modô obligari poteſt.*
10. *Difficilia hîc non reputantur inter impoſſibilia.*
11. *Verus ſenſus Regulæ quis?*
12. *Conditio impoſſibilis contractui adjecta illum invalidat: in Teſtamento tamen & Matrimonio habetur pro non adjecta.*
13. *Solvitur objectio contra Regulam, & ſeq.*

1 HÆc Regula deſumpta eſt ex *l. Impoſſibilia.* 185. *ff. de R. J.* ibi: *Impoſſibilium nulla eſt obligatio:* cui etiam plures aliæ Juris Civilis leges correſpondent, quas citat Barb. *hîc n.* 1. unde antiqui verſus:

Ultra poſſe meum non me lex juſta coëgit,
Nec putat eſſe reum, qui totum poſſe peregit.

2 Quæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? Ante reſponſionem ſciendum, quid & quotuplex ſit, ac dicatur *impoſſibile.* Impoſſibile ùt ſic dicitur omne illud, quod inſpectâ humanâ potentiâ à nullo fieri poteſt, ſive quia naturæ vires tranſcendit. *l. Continuus* 137. §. *Illud.* 4. *de Verb. oblig.* ſive quia à Jure naturali, divino aut humano prohibetur, ſícque moraliter fieri nequit. *l. Filius.* 15. *in fine ff. de Condition. Inſtitut.* Barb. *hîc n.* 2.

Huic definitioni conformiter, licèt variæ ſpecies impoſſibilium referantur à Gloſſa & DD. in hanc Regulam, tamen ùt benè obſervat Barboſa *loc. cit.* omnes communiter & principaliter reducuntur ad duas ſpecies, videlicet ad impoſſibile de Facto, ſeu naturæ: & ad impoſſibile de jure: ſeu ad impoſſibilitatem facti & juris *arg. c. fin. de Pactis.* ibi: *Nam etiam juxta legitimas ſanctiones pactum turpe, vel rei turpis aut impoſſibilis de Jure vel de facto nullam obligationem inducit.* Concordat. *c. Sciſcitatus.* 13. *de Reſcript.* ibi: *Sentimus, quòd tam de Jure, quàm de Facto illa impotentia cenſeatur;* ubi etiam utriusque impotentia ſeu impoſſibilitas explicatur. Uti enim Philoſophi & Theologi dividunt impotentiam in phyſicam & moralem: ſic Legiſtæ ſtatuunt impoſſibilitatem Juris & facti. 3

4 Impossibile, seu impossibilitas *facti* (quæ etiam impossibilitas naturalis seu naturæ dicitur) est, & dicitur, quando consideratis circumstantiis loci, temporis, viribus, facultatibus personæ, naturaliter loquendo, absolutè fieri nequit; uti respectu cujusvis hominis est digitô tangere cælum, solem aut lunam detrahere, mortuum resuscitare: respectu infantis gravissimum pondus portare: respectu cæci literas legere. §. *Si impossibilis.* 11. *Instit. de inutil. stipulat.*

5 Impossibile *de Jure* dicitur, quod à Jure, seu lege naturali, divina aut humana prohibitum, honestè, & secundùm bonos mores fieri nequit; hinc *l. Filius, qui ff. de condition. Instit.* dicitur: *quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & (ut generaliter dixerim) quæ contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse, credendum est.* Concordant *l. Si stipulor.* 35. *ff de Verb. oblig. c. fin. de Pactis. can. faciat.* 15. *cau.* 22. *q.* 2. junctâ *Gloss. ibidem* ℣. *non potest.*

6 Advertendum autem cum Fagn. in *c. Nos quidem. de Testam. n.* 56. quòd *Impossibilitas Juris & facti æquiparentur.* Bartol. in *l. continuus.* §. *Inspiciendum. ff. de Verb. oblig. n.* 2.

7 Porro juxta eundem Fagn. in *c. Cùm sit ars. de ætate & qualit. n.* 31. etiam ea, *quæ pendent à voluntate Principis, & concedi non consueverunt, reputantur inter impossibilia, arg. l. apud Julianum,* aliàs incipit: *Africanus.* 39. §. *fin. ff de Legatis. l.* & ibi Bart. *n.* 2.

8 Item illud impossibile censeri, quod fieri non potest de Jure communi, sed tantùm ex Dispensatione Papæ. Fag. in *c. de illis. de despons. impub. n.* 42. quod etiam notat Gloss. in *l. Continuus.* ℣. *Relictæ. ff. de Verb. oblig.* Innocent. in *c. Pastoralis.* 5. *de caus. Possess. & propriet.* His præmissis

9 Resp. I. Ad quæstionem *n.* 2. positam: Regula intelligenda est de utroque impossibili, ita ut vi illius ad id, quod de facto, vel de jure impossibile est, nemo obligari possit neque per legem aut constitutionem: *can. Erit autem* 2. *dist.* 4. ibi: *Erit autem lex honesta, justa, possibilis.* nec per præceptum, nec per sententiam, nec per contractum *c. fin. de Pactis.* nec per Testamentum. *l.* 3. *ff. de Cond. & Demonstr.* §. *Impossibilis.* junctâ *l. si quis inquilinos.* 112. §. *fin. ff. de legat.* Immo nec sui ipsius obligatio ad impossibile nec de facto valet, uti montes alpium ultro in aerem deferre. *arg. cùm hæres.* 4. §. 1. *ff. de statu lib.* nec ad impossibile de jure. *l. Inter stipulantem.* 83. §. *Sacram.* & *l. si stipulor.* 35. §. *Item. ff. de Verb. oblig.*

Reducunt aliqui, ùt Laym. in *c. Scisci-* 10
tatus. de Rescriptis. n. 1. ad impossibile de facto etiam illud, quod quidem absolutè fieri potest, sed non nisi summa cum difficultate. Verùm, licèt hæc ordinariè excuset à lege humana communiter lata, per dicta in Regula IV. tamen, quia absolutè impossibile non est, & ad id quis seipsum obligare, atque ob graves, præsertim publicas causas per legem & præceptum à legitima potestate obligari potest, hæc impossibilitas ad hanc Regulam spectare non videtur. Hinc

Resp. II. Verus & proprius sensus Re- 11
gulæ hic est: *Ad impossibile de facto vel de jure nemo obligari potest neque per legem, vel præceptum, neque per sententiam Judicis, neque per Testamentum, neque per pactum vel contractum, neque propria voluntate.* Per Jura citata: & Ratio est; Tum quia omnis obligatio tendit ad aliquid dandum, præstandum. §. 1. *Instit. de action.* quæ autem impossibilia sunt, dari & præstari nequeunt; ergo. Tum quia, uti benè discurrit Strein *ad hanc Reg. n.* 5. omni legi peculiare est, ne primæ Regulæ, Divinæ videlicet, sit difformis, consequenter ut sit possibilis, & honesta existat. *cit. can. Erit autem.* 2. *dist.* 4. ac ne hominibus præsertim impiis occasionem præbeat turbandi & querulandi, si lex vel præceptum ex aliqua ratione impossibile existat.

Notanda tamen differentia in prædi- 12
ctis, videlicet, quod si conditio impossibilis adjiciatur contractui, is totaliter vitietur, & irritus evadat. §. *si impossibilis.* 11. *Instit. de inutili stipulat.* ibi: *si impossibilis conditio obligationibus adjiciatur, nil valet stipulatio. cum concord. à Gloss. ibidem citatis.* Si verò in Testamento vel Matrimonio apponitur, utrumque propter specialem Juris favorem valeat, & conditio pro non adjecta habeatur. *l. Reprehendenda.* 5. *C. de Instit.* & *c. fin. de condit. apposit.* nisi (loquendo de Matrimonio) apposita esset conditio contra substantiam matrimonii; tunc enim etiam ipsum matrimonium invalidum & irritum foret textu claro *cit. c. fin. de condit. appos.* quem per extensum retulimus *lib. IV. Tit. V. de condit. appos.* §. 2. *n.* 40.

Contra

13 Contra Regulam & sensum ipsius communiter objici, & per modum Exceptionis poni solet Primò casus, quô quis se obligat ad damna & pericula ex casibus fortuitis eventura, quæ obligatio tenet *l. quæ fortuitis*. 6. *C. de Pignorat. Act.* cùm tamen impossibile sit evitare casus fortuitos. Sed respondetur, intentionem contrahentium non esse evitare casus fortuitos, sed solummodo se obligare ad sustinenda damna & pericula inde provenientia, quod est possibile. Strein *hîc n.* 6. Pech. *ibid. n.* 12. qui ambo benè addunt, in conventione de hujusmodi casibus fortuitis tantùm comprehendi casus evenire solitos, non verò insolitos ac insuetos. *l. Fistulas.* 78. §. *fin. ff. de contrab. Empt.*

Secundò Hæres tenetur solvere legatum pro Republica factum ad opus lege prohibitum: *l. si servum.* 91. *ff. de Verb. obligat.* ergo datur obligatio ad impossibile. Sed Respondetur, in tali casu legantem non censeri voluisse legare, quod lege prohibitum, sed permissum est, non recordando, vel ignorando, quod lege statutum habetur; nec mirum, si in miseræ hujus vitæ statu mentis imbecillitas subinde aberret, *arg. l. Hac consultissima.* 8. *C. qui Testamentum facer. poss.* Strein *hîc n.* 6. vel dic, Regulam in hoc Exceptionem pati. 14

REGULA VII.

Privilegium personale personam sequitur & extinguitur cum persona.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta.*
2. *Privilegium aliud est Reale:*
3. *Aliud Personale.*
4. *Regula habet duas partes.*
5. *Verus sensus Regulæ quoad primam partem, quòd personam sequatur.*
6. *Sensus ejusdem quoad alteram partem, quòd extinguatur cum persona.*
7. *Solvuntur objectiones contra Regulam quoad primam partem: & duobus seqq.*
10. *Et quoad secundam partem.*
11. *De Privilegiis remissivè.*

1 HÆc Regula desumpta habetur ex *l. In omnibus* 68. *ff de R. J.* ibi: *In omnibus causis id observatur, ut ubi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente eâ beneficium quoque deficiat.* cui concordat *l. Lex Privilegia.* 196. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Privilegia quædam causæ sunt, quædam personæ: & ideò quædam ad hæredes transmittuntur, quæ causæ sunt, quæ personæ sunt, ad hæredem non transeunt.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis proprius illius sensus sit? Ante responsionem notandum, juxta jam dicta *lib. V. Tit. XXXIII. de Privilegiis.* §. 1. *n.* 12. Privilegium aliud esse *Reale*, aliud *Personale*. Illud est, quod directè & immediatè ipsi rei, alicui loco, dignitati, officio, causæ &c. vel ratione ipsius conceditur, ac propterea tempore, quô durat, eidem adstringitur. *l Imperatores.* 7. *ff de Publican.*

3 Personale est, quod immediatè ac directè soli alicui personæ, & ratione illius, v. g. propter singularem ipsius experientiam, doctrinam, virtutem, fidelitatem vel merita confertur. Quô nomine non veniunt privilegia, quæ toti alicui communitati, vel certo generi hominum dantur; quia etsi omnes personæ in tali communitate existentes, vel sub tali genere constitutæ tali privilegiô gaudeant, indéque communiter *Privilegium Personale* vocetur: tamen quia non intuitu unius personæ, sed intuitu totius communitatis est concessum, & omnes tam præsentes quàm futuros sub tali communitate viventes, vel sub genere existentes afficit, ad eásque transit, privilegium merè personale, vel propriè tale esse non censetur, sed reale: cujusmodi est Privilegium Restitutionis in integrum minoribus concessum, quô non unus solus, sed omnes minores in perpetuum gaudent. *l. Non solùm.* 6. *ff. de In integr. Restit.* Tale etiam privilegium est S. C. Vellejani concessum mulieribus: item privilegia concessa corpori mystico, veluti civitati, Collegio, Academiæ, Religioni &c. His prænotatis

4 Resp. I. Regula solummodo intelligenda est de privilegio merè personali, seu propriè tali. Habet autem hæc Regula duas partes: una est, quòd Privilegium personale semper & ubique sequatur personam, in quocunque tandem loco existat, ita ut quovis tempore & loco privilegiatus illô gaudere valeat, nisi ad certum locum vel tempus, aut certam, ob quam concessum est, causam ab ipso concedente sit restrictum. Altera pars est, quòd cum persona extinguatur, seu pereat, si talis persona moritur, nec ad ullos transeat hæredes.

5 Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est: & quidem quoad primam partem. *Privilegium merè personale semper & ubique sequitur personam, cui est concessum, eique adhæret, ita ut illo semper frui queat, in quocunque tandem loco existat, nisi ab ipso concedente sit restrictum.* Quoad alteram verò partem: *Privilegium merè personale extinctâ per mortem personâ, cui est concessum, pariter extinguitur, ita ut prorsus ad nullum hæredem, vel quemquam alium transeat.* Exempla prioris partis obvia sunt; sic v. g. Scholaris etiamsi locô migret, & extra Academiam existat, privilegiô gaudet, quòd à Judice laico capi & teneri non valeat. *Auth. Habita. C. Ne filius pro patre.* Strein. *hîc n.* 2. sic qui habet privilegium legendi libros prohibitos, comedendi carnes diebus jejunalibus, Breviarium aut Horas mentaliter persolvendi, aut locô earum Rosarium recitandi, illô, ubicunque est, frui potest; quamvis ob scandalum vitandum subinde hîc & nunc abstinendum sit, quod prorsus per accidens est.

6 Quoad secundam partem, quòd cum persona privilegium merè personale extinguatur, & ad nullum hæredem transeat, exemplis plena sunt Jura, adeò ut in *l. penult.* §. *si puellæ.* 5. *ff de ritu nupt.* & *l. Privilegio.* 27. *pr. C. de Decurionibus.* & *l. In Filiis.* 35. *eod.* sancitum habeatur, quòd privilegium parentibus concessum nec ad filios transferatur. Et quamvis Regula, & sensus illius satis sint clari, tamen

7 Quæritur II. An non hæc Regula etiam patiatur suas Exceptiones, & Fallentias? Resp. Plures à nonnullis adduci, quæ tamen re benè considerata, & si id, quod objiciunt, solvitur, Fallentiæ non sunt, & Regulæ non adversantur. Hujusmodi objectiones plures breviter adducit Gloss. *in hanc Reg.* & quidem Primò contra primam partem Regulæ: Usus pallii Archiepiscopo, vel alii Episcopo ex privilegio competens, est privilegium personale. *arg. c.* 2. *de Authorit. & usu Pallii.* & tamen hoc non sequitur personam; cùm Archiepiscopus extra propriam diæcesin illô uti non valeat, *arg. c.* 1. *de authorit. & usu Pallii.* Et ibi Gloss. ℣. *quamlibet.* Resp. enim privilegium de usu Pallii ex primæva concessione esse restrictum ad propriam diæcesin, & pro certis duntaxat diebus, *c. ad honorem. de authorit. & usu Pallii.* Tenor autem privilegii attendendus & servandus est, *c. Porrò.* 7. & *c. Recepimus.* 8. *de Privileg.* Gloss. *hîc.* consequenter hæc objectio non obest, cùm in sensu ejus expresse mentionatum sit; *nisi privilegium ab ipso concedente sit restrictum.*

Objicitur secundò: Præsente majore minor non utitur privilegiô, *arg. c. Antiqua.* 23. *de Privileg.* ubi Patriarchis interdicitur, crucem ante se deferri curare, quando in ea urbe Summus Pontifex, vel Ejus legatus utens insigniis Apostolicæ Authoritatis, præsens est. *can. Denique. dist.* 21. Resp. hoc esse speciale ob reverentiam superioris. Adde, hujusmodi privilegium etiam cum restrictione saltem implicita esse datum, videlicet quamdiu Superior in loco præsens non est. Gloss. *hîc.* 8

Objicitur tertiò: Privilegium personale extinguitur nonnunquam etiam ante mortem personæ; ùt cùm quis abutitur privilegiô. *can. Privilegium.* 63. *cau.* 11. *q.* 3. ibi: *Privilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.* Idem fit propter delictum, propter contrarium factum, propter necessitatem &c. ùt ait Gloss. in *cit. can. Privilegium.* ergo privilegium personale non semper sequitur personam, cùm in dictis casibus manente persona non maneat privilegium. Resp. Regulam habere implicitam clausulam; nisi ex causa per dispositionem juris amittatur; quod enim non est, sequi non potest. Vel dic, Regulam in hoc pati exceptionem. 9

Quoad secundam partem Regulæ, quòd extinctâ personâ extinguatur, & ad nullos transeat hæredes objicitur *l. Non solùm.* 6. *ff. de In integrum Restit.* vi cujus privilegium restitutionis in integrum à personis in ætate minore constitutis transit etiam ad hæredes: & *l. Hæredes.* 20. *C. ad S. C. Velleja-num.* disponens, quòd privilegium, seu beneficium 10

ficium exceptionis adversus creditores mulieribus competens, pariter ad hæredes extendatur, consequenter cum persona non extinguatur. Sed Respondetur, hæc privilegia non esse *merè* personalia, sed *communiter* duntaxat personalia, de quibus Regula nostra non est intelligenda, prout jam supra n. 4. diximus.

Cæterùm si quid amplius de materia privilegiorum desideratur, exactè & fusè tractatum invenitur *cit. lib. V. Tit. XXXIII. de Privileg. & excess. privilegiat.* 11

REGULA VIII.

Semel malus semper præsumitur esse malus.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta.*
2. *Præsumptio alia est Juris tantùm:*
3. *Alia Juris & de Jure:*
4. *Alia hominis.*
5. *Regula intelligenda est de præsumptione hominis, & Juris tantùm;*
6. *Non in diverso,*
7. *Sed eodem duntaxat genere delicti,*
8. *Si illud consummavit,*
9. *Et se non emendavit.*
10. *Malus de præsenti non præsumitur retrò malus.*
11. *Verus sensus Regulæ quis?*
12. *Emendatio tanquam facti non præsumitur, sed probari debet.*
13. Quilibet habendus est bonus, donec probetur malus, *non procedit, quando quis jam semel fuit malus.*
14. *Fallentiæ Regulæ quæ?* & duobus seqq.
15. *Semel contumax cur denuo citetur?*
16. *A perjuro recipitur juramentum in suum gravamen, sed non in sui commodum, vel aliorum præjudicium.*

1 HÆc Regula desumpta est ex *can. Parvuli.* 14. *cau.* 22. *q.* 5. *c. Scribam.* 9. *de Præsumpt.* & aliis LL. citatis à Glossa *hic*.

2 Pro intelligentia hujus Regulæ supponitur notitia de natura & varietate præsumptionis ex *lib. II. Tit. XXIII.* §. 1. ubi inter alias triplicem potissimùm præsumptionem esse diximus, videlicet *Præsumptionem Juris tantùm: Præsumptionem Juris & de Jure* simul: ac *Præsumptionem hominis.* Prima est, quæ in Jure quidem expressè invenitur, pro certa veritate tamen non habetur, sed admittit probationem in contrarium. Gloss. communiter recepta in *c. Is, qui fidem.* 30. *de Spons.* ubi plura hujus exempla adducit.

3 *Præsumptio Juris & de Jure* illa est, quæ in jure non tantùm expressa habetur, sed ab eodem tam firmiter tenetur, ut pro ipsa veritate habeatur, indéque probatio in contrarium facilè non admittatur. Gloss. *loc. cit.* ubi pariter plura ex Jure exempla adducit, patétque ex *cit. c. Is, qui fidem. de Spons.* ubi Pontifex inquit: *contra hanc præsumptionem non est probatio admittenda.*

4 *Præsumptio hominis* est, quæ in Jure expressa non habetur, sed juxta rerum ac personarum circumstantias, & apparentia indicia prudenter concipitur: éstque alia violenta, seu quæ moralem certitudinem inducit: alia non violenta, prout ampliùs declaratur *cit. lib. II. Tit. XXIII. de Præsumpt.* §. 1. His suppositis

Quæritur I. Quomodo Regula VIII. intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. pro intelligentia hujus Regulæ quatuor esse advertenda cum Gloss. *hic*, & quidem Primò, Regulam non loqui de præsumptione Juris, & de Jure, quasi verò ille, qui semel scitur malus, semper pro certo habeatur malus, negata omni probatione in contrarium: sed de *præsumptione Juris* tantùm, vel hominis, admittente probationem innocentiæ. 5

Secundò: Eam non nisi *in eodem genere delicti* esse intelligendam; ut proin licèt quis in uno genere delicti v. g. luxuriæ sciatur reus, tamen propterea vi hujus Regulæ in alio, vel omni genere delicti v. g. injustitiæ, simoniæ &c. reus præsumi non posset. *arg. c. Ille vos.* 4. §. *fin. de Pignor.* junctâ *l. si cui crimen* §. 1. *ff. de Accusat.* 6

Sed tantùm in eodem genere delicti, uti tacendo plura alia Juris exempla patet ex *cit. can.* 14. *cau.* 22. *q.* 5. ubi perjurus semel repertus reus semper præsumitur perjurus, indéque à præstando juramento, & ferendo testimonio semper rejectus existit, ibi: *& qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit post hoc,* 7

nec

nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa, vel alterius jurator existat. Item ex c. *Scribam*, 9. *de Præsumpt.* ubi de negligentibus servare leges & admonitiones præsumitur, quòd eas etiam in futurum sint neglecturi; ibi: *Scribam eis multiplices leges meas: ex priùs datis & neglectis apparet, quòd has negligent.*

8 Tertiò intelligendam esse, quando quis fuit malus in fine actûs, & non in principio tantùm: id est, quando delictum quidem inchoavit, illud tamen, cùm posset, non consummavit; eò quòd resipuisse, & delictum horruisse censeatur, consequenter semper reus præsumi non debeat.

9 Quartò: *Nisi de emendatione sufficienter appareat:* probatô enim, vel sufficienter constitô, quòd reus alicujus delicti de eo verè pænituerit, illúdque emendaverit, malus in eodem delicto præsumi non ampliùs debet. *can. Ferrum.* 18. *dist.* 50. ibi: *Non ergo in eo debet despici, quod fuit; quia jam incipit esse, quod non fuit.*

10 Addit quintò Barb. *in hanc Reg. n.* 9. verbum *semper* in hac Regula sumi debere à tempore, quô semel malus extitit, non autem respectu temporis antecedentis: ut proin licèt tabellio falsarius etiam in futurum præsumatur talis, indéque removeri debeat. *l. si aliquid. C. de suscept. cum concord.* non tamen præsumitur retrò falsarius quoad instrumenta ante compertam falsitatem confecta. Et ex his

11 Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est: *Semel in aliquo genere delicti inventus malus, in eodem genere semper præsumitur malus præsumptione Juris tantùm, vel hominis, nisi de vera emendatione sufficienter constet.* Ratio Regulæ est; quia ex præteritis præsumitur de statu præsenti & futuro. c. *Mandata* 6. *de Præsumpt.* ibi: *quia ex transacta in te vita didicimus, quid de subsequenti conversatione tua præsumamus. cum concord.* hinc illi antiqui versiculi:

Rumor de veteri faciet ventura timeri;
Cras poterunt fieri turpia sicut heri.

12 Nec valet dicere: forsan se jam plenè emendavit, & animum mutavit; quia emendatio est facti, consequenter non præsumitur, sed ex actibus contrariis probari debet. *l. Ei.* 2. *ff. de Probat.*

Pariter non valet objicere illud tritum Juris: *Quilibet præsumendus est bonus, donec probetur malus. c. un. de Scrutin.* & *l. Meritò.* 51. *ff. pro socio.* Resp. enim tritum illud procedere, quando actus malus non præcessit, & bonam illam præsumptionem non enervavit; hoc enim præcedente præsumptio de simili valet, donec emendatio, quæ tanquam facti non præsumitur, probetur, *cit. l. Ei.* 2. *ff de Probat.* 13

Quæritur II. An? & quæ sint Fallentiæ, seu Exceptiones contra hanc Regulam? Resp. Eam juxta aliquos fallere 1. in genere diversi delicti juxta dicta *n.* 6. 2. in casu, quo quis in principio duntaxat, sed non in fine actus malus fuit, per dicta *n.* 8. 3. si de vera emendatione sufficienter constet, per dicta *n.* 9. Verùm cùm juxta dicta hi casus in Regula non comprehendantur, fallere contra eam propriè dici non possunt. 14

Objiciunt alii, & locô fallentiæ ponunt casum contumaciæ; semel enim contumax non semper præsumitur contumax; cùm peremptoriè citatus, si non comparet, denuò citetur *c. Ex literis.* 2. *de Dolo & contum.* quod necessarium non esset, si illum in contumacia perseveraturum ritè præsumeretur. Sed Resp. quòd secundò citati & non comparentis contumacia gravior sit, & gravioribus pænis subjaceat, quàm primò citati, indéque jura velint, ut per secundam citationem contumacia magis appareat: vel concedo in hoc casu fallentiam Regulæ. 15

Objicitur ulteriùs: Juramenta calumniæ, fidelitatis, & obedientiæ etiam à priùs perjuris exiguntur & recipiuntur. c. *cùm in Ecclesiis.* 10. *de Major.* ergo semel perjurus non præsumitur semper perjurus. Resp. cum Gloss. in *cap. Cum in Ecclesiis.* v. *Juramentum.* & Abb. *n.* 4. hoc procedere de Juramentis, quæ cedunt in præjudicium ipsius jurantis, illúmque onere & obligatione gravant: non item in Juramentis cedentibus in jurantis commodum, & aliorum præjudicium; & in hoc sensu fallentia conceditur. 16

REGULA

REGULA IX.

Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde deſumpta?*
2. *Ratum habere propriè quid ſit?*
3. *Regula intelligenda eſt de propria ratihabitione.*
4. *Probatur exemplô Juris.*
5. *Verus ſenſus Regulæ quis?*
6. *Afferuntur apparentes, ſed non veræ Fallentiæ contra Regulam. & ſeqq.*

1 HÆc Regula deſumitur ex *c. penult. de Sentent. excommun. in* 6. & convenit cum *l. Si pupilli.* 6. §. *Sed ſi ego* 6. *ff. de Negot. geſt.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius ſenſus ſit? Ante Reſponſionem notandum: Ratum habere aliquid nil aliud eſſe, quàm approbare, comprobare, confirmare, & ùt ſuum agnoſcere id, quod per alium noſtro nomine geſtum vel factum eſt, non habitô à nobis ad hoc faciendum mandatô, commiſſione, aut requiſitione; ſeu quod per alium non procuratorem noſtrum nomine noſtro factum eſt. *l. quod enim.* 12. §. 1. *ff. Ratam rem habere.* qua ratihabitione rem, ſeu negotium geſtum ita noſtrum facimus, quaſi à nobis ipſis geſtum, aut ad id mandatum datum fuiſſet, uti dicetur in Regula ſtatim ſequenti ita ſonante: *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato comparari non eſt dubium.* Hôc notatô

3 Reſp. I. Regula IX. dicens, quòd ratum habere, ſeu ratificare nemo poſſit illud, quod ſuo nomine factum non fuit, intelligenda eſt de propria Juridica ratihabitione, ſeu ratificatione cum Juris effectu, quæ fictione Juris translativa rem quaſi à nobis geſtam efficit, noſtrámque facit, ac proin Juris effectus, & obligationem nobis incumbentem inducit: Non verò de ſimplici ratihabitione, quâ quodvis factum alienum non noſtro ſed alieno quocunque tandem nomine geſtum approbare, gratum & ratum habere poſſumus, v. g. ſi quis tuum inimicum non tuo, ſed alio nomine, vel ex proprio odio occidit, potes quidem factum homicidium ſimpliciter approbare, gratum & ratum habere (licèt ſic approbando pecces) tamen fictione Juris homicidium quaſi à te factum, ſicq; tuum non redditur, nec pænas & obligationes ex homicidio conſurgentes contrahis. Ratio eſt; quia ad ratihabitionem juridicam propriè talem, ſeu quòd quis factum alienum ratum habeat in ſenſu Regulæ, eſſentialiter requiritur, ut factum ſit nomine ratihabentis. *arg. cit. c. penult. de Excommun. in* 6. & *l. ſi Pupilli cum concord.* citatis à Tyraquello *de Retract. lig.* §. 1. *Gloſſ.* 9. *n.* 24. quô tanquam eſſentiali requiſitô deficiente ratihabitio non datur, conſequenter ſic factum propriè & cum effectu Juris ratum haberi non poteſt, id ipſum, quod dicit Regula.

Probatur & declaratur reſponſio ulterius clariſſimo multùm allegabili exemplô 4
Juris *c. Cùm quis.* 23. *de Sentent. Excommun. in* 6. ibi: *Cùm quis abſque tuo mandato manus injecit in Clericum tuo nomine violentas, ſi hoc ratum habueris, excommunicationem latam à canone incunctanter incurris; cùm ratihabitio retrotrahatur, & mandato debeat comparari. Si vero injectio eadem tuo nomine non ſit facta, tunc licèt pecces ratam habendo eandem, non tamen propter hoc excommunicationis vinculô innodaris; cùm quis ratum habere nequeat, quod ſuo nomine non eſt geſtum.*

Reſp. II. Verus ſenſus Regulæ iſte eſt: 5
Nemo poteſt factum alienum propriè ratum habere cum effectu Juris, ita ut hujus fictione translativa cenſeatur ſuum factum, indéque effectus Juris inducat & obligationes ratihabenti imponat, ſi tale factum non ratihabentis, ſed ſuo proprio, vel alterius nomine peregit. Per rationes & jura jam allegata; cui accedit etiam illa ratio, quod ſi quis ratum habere valeret id, quod ipſius nomine non eſt geſtum, facilè præjudicium emergere poſſet tertio, cum quo negotium geſtum eſt, cùm is forſan ex juſta cauſa negotium cum tali habere noluiſſet, ac propterea, ſi ſciviſſet, negotium nomine illius agi, à negotio, v. g. contractu abſtinuiſſet.

6 Quæritur II. An? & quales dentur fallentiæ circa hanc Regulam? Resp. Plures afferri à quibusdam, veluti Primò *can. Lugdunensi.* 10. *cau.* 9. *q.* 2. ubi habetur, quòd ordinati ab alieno Episcopo (etsi ordinatio ipsius Ordinarii nomine facta non sit) possint ministrare in ordine suscepto, si proprius Episcopus ordinationem ratam habet. Ex quo satis apparere videtur; ratihaberi posse etiam illa, quæ nomine nostro gesta non sunt.

7 Secundò. Vigore *c. quòd sicut.* 28. *℣. quod si, de Elect.* Capitulares absentes à præsentibus non vocati, sed contempti, ratificare possunt electionem, licèt eorum nomine non fuerit celebrata.

8 Tertiò. *c. Cùm nos.* 3. *de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capit.* dicitur, quòd alienatio valeat, si eam ratam habeat Capitulum, etsi minimè ipsius nomine, sed eo positivè reclamante fuerit facta, ibi: *nisi eam ratam postmodum habuisset.*

9 Quartò: vi *l.* 1. *ff. de Recept.* & *l.* 1. *C. de his, qui latron.* receptores furum puniuntur ex eo, quòd sua receptione videantur furta ratificare; licèt eorum nomine facta non sint.

10 Verùm præfata & similia quantumvis videantur adversari Regulæ, eámque in illis fallere, re tamen benè inspecta eidem sufficienter conciliantur, sicque hanc in illis fallere meritò non existimatur. Et quidem ad tres primas apparentes Fallentias Resp. cum Gloss. hîc: *talia Jura non loqui propriè de ratificatione, sed de novo quodam consensu.* Et meritò; quia cùm ex dictis Ratihabitio propriè sumpta id operetur, ut ratificans per fictionem juris censeatur author illius actûs, quem suo nomine factum ratificavit, ac proin ex eo obligationem contrahat: hoc autem non evenit in præmissis casibus, utpote in quibus aliquis actum suo nomine non factum, superveniente consensu approbat duntaxat, & quandoque confirmat, (si nempe is à sola potestate & consensu hujus dependet) Vide Laym. in *c. Eos, qui. de Tempor. Ordin. in* 6. & *c. prudentiam. de officio Judicis delegati. n.* 2. Et sic intelligenda etiam venit Glossa in *c. sicut.* 33. *de Simon.* dum ait: *Et ita secundùm canones possum habere ratum, quod non meo nomine gestum est.*

Ad quartam de Receptoribus furum, 11 Resp. quòd eos, quia veniunt in partem prædæ, & fures occultant, cum eis consentire, illósque fovere potiùs; quàm ipsorum rata habere furta censeatur. Pech. *in hanc Reg. n.* 2.

REGULA X.

Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Ratihabitio æquiparatur mandato.*
3. *Et retrotrahitur ad tempus & locum; quô actus nomine ratihabentis fuit gestus.*
4. *Ad quod tamen requiritur primò ut sit Ratihabitio propriè talis.*
5. *Secundò: ut actus tempore, quo fuit gestus, potuerit à ratificante mandari.*
6. *Tertiò: & res tempore ratificationis adhuc sit integra.*
7. *Quartò: ut actus ab initio non fuerit invalidus.*
8. *Regulæ verus sensus quis? Declaratur exemplis: & seq.*
10. *Fallit Regula, si deest unum ex requisitis:*
11. *Item quando ad substantiam actus expressum requiritur mandatum.*
12. *Item quoad incurrendam irregularitatem.*

1 HÆc Regula pariter desumitur ex *c. penult. de Sent. excom. in* 6. Item ex *l. si fundus.* 16. §. 1. *ff. de Pignor.* & *l.* 1. §. *dejecisse.* 12. *ff. de vi & vi armata.* cum *Concordant.* à Glossa relatis *hic.* & intelligenda est de Ratihabitione propria in Regula præcedente n. 3. jam declarata.

2 Quæritur I. Quid propriè dicere velit hæc Regula? quomodo intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam propriè id dicere velle; quòd, quando aliquis tuo nomine quid facit, etiamsi à te mandatum, vel commissionem id faciendi non habeat, tamen, si postea illud ratum habes, seu ratificas & approbas, idem sit, & iidem sequantur Juris effectus; ac si mandatum

datum; illud faciendi eidem expresſè dediſſes; conſequenter propria ratihabitio expreſſo mandato æquiparatur per Jura *n.* 1. citata: quod de omni actu & contractu, imo etiam de ipſis delictis intelligendum eſt, *arg. cit. c. penult. de Sentent. excom. in* 6. & *l.* 1. §. *dejeciſſe. ff. de vi & vi armata.* dummodo delictum ſit tale, quod nomine alterius committi poteſt: ſecus eſt in delictis, quæ nomine alterius fieri nequeunt, uti ſunt delicta libidinis, adulterium, ſtuprum &c. hæc enim ſicut alteri demandari nequeunt, ita etiam ab alio facta propriè ratihaberi non poſſunt, uti benè advertit Gloſſ. in *cit.* §. *dejeciſſe*, *v. Mandato.*

3 Porrò Ratihabitio non tantùm æquiparatur mandato, ſed etiam retrotrahitur tam ad tempus, quàm locum, in quo actus nomine alterius fuit geſtus, ita ut actus non primùm à tempore ratificationis, ſed jam à tempore & die, quo alterius nomine fuit geſtus, validus eſſe, & effectum ſuum habere cenſeatur, uti pro indubitato habet Regula noſtra; patétque ex cit. *l. ſi fundus.* §. 1. *ff. de Pignor.* & propter contractum nomine ſuo geſtum, & ratihabitionem non in loco ratihabitionis, ſed in loco actûs geſti quis forum ſortiatur, ùt cum aliis benè advertit Barboſ. *in hanc Reg. n.* 10. *arg. l. cùm decem.* 71. §. 1. *ff. de ſolut.*

4 Verùm ut Ratihabitio præfatos operetur effectus, plura requiruntur, veluti *primò*, ut ratihabitio ſit propriè talis, quâ ratihabetur, ſeu approbatur actus verè nomine ratihabentis geſtus, quia *Ratum quis habere non poteſt, quod ipſius nomine non eſt geſtum*, uti habet Regula præcedens.

5 *Secundò*, ut eo tempore, quo actus geſtus eſt, potuerit à ratificante mandari: defectu cujus negotium nomine infantis, vel furioſi geſtum ab illis etiam ceſſante impedimento ratihaberi nequit; quia ab eis tempore, quo gerebatur negotium, mandari non potuit. Barb. *hîc n.* 2. & 3. Abb. *in c. fin. de converſ. in fid.* cum communi aliorum. Et ratio eſt; quia ratihabitio rei alicujus mandato comparari non poteſt, quæ mandari nequit.

6 *Tertiò* requiritur, ut tempore ratihabitionis res adhuc ſit integra, id eſt, omnia adhuc in eo ſtatu exiſtant, in quo fuêre tempore, quô actus nomine alterius fuit geſtus. Bart. *in l. ſi uxor.* §. *ſi quis uxorem.* 3. *ff. de adult.* Barb. *hîc n.* 7. *arg. c. quamvis.* 8. *de Reſcript. in* 6. Hinc etiam non valet ratihabitio, ſi intermedio tempore, aut aliàs jam fuit quæſitum jus tertio, aut eidem injuſtè præjudicaretur. Barb. *hîc n.* 8. cum communi aliorum. *arg. c. quamvis.* 8. & *c. ſi pro te.* 13. *de Reſcript. in* 6. junctâ *l. ſi partem.* 19. §. *ult. ff. quemadmodum ſervitutes.*

Quartò requiritur, ut actus ab initio de Jure non fuerit invalidus ex defectu conditionis vel ſolemnitatis à mea poteſtate non dependentis, uti pro Regula univerſali ad propoſitum poſt Abbatem, & Innocentium in *c. prudentiam.* 21. *de officio Judicis delegat.* tradit ibidem Fagn. *n.* 2. Laym. in *c. Nonnulli.* 28. §. *Sunt & alii. de Reſcript. n.* 4. ubi plura exempla ad propoſitum refert; quia ubi actus ab initio erat invalidus eſt, intrat *Regula* 18. *Juris in* 6. *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio de Jure non ſubſiſtit.* 7

Reſp. II. Verus ſenſus Regulæ hic eſt: *Quandocunque aliquid ab alio nomine noſtro geſtum poſtea ratificamus, & approbamus, idem eſt, & eoſdem habet effectus Juris, acſi à nobis ei prius expreſsè fuiſſet mandatum, ſeu verum ad id dediſſemus mandatum.* Per Jura *n.* 1. citata, patétque Juris exemplis: ſic enim v. g. ſi quis rem aliquam ſine meo mandato, nomine tantùm meo emit, & poſſeſſionem ejus accipit, & ego poſtea ratam habeo, ſeu ratifico, approbo emptionem, idem acquiro dominium & poſſeſſionem rei, ac ſi à Procuratore expreſſum mandatum ad id habente fuiſſet empta. *arg. l. ſi ego.* 24. *ff. de Negot. geſt.* 8

Item ſi quis ſine meo mandato, nomine tamen meo percuſſit Clericum, & ego poſtea ratum habeo, æquè excommunicatus ſum, ac ſi priùs ad id dediſſem mandatum. *textu expreſſo c. penult. de Sentent. Excommun. in* 6. Sic rurſus, ſi alius me etiam inſcio, ſed meo nomine aliquem dejecit à poſſeſſione, & ego hoc poſtea ratifico, perinde teneor interdicto *unde vi* ad poſſeſſionem reſtituendam & reſarcienda damna illata, ſicut tenerer, ſi id à principio mandâſſem. *c. Cùm ad ſedem.* 15. *de Reſtit. ſpoliat. l.* 1. §. *ſed & ſi.* 14. *ff. de vi, & vi armata.* 9

10 Quæritur II. An? & quæ dentur Fallentiæ circa hanc Regulam? Resp. Eam fallere *primò* in illis casibus, in quibus deest unum ex necessariò requisitis à n. 4. allegatis.

11 *Secundò*, quando expressum mandatum requiritur ad formam & substantiam actûs, vel in vim authoritatis; cùm ista per ratihabitionem non suppleantur *c. Cùm dilecta.* 22. *de Rescript.* & ibi Felin. *n.* 6. Barb. *hic n.* 16. Surd. *Decis.* 159. *n.* 10.

Tertiò Fallit quoad irregularitatem incurrendam ob homicidium per alium meo nomine factum, & à me ratificatum, uti docet Gloss. *in can. si quis Viduam.* 8. *dist.* 50. Covar. in *Clement. si furiosus. p.* 2. §. 1. *n.* 5. Barb. *hic n.* 17. & alii ab eodem relati contra Navarr. in *Manu. cap.* 27. *n.* 233. 12

REGULA XI.

Cùm sunt partium jura obscura, reo favendum est potiùs, quàm actori.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Nomine* Partium *in Regula intelliguntur* Actor *&* Reus. Actor *quis dicatur? ibid.*
3. Reus *quis?*
4. *Quid intelligatur per verbum Jura?*
5. *Et quid per verbum* obscura?
6. *Verus sensus Regulæ quis?*
7. *Declaratur exemplis Juris.*
8. *Ratio Regulæ, & sensus illius.*
9. *Solvitur objectio.*
10. *Fallit Regula in causis favorabilibus.*
11. *Item in causis piis.*
12. *Et si actor est in possessione.*

In pari causa potior est conditio possidentis.

1 HÆc Regula desumitur ex *l. Favorabiliores.* 125. *ff. de R. J.* ibi: *Favorabiliores rei potiùs, quàm actores habentur.* cui concordat *c. Ex literis.* 3. *de probat.* ibi: *cùm promptiora sint Jura ad absolvendum, quàm ad condemnandum, præterquam in liberali causa.* Item *c. Inter dilectos* 6. *de fide Instrum. in fin.* ibi: *cùm obscura sunt jura partium, convenit contra eum, qui petitor est, judicari.*

2 Quæritur I. Quomodo intelligenda sit Regula? Et quis verus illius sensus? Ante responsionem explicare priùs oportet terminos in Regula positos. Notandum itaque per *Partes* in Regula intelligi *Actorem* & *Reum;* in omni siquidem judicio vel processu præter Judicem concurrunt *Actor* & *Reus.* Actor est & dicitur, qui alterum ad judicium provocat, & rem aliquam ab eo præstandam petit *l. In tribus.* 13. *ff. de Judiciis*, qui propterea à petendo etiam Petitor nominatur *cit. c. Inter dilectos. de fide Instrum. in fine.* In processu autem Criminali Accusator vocatur.

3 Reus, in genere loquendo, non pro criminoso, & delinquente sumitur, sed à Re, quæ ab eo petitur, sic nominatur, ita ut in sensu Regulæ omnis ille dicatur *Reus*, à quo aliquid ab Actore etiam iniquè petitur. *c. forus. de Verb. Signif.* ibi: *Reus à re, quæ petitur, nuncupatur; quia quamvis conscius sceleris non sit, Reus tamen dicitur, quamdiu in judicium pro re aliqua petitur.*

Per verbum *Jura* intelliguntur Partium probationes, & defensiones, vel media ad probandum, vel se defendendum assumpta & producta; uti sunt depositio testium, instrumenta & scripturæ publicæ ac privatæ, juramenta, confessio alterius partis, leges item & canones in vim probationis adducti. Pech. *ad hanc Reg. n.* 4. 4

Per verbum *obscura* intelligitur, seu *obscura Jura* esse censentur, quando probationes, instrumenta, documenta, argumenta à partibus pro & contra producta ita sunt constituta, ut consideratis considerandis judex prudenter discernere non valeat, sed meritò dubius hæreat, pro quanam parte genuina veritas & justitia militet. His notatis 5

Resp. ad quæstionem *n.* 2. positam, Regulam in sequenti sensu, qui genuinus & verus est, intelligendam esse: *Si partium Jura, id est, earum probationes & allegationes non sunt satìs claræ seu manifestæ, sed dubiæ & obscuræ, seu ita constitutæ, ut judex æquô animô consideratis considerandis prudenter* 6

denter diſcernere non poſſit, quænam prævaleant, aut pro qua parte juſtitia magìs militet, Reo potiùs, quàm Actori favere, conſequenter illum à petitione Actoris abſolvere debemus. Per Jura clara *n.* 1. allegata.

7 Declaratur Juris exemplis: ſic enim ſi duo Judices ordinarii ſuper eadem cauſa cognoſcant, & unus reum abſolvat, alter verò condemnet eundem, quia Jura cenſentur obſcura, abſolutoria ſententia Rei ob favorem ejusdem præferenda eſt. *l. Inter pares.* 38. *ff. de Re judicat.* & *l. Arrianus.* 47. *de Obligat. & Action.* Dynus *in hanc Reg. n.* 2. Sic pariter ſi ago contra Titium hypothecaria actione, & probò rem mihi eſſe obligatam à Domino: Titius verò probet, illam rem ſibi eodem die à Domino fuiſſe obligatam, conſequenter, cuinam prius vel poſterius non appareat, ſed obſcurum maneat, Titius tanquam reus abſolvendus eſt. *l. ſi debitor.* 10. *ff de pignor.* Sic in aliis cauſis civilibus, ſi partium jura præfatô modô manent obſcura, ſemper Reo magìs quàm Actori favendum, ſicque Reus vel ſtatim abſolutè abſolvendus, vel ſaltem præ Actore ſubinde ad juramentum ſuppletorium admittendus eſt in cauſis dictum juramentum admittentibus juxta dicta *lib. II. Tit. XXIV. de Jurejur. à n.* 191.

8 Præter Jura jam allegata Ratio univerſalis eſt; quia Reus invitus, & plerumque inopinatus, & impræparatus in judicio comparere debet: cùm econtra Actor priùs cunctis ſibi neceſſariis & conducentibus jam præviſus reum adhuc impræparatum ad judicium inopinatò citari faciat, ſicque plus illi, quàm huic favere æquitas poſtulet, uti cum aliis in hanc Regulam obſervat Barb. *n.* 3. præſertim cùm ſuadente humanitatis ratione Jura promptiora ſint ad abſolvendum, quàm condemnandum, *cit. c. Ex literis de probat.*

9 Objicitur contra Regulam: *l. Si quis intentione.* 66. *ff. de Judic.* jubemur petitionem ambiguam Actoris in favorem ipſius interpretari; ergo non ſemper Reo, ſed etiam Actori in dubio favendum eſt. Reſpondet gloſſa, hanc legem intelligendam eſſe de initio cauſæ, non de fine ipſius, quando agitur de ejusdem deciſione, circa quam obſervanda eſt Regula XI. Verùm Barb. *loc. cit.* cùm aliis rejecta opinione gloſſæ meritò cenſet, Regulam ab initio, in medio & fine judicii eſſe obſervandam, cùm non loquatur de claritate vel obſcuritate petitionis ab Actore factæ (quam utique non in illius odium, ſed favorem interpretari oportet. *arg. cit. l. ſi quis*) ſed de jurium ab utraque parte productorum obſcuritate poſt ſufficientem diſcuſſionem adhuc remanente, volens, ut hac ſtante ſemper reo potiùs quàm actori faveatur per concordantia jura *n.* 1. citata.

Quæritur II. An? & quæ dentur Fallentiæ contra Regulam? Reſp. Eam fallere *primò* in caſu quo actor fovet cauſam favorabilem, puta, pro matrimonio, libertate, dote aut teſtamento; in hujusmodi enim caſibus ſtante dubio actori potiùs quàm reo favendum eſt, Barb. *hîc n.* 4. *c. fin. de ſentent. & re judicat.* junctô *c. Ex literis de probat.* & aliis juribus citatis à gloſſa hic, quæ hoſce duos verſiculos addit: 10

Stat teſtamentum, libertas, conjugium, dos,
Si ſunt æquales, qui producuntur utrinque.

Fallit *ſecundò* in omni cauſa pia, ſi eam tuetur actor juxta Tiraquel. *de Privileg. piæ cauſæ Privil.* 146. *cum ſeqq.* Barb. *loc cit.* Ratio eſt: quia cauſæ piæ etiam inter favorabiles cauſas veniunt. 11

Fallit *tertiò*, ſi actor eſt in poſſeſſione: in hac enim & ipſe tuendus eſt, donec de jure partis adverſæ conſtet. *c. Ex literis.* 3. *℣. Quodſi. de probat.* & *l. fin. C. de R. V.* Ratio eſt; quia in poſſeſſione exiſtens actor præter jura, quæ cum reo paria habere cenſetur, etiam militante pro ſe gaudet Regulâ 65. Juris in 6. *In pari cauſa potior eſt conditio poſſidentis.* 12

REGULA XII.

In Judiciis non est acceptio personarum habenda.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quid intelligatur in Regula per verbum* in Judiciis?
3. *Acceptatio personarum quid?*
4. *Quando non exigente justitia, sed ex mera libera voluntate quid confertur, potest sine acceptione personarum una præ alia respici.*
5. *Verus sensus Regulæ quis?*
6. *Solvitur objectio.*
7. *Ponantur apparentes, sed non veræ Fallentiæ contra Regulam. & n. seq.*

1 HÆc Regula conformis est præcepto Divino *Deut.* 1. ibi: *quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis, ut magnum, nec accipietis cujusquam personam; quia Dei judicium est.* Et traducta videtur ex *c. Novit. ℣. Cæterum. de Judiciis.* & *c. Statutum.* 11. §. *Insuper. & seqq. de Rescript. in* 6. ac *c.* 1. *de Sentent. & re judicata. in* 6.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Verbum *in Judiciis* in hac Regula sumitur in lato sensu, ita ut nomine Judiciorum intelligantur non tantùm discussio & definitio causæ inter actorem & reum controversæ, sed etiam alii actus, quibus examinantur & judicantur personarum jura, merita, qualitates in ordine ad justitiam tam distributivam quàm commutativam administrandam: in quo sensu vi Regulæ reprobatur acceptio personarum non solùm quando juxta justitiam commutativam discutitur & judicatur causa inter actorem ac reum, sed & si discutiuntur & judicantur jura, merita, qualitates, habilitates &c. ad servandam justitiam distributivam in conferendis beneficiis, officiis, dignitatibus, imponendis pro bono publico communibus oneribus &c. in quibus, uti in illis non est habenda acceptio personæ, seu non sunt attendendæ qualitates illius ad rem nihil facientes vel conferentes, sed id tantùm, quod juxta jura, æquitatem & exigentiam rei, pro causa vel objecto plus, minúsve servit, uti cum aliis benè observat Dynus *hic n.* 7. Barb. *hic n.* 3. Strein. *hic n.* 1. Vincentius Tauino Ord. Min. Reform. glossator Regularum Juris solidus & clarus, *hic n.* 8. & magis patebit ex num. sequenti.

3 Per *Acceptionem personarum* intelligit, & reprobat Regula illud vitium, quô aliquid, quod exigente justitia debetur uni, confertur vel adjudicatur alteri non intuitu juris vel meritorum hunc præ illo magis dignum vel aptum facientium, sed ob aliquam personæ conditionem, aut qualitatem, quæ ad id, quod confertur, prorsus nil facit vel confert, v.g. quia pulcher, quia affinis, quia consanguineus est: sic committitur acceptio personæ contra Regulam, si judex ei contra æquitatem adjudicat causam, quia illius affinis est; cùm affinitas prorsus nil faciat ad justitiam causæ: item si quis alicui præ alio longè digniore confert Parochiam, quia ejus consanguineus est; quia consanguinitas nil confert ad Parochiam: item si quis alicui præ alio longè utiliori confert officium publicum, à quo bonum commune multùm dependet, quia amat illum, vel reciprocè quia æstimatur aut amatur ab illo; cùm nec passivus nec activus amor horum quidquam faciat ad officium publicum, uti benè advertunt DD. n. præced. citati, éstque in re etiam communis Theologorum acceptionem personarum sic explicantium.

Notanter autem dicitur, quod *exigente* 4 *justitia* commutativa nempe, vel distributiva, *debetur uni;* quia in casu, quo quis non ex justitia, sed ex mera gratia & libera voluntate aliquid v.g. eleemosynam tribuit, vel distribuit, non committit vitiosam acceptionem personarum, si unam personam v.g. consanguineam, gratam, amatam præ alia respicit, uni nil vel minùs aut plus quàm alteri largitur, vel largiri facit, uti cum D. Thoma 2.2. *q.* 63. Sylvestro ℣. *Acceptio personarum.* & aliis advertit Barb. *hic n.* 4. id benè declarans exemplô divinô: sic enim ait; quia Deus non ex debito justitiæ, sed ex mera gratia, bonitate & benignitate dona sua & gratias prout vult,

vult, distribuit (si enim ex justitia esset debitor gratiæ, jam gratia non esset gratia) non dicitur acceptor personarum, quando præfata dona sua diversimodè; uni multa & magna, alteri modica & pauca, uni duo, alteri quinque talenta pro divino beneplacito suo distribuit; uti patet ex textu Evangelii apud *Matth.* 20. *v.* 15. *aut non licet mihi, quod volo, facere.* Hinc

5 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *In Judiciis seu, quando ex justitia commutativa, vel distributiva aliquid judicandum vel distribuendum est, non est habendus respectus vel acceptio personarum, hoc est, non debet id, quod exigente justitia uni debetur, alteri adjudicari vel tribui intuitu alicujus conditionis vel qualitatis in persona repertæ, quæ ad justitiam causæ, quæ judicatur, vel ad rem, quæ tribuitur, nihil facit aut confert.* Per Jura *n.* 1. citata. Cujus ulterior ratio est; quia justitia semper & ubique intendit æquitatem & æqualitatem: commutativa quidem arithmeticam, uti vocant, id est, ut perfectè & exactè in substantia, qualitate, pondere, numero, mensura vel æstimatione tantum detur, quantum debetur: distributiva verò geometricam, id est talem, quâ beneficia, dignitates, munera & officia publica, bona & onera communia juxta exigentiam & diversitatem qualitatum, meritorum, facultatum, idoneitatis &c. ita distribuuntur ac conferuntur, ut is, qui bonis qualitatibus, meritis, idoneitate &c. manifestè prævalet, aliis in collatione vel promotione præferatur; vel melius, utilius, nobilius, & dignius quid, quàm alter minùs dignus accipiat: ac ille, qui minus in facultatibus habet, ad minus: ille verò, qui majoribus facultatibus gaudet, ad plus pro sublevanda publica necessitate contribuendum adigatur; quam æquitatem vel æqualitatem in alterutro si quis intuitu impertinentis ad rem qualitatis vel conditionis in persona repertæ lædit, contra justitiam commutativam, vel distributivam procul dubio delinquit, & vitiosam acceptionem personarum habere censetur, uti cum præcitatis etiam alii tam Theologi, quàm Juristæ benè observant.

Objicitur contra Regulam & sensum ejus *can. Clerico.* 37. *dist.* 50. & *c. Nisi speciali.* 3. *de offic. legat.* ubi expressè habetur, quòd Papa ex speciali erga personam amore remiserit pœnam delicti; nam *cit. c. Nisi.* dicitur: *Nisi specialis illa dilectio, quam ad personam tuam habuimus, & habemus, justum motum animi nostri temperaret; pœna docente cognosceres, quantum excesseris.* 6

Resp. Quamvis etiam in justitia vindicativa Judices inferiores non possint habere respectum & acceptionem personarum, nisi in casibus à Jure præscriptis (nam *pro mensura peccati erit plagarum modus. Deut.* 25. *v.* 2.) tamen aliud est in Principe supremo, utpote qui lege sua superior existens jus aggratiandi, & pœnam remittendi vel mitigandi habet *per Vulgaria.*

Quæritur II. An hæc Regula? & quas Fallentias patiatur? Resp. Aliquos, uti casum in præced. num. ita & illos ponunt, in quibus ex dispositione legum in pœnis infligendis habetur respectus ad personas dignitate, libertate, vel alia qualitate præditas. *l. Aut facta* 16. §. 4. *ff. de Pœnis. l. ad Bestias.* 31. *ff. eod. can. Indignantur. can.* 32. *q.* 6. Verùm quia respectus iste personarum habetur Jure sic disponente; non delinquitur contra justitiam, nec quod uni ex justitia debetur, alteri tribuitur, consequenter non committitur vitiosa acceptio personarum per Regulam reprobata. 7

Sic pariter non est contra Regulam Fallentia, quam alii tamen ponunt; quòd si quis ætate major contrahat cum pupillo sine authoritate tutoris, major vi contractûs obligetur pupillo, & tamen hic non obligetur illi *l. Julianus.* 13. §. 29. *ff. de action. empt.* quia hoc non contra justitiam, sed juxta expressam Juris dispositionem, sicque justè, ac sine vitiosa acceptione personarum fit, præsertim cùm hæc Juris ordinatio æquissima sit; utpote per quam calliditati hominum obviatur, ne pupillis & minoribus infirmitate ac imbecillitate judicii plerumque adhuc laborantibus per circumventionem contractibus nocere valeant. *l.* 1. *ff. de Minor.* 8

REGULA

REGULA XIII.

Ignorantia facti, non Juris excusat.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Ignorantia quid?*
3. *Alia est Ignorantia Facti proprii vel alieni:*
4. *Alia Juris.*
5. *Utraque alia vincibilis: alia invincibilis; & quæ in foro interno?*
6. *Quæ in foro externo dicatur vincibilis?*
7. *Ignorantia vincibilis alia dicitur supina, seu crassa: alia affectata.*
8. *Aliud est ignorantiam excusare in ordine ad vitandum damnum: aliud ad acquirendum lucrum.*
9. *Regula habet duas partes, & quoad utramque secundùm forum externum, & de ignorantia invincibili intelligenda est.*
10. *Verus sensus Regulæ quoad primam partem de ignorantia facti quis?*
11. *Facti alieni, non proprii ignorantia excusat.*
12. *Solvitur objectio: & n. seq.*
14. *Verus sensus Regulæ quoad secundam partem de ignorantia Juris.*
15. *Ignorantia Juris non excusat quoad acquirendum lucrum, benè verò quoad vitandum damnum.*
16. *Solvitur objectio. contra Regulam: & n. seq.*
18. *Quis teneatur solvere expensas litis? remissivè.*
19. *Fallit Regula quoad primam partem in factis notoriis ac publicis.*
20. *Fallit etiam quoad secundam partem de Ignorantia Juris in militibus, minoribus, ac subinde etiam in rudibus.*
21. *Item in fœminis: & quomodo?*
22. *Item quando Jura non sunt clara, sed ambigua.*

1 HÆc Regula desumitur ex *l. Genero.* 8. *ff. de his, qui not. infam.* ex *l.* 1. *& seqq. ff. de Juris, & facti ignorantia;* uti & ex *Tit. XVIII. C. de Juris & facti ignorantia.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem sciendum, quid, & quotuplex sit Ignorantia. Quidam errorem cum ignorantia confundunt, & idem esse dicunt, sed minùs solidè; quia Error consistit in positivo falso judicio intellectûs: Ignorantia autem consistit in privatione scientiæ; & communiter benè describitur: Ignorantia est *privatio, seu carentia scientiæ, seu notitiæ circa ea, quorum scientiam habere possibile est.*

3 Ignorantia sic descripta alia est *Facti*, alia *Juris. Ignorantia facti* est, & dicitur, quando quis ignorat aliquid esse factum vel omissum, ad hunc, vel illum pertinere; v. g. ignorat quis, rem esse venditam: vel utrùm Provincia quædam ad hunc vel illum pertineat Principem: an pugna sit commissa, an victoria ab hoc vel illo reportata. Hæc ignorantia rursus alia est *facti proprii,* alia *facti alieni.* Ignorantia *facti proprii* est, quâ facta nostra propria seu ea, quæ à nobis ipsis facta sunt, ignoramus, seu non ampliùs scimus. Ignorantia *facti alieni* est, quâ nescimus, quæ ab aliis fiunt, vel facta sunt.

4 Ignorantia *Juris* est, quâ ignoramus Jura, seu Leges vel Canones, aut Statuta municipalia, mandata vel decreta; tali ignorantiâ laborat v. g. qui solemnitates Juris ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitas ignorat: vel quòd decimæ novalium primò trienniô semper pertineant ad Parochum &c.

5 Ignorantia tam facti quàm Juris ulteriùs alia Vincibilis, alia Invincibilis est, quæ utraque aliter in externo, aliter in foro interno sumitur. In foro interno enim invincibilis ignorantia (quam etiam antecedentem, item probabilem & justam vocant) illa dicitur, quæ morali diligentia impediri, seu tolli non potuit, eò quòd vel in mentem non venerit cogitare vel dubitare de opposito: vel etsi inciderit, scientiam tamen vel notitiam etiam adhibitâ diligentiâ & inquisitione acquirere, & ignorantiam depellere quis non valuit. Ignorantia vincibilis verò (quæ etiam consequens dicitur) in eodem foro interno est, quæ morali diligentiâ superari, & tolli, scientiáque opposita acquiri potuisset & debuisset.

6 In foro externo autem, in quo quivis scire præsumitur id, quod illius status, conditio, aut officium requirit, omnis ille dicitur habere Ignorantiam vincibilem, qui ea ignorat, quæ scire ad statum & conditionem illius requiritur, etiamsi de illo dubitare, vel cogitare non inciderit. *arg. c. fin.* §. *Si quis. de Clandest. Despons.*

Porrò

7 Porro Ignorantia vincibilis adhuc dividitur in *crassam*, seu *supinam*, & in *affectatam*. Crassa, seu supina est, quâ quis ex tædio, pigritia, aliâve insufficienti causa vel nullam, vel non debitam adhibet diligentiam ad acquirendam notitiam eorum, quæ ex statu aut conditione scire debet: affectata verò ignorantia dicitur, quâ datâ operâ scire quis non vult, vel scire cavet, quæ scire tenetur, ut vel liberiùs, & sine remorsu conscientiæ delinquere, vel excusationem circa legis obligationem prætendere queat: juxta quod de talibus legitur Job. *cap.* 21. *Qui dixerunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* & *Psal.* 35. *Noluit intelligere, ut benè ageret.* Sic de natura & diversitate Ignorantiæ tam Theologi, quàm Juristæ communiter docent, suámque doctrinam desumunt & firmant ex Juribus *n.* 1. citatis præsertim ex *Titulis ff. & C. de Juris & facti ignorantia.*

8 Prænotandum etiam hîc, aliud esse ignorantiam excusare in ordine ad damnum vitandum: aliud in ordine ad acquirendum lucrum. *arg. l.* 8. *ff. de Jur. & facti ignor.*

9 Resp. I. Ad quæstionem *n.* 2. positam: Regula XIII. quæ duas habet partes, unam de *Ignorantia facti*, alteram de *Ignorantia Juris*, quoad utramque intelligenda est secundùm forum externum, & quidem de Invincibili, non de Vincibili Ignorantia; per hanc enim sive facti, sive Juris sit, neminem excusari vel juvari, certum est; quia, si crassa & supina habetur, deperditi, socordis, ac hoc ipso inexcusabilis hominis est. *l. Plurimùm.* 3. *ff. de Juris & facti Ignorantia.* indéque à jure reprobatur, etiamsi facti sit. *l.* 6. *ff. de Juris & facti Ignorantia.* ibi: *Nec supina ignorantia ferenda est factum ignorantis:* junctâ *l. Regula est.* 9. §. 2. *eod.* ibi: *quid enim, si omnes in civitate sciant, quod ille solus ignorat?* Si Juris est, etiam à SS. Canonibus rejicitur *c. fin. de constit. in* 6. ibi: *dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina.* si autem affectata, sive juris sive facti fuerit, minùs excusat, utpote pejor omni alia. Et Ratio ulterior est, quia scire, & scire debere, faciléque posse in Jure paria habentur. *cit. c. fin.* §. *Si quis. de Clandest. Despons.* & *l. si Titius* 48. *pr. ff. de Fidejuss.*

Resp. II. Verus Regulæ sensus quoad 10
primam illius partem de Ignorantia Facti hic est: *Invincibilis, seu probabilis ignorantia facti alieni in foro externo excusat tam quoad vitandum damnum, quàm in commodis.* per Jura citata, junctâ *l.* 8. *ff. de Jur. & fact. ignor.* ibi: *Error facti ne maribus quidem in damnis vel compendiis* (id est, in damno vitando, vel lucra captando) *obest.* Ratio est; quia, cùm facta aliena quasi innumera, eáque diversa & obscura sint, etiam prudentissimos, & expertissimos facilè latent & fallunt, ùt dicitur *l.* 2. *ff. de Jur. & fact. ignor.* Unde etiam hæc ignorantia facti alieni in judiciis semper præsumitur, nisi à parte adversa scientia probetur. *arg. l. verius.* 21. *ff. de Probat.* & *c. præsumitur.* 47. *de R. J. in* 6. ibi: *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.*

Dicitur autem notanter: *Facti alieni;* 11
nam ignorantia facti proprii non excusat. *c. Ab. Excommunicato.* 41. *de Rescript.* & *l. Quamquam.* 7. *pr. ff. ad S. C. Vell.* cùm nemo prudens censeatur ignorare facta propria, nisi forsan valde antiqua sint, vel quis plurimis negotiis implicatus, aut in extremis existens foret, indéque verisimilis oblivio prudenter præsumi valeret, uti post Marant. in *l. Is potest. ff. de acquir. hæredit. n.* 227. Menoch. *de Præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 23. *à n.* 28. *& seqq.* observat Barb. *in hanc Reg. n.* 20. *& seq.*

Nec obstat Responsioni *can. In le-* 12
ctum. 6. *cau.* 34. *q.* 2. ubi habetur, quod marito sit imposita pænitentia ob concubitum cum sorore uxoris suæ ignoranter factum; cùm dicta soror absente uxore lectum clanculùm ingressa maritum deceperit, & secum quasi cum uxore propria ad copulam induxerit; Nam contra est, tum quia ille maritus propterea non fuit habitus reus adulterii: quòd autem punitus fuerit, non in pænam delicti, sed ad evitandum scandalum, & pro majori cautela, si forsan in cavendo incestu & adulterio negligentia vel culpa inter-

terveniffet, factum eft, Gloff. *hic*, & in *cit. can. In Lectum.* ℣. *Pœnitentiam.*

13 Pariter non obftat *c. Innotuit.* 20. *de Elect.* ubi Canonici ignoranter eligentes indignum ob defectum Natalium repelluntur: confequenter etiam ignorantia facti non excufare fatis innuitur; Nam refpondetur *primò:* Pænam privationis tunc non fuiffe impofitam. Refp. *fecundò:* Canonicos illos improvidè, & ex vincibili ignorantia facti elegiffe; quia ex officio tenebantur indagare & habere notitiam de habilitate eligendi: de vincibili autem ignorantia Regula non loquitur, fed ipfamet eam rejicit juxta dicta *n.* 9.

14 Refp. III. Verus fenfus Regulæ quoad fecundam illius partem de Ignorantia Juris fequens eft: *Nulla ignorantia Juris five divini & naturalis, five humani, five legis, five Canonis, five ftatuti municipalis, five receptæ confuetudinis in foro externo excufat quoad acquirendum lucrum: benè verò quoad vitandum damnum in re fua amittenda emergens. arg. can. Turbatur.* 12. *cau.* 1. *q.* 4. Ratio eft; quia leges ab omnibus intelligi & fciri debent. *l. Leges.* 3. *C. de Legib.* & *l. Conftitutiones.* 12. *C. de Jur. & fact. ignor.* ibi: *Conftitutiones Principum nec ignorare quemquam, nec diffimulare permittimus.* ut proin ignorantia Juris, ficuti ignorantia facti, non præfumatur, fed pro culpa lata habeatur, uti poft Bart. & Bald. benè obfervat Barb. *hic n.* 25.

15 Dicitur autem notanter, *quoad acquirendum lucrum, benè verò quoad damnum vitandum in re fua amittenda;* quia leges ipfæ exprefsè fic diftinguunt, *l. Juris.* 7. *ff. de Jur. & fact. ignor.* ibi: *Juris ignorantia non prodeft acquirere volentibus, fuum verò petentibus non nocet.* & *l. Error.* 8. *ff. eod.* ibi: *Cæterum omnibus Juris error in damnis avertendis non nocet.*

16 Objicitur contra fecundam hanc partem Regulæ *c. fin. de Conftit. in* 6. ubi exprefsè habetur, quòd Statutorum, ficque Juris ignorantia excufet, nifi fit craffa aut fupina. Refp. ibi fermonem effe de fententiis cenfurarum, ad quas contrahendas contumacia, & quafi contemptus poteftatis Ecclefiafticæ aliquid fub cenfura prohibentis requiritur. *c. Sacro.* 48. *de Sent. Excom.* & *c. Ex parte.* 23. *de V. S.* quæ contumacia fine prævia monitione & notitia prohibitionis fub cenfura factæ non datur.

Objicitur ulteriùs: Jura, Leges ac Canones innumeri funt, & maxima pars hominum eos inculpabiliter ignorat, cùm illos fcire nec ftatus, nec conditio eorum requirat; ergo æquum eft, ut etiam Juris ignorantia probabilis aut invincibilis excufet. Refp. objectionem procedere quidem & ftringere in foro interno, non item in externo; in hoc enim juxta Jura *n.* 14. citata nulla attenditur ignorantia, eò quòd, licèt multi Jura ignorent, de iis tamen in judicialibus, & fubinde etiam extrajudicialibus majoris momenti negotiis ipfos concernentibus per alios informari, ac notitiam eorum acquirere poffent &c. indéque ipfos ignorantia illorum in foro externo non excufet. 17

Cæterùm ex Regula hactenus declarata adducit Gloffa *hic* notabilem doctrinam, an & quando vi dictæ Regulæ quis in judicio teneatur ad expenfas litis; Verùm quia de hac materia fufficienter jam egimus *lib. II. Tit.* 27. §. 7. Lectorem illuc remittimus. 18

Quæritur II. An? & quales Regula XIII. patiatur fallentias? Refp. I. Eam quoad partem primam de *Ignorantia facti* fallere in cafibus, & factis publicis ac notoriis, aut valde notabilibus & ponderofis, quæ ferè cunctis patent, & à quovis modicâ duntaxat adhibitâ diligentiâ fciri poffunt. Barb. *hic n.* 22. Menoch. *de Præfumpt. præfumpt.* 23. *n.* 68. *arg. cit. l. Regula eft.* 9. *ff. de Juris & fact. ignor.* ibi: *fed facti Ignorantia ita demum cuique non nocet, fi non ei fumma negligentia objiciatur; quid enim, fi omnes in civitate fciant, quod ille folus ignorat.* cum concordant. quamvìs hæc propria fallentia dici vix queat; cùm in hujusmodi cafibus cenfeatur adeffe fupina ac vincibilis ignorantia facti, ficut in illis factis, quæ quis vi ftatus & conditionis fcire tenetur: de qua ignorantia quia non loquitur Regula per dicta *n.* 9. fallentiæ in dictis cafibus propriè non cenfetur fubjecta. 19

Refp.

20 Reſp. II. Quoad ſecundam partem de *Ignorantia Juris* Regula fallit 1. in militibus & minoribus *l. Regula eſt.* 9. *ff. de Jur. & fact. Ignor.* & *l.* 1. *C. eod.* Item in omnino rudibus, caſu quo copiam peritorum Juris, quos conſulant, non habent, uti communiter volunt DD. *arg. cit. l. Regula.* §. 3. *ff. de Jur. & fact. Ignor.* item *l.* 1. §. *fin. ff. de Edendo.* ac adhuc clarius *l. fin. C. de Teſtament.* ibi: *in illis locis, in quibus rarò inveniuntur homines litterati, per præſentem legem Ruſticanis concedimus &c.*

21 Fallit 2. juxtà aliquos in fæminis propter ſexûs infirmitatem *arg. ſæpe. cit. l. Regula.* Verùm quia hæc lex non abſolutè, ſed cum reſtrictione fæminas excepit, ibi: *quod & in fæminis in quibusdam cauſis propter ſexûs infirmitatem dicitur:* cauſas autem has *l. fin. C. eod.* non niſi illas eſſe dicat, ubi agitur de vitando damno, ibi: *Ne paſſim liceat fæminis omnes ſuos contractus retractare in his, quæ ignoraverunt, ſtatuimus, ſi per ignorantiam Juris damnum aliquod circa jus vel ſubſtantiam patiantur, in his tantùm caſibus, in quibus præteritarum legum Authoritas eis ſuffragatur:* hinc propria fallentia dicenda non videtur; cùm Juris ignorantia quoad vitandum damnum nulli noceat, ſed quemvis etiam vi Regulæ excuſet juxta dicta *n.* 15.

Fallit 3. quando Jura non ſunt clara, 22
ſed ambigua, obſcura, ac propterea multùm controverſa inter DD. Hujusmodi enim Juris ignorantia tam quoad acquirendum, quàm vitandum damnum excuſat. Barb. *hîc. n.* 26. Abb. *in c. de quarta. de Præſcript. n.* 12. & alii communiter: & Ratio eſt; quia ubi jus eſt verè dubium, ac inter DD. controverſum, non eſt major ratio, cur quis unam potiùs quàm aliam opinionem ſequi teneatur; quinimo talis ignorantia propriè non eſt Juris, cùm de ratione Juris ſeu legis ſit eſſe manifeſtum. *can. Erit autem lex. diſt.* 4.

REGULA XIV.

Cùm quis in Jus alterius ſuccedit, juſtam ignorantiæ cauſam habere cenſetur.

SUMMARIUM.

1. *Hæc Regula exemplificat duntaxat, & declarat antecedentem.*
2. *Succedens in jus alterius ſive univerſale, ſive particulare præſumitur ignorare facta anteceſſoris.*
3. *Si contra ipſum agitur, non item, ſi ipſe actionem inſtituit.*
4. *Verus ſenſus Regulæ quis?*
5. *Solvitur objectio:*
   Ignorantia Succeſſoris non tollit obligationem ſolvendi debita anteceſſoris, ſed ſuſpendit tantùm, donec probetur: ibid.

1 HÆc Regula deſumpta ex *l. qui in alterius.* 42. *pr. ff. de R. J.* nil aliud vult, quàm aliquô Juris exemplô declarare & confirmare Regulam præcedentem XIII. uti benè notat Gloſſ. *hîc in fine;* cùm enim juxta dicta in antecedente Regula, Ignorantia facti alieni excuſet: quid autem anteceſſor debeat, an, & qualiter bona ipſius gravata ſint, ſit factum alienum, ignorans illud Succeſſor meritò excuſatur. Hinc pro brevi hujus Regulæ expeditione

2 Quæritur, quomodo hæc Regula ſit intelligenda? & quis verus illius ſenſus? Reſp. I. Per verba: *in Jus alterius ſuccedit.* hîc non tantùm intelligi illum, qui ex teſtamento, vel ab inteſtato in univerſum Jus alterius, ſed quemvis alium, qui etiam quoad res particulares in jus alterius ſuccedit, veluti Legatarius, Fidei-Commiſſarius, Donatarius, Emptor; imò etiam Prælati, & alii in dignitate, officio, & beneficio ſuccedentes; cùm hi æquè ac hæredes facta anteceſſorum, utpote aliena invincibiliter ignorare præſumantur, ac propterea excuſari mereantur, Strein *in hanc Reg.*

Reg. n. 1. Canisius *in eandem in pr.* Barb. *ibid n.* 3. & 4. & alii ab eo citati, per Jura in præcedenti Regula allegata.

3 Notandum tamen cum Gloss. cit. Dyno, Viviano *hîc* & aliis, Regulam intelligi debere in casu, quo succedens in jus alterius convenitur ab aliquo, ut v. g. solvat debitum antecessoris, vel restituat rem ab ipso ablatam &c. in tali enim casu excusat ipsum ignorantia debiti tanquam facti alieni, quòd solvere non teneatur, nisi priùs debitum probetur: non autem in casu, quô successor ipse contra alium actionem instituit, tunc enim ignorantia ei non opitulatur; cùm quivis ad judicium provocans certus esse debeat de facto suo: quod totum liquet ex cit. *l. qui in alterius.* 42. *ff de R J.* ibi: *qui in alterius locum succedunt, justam habent causam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur &c. Hæc ita de hærede dicta sunt, si cum eo ageretur, non etiam, si agat; nam planè, qui agit, certus esse debet: cùm sit in potestate ejus, quando velit experiri, & ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.* Et ex his

4 Resp. II. Genuinus sensus Regulæ XIV. hic est: *Qui in jus alterius sive universale, sive particulare succedit, invincibiliter censetur ignorare gesta antecessoris, consequenter nec in culpa nec in mora est solvendi debita per antecessorem occultè contracta, vel restituendi injustè ab eodem ablata, vel aliam præstandi occultam obligationem, donec à petente sufficienter probetur.* Per Jura & rationes jam allegatas.

Objicitur contra hanc Regulam & sensum illius *l. Ad diem.* 77. *ff. de Verb. oblig.* & *l. fin. ff. de Nautico fœnore.* vi quarum habetur, quòd si quis alicui mille florenos ad certum diem sub pæna quinquaginta florenorum promittit, & ante adventum conventæ diei moriatur, hæres etiam ad pænam teneatur; ergo Ignorantia facti ab antecessore non excusat successorem in jus illius. Resp. Has leges loqui de casu, quô debitum & pæna ex contractu adjecta jam sufficienter sunt probata: in quo utique Ignorantia non ampliùs excusat, utpote quæ non extinguit reales obligationes & vera debita antecessoris, sed succedentem duntaxat immunem reddit à culpa & mora solvendi, donec debitum sufficienter probetur, quô factô ignorantia cessat, & stringit succedentem in jus alterius eadem obligatio, quam habuit antecessor. Zoës. in *l. Stipulationum.* 2. §. *Ex his. ff. de V. O. n.* 15. 5

REGULA XV.

Odia restringi, & favores convenit ampliari.

SUMMARIUM.

1. *Regula celebris, sed difficilis explicatu est: & quare?*
2. *Quænam materia, lex, vel dispositio sit & dicatur favorabilis? & quæ odiosa? & trib. seqq.*
6. *Verus sensus Regulæ quis?*
7. *Declaratur Exemplis: & duob. seqq.*
10. *Omnes Leges pænales censentur odiosæ, ac strictè interpretandæ.*
11. *Leges, Rescripta & Dispositiones, quæ à Jure communi exorbitant, censentur odiosæ.*
12. *Idem est de Privilegiis.*
13. *Afferuntur plura exempla ex Jure de restringendis, ac non extendendis odiosis: & trib. seqq.*
17. *Alia exempla de ampliandis, extendendis, & latè explicandis favoribus, ac odiis restringendis: & duobus seqq.*
Nomine Populi in odiosis non veniunt Clerici, benè verò in favorabilibus. ibid.
18. *Nomine Clericorum in odiosis non veniunt Episcopi, Prælati, Canonici, Religiosi: benè verò in favorabilibus.*
19. *Nomine Territorii in favorabilibus veniunt etiam loca exempta, non item in odiosis.*
20. *Regula circa exorbitantia à Jure communi, consequenter odiosa, fallit quando favor concessus est pro utilitate publica.*
21. *Vel pro cultu Divino, Fide, Religione, salute animarum, aut causa pia.*
22. *Vel ex motu proprio.*
23. *Item ubi est eadem ratio in lege expressa.*
24. *Item si extensio requiritur ad evitandum absurdum.*
25. *Circa ampliandos favores fallit etiam Regula in Beneficiis Ecclesiasticis.*
26. *Et quando præjudicatur Juri tertii jam quæsito.*

1 CEleberrima est hæc Regula, & in praxi frequentissimè occurrens, non tamen sine difficultate; cùm non modica inter DD. controversia existat, quænam materia, lex & dispo-

dispositio favorabilis: & quænam odiosa sit. Quamvis enim extra dubium sit, illas Leges, Canones, Statuta, privilegia, quæ merum beneficium in favorem unius sine præjudicio alterius & Juris communis continent, favorabiles censeri, indéque latè interpretari ac extendi posse & debere. *l. Beneficium. 3. ff. de Constit. Princ.* & *c. Cùm Dilecti. 6. de Donat.* Tamen quia in legibus, dispositionibus, privilegiis &c. plerumque, quod uni est favorabile, alteri odiosum, vel à Jure communi exorbitans, ac econtra: difficultas in decidendo est, quænam favorabilis & quænam odiosa dispositio habenda sit?

2 Sanch. *lib. 1. de Matrim. disp. 1. n. 5.* cum aliis magnæ notæ Doctoribus putat, attendendam esse principalem intentionem disponentis vel legislatoris; si enim hic per suam legem, statutum, dispositionem principaliter intendit, alicui favorem exhibere, lex & dispositio favorabilis censenda, consequenter amplianda, extendenda, & latè interpretanda est, licèt etiam in damnum & odium alterius redundet: si verò primarium intentum in alicujus odium & pœnam tendit, vel contra jus commune militat, lex odiosa reputari debet, etsi cedat etiam in alterius favorem. Quæ opinio vera & solida videtur, si accipitur cum restrictione, quam facit *disp. 3. n. 5.*

3 Ubi communiori, magis veræ ac solidæ adhæret doctrinæ, quam de hac materia jam tradidimus *lib. I. Tit. 2.* §. 17. *à n.* 437. videlicet, quotiescunque odium & favor ab invicem separari possunt, lex, vel dispositio partim favorabilis, partim odiosa censenda est: ac proin qua parte favorabilis, latè interpretanda venit: qua parte verò odiosa videtur, strictæ interpretationis est, ac restringi debet.

4 Si autem favor & odium in lege vel dispositione reperta separari nequeunt, attendenda est principalis intentio disponentis, seu legislatoris juxta dicta *n.* 2. quæ intentio tum ex verbis ipsius, tum ex subjecta materia desumi poterit.

5 Quodsi verò non appareat, an constitutio principaliter facta sit in favorem vel odium alterius, tunc favorabilis censenda, & consequenter latè interpretanda est. Et hanc doctrinam satis probavimus & declaravimus per Jura, rationem duplicem Gloss. DD. Bart. Bald. Jason. Covarr. Abbat. ipsúmque Sanch. & alios cit. *lib. I. Tit.* 2. §. 17. *à n.* 437. ubi vide, ne superflua fiat repetitio. His præmissis

Quæritur I. Quomodo Regula XV. intelligenda? & quis verus illius sensus sit? 6
Resp. Eam in sequenti genuino sensu intelligendam esse. *Leges*, canones, statuta, Rescripta, dispositiones odiosæ, id est, illæ, quæ vel à jure communi exorbitant, vel principaliter in odium & pœnam tendunt, strictè interpretandæ, & propterea non extendendæ, sed restringendæ sunt: Favorabiles verò, illæ videlicet, quæ principaliter in favorem alicujus factæ sunt, latè *explicari & extendi possunt & debent.* uti in præcedentibus numeris jam compendiosè, ex *cit. lib. I.* autem *Tit.* 2. §. 17. pleniùs declaratum probatumque habetur, & ampliùs

Huic sensui ac doctrinæ conformiter 7
rem magis variis exemplis declarat Gloss, & quidem inprimis in *c. Si propter. de Rescript. in* 6. ait, constitutionem in hoc c. contentam, quâ ad debita solvenda Episcopo concedebantur beneficiorum fructus primi anni, esse favorabilem; quia principaliter est facta in favorem Episcopi ad solvenda sua debita, quamvis in eorum, quibus beneficia conferebantur, redundet damnum, utpote qui propterea redditus primi anni percipere non poterant.

Similiter in *c. Sciant cuncti. de Elect. in* 8
6. *℣. alios.* inquit, eam constitutionem, quâ laici excommunicantur, quia gravare præsumpserunt Clericos ex eo, quòd rogati noluerint eligere illos, pro quibus laici intercedebant, esse favorabilem, non obstante, quòd laicis ob excommunicationem fuerit odiosa; quia principaliter facta est in favorem Clericorum ne injustè gravarentur.

Pariter *can. Si quis suadente diabolo* 9
quia principaliter in favorem statûs Clericalis conditus est; censetur favorabilis ex parte Clericorum, indéque latè interpretandus, & etiam ad conversos, seu sic dictos Laicos Religiosos extendendus est: *c. Non dubium. de Sentent. Excommun.* licèt ex parte violantium illum sit odiosus ob excommunicationem annexam, ac propterea ex parte personarum violantium, id est, violentas manus in Clericum mittentium strictè & cum effectu de actuali violenta injectione manûs interpretandus, & nullatenus ad verbalem, vel minas verberum in Clericum extendendus; quia

favor & odium in hoc ſeparari poſſunt juxta dicta *n.* 3.

10 Porro quia Regula duas habet partes, unam de odiis reſtringendis, alteram de favoribus ampliandis, loquendo ſpecialiter de prima parte, ſeu de reſtringendo odio, ſeu odioſis inprimis omnes leges & diſpoſitiones pœnales cenſentur odioſæ, ac propterea in dubio ſtrictè interpretandæ, nec ultra caſum, & perſonas expreſſas extendendæ ſunt, uti ampliùs jam dictum *cit. lib. I. Tit.* 2. §. 17. *à n.* 427. *arg. l.* 42. *ff. de Pœnis.* ibi: *Interpretatione legum pœnæ molliendæ ſunt potiùs, quàm exaſperandæ.* & *c. In pœnis.* 49. *de R. J. in* 6. ibi: *In pœnis benignior interpretatio eſt facienda.*

11 Dein leges, Reſcripta, ac omnes diſpoſitiones à Jure communi exorbitantes, & multò magis Juris correctoriæ tanquam odioſæ, ſtrictè interpretandæ, & nec in conſequentiam trahendæ, nec de perſona ad perſonam, neque de caſu ad caſum extendendæ ſunt juxta *c. quæ* 28. *de R. J. in* 6. ibi: *quæ à Jure communi exorbitant, nequaquam in conſequentiam ſunt trahenda.* & *c. Is qui. de filiis Presbyt. in* 6. ubi Papa ait: *prætextu diſpenſationis hujusmodi, quam exorbitantem à Jure oportet velut odioſam reſtringi.* junctâ *l. Si verò.* 64. §. *de Viro.* 9. *ff. Soluto Matrim.*

12 Et quoniam privilegia à potiori ſunt contra Jus commune, *can. Privilegia. diſt.* 3. à potiori etiam odioſa cenſentur; cùm omnis receſſus à Jure ſit odioſus *c.* 1. & 2. *de filiis Presbyt. in* 6. conſequenter ſtrictæ interpretationis juxta tritum brocardicum: *Privilegium conceſſum contra Jus eſt ſtrictè interpretandum.* Non obſtante, quod ex parte privilegiatorum contineant favorem, & dans privilegium principaliter intenderit favorem illis conferre; quia hic favor privatus eſt, cui præponderat favor Juris communis: quamvìs hæc doctrina patiatur etiam ſuas fallentias juxta dicenda *n.* 21.

13 Sic ulteriùs in ſpecie, quia *Clem.* 1. *de Privileg.* prohibens ſub cenſuris, ne Religioſi ſine licentia Parochi adminiſtrent extremam unctionem, & Matrimonium, non extenditur ad adminiſtrantes Baptiſmum, quia odioſa eſt.

14 Sic licèt *Clement. un. de Conſang. & Affin.* Moniales profeſſæ ſi nubunt, & illi, qui eas in uxores ducunt, ſint excommunicati: tamen, quia odioſa eſt, ſtrictè interpretari debet, & ideò ad fœminam, quæ profeſſo Religioſo nubit, extendi non poteſt. Taccin. *hîc n.* 8.

Pariter quamvìs vi Concilii Trident. excommunicationem incurrant, qui fœminas ad ingrediendam Religionem cogunt, tamen hanc excommunicationem non contrahunt cogentes maſculum ingredi Religionem; quia Tridentina diſpoſitio tanquam odioſa ad perſonas non expreſſas extendi nequit. 15

Rurſus ob eandem rationem Clerici ſæculares fraudantes decimas non incurrunt pœnas, quas contrahunt id facientes Religioſi. Gloſſ. in *Clement.* 1. *de Decimis.* 16

Loquendo autem ulteriùs in ſpecie de ſecunda parte Regulæ, id eſt, de ampliando, latè interpretando, & extendendo favore, imò pro utraque parte ſerviunt pro declaratione inter alia etiam ſequentia exempla. *Primò:* licèt in odioſis & pœnalibus nomine populi non veniant Clerici: *arg. c. ſi Sententia.* 16. *de Sent. Excom. in* 6. in favorabilibus tamen eodem nomine etiam comprehenduntur; quia favores ſunt ampliandi & extendendi. 17

Secundò: Quamvìs in materia odioſa & pœnali nomine Clericorum non veniant Epiſcopi: *c. quia periculoſum.* 4. *de Sent. Excom. in* 6. neque Canonici, nec alii in Eccleſiaſtica dignitate conſtituti *c. Sedes Apoſtolica.* 15. *de Reſcript.* & *c. Statutum.* 22. *de Elect. in* 6. nec Religioſi, juxta Gloſſ. in *Clement.* 1. *de Supplend. neglig. Prælat.* ſed ſoli Clerici ſæculares: tamen in materia favorabili præfati omnes nomine Clericorum comprehenduntur. 18

Tertiò: Nomine Territorii in materia favorabili veniunt etiam loca exempta, non item in materia pœnali, vel aliàs odioſa. Felin. in *c. Rudolphus. de Reſcript. n.* 18. 19

Quæritur II. An? & quæ ſint Fallentiæ contra Regulam XV. Reſp. Eam quoad primam partem de odiis reſtringendis fallere in exorbitantibus à Jure, conſequenter odioſis tam legibus, quàm reſcriptis, & privilegiis, ita ut non ſtrictè, ſed latè explicari & extendi poſſint ac debeant 1. Quando agitur de favore publicæ utilitatis. *arg. l. Cætera.* 41. §. *ſed ſi quis. ff. de legatis. I.* Alexander *lib.* 2. *Conſil.* 216. *n.* 38. Tuſchus *lit. E. Concl.* 665. Bartol. Imola & alii. 20

Fallit 2. In Reſcriptis & Privilegiis conceſſis pro favore cultûs divini, fidei, Religionis, 21

nis, salutis animarum. Fag. in *c. olim. de V. S. n.* 25. Sylvest. *ỽ. Privilegium. q.* 3. *arg. c. in his.* 30. *de Privileg.* ibi: *In his, quæ ad cultum divinum facere dignoscuntur, non maligna, sed benigna esset potius interpretatio facienda.* Ratio redditur *l. sunt personæ.* 43. *ff. de Religios. & sumptibus fun.* ibi: *Nam summam esse rationem, quæ pro Religione facit.* Quam fallentiam Gloss. *in c. Sciant. ỽ. alios. de Elect. in* 6. Sylvest. *loc. cit.* Suarez *lib.* 8. *de legib. cap.* 27. *n.* 7. Laym. *Tract.* 4. *cap.* 23. *n.* 5. & alii etiam extendunt ad illa, quæ concessa sunt in favorem Ecclesiæ, Monasterii, Hospitalis, vel alterius causæ piæ, aut aliàs favorabilis.

22 Fallit 3. quando Privilegium aut Rescriptum Juri communi contrarium datum est motu propriò Laym. *loc. cit.* Suarez *loc. cit. n.* 8. Tale siquidem tanquam proprium Principis beneficium, & ex certa scientia concessum amplam & latam interpretationem meretur. *c. Si motu proprio* 23. & *c. Si pluribus.* 24. *de Præb. in* 6.

23 Fallit 4. circa leges, ubi est eadem ratio in lege expressa; ob hanc enim etiam lex pœnalis, vel aliàs odiosa ad casum non expressum extenditur. Abbas Panorm. *lib.* 1. *Consil.* 75. *n.* 6. Tusch. *lit. E. Concl.* 665. *n.* 4. Gloss. *in Clement.* 1. *ỽ. Eligatur. de Elect. arg. c. si postquam.* 33. §. *si verò de Elect. in* 6. & *l. Si quis id.* 7. *ff. de Jurisdict.* quia ratio in lege expressa est anima legis. *can. Consuetudo. dist.* 1. & *l. cùm ratio* 7. *ff. de Portion. quæ liberis.* & ubi hæc est eadem, etiam eadem censetur esse legis dispositio. *l. Ideo.* 27. *ff. de legib.* cum Concord.

Fallit 5. In casibus, in quibus exorbitantia à Jure communi extensionem exigunt ad evitandum absurdum, v. g. quia aliàs durius ageretur cum Ecclesiis, & personis ecclesiasticis contra *c.* 1. *de Dolo & Contum.* ac Concordantias, junctâ *l. Servius.* 4. *ff. quod vi aut clam.* ubi similis extensio fit: *ne melioris conditionis sint stulti, quàm periti.* 24

Quoad secundam partem de favoribus ampliandis Fallit 1. in Beneficiis Ecclesiasticis, utpote quæ propter ambitionem strictè interpretanda sunt textu claro *c. quamvis.* 4. *de Præb. in* 6. ubi etiam ratio exprimitur, ibi: *Quamvis plenissima sit aliàs in beneficiis interpretatio facienda, litteræ tamen super obtinendis beneficiis debent, cùm sint ambitiosæ, restringi.* 25

Fallit 2. In quibuscunque etiam maximè favorabilibus dispositionibus, quæ præjudicant Juri tertii jam quæsito, prout desumitur ex *c. Super eo.* 15. *de Offic. Deleg. c. licet.* 12. *de Offic. Ordin.* & *c. cùm capella.* 16. *de Privileg.* junctâ *Regulâ Cancell.* 18. *de non tollendo jus quæsitum.* ubi Papa expressè declarat, quod per nullas literas & gratias, etiam motu proprio datas tollatur Jus tertii jam quæsitum. 26

Cæterùm, qui plura circa hanc Regulam, ac de interpretatione illius scire desiderat, legat ex *lib. I. Tit.* 2. *de Constit.* §. 17. & *Tit.* 3. *de Rescript.* §. 5.

REGULA XVI.

Decet concessum à Principe Beneficium esse mansurum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Beneficium propriè & latè sumptum quid?* *Hîc sumitur in sensu lato, prout etiam privilegium comprehendit.*
3. *Decet quidem Principem, ut beneficia non revocet: potest tamen tale suo subdito concessum ex causa justa revocare.*
4. *Non item concessum alieno.*
5. *Cur deceat Principem beneficia & privilegia concessa non revocare?*
6. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
7. *Solvitur objectio:* Par in parem non habet imperium: *quomodo intelligendum?*
8. *Causæ, ob quas revocari possunt, vel ipso jure cessant privilegia.*
9. *Enarrantur breviter.*

1 HÆc Regula desumitur ex *c. Si super gratia* 9. *de Offic. Delegat. in* 6. *c. Si cui.* 36. *de Præb. in* 6. & aliis à glossa hîc citatis Juribus.

2 Quæritur, Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis *Beneficium Principis* propriè sumptum illud solum dicatur, quod ex liberalitate non contra, sed præter Jus commune sine ullius, quàm concedentis præjudicio confertur, uti ampliùs diximus *Lib. I. Tit.*

Tit. 2. de Constitut. n. 445. *& seq.* tamen à Regula hic sumitur latè, prout privilegium quoque, etiam contra Jus concessum comprehendit, uti cum Strein *hic n.* 1. benè observat Peckius *hic n.* 4. ut proin sicut beneficia propria, sic etiam Privilegia à Principe (cujus nomine etiam Episcopi veniunt juxta Gloss. *hic*) concessa constanter durare, & manere deceat, consequenter morte concedentis non expirent, nisi aliter in concessione beneficii, gratiæ, vel privilegii exprimatur *arg. c. si gratiosè. 5. de Rescript. in* 6. ubi gratia à Pontifice concessa *usque ad suæ voluntatis beneplacitum* per obitum concedentis, quô ejus *beneplacitum* omnino extinguitur, eo ipso expirare dicitur.

3 Per verbum *Decet* dicere vult Regula, quòd omnino conveniens sit, & deceat quidem Principem, ut beneficia, gratias & privilegia à se, vel antecessore concessa permanere permittat: ad id tamen absolutè non obligetur, nec potestas ei adempta sit, quin hujusmodi beneficia & privilegia proprio subdito concessa ex parte, vel in toto, saltem ex justa causa moderari, vel tollere & revocare valeat, uti probat Gloss. ex *c. quia sæpe* 40. *de Elect. in* 6. ibi: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis. c. Clericis* 3. *de Immunit. Ecclesiast. in* 6. ibi pariter: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis.* cum Concord.

4 Dicitur autem notanter: *proprio subdito;* quia privilegium non proprio sed alieno subdito concessum à concedente non ampliùs potest revocari, uti jam diximus & probavimus *lib. V. Tit.* 33. §. 6. *n.* 121. ubi *n.* 122. addidimus, quòd privilegia non merè gratiosa, sed onerosa, vel intuitu meritorum, aut per modum pacti etiam subditis propriis concessa revocari non ampliùs valeant; ubi vide, ne superflua fiat repetitio.

5 Cæterùm, cur deceat Principem, ut concessa à se, vel antecessore beneficia ac privilegia manere & durare permittat, Ratio est: tum quia etiam Princeps ex suo consensu æquè ac privatus obligatur propter æquitatem & rationem naturalem dictantem, ea, quæ semel placuêre, esse servanda *l. 1. pr. ff. de Pactis.* ibi: *hujus edicti æquitas naturalis est; quid enim tam congruum fidei humanæ, quàm ea, quæ inter eos placuêre, servare.* junctâ *Reg. 21. Jur. in* 6. *Quod semel placuit, ampliùs displicere non potest.* Tum quia vel maximè convenit Principi illud *Psal.* 61. ℣. 12. *Semel locutus est Deus.* & illud Pilati: *quod scripsi, scripsi.* Joan. *cap.* 19. ℣. 22. cùm debeant habere unam linguam, & unum calamum atque immobiles esse instar lapidis angularis, aut poli in cælo, uti post Bald. & Gail. *lib. 2. Observ.* 55. *n.* 3. benè observat Strein. *hic n.* 2. Præsertim quia cuivis viro bono, & multò magis Principi turpe ac probrosum est esse inconstantem, ac infidelem in dictis & promissis. Dictis conformiter

Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: 6
Beneficia, Privilegia, & aliæ gratiosæ concessiones Principum sine determinatione temporis, vel clausula restrictivâ concessa, durare & manere debent: personalia quidem usque ad mortem privilegiati: realia verò stabiliter, ita, ut neque à concedente, neque à successore auferri conveniat, nec cessent sine justa, eâque gravi causa. per rationes & Jura citata, præsertim *c. Si cui* 36. *de Præb. & Dignit. in* 6.

Nec objicias: Par in parem non habet imperium *c. Innotuit.* 20. *de Elect.* & *l. Nam Magistratus.* 4. *ff. de Recept. arbitr.* ergo saltem à successore, cujus potestatem ligare non potuit antecessor, liberè revocari possunt beneficia & privilegia ab antecessore concessa. 7
Resp. enim, hoc procedere quoad futura, non autem quoad præterita, præsertim intuitu meritorum, aut onerosè vel per pactum concessa; talia enim sicut nec à concedente, sic nec à successore sine justa, eâque gravi causa saltem honestè ac licitè pro libitu auferri valent juxta communem tam Juristarum, quàm Theologorum; cùm aliàs quivis rebus & juribus suis, etiam jam quæsitis, pro libitu Principis successoris privari posset.

Dicitur autem notanter *n.* 6. *sine justâ, eâque gravi causa;* ex hac enim sicut concedens & successor beneficia & privilegia revocare possunt, sic etiam aliquoties per se cessant & amittuntur juxta unanimem DD. Quænam autem sint hæ causæ, fusè diximus *Lib. V. Tit.* 33. *de Privileg.* §. *VI. & seqq.* ac compendiosè adducuntur à Gloss. *hic*, & *can. Renovantes.* 6. *dist.* 22. ac *can. Privilegium.* 63. *cau.* 11. *q.* 3. suntque abusus, delictum, negligentia, seu non usus, contrarium factum, atque superveniens enorme damnum. Et quidem breviter de his loquendo 8

Propter abusum perdi privilegium habetur cit. *can. Privilegium.* 63. *cau.* 11. *q.* 3. 9
ibi:

ibi: *Privilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.*

Propter *Delictum* perdi, patet ex *can. Ita nos.* 25. *cau.* 25. *q.* 2. ubi civitati duos Episcopos suos occidenti in pœnam delicti subtrahitur Sedes Episcopalis.

Propter *negligentiam seu non usum: l.* 1. *ff. de Nundinis*, ubi dicitur: *Nundinis impetratis à Principe non utendo qui meruit, decenni tempore, usum amittit.*

Propter *contrarium factum, arg. c. si de terra. de Privileg.* ibi: *de privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrahere voluistis, cùm liberum sit, cuique jus suum renuntiare, eòque modò non potestis vos in hac parte tueri.*

Propter *superveniens enorme damnum. arg. c. Dilecti.* 8. *de Decimis.* ibi: *Unde quoniam iidem fratres ex hoc gravantur enormiter &c.* & *c. Suggestum.* 9. *de Decimis.* quô revocatur privilegium ex eo, quòd cæperit enormiter nocivum esse; ubi glossa *℣. Privilegium* sic habet, & pluribus probat: *quòd secundùm diversitatem temporum, & varietatem rerum privilegia sint varianda;* unde illi versus:

Indultum tollit contemptus, crimen, abusus,
Oppositum factum, damnum, tempus variatum.

De quibus causis plura invenies cit. *lib. V. Tit.* 33. & quidem de Abusu §. 8. *à n.* 176. De non usu, item de contrario facto, §. 10. De Damno superveniente, item de lapsu temporis §. 8. ubi etiam à *n.* 183. alia assignatur causa, videlicet Cessatio causæ finalis, non item impulsivæ. Item §. 9. Renuntiatio.

REGULA XVII.

Indultum à Jure Beneficium non est alicui auferendum.

SUMMARIUM.

1. *In quo differat hæc Regula à præcedenti?*
2. *Beneficium, vel Privilegium alicui de jure communi competens à nullo homine, etiam Judice &c. auferri potest:*
3. *Nisi à supremo legislatore ex gravi justa causa.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ:*
5. *Et declaratur exemplis.*

1 Quamvìs hæc Regula (quæ ex *l.* 1. *℣. Neque enim. ff de feriis.* & *L. Adulter. C. ad legem Juliam. de Adulter.* desumpta habetur) non multùm dissimilis sit à præcedente, tamen ab ea in hoc principaliter differt, quòd præcedens de beneficiis & privilegiis ab homine potestatem concedendi privilegium habente, Principe nempe concessis, loquatur: præsens verò Regula agat de beneficiis & privilegiis, quæ ab ipso jure communi habentur, eique inserta reperiuntur; qualia sunt v. g. Privilegium Exemptionis Clericorum à jurisdictione laicorum: privilegium Restitutionis in integrum Minoribus ab ipso Jure concessum, jurique communi insertum. Itaque

2 Quæritur, Quomodo hæc Regula sit intelligenda, & quis verus illius sensus sit? Resp. Eam sic esse intelligendam, quòd indultum beneficium, vel privilegium de Jure communi alicui competens, à nullo homine, etiam judice (nisi supremus Legislator sit) auferri valeat. Ratio est; quia, cùm indulta & privilegia juri communi inserta naturam legis assumant, lex autem ex natura sua debeat esse perpetua *arg. c. fin.* de *offic. legat.* cum concord. suámque firmitatem & stabilitatem tum ab authoritate legislatoris, tum à promulgatione & acceptatione, consensúque communi totius populi habeat, à nullo homine privato, nec à Judice auferri, mutari, aut effectus illius impediri potest; eò quòd Judices sint tantùm ministri ac executores Juris & legum, indéque illis se accommodare, & juxta eas, non verò pro suo libitu contra easdem procedere ac judicare possint & debeant. *can. In istis.* 3. *dist.* 4. *c.* 1. *de Sentent. & re judic. l. fin. C. Si contra jus & utilitatem.* & *l. Nemo.* 13. *C. de Sent. & interlocut.*

Dicitur autem notanter: *nisi supremus legislator sit;* hic enim, sicut alias leges & constitutiones, sic etiam indulta, beneficia, & privilegia etiam juri communi inserta per aliam legem revocare, mutare, variare, aut penitus auferre potest ob gravem & justam causam, præsertim ob necessitatem aut utilitatem 3

litatem publicam. *arg. c. Non debet. 8. de Consang. & affin. c. 2. & 3. de Censib. in 6.* junctâ *l. Princeps. 31. ff. de LL. cum Concordant.* & amplius dictum est *Lib. I. Tit. 2. de Constit.* §. 19. *& seqq.* Nec obstat, quòd lex ex natura sua debeat esse perpetua; quia perpetuitas legis in sensu negativo, ita videlicet intelligenda est, quòd, sicut sine ulla determinatione temporis, aut præfixo termino conditur, sic etiam sine ullo respectu semper & perpetuò, seu tamdiu servari debeat, donec à Supremo Legislatore ex justa causa revocetur, mutetur, varietur, minuatur &c. vel etiam per contrariam legitimam consuetudinem tollatur, uti fieri posse certum est *c. fin. de Consuet.* His præmissis

4 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Indultum beneficium, vel privilegium à Jure communi, lege, vel Canone concessum, sicque de Jure communi alicui competens, nullus homo, nec Judex ab eo auferre, vel illum impedire potest, quò minùs tali indultô liberè uti & gaudere valeat:* Per Jura & rationes allegatas.

Exempla hujus innumera habentur in Jure; sic enim nullus etiam judex tollere potest privilegium immunitatis ecclesiasticæ, vel impedire, quò minùs eâ utatur Clericus. Nullus item auferre aut impedire potest beneficium restitutionis in integrum Minoribus & Ecclesiis de jure communi competens. Sic pariter *c. fin. de secundis. Nupt.* prohibetur, ne facultas à Jure communi mulieri concessa transeundi inter annum luctûs ad secunda vota eidem auferatur. Et quoniam circa hanc Regulam difficultas aliqua facilè non solubilis vix invenitur, pergimus ad Regulam XVIII. declarandam. 5

REGULA XVIII.

Non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Intelligenda de Nullis ipso jure: non de primùm annullandis:*
3. *Et nisi aliò adminiculô firmentur priùs invalida.*
4. *Ponitur verus Regulæ sensus.*
5. *Declaratur & firmatur exemplis, in Testamentis:*
6. *Legatis:*
7. *Contractibus:*
8. *Judiciis:*
9. *Rescriptis:*
10. *Alienationibus rerum Ecclesiæ; quia hæc omnia recensita, si ab initio invalida fuerunt, non firmantur tractu temporis.*
11. *Solvitur objectio de Professione, quæ ab initio invalida post quinquennium valida evadit.*
12. *Sicut & contractus Minoris invalidus post quinquennium convalescit non solo tractu temporis, sed præsumpta tacita ratificatione.*
13. *Collatio beneficii patronati sine consensu invalidè facta validatur non tractu temporis, sed ob negligentiam Patroni.*
14. *Fallit Regula in contractibus.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. quod in initio. 29. ff. de R. J.* ibi: *Quod in initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.* cui concordat *c. Imperialem. Lib. 2. Feud. de probibita feudi alienat. per Fridericum.* ibi: *quia ab initio de Jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam duntaxat de ipso jure nullis, non verò de primùm annullandis de Jure, seu de illis, quæ de jure quidem valida sunt, eodem autem disponente annullari possunt, intelligendam esse, uti benè advertit Gloss. hic. *arg. c. Bonæ. 4. de Postulat. Prælat.* ubi Postulatio Archi-Episcopi Colon. admittitur, quamvis de jure fuisset annullanda. *cum Concord.*

Item intelligendam esse: nisi de Jure nullum aliô adminiculô, v. g. novô tacitô vel expresśô necessariô consensu, sublatâ causâ invaliditatis firmetur, uti pluribus probat Gloss. *hic ℣. non firmatur.* In quo tamen casu priùs invalidum non firmatur ex *tunc*, quando actus nulliter actus est (uti res se habet in ratihabitione juxta Reg. X. n. 3.) 3

sed

sed ex *nunc*, quando ex tacito vel expresso consensu actus valere incepit, nisi jus in particulari aliter disponat.

4 Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est: *Nullus actus, qui, dum perficitur, ipso jure invalidus, & nullus est, solo tractu & lapsu temporis sine alio adminiculo convalescit, ut vim & effectus actûs ab initio validè gesti habeat.* Ratio est; quia sicut actus ab initiô legitimè & validè initus non potest ex præciso tractu temporis vitiari aut annullari, juxta *Reg.* 73. *de R. J. in* 6. *Factum legitimum retractari non debet &c.* ita è contrario solus tractus seu lapsus temporis non potest actum ab initio nullum revalidare; cùm tempus ex se solo sit insufficiens ad ponendam vel tollendam obligationem, nisi aliud extrinsecum adveniat actui. *l. obligationum.* 44. §. 1. *ff. de obligat. & action.*

5 Et procedit summè practica hæc Regula verè universaliter veluti in Testamentis, & ultimis Voluntatibus: In Contractibus: in Beneficiis & Rescriptis, in Judiciis &c. prout pluribus exemplis ex Jure declarat ac firmat Dynus & Glossa hîc. Sic enim Testamentum ex defectu testantis, v. g. ab amente, furioso, impubere invalidè factum non convalescit, etiamsi amens tractu temporis fiat rationis compos, aut impubes pubescat. §. *Præterea. Instit. quibus non est permissum facere testamentum.* juncta *l. Ejus.* 8. *pr. l. Si filiusfam.* 19. *ff. qui Testamenta facere poss.*

6 Sic legata ab initio nulliter & invalidè facta ob incapacitatem legatarii v. g. apostatæ à fide, tractu temporis etiam remotô impedimentô non convalescunt. *arg. l. Hi, qui Sanctam. C. de Apostatis.*

7 Sic in Contractibus: si impuberes, ubi malitia non supplet ætatem, contrahunt sponsalia, ea ex defectu ætatis invalidè contracta non convalescunt, etiamsi tractu temporis legitima superveniat ætas. *c. un pr. de Despons. Impub. in* 6. ibi: *Sponsalia hujusmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapsum temporis minimè convalescunt.* Idem est in aliis contractibus.

8 Sic in Judiciis: Sententia de Jure nulliter lata manet talis, & nullô quantumvìs longo tempore valida evadit, nec transit in rem judicatam, etiamsi illâ gravatus fatalia appellationis neglexerit. *l. Si expressim.* 19. *ff. de Appellat.*

Sic in Beneficiis & Rescriptis; Nam si 9
in ætate nondum legitima per invalidam collationem beneficium accepisti, collatio postmodum tractu temporis superveniente ætate sufficiente non evadit valida, quia ab initio fuit nulla. *c. Si eo tempore.* 9. *de Rescript. in* 6.

Sic alienationes rerum Ecclesiasticarum 10
ex defectu requisitarum solemnitatum ab initiò invalidæ tractu temporis non validantur. *Extravag. Ambitiosæ. de Reb. Eccles. non alien. inter commun.*

Objicitur tamen contra Regulam & 11
sensum illius 1. Professio Religiosa ab initio invalidè facta per quinquennium ita firmatur, ut reclamans non ampliùs audiatur. *Concil. Trident. Sess.* 25. *cap.* 19. *de Regular.* Resp. Professionem hujusmodi non firmari solo tractu temporis, sed quia nulliter professus præsumitur intrà quinquennii tempus professionem ratificâsse.

Objicitur 2. Contractus Minorum abs- 12
que curatoris authoritate celebrati ipso jure sunt nulli. *l. si curatorem.* 3. *C. de In integr. restit. min.* & tamen si per quinquennium integrum non conqueruntur, postquam Majores facti sunt, æquè subsistunt, ac si ab initio cum debita Juris solemnitate fuissent initi. *l. fin. C. Si Major. fact. alienat.* ergo tractu temporis firmatur, quod ab initio non valuit. Sed Resp. uti ad priorem objectionem, videlicet contractum Minoris ab initio invalidè factum non validari præciso tractu quinquennii, sed tacito consensu, quem habere præsumitur, si major factus tacet, & non conqueritur. Vivian. *hîc.* Strein. *ibid. n.* 3.

Objicitur 3. Collatio beneficii patro- 13
nati sine Patroni præsentatione vel consensu facta, ipso jure nulla & irrita est. *can. Decernimus. cau.* 16. *q.* 7. & tamen si Patronus intrà tempus ad præsentandum à jure sibi concessum alium non præsentat, collatio priùs nulla convalescit, uti post Felin. in *c. Cùm Bertoldus. de Sentent. & re judicat.* docet Strein. *hîc n.* 3. ergo. Resp. præfatam nulliter factam collationem non solo tractu temporis, sed ex speciali Juris dispositione ob negligentiam Patroni validari; quando enim Patronus intrà tempus à Jure præscriptum ad beneficium præsentare negligit, ea vice jure præsentandi privatus existit, & validatur collatio priùs nulliter facta, ne longior beneficii vacantia

 evadat

evadat Ecclesiæ damnosa, & animabus periculosa. Felin. ubi supra *n.* 14. Pech. *hic n.* 4. & Strein. *n.* 3.

14 Quæritur II. An detur Fallentia contra Regulam XVIII? Resp. Eam fallere in præscriptione; in hac enim lapsus temporis à Jure præscripti firmat contractum emptionis & venditionis etiam quoad translationem dominii, ita ac si ab initio omni ex parte ritè celebratus esset. Si dicis: ad præscriptionem non sufficere solum tractum temporis, sed requiri etiam possessionem & bonam fidem, Resp. etsi res ematur bona fide & possideatur, tamen contractus emptionis est & manet quoad translationem dominii adhuc imperfectus, donec præscriptus adveniat temporis lapsus, qui proin solus contractum ex integro perficit.

REGULA XIX.

Non est sine culpa, qui Rei, quæ ad se non pertinet, se immiscet.

SUMMARIUM.

1. Regula unde desumpta?
2. Nomine Rei hîc intelliguntur etiam officia, negotia, facta, acta &c.
3. Res ad aliquem non pertinere, & ei se immiscere dicitur, qui invadit rem alienam:
4. Qui exercet actum de jure vi statûs prohibitum: Clericus chirurgiam exercens, secuta morte, est irregularis: ibid.
5. Item, qui invitô Dominô negotium illius assumit:
6. Vel Jurisdictionem alterius exercet.
7. Item falsò jactans scientiam vel artem, quam non callet, qui etiam ad restitutionem secuti damni tenetur.
8. Item qui ex ambitione Dignitates & Officia Ecclesiastica obtinent.
9. Ponitur verus sensus Regulæ:
10. Quæ fallit I. In casu necessitatis:
11. II. Quando quis requisitus alterius negotium agit.
12. III. Vel irrequisitus utiliter agit.
13. Si aliàs ad rem habilis & peritus est.
14. IV. Si se alterius negotio etiam contra prohibitionem illius im̃iscet, ut illum ab interitu eruat.

1 HÆc Regula desumpta videtur ex *c. Tua.* 19. *de Homicidio;* eique concordat *Regula* 36. *ff. de R. J.* ita sonans: *Culpa est, se immiscere rei ad se non pertinenti.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis proprius illius sensus sit? Resp. I. Nomen *Rei* in Regula intelligendum esse in sensu lato, ita ut non tantùm res illa, quæ ad aliquem jure proprietatis pertinet, sed etiam officia, negotia, administrationes, munera, judicia, sententiæ, aliáque facta & acta nomine rei hîc comprehendantur, prout cum communi aliorum benè observat Peck. *hic. n.* 1. & Tacinus *ibid.*

3 Verba autem, *quæ ad eum non pertinet*, iisdem modis intelligi debent, quibus modis res quædam ad aliquem pertinere dicitur: ut proin sicut variis modis res ad aliquem pertinere potest, v. g. quia verum illius dominium & proprietatem habet, vel ususfructus rei illi competit, vel ratione officii, muneris, statûs, administrationis, tutelæ, obedientiæ &c. sic iisdem modis res quædam ad aliquem non pertinere possit, ac per consequens ille dicatur se culpabiliter immiscere rei ad se non pertinenti 1. qui rem alienam invadit, vel possessionem vacantem propria authoritate capit; quia omnes scire debent, id, quod suum non est, ad alium omnibus modis pertinere. *L. fin. C. Unde vi.*

2. Qui exercet actum, vel ei se immiscet, qui illi ratione statûs non competit, sed Jure prohibitus est, uti si Clericus sagittarium agit *can. Clerico. dist.* 50. vel artem chirurgicam exercet. *c. Tua. de Homicidio.* ibi enim dicitur: *quòd Monachus multùm deliquerit alienum officium usurpando, quod sibi minimè congruebat.* ubi etiam decernitur, quòd *Religiosus chirurgiam exercens, si ex ea mors sequatur, irregularis sit, etiamsi sit peritus & diligens, & hoc fecerit causâ pietatis.* uti ibidem summarium habet. 4

3. Qui directè vel indirectè, physicè vel moraliter, invito vel prohibente Domino aut eo, ad quem pertinet, negotium illius assumit, gerit, aut ei se immiscet, culpabiliter agit, ac nec stipendium, nec honorarium meretur, nec factos sumptus repetere potest, etiamsi negotium benè, & in utilitatem Domini gesserit *l. fin. C. de Negot. gest.* 5

4. Qui

6 4. Qui alterius jurisdictionem exercet, vel illius præsertim inviti vel non requirentis officio se ingerit, per Jura allegata, & *l. Culpa.* 36. *ff. de R. J.*

7 5. Et præcipuè, qui simulat, jactat, vel profitetur scientiam vel artem v. g. scientiam juridicam, theologicam, Medicam, chyrurgicam, mechanicam, quam non callet, indéque ad officium aliquod hujusmodi scientiam aut peritiam artis requirens se intrudit, vel ad illud intuitu ejusdem assumitur. Dynus *hîc* Gloss. in *cap. ad aures. de ætat. & qualit.* Barb. *eod. n.* 2. Strein. *ibid. n.* 2. Tacin. *n.* 2. cum communi aliorum meritò docentium, hujusmodi item in præsenti quàm prioribus numeris rei alienæ culpabiliter se immiscentes etiam ad restitutionem teneri, & aliquando publicâ pænâ puniri posse, si exinde damnum sequatur. *l. Idem Juris.* 8. §. *Mulionem.* & *l. sequenti. ff. ad legem Aquil.* junctâ *l. Illicitas.* 6. §. *Sicuti.* 7. *ff. de officio Præsid.* Ratio est; quia reverà ad illum non pertinet officium, munus vel negotium, qui requisitâ ad illud scientiâ vel peritiâ caret, consequenter illud assumens rei alienæ, quæ ad eum non pertinet, culpabiliter se immiscere, & pænâ dignus esse censetur. Nec excusat ipsum in officio vel munere jam existentem priùs nota inhabilitas vel infirmitas; quia, ut meritò dicitur *cit. l. Idem Juris. Nec videtur iniquum, si infirmitas culpæ adnumeretur, cùm affectare quisque non debeat, in quo intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem suam aliis periculosam futuram.* & *cit. l. Illicitas.* §. 7. *Medico, quod per imperitiam commisit, imputari ei debet.* & infrà: *Prætextu humanæ fragilitatis delictum decipientis in periculo homines innoxium esse non debet.*

8 Ad culpabiliter se immiscentes rei alienæ ad se non pertinenti, præsertim ad speciem in n. præced. allegatorum, omnium maximè jure meritò ex S. Chrysost. *Lib.* 4. *de Dignit. Sacerd.* reducit Strein *hîc n.* 1. Regulares & sæculares Clericos, qui præsertim minùs apti dignitates & officia honorifica ecclesiastica ambiunt; quia hæc ad illos planè non pertinent, cùm per Jura illis indigni habeantur. Hinc S. Chrysost. *loc. cit.* ait: *Nullus relinquitur excusationi locus in his, quæ postea commisit is, qui se ad susceptionem honoris illius opportunum spondet; nec potest ultra dicere, quia invitus hoc aut illud feci, aut invitus in hoc deliqui: Respondebitur enim illi à Judice; cur conscius tibi tam grandis inscitiæ* (aut juxta *l.* 8. & 9. *ff. ad leg. aquil.* imperitiæ vel infirmitatis) *ausus es accedere officium, quod vires tuas superat? quis te coëgit?* Huc serviunt etiam illa, quæ de Pastoribus animarum, & ambientibus horum officia diximus ad Regulam decimam appositam quinto Decretalium.

Resp. II. Sensus genuinus Regulæ sequens est: *Qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet, id est, qui rem alienam, in qua nil Juris habet, invadit: aut negotio vel officio contra prohibitionem illius, ad quem pertinet: vel quod ratione propriæ imperitiæ aut inhabilitatis: vel intuitu præsentis status sibi non congruit, se ingerit, culpam committit, ac propterea non tantùm ad restitutionem, damnique inde secuti resarcitionem tenetur, & conveniri valet: sed etiam pænâ publicâ pro culpæ & circumstantiarum qualitate affici potest.* Per Jura & rationes allegatas; quibus accedit, quòd qui sic agit, illicitè & culpabiliter agat, sicque pro exigentia culpæ etiam pænam mereatur. *c. Tua.* 19. *de Homicid. c. Sententiam.* 9. *Ne Clerici vel Monachi.* junctâ *l.* 8. & 9. *ff. ad l. aquil.* 9

Quæritur II. An? & quas Regula XIX. patiatur Fallentias? Resp. Eam fallere in sequentibus, & quidem 1. In casu necessitatis: hac enim urgente etiam Clericus & Monachus possunt exercere artem chyrurgicam vel medicam aliàs ratione status sibi prohibitam, consequenter ad se non pertinentem, v. g. incisionem, vel adustionem facere, experimentô probatam medicinam suadere & præbere absque omni culpæ vel irregularitatis periculo, si alii periti in arte desint, vel venire & juvare detrectant. Navar. in *Manu. cap.* 25. *n.* 110. Sanch. *lib.* 6. *Moral. cap.* 14. *n.* 18. Laym. *Lib.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *cap.* 10. *n.* 3. Covar. *in Clement. Si furiosus. p.* 2. §. 4. *n.* 9. Strein *hîc.* cum communi aliorum. *c. quod in lege.* 4. *de R. J.* ibi: *Quod in lege non est licitum, necessitas facit licitum.* Et Ratio est; quia in casu necessitatis lex humana cedere debet legi divinæ & naturali, quæ vult, ut proximo in necessitate succurramus. 10

Fallit 2. In casu, quo quis requisitus alterius negotium vel officium peragit, dummodo conditioni status non incongruum sit. Ratio est; quia *non decet alicui suum officium* alteri præstitum *esse damnosum* ut dicit *c. Cùm non.* 30. *de Elect. in* 6. Nec refert, si 11

alter per accidens exinde damnum patiatur; quia tunc non tam ex parte gerentis seu præstantis alienum negotium vel officium, quàm ex parte requirentis adesse videtur culpa, ex qua propria si quis damnum sentit, de jure sentire non censetur. *l. quod quis ex culpa.* 203. *ff. de R. J.* ibi: *quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.*

12 Fallit 3. universaliter, quando quis ad rem aliàs habilis & peritus, & irrequisitus non in proprium, sed alterius, præsertim absentis, commodum & lucrum negotium illius sibi ratione statûs non inconveniens *utiliter* gerit vel peragit. Strein. *hic n.* 4. Gloss. *hic.* ℣. *Non est sine.* id probans ex variis Juribus: & Ratio est; quia hominis interest, ab homine affici beneficiô. *l. Servus.* 7. *ff. de servis export.* ibi: *cùm beneficiô affici hominem intersit hominis.* ob quam rationem Gloss. *loc. cit.* etiam infert, eum, qui alienum negotium utiliter gerit, non se immiscere rei alienæ ad se non pertinenti, cùm ad eum suô modô, lege humanitatis videlicet, pertineat. *l. Non tantùm.* 6. *ff. de appellat. & Relat.* unde ei etiam competit actio, & eidem debent restitui facti sumptus saltem in eo, quod *utiliter* gessit, textu claro *l.* 2. *ff. de Negot. gestis.* non item pro eo, quod *inutiliter* gessit. *arg. cit. l.* 2. ibi: *si utiliter gessit.* hinc etiam ad initium hujus fallentiæ notanter dicitur, qui *utiliter* gerit.

Dicitur ulteriùs notanter ibidem: *Ad rem aliàs habilis & peritus:* inhabilis enim 13
ac imperitus se alieno negotio immiscens semper in culpa, &, si damnum sequatur, restitutioni obnoxius est, per Jura & rationem *n.* 7. allegata.

Fallit 4. in casu, quô quis alieno negotio etiam contra prohibitionem illius, ad 14
quem pertinet, se immiscet, ut eum ab interitu aliàs secuturo servet. Gloss. *loc. cit. arg. l. Non tantùm.* 6. *ff. de Appellat. & Relat.* ubi habetur, quòd locô condemnati ad mortem quivis, etiam contradicente condemnatô, appellare possit, & exigente lege humanitatis audiendus sit.

REGULA XX.

Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Est intelligenda de solo Reo, non item de Actore.*
3. *Cur Reus pluribus defensionibus, & non actor pluribus actionibus uti valeat?*
4. *Reus non simul, sed successivè plures exceptiones contrarias adhibere potest,*
5. *Easque non omnes absolutè, sed disjunctivè veras esse dicere habet.*
6. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
7. *Solvitur objectio: & seq.*
9. *Reus appellans, assumit personam Actoris, & non potest ampliùs uti pluribus defensionibus.*
10. *Fallit Regula in Reo negante se servum habere:*
11. *Vel quadrupedem possidere:*
12. *Vel pecuniam sibi numeratam:*
13. *Vel scripturam suam esse:*
14. *Vel Pignus sibi datum, si desuper conventus, & de mendacio convictus fuerit.*

1 HÆc Regula desumpta est ex *l. Nemo.* 8. *ff. de Exception.* ubi dicitur: *Nemo prohibetur pluribus exceptionibus uti, quamvis diversæ sint:* Cui etiam concordat Reg. *Nemo ex his.* 43. *ff. de R. J.* ibi: *Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impediat.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda, & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam de Reo duntaxat, non autem de Actore intelligendam esse, ita ut licèt reus pluribus, iisque diversis defensionibus & exceptionibus se, suáque Jura contra Actorem tueri valeat per Jura citata, Actor tamen plures actiones super eadem re contra reum adhibere non possit, sed si plures ad manum forent, unam duntaxat ex illis eligere, & in eadem permanere debeat juxta unanimem DD. textu claro cit. *l. Nemo ex his. ff. de R. J.* ibi: *quoties concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, unâ tantùm quis experiri debet.* & *l. quod in hærede. ff. de tributaria actione.* ibi: *Eligere quis debet, qua actione experiatur, utrum de Peculio, an tributaria; cùm scit, sibi regressum ad aliam non futurum.*

Ratio

3 Ratio autem, cur Reo plures diversæ defensiones, non verò Actori plures actiones de Jure concedantur, justa prorsus & æqua est: Tum, quia defensio est Juris naturalis *l. Ut vim. 3. ff de Justit. & Jur.* quæ autem hujus juris existunt, magis favorabilia sunt. §. *penult. Instit. de Jure naturali.* prout etiam in specie causa Rei favorabilior est, quàm Actoris juxta Regulam XI. *de R. J.* & dicta ad eandem supra. Tum, quia actor pro suo libitu actionem omittere vel instituere, aut differre, interea autem totis viribus se præparare, præsentes & absentes Jurisperitos consulere potest: quo favore reus non fruitur, utpote qui citatus ad judicem, impræparatus quoque ac inopinato tempore sibi præscripto comparere & respondere debet. *l. Purè. 5. §. fin. ff de doli mali except.* etiam Jurisperitis necdum consultis; ad quam inæqualitatem tollendam reo plures defensiones, actori verò una tantummodo actionis species conceduntur. Taccin. *hic. n.* 1. cum communi aliorum.

4 Verùm dum Regula præsens & alia Jura Reo permittunt plures defensiones etiam contrarias, ulteriùs ita intelligenda sunt, non ut plurium exceptiones contrariæ simul, sed successivè in judicio admittantur, quatenus si una non proficit, vel probata non sufficit, ad aliam recurrere liceat exceptionem vel defensionem. Gail. *de Pace publ. lib.* 1. *c.* 18. *n.* 6. Peck. *hic. n.* 7. & Strein. *n.* 2. Zoës. in *cit. Reg. Nemo. circa finem.* Barb. *hic. n.* 3. cum communi aliorum. *arg. c. Imputari. de fide Instrum.*

5 Notandum etiam Reo est, ut, dum plures exceptiones, vel defensiones diversas & contrarias etiam successivè adhibet, non afferat, eas omnes esse absolutè veras; cùm id repugnet naturæ, sed esse veras conditionatè, seu disjunctivè vel alternativè in hoc sensu, quòd, si una non est vera, saltem altera vel tertia sit vera: v. g. si accusaris hominem à te fuisse occisum, tu verò excipiendo negas: potes nihilominus postquam convictus es, aliam exceptionem adhibere dicendo, te cum moderamine inculpatæ tutelæ ad defendendam propriam vitam fecisse. Vel si actor in judicio fundum, quem possides, à te petit, excipere & defendere te potes dicendo successivè, illum tuum esse, quia emisti eum, vel quia tibi donatus est, vel quia jam legitimè præscripsisti Covarr. *Lib. I. variar. Resolut. cap. 5. n.* 3. Menoch. *Lib. 2. præsumpt.* 42. *n.* 1. cum aliis. In quo sensu intelligendus esse videtur Barb. *ad hanc Reg. n.* 5. ubi dicit, non posse reum uti pluribus exceptionibus ita sibi contrariis, ut juxta rectum sensum simul veræ esse non possint: aliàs enim doctrina Barbosæ Juri, & Regulis illius diversas exceptiones admittentibus esset contraria, Reisque multùm odiosa; cùm præfatæ diversæ exceptiones simul sumptæ absolutè veræ non sint, benè verò in sensu alternativo, seu disjunctivo & conditionato supra jam explicato.

Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: 6 *Nullus Reus in judicio conventus prohibetur pro eadem re, vel jure suo conservando plures etiam diversas, & sibi contrarias adhibere exceptiones, non quidem eas simul & semel, sed successivè proponendo, ac successivè dicendo, quòd si una non sit vera, vel insufficiens existat, saltem altera, vel tertia vera & sufficiens maneat.* Per Jura & rationes allegatas: Exempla plura ex jure affert Gloss. *hic* & Dynus: habes etiam aliqua supra *n.* 5. posita.

Objicitur contra Regulam & sensum 7 illius 1. *c. Veniens.* 19. *de Præscript.* ubi exceptio præscriptionis fuit rejecta, quia priùs jam alia, privilegii videlicet exceptio fuerat adhibita. Resp. In hoc capitulo non Rei, sed Actoris exceptionem fuisse rejectam, cùm juxta dicta *n.* 2. actor pluribus exceptionibus uti non possit.

Objicitur 2. commune illud Brocardicum: *Contraria allegans non est audiendus.* 8 *arg. c. Imputari.* 13. *de Fide Instrum.* cum concord. Resp. illud intelligendum esse de Actore. *l.* 1. *C. de Furtis.* non autem de Reo, utpote cui de jure naturali competit, ut omni, quô potest, modo se defendere, damnúmque & injuriam avertere valeat. *l. ut vim.* 3. *ff de J. & J.* dummodo contraria non simul proponat. *c. Imputari. de fide instrum.* ubi rejicitur, qui scripturas contrarias simul produxit.

Objicitur 3. Species quædam exceptionis etiam Appellatio est; sed reo appel- 9 lanti non licèt contrarias exceptiones adhibere *arg. l. si Procuratorio* 2. § 1. *ff quando appell.* Resp. Reum appellando assumere personam Actoris, cui, quia in prima instantia una tantùm actione experiri licet, per Jura *n.* 2. allegata, multò magis ad id tenetur in secunda instantia.

Quæ-

10 Quæritur II. An? & quas Fallentias Regula hæc XX. patiatur? Resp. Eam fallentiis subjectam esse clarè patet ex cit. *Reg.* 43. *ff. de R. J.* quæ, dum dicit, Reum pluribus uti posse defensionibus, addit, *nisi lege prohibeatur:* Lege autem subinde prohibitum est etiam, reo plures adhibere defensiones: consequenter Regula fallit 1. quando quis conventus de noxa servi negat, se habere servum in potestate, convictus enim de mendacio non ampliùs auditur. *l. quoties.* 21. §. *fin. ff. de Noxali.*

11 Fallit 2. si conventus de pauperie quadrupedis negat, se habere quadrupedem: convictus siquidem alia exceptione uti nequit. *l.* 1. §. 15. *ff. Si quadrup. pauper.*

12 Fallit 3. In casu quo quis conventus, ut pecuniam sibi mutuò datam, & à se jam solutam solvat, negat, sibi pecuniam unquam fuisse numeratam; convictus enim de mendacio non ampliùs auditur textu claro *Auth. Contra. C. de non numerat. pecun.*

Fallit 4. Et ad ulteriorem exceptionem non admittitur, si debitor conventus negat propriam scripturam in qua debitum continetur: in quo sicut & priori casu Reus conventus postea convictus insuper in duplum condemnatur. *cit. Auth. Contra:* ibi: *Contra, qui propriam scripturam, quâ convenitur, abnegat, vel numeratam inficiatur, convictus in duplum condemnetur &c.* 13

Fallit 5. Si creditor conventus de pignore, se pignus habere negat, cùm habeat; convictus enim in hoc de mendacio ad aliam defensionem non ampliùs admittitur. *Auth. Item possessor. C. qui potior in pignore.* 14

REGULA XXI.

Quod semel placuit, ampliùs displicere non potest.

SUMMARIUM.

1. Regula unde desumpta?
2. Ad eam requiritur primò, ut, quod placuit, non sit contra jus, bonos mores, vel animam. Graviter errant, qui promissa iniqua observant.
3. Secundò requiritur, quòd liberè placuerit: Et quidem
4. Tertiò, Externè.
5. Quartò, quòd alterius intersit in semel placito manere.
6. Ponitur verus sensus Regulæ.
7. Humanæ fidei & commercio nil tam congruum, quàm verba & promissa servare.
8. Declaratur Regula exemplis Juris: & 6. seqq.
15. Fallit Regula primò ubi habetur mutuus consensus.
16. Secundò superveniente de novo, vel priùs non cognitâ causâ.
17. Tertiò, in iis, in quibus licet pœnitere de Jure, uti in desponsatione impuberum.
18. In ultimis voluntatibus.
19. In Contractibus innominatis.
20. In contractu Societatis, si res adhuc est integra.
21. In Sententia interlocutoria,
22. Et Appellatione.

1 HÆc Regula juxta Gloss. & Barb. *hic n.* 1. desumitur ex *l. Sicut.* 5. *C. de Obligat. & act.* ubi dicitur: *Sicut initio libera potestas unicuique est habendi vel non habendi contractus* (de quibus Regula præcipuè procedit) *ita renuntiare semel constitutæ obligationi, adversario non consentiente, nemo potest. Quapropter intelligere debetis, voluntariæ obligationi semel vos nexos ab hac, non consentiente altera parte minimè posse discedere.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis hæc verè æqua, rationabilis, & pro constantia seu perseverantia in bono plurimùm serviat, uti benè advertit Barb. *hic:* tamen sine requisitis ad eam, ac pluribus limitationibus intelligenda non venit. Primò enim ad eam servandam requiritur, ut, quod placuit, non sit reprobatum à Jure, nec turpe, nec contra bonos mores, aut in detrimentum animarum. *arg. c. Pænitentes. dist.* 55. & *c. fin. de Pactis.* ibi: *Pactiones factæ à vobis pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cùm in hujusmodi omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, nullius penitus sunt momenti. Quod etiam de aliis est dicendum, quæ observatæ vergunt in animæ detrimentum; Nam etiam juxta legitimas sanctiones, pactum turpe, vel rei turpis aut impossibilis de Jure vel facto, nullam obligationem inducit.* etsi etiam juramentô firmetur; quia *Non est obligatorium*

contra bonos mores præſtitum juramentum, juxta Regulam 58. *de R. J. in* 6. ut proin graviter etiam Principes errent, qui prætextu hujus Regulæ vel perſeverantiæ & conſtantiæ in ſervando ſemel dato verbo, facto promiſſo, aut reſolutione tenaciter adhærent illis, quæ ſemel promiſerunt, condixerunt, reſolverunt, ſtatuerunt, quantumvis contra Jura, vel bonos mores, aut in detrimentum animæ, vel præjudicium etiam boni communis militare manifeſtè appareant; cùm tamen potiùs ea non ſervandi, quàm ſervandi obligatio certa exiſtat.

3 Secundò requiritur ad eam, ut id, quod placuit, *ſcienter*, & non per errorem facti placuerit. Gloſſ. *hîc. arg. l.* 1. §. 1. & *l.* 2. *ff. de Jur. & fact. Ignor.*

4 Tertiò requiritur, ut, quæ placent, non ſola mente & internè, ſed etiam externè, verbô vel factô placeant. *arg. c. Tuæ.* 25. *de Sponſal.* ibi: *Sed neceſſaria ſunt, quantùm ad Eccleſiam, verba conſenſum exprimentia.* ſecus in ordine ad Deum; nam valet votum ſola mente liberè emiſſum.

5 Quartò requiritur, quòd alterius interſit in ſemel placito permanere, & ex illius revocatione vel mutatione præjudicium patiatur juxta *Reg.* 33. *in* 6. *Mutare conſilium quis non poteſt in alterius detrimentum.* ubi Gloſſ. *℣. in alterius.* benè infert: ergo *à contrario ubi alteri non præjudicatur, mutare licet.*

6 Reſp. II. Proprius ſenſus Regulæ ſequens eſt: *Quod alicui ſcienter, liberè & juſtè ita placuit, ut inde jus quæſitum ſit tertio, cùm hujus præjudicio revocari vel mutari ampliùs non poteſt.* arg. cit. *l.* 5. *C. de Obligat. & Action.* cui concordat utriusque Juris Regula, Canonici quidem 33. *de R. J. in* 6. num. præced. jam allegata: Civilis verò 75. *ff. de R. J. Nemo poteſt mutare conſilium ſuum in alterius injuriam.*

7 Ratio eſt: tum quia, ſicut commercio & fidei humanæ nil tam congruum, quàm verba & promiſſa ſervare. *arg. l.* 1. *in prin. ff. de Pactis*, ibi: *quid enim tam congruum humanæ fidei, quàm ea ſervare, quæ inter eos placuêre:* ita eidem, æquitatíque & juri naturali nil magìs adverſum, quàm dicta & promiſſa, sicque fidem præſertim in aliorum præjudicium non ſervare. *l.* 1. *ff. de pecun. conſtit. pr.* ibi: *Grave eſt fidem fallere &c.* Tum quia, cùm hæc Regula præcipuè in contractibus & promiſſis procedat, ubi ex utriusque contrahentis conſenſu, uti & ex promittentis promiſſione ac promiſſarii acceptatione oritur obligatio naturalis, eidem cum alterius præjudicio contravenire non licet. *arg. cit. l.* 5. *C. de Obligat. & Act. cum Concord.*

Declaratur Regula ulteriùs quibusdam Juris Exemplis, quæ à Gloſſ. *hîc*, Dyno & aliis in Regulas Juris ſcribentibus copioſè adducuntur. Sic enim 1. Judex ſententiam definitivam, quam ferre ſemel placuit, non ampliùs mutare, aut revocare poteſt. *l. Paulus.* 42. *ff. de Re judicat.* 8

2. In Judiciis Actor poſt conteſtationem litis invito reo non poteſt ampliùs recedere. *l. Purè.* 5. §. *fin. ff. de Doli except.* & reus, qui judicem ùt legitimum conteſtando litem agnovit, illum tanquam incompetentem, vel ſuſpectum recuſare non ampliùs valet. *l. Nemo.* 4. *C. de Jurisdict.* 9

3. Sic ex libero beneplacito factis juramentis & votis contravenire non licet. *c. Quamvìs de Pactis in* 6. & *c. licet.* 6. *de vot.* 10

4. In collationibus & reſignationibus Beneficiorum, unum alicui ſemel collatum ei auferri, & alteri conferri non ampliùs valet. *c. Si tibi abſenti.* 17. *de Præbend. in* 6. 11

5. Sic beneficium per reſignationem vel ceſſionem liberè dimiſſum repeti non poteſt. *can. quàm periculoſum.* 8. *cau.* 7. *q.* 1. 12

6. Sic à Matrimonio, quod liberè inire, & à Profeſſione religioſa, quam emittere placuit, recedere non ampliùs licet per dicta in ſuis Titulis lib. III. & IV. 13

7. Et univerſaliter in contractibus & conventionibus ritè initis Regulam obſervare oportet, & eis cum præjudicio alterius contravenire non licet. *cit. l.* 5. *C. de Oblig. & Act.* quia, *quod ſemel placuit, diſplicere ampliùs non poteſt.* 14

Quæritur II. An? & quas Fallentias patiatur Regula XXI? Reſp. Eam ſat multas habere fallentias, ex quibus ſeligemus potiores ad rem magìs ſervientes, & ex quarum notitia etiam aliæ cognoſci poſſunt. Fallit itaque Regula *Primò* & univerſaliter, quando receſſus fit ab ea mutuo conſenſu utriusque partis. *l. Sicut.* 5. *C. de Oblig. & Act.* exceptô Matrimonio & Profeſſione religioſa; cùm illud ſemel conſummatum nec utriusque nubentis conſenſu, nec iſta conſentiente Prælato & ſubdito ampliùs invalidari queant, niſi causâ tranſitûs ad aliam Religionem. *c.* 18. *de Regul.* 15

16 Fallit *Secundò* in non paucis, propter supervenientem de novo, & priùs non cognitam causam. Gloss. *hic. arg. c. Ut circa.* 4. & *c. Nulli.* 8. *de Elect. in* 6. ibi: *Nulli licere decernimus (postquam in scrutinio nominaverit aliquem, & electio fuerit subsecuta, vel postquam præstiterit electioni de ipso ab aliis celebratæ consensum) illum super electione ipsa (nisi ex causis postea emergentibus) impugnare: vel nisi ei morum ipsius antea celata de novo pandatur improbitas, vel alicujus alterius latentis vitii, vel defectûs, qui verisimiliter ignorari potuerit, veritas reveletur.* Et ratio est; quia quæ de novo emergunt, novô indigent auxiliô. *c. Pastoralis.* 4. *de Except.* & *l. de ætate.* 11. §. 8. *ff. de Interrog. in Jur.*

17 Fallit *Tertiò* in omnibus, in quibus de Jure licet pænitere & variare, etiam uni sine consensu alterius: sic licet impuberi à Sponsalibus contractis liberè resilire, quando pubertatem adeptus fuerit. *c. de illis.* 7. & *c. à nobis.* 8. *de Despons. impub.* Pariter à Matrimonio rato nondum consummato resilire, & Religionem intrare permissum est à Jure. *c. Verùm.* 2. *de convers. conjug.* Huic fallentiæ universali conformiter

Fallit *Quartò* in ultimis Voluntatibus; 18 quia hæ ambulatoriæ sunt ad mortem. *l. Quodsi.* 4. *ff. de adim. & transfer. legat.* & quidem in tantum, ut de non mutanda ultima voluntate nemo seipsum adstringere valeat. *l. Si quis.* 22. *ff. de legat.* 3. ibi: *Nemo enim sibi eam legem dicere potest, ut à priori ei recedere non liceat.*

Fallit *Quintò* in contractibus innominatis, quando res adhuc est integra. *l. Si pecuniam. ff. de Condit. causa data.* Item in Deposito. *l.* 1. §. 2. *ff. Depositi.* 19

Fallit *Sextò* in Mandato & in contractu 20 Societatis, si res adhuc est integra, seu si interesse alterius necdum inceperit. §. *Mandatum.* 11. *Instit. de Mandato.* & §. *Manet.* 4. *Instit. de Societ.*

Fallit *Septimò* in Sententia interlocu- 21 toria, utpote quam Judex, qui eam tulit, revocare potest, cùm officiô suô ex integro nondum functus fuerit. *c. Cùm cessante.* 60. *de Appellat.*

Fallit *Octavò*, in appellatione, à qua 22 semel interposita appellans pro libitu recedere potest. *c. Si quis libellos.* 28. *C. de Appellat.*

REGULA XXII.

Non debet aliquis alterius odio prægravari.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quomodo intelligenda?*
3. *Ponitur verus sensus illius:*
4. *Et probatur.*
5. *Ratio Regulæ.*
6. *Objicitur ex Scriptura:*
7. *Ex Jure Canonico:*
8. *Et Civili, quòd propter peccata aliorum puniantur innocentes.*
9. *Respondetur, quare Deus ob peccata aliena puniat aliquos.*
10. *Jus Canonicum id facit propter utilitatem publicam:*
11. *Sicut & Jus Civile.*

1 HÆc Regula desumitur ex *l. Si quis.* 33. §. *Legis. C. de Inoffic. Testam.* cui etiam concordat *l. Sancimus.* 22. *C. de pænis.* & *Regula* 155. *ff. de R. J.* ibi: *Factum cuique suum, non adversario nocere debet.*

2 Quæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem est notandum, Doctores in declaranda hac Regula non convenire; Barbosa siquidem *hic n.* 2. vulgarem opinionem, quæ dicit, Regulæ sensum & intentum esse, ut nullus propter delictum alterius puniatur, ideò rejicit, quia in hoc sensu, ùt ait, non esset diversa, sed eadem cum sequenti, quæ idem dicit illis verbis: *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus:* non est autem verisimile, quòd Papa Bonifacius VIII. duas distinctas Regulas idem significantes ponere voluerit. Verùm hæc Barbosæ ratio non videtur stringere; quia uti ex ipsis verbis utriusq; Regulæ liquet, nihilominùs quævis earum diversum & distinctum ab alia importat sensum. Præsens enim Regula id principaliter velle videtur, ne quis innocens pænâ, aut damnô gravetur pro-

propter alterum, quem ob delictum vel inimicitiam, malam vitam, vel ex alia causa odio habet pænam infligens, vel damnum inferens. Sequens autem Regula absolutè, & abstrahendo ab omni odio vult, ut nullus sine culpa puniatur, nisi subsit causa: quod in facto contingere posset absque omni odio erga tertium. v. g. ex proprio odio, & aversione, quâ erga innocentem fertur, pænam in Jure non contentam inferens; vel ex proprio interesse, vel ex respectu humano, vel alia minùs justa causa. Hinc

3 Resp. ad quæstionem *num. præced.* positam: Regula præsens principaliter intelligenda est de pæna, gravamine & damno, quod infertur innocenti propter odium, quô injustè damnificans vel gravans ex quacunque causa fertur erga tertium, v.g. cognatum, amicum, fratrem, filium, parentem, servum familiarem innocentis; ut proin verus sensus Regulæ sequens sit: *Nullus innocens potest affici vel gravari pænâ aliquâ damnô, vel aliô incommodô propter odium, quô injustè gravans ex quacunque tandem causa fertur erga tertium v. g. consanguineum, amicum &c. familiarem innocentis.* Sic in sensu isto Regulam intelligit Caramuel in *Theolog. fundament. n.* 764. Strein. *hic.* & alii.

4 Probatur hic sensus præcipuè per *l. Si quis.* 33. §. *Legis. C. de Inofficios. Testam.* ex qua desumpta habetur Regula; ibi enim propter rationem hujus Regulæ corrigitur lex antiqua, quâ permittebatur filium innocentem exhæredari à Matre præcisè ob odium, quod gerebat erga maritum, ex quo infans progenitus erat, illis verbis: *Hoc iniquum judicantes, ut alienô odiô aliquis prægravetur.* Idem sensus clarè desumitur ex *l. Sancimus.* 22. *C. de pænis.* ibi: *Sancimus, ibi esse pænam, ubi noxa est. Propinquos, notos, familiares, procul à calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim affinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccatum igitur suos teneat authores, nec ulteriùs progrediatur metus, quàm reperiatur delictum. Hoc singulis quibusdam judicibus intimetur.* Concordat *l. Crimen.* 26. *ff. de Pænis:* ibi: *Crimen vel pæna paterna nullam maculam filio infligere potest; nam unusquisque ex suo admisso sorti subjicitur.* Huc facit & ob eandem rationem, si Compromissarius eligat indignum, potestas eligendi redit ad eligentes, & ipse solus punitur, non verò compromittentes, *quos illius odio non convenit prægravari, ut pæna suum authorem teneat* juxta *Regulam* 155. *ff. de R. J.* supra n. 1. jam citatam. Item illuc Ezech. *cap.* 18. ℣. 20. ibi: *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem Patris, & pater non portabit iniquitatem filii.* sicut nec uxor tenetur pro marito *l.* 2. & 3. *C. Ne uxor pro marito.*

Ratio præter jam in textibus expressas ulterior est, quia justitia commutativa & distributiva exigunt, ut jus suum cuique reddatur, innocentes ab injuriis & injustis damnis, aut gravaminibus defendantur, nocentes & rei puniantur, promeriti verò condignè præmientur: quod non fit, si plenè innocentes ex præciso odio erga alium, ejúsque delicta damnificantur, gravantur, puniuntur, aut alia incommoda sustinere coguntur. 5

Verùm quantumvis justa & æqua ex dictis appareat Regula nostra, tamen graves patitur instantias tam ex Scriptura sacra, quàm utroque jure. Ex sacris enim paginis habemus propter unius vel plurium delicta etiam alios innocentes à Deo fuisse punitos. Sic enim tacendo plura alia exempla, propter scandala suorum filiorum populum à sacrificio retrahentium Deus Heli illorum patrem è vivis sustulit. 1. *Reg. cap.* 4. ℣. 18. & propter peccatum David populum superbè numerantis, de populo innocente à Dan usque Bersabee septuaginta millia virorum sæva peste delevit. 6

De Jure Canonico à Patre & Matre hæreticis filii & nepotes innocentes catholici procreati ad Beneficia ecclesiastica & officia publica inhabiles existunt. *c. Quicunque.* 2. §. *Hæretici.* & *c. Statutum.* 9. *de Hæreticis. in* 6. 7

De Jure Civili autem propter crimen læsæ Majestatis etiam innocentes filii infames evadunt, atque à materna, avitáque & propinquorum successione excluduntur. *l. quisquis.* 5. *C. ad Leg. Jul. Majest.* 8

Respondetur tamen & quidem ad exempla sacræ Scripturæ, inprimis à Deo nullum innocentem pænâ æternâ, vel aliâ animæ nocivâ puniri: temporali tamen quandoque propter unum etiam alios affici, vel quia, etiamsi appareant, tamen revera innocentes non sunt, sed ejusdem criminis coram oculis divinis directè vel indirectè rei existunt, ob quod meritò puniuntur, uti contigit in Heli, qui debitè corrigere filios negligens, etiam illorum criminum factus est particeps. Vel, quia licèt innocentes 9

in uno, in multis tamen aliis peccatis rei coram Deo inveniuntur, indéque justè puniuntur. Vel, quia innocentes aliquo modo ùt filii ad parentem, subditi ad principem pertinent, puniuntur, ut delinquens pænam acerbiùs sentiat, dum interea alii, si pænam ob peccata alterius commissa à Deo immissam in his innocentes patienter sustinent, alia sua peccata extinguunt, animæ dona, gratias & merita sibi cumulant, & salutem æternam faciliùs consequuntur, sicque ex hujusmodi pæna plus lucri, quàm damni acquirunt, ac propterea afflictiones à Deo immissæ respectu delinquentis duntaxat nomen veræ pænæ: respectu illorum, qui propter alium patiuntur, nomen medicinæ doni & boni spiritualis merentur juxta D. Thom. 1. 2. *q.* 87. *a.* 1.

10 Ad dispositiones Juris Canonici respondetur, per illas propter alios puniri in nonnullis etiam innocentes non tam odiò erga illos v. g. hæreticos parentes, quàm favore cultûs divini, ecclesiæ, & communis utilitatis ejusdem, quæ exigit, ut non nisi ab omni suspicione mali alienos habeat ministros, quales non sunt illegitimè nati, & hæreticorum filii, utpote de quibus non immeritò metuit Ecclesia, ne imitatores sint incontinentiæ & perfidiæ paternæ. *cit. l. quisquis.* §. *filii verò. C. ad Leg. Jul. Majest.*

Ad leges civiles respondetur, eas quoque non tam odiò delinquentis, quàm curâ & amore boni communis & publici pænâ in aliquibus afficere innocentes ad avertenda graviora, bonóque publico magis nociva, præsertim læsæ Majestatis crimina, quatenus quivis sciens, hujusmodi crimina etiam in filiis innocentibus tam graviter puniri, ab iis committendis magis & efficaciùs absterreatur. 11

Quodsi alicui hæ responsiones minùs placeant, & per Jura in aliquibus casibus nonnullos etiam aliorum odiô contra Regulam gravari contendat, respondetur, Regulam fallere in casibus, in quibus ob odium erga unum etiam alium ex justa causa boni publici gravari volunt: ut proin huic Regulæ non minùs ac sequenti apponi valeat exceptio: *Nisi subsit causa.* 12

REGULA XXIII.

Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.

SUMMARIUM.

1. *Regula quomodo intelligenda?*
2. *Ponitur verus sensus illius.*
   Sine culpa non datur pæna. ibid.
3. *Nisi ob causam boni communis.*
4. *Declaratur exemplis Juris Canonici:*
   Simoniæ ab alio commissæ pænam quis non incurrit, si isto prohibente, vel protestante committitur. Ibid.
5. *Et Civilis.*

1 Quæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Sicut præcedens Regula vult, ut nullus innocens puniatur, injustè gravetur, damnum vel incommodum patiatur præcisè ex odio alterius: sic præsens universaliter, & abstrahendo ab omni odio dispositum indicat, ut nullus puniatur sine culpa ex quacunque tandem minùs justa bonum commune non concernente causa, v. g. ex interesse proprio, ex respectu humano, ex amore erga alium forsan inimicum puniti seu puniendi &c. Siquidem per verba: *nisi subsit causa:* Regula non nisi justam, & bonum commune concernentem causam intelligit juxta dicenda infra n. 2. & 3. Hinc

Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Nemo est puniendus vel gravandus ob alicujus actûs commissionem vel omissionem, quæ dolò & culpâ vacat, nisi ex justa bonum commune seu publicum concernente causa.* Primæ partis, ut nemo sine culpa puniatur, ratio est; quia ubi non est noxa, ibi non est pæna. *l. Sancimus.* 22. *C. de Pænis.* ibi: *Sancimus, ibi esse pænam, ubi est noxa.* siquidem *pæna est noxæ vindicta l. aliud.* 131. *pr. de Verb. Sign.* ac insuper pæna est mensura culpæ juxta illud *Deut.* 25. ibi: *Juxta mensuram peccati erit plagarum modus:* Hinc ubi nulla culpa, nulla quoque esse debet pæna. *c. Cognoscentes.* 2. *de Constit.* ibi: *Rem, quæ culpâ caret, in damnum vocari non convenit.* 2

hue

huc quadrat etiam illud S. Augustini effatum *lib.* 2. *Retract. cap.* 9. ibi: *pœna, si justa est, peccati pœna est, & supplicium vocatur.*

3 Ratio secundæ partis, seu potiùs exceptionis, videlicet, quòd quis etiam sine culpa ex justa bonum commune concernente causa, seu propter utilitatem publicam puniri vel magìs propriè loquendo, gravari, & incommodari valeat, hæc est; quia bonum commune, seu publica & communis utilitas est præferenda privatæ: consequenter, si illa exigit, ut privatus, etiam sine culpa, puniatur, gravetur, damnum temporale sentiat, hic meritò sustinere debet. *arg. l. penult. ff. ad leg. Cornel. de Sicar.* ubi ad sedandum tumultum decurio inconsulto Principe decapitari potest, quod aliàs sine consensu Principis fieri nequit: cum Concord.

4 Declaratur & firmatur Regula ulteriùs exemplis ex Jure desumptis; Sic enim præter ea, quæ ad præced. Regulam *n.* 7. & 8. adduximus ex utroque Jure ulteriùs beneficium dimittere tenetur, qui illud acquisivit per Simoniam ipso ignorante ab alio commissam. *c. Nobis.* 27. *de Simonia.* (nisi impetrans expresse prohibuerit, vel protestatus fuerit, ne aliquid temporale detur pro beneficio: textu expresso *c. Sicut tuis.* 33. *de Simon.*) quia communis Ecclesiæ utilitas requirit, ut summè eidem nocivum simoniæ vitium omnibus odio fiat, indéque magìs extirpetur, Sic innocens uxor sine culpa punitur, suóque jure conjugali privatur. *arg. c. quoniam.* 5. §. *Si autem, Ut lite non contestata.* ibi: *quoniam in conjugio multi casus occurrunt, in quibus Conjuges sine culpa, sed non sine causa continere coguntur.*

Sic de Jure Civili propter bonum commune, videlicet, ut veritas adulterii bono communi plurimùm præjudiciosi eruatur, servus torquetur, tortus autem domino ampliùs non restituitur. Dynus *hic. arg. l. si postulaverit. ff. ad L. Jul. de Adulter.* & *l. fin. ff. de calumniat.* Sic propter bonum commune dominus punitur, quòd causam prosequi non ampliùs possit, si procurator illius, etiam absque culpa domini, fatalia appellationis labi permisit. *l.* 1. §. *fin. ff. quando appellan. sit.* Sic universaliter quia potestas Supremi Principis Ecclesiastici ad beneficia & officia ecclesiastica, res & jura ad loca & personas ecclesiasticas pertinentia se extendit. *can. cuncta.* 17. *cau.* 9. *q.* 3. & *c. licèt.* 2. *de Præbend. & Dignit. in* 6. potest de illis non quidem pro libitu, sed ex causa justa publica propter communem utilitatem & Religionis bonum disponere cum præjudicio & gravamine tertii innocentis: Sicut à pari quia potestas supremi Principis sæcularis circa honorem & officia civilia, res, bona & Jura privatorum versatur, *arg. l. fin. C. de quadrien. præscript.* de iis disponere, eáque subditis legali vel alia ordinatione etiam innocentibus auferre, transferre, & denegare valet, si communis utilitas Reipublicæ ita exigit. Abbas in *c. Quæ in Ecclesiarum. de constit. n.* 7. Gaill. *lib.* 2. *observ.* 26. *n.* 3. cum communi aliorum. 5

REGULA XXIV.

Quod quis mandato facit Judicis, dolô facere non videtur: cùm habeat parere necesse.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Est intelligenda non solùm de Judicis, sed etiam Principis, Superiorum, Dominorum, & Parentum mandatis.*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Procedit etiam in dubio, an eorum mandatum sit justum.*
5. *Confirmatur exemplis ex Jure.*
6. *Fallit Regula in casu, quô quid contra jus divinum:*
7. *Vel etiam clarum & manifestum jus humanum præcipitur.*
8. *Fallit insuper in Judice, si hic aliquid ad suum officium non pertinens mandat.*

1 HÆc Regula sumpta est ex *l. Non videntur data.* 167. *ff de R J.* ibi: *qui jussu Judicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.*

Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regula intelligenda est non solùm de mandato Judicis, sed etiam Principis. 2

l. quod Princeps. 23. *ff. de aqua pluv. arc.* & quorumvis Superiorum ac Dominorum respectu suorum subditorum, nec non Parentum respectu filiorum, ita ut à dolo immunis censeatur non tantùm ille, qui ex mandato Judicis, sed etiam qui ex mandato sui Principis, Superioris, Domini aut Parentis quid facit aut omittit; quia ratio Regulæ de quolibet ex præfatis obedientibus pariter procedit, videlicet, *cùm* habeat parere necesse. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Quicunque ex mandato Judicis, vel cujuscunque legitimi Superioris sui aliquid facit vel omittit, à dolo & culpa immunis censetur:* Per Rationes & Jura allegata. Probatur ulterius tam ex Sacra Scriptura, quàm utroque humano Jure. Nam Paulus ad *Romanos cap.* 13. de Principibus dicit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo; quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* De obedientia debita Superioribus & præpositis præstanda ad *Hebr. cap.* 13. *v.* 17. *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis.* De Dominis ad *Ephes.* 6. ℣. 5. *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore sicut Christo.* quæ obedientia Principibus, Superioribus, Dominis & Parentibus debitè præstanda etiam alibi in Scriptura sicut & in utroque Jure passim, indéque certa habetur, quòd subditi habeant parere necesse: necessitas autem tollit præsumptionem doli *l. Mater.* 2. *C. de Calumniat.* & inducit præsumptionem positivam, fraudem & dolum abesse. *l. Si stipulatus.* 81. §. 1. *ff. de Solution.*

4 Procedit Regula etiam in casu, quo Judex vel Superior indifferentia præcipit, vel ubi dubium est, num justè vel justa præcipiat; quia Judex (idem dic de Superioribus) quæ facit, & jubet, justè facere & jubere præsumitur. *arg. c. Sicut.* 16. *in fine. de Sent. & re judic.* & *l. fin. C. de offic. Civil. Jud.* ibi: *Non arbitramur.* præsertim cùm in dubio melior sit conditio possidentis. *arg. in pari. de R. J. in* 6. & *ff. de R. J.* Judex autem in possessione præcipiendi existat. Accedit argumentum à contrario: qui non paret judici, doli reus præsumitur; nam juxta Regulam Juris Civilis 199. *ff. de R. J. Non potest dolô carere, qui imperio Magistratûs non paruit:* ergo.

Confirmatur Regula exemplis Juris: 5
sic enim si debitor ex præcepto Judicis solvat debitum Minori absque authoritate Tutoris, non tenetur ampliùs Minori solvere, nec minor habet actionem ad solutionem denuo præstandam. *l. ait Prætor.* 7. §. *Permittitur. ff. de Minoribus.* quia habuit parere necesse. Sic etiam, si quis ex mandato Judicis sepulchrum destruxit, quo mediante aqua pluvia nocere poterat, non tenetur actione de sepulchro violato, quia authoritas Judicis ipsum excusat. Dyn. *hîc. n.* 2. *arg. l. Quamquàm.* 4. *prin. ff. de aqua pluv.* Sic insuper si quis, factô apud aliquem depositô, moritur relictis quatuor hæredibus, & depositarius uni duntaxat eorum depositum ex mandato Judicis restituit, dolô non egisse præsumitur, nec tenetur aliis actione depositi. *l. si stipulatus.* 81. §. *Si lancem. ff. de Solut.* quia mandato Judicis habuit parere necesse.

Quæritur II. An? & quas patiatur Re- 6
gula 24. Fallentias? Resp. Eam fallere *Primò* in casu, quo Judex, Princeps, aut Superior mandat aliquid Juri divino aut naturali manifestè adversum; quia in hujusmodi casu non habet parere necesse, sed potiùs tenetur non parere juxta illud *Act.* 4. *Si justum est in conspectu Dei, vos potiùs quàm Deum audire, judicate.* & rursùm ait *cap.* 5. *Obedire oportet magìs Deo, quàm hominibus.* Hinc si Judex ecclesiasticus etiam sub pœna excommunicationis præcipiat mulieri, ut viro suo reddat debitum conjugale, parere nec tenetur, nec salvâ conscientiâ potest, si ipsa occulti impedimenti matrimonium dirimentis conscia est, licèt id probare nequeat, textu expresso *c. Inquisitioni.* 44. *de Sent. Excom.* ibi: *Si alter conjugum pro certo scit impedimentum conjugii, quamvìs illud apud Ecclesiam non possit probare &c. debet potiùs excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quàm per carnale commercium peccatum operari mortale.*

Fallit *Secundò*, si quid præcipitur, quod 7
contra jus clarum manifestè militat; siquidem etiam in tali casu parere non habet necesse, sed resistere potest, ac debet. Dynus *hîc* cum communi aliorum. *l. omnes.* 33. *C. de Decur.* & *l. Evidenter. de Excusat. muner.* cum concord. apud Dynum *hîc n.* 4.

Fallit *Tertiò* in Judice, si mandat ali- 8
quid, quod ad suum non pertinet officium. Ratio est; quia Judici in iis tantùm parere

neceſſe eſt, in quibus ſuô fungitur officiô, non item in aliis. *arg. l. factum* 170. *ff. de R.J.* ibi: *Factum à Judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non eſt.* Et *l.* 1. *C. ſi non compet.* éſtque idem, ſi Judex rem ad ipſius officium non pertinentem mandet, ac ſi extra territorium ſuum jus dicat, indéque faciat, quòd ei impunè non pareatur. *l. fin. ff. de Jurisdict.* ibi: *Extra territorium jus dicenti impunè non paretur; idem eſt, ſi ſupra Jurisdictionem ſuam velit jus dicere.*

REGULA XXV.

Mora ſua cuilibet nociva eſt.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde deſumpta?*
2. *Quid hic intelligatur per moram?*
3. *Mora aliqua eſt* ex perſona, *quæ etiam regularis vocatur:*
4. *Alia* ex re, *ſeu irregularis, ubi jus & dies interpellat pro homine. Declaratur exemplis. & n. ſeq.*
6. *Ponitur verus ſenſus Regulæ.*
7. *Culpabiliter moroſus tenetur ad æſtimationem rei, etiamſi caſu perierit.*
8. *Item ad compenſandos fructus:*
9. *Atque ad intereſſe, & uſuras:*
10. *Nec non ad ſubeundam pœnam contractui adjectam.*
11. *Fallit Regula in fidejuſſore, cui aliena, Principalis videlicet debitoris mora nocet.*
12. *Idem eſt in contractu Societatis:*
13. *Ac in parente reſpectu filii.*
14. *Fallit item, quando in mora exiſtens moram legitimè purgat.*
15. *Item in caſu, quô debitor ſolvere voluit, & creditor non acceptavit.*

1 HÆc Regula deſumitur ex *l. In condemnatione.* 173. §. *Unicuique. ff. de R.J.* ibi: *Unicuique ſua mora nocet.* & *l. Emptor.* 12. *ff. de aqua pluv. arc.* aliiſque à Gloſſ. citatis hîc.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? Ante reſponſionem præmittendum eſt, quid, & quotuplex ad propoſitum ſit mora, de qua loquitur Regula præſens. Sciendum itaque, quòd etſi latè loquendo nomine moræ veniat omnis dilatio, tarditas, & procraſtinatio, ad propoſitum tamen accipiatur *pro culpabili & damnoſa, ſeu nociva dilatione dandi vel ſolvendi, ſeu ſolutionem acceptandi, vel faciendi aliquid eo tempore, quò quis debet & poteſt:* ùt ſi quis non præſtat vel non acceptat ſolutionem tempore, quo id facere poteſt & debet. Juxta quod exemplum Barb. *n.* 1. cum multis aliis allegatis dicit: *Moram ad propoſitum eſſe dilationem culpoſam circa ſolvendum vel accipiendum creditum.* Simili ferè modo ad propoſitum definitur apud Strein: *Mora eſt culpa prætermiſſi officii in ſolvendo, recipiendòve debito, quæ alteri nociva eſt:* Vel *eſt fruſtratio debitoris non ſolventis, vel creditoris non accipientis.* Verùm cùm non tantùm in ſolvendis & recipiendis debitis, ſed etiam in aliis obligationibus præſtandis culpabilis detur mora, prima definitio videtur melior.

Mora ſic ſumpta duplex eſt: una *ex perſona*, quæ etiam *Regularis* communiter vocatur; altera *ex re*, quæ mora *Irregularis* nuncupatur. *arg. l. Mora.* 32. *ff. de uſur. & fruct.* Ex *perſona* intervenit culpabilis mora, quando is, cui debetur, monet, ſeu interpellat, ut debitum ex contractu v. g. venditionis & emptionis ſine determinatione temporis contractum eidem ſolvatur; facta enim hujusmodi competenti monitione ſolvere ulteriùs differens in culpabili mora ſolvendi eſt, & ad damnum ex hac mora poſtea ſecutum tenetur. Ad quod tamen neceſſariò requiritur dicta prævia monitio, ſeu interpellatio pro ſolutione præſtanda; quamvis enim in omnibus obligationibus, in quibus certa dies vel tempus non apponitur, ſtatim, ac ipſa obligationis die quis teneatur *l. In omnibus.* 14. *ff. de R.J.* ibi: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur;* tamen ut debitor in culpabili mora ex perſona conſtituatur, neceſſe eſt, ut opportuno tempore priùs ſaltem ſemel interpelletur. *arg. cit. l.* 32. *ff. de uſur. & fruct.* 3

Mora ex re, ſeu irregularis eſt, quando debitor non ſolvit aut ſatisfacit eo die vel tem- 4

tempore, quo, ut solvat sine ulla interpellatione creditoris, jus ipsum disponit & monere censetur, prout fit in omnibus contractibus, in quibus contrahentes ipsimet certam diem vel tempus pro solutione præstanda præfigunt: eò quòd in his, Jure sic disponente, dies ipsa determinata pro homine interpellet, indèque eâ elapsâ in culpabili mora existat debitor, textu expresso *l. Magnam.* 12. *C. de contrab. stipul.* ibi: *Sancimus, ut, si quis certo tempore facturum se aliquid vel daturum stipuletur, vel, quæ stipulator voluit, promiserit, & adjecerit, quòd si statuto tempore minimè hæc perfecta fuerint, certam pœnam dabit, sciat minimè se posse debitor ad evitandam pœnam adjicere, quòd nullus eum admonuit.* cum concord.

5 Sic etiam fur à die commissi furti semper est in culpabili mora restituendi, quæ ei nocet, jure ipso sic disponente, &, ut statim restituat, furem monente. *l. fin. ff. de condict. furt.* junctâ *l. Meritò.* 19. *ff. de vi & vi armata.* Sic pariter in contractu emptionis, ubi nullum tempus certum pro solutione determinatum est, disponente & monente jure emptor fructus ex re empta, pretiô nondum solutô, interea perceptos sine ulla interpellatione venditoris ei restituere debet, in quantum ipsius interest, & non restituens in culpabili mora est. *l. Curabit.* 5. *C. de Action. empti.* Cæterùm hæc mora ideò vocatur *irregularis*, quia regulariter loquendo mora ex interpellatione creditoris nascitur, *arg. cit. l. Mora. ff. de usur. & fruct.* Hìs præmissis

6 Resp. ad quæstionem n. 2. positam: Regula non tantùm de mora *ex persona*, sed etiam *ex re* venit intelligenda, ut proin verus illius sensus sequens sit: *Quando debitor id, quod debet, tempore debito non præstat, mora ipsi, non creditori nociva est, sive ab homine, creditore videlicet, sive à Jure, aut statuta die fuerit interpellatus, ita, ut ad omnia damna & incommoda ratione moræ secuta resarcienda teneatur.* per Jura citata, & adhuc citanda.

7 Declaratur, firmatúrque Regula & sensus illius per effectus moræ ex Jure desumptos, quorum aliquos specificat Dynus *hîc n.* 1. *& seqq.* Sic enim inprimis tenetur culpabiliter morosus præstare æstimationem rei debitæ v. g. equi, qui tempore moræ periit, etsi interitus casu contigerit *l. quod te. ff. de Reb. credit. si cert. petat. l. si in Asia.* 12. §. *fin. ff. depos.* cum concord. à Dyno citatis.

Dein tenetur ad fructus compensandos 8
& quidem in contractibus bonæ fidei à tempore inchoatæ moræ. *l. si quis bonorum.* 23. *ff. de legat. I. l. Moræ. cit.* §. 2. *l. qui solidum.* 78. §. *etiam. ff. de legatis II.* Dynus *hîc.* & Peck. *n.* 21.

Ulteriùs tenetur ad interesse & usuras, 9
quæ peti possunt, & augentur à die moræ; quod in odium debitoris ita constitutum habetur *l. Ratio* 3. §. *Si per venditorem. ff. de action. empti.* & *l. Si Kalendis.* 11. *ff. de Re judicat.*

Rursus tenetur ad subeundam pœnam, 10
si quam ratione moræ contrahentes statuerunt. *cit. l. Moræ.* §. 2. *ff. de usur. & fruct.* Peck. *hîc loc. cit.* ubi plures moroso debitori nocivos effectus enumerat. Item qui Minori aliquid debet ex legato, fidei commisso, bonæ fidei contractu, illud statim sine ulla interpellatione hominis, ipso monente Jure ac die, quo debere incipit, solvere tenetur, & non solvens in mora constitutus censetur, indéque ad damna & usuras obligatur. *l. In Min.* 3. *C. in quibus caus. restitutio necess.*

Quæritur II. An? & quales Regula 11
XXV. patiatur Fallentias? Resp. Eam fallere in eo, quòd mora non tantùm ipsi moroso, sed etiam alii nociva sit, & quidem *primo* in fidejussore, utpote cui nocet mora in solvendo existentis debitoris principalis *l. Mora.* 88. *ff. de V. O.* ita ut teneatur fidejussor etiam ad damnum, & interesse, saltem si in omnem casum promisit. *l. quæro.* 54. *pr. ff. locati, conducti.* Dicitur autem notanter, *(saltem si in omnem causam se obligavit;* quia non desunt authores apud Barb. *hîc n.* 9. docentes, fidejussorem, si in omnem casum expresè non promisit, ad debitum principale quidem, ad damnum & interesse verò non teneri, contradicente Glossâ *hîc*, Strein, & aliis volentibus, fidejussorem semper censeri in omnem casum fidejubere. *l. Si fidejuss.* 7. *ff. de Fidejuss.*

Fallit *secundò* in casu quo duo socii sunt 12
obligati, ubi mora unius nocet alteri socio. *l. penult. ff. de duobus reis.* ibi: *Ex duobus reis ejusdem Stichi promittendi factis, alterius factum alteri quoque nocet.* & *l. In condemnatione.* 173. §. 2. *ff. de R. J.* ibi: *Unicuique sua mora nocet, quod & in duobus reis promittendi observatur;* quia sociorum commu-

communis causa commodi & incommodi est, & quisque sibi imputare debet, qui minùs diligenti socio se adjunxit. §. *fin. Instit. de Societ. Nam qui parùm diligentem socium sibi assumit, de se queri, sibique imputare debet.*

13 Fallit *tertiò* quoad actionem de peculio, ubi mora filii patri nocet. *l. cùm filius.* 49. *pr. ff. de V. O.* quamvis omnes has tres fallentias verè tales esse aliqui negent, eò quòd filius cum patre, fideijussor cum principali creditore, socius cum socio in hujusmodi casibus idem fictione juris esse velint.

14 Fallit *quartò*, quòd nec ipsi debitori sua mora sit nociva in casu, quo debitor moram suam legitimè purgat, remonstrandò, se in mora culpabili non fuisse, ût, si subterfugia non quærit, sed de fideijussoribus & aliis sollicitè indagat, quorum auxiliô creditori satisfieri queat. *l. Sciendum.* 21. *ff. de usur. & fruct.* quia in tali casu mora culpabilis adesse non videtur. Legenda in ordine ad hanc fallentiam est Glossa hîc varia Jura pro & contra allegans & concilians sub distinctione, quòd ubi dies præfigitur à Jure pœnam imponente & dies præfixa culpabiliter non observatur, mora purgari non possit (pœna enim semel commissa non purgatur) & sic intelligi multa Jura, ac præsentem Regulam vult: nisi in casu aliquo moram purgari posse specialiter caveatur.

Huc pertinet, & Fallit Regula *quintò*, 15 quando debitor non quidem illô, quô debuit, eô tamen tempore solvit, antequam creditor aliquod damnum passus est: vel si solutionem elapso jam debito tempore obtulit, & creditor, etsi potuerit, eam non acceptavit; cùm hujus posterioris morâ purgetur prior. *l. Illud.* 17. *ff. de Pericul. & commod.* ita ut debitor ab obligatione sustinendi moræ nocumenta absolvatur: exceptâ pœnâ à contrahentibus constitutâ. Gloss. *hic.* quam ipsam tamen præstare non tenetur, si docet, quòd à præstatione debiti absque propria culpa fuerit impeditus etiam ipso tempore, quô aliàs solvere tenebatur *l. quod te.* 5. *ff. de reb. cred.* cùm universaliter loquendo præsens Regula loqui censeatur de morâ, quæ dolum & culpam præsupponit. *cit. l. quod te.* & ibi Bart. Taccin. *hic n.* 6. Farin. *Tom.* 1. *Consil.* 15. *n.* 36. & magis patebit ex Regula 60. h. t. Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri. *arg. can. Biduum.* 29. *cau.* 2. *q.* 6.

REGULA XXVI.

Ea, quæ fiunt à Judice, si ad ejus non spectant officium, non subsistunt.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quid per officium Judicis intelligatur?*
3. *Ponitur verus Regulæ sensus.*
4. *Declaratur Juris Exemplis.*
   Judex quando nulliter agat: ibid.
5. *Non tantùm inferior, sed etiam supremus Judex nulliter agit, si excedit limites sui officii:*
6. *Etiamsi utiliter agat; quia*
   Non sufficit bonum agere, nisi etiam benè fiat.
7. *In dubio, an Judex excedat limites suæ potestatis, stat præsumptio pro Judice.*
8. *Quivis in alieno territorio existens sortiri ibidem potest forum ratione delicti, contractûs, &c.*
9. *Valet citatio subditi extra territorium existentis.*
10. *Fallit Regula in iis, quæ sunt potestatis ordinis.*
11. *Item, quæ sunt jurisdictionis ordinariæ.*
12. *Et in Episcopo injustè expulso.*

1 Desumitur hæc Regula ex *l. Factum.* 170. *ff. de R. J.* ibi: *Factum à Judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non est.* cui concordat *l. fin. ff. de Jurisdict.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per officium Judicis hîc intelligi potestatem & jurisdictionem à Lege, Canone, vel homine Judici concessam ad debitè & legitimè examinandas, tractandas, judicandas, expediendas causas & negotia ad suam potestatem, seu jurisdictionem pertinentia: ut proin Judex tunc aliquid, quod ad officium

officium non spectat, agere dicatur, quando transgreditur limites concessæ sibi potestatis & jurisdictionis; sive dein id faciat circa rem & causam sub potestate & jurisdictione non comprehensam; sive circa personam jurisdictioni illius non subjectam, sive extra territorium suæ jurisdictioni præfixum, sive contra præscriptam Juris formam & ordinem. Quæ omnia & singula à Judice facta juxta Regulam nulla & invalida sunt per rationes & Jura infrà alleganda. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Omne id, quod Judex ultra limites potestatis & jurisdictionis sibi concessæ, vel contra præscriptam Juris formam facit, nullum & invalidum est.* Ratio est; quia tota vis & valor eorum, quæ à Judice geruntur, fundatur in potestate publica, & jurisdictione sibi data, ac præscripta: consequenter ubi hoc fundamentum deficit, valorem quoque actorum ab eo deficere necesse est. Barb. *hìc n.* 1. cum Gloss. communiter recepta in *l.* 1. *ff. de Jurisdict. arg. c. forus.* 10. *℣. Judex. de V. S.*

4 Declaratur & firmatur Regula sensúsque illius exemplis Juris. Sic enim inprimis si judex laicus judicat & condemnat, quem constat esse Clericum, vel laicum sub ipsius jurisdictione non existentem, sententia ipso jure est nulla, utpote à non competente Judice lata. *c. At si Clerici.* 4. *pr. de Judiciis. l.* 1. *& per totum maximè. l. fin. C. Si à non compet. l. fin. ff. de Jurisdict.* cum concord. apud. Dynum; Item si pupillo dat tutorem suæ jurisdictioni non subjectum, vel pupillo sibi non subjecto tutorem assignat, utraque assignatio ipso jure invalida est. *l. Scire oportet.* §. *fin. ff. de Excus. Tit.* Item si causam matrimonii cognoscit & judicat &c. Item si actus Jurisdictionis extra suum sibi competens territorium exercet, vel ibi sententiam definitivam fert, cuncta sunt nulla & invalida *c. fin. de constit. in* 6. & *l. fin. ff. de Jurisdict.* Item si fert sententiam parte altera non auditâ, invalida est sententia. *l. Ea, quæ.* & *l. consentaneum. C. quomodo & quando judic.* Eadem nullitas habetur, si Judex parte utraque non consentiente tempore feriarum procedit. *l.* 1. §. *Si verò. ff. de fer.* Pariter nulla est sententia à Judice lata sine præ-via causæ cognitione. *l. Nec quicquam.* 9. *ff. de offic. Proconf.* quia in his cunctis Judex limites suæ potestatis egreditur, & contra præscriptam Juris formam, consequenter nulliter agit.

Et procedit Regula non tantùm in inferiore, sed etiam supremo Judice ac Principe; cùm & hic, si extra territorium suæ provinciæ, vel in aliquem sibi nulla ratione subditum, vel in causâ ad se non pertinente jurisdictionem & potestatem suam exercere attentaret, nulliter ageret: uti si Rex Poloniæ in ditionibus Romani Imperii jurisdictionem exercere, vel Papa infidelem seu paganum Ecclesiæ non subditum excommunicare vellet. Strein *hìc n.* 4. Sylvester. *℣. Papa.* cum communi aliorum per rationes & jura citata universali praxi confirmata. 5

Insuper procedit Regula etiam in casu, quo Judex sive inferior, sive supremus bonum & utile quid, sed ultrà suam potestatem facit, judicat, aut ordinat. Strein hìc n. 4. cum aliis & Glossa. *can. benè quidem.* 1. & *can. si Imperator.* 11. *dist.* 96. & *c. Ecclesia* 10. *de constit.* ubi statutum Basilii de non alienandis rebus Ecclesiæ etiam ipsis Ecclesiis proficuum ex ea ratione fuit reprobatum, quòd ad ejus ceu Principis laici non spectârit officium de rebus seu personis Ecclesiasticis statutum condere. Simile quid accidit post appellationem ad Papam; post eam enim nil debet innovari per inferiorem Judicem, & si secus fiat, id irritum est & inane. *arg. c. Dilectus.* 55. *de Appell.* Nam ùt Glossa ait *hìc: Generale est, quòd non sufficit bonum facere, nisi & benè id fiat.* 6

Verùm hactenus dicta de Regula & sensu illius procedunt in iis duntaxat, quando sufficienter constat, hoc vel illud non spectare ad officium Judicis, seu potestatem & Jurisdictionem illius, non verò ubi dubitatur, ùt benè notat Glossa *hìc. ℣. non spectat.* & sequitur Barb. *hìc. n.* 2. Taccin. *n.* 7. Strein cum communi aliorum; nam ubi dubium est de potestate & jurisdictione Judicis, valent interim acta & sententia illius, utpote pro quo stat præsumptio, cùm ad ejus munus spectet examinare, quæ ad suam jurisdictionem pertinent. *arg. l. Si quis ex aliena.* 5. *ff. de Judiciis.* ibi: 7

Præ-

Prætoris enim eſt, æſtimare, an ſua ſit jurisdictio, vocati autem, non contemnere authoritatem Prætoris. Quod ſi aliqui à Jurisdictione ſe exemptos prætendunt, providè ſtatim in eadem lege ſubjungitur: *ut in jus vocati veniant, privilegia ſua allegaturi*, alioquin pænis ſubjaceant.

8 Objicitur 1. contra Regulam: Valet citatio non ſubditi in territorio Judicis exiſtentis: *l. Si quis. 7. ff. de Judic.* Reſp. hoc non obſtare Regulæ; quia quivis etiam in alieno territorio exiſtens variè ſortiri poteſt forum Judicis territorii, v. g. ratione delicti, contractûs &c. uti latè dictum *lib. II. Tit. 2. §. 3. & 4.*

9 Objicitur 2. Valet citatio ſubditi extra territorium exiſtentis, adeò, ut ſi citatus non compareat, excommunicari queat. *c. Tuæ. 3. ut lite non conteſt.* & *c. Ex tua. 11. de Cleric. non reſident.* Reſp. Judicem citando ſubditos in alieno territorio contumaciter abſentes, eoſdémque excommunicando non transgredi limites ſuæ poteſtatis; cùm hujusmodi citatio vel in ipſo territorio Judicis ad valvas affigi, vel publicè promulgari, vel per litteras aut nuncium ſine ullo ſtrepitu judiciali alienæ jurisdictioni præjudicioſa fieri valeat, & excommunicationis ſententia lata in ſubditum extra territorium exiſtentem, illius animam inviſibiliter liget; uti benè ratiocinatur Abb. *in c. fin. de Foro compet.*

Quæritur II. An? Et quas Fallentias patiatur Regula XXVI? Reſp. Eam fallere 10
1. in illis ſpiritualibus, quæ potiùs dependent à poteſtate ordinis, quàm jurisdictionis; nam Epiſcopus conſecrans alienam Eccleſiam vel Altare, vel ordinans alienum ſubditum etiam inſciô vel invitô propriô Epiſcopô, etſi illicitè agat, validè tamen conſecrat & ordinat Gloſſ. hìc claris Juribus.

Fallit 2. In iis, quæ ſunt voluntariæ 11
jurisdictionis: ſic enim Epiſcopus etiam extra territorium ſuum exiſtens poteſt conferre beneficia per dicta *lib. III. Tit. 5. de Præb.*

Fallit 3. in Epiſcopo injuſtè expulſo à 12
ſua civitate & Sede Epiſcopali; talis enim ex ſpeciali diſpoſitione Juris in vicino Epiſcopatu ſuam jurisdictionem erga ſibi ſubditos validè & licitè exercere poteſt. *Clement. unic. de Foro compet.*

REGULA XXVII.

Scienti, & conſentienti non fit injuria, neque dolus.

SUMMARIUM.

1. *Hæc Regula unde deſumpta?*
2. *Eſt intelligenda in ſenſu copulativo, non disjunctivo.* Scire, & ſcire debere ac facilè poſſe pro eodem habentur.
3. *Ponitur verus ſenſus Regulæ.*
4. *Declaratur exemplis Juris & n. ſeq.*
5. *Sciens & libere conſentiens cenſetur cedere Juri ſuo.*
6. *Injectio violenta in Clericum volentem trahit ſecum excommunicationem.*
7. *Non item jocoſa mutua Clericorum.*
8. *Raptus Virginis ſcientis & conſentientis punitur & quare.* Doloſa perſuaſio plus eſt, quàm violenta coactio. *ibid.*
Raptus verè conſentientis virginis non inducit impedimentum matrimonii. ibid.
9. *Ex metu ſcienter conſentiens patitur injuriam.*
10. *Actio furti competit domino conſentienti in furtum: quando? & quare?*
Mala facta, quæ trahi poſſunt in exemplum, puniuntur, etſi nondum ſint perfecta. ibid.
11. *Liber conſenſus Martyrum in torturas & mortem quare non excuſet tortores ab injuria.*
12. *Regula fallit in conſentientibus in prohibita de Jure divino.*

1 DEſumitur hæc Regula ex *l. Nemo videtur. 145. ff. de R. J.* ibi: *Nemo videtur fraudare eos, qui ſciunt, & conſentiunt.* Concordat *l. Cùm Donationes. C. de Trans.* & aliæ à Gloſſa citatæ *hìc.*

Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? 2
Reſp. I. Eam intelligendam eſſe copulativè non disjunctivè, ita ut conjunctim quis ſciat, ſimúlque conſentiat, & quidem liberè, non

non vi aut metu coactus, sitque consensus in id, in quod quis consentire potest, seu de Jure non prohibetur. Taccin. *hic n.* 2. Glossa hic communiter recepta. Sufficit autem scientia non tantùm actualis, sed etiam præsumpta talis, quam debet quis habere, etsi non habeat. Strein *hic n.* 1. quia qui ignorat, quod scire debet, non meretur excusationem. *c.* 1. *de postulat. Præl.* cùm scire & scire debere, ac facilè posse pro eodem habeantur. *c. fin.* §. *Si quis. de clandest. Desponsf.*

3 Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est: *Ei, qui aliquid sufficienter intelligit, & in illud nulla vi, nulloque metu coactus liberè consentit, nec injuria nec dolus fieri censetur.* Ratio Regulæ est; quia nullus injuriam patitur, cujus jus non violatur; sed illius, qui scienter & liberè consentit, jus non violatur: cùm juri suo, quod in aliquid habet, consentiendo in illud, cedere censeatur.

4 Declaratur & firmatur exemplis Juris: Sic enim, si quis ingenuus scienter contrahit matrimonium cum serva, vel si ingenua scienter & voluntariè contrahit cum servo, non potest exceptionem facere ob dolum aut injuriam, sicut posset, si ignoranter id fecisset, textu claro *can. si quis ingenuus.* 4. & *can. si fæmina.* 5. *cau.* 29. *q.* 2.

5 Sic pariter qui vendit liberum hominem scientem & consentientem, non tenetur actione injuriarum. *l.* 1. §. *usque adeò. ff. de Injur.* Et qui retinet liberum hominem volentem & consentientem, non tenetur interdicto de libero homine exhibendo. *l. Quod & 3.* §. *si quis volentem* 5. *ff. de homine libero exhib.* Rursus si quis emit domum, cui servitutem annexam scit, non habet de illa exceptionem. *l.* 1. *ff de action. empti & venditi.* Sic universaliter qui utitur, vel fruitur jure alterius benè scientis & liberè consentientis: item qui accipit, retinet, vel consumit rem alterius probè scientis & liberè consentientis, non infert huic injuriam, neque dolum; quia liberè consentiendo videtur in hoc cedere juri suo, sicque in hoc jus illius non violatur, & consequenter nec injuriam patitur, quamdiu scienter ita consentit. Exempla plura adhuc habentur *l. Cùm Donationes.* 34. *C. de Transact. l. Venditor.* 11. *C. de Rescind. vendit. l. quamvis.* 11. *ff. de In jus vocand. l. In diem.* 9. *ff. de aqua pluv. arcen.* cum concord. apud Dynum *hic n.* 2.

6 Objicitur tamen variè contra hanc Regulam, & quidem inprimis. *c. Contingit.* 36. *de Sentent. Excommun.* Injectio manuum in Clericum volentem, dum videlicet quis ipsum volentem percutit in satisfactionem præcedentis injuriæ, *etsi non violenta, tamen injuriosa* dicitur: ergo etiam volenti fit injuria. Resp. Injuriam in hoc casu non fieri Clerico, utpote consentienti, benè verò toti statui clericali, in cujus favorem canon *si quis suadente* conditus est, cui per suum consensum clericus derogare non potest.

Urgebis. Clerici, qui *non ex odio, invidia, vel indignatione, sed levitate jocosa se ad invicem percutiunt, aut etiam intuitu disciplinæ & correctionis,* non incurrunt excommunicationem, neque censentur inferre injuriam statui clericali. *c.* 1. *de Sentent. Excomm.* Ergo idem erit dicendum de casu in cit. *c. Contingit.* ubi Clericus volens percussus perhibetur causâ satisfactionis. Respondet Glossa in cit. *c. Contingit.* disparitatem esse, quia manus percutientis in *c. contingit,* sævit, & causâ ulciscendi priorem injuriam percussisse videtur; non sic illi, qui joco. 7

Objicitur ulteriùs: Qui virginem etiam consentientem rapit, graviter punitur à Jure *l. Raptores. C. de Raptu Virg.* ergo etiam scienti & consentienti videtur irrogari injuria. Resp. legem illam non obesse Regulæ, partim quia prædicta lex in præsumptione fundatur, quâ ordinariè præsumitur, virginem si non vi, saltem dolô fuisse raptam, & hôc ipsô injuriam passam. Dynus *hic. n.* 3. & 4. quia qui dolosè decipitur, pro non volente habetur; cùm dolosa persuasio plus sit, quàm violenta coactio. *l.* 3. §. *Si quis volentem. ff. de homin. liber. exhib.* Partim quia, si non ipsi virgini, saltem parentibus illius per raptum filiæ censetur irrogari injuria. Taccin. *hic. n.* 9. Partim quia si sufficienter constat, virginem absque omni vi & dolo scienter ac liberè consensisse, verus raptus non est, & virgo hujusmodi non tam rapta, quàm occultè fugitiva dicenda venit, sicque Regula in suo valore procedit. Navarr. *lib.* 5. *Consil.* 3. *n.* 1. *de Raptu.* Sanch. *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 12. *n.* 36. & *alii. arg. c. Cùm causam.* 6. *de Raptor.* ubi Summarium sic habet: *Raptus non dicitur, ubi volens pro matrimonio abducitur;* prout etiam ibidem impedimentum exinde non induci deciditur. 8

Objicitur adhuc *l. Si Mulier.* 21. §. 5. *ff. quod metûs caus. gest.* ubi mulieri beneficiô resti- 9

restitutionis in integrum succurritur, etiamsi sciens & consentiens adierit hæreditatem sibi nocivam: ergo scienti & consentienti fit injuria; aliàs enim si mulier hæc injuriam passa non fuisset, lex restitutionem in integrum non concessisset. Resp. dictam mulierem gravi metu adactam hæreditatem adiisse, uti legenti textum patet. Et quamvis coacta voluntas adhuc sit voluntas: tamen, quia habuit jus, ne ad hæreditatis damnosæ aditionem metu adigeretur, & violatione hujus sui juris injuriam passa est, æquitate suadente per dictum extraordinarium medium meritò illi succurrebatur.

10 Objicitur etiam *l. Si quis servus.* 20. *C. de furt. & servo corrupt.* ubi domino conceditur actio furti & servi corrupti contra illum, qui domini servo, ut aliquam domini sui rem surriperet, & sibi afferret, persuasit, etsi servus ante ablationem rei iniquam suasionem sincerè manifestârit, & dominus in ablationem sciens consenserit. Resp. Actionem Domino fuisse concessam tum, quia dominus habuit jus, ne servus suus iniquè corrumperetur; quo jure, quia se non abdicavit, in eo injuriam passus est: tum ad terrorem aliorum, ne servos alienos facilè corrumperent; quia *in delictis, quæ trahi possunt in exemplum, punitur factum, licet non sit perfectum*, ut notat Rubr. in cit. *l. Si quis.* & favent verba ultima ejusdem legis, ibi: *Ne ex hujusmodi impunitate & in alium servum, qui facilè possit corrumpi, hoc facere pertentet.* Tum etiam, quia Dominus non in retentionem, sed ablationem duntaxat rei suæ consensit animo experiendi malitiam iniqui suasoris, ut scelere in effectum deducto eum actione furti, & corrupti servi securiùs convenire posset. Peck. *hic. n.* 13. *in fine.*

Objicitur denique exemplum Sanctorum Martyrum, qui scientes, & consentientes sustinuerunt martyrium, vitam, & membra perdiderunt, & tamen facta est illis injuria: ergo etiam scienti & consentienti fieri potest injuria. Resp. Quamvis SS. Martyres amore Dei, & fidei Martyrium à Deo permissum scienter, & libenter sustinuerint, imo etiam desiderârint: tamen per hoc non consenserunt in tortorum iniquitatem, ac injustam actionem, quâ membris & vitâ fuerunt privati, nec ullô modô renuntiârunt juri in vitam & membra, cùm horum domini non fuerint; & hinc juri ad illa renuntiare non potuerint. Sylvester. *v. Consensus. n.* 2. Less. *de Justit. & Jur. lib.* 2. *cap.* 7. *n.* 14. 11

Quæritur II. An? & quales Fallentias Regula XXVII. patiatur? Respondet Pirh. *Tit. de Usur. n.* 11. Eam fallere in cunctis iis, ubi aliunde adest prohibitio, præsertim Jure divino, uti est in usuris utpote jure divino & naturali prohibitis, etsi mutuatarius in illas scienter consenserit; præcipuè cùm hujus consensus sit etiam quodammodo coactus, eò quòd mutuum, quô necessariò indiget, obtinere non possit, nisi in usuras consentiat, prout *lib. V. Tit.* 19. *n.* 85. & toto illo Titulo fusiùs diximus. Idem est de adulterio, quod, quia jure divino prohibitum est, consensus ad id ab uno conjugum dari nequit, & scienter ac liberè datus adulteros non excusat, quin coram Deo & mundo rei existant, pænisque à Jure humano in adulteros statutis subjaceant. 12

REGULA XXVIII.

Quæ à Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Exorbitare à Jure quid sit?*
3. *Aliud est* exorbitans à Jure, *aliud* correctorium Juris.
4. *Exorbitans à Jure in stricto & lato sensu sumitur.*
5. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
   Exorbitantia à Jure sunt odiosa; non possunt extendi ad casus & personas non expressas. ibid.
6. *Etiamsi sit eadem ratio.*
7. *Declaratur exemplis Juris. & tribus seqq.*

10. *Attendendo Jus Civile, Pater potest occidere filiam in sua potestate adhuc constitutam, & adulterum in adulterio comprehensos.*
11. *Consuetudo non extenditur de loco ad locum.*
12. *In quibus Regula fallat, ita ut exorbitantia à Jure extendi possint ad casus & personas non expressas.*
13. *Necessario connexa se invicem includunt, etsi unius tantùm fiat mentio.*

1 HÆc Regula desumitur ex *l. quod contra rationem. ff. de R. J.* ibi: *quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum ad consequentia.* Concordat *c. Is, qui. de filiis Presbyt. in 6.* ibi: *prætextu dispensationis bujusmodi (quam exorbitantem à Jure oportet velut odiosam restringi) &c.* & alia Jura per Gloss. citata *hic.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem prænotandum venit, *exorbitare* ùt sic idem esse, ac ab orbita, seu via communi deflectere & deviare. Gloss. & Dynus *hic:* quod Sacra Scriptura ad dextram vel sinistram declinare vocat. Hinc ad propositum *exorbitantia à Jure* sunt, & dicuntur, quæ à communi Jure, seu à via Juris communis deflectunt, seu Juri communi adversantur, & contraria sunt.

3 Ulteriùs notandum, in proprio sensu aliud esse *exorbitans à Jure*, aliud *correctorium* Juris. *Exorbitans à Jure* est, quod dispositioni Juris communis ex parte duntaxat, & non ex toto adversatur, & contrarium existit: *Correctorium* verò *Juris* est, quod illius dispositionem ex toto corrigit. Ex quo venit, quòd exorbitantia à Jure communi, v. g. dispensationes, privilegia, consuetudines, statuta Juris communis dispositioni ex parte tantùm contraria faciliùs extendantur, quàm correctoria illius, seu eidem ex integro adversa, prout ex Farin. jam notavimus *lib. I. Tit. 2. de constit. n. 423. arg. c. Auditis.* junctâ Glossâ ibidem *ỽ. Minoris. de In integr. restit.* & docet Taccin. *hic.*

4 Porro sunt alii, qui exorbitans à Jure in stricto sensu illud appellant, quod Juri communi ita adversatur, ut non nisi difficillimè, & rarissimè concedi soleat: in lato sensu autem omne illud rescriptum, statutum, dispensatio, privilegium à Jure communi exorbitans est & dicitur, quod eidem qualitercunque adversatur. Regula nostra tam de correctoriis Juris, quàm de exorbitantibus à Jure communi, & de his tam in stricto, quàm lato sensu intelligenda est; cùm omne correctorium Juris sit etiam exorbitans, seu devians ab illo, etsi in proprio sensu non omne exorbitans ab illo sit etiam correctorium ejusdem: licèt aliqui inter hos terminos non distinguant, sed utrumque unô vocabulô *exorbitantis à Jure* exprimant. His prænotatis

Resp. ad quæstionem *n. 2.* positam. 5
Regula præsens juxta sequentem proprium illius sensum intelligenda est: *Quæcunque à Jure communi exorbitant, id est, legales, aliæque dispositiones, rescripta, statuta, dispensationes, privilegia, consuetudines, quæ alicui dispositioni Juris communi ex parte vel ex toto adversantur, ad consequentiam, sive ad alios casus & personas non expressas, non sunt trahendæ, seu extendendæ.* Ratio est; quia *odia restringi, & favores convenit ampliari* juxta *Reg. 15. de R. J. in 6.* Ea autem, quæ à Jure communi exorbitant, juxta omnium DD. sententiam odiosa censentur: & meritò; hoc ipso enim, quòd Jus commune propter utilitatem publicam conditum, & ab omnibus receptum, indéque summè favorabile sit, quidquid ei adversum seu contrarium est, meritò odiosum reputatur, & per consequens ad consequentiam sive ad alios casus & personas non expressas neutiquam trahendum, seu extendendum est. *arg. c. Sanè. 9. de Privileg.* & *c. Is, qui. de filiis Presbyt. in 6.* ibi; *prætextu dispensationis (quam exorbitantem à Jure oportet velut odiosam restringi) &c.* Hinc *c. Cùm expediat. de Elect. in 6.* universaliter sancitum habetur, *ut omnis correctio Jurium, quatenus fieri potest, sit evitanda.*

Et procedit Regula, etiamsi in alio simili casu, vel persona videatur eadem vel major ratio: nisi hæc in exorbitante dispositione sit expressa juxta dicta ad Regulam 15. vel extensio ad similia expreßè concessa. Strein *hic n. 2.* exemplificans id in Principe, cui ex necessitate fuit concessum in certo loco nominare Prælatum; is enim in alio loco aliquem nominare non valet, etsi in tali loco eadem sit necessitas. 6

Declaratur Regula & confirmatur Exemplis ex Jure deductis: Sic enim etsi laicis Juris spiritualis aliàs incapacibus à Jure concedatur jus præsentandi ad Ecclesias & Beneficia ab illis fundata, uti constat ex *Tit. de Jure Patronatûs.* tamen hæc Juris dispositio trahi & ex- 7

& extendi non poteſt ad liberam collationem, electionem, vel cauſarum Jurispatronatûs judicialem cognitionem. *c. Sacroſancta. c. Meſſana. de Elect.* & *c. quantò. de Judiciis.*

8 Sic pariter licèt Anglis ex eo, ut ad fidem recenter converſi in ea firmiùs maneant, diſpenſativè conceſſum fuerit cum conſanguineis matrimonium: tamen hæc conceſſio, utpote à Jure communi exorbitans, ad alias gentes recenter converſas trahi & extendi non potuit. *can. quædam lex.* 20. §. *quod ſcripſi. cau.* 35. *q.* 3. & ibi Gloſſa communiter recepta.

9 Sic ulteriùs ſi alicui illegitimè nato per diſpenſationem papalem generaliter, & ſine curæ mentione conceditur accipere beneficium, non poteſt conferri curatum. *c. Is, cui. de Præb. & Dignit. in* 6. nec poteſt diſpenſatio extendi ad plura beneficia. *arg. c. fin. de filiis Presbyt. in* 6. Gloſſ. *in c.* 1. *Eod.* quia utraque hæc diſpenſatio à Jure exorbitans, ſicque odioſa eſt, conſequenter extendi non debet.

10 Similiter etſi *l. Patri.* 20. *ff. ad Leg. Jul. de adult.* concedatur, quòd pater filiam ſub poteſtate ſua adhuc conſtitutam una cum adultero occidere poſſit, tamen hæc poteſtas, utpote à Jure communi aliàs exorbitans, ſicque odioſa ad alios conſanguineos talis filiæ, vel ad filium familias patrem, extendi non poteſt. *arg. cit. l. Patri.* Fachin. *lib.* 7. *cap.* 28. Strein *hic n.* 1. Et ſic intellige de aliis hujusmodi conceſſionibus, diſpenſationibus à Jure communi exorbitantibus, ſeu deviantibus, utpote quæ tanquam odioſæ ad alios caſûs & perſonas etiam ob ſimilitudinem, paritatem, identitatem rationis trahi aut extendi non poſſunt.

11 Nec objicias cum Decio *Conſil.* 384. quòd conſuetudo civitatis Epiſcopalis ad oppida & pagos ejusdem Diæceſis, imò etiam ad vicina loca diæceſis extendatur *arg. c. Ex parte. de Cenſib. & Exact.* Reſp. enim, id vi dicti capituli fieri ex præſumptione, quòd etiam in aliis hujusmodi locis conſuetudo vigeat: qua præſumptione non data certum eſt, quòd conſuetudo à Jure exorbitans, ſeu eidem adverſa ab una diæceſi ad aliam, vel de loco ad alium locum non extendatur, utì fusè dictum ac probatum habetur *lib. I. Tit.* 4. *de conſuet. à n.* 1. *&c.*

Quæritur II. An? & quas Fallentias Reg. XXVIII. patiatur? Reſp. Eam habere omnes illas fallentias, quas adduximus ſupra in Regula XV. *à num.* 20. usque ad *n.* 24. incluſivè. Et quidem eas breviter recapitulando Fallit 1. quando agitur de favore utilitatis publicæ juxta dicta ad *cit. Reg. XV. n.* 20. 2. In conceſſionibus, diſpoſitionibus, reſcriptis, privilegiis pro favore Cultûs divini, fidei, religionis, ſalutis animarum, juxta dicta ibidem *n.* 2. 3. fallit, quando diſpoſitio, diſpenſatio, reſcriptum, privilegium datum eſt motu proprio, juxta dicta ibi. *n.* 22. 4. fallit, ubi eſt eadem ratio in lege expreſſa juxta *n.* 23. 5. fallit, quando extenſio requiritur ad evitandum abſurdum, juxta dicta ibidem *n.* 24. 12

Fallit 6. In neceſſariò connexis, & niſi extenſio fieret conceſſionis à Jure exorbitantis, aliàs eſſet inutilis & careret effectu: neceſſariò enim connexa comprehendi & includi cenſentur in conceſſo uno, etſi non fiat expreſſa mentio alterius. *arg. c. Præterea.* 5. *de Offic. & poteſt. Jud. deleg.* Exemplum habes: quod minor 25. annis diſpenſatus ad beneficium parochiale, vel aliud curatum, cenſeatur etiam diſpenſatus ad ſuſceptionem Sacerdotii intra annum, etiamſi de ea nulla fiat mentio, quia eſt neceſſariò connexa; cùm beneficium curatum ultra annum nec adminiſtrari, nec retineri valeat ſine ordine Sacerdotali, & aliàs diſpenſatio careret effectu, & foret inutilis contra mentem Papæ diſpenſantis, utì cum aliis benè advertit Abbas in *c. Nonnulli.* 28. *de Reſcript.* 13

REGULA XXIX.

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde deſumpta?*
2. *Ratio difficultatis in Regula.*
3. *Aliud eſt:* tangere omnes, *vel plures* ùt ſingulos.
4. *Aliud:* tangere omnes, *vel plures* ùt univerſos vel collegialiter ſumptos.
5. *Regula intelligenda eſt de eo, quod* omnes ùt ſingulos *tangit.*

Poni-

Ponitur verus sensus illius. ibid.
6. Declaratur exemplis Juris: & duobus seqq.
7. Electio unicô vocali spretô, seu non citatô est nulla.
8. Ad compromissum requiritur omnium consensus.
9. Majora valent, quando res omnes ùt universos vel collegialiter tangit.
10. Intellige tamen in necessariò, non autem voluntariè agendis:
11. Ac nisi pars minor, vel unicus rationabiliter contradicat.
12. Fallit Regula in favore liberationis à debitis:
13. In Arbitris pro dirimenda lite:
14. Item in compatronis Juris patronatûs.
15. Et, si Fiscus concurrit cum privatis.

1 Regula hæc desumitur ex *l. fin. C. de Authorit. præst.* ibi: *Etenim necesse est, singulos pro suis partibus, vel regionibus authoritatem pupillo præstare.* Concordant *l. Per fundum. ff. de servit. Rust.* & alia Jura per Gloss. citata *hîc*.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem notandum, non minùs difficilem, quàm celebrem esse hanc Regulam; quamvis enim DD. communiter, imò teste Barbos. *hîc n.* 2. omnes dicant, Regulam esse sic intelligendam, quod omnes ùt singulos tangit, non autem, quod omnes ùt collegium aut communitatem, seu collegialiter & in communi tangit, ab omnibus esse approbandum: Tamen difficultas non levis remanet, quandonam aliquid plures aut omnes ùt singulos, & quando illos ùt collegium vel communitatem tangere dicatur. Pro cujus intelligentia

3 Ulteriùs notandum, Illud aliquem vel aliquos tangere dici, quod ad eum, vel illos aliquô modô pertinet, vel eis de Jure competit, ita ut ex illius ablatione, diminutione, violatione gravamen & præjudicium patiantur. Porro potest aliquid plures, seu omnes vel *ut singulos*, seu singillatim & distributivè sumptos: vel omnes *ùt universos*, seu collectivè & collegialiter sumptos, ac prout unum corpus efficiunt, tangere, sive eis de Jure competere & ad eos pertinere. Plures vel omnes *ùt singulos* aliquid tangere, eis competere, & ad eos pertinere dicitur, quando quivis in specie ac in individuo in illo jus habet, sicque de jure & præjudicio cujusvis in specie, directè, &, ùt loquitur Barbosa *hîc n.* 3. principaliter agitur: ùt si plures in eundem fundum jure & dominio gaudent, non potest tali fundo sine omnium approbatione & consensu servitus imponi; quia omnes ùt singulos, seu quemvis in specie tangit, & de illius præjudicio directè ac principaliter agitur. *arg. cit. l. fin. C. de authorit. præst.* cum Concordant.

Plures vel omnes *ùt universos*, vel collectivè, collegialiter, & in communi sumptos, ac prout unum corpus, collegium, vel communitatem constituunt, aliquid tangere, eis jus competere, & ad eos pertinere dicitur, quando illud non ad quemvis in specie aut individuo, sed ad totum collegium, communitatem, Monasterium, Capitulum &c. pertinet, uti sunt fundi, prædia, aliáque Jura ad totam communitatem pertinentia, in quorum proin alienatione, vel violatione non de singulari, vel cujuslibet in specie aut individuo, sed de totius communitatis, collegii, corporis mystici Jure ac præjudicio directè, primariò, ac principaliter agitur, quamvis indirectè, secundariò, ac minùs principaliter etiam singulos tangat, hôc ipsô, quòd talis communitatis sint membra: in quo sensu juxta jam dicta, & adhuc magìs dicenda non omnium, sed majoris duntaxat partis consensus, & approbatio requiritur. *arg. l.* 1. *§. Denuntiari. ff. de ventr. inspiciend.* cum concord. His prænotatis 4

Resp. ad quæstionem n. 2. positam: Regula præsens intelligenda venit de eo duntaxat, quod *omnes ut singulos:* non autem de eo, quod *omnes simul, vel collectivè, seu collegialiter* sumptos tangit, modô *n.* 2. & 3. explicatô; ut proin proprius illius sensus sit sequens: *Quod plures ùt singulos tangit, id est, ad eos pertinet, eisque ùt singulis de Jure competit, ita, ut agendo de illo, de jure & præjudicio cujuslibet in specie ac individuo directè, primariò, ac quasi principaliter agatur, ab omnibus unanimiter approbari debet, ita ut unico dissentiente, contradicente, spretô aut neglectô tota actio sit nulla & invalida.* Ratio Regulæ est; quia nullus invitus Jure suo spoliandus est, Nec *debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. l. Non debet.* 74. *ff. de R. J.* Et *Id, quod nostrum est, sine facto* (seu consensu) *nostro ad alium transferri* (vel auferri) *non potest. l. Id, quod.* 11. *ff. de R. J.* Hinc dum *l. In concedendo. ff. de aqua pluv. arc.* deciditur, ut in concedendo 5

jure

jure aquæ ducendæ accedat consensus omnium, qui in re jus habent, subjungitur: *Nec immeritò, cùm enim minuatur jus eorum, consequens fuit, exquiri, an consentiant.*

6 Declaratur & firmatur Regula, ejúsque sensus variis exemplis Juris per Dynum *hic*, & alios adductis: Sic enim inprimis si plures fundum aliquem in communi habent, non possunt in eo servitutem constituere, nisi interveniat unanimis omnium consensus, ita, ut unico dissentiente constitutio sit nulla, textu claro *l. per Fundum.* 11. *ff. de servit. Præd. Rust.* & *l. Receptum. ff. Commun prædia.* quia fundus tangit omnes ùt singulos, & de jure ac præjudicio cujusvis in specie directè agitur. Idem est in casu, quò novus aquæ ductus concedendus est; omnes enim & singuli, qui priùs jus ad aquam jam habebant, consentire debent. *arg. cit. l. In concedendo. ff. de aqua pluv. arc.* per rationem ex illa desumptam & n. præced. jam positam: Sic etiam, si plures servum propriè talem in communi habent, omnium consensus requiritur, ut Sacros Ordines suscipere valeat, quia omnes tangit, id est ad omnes pertinet, & de cujusvis jure & præjudicio agitur, hôc ipsô quòd quivis per ordines suô ad servum habito jure privetur, cùm sacris initiatus servus ampliùs esse non possit, sed homo liber evadat, *can.* 2. *dist.* 54.

7 Sic rursùs omnes tam Regularis, quàm sæcularis statûs vocales, *qui debent & volunt, ac commodè possunt interesse*, ad electionem Prælati citari & admitti debent. *c. quia propter. de Elect.* cum concord. ita ut si unicus contemptus, id est, legitimè non citatus, vel illegitimè exclusus esset, Electionem invalidam reddere posset. *c. Quod sicut* 28. *de Elect.* quia quivis in specie jus eligendi habet, quô invitus privari nequit, prout ampliùs diximus *Lib. I. Tit.* 6. *de Elect. n.* 115.

8 Sic ulteriùs ut electio per compromissum fieri queat, unanimis omnium Vocalium consensus necessariò requiritur, adeò ut unius dissensus compromissum impediat, & nihilominus electionem per compromissum factam invalidam reddat, uti Gloss. in *c. Quia propter. ℣. Vice omnium.* communiter recepta benè docet *arg. cit. c. Quia propter. de Elect.* & ampliùs dictum habetur cit. *Lib. I. Tit.* 6. *de Elect. n.* 71. quia causa compromissi omnes ùt singulos tangit, cùm alioquin invitus privaretur voce sua activa.

9 Objici solent contra hanc Regulam satis clari textus Juris utriusque, Canonici quidem ex *c.* 1. *De his, quæ fiunt à Major. par. capit.* ubi universaliter disponitur; *nisi à paucioribus & inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit, & ostensum, prævalet semper, quod à majori & saniore parte Capituli fuerit constitutum.* Ex Jure Civili autem *l. quod major.* 19. *ff. ad municipalem.* ibi: *Quod major pars Curiæ efficit, pro eo habetur, ac si omnes egerint.* Sed Resp. hos & similes universales Juris textus de iis materiis & causis intelligendos esse, quæ vel non omnes ùt singulos in specie, sed omnes ùt universos, seu collectivè sumptos, sive totum collegium tangunt juxta sensum supra n. 4. allegatum: vel non ipsa collegii aut curiæ membra, sed tertium aliquem respiciunt.

Quamvis cæteroquin etiam præfati textus (præsertim verò ex *c. quia propter.* desumptus) non semper, sed tunc tantùm verificentur, quando aliqua facienda sunt ex necessitate, uti alienationes, electiones, & hujusmodi: non autem in iis, quæ ex mera voluntate fiunt; tunc enim major pars non sufficit, sed omnes & quidem collegialiter consentire debent, prout benè observat & probat Gloss. in *c. Cùm omnes. de Constitut ℣. constit.* ac etiam ad hanc Regulam: ubi plura de hoc. 10

Et nos quoque *Lib. III. Tit.* 11. *De his, quæ fiunt à majori parte Capit. à n.* 24. 11
plures adduximus casus, etiam tales, qui omnes collectivè sumptos, seu totum collegium & communitatem tangunt, in quibus non sufficit major pars, quin minor pars contradicere, & intentum majoris partis ex rationabili causa impedire valeat *cit. c.* 1. *De his, quæ fiunt à major.* ibi: *nisi à paucioribus aliquid rationabiliter fuerit objectum & ostensum:* ubi etiam addidimus, unicum cæteris omnibus efficaciter contradicere posse, tunc nempe, quando reliqui in manifestum damnum Collegii, Communitatis aut Ecclesiæ decernunt, ubi vide.

Quæritur II. An? & quas Fallentias patiatur Regula XXIX. Resp. Eam fallere 12
in pluribus, veluti *Primò* in favore liberationis à debitis. *l. Majorem. ff. de Pactis.* ubi habetur, si hæredes paciscantur cum creditoribus, quota parte debiti, velint esse contenti, *Prætor sequetur majoris partis voluntatem:* ubi Rubrica sic habet: *Hodie in iis, quæ sunt communia pluribus, ùt singulis, quod fit à majore parte, præjudicat aliis favore liberationis.*

13 Fallit *secundò* in arbitris favore litium dirimendarum; nam arbitris, qui communi partium consensu in dispari numero sunt assumpti, discordantibus, statur sententiæ majoris partis, etsi res plures ùt singulos tangat. *arg. c. Sanè* 1. *de Arbitris.*

14 Fallit *tertiò* in casu, quô pluribus Patronis competit Jus patronatûs; nam iis discordantibus valet præsentatio personæ idoneæ facta à majore parte, textu expresso *c. Quoniam.* 3. *de Jure Patron.* idque favore Ecclesiæ & animarum, quibus longior beneficii vacatio damnosa videtur & periculosa. *arg. c. Ne pro defectu.* 41. *de Elect.*

Fallit *quartò*, Si Princeps, vel fiscus illius rem aliquam cum aliis communem habet; 15 quia potest ille, etiam his invitis, rem totam vendere, reddita tamen parte pretii aliis competente. *l. Multùm.* 2. *C. de Commun. rerum alienat.* quia fiscus in hoc specialiter privilegiatus independenter ab aliis agit, nec in effectu illis præjudicat; cùm plerumque commodius sit & utilius, rem totam, quàm partem illius distrahere. *arg. l. Mævius.* 52. *ff. Familiæ Erciscundæ.*

REGULA XXX.

In obscuris minimum est sequendum.

SUMMARIUM.

1. *Regula à quo desumpta?*
2. Obscurum *quid sit?* & Minimum *quid dicatur?*
3. *Regula non procedit, nisi priùs circumstantiæ de veritate rei perpendantur: Hinc*
   Regula hæc subsidiaria dicitur. *Ibid.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
5. *Regula ample extenditur.*
6. *Procedit enim in Legibus:*
7. *In contractibus & promissionibus:*
8. *In Testamentis & legatis:*
9. *In peccatis & delictis.*
   Satiùs est impunitum relinquere facinus nocentis, quàm innocentem damnari. *Ibid.*
10. *Procedit insuper in pœnis:*
11. *In Votis.*
   In pari causa melior est conditio possidentis. *Ibid.*
12. *Et sententiis.*
13 *Solvitur objectio.*
   Pars *indistinctè nominata significat* dimidium. *Ib.*
14. *In obscuris & Judex sequi debet minimum.*
15. *Quivìs censetur habere animum agendi, quod agit.*
16. *Fallit Regula in speciebus & artefactis:*
17. *Nisi sub specie duo tantùm adsint individua.*
18. *In genere propriè tali non fallit.*
19. *In Homicidio, à pluribus commisso, fallit.*
   Delicta non debent manere impunita. Ibid.

1 HÆc Regula desumitur ex *l. Semper in obscuris.* 9. *ff. de R. J.* ibi: *Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.* concordat *l. Semper in stipulationibus* 34. *ff. de Reg. Jur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. *Obscurum* in hac Regula sumitur pro eo, in quo rei veritas, & intentio disponentis, etiam consideratîs considerandîs circumstantiîs nec verisimiliter satis apparet. Per *minimum* verò illud intelligitur, quod minùs obligat, vel minùs gravat.

3 Dicitur autem notanter etiam consideratîs considerandîs circumstantiîs; enimverò hæc Regula non ita nudè intelligenda venit, quòd in quovis obscuro statim, ac sine ulla consideratione *minimum* sit eligendum: sed priùs videndum est, an non rei veritas, & vera disponentis intentio ex more Regionis, ex ratione, vel fine, vel ex alia lege, ex antecedentibus aut subsequentibus verbis, vel ex aliis circumstantiis saltem verisimiliter erui valeat, prout benè observat Gloss. & clarè desumitur ex *cit. l.* 34. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Semper in stipulationibus, & in cæteris contractibus id sequimur, quod actum est: aut si non appareat, quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque Regionis mos apparet, quia varius fuit, ad id, quod minimum est, redigenda summa est.* Concordat *Regula* 45. *Juris in* 6. *Inspicimus in obscuris, quod verisimilius est: vel quod plerumque fieri consuevit.* & *l. Nummis.* 75. *ff de Legatis III.* ibi: *Si neque ex consuetudine Patrisfamilias, neque ex Regionis, unde fuit, neque ex contextu testamenti possit apparere.* Hinc Regula hæc communiter vocatur *subsidiaria*, id est, in subsidium, casu quo aliunde de veritate satìs non constat.

Resp.

Reſp. II. Verus ſenſus Regulæ hic eſt: 4 *Quando in lege, ſtatuto, aut alia diſpoſitione ſenſus ita obſcurus eſt, ut neque ex natura actûs, neque ex antecedente aut ſubſequente tenore verborum, neque ex conſuetudine loci, nec ex aliis circumſtantiis vera legislatoris, vel aliter diſponentis voluntas ac intentio, ſaltem veriſimiliter ſatis appareat, id, quod minimum, hoc eſt, quod minus obligat, vel gravat, ſentire debemus.* Per Jura citata: Ratio eſt; Tum quia Jura proniora ſunt ad liberandum, quàm obligandum, magíſque inclinant ad minuendam, quàm augendam obligationem, *arg. l. Arianus. ff. de Obligat. & Act.* Tum quia ſequendo minimum minus errandi periculum eſt; hoc ipſo, quòd in majori, vel maximo etiam minus vel minimum includatur, juxta *Reg. 35. Jur. in 6. Plus ſemper in ſe continet, quod eſt minus:* conſequenter ſi diſponens forſan de maximo intentionem habuit, etiam minimum incluſum exiſtat, non ſic è converſo.

5 Porrò hæc Regula ſat amplè extenditur; procedit enim non tantùm in legibus & ſtatutis, ſed etiam in contractibus, & voluntariis promiſſionibus: in teſtamentis & ultimis voluntatibus: in peccatis & delictis: in pænis, & in ſententiis. Dynus hîc cum communi aliorum, patetque adducendo de ſingulis exempla Juris.

6 Et quidem *inprimis* de Legibus & ſtatutis; hæc enim quando obſcura ſunt, & vera, aut veriſimilior intentio legislatoris non apparet, mitiorem, minúſque obligantem, vel gravantem præ duriori interpretationem ſequi licet. Strein *hîc n. 2.* Taccinus *n. 3. arg. l. Arianus. 47. ff. de oblig. & Act.* ibi: *Ubi de obligando quæritur, propenſiores eſſe debere nos, ſi habeamus occaſionem, ad negandum: ubi de liberando, facilior ſis ad liberationem.*

7 *Secundò* de Contractibus & voluntariis promiſſionibus; nam qui vendit ſervum, dicens, illum eſſe peculiarem, ſufficit, ſi is minimum habeat peculium textu claro *l. Si quid venditor. 18. §. ult. ff. de Ædilit. Edict.* ibi: *Si quis ſimpliciter dixerit, peculiatum eſſe ſervum, ſufficit, ſi is vel minimum habeat peculium.* Dynus *hîc n. 3.* Strein. *n. 2.* Taccin. *n. 3.* Sic qui alicui certam menſuram tritici promiſit, viliorem ſpeciem dando ſatisfacit, textu claro *l. fideijuſſorem. 52 ff. Mandati.* ibi: *Si ſine adjectione bonitatis tritici pro altero triticum ſpopondit, quodlibet triticum dando reum liberare poſſe exiſtimo.* Ratio eſt; quia in hoc obſcuro vilior ſpecies promittentem minùs gravat. Sic ulteriùs qui numero decem Canonicis Eccleſiæ A. promiſit ſingulis annis dare viginti aureos, ita, ut quilibet habeat duos, auctó poſtea Canonicorum numerô, non tenetur ſuper addere, ut, qui receſſerunt, tantundem accipiant. Strein *hîc n. 3.* Pech. n. 3. quia in hoc obſcuro, ita dando, minùs gravatur promittens.

8 *Tertiò* in Teſtamentis, legatis, & aliis ultimis voluntatibus; ſi enim alicui indiſtinctè legatur pecunia, hæredes ſatisfaciunt, ſi minimam quantitatem legatario dant. *arg. l. Si ita relictum. 43. ff. de Legat. II.* & *l. Nummis. 75. ff. de Legat. III.* ibi: *Nummis indiſtinctè relictis, hoc receptum eſt, ut exiguiores relicti videantur* quia in hoc obſcuro minimum, ſeu minùs gravans hæredes ſequi licet. Sic ulteriùs ſi alicui legatur tanta pars, quantam unus hæres accipit, & partes hæredum ſunt inæquales, non niſi illa pars debetur legatario, quæ inter hæredes eſt minima. Dynus *hic n. 2.* textu claro *cit. l. ſi ita relictum. 43. ff. de Legat. II.* ibi: *Si ita relictum &c. quantum unus hæres habebit, tantum Tithaſo hæredes meos dare volo, minor pars erit accipienda.* Ratio eſt, quæ ſupra.

9 *Quartò* in peccatis & delictis; ſi enim non ſatis conſtat, ſed dubium & ſuſpicio duntaxat eſt de crimine commiſſo, minimum ſequi, & reum abſolvere oportet. Dynus *hîc n. 17.* textu claro *l. Abſentem. pr. ff. de Pænis.* ibi: *Sed nec de ſuſpicionibus debere aliquem damnari, Divus Traianus reſcripſit; ſatiùs enim eſt, impunitum relinquere facinus nocentis, quàm innocentem damnari,* Quodſi de delicto conſtet quidem, obſcurum tamen & dubium maneat, de qualitate delicti, an v. g. vi armata, an ſine armis contigerit, minimum, id eſt, minorem inducens pænam, ſicque ſine armis commiſſum fuiſſe præſumendum eſt. Dynus *loc. cit. l. Si Præſes 32. ff. de Pænis.* junctâ *l. Hæ enim cauſæ. §. Quid ergo. ff. de ſuſpect. Tut.*

10 *Quintò* in Pænis, prout omnes docent, ob currentes alias Regulas Juris claras; nam juxta *Regulam 49. Jur in 6. In pænis benignior eſt interpretatio facienda.* & *Reg. 155. § fin. ff. de Reg. Jur.* ibi: *In pænalibus cauſis benignius interpretandum eſt.* junctâ *l. Interpretatione. 42. ff. de Pænis.* ibi: *Interpretatione legum pænæ molliendæ ſunt potiùs, quàm exaſperandæ.*

11 *Sextò* in Votis: qui enim dubitat, utrùm verè voverit, ad votum non tenetur, prout communiter tenent DD. tum ex hac Regula, tum ex Regula 65. in 6. *In pari causa potior est conditio possidentis:* taliter autem dubitans est in possessione suæ libertatis. Quodsi certus de voto, dubius manet circa qualitatem, quantitatem, pondus, numerum, vel mensuram, minimum, id est, minùs gravans sequi potest, nisi ex circumstantiis aliud prudenter desumatur per Jura citata, junctô *c. Ex parte.* 18. *de censibus.* Sicut enim in hoc, ita & in aliis allatis Juris exemplis attendenda est clausula n. 3. adducta, *si consideratis, considerandis circumstantiis aliud verisimiliter non appareat.*

12 *Septimò* in sententiis: siquidem si ex tribus judicibus vel arbitris unus ad quindecim, secundus ad decem, tertius ad quinque reum condemnet, minimum, quinque nempe, utpote minùs gravans, sequi oportet textu claro *l. Diem proferre.* 27. §. *Si plures. ff. de Receptis qui arbitrium.* ibi: *Si ex tribus arbitris unus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnent, Julianus scribit, quinque debere præstari; quia in hanc summam omnes consenserunt.* Secùs foret, si duo Judices similiter condemnâssent ad majus, v. g. ad quindecim, & tertius ad dena; quia in tali casu res non ampliùs obscura, sed certa appareret, reum teneri ad quindecim ob clara Jura disponentia, majorem partem Judicum idem sentientium prævalere *cit. l. Diem.* §. 3. ibi: *Si major pars consentiat, et stabitur:* quod utrumque clarè deciditur *c.* 1. *de arbitris in* 6. ibi: *Si ex tribus arbitris te duo in decem, & tertius in quinque condemnent, debet sententia prævalere duorum: licèt cùm unus in quindecim, alius in decem, tertius verò in quinque pronuntiant, in illius, qui dixit de Summa minori (cùm in illa omnes concordes existant) sententia efficax censeatur.*

13 Objicitur autem contra Regulam & sensum ejus *Primò l. Etiam.* 43. *ff. de Usufructu & quemadmodum.* ubi expressè habetur, quòd si pars legetur sine determinatione quotæ, dimidia pars totius legata censeatur; ibi: *Si non sit specialiter facta partis mentio, dimidia pars bonorum continetur.* ergo in obscuris legatis minimum sequi non licet. Resp. hunc casum non versari in obscuro, quia clara lege decisum habemus, quòd, si quota non determinetur, nomine *partis* dimidium intelligatur. *l. Nomen.* 164. §. 1. *ff. de V. S.* ibi; *Si non fuerit portio adjecta, dimidia pars debetur.*

Objicitur secundò *l. Voluntatis.* 7. *C. de Fideicommissis.* ubi dicitur: *Voluntatis defuncti quæstio in æstimatione Judicis est.* Resp. id quidem verum esse, ita tamen, ut si consideratis considerandis certum vel verisimilius non appareat, & ipse de minimo judicare debeat per Jura hactenus allegata. 14

Objicitur *tertiò l.* 1. *C. ad legem Cornel. de Siccar.* ex qua colligitur, quòd si constet aliquem à Mævio fuisse occisum, is teneatur de homicidio, etsi non constet de animo occidendi, nisi Mævius hunc abfuisse, & homicidium casu contigisse probet; ergo in delictis non licet sequi minimum. Resp. hanc legem non obstare Regulæ; quia in hujusmodi non in obscuro, sed in claro versamur: cùm in dubio quivis censeatur id agere voluisse, & agendi animum habuisse, quod egit, nisi aliud probetur, & animus ordinariè sit talis, qualem facta demonstrant. *arg. cit. l.* 1. & *c. Dilecti.* 52. *de Appellat.* 15

Quæritur II. An? Et quales Fallentias patiatur hæc Regula? Resp. cum Gloss. & Dyno *hìc. n.* 7. quòd etsi Regula in quantitate & numero &c. procedat, tamen generaliter fallat in speciebus (subaudi in sensu juridico acceptis juxta dicenda infrà) & iis, quæ æquipollent speciebus, uti sunt artefacta, circa hæc enim in obscuris non minimum, sed mediocre est præstandum. *l. legato generaliter.* 37. *ff. de Legat. I.* ibi: *Legato generaliter relicto, veluti hominis Gaius Cassius scribit, id esse observandum, ne optimus vel pessimus accipiatur.* & *l. Qui lancem.* 31. *ff. de Auro & argent. legat.* ubi disponitur, quòd relinquens tres lanceas unam ex illis legat, mediæ magnitudinis lanceam legâsse censendus sit. junctâ *l. Si quis argentum.* 35. §. 1. *C. de Donat.* ubi habetur, quòd si quis certum redditum ex suis possessionibus donet, *non exprimendo earum nomina, teneatur dare ex agris, qui nec omnibus, quos habet in possessione, anteponuntur, nec deteriores omnibus sunt, sed statûs mediocris inveniuntur.* 16

Quodsi verò ex legata vel donata specie duo tantùm individua adsint, v. g. duo tantùm equi, vel boves, vel fundi, vel servi, unus melior, alter deterior, in salvo manet Regula, *In obscuris minimum est sequendum:* indé- 17

indéque non nisi ad deterius dandum obligatio inducitur. Dynus *hic. n.* 8. & 9. *arg. l. cùm servus.* 39. §. 6. *ff. de Legat. I.* & *l. si ita relictum.* 43. §. *fin. ff. de Legat. II.*

18 Porrò plures Doctores cum Dyno *hic n.* 7. asserunt, Regulam non tantùm in speciebus, sed etiam in generibus fallere; Notandum tamen eos loqui de genere & specie non in philosophico, sed in Juridico sensu acceptis; in quo ultimo sensu etiam individua & alia singularia vocantur species: econtra veræ species philosophicæ habentes sub se plura individua, uti homo, leo, asinus &c. apud Juristas vocantur genus, prout magis dicetur infrà explicando Regulam 34. *Generi per speciem derogatur.* Dynus *l. cit.* cum aliis. *arg. l. Ita stipulatus.* 115. *ff. de V. O.*

Cæterùm Fallit Regula *secundò* in casu, 19
quo homicidium à pluribus committitur, & nescitur: sed obscurum manet, quis eorum vulnus lethale inflixerit: tunc enim non minimum de puniendo uno vel nullo, sed maximum, videlicet ut omnes tanquam homicidæ puniantur, eligendum statuitur. *l. Item Mela.* 11. §. 2. *ff. ad l. Aquil.* Et meritò; cùm enim omnes in actu homicidii deprehensi culpabiles existant, omnes jure merito pœnæ subjacent, ne cum gravi damno reipublicæ delicta maneant impunita contra *l. Ita vulneratus.* 51. §. 2. *ff. ad Leg. Aquil.* ibi: *cùm neque impunita maleficia esse oporteat.* Dynus *hic. n.* 19.

REGULA XXXI.

Eum, qui certus est, certiorari ulteriùs non oportet.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. Certus *quis dicatur? tribus modis certus fieri quis potest.*
3. *Quid sit certiorari?*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ*
   Natura & Jura nil faciunt frustra. Ibid.
5. *Declaratur Regula exemplis Juris. & duob. seqq.*
   Venditor servitutem fundi insinuare non tenetur, quam emptor jam scit. Ibid.
   Nec vitium mancipii, vel alterius jam notum. Ibid.
6. *Nemo tenetur alium de claris Juribus certiorem reddere.*
   Dies interpellat pro homine. Ibid.
7. *Iter ad Curiam Romanam in causa litigiosa arripere æquivalet Appellationi.*
8. *Fallit Regula, quando ulterior certioratio requiritur ad substantiam actûs:*
9. *Usi ad declarandum contumacem:*
10. *Et ad privationem privilegii Clericalis:*
11. *Nec non ad ferendam Excommunicationem majorem.*
12. *Testes in Testamento non valent, nisi sint rogati.*
13. *Judex non nisi imploratus, & judicialiter informatus in causa procedere potest.*
14. *Venditor non tenetur ad evictionem, nisi fuerit ab emptore laudatus.*
15. *Clerici concubinarii ut pœnas incurrant, priùs debent moneri: & quomodo?*
    Concilii Tridentini textus ad propositum. Ibid.
16. *De pœnis Clericorum lascivè viventium remissive.*
17. *Quòd ulterior certificatio sit de substantia actûs, non præsumitur, sed probari debet: benè verò præsumitur ignorantia, nisi scientia probetur.*

1 HÆc Regula juxta Glossam *hic* desumitur ex *l.* 1. *ff. de Actionibus empti & venditi.* ubi habetur: *quia non videtur esse celatus, qui scit, nec certiorari debuit, qui non ignoravit.*

2 Quæritur I. Quomodo Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. *Certus* per Regulam præsentem intelligitur ille, qui non qualemcunque, sed indubitatam notitiam, seu scientiam rei, vel negotii alicujus habet; quæ notitia vel certitudo triplici modô haberi potest: vel *physicè*, ac naturaliter per quinque sensus, visum præsertim & auditum, ut si quis Instrumentum authenticum rem continens ipsemet vidit & legit, vel quid aliud in quæstione versari propriis oculis cognovit, vel auribus audivit, v. g. promulgationem legis præsens auribus percepit: vel *moraliter*, quæ notitia provenit ex motivis adeò vehementibus, ut nullus prudens dubitandi relinquatur locus: cujusmodi certitudo ex relatione virorum omni exceptione majorum, fidéque dignorum habetur: vel *ex dispositione legis naturalis*, quæ cunctis nota esse debet, vel humanæ claræ ac certæ ritéque promulgatæ, Taccin. *hic. n.* 1.

Peck. *n.* 1. cum aliis. *arg. l. Magnam.* 12. *C. de contrah. & comittend. stipul.*

3 Per *certiorari* intelligit Regula particularem aliquam judicialem, vel aliam denuntiationem, insinuationem, aut notificationem, vultque dicere, quòd, qui aliquô ex præfatis modis de re quadam certus est, seu sufficientem notitiam jam habet, vel saltem habere deberet, ei ulteriorem aliquam insinuationem, vel denuntiationem facere ad hoc, ut notitiam acquirat, non sit necesse. Hinc

4 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *De Jure non est necessarium, ut alicui, qui sufficientem notitiam vel scientiam de re, vel negotio aliquo jam habet, vel saltem habere deberet, pro acquirenda ejusdem rei, vel negotii notitia, adhuc ulterior aliqua fiat denuntiatio, insinuatio, vel notificatio.* Rationem dat Vivianus hic: quia denuntiatio alicui regulariter ideò fit, ut notitiam acquirat de re aliqua *l. Item veniunt.* 20. §. 11. *ff. de Hæred. petit.* Ergo si is sufficientem notitiam jam habet, frustranea & superflua est ulterior notificatio talis rei: sicut autem natura, sic etiam leges & Jura nil frustra, aut superfluum faciunt vel exigunt. *can.* 1. *dist.* 19. cum concord.

5 Declaratur Regula & sensus illius exemplis Juris: Sic enim, licèt vendens fundum, vel domum aliquam servitute affectam, teneatur emptorem de servitute certiorem reddere; cùm id omittens teneatur actione empti ad interesse emptoris: tamen hujusmodi servitutem insinuare non obligatur, si emptor priùs jam scit fundum servituti esse subjectum textu claro *l.* 1. §. 1. *ff. de Action. empti.* ibi: *Venditor si, cùm sciret deberi servitutem, celavit, non evadet ex empto actionem; si modò eam rem emptor ignoravit; quia,* uti §. *fin. ibidem* additur, *non videtur esse celatus, qui scit, neque certiorari debuit, qui non ignoravit.* Sic etiam licèt quis mancipium vel aliam rem, v. g. equum vitiosum, scabiosum vendens debeat emptorem certiorem reddere de moribus & vitiis mancipii, vel morbo aut gravi defectu equi; cùm aliàs teneatur actione redhibitionis, vel quantò minoris: tamen hos defectus emptori notificare non debet, quando is horum priùs jam sufficienter conscius est. *l.* 1. *ff. de Ædilit. Edict.*

Sic universaliter nemo tenetur adversarium suum de claro Jure aut lege certiorem reddere, quia hanc quemvis scire præsumitur, cùm scire debeat, indéque ignorantia hujusmodi juris ipsum non excuset juxta *Regulam* 13. *Jur. in* 6. *Ignorantia facti, non Juris excusat:* & dicta ibidem. Prout etiam necesse non est, aliquem monere, vel certiorem reddere de die solutionis, ubi is in contractu est appositus; quia debitor in tali casu præsumitur jam certus, cùm dies ipsa interpellet pro homine *l. Magnam.* 12. *C. de contrahend. stipulat.* cum concord. 6

Sic ulteriùs in specie arripiens in causa litigiosa iter ad Curiam Romanam sciente Prælato inferiori Judice, non tenetur illi communicare iter aggressum, minùs attentati insinuare appellationem, vel eum de hac certiorem reddere, quia ipsemet Prælatus scivit, vel scire debuit, iter ad curiam Romanam arreptum habere vim appellationis *arg. c. Si duobus.* 7. & *c. Meminimus.* 9. *de Appellat.* ac stante hujusmodi appellatione excommunicationem non subsistere. *c. Ad præsentiam.* 16. *de Appellat.* cum concord. Hinc in sensu Regulæ n. 3. posito notanter additum: *si de re notitiam jam habet, vel saltem habere deberet;* cùm scire & scire debere pro eodem sumantur per dicta in *Regulam* 13. *Jur. in* 6. 7

Quæritur II. An? & quas Fallentias habeat præsens Regula? Resp. Eam universaliter fallere in iis, in quibus ulterior denuntiatio, seu insinuatio rei aliàs jam notæ non ideò fit, ut alter, cui fit, acquirat rei majorem vel certam notitiam: sed ideò, quia ulterior certioratio, seu denuntiatio ex dispositione Juris requiritur ad substantiam & valorem actûs, uti cum Dyno *hîc n.* 4. communiter advertunt Doctores *arg. l. Denuntiâsse.* 17. *ff. de Adult.* & clarè patebit adducendo ad propositum exempla Juris: Sic enim 8

Primò sufficientem notitiam rei jam habens reus absens, ùt contumax declarari, & contra eum quà talem procedi non potest, nisi præviâ trinâ, vel unâ, tribus æquivalente peremptoria citatione in jus fuerit vocatus; quia sic in Jure expresè disponitur *l. Ad peremptorium.* 68. *cum seqq. ff. de Judiciis.* & *l. Contumacia.* 53. *ff. de Re judicata.* ibi: *Contumax est, qui tribus edictis præpositis, vel uno pro tribus, quod vulgo peremptorium appellatur, litteris evocatus præsentiam sui facere* 9

con-

contemnit: Et ampliùs diximus *Lib. II. Tit.* 14. *de Dolo & Contumacia.*

10 *Secundò*, ut quis etiam ſcelerum ſuorum benè conſcius privilegio clericali legitimè exuatur, trina monitio prævia de Jure neceſſaria eſt, textu claro *c. Contingit.* 45. *de Sentent. Excomm.* junctâ *Clement.* 1. *de Vita & honeſt. Cleric.*

11 *Tertiò* pariter requiritur prævia trina monitio, ut quis per Judicem Eccleſiaſticum excommunicatione majori feriatur. *c. Conſtitutionem.* 10. *de Sentent. Excom. in* 6. ibi: *Judices ſive monitionibus tribus utantur, ſive unà pro omnibus, obſervent aliquorum dierum competentia intervalla.* & ampliùs habetur *Lib. V. Tit.* 39. *de Sentent. Excom.*

12 *Quartò*, quamvis teſtes præſentes audiant voluntatem teſtatoris, & omnia circa teſtamentum ritè peragi videant: tamen pro valore teſtamenti non ſufficiunt, niſi teſtes ut actu adſint, fuerint rogati. *l. Hæredes.* 21. §. 2. *ff. qui Teſtamenta facere poſſunt.* ibi: *Teſtes rogati adeſſe debent.* cum concord. & jam dictum eſt *Lib. III. Tit.* 26. *de Teſtam. n.* 21.

13 *Quintò*, Etſi Judex cauſam inter aliquos controverſam per ſe optimè compertam habeat: tamen in ea judicialiter procedere non poteſt, niſi à partibus imploratus, & judicialiter informatus fuerit, non ut notitiam acquirat, quam jam habet, ſed ut judicii & proceſsûs forma ſervetur. *l. Dies.* 4. §. *Hoc autem* 8. *ff. de Damno infecto.* ibi: *Hoc autem judicium certam conditionem habet, ſi poſtulatum eſt: cæterum qui non poſtulavit, experiri non poteſt. Poſtulare autem propriè hoc dicimus pro tribunali petere, & non alibi.* junctâ *authent. C. quomodo & quando judic.*

14 *Sextò* Venditor, moræ benè conſcius non tenetur emptori de evictione, niſi ab emptore fuerit laudatus, ſive de lite, ut cauſam defendat, priùs admonitus. *l. Emptor.* 18. & *l. Empti.* 21. *C. de Evict.*

15 *Septimò* Clerici concubinarii, vel aliàs ſuſpectam mulierem in propria domo, vel extra illam frequentantes, quantumvis ſcelerum ſuorum conſcii, fructibus beneficii, ex parte vel ex toto, aut ipsô beneficiô privari non poſſunt, niſi certæ præcedant monitiones juxta præſcriptum Concil. Trid. *Seſſ.* 25. *cap.* 14. *de Reform.* cujus textus huc denuo relatu omnino dignus eſt, ibi: *Quàm turpe, ac Clericorum nomine, qui ſe divino cultui addixerunt, ſit indignum, in impudicitiæ ſordibus immundòque concubinatu verſari, ſatìs res ipſa communi fidelium omnium offenſione, ſummòque Clericalis militiæ dedecore, teſtatur. Ut igitur ad eam, quam decet, continentiam, ac vitæ integritatem miniſtri Eccleſiæ revocentur; populùſque hinc eos magìs diſcat revereri, quò illos vitâ honeſtiores cognoverit: prohibet Sancta Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extrà detinere, aut cum illis ullam conſuetudinem habere audeant: alioquin pœnis à ſacris Canonibus vel ſtatutis Eccleſiarum impoſitis puniantur. Quòd ſi à Superioribus moniti ab iis ſe non abſtinuerint, tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum ſuorum quorumcunque & penſionum ipſo facto ſint privati, quæ fabricæ Eccleſiæ, aut alteri pio loco arbitriò Epiſcopi applicetur. Sin verò in delicto eodem, cum eadem vel alia fœmina perſeverantes, ſecundæ monitioni adhuc non paruerint, non tantùm fructus omnes, ac proventus ſuorum beneficiorum, & penſiones eo ipſo amittant, qui prædictis locis applicentur; ſed etiam à beneficiorum ipſorum adminiſtratione, quoad Ordinarius, etiam uti Sedis Apoſtolicæ delegatus, arbitrabitur, ſuſpendantur: & ſi ita ſuſpenſi nihilominus eas non expellant, aut cum iis etiam verſentur, tunc beneficiis, portionibus, ac officiis & penſionibus quibuscunque Eccleſiaſticis perpetuò priventur, atque inhabiles ac indigni quibuscunque honoribus, dignitatibus, beneficiis, ac officiis in poſterum reddantur, donec poſt manifeſtam vitæ emendationem ab eorum Superioribus cum iis ex cauſa viſum fuerit diſpenſandum. Sed, ſi poſtquam eas ſemel dimiſerint, intermiſſum conſortium repetere, aut alias hujusmodi ſcandaloſas mulieres ſibi adjungere auſi fuerint, præter prædictas pœnas excommunicationis gladiò plectantur. Nec quævis appellatio, aut exemptio prædictam executionem impediat aut ſuſpendat: ſupradictorùmque omnium cognitio non ad Archidiaconos, nec Decanos, aut alios inferiores, ſed ad Epiſcopos ipſos pertineat: qui ſine ſtrepitu, & figura judicii, & ſola facti veritate inſpecta procedere poſſint. Clerici verò beneficia Eccleſiaſtica, aut penſiones non habentes, juxta delicti, & contumaciæ perſeverantiam*

rantiam & qualitatem, ab ipso Episcopo carceris pænâ, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis, juxta sacros Canones puniantur. Episcopi quoque, quod absit, si ab hujusmodi crimine non abstinuerint, & à Synodo provinciali admoniti, se non emendaverint, ipso facto sint suspensi: & si perseverent, etiam ad Sanctissimum Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpæ etiam per privationem, si opus erit, in eos animadvertat.

16 Porrò quibus pænis aliàs subjaceant Clerici incastè viventes, vide *Lib. III. Tit. 2. de cohabit. Cleric. & mulier.* §. 2. *per totum.*

Cæterùm benè advertit Dynus *hic. n.* 5. quòd in dubio, utrùm ulterior monitio vel certificatio aliàs jam certificati sit de forma & substantia actûs, ea non, sed contra præsumatur, nisi aliter probetur; cùm denuntiationes ordinariè ideò tantùm fieri soleant, ut incertus certificetur. *l. Item veniunt.* 20. §. *Petitam.* 11. *ff. de Hæredit. petit.* junctâ *l. Aut qui aliter.* 5. §. *Et si fortè.* 2. *ff. quod vi aut clam.* Licèt cæteroquin etiam ad propositum quòd quis scientiam & notitiam de re aliqua jam habeat, consequenter ulteriùs certificari non debeat, non præsumatur, in iis, quæ sunt facti alieni, nisi probetur. Strein *hic. n.* 1. cum aliis juxta *Reg.* 47. *Jur. in* 6. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.* 17

REGULA XXXII.

Non licet actori, quod reo licitum non existit.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Est expressè negativa, & tacitè affirmativa.*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
   Favorabiliores sunt partes Rei, quàm Actoris. *Ibid.*
4. *Regula declaratur exemplis Juris: & quinque seqq.*
10. *Plura licent reo, quæ actori non licent: enumerantur. & trib. seqq.*
11. *Reus non tenetur actori edere sua instrumenta, bene tamen econtra.*
12. *Reus admittitur ad Juramentum suppletorium & purgatorium; sed non econtra.*
13. *Reus potest excipere contra actorem excommunicatum; non econtra.*
14. *Fallit Regula primò: quia Actor potest extraordinarium Judicem petere; non item reus.*
15. *Secundò; quia potest ex pluribus ordinariis Judicibus unum pro libitu eligere; non item reus.*
16. *Tertiò; quia actor reum de crimine accusare; non verò reus, nisi purgatus, illum reaccusare potest.*
   Defensio non relatione criminum, sed innocentiâ fieri debet. Ibid.
17. *Actor suum libellum explicare potest, non Reus.*
18. *Actor probatô furtô Rei admittitur ad juramentum de amissâ quantitate: non item Reus ad juramentum purgatorium.*

1 Regula hæc desumitur ex *l. Non debet.* 41. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non debet Actori licere, quod Reo non permittitur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam quidem expressè esse negativam, tacitè tamen etiam affirmativam, sicque partim affirmativam, partim negativam, consequenter sic intelligendam: quod Reo non licet, nec Actori licitum est: item, quod Actori licet, etiam Reo licitum existit. Idque non ideò, quia correlativi sunt, ac propterea, ob æqualitatem servandam, quod uni licet, etiam alteri licitum esse debet, ut post Gloss. *in Clement. Sæpe. V. Voluerit. de Verb Signif.* vult Barb. *In Axiomat. Jur. axiom.* 10. *n.* 7. *& seqq.* Cùm id Regula minimè afferat, sed præcisè insinuare intendat, Actorem non esse melioris conditionis, quàm Reum, consequenter, quod illi licet, etiam huic licitum esse debere, ac quod illicitum huic, etiam illicitum fore illi; Non verò: quod licet Reo, etiam Actori licere: aut quod Actori non licet, nec Reo esse licitum; cùm causa rei favorabilior sit, quàm Actoris juxta *Reg.* 125. *ff. de R. J.* & *Reg.* 11. *de Reg. Jur. in* 6. Hinc

Resp. II. Verus, ac genuinus sensus Regulæ hic est: *Quidquid in judicio ad promovendam, & assequendam suam intentionem Actori permittitur, à fortiori etiam Reo ad se defendendum, suámque exceptionem fundandam permittendum erit: Et quidquid in præfa-* 3

præfato sensu Reo non licet, *multò minùs Actori licebit.* Ratio manifesta desumitur ex utraque Regula Juris Canonici & Civilis; hæc siquidem numerô 125. *ff. de R. J.* sic sonat: *Favorabiliores rei potiùs*, *quàm actores habentur.* Canonica verò numerô 11. sic: *Cùm sunt partium Jura obscura*, *reo favendum est potiùs*, *quàm actori:* Idque ob rationes suprà in hanc Regulam 11. jam allegatas.

4 Declaratur & firmatur Regula, ejúsque sensus variis exemplis ex Jure desumptis: sic enim loquendo de sensu affirmativo: si Actori petenti conceditur dilatio propter testes, etiam Reo concedi debet. Dynus *hic. n.* 1. Taccin. *n.* 4. *arg. l. Petendæ. C. de Tempor. in integr. restitut.* cum concord.

5 Loquendo de sensu negativo: quia post cognitas testium depositiones ulterior productio testium non est licita Reo, *Novell.* 90. *cap.* 4. §. *Illud tamen.* multò magis illicita erit Actori, ob rationem *n.* 3. allegatam. Strein. *hic n.* 1.

6 Item: quia post litem contestatam non ampliùs licet Reo revocare Procuratorem. *l. Post litem.* 17. & *l. quæ omnia.* 25. *ff. de Procurat.* multò minùs id licebit Actori. Dynus *hîc n.* 2.

7 Item: quia Reus coram Judice delegato conventus cum clausula commisshoni inserta: *ut remotâ appellatione procedat:* non potest appellare, à fortiori prohibita appellatio erit Actori *c. fin. de mutuis petit.* si hic coram eodem Judice reconveniatur. Gloss. *in Clement. Sæpe. de Verb. Signif.* Decius *in Regulam* 41. *ff. de Reg. Jur.*

8 Ulteriùs: quia Reus pro suo Procuratore non potest constituere militem: *l. Neque fœmina.* 54. *ff. de Procurat.* Nec Actor id poterit.

9 Rursus, si Actor in causa civili impetrat, ut Reus personaliter compareat, personaliter quoque comparere debet Actor. Gloss. in *c.* 2. *de Mutuis petit.* Decius *loc. cit. n.* 2. Baldus & alii.

10 Immò non tantùm illicita Actori sunt ea, quæ Reo non licent, sed insuper multa Reo permittuntur à Jure, quæ Actori non conceduntur: sic enim præter ea, quæ ad Regulam 11. diximus, *primò* Reo conceduntur de Jure recusatoriæ, ac etiam deliberatoriæ dilationes, non item Actori. *Authent. offeratur. C. de litis contest.* Et illi plures quàm huic permittuntur dilationes probatoriæ, *l. fin. ff. de Feriis.*

Secundò; Reus non tenetur sua instrumenta edere Actori ad fundandam suam intentionem. *l. qui accusare. C. de Edendo.* licèt actor subinde sua instrumenta edere debeat reo ad probandam suam Exceptionem. 11

Tertiò; quando Actor non plenè probat, in Civilibus, Reo potiùs, quàm Actori defertur Juramentum suppletorium. *c. & §. fin. de Jure Jurando.* & ampliùs diximus *Lib. II. Tit.* 24. *eod. à n.* 191. In Criminalibus verò Reus non convictus, sed graviter suspectus, & gravatus admittitur ad Juramentum purgatorium. *c.* 1. *&* 2. *de Purgat. canon.* cum Concord. cùm tamen in iisdem criminalibus Actor in vim probationis jurare nunquam permittatur. 12

Quartò Potest Reus contra Actorem excommunicatum excipere, non sic contra Reum ùt talem Actor. *c. Intelleximus.* 7. *de Judiciis.* ubi Summarium sic habet: *Excommunicatus*, *in judicio nisi tanquam reus stare non potest.* Quæ & similia Reo, non item Actori sunt licita; quia juxta duplicem Regulam *n.* 3. citatam favorabiliores sunt partes Rei, quàm Actoris. 13

Quæritur II. An? & quas Fallentias Regula XXXII. patiatur, ita ut Actori liceat, quod Reo licitum non existit? Resp. Eam fallere in sequentibus; & quidem *primò* potest Actor petere, & per Rescriptum Principis extraordinarium Judicem impetrare, atque ad illum trahere Reum. *l. Si quando.* 2. *C. de Dilat.* quod tamen vicissim Reo minimè permittitur. *Novell.* 69. *cap.* 1. Dynus *hic.* 14

Secundò, quando Actor plures habet Judices ordinarios, potest unum pro libitu suo eligere. *l. Cùm Clericis.* 25. *pr. C. de Episcop. & Cleric.* junctâ *l. fin. C. ubi in rem actio.* Et tamen id non licet Reo, utpote qui nullum ordinarium judicem recusare, sed coram eo per Actorem conventus comparere tenetur. *l. Nemo.* 4. *C. de Jurisdict. omn. Judic.* 15

Tertiò Potest Actor Reum de crimine accusare coram competente Judice: & tamen Reus nisi priùs purgatus Actorem coram eodem judice reaccusare non valet. *l. Neganda.* 19. *C. qui accusare non poss.* quia non relatione criminum, sed innocentiâ suâ se purgare debet Reus, claro textu, *l. Si quis.* 5. *pr. ff. de public. Judiciis.* ibi: *Si reus factus est, purgare se debet*, *nec antè potest accusare*, *quàm fuerit excusatus. Constitutionibus enim observatur*, *ut non relatione criminum*, *sed innocentiâ Reus purgetur.* 16

17 *Quartò*, Stante obſcuritate libelli ſenſum ejus declarare Actori, non item Reo licet *l. Inter.* 83. §. 1. *ff. de Verb. oblig.* ſic ſuadente æquitate, hoc ipſo quòd Actori intentio & ſenſus proprii libelli meliùs perſpectus cenſeatur, quàm Reo.

18 *Quintò*, quando Actor res ſibi à Reo ablatas debitè probavit, admittitur ad Juramentum de aſſerenda earum quantitate *c. fin. de His, quæ vi metûsque causâ.* ubi tamen in tali caſu ad Juramentum purgatorium nullô modô admittitur Reus; quia facta contra illum probatio furti vel rapinæ eundem ſuſpectum jam & odioſum reddit.

Sextò Permiſſum eſt Actori etiam die 19
feriato nuntiationem novi operis facere: non tamen licet Reo hujusmodi feriato die remiſſionem nuntiationis petere. *l. 1. §. 4. ff. de Novi oper. Nuntiat.* Et meritò; quia in nuntiationis mora longè majus periculum eſt, quàm in dilatione remiſſionis, prout ex rei natura patet.

REGULA XXXIII.

Mutare quis conſilium non poteſt in alterius præjudicium.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde deſumpta?*
2. *Eſt intelligenda, quando alteri jus jam eſt quæſitum.*
3. *Mutare conſilium, quando nemini præjudicat, laudabile & prudentis eſt: Eidem, & opinioni ſuæ tenaciter inhærere, ſi circumſtantiæ & æquitas aliud exigunt, pertinacia & ſuperbia eſt. Ibid.*
4. *Laicus Patronus cumulando poteſt mutare, & præſentare alium.*
5. *Procurator, re adhuc integra, mutari poteſt.*
6. *Ponitur verus ſenſus Regulæ.*
7. *De Fallentiis Regulæ remiſſivè.*
8. *Filius repudians hæreditatem paternam poteſt mutare, & eam adhuc adire.*

1 Huic Regulæ concordat 75. *Regula. ff. de R. J.* ex qua etiam deſumpta cenſetur: *Nemo poteſt mutare ſuum conſilium in alterius injuriam.* Conſonat *Regula* 21. *Jur. in* 6. ſupra jam declarata: *Quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poteſt.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? Reſp. I. Eam eſſe intelligendam de illis duntaxat caſibus, ſeu tunc ſolummodo locum habere, quando ex alicujus conſilio, conſenſu, contractu, aut quocunque actu liberè & conſultò facto, alteri jus jam eſt quæſitum, conſequenter hic ex mutatione, variatione, aut revocatione pateretur detrimentum, injuriam, ac præjudicium, uti cum Gloſſa, Barboſa & Dyno *hîc* communiter tradunt Doctores per argumentum à contrario deſumptum; nam hoc ipſo quòd dicat Regula: Non licet mutare conſilium *in alterius præjudicium:* benè cum Gloſſa infertur; ergò à contrario, ubi præjudicium & detrimentum alterius abeſt, mutare licet.

3 Immò quando mutatio conſilii nemini præjudicat, nec aliàs à Jure communi prohibita exiſtit, ſubinde non tantùm licita, ſed etiam laudabilis eſt, ùt ſi mutentur circumſtantiæ, aut novæ ſuperveniant, aut jam exiſtentes priùs minùs conſideratæ, aut per genuinam informationem primùm ſufficienter cognitæ, atque conſilii mutationem exigere viſæ fuerint: tunc enim prudentis & ſapientis eſt mutare conſilium. *arg. l. Nonnunquam.* 8. *ff. de Collatione bonorum.* Ubi econtra in hujusmodi circumſtantiis conſilio, opinioni, reſolutioni ſuæ tenaciter inhærere evidens ſignum eſt pertinaciæ, & occultæ ſuperbiæ, quæ pro conſervanda reputatione, aut æſtimatione, & ne quis inconſtans, levis, aut ignarus, vel minùs doctus & expertus appareat, mutare & revocare erubeſcit, effectu prorſus contrario ordinariè ſubſequente; cùm ità tenaciter ſenſui ſuo inhærens non vir conſtans, prudens & doctus, ſed pertinax, imprudens, ſimúlque occultè ſuperbus, aut certè ex proprio intereſſe, paſſione, affectu vel reſpectu privato procedens plerumque reputetur, & non raro etiam propriam conſcientiam multùm gravet, præſertim quando ſatis apparet, quòd, niſi mutetur vel revocetur conſilium, opinio, votum, reſo-

resolutio & bonum commune, aut tertius patiatur; dum econtra exigentibus circumstantiis consilium suum mutans aut revocans, non inconstans, levis aut ignarus, sed vir prudens, veritatis & æquitatis amans, indifferens, Deum timens, humilis ac tractabilis, simúlque doctus habeatur, æstimetur, & diligatur. Præsertim cùm etiam prudentissimi, doctissimi, piissimi supremi Legislatores, Pontifices, Cæsares ac Principes pro exigentia circumstantiarum leges, ordinationes, Resolutiones, consilia & mutare & revocare non erubescant, utì patet ex satis pulchro, & ad propositum benè serviente claro textu *c. fin. de Sent. Excom. in* 6. ibi: *Alma Mater Ecclesia plerúmque nonnulla rationabiliter ordinat, & consultè, quæ suadente subjectorum qualitate postmodum consultiùs & rationabiliùs revocat, in meliúsve commutat.* ac Imperatoris *Novell.* 22. *in Præfat.* §. *Non enim erubescimus.* ibi: *Non enim erubescimus, si quid horum, quæ ipsi priùs diximus, adinveniamus, hoc sancire, & competentem prioribus correctionem imponere, nec ab aliis expectare corrigi legem.* quibus consonat illud Luciani: *Meliùs est è medio cursu recurrere, quàm malè currere.*

4 Firmatur hæc doctrina etiam Juris exemplis: Sic enim si laicus Patronus aliquem etiam idoneum ad beneficium præsentavit, potest ante institutionem ipsius adhuc alium præsentare. *c. Cùm autem.* 24. *de Jure Patron.* quia priori jus necdum fuit quæsitum, consequenter mutando consilium eidem non fit injuria.

5 Sic pariter Procurator ad negotia deputatus, re adhuc integra revocari potest. *l. Si Mandatum.* 15. *ff. Mandati.* Sicut etiam ad litem prosequendam constitutus, ante litis contestationem liberè revocari valet. *c. Quamvìs.* 2. *de Procurat. in* 6. Idque ex ratione jam allegata; quia videlicet nulli eorum fit injuria; cùm nullus eorum adhuc jus quæsitum habuerit. Ex qua eadem ratione, quia Reo non fit injuria, etiam Actor libellum jam oblatum ante litis contestationem licitè revocare, mutare & emendare potest. *l. Edita.* 3. *C. de Edendo.* Hinc

6 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Nemo potest suum consilium, consensum, resolutionem &c. mutare aut revocare, postquam alteri jus jam fuit quæsitum, & consequenter ex mutatione, seu revocatione consilii &c. injuria vel detrimentum eidem inferretur.* Ratio Regulæ est; quia Jure naturali & divino cautum est: *alterum non lædere, suum cuique tribuere. Instit. de Jur. & Just.* §. 3. quod idem *l. Justitia.* 10. §. 1. *ff. eod.* repetitur, & universali Juris *Regulâ* 74. *ff. de R. J.* firmatur: *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.*

Exempla Juris Regulam & sensum illius magìs declarantia & firmantia affert Glossa *hìc*, Dynus & Barb. quorum aliqua jam adduximus suprà declarando *Regulam* 21. *à n.* 8. quibus accedunt, quòd post publicatum scrutinium Vocales variare, & mutare non ampliùs valeant, cùm electo jus jam sit quæsitum. *c. Publicato.* 58. *de Elect.* Ex qua eadem ratione Patronus Ecclesiasticus mutare, & Superiori alium præsentare ampliùs nequit, postquam ei semel jam aliquem præsentavit. *c. Cùm autem.* 24. §. *Verùm si. de Jure Patron.* ubi etiam habetur, quòd idem facere nequeat Patronus laicus, excludendo priùs præsentatum, benè verò cumulando, seu addendo priori alterum juxta dicta suprà, & ampliùs declarata. *Lib. III. Tit.* 38. §. 3. 7

Quæritur II. Num, & quas Fallentias patiatur Regula XXXIII? Resp. à Glossa & aliis plures afferri, ex quibus etiam sunt illæ, quas jam retulimus contra *Regulam* 21. *à n.* 15. quibus addunt casum, quo filius paternam repudiavit hæreditatem, utpote qui re adhuc integra intra certum tempus, si mavult consilium mutare, & hæreditatem adire, adhuc potest. *l. fin. C. de Repud. hæredit.* junctâ *l. Si quis suus hæres.* 8. *ff. de Jure deliber.* & *l. Nonnunquam.* 8. *ff. de Collat. bon.* quamvìs frater cohæres exinde videatur pati detrimentum. Verùm si strictè loqui volumus, vix censentur propriæ Fallentiæ, cùm Regulæ adversari non videantur: hoc ipso enim quòd juxta dicta *n.* 2. Regula tunc tantùm procedat, quando alteri jus jam est quæsitum, & consequenter per mutationem ei infertur injuria; in prææallegatis autem casibus jus firmum alicui nedum sit quæsitum, legibus mutationem adhuc concedentibus, mutans consilium in memoratis casibus injuriam alicui inferre non censetur; quia, *qui utitur Jure suo, nulli facit injuriam,* per vulgaria: prout 8

prout etiam Glossa in *l. Nemo potest. ff. de Reg. Jur.* ad casum, quô filius priùs repudiat, & postea adit hæreditatem paternam, benè observat illis verbis: *Non dicitur, fratrem habere damnum, quod per injuriam denotatur: sed magìs dicitur non lucrari, inter quæ est differentia. arg. l. fin. §. 2. C. de Codicill.* ibi: *Non enim par, eadémque ratio videtur, amittere debita, & lucra non capere.*

REGULA XXXIV.

Generi per speciem derogatur.

SUMMARIUM.

1 SUmitur hæc Regula ex *l. In toto Jure. 80. ff. de Reg. Jur.* ibi: *In toto Jure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.* Consonat *c. 1. de Rescript.* & *c. Studuisti. de Offic. Leg.* ibi: *Speciale mandatum derogat generali.* Item *c. Pastoralis. 14. de Rescriptis.* ibi: *Cùm generali per speciale procul dubio derogetur.* cum concord.

Quæritur I. Quomodo hæc Regula in-
2 telligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum, λη *Genus & species* aliter à Juristis, aliter à Philosophis accipi. *Genus* quippe apud Juristas dicitur omne illud, quod plura sub se continet, sive dein hæc plura sint veræ species philosophicæ, uti homo, equus, leo, aquila &c. sive alia communia, v. g. vestis, lex, pecunia, &c. sive mera individua & singularia, sive aliæ partes aut res sub tali genere comprehensæ: ut proin in sensu Juridico etiam homo, equus, leo, & aliæ species philosophicæ dicantur *genus*, quia plura sub se continent individua, Petrum v. g. Paulum, hunc vel illum equum, leonem in individuo. Item *genus* sunt Vestimentum, fundus, frumentum, Rescriptum, mandatum, privilegium, contractus, actio &c. quia cuncta hæc continent sub se plura, uti *vestimentum* togam, pallium, indusium &c. *frumentum* triticum, hordeum, avenam &c. *fundus* agrum, hortum, vineam &c. *lex* divinam, naturalem &c. *rescriptum, mandatum* hoc vel illud in individuo &c.

Apud Philosophos verò ea, quæ non 3
nisi plura individua sub se habent, ùt est homo, equus &c. non genus, sed *species* dicuntur: *genus* verò, quod plures hujusmodi species, in sensu philosophico acceptas comprehendit, ùt animal avis &c.

Species in sensu Juristarum dicitur o- 4
mne illud, quod sub genere Juridico, plura continente, comprehenditur, etiamsi sit individuum, seu singulare, prout respectu hominis est Petrus, Paulus, respectu equi hic vel ille in individuo ac singulari. Taccin. hìc. *n. 1.* Strein. *n. 1.* Vocabularium Juris *v. Species.* Joan. Berchan. *in l. Rectè dicimus. ff. de Verb. Signif.* & alii. *arg. l. Mutuum. 2. pr. ff. de Rebus credit.* cum Concord.

Porro apud Juristas nomine speciei ve- 5
nit etiam illud, quod quidem tanquam commune plura continet, tamen minùs commune est, & pauciora sub se comprehendit, quàm aliud, cum quo hìc & nunc concurrit, ut proin idem sub diverso respectu & concurrentia in sensu Juridicò nunc genus, nunc species vocari valeat; utì si duæ sint leges generales, unà magis generalis quàm altera: tunc enim minùs generalis lex, respectu magìs generalis, speciei nomen habet, quamvis & hæc minùs

minùs generalis respectu legis singularis, seu particularis etiam *genus* vocetur. Decius in *l. In omni Jure. ff. de Reg. Jur.* Dyn. *hîc. n.* 8. *arg. cit. l. In omni Jure.* 80. *ff. de R. J. l. Sanctio legum. ff. de pœnis.* ibi: *Sanctio legum, quæ novissimè certam pœnam irrogat iis, qui legis præceptis non obtemperaverint, ad eas species pertinere non videtur, quibus ipsa lege pœna specialiter addita est, nec ambigitur in cætero omni Jure, speciem generi derogare.*

6 Cæterùm nil refert, an species præcedat, vel sequatur legem, seu priùs vel postea sit constituta; semper enim procedit Regula, quòd generi per speciem derogetur. Dynus *hîc. n.* 4. Pech. *n.* 7. Taccin. *n.* 4. Strein. *n.* 2. Decius *l. cit. n.* 7. quia ratio Regulæ in utroque casu locum habet, uti patebit ex n. 8.

7 Quid autem sit & dicatur species in sensu philosophico, dictum est supra n. 3. His Notatis

8 Resp. ad quæstionem n. 2. positam; Regula præsens intelligenda est de genere & specie in sensu Juridico hactenus declarato, ita ut verus illius sensus hic sit: *Quando duæ dispositiones sibi contrariæ concurrunt, illa, quæ specialis est, derogat generali, & si ambæ communes sunt, una tamen magis, altera minùs talis, ea, quæ minùs communis, sicque species est, derogat magis communi tanquam generi in eo tamen duntaxat, in quo specialis generali, vel minùs communis magis tali contraria existit.* Per Regulas & Jura hactenus allegata. Ratio & finis Regulæ est teste Barb. hîc n. 2. & communi Doctorum, ut discordantes species & genus, quantùm possibile est, concordentur, juxta universale Juris præscriptum *c. Cùm expediat.* 29. *de Elect. in* 6. ibi: *Cùm expediat concordare Jura Juribus, & eorum correctiones (si sustineri valeant) evitari;* quod melius fieri non potest, quàm si, uti vult Regula, species generi in eo duntaxat, ubi eidem contraria est, derogare dicatur, salvâ in reliquo utriusque naturâ & proprietate verborum: eô ferè modô, quô fit in Regula aliqua universali, & ejus Exceptione seu Fallentia, ubi Regula stat locô generis, & Exceptio seu Fallentia locô speciei, quæ derogat Regulæ in eo, ubi est eidem contraria.

9 Regula sic explicata procedit in plurimis, prout post Dynum *hîc. n.* 1. *& seqq.* observat Gloss. *hîc.* Decius *loc. cit.* & alii; uti in Legibus & statutis: in Rescriptis & mandatis: in Legatis & ultimis voluntatibus: In Contractibus: & universaliter in cunctis dispositionibus, ubi specialis contraria existit generali, prout patebit adducendo de singulis exempla ex Jure desumptis: Et quidem

Loquendo de Legibus & statutis, certum est, quòd lex specialis deroget generali in eo, in quo sibi sunt contrariæ, uti constat ex innumeris locis utriusque Juris, v. g. in Titulo *de Testament.* ubi leges speciales de Testamentis militum, ad pias causas derogant dispositioni generali de Testamentis in eo, quo sibi sunt contrariæ; eô semper salvô, ut in reliquis maneat concordia. *arg. cit. c. Cùm expediat. de Elect. in* 6. & *l. Præcipimus.* 32. §. *fin. C. de Appellat.* ibi; *Quidquid hac lege non videtur expressum, veterum legum, constitutionúmque Regulis omne relictum intelligant.* 10

De Rescriptis & mandatis Principum 11 exemplum habes in *c. Studuisti.* 2. *de Officio Legati.* ubi specialis alicujus causæ delegatio per speciale Rescriptum Episcopo facta derogare dicitur delegationi universali ad omnes causas, quam vi literarum Apostolicarum habet legatus à latere, in tota, quam commissum possidet, provincia: additâ illâ ratione: *cùm mandatum speciale deroget generali.*

De Contractibus exemplum est in casu, 12 quô in venditione prædii contrahentes expresse renuntiant beneficio. *l. Rem majoris.* 2. *C. de Rescind. Vendit.* vi cujus generaliter conceditur contractûs rescissio, vel resarcitio pretii, si pars in eo ultra dimidium læditur; nulli enim contrahentium ad rescissionem contractûs, quasi ex dolo initi, venire conceditur, quia per clausulam specialem generali derogatur *l. Doli.* 119. *ff. de V. O.* ibi: *Doli clausula, quæ stipulationibus subjicitur, non pertinet ad eas partes stipulationis, de quibus nominatim cavetur.* Dynus hîc. n. 14. ubi adhuc aliud exemplum ponit.

De Legatis exemplum ponit Dynus 13 *hîc n.* 2. Taccin *n.* 6. Si penus in genere legatur Petro, & vinum in specie legatur Paulo, huic debetur vinum, etiamsi vinum sub penu contineatur. *l. Qui penum.* 3. *ff. de penu legat.* Idem est, si Titio vestimenta in genere, & Sophiæ vestis muliebris legatur; hæc enim etsi sub vestimentis in genere contineatur, Sophiæ debetur textu expresso *l.* 1. *pr. ff. de Auro & Argento Legato:* ibi: *Si alii vestimenta, alii vestis muliebris separatim legata sit, detractis muliebribus, & ei adsignatis, cui specia-*

specialiter legata sunt, reliquum alteri debetur. Ratio utriusque est; quia *generi per speciem derogatur.* Advertit tamen benè Dyn. *hìc n.* 2. præfata & similia exempla intelligenda esse, si genus uni, & species alteri legetur: non verò si alicui priùs genus, & postea eidem una vel plures species sub eodem genere contentæ legarentur; quia tunc generi per speciem non derogaretur, sed per hanc illud magis firmaretur, & legatarius utrumque obtineret.

14 De Testamentis post Dynum *n.* 12. ponit Strein *n.* 1. exemplum: Si quis patrem & filium in certa bonorum parte in solidum instituit, ac invicem substituit? in reliquis verò partibus alios hæredes instituit, & tandem universaliter sic concludit: Omnes invicem substituo: in hoc casu sub hac ultima generali substitutione pater & filius, utpote certa parte specialiter invicem substituti, non continentur. *l. Cohæredi.* 41. §. 5. *ff. de Vulg. & pupill. substit.*

15 Tandem procedit in omni materia, ubi specialis dispositio contraria est generali. Barbos. *de Axiom. Juris. axiomate* 107. *n.* 3. Surdus. *Consil.* 56. *n.* 1. Navarr. *Consil.* 7. *n.* 5. Tusch. *Lit. G. Concl.* 16. *n.* 5. quia eadem ubique est ratio Regulæ.

16 Objicitur contra Regulam *c. Ex parte.* 12. *de Offic.* delegati. ubi priori generali Rescripto de conferendo Clerico N. Archidiaconatu in Ecclesia vacaturo, non derogatur per rescriptum speciale de conferenda Clerico R. Archidiaconatûs dignitate. Resp. cum Glossa, tum *cit. c. Ex parte.* tum *hìc*, quòd ibidem, si benè intueamur, utrumque Rescriptum fuerit speciale; quia primum rescriptum tantùm ad unum beneficium restringebatur, fuitque purificatum in specie, id est, in prima dignitate proximè vacatura.

17 Quæritur II. An? & quas Fallentias Regula XXXIV. habeat? Resp. Eam inter alia fallere in sequentibus, & quidem *primò* Fallit in Privilegiis; quia Rescriptum speciale non præjudicat privilegio generali, nisi de eo fiat expressa mentio, & derogatio. Barb. *loc. cit. n.* 26. Tusch. *loc. cit. concl.* 36. *n.* 99. Gloss. in *c. Cùm Ordinem. de Rescript.* & *hìc*, *arg. cit. c. Cùm Ordinem.* ibi: *Non facta mentione Cisterciensis Ordinis.*

Quinimmò etiam secundum privilegium speciale non tollit primum generale eidem contrarium, nisi expressa derogationis fiat mentio, ùt ait Gloss. *hìc.* ℣. *Generi. arg. c. Veniens.* 19. *de Præscript.* ibi: *Non obstante privilegio Clementis Papæ, per quod privilegio suorum Antecessorum non extitit derogatum; cùm de ipsis nullam fecerit mentionem.* 18

Nec dicas: Rescriptum speciale derogat generali, sive sit secundum, sive primum: ergo idem dicendum de Privilegio. Resp. enim Gloss. *hìc.* negando paritatem; quia *arg. c. Veniens.* 19. *de Præscript.* & *c. Decet.* 6. *de Reg. Jur. in* 6. *cum Concordant.* semper valet primum privilegium, sive sit generale, sive speciale, si in secundo non tollatur expressè. Ratio disparitatis est inter Rescriptum & Privilegium; quia per primum privilegium etiam generale consequitur quis Jus plenum: per primum rescriptum generale verò non acquiritur plena jurisdictio in speciebus. *arg. c. Pastorale. de Rescript.* nam ante expressionem personarum vel rerum delegatus solùm in habitu habet jurisdictionem, non verò in actu, & ideò faciliùs tollitur prius rescriptum, quàm privilegium. 19

Fallit *secundò*, quando genus in una tantùm specie verificatur, & consequenter hæc illi contraria non est, quia tunc genus pro specie reputatur. Barb. *loc. cit. n. fin.* Menochius. *Consil.* 71. *n.* 23. *arg. l.* 2. *ff. de Liber. & posthum.* cum Concord. 20

Fallit *tertiò*, si species præcisè adducitur pro majori declaratione generis. Barb. *loc. cit. n.* 22. Tusch. *lit. G. Consil.* 36. *n.* 103. Ratio est; quia ibi nulla intervenit contrarietas. 21

Fallit *quartò*, & quidem universaliter, quando per genus jam est quæsitum jus tertio; tunc enim generi per speciem non derogatur, nisi exprimatur. *arg. c. Super eo.* 15. *de Offic. delegat.* & *l. qui Generaliter.* 2. *ff. qui potior. in pign. hab.* Gloss. *in cit. c. Super eo.* ℣. *Intent.* & Marginalis. *hìc.* Exemplum esto: quando quis alicui creditori generaliter omnia sua bona per hypothecam obligavit, & postea cuidam prædium aliquod in specie hypothecavit, non derogat hypotheca specialis hypothecæ generali; quia prior 22

prior creditor per generalem hypothecam in cuncta bona debitoris jus eatenus acquiſivit, quatenus non ampliùs in poteſtate debitoris eſt, aliquod ex ſuis bonis alteri per ſpecialem hypothecam obligare, & per hanc ſupervenientem creditoris prioris jus lædere, ejúsque conditionem facere deteriorem, textu claro *l. Si generaliter. 6. C. qui potior in pign. hab.* ibi: *Si generaliter bona ſint obligata, & poſtea res alii ſpecialiter in pignus detur &c. non oportet te ab eo, qui poſtea credidit, inquietari.* junctâ *l. qui generaliter. 2. ff. eod.* ubi idem repetitur.

REGULA XXXV.

Plus ſemper in ſe continet, quod eſt minus.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde deſumpta? & quibus concordet?*
2. Plus & minus *diverſimodè ſumitur.*
3. *Ad præſens ſumitur* plus *in quantitate & toto. Ponitur verus ſenſus Regulæ. ibid.*
4. *Procedit Regula in plurimis, uti ultimis voluntatibus:*
5. *In Contractibus:*
6. *In ſententiis & Judiciis.*
7. *Solvitur objectio. & duobus ſeqq.*
9. *Regula affirmativè, non item negativè procedit.*
10. *Solvitur objectio de contractibus.*
11. *Solutio univerſalis.*
12. *Fallit Regula in volente non totam, ſed partem hæreditatis adire. Nemo partim teſtatus, partim inteſtatus decedere poteſt. Ibid.*
13. *In generali mandato non includuntur ea, quæ ſpeciale mandatum exigunt.*

1 REgula hæc deprompta habetur ex *l. In eo, quod plus. 110. ff. de Reg. Jur.* ibi: *In eo, quod plus ſit, ſemper ineſt minus.* & *l. In toto. 113. ff. eod.* ibi: *In toto & pars continetur:* cui ſuô modo concordant etiam plures aliæ Juris Regulæ, veluti 53. *de R. J. in 6.* ibi. *Cui licet, quod eſt plus, licet utique, quod eſt minus.* Item 80. *eod. Tit. In toto partem non eſt dubium contineri.* Item Regula, *Non debet. 21. ff. de Reg. Jur. Non debet, cui plus licet, quod minus eſt, non licere.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? Ante reſponſionem Notandum cum Barb. *hìc. n. 1.* & aliis, *plus & minus* aliquid diverſimodè eſſe & dici: & quidem primò in quantitate, uti in ſumma, ſive numero, in menſura & in pondere reſpectu minoris. *l. 1. §. Si ſtipulanti. ff. de Verb. Oblig.* in quo ſenſu decem *plus* eſt reſpectu quinque: quinque menſuræ *plus* ſunt, quàm duæ &c. Secundo in toto, quod *plus* eſt, quàm quævis pars totius, quæ in eo continetur, & ſemper contineri cenſetur juxta cit. Regul. *In toto. ff. de Reg. Jur.* in quo ſenſu domus *plus* eſt, quàm quævis pars illius v. g. tectum, paries. *l. Eum qui ædes. 23. ff. de Uſucap.* Tertiò in genere reſpectu ſpecierum. *l. Si Chorus. 79. pr. ff. de Legat. III.* Quartò in qualitate; in quo ſenſu *plus* eſt obligatio pura, vel in diem, quàm conditionalis. *§. Fidejuſſores. 5. ꝟ. Item. Inſtit. de fidejuſſ.* Hôc notatô

Reſp. I. Regula intelligenda eſt duntaxat de τῷ *plus & minus* prout ſumitur in primo & ſecundo ſenſu, de *plus* in quantitate & toto integrali: uti cum aliis loc. cit. benè obſervat Barboſ. Quare verus Regulæ ſenſus hic eſt: *Quantitas major ſive in ſumma & numero, ſive in pondere aut menſura ſemper in ſe continet quantitatem minorem: Et quodlibet totum ſemper in ſe continet ſui partem.* Ratio Regulæ non tam ex Jure, quàm ex lumine naturali evidenter patet, uti benè obſervant Barb. *loc. cit. n. 2.* Tuſch. *Tom. 7. Lit. S. Concluſ. 885.* & alii. Absque omni enim probatione per ſe naturaliter conſtat, plus eſſe centum, quàm viginti, indéque centum, quod plus eſt, continere in ſe viginti, quod minus eſt: conſequenter eum, qui habet, promiſit, debet, aut dedit centum, habere, promiſiſſe, debere, & dediſſe etiam viginti. Sic pariter lumine naturali evidens eſt, totum aliquod plus & majus quid eſſe, quàm hujusmodi totius partem, ac propterea in toto contineri totius partem: cùm impoſſibile ſit, ſubſiſtere, vel conſiderari poſſe totum ſine ſui parte, prout benè diſcurrunt Doctores citati. 3

Verùm

4 Verùm quantumvis lumine naturali nota sit Regula & sensus illius, tamen pro applicatione practica declaratur, & firmatur etiam variis Juris exemplis à Glossa hic, Dyno, Peckio, Strcinio, Taccino adductis, quia ferè ubique, uti in ultimis voluntatibus, sententiis, probationibus, & in quavis dispositione locum habet, uti patet ex verbo *semper*, & notant Doctores citati: sic enim in ultimis voluntatibus si quis intendens alicui legare quartam bonorum partem ex errore scripsit dimidiam, debetur ei quarta pars, quæ dimidiæ, quæ plus importat, inest. *l. Qui quartam.* 15. *ff. de Legat. I.* & *l. Quoties.* 9. §. *Sed si majorem. ff. de Hæred. instit.* Item si quis absolutus est à petitione universali v. g. petitione hæreditatis, gaudet etiam exceptione rei judicatæ contra petentem partes aliquas hæreditatis in singulari. *l. Julianus.* 3. *l. Si quis cùm totum.* 7. *ff. de Except. rei judicatæ.* quia *plus*, id est, tota hæreditas continet in se minus, quod est quævis pars hæreditatis in specie.

5 Sic in contractibus, si alicui stipulanti viginti, alter decem respondeat, non nisi de decem erit obligatio textu claro *l.* 1. §. 4. *ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Si stipulanti mihi decem, tu viginti respondeas, non esse contractam obligationem nisi in decem constat. E contrario quoque si, me viginti interrogante, tu decem respondeas, obligatio nisi in decem non erit contracta; licèt enim oportet congruere summam, attamen manifestissimum est, viginti & decem inesse.*

6 Sic etiam in sententiis & judiciis, si quis absolutus est à petitione totius, absolutus etiam videtur à quavis parte fundi, ita ut petenti aliquam partem fundi obstet exceptio rei judicatæ. *cit. l. Si quis cùm totum.* 7. *ff. de Except. rei judicat.* quia pars tanquam quid minus continetur in toto, utpote quod plus est. Sic si inter tres conjudices vel arbitros unus in quindecim, alius in decem, tertius in quinque condemnat, sententia in quinque valebit; quia in hac parte omnes conveniunt, cùm hæc tanquam *minus* quid tam in decem, quàm quindecim, utpote *plus*, verè contineantur. *l. Diem proferre.* 27. §. *Si plures.* ff. *de Recept. qui Arbitr.* junctô *c.* 1. *de Arbitr. in* 6. ibi: *Licèt cùm unus in quindecim, alius in decem, tertius verò in quinque pronuntiant, illius, qui dixit de Summa minore (cùm in illa omnes concordes existant) sententia efficax censeatur.*

Objicitur autem contra Regulam 1. *c. Cui de non.* 27. *de Præbend. in* 6. ubi apertè habetur, quòd ei, cui mandatur integra, vel certi valoris præbenda conferri, non possit vi talis mandati Apostolici aliqua dimidia, vel minoris valoris præbenda conferri, etiamsi talis esset contentus. Resp. cum Gloss. *hîc.* id provenire ex forma mandati, quæ exactè est observanda. *c. Cùm dilecta.* 22. *de Rescript.* Unde in *cit. c. Cui de non.* in fine suæ Constitutionis Papa rationem subdit: *Non enim hujusmodi mandata (quorum fines diligenter observari oportet) debent ad casus alios, quàm expressos extendi.* Accedit, quod Regula procedat duntaxat, quando minus se habet ut pars illius, quod est majus: non verò quando plus & minus sunt species separatæ, uti sunt duæ præbendæ, quarum una majoris, altera minoris valoris est Dyn. *hîc. ad finem.* Pirh. *de Præbend. n.* 267. 7

8 Objicitur 2. Quando alicui conceditur merum imperium ùt latrunculatori, non censetur ei concessa cognitio de re pecuniaria *l. Solemus.* 61. §. *Latrunculator.* ff. *de Jud.* Ergo *plus*, quod hîc est merum imperium, non continet in se *minus*, quod hîc est cognitio causarum civilium. Resp. ùt supra cum Dyno *hîc n.* 6. merum imperium, & cognitionem causarum civilium non se habere ùt totum & partem, sed ùt duas species distinctas & separatas *arg. l. Imperium.* 3. ff. *de Jurisdict.* quarum una, etsi major, non continet minorem, sed potiùs dum una nominatim conceditur, altera denegata videtur. *arg. cit. l. Solemus.* 61. junctâ *l. Si ita quis.* 21. & *l. Cùm ex filio.* 39. ff. *de vulgar. & pupill. substit.*

9 Objicitur 3. Ex eo quòd Caio viginti non debeam, haud sequitur, quin eidem sim obligatus ad decem tanquam minus & partem contentam in viginti. Resp. Glossa marginalis *hîc*: Regula procedit, si *affirmativè* proferatur, v. g. debeo Caio viginti: ergo eidem & decem debeo: non item si negativè proferatur, v. g. non debeo Caio viginti, ergo non decem. Et quamvis Covarr. *Lib. I. Var. Resolut.* ex pluribus Doctoribus responsum Glossæ controversum reddat, tamen addit: etiamsi, an verum sit, majori summæ affirmativæ inesse minorem, controvertant DD. tamen manifestum est, majori summæ negativè prolatæ minorem nec naturaliter nec civiliter inesse.

Obji-

10 Objicitur 4. §. *Praeterea*. 5. *Instit. de Inutil. stipulat.* ubi si stipulanti decem, promittantur quinque, inutilis reputatur stipulatio, ibi: *Praeterea inutilis est stipulatio &c. si quis decem aureos à te dari stipulatur, tu quinque promittas.* cùm tamen quinque in decem contineantur. Resp. stipulationem inutilem solùm esse quoad illa ex decem quinque, ad quae promissor stipulanti non consensit, quoad sola quina autem, quae promisit, validam esse stipulationem *l.* 1. §. 4. *ff. de Verb. Oblig.* per textum *n.* 5. citatum.

11 Plures alias objectiones adducit & solvit Glossa in *l. Non debet cui. ff. de R. J.* & universaliter facilè solvuntur, respondendo, quòd exempla ex Jure in contrarium adducta non loquantur de *plus* & *minus* in quantitate, vel toto, circa quod haec Regula solùm est intelligenda per dicta *n.* 3. vel aliter rem se habere ex defectu consensûs: vel adesse specialem Juris dispositionem, consequenter in ea fallere Regulam.

Quaeritur II. An? & quibus Fallentiis subjaceat Regula XXXV. Resp. Eam fallere 1. in casu quo haeres institutus non totam haereditatem, sed unam vel alteram duntaxat partem illius adire, ac reliquum repudiare vult; quamvis partes haereditatis in hac tota contineantur, tamen Jura expressè volunt, ut vel totam adeat, vel penitus abstineat, ne quis partim testatus, partim intestatus decedere videatur. arg. *l. Sed et si.* 2. *ff. de Acquirend. haered.* & *l. Jus nostrum.* 7. *ff. de R. J.* ibi: *Jus nostrum non patitur, eundem in paginis & testato & intestato decessisse, earumque rerum naturaliter inter se pugna est, testatus, & intestatus.* 12

Fallit 2. In Procuratore generaliter constituto, utpote qui non admittitur ad ea, in quibus speciale exigitur mandatum. *c. Qui ad agendum. de Procurat. in* 6. licèt caeteroquin *semper generalibus specialia insint. l. Semper.* 147. *ff. de Reg. Jur.* 13

REGULA XXXVI.

Pro Possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde proveniat? & quibus concordet?*
2. *Finis Regulae est, avertere fraudem possidentium, & damnum eorum, ad quos res pertinet.*
3. *Intelligenda est tam de bonae, quàm malae fidei possessoribus.*
4. *Ac etiam de illis, qui possidere dolò omiserunt.*
5. *Item de illis, qui non quidem dolò, latâ tamen culpâ possessionem deseruerunt, vel acquirere omiserunt.*
Lata culpa, & dolus aequiparantur in civilibus. Ibid.
6. *Dolò, vel latâ culpâ possessionem deserens, vel illam non acquirens habetur possessor* in sui damnum, *non* in sui commodum.
7. *Dolus non praesumitur, sed probari debet: Probatur ex conjecturis.*
8. *Ponitur verus sensus Regulae.*
Fraus & dolus nulli patrocinari debet. *Ibid.*
9. *Fictione Juris censentur aliqua esse, quae non sunt.*
10. *Contra illum, qui actu adhuc malè possidet, datur actio directa: & contra illum, qui fictione Juris pro tali habetur, actio utilis.*
In quo differant hae actiones? Ibid.

1 DEsumitur haec Regula ex *l. qui dolo.* 131. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Qui dolò desierit possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessore dolus est.* Cui concordat *l. Parem esse.* 150. *ff. eod. Parem esse conditionem oportet ejus, qui quid possideat, vel habeat, atque ejus, cujus dolò factum est, quò minùs possideret, vel haberet.* Item *l. Ad ea.* 157. *ff. eod.* ibi: *Semper, qui dolo fecit, quò minùs haberet pro eo est habendus, quasi haberet.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? quid principaliter intendat? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam intelligendam de dolo malo, & principalem finem illius esse, avertere fraudes possidentium, ne dolosè possessionē deserentes illis injustè noceant, ac praejudicent, qui rem à possessore justè vindicare intendunt. Quando enim malae fidei possessor rem ad alium pertinere, huncque eam vindicare velle advertens, illam absumit, destruit, vendit, distrahit, ne ùt possessor conveniri valeat, & eam subinde etiam cum fructi-

fructibus restituere teneatur, dolosè possessionem deserit, alter injustè præjudicat, & nocet, indéque fictione Juris adhuc pro possessore habetur, quatenus ùt talis vindicatione rei conveniri possit, *l. Sin autem.* 27. §. 3. *ff de Rei Vind.* actione saltem utili, quâ petitur, ut rem suam, quam alter possidere dolô desiit, & distraxit, ab eis, ad quos pervenit, distrahens iterùm recuperet, & restituat, vel si id præstare nequeat, (quia forsan res jam est destructa) ad æstimationem condemnetur. *l. Qui restituere* 68. ℣. *Si verò. ff. de Rei Vind.* Hinc benè ad propositum Glossa: *Si tu possedisti rem meam, eámque tu dolò possidere desiisti, eò quòd datâ operâ ad me fraudandum possidere desiisti, adhuc possum agere contra te rei vindicatione, ac si rem etiamnum possideres. Et quidem si possis rem recuperare à novo possessore, teneberis recuperare, mihique restituere: si minùs, Judex te condemnabit ad æstimationem pretii.* Ratio est; quia *fraus & dolus nemini debet patrocinari c. Sedes.* 15. & *c. Ex tenore.* 16. *de Rescript.*

3 Rursus intelligenda est Regula non tantùm de malæ, sed etiam bonæ fidei possessore; nam & hîc in sui damnum pro possessore fictione Juris habetur, & pro restitutione convenitur (intellige, nisi jam legitimè præscripserit) si rem possidere dolô desiit. Strein *hîc n.* 2. & alii. textu claro *l. Si bonæ.* 12. *ff. de Noxal. act.* ibi: *Si bonæ fidei possessor eum servum, quem bona fide possidebat, dimiserit, ne agi cum eo noxali ex causa possit, obligari eum actione, quæ datur adversus eos qui servum in potestate habent, aut dolò fecerint, quò minùs haberent, quia per hoc adhuc possidere videtur.*

4 Ulteriùs intelligenda est non tantùm de illo, qui verè possedit, & dolô desiit possidere, sed etiam de illo, cujus dolô factum est, ne possideret rem, & ne ut possessor conveniatur, ac condemnetur. *l. Is, qui.* 69. *ff. de Rei vindic.* ibi: *Is, qui dolô fecit, quò minùs possideret, hoc quoque nomine punitur.* & *l. Ad ea.* 157. *ff de Reg. Jur.* cujus textum *n.* 5. allegavimus, junctâ *l. Sed etsi.* 25. §. 8. *de Hæredit. petit.* ibi: *Nam & is, qui dolò fecit, quò minùs possideret, ut possessor condemnatur: accipies, sive dolò desierit possidere, sive dolo possessionem noluerit admittere.* Subaudi, si in eo est causâ, ut ex contractu, vel quasi contractu teneatur possidere.

5 Procedit etiam Regula in casu, quô quis non quidem ex vero dolo, attamen ex culpa lata rem possidere desiit, aut possessionem illius non acquisivit; nam & talis rei vindicatione, actione utili conveniri potest ad æstimationem rei culpabiliter amissæ, vel non possessæ. Strein *hîc. n.* 2. Bart. in *l. un. C. de Alienat. jud. mut. caus.* & alii. *l. Si culpa.* 63. *ff. de Rei vind.* ibi: *Si culpâ, non fraude quis possessionem amiserit, pati debet æstimationem.* Ratio est; quia (exceptâ causâ criminali. *l. In lege.* 7. *ff. ad Leg. Cornel. de Siccar.*) culpa lata, utpote dolo proxima, ordinariè æquiparatur dolo. *arg. l. Mulier.* 22. §. 3. *ff. ad S. C. Trebell.*

Porrò, quod hactenus dictum est, eum, 6
qui dolô, aut lata culpâ possidere desiit, aut acquirere omisit, fictione Juris haberi pro possessore, intelligi debet *in sui damnum,* quatenus videlicet ut possessor possit rei vindicatione, directa vel utili actione conveniri ad restitutionem, vel æstimationem rei; non verò *in sui commodum,* ut tanquam possessor habitus aliquod commodum inde sentiat. Dyn. *hîc. n.* 3. Vivian. *hîc.* Strein *hîc. n.* 3. *arg. l. qui dolò. ff. de R. J.* ne aliàs ex iniquitate commodum reportet contra *c. Ex parte. de Rescriptis.*

Cæterùm notandum, quòd dolus non 7
præsumatur, sed probari debeat. Dyn. *loc. cit. n.* 4. *l. Quoties.* 18. §. *Qui dolo. ff. de Probat.* Probatur autem dolus ex conjecturis *c.* 2. *de Renunt. in* 6. ut si, postquam jam oblatus fuit libellus, vel quòd illum offerre vellet, insinuatum est possessori, & multò magis si hic jam fuit citatus, aut jam esset contestaturus litem, & tamen desineret possidere, præsumitur dolô desinere. Dyn. *hîc. n.* 4. *arg. l. Quædam.* 9. §. *Nihil. ff. de Edendo.* cum Concordant.

Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: 8
Qui rem aliquam bonâ vel mala fide possidet, eamque ab alio vindicandam advertens, illam dolo malo, aut lata culpâ possidere desinit, eandem consumendo v. g. vel destruendo, aut in alium distrahendo, pro possessore adhuc in sui damnum habetur, & ut talis pro restitutione, vel æstimatione rei conveniri potest. Per Jura hactenus allegata, & Ratio est; quia aliàs ex fraude & dolo quis commodum, & innocens incommodum ac præjudicium frequenter reportaret contra *c. Sedes.* 15. & *c. ex tenore.* 16. *de Rescript.* ibi: *Fraus & dolus alicui patrocinari non debent.* junctâ *l. Ne ex dolo.* 12. *ff. de dolo malo.*

9 Exigua est contra Regulam objectio, quod possessio sit facti. l. 1. pr. & §. 1. ff. de Adquir. possess. ergo *non possessio*, quæ per desertionem evenit, eidem comparari, & *possessor* ac *non possessor* æquiparari, pro eodémque haberi nequeunt. Resp. enim, non possunt æquiparari naturaliter, conceditur, fictione Juris in ordine ad obtinendos eosdem effectus, negatur. Hinc in Jure plura similia habentur exempla: sic enim *l. 2. C. de Impub. substit.* Pater & filius quoad effectus pro una, eadémque persona sumuntur. Et *c. Ad audientiam. 15. de Cleric. non resid.* Clericus in servitiis Episcopi absens habetur pro præsenti, ac Monachus vivus pro mortuo reputatur. *can. Placuit. 8. cau. 16. q. 1.* ibi: *quia mundo mortuus est, Deo autem vivit. cum Concord.*

Non majoris difficultatis est illa, quâ 10 dicitur: Contra possessorem rei actualem datur actio directa, contra eum verò, qui dolô desiit possidere, actio tantùm utilis: ergo æquiparari nequeunt. Resp. quòd etsi actio directa & utilis origine differant, in effectu tamen ad propositum obtineant idem, solâ illâ cum differentiâ, quod actione directâ semper res ipsa apud possessorem adhuc existens vindicetur: actione verò utili id obtineatur, ut res in alterum distracta per dolosè distrahentem iterum recuperetur, & restituatur in natura, aut si fieri ampliùs nequit, re forsan jam destructâ, æstimatio illius præstetur. *l. qui restituere. 68. §. Si verò. ff. de Rei vind.*

REGULA XXXVII.

Utile per inutile non debet vitiari.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. Utile & Inutile *quid?*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Valde latè procedit.*
5. *Declaratur exemplis, & quatuor seqq.*
   Donatio ultra 500. Solidos valet saltem quoad 500. Ibid.
6. *Plura promittenti, quàm fuit petitum valet quoad minus.*
7. *Superflua verba non vitiant scripturam.*
8. *Electio valida non vitiatur per invalidam confirmationem.*
9. *Quid de Alienatione bonorum Ecclesiasticorum?*
10. *In Testamento utile per inutile non vitiatur.*
11. *Ponuntur Fallentiæ usque ad n. 20.*
   Fallit universaliter in iis, quæ separari non possunt.
12. *Probatur ab exemplis.*
13. *Testimonium & Instrumentum in uno falsum, censetur ex toto falsum.*
   Fides est inseparabilis. Ibid.
14. *Error gramaticalis, vel in stylo curiæ vitiat totum Rescriptum.*
15. *Fallit Regula etiam in sententiis.*
16. *Et Actibus legitimis.*
17. *Electio Ecclesiastica non admittit laicum.*
18. *Ex duobus delegatis, unô recusatô, alter procedere non potest.*
19. *Locatio Rerum Ecclesiasticarum ultra triennium ex integro est invalida.*
20. *Regula est:* Utile per inutile vitiatur in separabilibus.

1 Regula isthæc desumitur ex *l. 1. §. 5. ff. de Verb. Obl.* ibi: *Duæ sunt quodammodo stipulationes, una utilis, alia inutilis, neque vitiatur utilis per hanc inutilem.* cum Concordant. à Glossa citatis *hîc.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. Quamvis nonnulli cum Baldo. *lib. 2. Feud. Tit. 34. ℣. Similiter.* putent per *utile* hîc intelligi omne & solum illud, quod spectatâ naturâ rei, de qua agitur, & dispositione legis validum, aptúmque est ad validè agendum; per *Inutile* econtra illud, quod ad validè agendum invalidum, & ineptum est; tamen, quia multa sunt, quæ ad valorem actûs non requiruntur, & tamen *utilia* censentur: & multa, quæ valorem non destruunt, & nihilominus *inutilia* reputantur, uti patebit ex infrà allegandis exemplis; ideò, loquendo in latiori sensu per *Utile* hîc omne illud intelligi volunt alii, quod vel ad valorem rei, de qua agitur, requiritur, aut ad eundem servit, vel aliàs pro eadem re, etiam abstrahendo à valore, pro meliori, firmiori, aut securiori illius esse, conducens & aptum est: Per Inutile verò illud intelligi, quidquid contra legem, vel aliàs ad naturam rei, de qua agitur, & valorem illius ineptum est. Taccin. *hîc.* Strein *hîc. n. 1.* Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Quidquid ex se, sive de Jure validum, vel aliàs ad efficiendam, firmandam, aut assecurandam rem aptum & conducens est, valorem & vim suam non amittit adjunctione, vel accessione alicujus de Jure prohibiti aut invalidi, vel aliàs inepti.* Ratio est; tum quia communis agentium & contrahentium mens ac intentio est, ut ea actuum suorum fiat interpretatio, quatenus potiùs valeant, quàm pereant, vel nullius valoris existant: consequenter si quid inutile actibus eorum admisceatur, ab eis amoveatur, vel pro non adjecto habeatur, ut in reliquis actus suum valorem retineant. *c. Abbate.* 25. *de Verb. Signif.* & *l. Quoties.* 12. *ff. de Reb. dub.* ibi: *Quoties in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quàm pereat.* junctâ *l. Sancimus.* 34. *C. de Donat.* Tum quia nisi hoc observaretur, & per quodvis inutile semper vitiaretur utile, plurimi actus aliàs subsistentes, invalidi existerent non sine confusione & præjudicio humani commercii. Vivian. *hic.* Strein. *n.* 1.

4 Regula hæc latissima est, & frequentissimè in praxi observanda venit, hoc ipso, quòd ferè in omni tam Ecclesiastica & spirituali, quàm profana materia, cunctisque actibus locum habeat, si, ùt persæpe fit, eis quid inutile ac superfluum, ad rem non pertinens vel ineptum admisceatur, adeò, ut teste Dyno *hic. n.* 1. hujus Regulæ inveniantur innumerabilia Juris exempla, ex quibus patet, per adjectionem alicujus inutilis actum, cæteroquin validum, non invalidari, consequenter utile per inutile non vitiari. Plurima hujusmodi exempla adducit Glossa *hic*, Dynus & alii; ex quibus nos quoque pro majori declaratione & intelligentia Regulæ aliqua hic subjungimus.

5 Sic enim *primò:* Donatio profana inter vivos 500. solidos excedens, & sine insinuatione apud Judicem facta, non vitiatur, seu invalidatur quoad summam à Jure permissam, sed quoad excessum duntaxat. textu claro *l. Sancimus.* 34. *C. de Donat.* ibi: *Si quid autem suprà legitimam definitionem fuerit donatum, hoc, quod superfluum est, tantummodo non valere: reliquam verò quantitatem, quæ intrà legis terminos constituta est, in suo robore perdurare, quasi nullò penitus aliô adjectô, sed hoc pro non scripto, vel non intellecto esse credatur.* Et infrà: *Exceptîs donationibus tam Imperialibus, quàm his, quæ in piissimas causas procedunt.* De hujusmodi donatione ampliùs vide *Lib. III. Tit.* 24. §. 1. *de Donat.*

Secundò in Stipulationibus & contractibus, in quibus plus spondetur, quàm petitur; nam ut dicitur *l.* 1. §. *Si stipulanti. ff. de V. O.* ibi: *Si stipulanti mihi decem, tu viginti respondeas, non esse contractam obligationem nisi in decem, constat.* & infrà. §. *Sed si: Si mihi Pamphylum stipulanti, tu Pamphylum & Stychum spoponderis, Stychi adjectionem pro supervacuo habendam puto; nam si tot sunt stipulationes, quot corpora, duæ quodammodo sunt stipulationes, una utilis, alia inutilis: neque vitiatur utilis per inutilem.* 6

Tertiò, quando verba superflua, inutilia, vel inepta scripturis, contractibus, vel aliis actibus admiscentur, actum non vitiari aut annullari certum est. *l. Testamentum.* 17. *C. de Testam.* ibi: *Cùm superflua non noceant.* & *l. Verba superflua.* 37. *C. de Donat.* ubi, postquam prohibitum fuit, adhibere verba superflua, deciditur, quod si tamen quisquam *per verbositatem* superflua verba adhibuerit, actum non vitiari. junctâ *l. Non solent.* 94. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non solent, quæ abundant, vitiare scripturas.* 7

Quartò: in Electionibus; Electio enim canonicè & validè facta non invalidatur per supervenientem illius confirmationem invalidam. *c. Si Confirmationem.* 39. *de Elect. in* 6. Sic etiam, etsi inter eligentes unus excommunicatus irritum dederit votum, non irritantur vota aliorum, nec vitiatur, vel invalidatur electio per majora valida vota celebrata. *c. Cùm ex eo.* 14. ℣. *Adhæc. de Pœnit. & Remiss.* 8

Quintò exemplificant aliqui in locatione bonorum immobilium Ecclesiasticorum ultra triennium; hæc enim juxta illos valida manebit quoad primum triennium, etsi invalida existat quoad tempus ulterius. Verùm juxta dicenda infra *n.* 19. contrarium sentimus. 9

Sextò de Testamentis Dynus *hic* ponit exemplum: si damno hæredem meum, & Regem Franciæ decem dare, tenetur hæres, licèt Regem Franciæ damnare non potuerim *l. Si duobus.* 16. *ff. de Legat. I.* Sic etiam si Testamentum est nullum ex causa exhæredationis, vel præteritionis, in reliquis firmum manet. 10

manet. *Authent. fin. C. de liber. præterit.* ibi: *Ex causa exhæredationis vel præteritionis irritum est testamentum, quantum ad institutiones: cætera námque firma permanent.* His adde exemplum de Tutoribus: quando enim ad contractum pupilli unus verus, alter falsus tutor authoritatem præbuit, contractus à pupillo initus valet, & ab inutili Tutore non vitiatur. *l.* 1. §. 3. *ff. Quod falso Tutore.*

11 Quæritur II. An? & quas Fallentias patiatur hæc Regula? Resp. Plures, & quidem *primò* ac universaliter Fallit, quando utile ab inutili separari non potest. Gloss. *hîc.* Dynus; Barbos. Vivianus & Doctores communiter, benè advertentes, quòd etsi Regula in sensu negativo ponatur, consequenter semper observanda sit, nisi specialis ratio, vel casus specialiter in Jure exceptus adsit, tamen in individuis ac inseparabilibus non procedat, qualia etiam sunt, quæ à natura partibûs non constant, vel ad substantiam & formam actûs duo aut plura, consequenter inseparabilia quoad formam: vel absentiam unius ab altero requirunt: vel ab invicem necessariò dependent: vel ex ipsa Juris dispositione, aut agentium vel contrahentium voluntate separatim valorem non habent: vel aliàs separari non possunt. Patebit res adducendo plura exempla in specie: Vivianus post Glossam ponit sequens.

12 Si habeo servitutem ducendi ad aquam certum numerum pecorum, & majorem eorum numerum ducam, utilis concessus numerus per inutilem excessum non vitiatur, quia hic ab illo per dominium separari potest. *l.* 1. §. 18. *ff. de Aqua quotid. & æstiv.* ibi: *Si quis jus habens pecoris ad aquam appellendi plura pecora appulserit, non in omnibus pecoribus eum prohibendum, quod est verum, quia pecora separari possunt.* Si verò habeo servitutem ducendi aquam per fundum tuum, & ego aliam aquam illi immisceo, à toto potero prohiberi, quia aqua mixta inseparabilis est, textu expresso *tit. l.* 1. §. 17.

13 Ex priori universali Fallentia sequitur, & fallit Regula *secundò* in testimonio, quod testis fert; si enim una pars illius falsa reperitur, totum hujusmodi testis testimonium corruit. Barbos. *hîc n.* 2. cum communi aliorum. *can. Pura.* 17. *cau.* 3. *q.* 9. ibi: *Totam testimonii fidem partis mendaciô decolorat.* Pariter totum Instrumentum à Notario publico confectum fidem, & probandi vim amittit, si in una parte falsum deprehenditur. *arg. l.* 2. *C. de veteri Jure enucl.* & ibi Gloss. *v. Libri.* communiter recepta, junctô *can. Si ad scripturas.* 7. *dist.* 9. Ratio utriusque est; quia etsi partes tam testimonii, quàm instrumenti separabiles existant, tamen fides notarii & testis indivisibilis est, indeque si falsitas in una parte apparet, totius testimonii vel instrumenti labefactat fidem, illudque suspectum reddit. Concordat doctrina S. Augustini, qui ob indivisibilitatem fidei dicere non dubitavit, quòd si sacræ Scripturæ aliqua etiam officiosa duntaxat mendacia essent inserta, totius scripturæ corrueret Authoritas, & refertur cit. *can. Si ad Scripturas. dist.* 9. Pariformiter ob indivisibilitatem S. Thomas 2. 2. *q.* 5. *art.* 3. docet, quòd uni articulo fidei non credens, in nullo retineat fidem Catholicam. Cæterùm de fide Attestationum & Instrumentorum ampliùs vide *lib. II. Tit.* 20. *de Testibus, & Attestat.* Item *Tit.* 22. *de fide Instrum.*

Fallit *tertiò* in Rescriptis, seu literis 14 Apostolicis, si in eis reperitur solæcismus, seu vitium constructionis, vel phrasis à stylo curiæ aliena; quia unicus talis defectus notabilis fidem & vim probandi toti Rescripto aufert. *c. Ad audientiam.* 11. *de Rescript.* ibi: *Quibus litteris, quoniam manifestum continent in constructione peccatum, fidem te nolumus adhibere.* quia meritò præsumitur, illud à Sede Apostolica non fuisse emanatum, cùm per plures manus transeat, & omni errore carens stylo conforme semper expediatur. De quo plura habes *lib. I. Tit.* 3. *de Rescript.* §. 9. *à n.* 212.

Fallit *quartò* in sententiis, v. g. aliqua 15 Judicis, qui debitorem certæ summæ centum florenorum, ad majorem summam, v. g. centum quinquaginta florenorum condemnat; talis enim sententia nec quoad minorem verè debitam summam valet. Barb. *hîc. n.* 1. Taccin. *n.* 20. Pech. *n.* 12. quia sententia indivisibilis est, & *non potest ex uno judicio res judicata in partem valere, & in partem non valere,* ut dicitur *l. In hoc judicio.* 27. *ff. Famil. Herciscund.*

Fallit *quintò* in Actibus legitimis, si eis 16 conditio apponitur contra *Reg.* 50. *Jur. in* 6. sic habentem: *Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem,* utì magis patet per exempla, quæ pro declaranda hac Regula quinquagesima adducentur infrà.

 Fallit

17 Fallit *sextò* in Electione Prælati Ecclesiastici à Clericis & laicis simul celebrata; etiamsi major pars Clericorum unum certum pro Prælato eligat, quia de substantia Electionis Ecclesiasticæ est, ut ad eam nullus laicus concurrat. *c. Massana. 56. de Elect.*

18 Fallit *septimò* in casu duorum delegatorum, quando unus ob justam suspicionis causam recusatus est; quia recusatô unô, collega, qui unam cum ipso Jurisdictionem habuit, ampliùs procedere non potest. *c. Cum super. 23. de Offic. delegati. & c. Judex. 5. eod. in 6.*

19 Fallit *octavò* in locatione rerum Ecclesiasticarum ultra triennium, si locatio uno contractu irrevocabili ad longius tempus fiat: vel si repetitur quidem, ita tamen, ut vi contractûs in potestate locatoris non sit, locationem ulteriorem denegare, prout ampliùs declaratum & probatum habes *lib. III. Tit. 18. §. 1. de locato & conducto à n. 23.*

Ex quibus hactenus dictis cum Barbos. *hìc*, & Glossa *hìc* communiter recepta meritò subjungitur: quod sicut in separabilibus & divisibilibus Regula negativa sit, & semper procedat: *Utile per inutile non debet vitiari:* sic alia Regula affirmativa in contrarium poni valeat: *In iis, quæ inseparabilia, ac indivisibilia sunt, utile per inutile vitiatur.* 20

REGULA XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Intelligenda est de Impugnatione in judicio.*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ*
   Quod quis juris in alterum statuit, eo & ipse uti debet. Ibid.
4. *Impugnans rem in judicio censetur renuntiare Juri ex illo aliàs competenti.*
5. *Qui dicit Decretales Epistolas non esse Authenticas, non potest illas pro se allegare.*
6. *Testamentum tanquam falsum, aut inofficiosum impugnans nil percipit ex illo.*
   Secus est: si illud ùt minùs solemne impugnat. ib.
7. *Impugnans Instrumentum vel testem nequit illum pro se allegare.*
8. *Fallit Regula 1. quando quis ante sententiam definitivam impugnare desistit.*
   Pœnitentes digni sunt veniâ. Ibid.
9. *Fallit 2. quando quis alieno nomine ex officio impugnat.*
10. *Fallit 3. quando non est eadem materia.*
11. *Et 4. respectu tertii.*

1 Desumitur Regula ex *l. Papinianus. 8. §. 14. ff. de Inofficioso testamento. & c. Cùm olim. 19. de Censib.*

2 Quæritur I. Qualiter hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam intelligendam esse de Impugnatione in judicio, in quo sicut si quis aliquando quid approbavit, ampliùs reprobare non potest *l. Pomponius. 9. ff. de Negot. gest.* junctâ *Reg. 21. de Reg. Jur. in 6. Quod semel placuit, displicere ampliùs non potest.* Sic econtrario, quod semel quis reprobavit, aut impugnavit, pro suo commodo & fructu approbare, adducere, & uti ampliùs nequit. *l. Dispensatorem. 62. ff. de Solut.* quod juxta Taccin. *hìc. n. 1.* & alios Doctores ideo statutum censetur, ut inconstantiæ in judicio evitentur, & inconstantes saltem in tantum puniantur, quatenus fructum aliquem ex ea re, quam impugnant, non percipiant, quem aliàs percepissent, si illam rem non impugnâssent.

Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Qui Legem, Rescriptum, Instrumentum, Attestationem, Contractum, Testamentum, vel aliam quamcunque demum dispositionem in judicio semel impugnavit, eam pro se & sua utilitate allegare, eâve uti, & fructum aut commodum ex illa percipere non ampliùs potest.* Rationem assignat Vivianus *hìc;* quia qui in judicio aliquid impugnat, hôc ipsô illud pro injusto aut invalido, & pro tali habet, quod adversarius pro se, suáque intentione producere vel allegare, eâve uti, & ex illa fructum vel commodum justè percipere non possit: quod dum impugnans facit, seipsum in tantum jugulat, ut ex eadem re, quam impugnando pro injusta & invalida habet, ipse fructum aut commodum aliquod percipere 3

non

non ampliùs valeat juxta æquissimum illud: *Quod quisque juris in alterum statuit, ipse uti debeat eo; & sapientis dicat Authoritas, patere legem quam tu ipse tuleris. c. Cùm omnes. 6. de Constit.* junctâ *l. 1. ff. quod quisque juris in alterum statuerit. &c.* ubi etiam æquitas hujus dispositionis adducitur illis verbis: *Hoc edictum summam habet æquitatem: & sine cujusquam indignatione justa. Quis enim aspernabitur idem jus sibi dici, quod ipse aliis dixit, vel dici effecit.*

4 Et procedit Regula, etiamsi aliquis ex illo, quod in judicio impugnavit, fructum & commodum aliàs de Jure percipere omnino potuisset; quia, uti cum aliis benè advertit Vivianus, Juri, quod priùs in re habuit, impugnando eandem, tacitè renuntiâsse censetur, textu satis claro *c. Olim. 19. de Censibus.* ibi: *Licèt enim ex forma secundæ compositionis deductiones aliquæ essent faciendæ; quia tamen compositionem idem Abbas nullatenus approbavit, sed studuit multipliciter impugnare, ex eo non debet beneficium consequi, cui renuntiâsse tacitè videbatur.* Ad id autem, cui quis semel renunciavit, reditus de Jure non ampliùs conceditur. *l. Si quis. 11. C. de Reb. Credit.* ibi: *Satis enim absurdum est redire ad hoc, cui renuntiandum putavit.*

5 Declaratur & firmatur Regula & sensus illius variis exemplis, & quidem inprimis de Legibus; Nam ut benè exemplificat Glossa *hic:* qui Decretales Epistolas, vel alias constitutiones, aut sanctiones Apostolicas non esse authenticas asserit, nequit eas postmodum in sui favorem allegare. *arg. can. Si Romanorum. dist. 19.* ubi ii, qui Decretalium Authoritatem temerè negare audent, à Nicolao Papa reprehenduntur illis verbis: *Cùm ipsi, ubi hæc suæ intentioni suffragari conspiciunt, illis indifferenter utantur, & solùm tunc ad imminutionem Sedis Apostolicæ potestatis, & ad suorum augmentum privilegiorum, minùs accepta esse perhibeant.* Concordat *can. 1. dist. 8.* & *c. quia frustra. 14. de usur.* ibi: *Frustra legis auxilium implorat, qui committit in legem:* sive non est dignus legis auxiliô, qui facit contra legem.

6 Dein in Testamentis: qui enim testamentum tanquam falsum aut inofficiosum impugnat, & succumbit, ex tali sic impugnato testamento non tantùm nihil recipit, sed etiam, quod jam accepit, eidem iterum aufertur, & Fisco appropriatur. *l. Papinianus. 8. §. 14. ff. de Inoffic. Testam.* ibi: *Meminisse autem oportebit eum, qui testamentum inofficiosum improbè dixit, & non obtinuit, id, quod in testamento accepit, perdere, & fisco vindicari quasi indigno ablatum;* eò quòd sic impugnando testamentum, juri, ex illo aliàs competenti tacitè renuntiâsse censeatur. *cit. c. Olim. de Censibus.* Secus foret, si quis testamentum non ùt falsum vel inofficiosum, sed ùt carens debitis Solemnitatibus, sicque de jure non subsistens impugnaret; talis enim legata in illo pro se facta non amitteret, prout clarè statutum habetur *cit l. Papinianus. §. 14.* & *l. Post legatum. 5. §. 1. ff. de His, quæ ùt indign.* junctâ *l. Si Testamentum. 24. ff. eod.* Rationem disparitatis affert Dyn. *hic. n. 3. & 4.* quia qui Testamentum ùt falsum impugnat, non solùm institutionem hæredis, sed etiam legata impugnat, consequenter hæc ex illo percipere non potest: Non sic qui illud impugnat ùt minùs solemne; cùm corruente testamento ob defectum solemnitatis nonnunquam valeant adhuc legata saltem ad causas pias per dicta *lib. III. Tit. 26. de Testam. n. 164.* Item, qui testamentum tanquam inofficiosum impugnat, censetur dicere, quòd testator quasi non sanæ mentis fuerit. *l. 2. ff. de Inoffic. Testam.* ibi: *Hoc colore inofficioso testamento agitur; quasi non sanæ mentis fuerunt, qui testamenta ordinarent.* consequenter sicut ad instituendum hæredem, sic etiam ad condenda legata inhabiles fuerint. Dynus *loc. cit.*

Procedit ulteriùs in Instrumentis, ut qui 7
aliquod impugnat, illud in favorem allegare non ampliùs possit *cit. c. Cùm olim. de Censib.* Idem est de impugnante testem: item de impugnante contractum tanquam invalidum.

Quæritur II. An? & in quibus Regula 8
XXXVIII. fallat? Resp. Eam fallere in sequentibus, & quidem *primò*, quando quis impugnationem rei usque ad sententiam definitivam non continuat, sed ante hanc ab illa voluntariè desistit. Glossa hic communiter recepta textu expresso *l. Papinianus. §. 14.* ibi: *Ei demum aufertur, quod testamento datum est, qui usque ad sententiam Judicum lite improba perseveraverit. Cæterùm si ante sententiam destitit, vel decessit, non ei aufertur, quod datum est.* juncta *l. Alia. 8. C. de his quibus ut indig.* cùm pænitenti, & errorem agnoscenti venia non sit neganda. *can. Quanto. 8. cau. 2. q. 4.* ibi: *quia sicut in pertinacia persi-*

persistentibus severos nos esse convenit, sic iterùm humiliatis & pœnitentibus negare locum veniæ non debemus.

9 Fallit *secundò*, si quis non suo, sed alieno nomine & ex officio, sícque non plenè liberè, sed quasi necessariò impugnat, uti tutor & curator nomine pupilli vel minoris; talis enim etiam ex illo, quod impugnat, fructum pro se consequi, consequenter ex testamento v. g. sic impugnato, legata in illo sibi facta percipere valet. Gloss. *cit.* cum communi aliorum, textu claro *l. Adversùs.* 30. ff. *de Inoffic. Testam.* ibi: *Tutoribus, pupilli nomine, sine periculo ejus, quod testamento datum est, agere posse de inofficioso testamento, Divi Severus & Antoninus rescripserunt.* Concordat *l. Cùm quædam.* 26. *C. de administr. Tut. Cùm non deceat alicui officium suum esse damnosum. c. Cùm non deceat.* 30. *pr. de Elect. in* 6. & *ne dispendium patiatur, qui videtur præmium meruisse. c. Pervenit.* 2. *de Fideijuss.*

10 Fallit *tertiò*, ubi non est eadem materia, vel Capitulum (ùt Glossa ait *hìc.*) quod quis impugnat cum illo, ex quo etiam post impugnationem fructum consequi nititur. Nam licèt quis sententiam ex uno capite impugnet, adhuc ex alio capite fructum percipere valet. *arg. c. Utile non debet per inutile vitiari* 37. *de R. J. in* 6. junctô *c. Raynutius.* 16. & *c. Raynaldus.* 18. *de Testam.* ubi sententia Judicis inferioris, à qua partes ambæ, quatenus contra se fuerat, appellaverant ad Papam, ex una parte confirmatur à Papa, sicque profuit impugnanti.

Fallit denique *quartò*, respectu tertii, 11 ita ut licèt quis ex eo, quod contra certum aliquem impugnavit, contra eundem fructum percipere, vel eadem re impugnata fructuosè uti non valeat; tamen eadem re impugnata, & jure exinde sibi competente contra tertium frui omnino possit. Peck. *hìc. n.* 5. eò quòd regulariter alius non noceat res inter alios judicata. *c. Quamvìs.* 25. *de Sentent. & re judic.* cum Concordant.

REGULA XXXIX.

Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.

SUMMARIUM.

1. *Ponuntur Concordantiæ cum Regula.*
2. *Subsequentia ex prohibito, non item media ad illud, censentur prohibita.*
3. *Alia simpliciter tantùm: alia etiàm sub nullitate prohibentur.*
   Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem. *Ibid.*
4. *Regula implicitè duas habet partes: Ponitur verus utriusque sensus.*
   Connexorum eadem est ratio. *Ibid.*
5. *Declaratur Regula exemplìs.* & *seqq.*
6. *De Jure non licet in quadragesima comedere Lacticinia.*
   Prohibitione concupiscentiæ prohibentur omnia mala. *Ibid.*
7. *Prohibita alienatione prohibetur omnis species & subsequentia.*
8. *Existente nullo matrimonio nulla etiam Jura ex eo sequentia.*
9. *Omnes contractus civiles prohibiti etiam ipso jure sunt nulli.*
10. *Fundus dotalis vendi non potest.*
11. *Ex contractu prohibito nulla est etiam translatio dominii.*
12. *Quando aliquid conceditur, conceduntur omnia, quæ spectant ad illud.*

1 Cum hac Regula concordare videntur *Reg.* 42. *de Reg. Jur. in* 6. ibi: *Accessorium naturam sequi congruit principalis.* sicut & illud commune: connexorum eadem est ratio: sive: quod de uno connexorum statuitur, ad alia quoque connexa extendi debet. *c. Translato.* 3. *de Constitut.* junctâ Glossâ ibidem.

2 Addit Vivianus *hìc*, cum Regula concordare etiam illud, quod pro quasi Regula habetur *l. Oratio.* 16. ff. *de Sponsal.* junctô Summariô ibidem. *Cùm aliquid prohibetur, videtur etiam esse omne illud prohibitum, per quod pervenitur ad illud.* Verùm displicet hæc concordantia Dyno *hìc. n.* 1. Strein. *n.* 1. ac aliis. Et meritò; quia per nostram Regulam prohibentur consequentia ex principali prohibito; per textum *l. Oratio.* autem pro-

prohibentur solùm media ad consequendum prohibitum, uti consideranti patet.

3 Quæritur I. Quomodo Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum, in Jure subinde aliqua tanquam minùs honesta, minúsque licita simpliciter tantùm prohiberi, non autem simul annullari, seu non prohiberi sub nullitate; de quibus verificatur illud, *c. Ad Apostolicam.* 16. *de Regular. Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem.* prout res se habet in Matrimonio v. g. utpote quod sine denuntiationibus prævijs, aut certis temporibus fieri prohibetur quidem, & tamen si absque illis, & tempore prohibito celebratur, validum existit juxta dicta *lib. IV. Tit.* 3. *de Clandestin. desponſ. n.* 15. Aliqua verò non tantùm simpliciter prohiberi, sed etiam simul annullari, seu sub nullitate inhiberi: cujusmodi sunt Matrimonia cum impedimento dirimente contracta; quia non tantùm simpliciter, sed etiam sub nullitate prohibentur, indéque non solùm illicita, sed etiam invalida sunt, juxta dicta *Lib. IV. Tit.* 1. *de Sponſ. & Matrim.* §. 9. Hôc notatô

4 Resp. Hæc Regula non tantùm de iis, quæ simpliciter, sed etiam de illis, quæ sub nullitate prohibentur, intelligenda est: ut proin duas implicitè contineat partes, & quævis in suo, sícque ambæ sub diverso sensu intelligendæ veniant. Et quidem genuinus ac verus Regulæ sensus quoad primam partem de simpliciter tantùm prohibitis sequens est: *Quando aliquid simpliciter duntaxat tanquam minùs honestum, minúsve licitum absque nullitate prohibetur, simpliciter prohibita quoque, sicque illicita, non item invalida censentur omnia ea, quæ ex principali prohibito propter necessariam connexionem & dependentiam ordinariè sequuntur, saltem si eadem de his, uti de illo militat ratio.* Quoad secundam verò partem verus Regulæ sensus hic est: *Quando aliquid non tantùm simpliciter ut illicitum, sed etiam sub nullitate, seu per legem annullantem prohibetur, similiter prohibita, sicque illicita simul & invalida censentur, quæ ob necessariam connexionem & dependentiam ex principali prohibito sequuntur.* Taccin. *hîc. n.* 2. Ratio utriusque partis ex mutua connexione & dependentia desumitur; connexorum enim eadem est ratio: sive quod de uno connexorum statuitur, ad alia quoque connexa extenditur juxta dicta *n.* 1. *arg. c. Translato.* 3. *de Constitut.* Et quæ ex aliquo sequuntur, accessoria illius sunt: *Accessorium autem naturam sequi congruit principalis* juxta pariter jam citatam *Regulam* 42. *Jur. in* 6.

Declaratur prima Regulæ pars ampliùs, & firmatur exemplis per Glossam adductis: sic enim ex eo, quòd prohibitum sit in Quadragesima comedere carnes, prohibita etiam censentur omnia, quæ ex sementina trahunt originem carnis, lac videlicet, ova, caseus, &c. *can. Denique* 6. *dist.* 4. ibi: *Par autem est, ut quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, à lacte videlicet, caseo & ovis*; intellige, nisi alicubi legitimè præscripta habeatur consuetudo, uti in Germania, ubi vi consuetudinis lacticinia licitè comeduntur, licè in plurimis aliis Catholicis Regnis ac Provinciis dicta prohibitio strictè observetur, indéque Regula in illis locum habeat. 5

Sic pariter, dum concupiscentia prohibetur, prohibentur omnia mala inde oriunda *c. Nam.* 4. *de Constit.* ibi: *Hoc enim elegit Apostolus generale, unde omnia mala oriuntur; bona est ergo lex, quæ dum hoc prohibet, omnia prohibet.* Sic etiam dum prohibetur Mæchia, prohibitus censetur omnis illicitus concubitus *can. Meretrices.* 11. *cau.* 32. *q.* 4. ibi: *Profectò nomine Mæchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.* 6

Secunda pars Regulæ, quæ præter rationem & Jura allegata specialiter etiam in illo claro Juris textu n. 9. adducendo firmatur *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* declaratur etiam exemplis: sic enim quia alienatio rerum Ecclesiasticarum sine debita solemnitate non tantùm simpliciter, sed etiam sub nullitate est prohibita per dicta *Lib. III. Tit.* 13. *de Rebus Eccleſ. alien.* quævis etiam donatio, venditio, & similia sub nullitate censentur prohibita unà cum connexis & subsequentibus ex illis, qualia sunt traditio, dominium, Dynus *hîc. n.* 4. addens, Prælatum vel æconomum propterea admitti ad vindicationem rei alienatæ. *l. Jubemus.* 14. *C. de Sacroſ. Eccleſ.* 7

Sic ulteriùs, quia Matrimonium cum dirimente impedimento contrahere, lege annullante & irritante, prohibetur, ut nulla etiam cen- 8

censentur prohibita aliàs consequentia ex matrimonio, v.g. jus petendi debitum conjugale, jus percipiendi fructus dotis, jus agendi uxorio nomine &c. sicut insuper, quia sub nullitate etiam in matrimonio legitimo prohibita est venditio fundi dotalis. *l. Rem in præsenti.* §. *Et cùm Lex:* 15. *C. de Rei uxor. act.* etiam traditio & dominium, quæ aliàs ex venditione sequuntur, nulla sunt. *Dyn. hic. n.* 4. *Instit. quibus modis alien. licet.*

9 Sic universaliter omnia ex contractibus sub nullitate prohibitis subsequentia, nulla quoque & irrita sunt. Ubi specialissimè notandum, omnes & singulos contractus civiles, qui Jure Civili simpliciter tantùm prohibentur, censeri etiam sub nullitate prohibita, etsi annullatio & irritatio contractûs expresse non addatur, textu claro, & per extensum relatu certè digno. *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* ibi: *Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus secutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente: quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quàm novellas trahi generaliter imperamus; ut legislatori, quod fieri non vult, tantùm prohibuisse sufficiat, cæteràque quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea, quæ lege fieri prohibentur, si facta fuerint, non solùm inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licèt legislator fieri prohibuerit tantùm, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est: sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum est, illud quoque cassum, atque inutile esse præcipimus.* Ex quo infertur, in contractibus civilibus nunquam verificari illud Juri canonico insertum, *c. Ad Apostolicam.* 16. *de Regular. Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem.* Quod benè notandum.

10 Nec valet objicere *l. Penult. ff. de Fund. dotal.* ubi licèt aliàs prohibita habeatur & nulla sit venditio fundi dotalis: facta tamen traditione, dominium transfertur; quod idem dicitur *l. Cùm vir prædium.* 42. *ff. de Usucap.* ergo subsecuta ex prohibito & nullo valent. Resp. enim, præsentes leges, utì legenti patet, loqui de valore dominij solutò matrimoniò, ubi fundus dotalis non ampliùs habet rationem dotis, sed ex hæreditate vel alio titulo evadit propria mariti: prout etiam res se habet in venditione rei furtivæ, si fur fit hæres domini. *cit. l. Cùm vir prædium.* ibi: *Cùm vir prædium vendidit scienti, vel ignoranti, rem dotis esse, venditio non valet: quam defuncta postea muliere confirmari convenit, si tota dos lucro mariti cessit; Idem Juris est, cùm is, qui rem furtivam vendidit, postea Domino hæres extitit.*

Neque obstat *l. Et eleganter.* 7. *ff. de Dolo malo.* ubi habetur, quòd ex contractu prohibito fieri possit translatio dominii. Resp. enim cum Baldo apud Peck. *hic*, translationem dominij non fieri ex vi contractûs prohibiti, tanquam ex causa immediata ac principali, sed ex voluntate domini tradentis, qui etiam ex contractu in sui favorem invalido ultrò potest transferre dominium rei suæ in alterum. 11

Cæterùm benè ad propositum Regulæ nostræ: *Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo:* Subjungit Barb. aliam Regulam econtra veram: *Quando aliquid conceditur, conceduntur omnia,* quæ spectant ad illud. *l.* 2. *ff. de Jurisdict.* ibi: *Cui Jurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus Jurisdictio explicari non potest.* & *c. Præterea.* 5. *de Offic. deleg.* ubi dicitur, quòd facta alicui delegatione causæ, censeatur eidem etiam concessa potestas citandi & condemnandi contumacem; Ratio apponitur ibi: *Quia ex eo, quòd causa sibi committitur, super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.* 12

Regula

REGULA XL.

Pluralis locutio, duorum numero est contenta.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Duo faciunt numerum pluralem.*
3. *Verus Regulæ sensus.*
4. *Ordinarie ferè in cunctis duo testes sufficiunt.*
5. *Dispensatus ad plura beneficia non nisi duo obtinere potest.*
6. *Verba* in diebus, *vel* annis *verificantur in duobus.*
7. *Jus Patronatûs duabus præsentationibus probatur.*
8. *Legatum* pauperibus *factum in duobus salvatur.*
9. *Numerus pluralis* unô *duntaxat non salvatur. Olim non nisi coram duobus saltem præsentibus Missa celebrari poterat.*
10. *Verbum* liberi *etiam in una prole verificatur.*
11. *Cur Principes & Prælati utantur verbô* Nos?
12. *Fallit Regula, quando Jura, ad verificandum numerum, plura quàm duo expressè requirunt. & seqq.*

1 DEsumitur hæc ex *l. Ubi numerus.* 12. *ff. de Testib.* ibi: *Ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt; pluralis enim locutio duorum numerô est contenta.* & *can. Si testes.* 3. *cau.* 4. *q.* 3. ubi eadem referuntur verba.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per hanc Regulam à plurali numero non excludi majorem duobûs numerum, sed illud duntaxat indicari, quòd si absque determinatione numeri *plura* ad contractum aliquem, vel quid aliud requiruntur: aut *plura* indistinctè conceduntur, donantur, permittuntur, aut in dispositione aliqua *pluries* dicatur, numerus duorum sufficiat, nisi Jura majorem numerum ad rem, de qua agitur, expressè requirant. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Quandocunque in Lege, Statuto, Rescripto, Instrumento, vel quacunque alia dispositione terminus pluralis, plures, plura, pluries &c. indistinctè ponitur, requiritur, & sufficit numerus dualis, seu duorum, nisi majorem numerum Jura expressè requirant.* Rationem benè assignat Vivianus *hic*, quia exclusio unius est inclusio alterius. *arg. l. Cùm Prætor.* 12. *ff. de Judiciis.* Hinc quoniam numerus singularis non salvatur, nisi in *uno*, Glossa *hic:* & in *can. Sufficit. de Consecrat. dist.* 1. ideò si plures unô, uti sunt duo, adsint, hi numerum pluralem efficiunt, qui tamen saltem duo ad talem numerum pluralem requiruntur. *can. Hoc quoque.* 61. *dist.* 1. *de Consecrat.*

Declaratur Regula exemplis: sic inprimis universaliter, ubi ad valorem actûs cujuscunque plures testes indistinctè requiruntur, sufficiunt duo, textu claro cit. *l. Ubi numerus.* 12. *ff. de Testib.* & *can. Si testes.* 3. *cau.* 4. *q.* 3. prout etiam Glossa *hic* observat, ad causas & instrumenta regulariter sufficere duos testes, semper subaudi, nisi aliter in Jure expressè disponatur. 4

Sic in specie, si Papa cum aliquo dispensat, quòd possit habere *plura beneficia*, & aliud non exprimit, ista pluralitas non nisi de duobus beneficiis, & quidem non curatis intelligi debet. *c. Is, cui.* 19. *de Præbend. in* 6. Tum quia ista pluralitas in duobus verificatur: tum quia hæc dispensatio tanquam Juri contraria est odiosa, consequenter restringenda per *Reg. Odia restringi &c.* 15. *de Reg. Jur. in* 6. præsertim cùm aliàs *In obscuris minimum sit sequendum. c. In obscuris.* 30. *de R. J.* 5

Sic ulteriùs si Testator in suo testamento disponat, ut *in diebus* aliquid certum fiat, intra biduum impleri debet, textu expresso *l. Inter illam.* 217. *ff. de Verb. Sign.* ibi: *Item ita data conditione: illud facito in diebus: si nil præterea fuisset adjectum, in biduo conditionem impleri oportet.* Sicut etiam, si servo legatur libertas post annos, de duobus intelligi debet. *l. Libertas.* 17. §. 3. *ff. de Manumiss. Testam.* Ratio utriusque est; quia tam dierum, quàm annorum pluralis indistincta expressio duorum numerô verificatur per Jura citata. 6

7 Sic rursus Ordinationi Concilii Tridentini *Sess.* 25. *de Reform. cap.* 9. quòd probatio Juris patronatûs ex *multiplicatis præsentationibus* fieri debeat, satisfit allegando, & probando duas. Barb. *de Offic. & Potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 72. *n.* 4.

8 Item si legatur certa pecuniæ quantitas pauperibus distribuenda, satisfacere executorem, si eam quantitatem totam duobus tantùm pauperibus distribuat, ex Regula nostra docet Taccin. *hic. n.* 8. Diana. *p.* 10. *tract.* 11. *Resolut.* 19.

9 Dicitur notanter in Regula: *duorum numerus requiritur & sufficit;* quia ad verificationem termini numerum pluralem significantis, sicut duo sufficiunt, sic etiam saltem duo necessariò exiguntur, ita, ut in *uno* solo numerus pluralis non salvetur juxta communem DD. *can. Hoc quoque.* 61. *dist.* 1. *de Consecrat.* ubi propterea ab antiquo prohibitum perhibet, coram uno solo Missam celebrare; cùm in tali verificari non videantur verba Missæ pluralem numerum indicantia: *Dominus vobiscum*, & *Orate fratres.* Verba præfati can. sic sonant: *Hoc quoque statutum est, ut nullus Presbyterorum Missarum solemnia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus ipse tertius habeatur; quia, cùm pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, & illud in secreto, orate pro me, aptissimè convenit, ut ipsius respondeatur salutationi.* Quod tamen statutum hodie non ampliùs servatur; quia pluralis locutio Sacerdotis ad totam Ecclesiam, omnes Christi fideles complectentem, dirigi censetur, cujus nomine unus Ministrans sufficienter respondere videtur.

10 Cæterùm præfatæ doctrinæ non obest communiter objici solita *l. Non est* 148. *ff. de Verb. Signif.* vi cujus terminus pluralis, *liberi*, unica prole verificatur, ibi: *Non est sine liberis, cui vel unus filius, unâve filia est:* Non obstat, inquam, quia terminus *Liberi* caret singulari, & ideo semper in plurali profertur, prout lex ipsa afferendo rationem satis declarat statim subjungens: *Hæc enim enuntiatio*, habet liberos, non habet liberos, *semper plurativô numerô profertur.*

Pariter non obstat loquendi modus Principibus, & Prælatis consuetus, quô una persona plurali numerô exprimitur, *Nos, Noster, Nostra, Vos, Vester &c.* quia per verba hæc Majestatem, Authoritatem & dignitatem, quâ pluribus æquivalere, ac propterea majori respectu, reverentiâ ac honore digni esse censentur, aliis indicare, indéque juxta antiquam consuetudinem quivis suam personam ipsemet in plurali exprimere, & ab aliis pari modo appellari volunt. 11

Quæritur II. An etiam? & in quibus fallat Regula? Resp. Eam universaliter fallere in iis, in quibus ex speciali dispositione legis ad verificandam pluralitatem, indistinctè positam, major, quàm dualis, numerus requiritur: prout fit per *l.* 1. *ff. de optione & electione leg.* ubi *Divus Pius Cæcilio Proculo rescripsit, eum, cui indistinctè servorum legata est electio, tres posse eligere:* consequenter locutionem pluralem numerô duorum non esse contentam. 12

Fallit universaliter 2. quando leges ad valorem actûs certum numerum duobus majorem requirunt, uti ad codicillum 5. ad Testamentum 7. requiruntur testes per dicta *lib. III. Tit.* 26. *de Testamentis.* 13

Fallit econtra 3. & ad verificandam pluralitatem positam sufficit etiam *unum*, quando leges ita volunt & declarant, uti fit in termino *liberi* juxta dicta *n.* 9. & in casu, quô plures servi legantur, ac interea usque ad unum distrahuntur, salvatur adhuc legatum pluraliter factum in unico superstiti. *l. Falsa.* 33. *ff. de Condition. & Demonstrat.* ibi: *Si quis ita scripserit, Stychum & Pamphilium Titio do, lego, si mei erunt, cùm moriar, & unum ex his alienaverit, an vel alter à legatario possit vindicari? Placet vindicari: nam hunc sermonem, licèt pluralis sit, pro ea oportet accipi, atque si separatim dixisset; Stychum, si meus erit, si moriar.* 14

Regula

REGULA XLI.

Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
Nemo puniri, aut jure suo privari debet sine culpa. Ibid.
3. *Impedimentum debet probari.*
4. *Impeditus intra annum suscipere Sacerdotium, non perdit Parochiam.*
5. *Stante impedimento non censetur appellatio deserta.*
6. *Canonici intrà tres menses eligere impediti non privantur Jure eligendi.*
7. *Clerici ægroti non præstantes officium tamen percipiunt fructus.*
8. *Sicut etiam integrum Salarium annuum, laborare impediti Consiliarii, Officiales, Advocati &c.*
9. *Nisi aliter tacitè vel expressè sit conventum.*
10. *Legitimè impeditus cessante impedimento illicò præstare tenetur debitum.*
11. *Fallit Regula universaliter, quando impedimentum ex propria culpa contrahitur:*
12. *Intellige, si hæc studiô fuit ordinata ad contrahendum impedimentum.*
13. *Secùs si ad illud ordinata non fuit.*
14. *Fallit in Patrono Ecclesiæ intrà tempus debitum præsentare impedito.*

1 Regula desumitur ex *c. Quia diversitatem.* 5. *de Concess. Præbend.* & concordant *Reg. 6. de R. J. in 6. Nemo potest ad impossibile obligari:* & *Reg. 66. eod. Cùm non stat per eum, ad quem pertinet, quò minùs conditio impleatur, haberi dèbet perinde, acsi impleta fuisset.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? quis finis illius, & verus ejusdem sensus sit? Resp. finem hujus Regulæ esse, quemvis salvare à pæna, & damno in casu, quô legitimè impeditus non fecit, quod aliàs facere debuisset; ut proin verus illius sensus sit sequens: *Qui legitimè impeditus non facit, quod aliàs facere deberet, propterea nec pænam, nec damnum sentire debet.* Ratio est, tum; quia juxta jam dicta, *Nemo potest ad impossibile obligari: cit. Reg. 6. Nemo.* Tum quia sine culpa nemo debet puniri, nec jure suo privari, vel damnô affici *arg. c. Sine culpa. 23. h. t. in 6.*

3 Quoniam verò impedimentum in facto consistit, facere debitum omittens, probare debet faciendi impedimentum, simúlque docere, à se sufficientem adhibitam fuisse diligentiam, quâ tolleretur impedimentum: nisi aliunde satis constet Menoch. *de Arbit. lib. 2. cent. 2. casu* 118. Strein. *hîc. n. 2.* ubi inter alia etiam sequentia adducit impedimenta, veluti gravem morbum, captivitatem, aëris infectionem, inundationes, aut alia gravia pericula viarum, mortem parentum, defectus rerum necessariarum ad iter, bellum, causam reipublicæ, violentam detentionem &c.

Declaratur Regula exemplis Juris per Gloss. adductis *hîc*; sic enim licèt non Sacerdos ad Ecclesiam Parochialem promotus intrà annum sub pæna amissionis Parochiæ adeptæ suscipere teneatur Ordinem Sacerdotalem; *c. 35. de Elect. in 6.* tamen ab hac pæna immunis est, si sufficienter probat, se legitimè fuisse impeditum v. g. propter absentiam, suspensionem, aut gravem morbum Episcopi Ordinem præfatô annô conferre non valentis. *cit. c. Commissa. 35. de Elect. in 6.* ibi: *Annus autem hujusmodi -- tibi non currit, si promoveri justô impedimentô detentus intrà tempus hujusmodi nequivisti.* 4

Sic etiam licèt, si quis à sententia appellat, appellationem intrà annum prosequi teneatur *c. Cùm sit. 5. de Appellat.* tamen in præjudicium illius non censetur appellatio deserta, si impedimentum intrà annum id faciendi per se pateat, aut probetur. *c. Ex ratione. 8. de Appellat.* ibi: *dummodo prosecutionem ipsius per impotentiam vos constiterit omisisse.* 5

Sic pariter quamvis sub pæna devolutionis electio fieri debeat intra tres menses *c. Ne pro defectu. 41. de Elect.* tamen etiam post tres eligere adhuc possunt Canonici, si impedimentum intrà tres menses eligendi sufficienter probant. *cit. c. Ne pro defectu,* ibi: *intra quos,* scilicet tres menses (*justô impedimentô cessante*) *si electio celebrata non fuerit,* 6

fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice.

7 Sic rursus licet beneficium detur propter officium seu sacrum ministerium, & hoc Beneficiatus præstare teneatur *c. fin. de Rescript. in* 6. tamen beneficium & fructus illius non perdit, si infirmitate impeditus incumbens aliàs debitum sacrum ministerium non peragit *c.* 1. *de Clerico ægrot.*

8 Sic ulterius de annuis Salariis nil detrahi potest, sed integra debentur Consiliariis, Officialibus, Advocatis; & si illa in antecessum jam acceperunt, nil amplius restituere tenentur dicti Consiliarii, Advocati &c. quamvis nil operentur & laborent, si per eos non stat, quò minùs operas & labores aliàs incumbentes peragant v. g. si Professor publicus tempore belli vel pestis non docet, Consiliarii consilia non frequentant, officiales nil laborant: vel si Advocati ex defectu litigiosæ causæ nullum officium exhibent. Gail. *lib. I. Observ.* 44. *n.* 12. Strein *hic. n.* 1. *arg. l. fin. C. de cond. causâ datâ.* & textu satìs claro *l. qui operas.* 38. *ff. locati.* ibi: *Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quò minùs operas præstet. Advocati quoque, si per eos non steterit, quò minùs causam agant, honoraria reddere non debent.* junctâ *l.* 1. §. *Divus Severus.* 13. *ff. de Extraord. Cognit.* ibi: *Divus Severus ab hæredibus Advocati, mortuô eô, prohibuit, mercedem repeti; quia per eum non steterat, quò minùs causam ageret.*

9 Quam tamen doctrinam præcedentis numeri meritò cum aliis limitat Gail: si expressa vel tacita adsit conventio de dando salario aut mercede, quando & quamdiu operas vel labores conductus quis præstat. Adesse autem censetur tacita hujusmodi conventio ibi, ubi ita habetur Patriæ consuetudo, qualis saltem in his partibus vigere videtur respectu operariorum diurnorum, fabrorum lignariorum, aliorúmque artificum, utpote quibus non laborantibus nil datur, vel non nisi tantum, quantum laborant, etiamsi absque omni sua culpa legitimè impediti existant, sicque per eos non stet, quò minùs operas & labores præstent; Quod idem de famulis & famulabus domesticis diu ægrotantibus passim observari videmus, docétque de his ultimis Covarr. *lib.* 3. *Var. Resolut. cap.* 13. *n.* 8. Dian. *p.* 1. *tr.* 8. *Resolut.* 86. & alii apud eundem. Dum econtra circa Consiliarios, Officiales, & alios annua salaria habentes contraria, ea videlicet cernitur consuetudo, quòd morbô etiam diuturniori, vel aliàs subinde legitimè impeditis, quò minùs debitos ex officio labores peragant, integra annua præbeantur salaria.

Illud tamen universaliter hic observandum cum Vivian. *hic*, quòd, etsi legitimè impeditus, quò minùs faciat, quod ad certum tempus facere deberet, non imputetur ad pœnam vel damnum, tamen cessante impedimento postea debeat id facere, quàm citiùs poterit. *arg. c. Cùm dilecti.* 7. *de Dolo & contum.* ubi Summarium sic habet: *Citatus ad totam causam certo tempore ad comparendum assignato, tenetur comparere in termino: & dato impedimento in termino, debet comparere quàm citius poterit, post terminum; aliàs condemnabitur in expensis à tempore citationis emissæ.* Hinc non Sacerdos adeptus Parochiam, etsi legitimè impeditus, quò minùs juxta præscriptum Canonum intrà annum recipiat Ordinem Sacerdotalem, non perdat Parochiam secundùm dicta *n.* 4. Tamen cessante impedimento eum recipere debet, quàm citiùs poterit. 10

Quæritur II. An? & in quibus Regula XLI. fallat? Resp. Eam juxta Gloss. *hic* universaliter fallere, quando quis suâ culpâ contrahit impedimentum, vel incidit in casum, propter quem facere non potuit, quod facere tenetur; tunc enim ei imputatur; cùm regulariter loquendo quivis teneatur de casu, qui sequitur culpam. *can. Sæpe.* 50. *dist.* 50. & *can. Studeat. ibid.* cum concord. à Glossa citatis. 11

Verùm hanc Fallentiam Vivianus *hic* cum Franc. & aliis meritò limitat ad illas duntaxat culpas, quæ verisimiliter studiô aut dolô ordinatæ sunt ad casum sinistrum, vel impedimentum incurrendum, prout casus similis habetur in *Clement. Multorum.* 2. ℣. *Illis. de Pœnis.* ubi Reus studiô & dolosè procuravit, ut detineretur in carcere, ne deberet in judicio comparere; cui impedimentum affectum, & dolosè procuratum non profuit, quin pœnas legis incurreret, & pro contumaci haberetur: cùm fraus & dolus nulli patrocinari debeat. *c. Ex parte.* 16. *de Rescriptis.* 12

Secus de illis culpis, quæ ad impedimentum obtinendum nullatenus ordinatæ apparent; quia secutum ex his, utpote nec affectatum, nec dolosè procuratum, impeditum 13

ditum à pœna & damno immunem reddit: ut proin, etsi Clericus v. g. suâ culpabili intemperantiâ contrahat infirmitatem, quâ impeditur à præstando officio, tamen fructus beneficii percipiat. Idem dic de Consiliariis & Officialibus ex propria simili culpa, ad impedimentum obtinendum non ordinata, & tamen illud contrahentibus. *arg. c. quia diversitatem. 5. de Concess. præb.* ubi ob suspensionem pro legitimè impedito habetur, *etsi fuerit suâ culpa suspensus*, junctâ *l. Verum. 39. ff. de Furtis.* ubi habetur, *eum, qui libidinis causa fores meretricis effregit*, indéque causa fuit, *quòd fures ab eo non inducti, sed aliàs ingressi, meretricis res egesserunt, furti non teneri;* quia effractio ostii ad furtum non erat ordinata. cum Concord. à Gloss. cit. *hic.*

Fallit autem specialiter secundò in Patrono, qui ob litem super Jure Patronatûs actu durantem legitimè impeditus intra quadrimestre non præsentat; cùm non obstante hujusmodi legitimô impedimentô, pro ea vice privetur jure præsentandi, illúdq; devolvatur ad Ordinarium: textu expresso *c. Quoniam. 3. in fine.* & *c. Cùm propter. 27. de Jur. Patron.* quod contra communem Juris Regulam meritò statuit Ecclesia favore Ecclesiarum, quibus longior beneficii vacatio damnosa, & animabus periculosa censetur. *c. Ne pro defectu. 41. de Elect.* 14

REGULA XLII.

Accessorium naturam sequi congruit principalis.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quid dicatur* Principale, *quid* Accessorium?
3. Accessorium *quadrupliciter quid esse potest.*
4. *Regula procedit, sive de inducendo, tollendo, vel confirmando principali agatur.*
5. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
   Accessorium sequitur naturam Principalis, & quare? *Ibid.*
6. *Commissâ causâ, commissa censentur requisita ad eam.*
7. *Qui cognoscit de Matrimonio, etiam de dote tanquam accessorio cognoscit.*
8. *Etiam in privilegiis corruente principali, corruunt accessoria.*
9. *Venditô prædiô venditur etiam aquæ ductus eidem inexistens.*
10. *Testamentum minùs solemne inter liberos vel ad pias causas validum, facit ut valeant etiam legata profana.*
    Invalido existente Testamento paterno, invalida etiam est substitutio pupillaris. *Ibid.*
    Legata domo censetur etiam legatus hortus cohærens. *ibid.*
11. *Fallit Regula, quando in principali, & accessorio diversa reperitur ratio.*
    Usuræ juratæ solvi, sed iterùm restitui debent. ibid.
12. *Testamento invalido inserta legata pia valent.*
13. *Sublato principali non tollitur accessorium, quod se solô potest subsistere.*
14. *Solutô quoad thorum matrimonio manet dos apud partem innocentem.*
15. *Testamentô ob præteritionem existente nullô, valent legata.*
16. *Fideijussor pupilli obligatur, etsi pupillus non sit obligatus.*
17. *Accessorium sequitur naturam principalis, etsi illud pretiosius sit istô:*
18. *Nisi sit summe arduum, de quo non cogitâsse disponentem præsumitur.*

1 FAmosa, & in praxi sæpe occurrens hæc Regula desumpta habetur ex *l. Nihil dolo. 129. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Cùm principalis causa non consistit, ne ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.* & *l. Cùm principalis. 178. ff. eod.* ibi: *Cùm principalis causa non consistat, plerumque ne ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.* cui concordat *l. 2. ff. de Pecul. legato.* ibi: *Nam quæ accessionum locum habent, extinguuntur, cùm principales res peremptæ fuerint.*

Quæritur I. Quomodo Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Prænotandum, quid per *Principale*, & quid per *Accessorium* intelligatur. Principale ad propositum illud vocatur, quod est præcipuum in re, & quasi causa, seu fundamentum illius, quod accedit. Strein *hic n. 1.* vel ùt Barb. *hic. n. 11.* vult: *Principale* est, quod per se stat, seu propriâ suâ virtute subsistit; *Accessorium* verò, quod per se non subsistit, sed vel ex natura rei, vel ex dispositione legis, 2

legis, vel ex partium conventione dependet ab alio, cui tanquam principali inest, vel accedit, aut comitatur illud. Taccin. *hic n.* 1.

3 Observat autem *hic* Barb. *n.* 12. quadrupliciter posse aliquid esse accessorium alterius: Primò, ut sine illo res principalis nulla, vel inutilis reddatur. 2. Si ita rei inest, ut portio & pars illius reddatur. 3. Quia ex natura rei, vel dispositione legis, vel partium conventione semper sequitur, & comitatur aliud. 4. Quia ab alio dependet tanquam effectus à causa. His prænotatis

4 Resp. I. Regula intelligenda est, & subsistit sive agatur de Principali inducendo, sive tollendo, sive confirmando; semper enim verum manet, quòd Accessorium sequatur naturam Principalis, ita, ut cum hoc etiam illud inducatur, tollatur, & confirmetur: Et quidem de *inducendo* probatur ex *c. Si super gratia.* 9. *de Offic. deleg. in* 6. De *tollendo* patet ex *cit. l.* 2. *ff. de Pecul. legat.* ibi: *Nam quæ accessionum locum obtinent, extinguuntur, cùm principales res peremptæ fuerint.* cum Concord. à Dyno citatis. *De confirmando* constat ex jam *cit. c. Si super gratia.* 9. *de Officio delegat. in* 6. Hinc

5 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Tanta est dependentia Accessorii à Principali, ut, regulariter loquendo, inductò, concessò, prohibitò, annullatò, sublatò, vel confirmatò principali, inductum, concessum, prohibitum, annullatum, sublatum, vel confirmatum etiam censeatur accessorium.* Dicitur, *Regulariter:* conformiter citatæ *Regulæ* 178. *ff. de Reg. Jur.* ubi adhibetur terminus *plerumque;* quia, ùt infrà patebit, Regula patitur suas fallentias. Ratio Regulæ est, tum; quia Accessorium est connexum & adhærens principali: connexorum autem eadem est ratio, idémque judicium. *c. Translato.* 3. *de Constit.* Tum, quia magìs dignum trahit ad se minùs dignum *arg. c. quod in dubiis.* 3. *de Consecrat. Eccles.* Principale autem regulariter loquendo est præcipuum, & magìs dignum. *arg.* §. *Si quis in aliena.* 34. *Instit. de Rerum divis.* Porro hæc Regula valdè latè patet, ita ut ferè ubique procedat, præsertim in Legibus & Rescriptis, in Contractibus, in ultimis voluntatibus, in Privilegiis, in matrimonio &c.

6 Declaratur Regula exemplis Juris, & quidem inprimis de Legibus, Rescriptis ac Judiciis; quando enim alicui delegatur causa, delegata quoque censentur accessoria necessariò requisita ad eam, v. g. citatio, contumaciæ declaratio, testium examinatio &c. *c. Præterea.* 5. *de Offic. deleg.* ibi: *Quia ex eo, quòd causa sibi committitur, super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.* junctô *c. Prudentiam.* 21. *ibid.* §. *Sexta nobis. ad fin.* ibi: *Explorati siquidem juris existit, ut delegatis Judicibus, quibus principale committitur, & accessorium committatur.*

Sic in specie, quando causa matrimonii delegatur, delegatus de dote quoque, tanquam aliquo accessorio, restituenda cognoscere, & sententiare valet. *c. de Prudentia.* 3. *de Donat. inter virum & uxorem.* ibi: *Quia igitur vos, qui de Matrimonio principaliter cognovistis, & de dote (quæ est causa incidens) accessoriè cognoscere valuistis, & sententialiter definire.* Et universaliter quando aliquid per legem præcipitur vel prohibetur, præcepta quoq; vel prohibita censentur accessoria, id est, ei necessariò connexa & adhærentia. 7

Sic in Privilegiis, quando principale non subsistit, nec accessoria subsistunt. *c. Inter dilectos.* 6. §. *fin. cùm ergo. de Fide Instrum.* ibi: *Cùm ergo Privilegium Henrici confirmatorium tantùm extiterit saltem quoad illa, quæ deducta sunt in judicium, si principale non tenuit, nec accessorium, quod ex eo, vel ob id dignoscitur esse secutum.* 8

Sic in contractibus; quando venditur prædium, cui inest aquæductus, jus aquæ etiam, & fistulæ, per quas aqua transit, tanquam accessoria vendita, & emptoris esse censentur. *l. Si aquæductus.* 47. *ff. de contrah. empt.* ibi: *Si aquæductus debeatur prædio, jus aquæ transit ad emptorem, etiamsi nil dictum sit: sicut & ipsæ fistulæ, per quas aqua ducitur.* Sic econtra universaliter in omni contractu si principalis obligatio non subsistit, nec fidejussoria tanquam accessoria ligat. *l. Si quis.* 37. *ff. de Fidejuss. & Mandat.* ibi: *Si quis postquam tempore transacto liberatus est, fidejussorem dederit, fidejussor non tenetur, quoniam erroris fidejussio nulla est.* 9

Sic in Testamentis; nam testamentum inter liberos minùs solemne validum, valet etiam quoad legata extranea inserta, juxta dicta & probata *Lib. III. Tit.* 26. *de Testam.* §. 7. *à n.* 204. sicut etiam Testamentum minùs solemne, validum tamen ad pias causas, valet quoad legata profana, prout dictum & probatum habetur *cit. Lib. III. Tit.* 26. §. 6. *à n.* 161. & quidem utrumque ob hanc Regulam, vide- 10

videlicet quia Accessorium naturam sequi congruit principalis: cujusmodi principale ad propositum est Testamentum, & legata sunt accessorium. Ob quam rationem etiam non valet substitutio pupillaris, si invalidum est testamentum paternum. §. *Liberis autem.* 5. *Instit. de Pupill. substit.* ibi: *Nam pupillare Testamentum pars & sequela est paterni testamenti, adeò, ut si patris testamentum non valeat, nec filii quidem valebit.* Dum econtra, quando quis domum legat, cui pro majori commoditate hortus vicinus coëmptus existit, legatâ domô etiam hortus, tanquam quid accessorium, legatus censetur. *l. Prædiis.* 91, §. 5. *ff. de Legat. III.* ibi: *Qui domum possidebat, hortum vicinum ædibus comparavit, ac postea domum legavit: si hortum domûs causâ comparavit, ut amæniorem domum, & salubriorem possideret, aditumq; in eum per domum habuit, & ædium hortus additamentum fuit, domûs legatô continebitur.* Plura exempla Juris vide apud Gloss. *hîc.*

11 Quæritur II. An? & quas fallentias patiatur Regula nostra? Resp. Eam in pluribus fallere; & quidem *primò*, quando in principali & accessorio non eadem, sed diversa reperitur ratio. Abbas in *c. Debitores. de Jurejur. n.* 2. Sanch. *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 29. *n.* 11. Hinc etsi principalis obligatio solvendi usuras sit nulla, tamen si juramentô firmata est, accessorium juramentum servandum erit, textu expresso *c. Debitores.* 6. *de Jurejur.* ibi: *Debitores ad solvendas usuras, in quibus se obligaverant, cogi non debent; si verò de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt domino reddere juramentum.* Ubi tamen subjungitur odiosa usurariis clausula illis verbis: *Et cùm usuræ solutæ fuerint, creditores ad restituendas sunt severitate Ecclesiastica compellendi.* Cur autem accessoria juramenti obligatio observanda sit, est specialis ratio divinæ reverentiæ, quæ servare juramentum compellit, qualis ratio in simplici promissione non reperitur. Sanchez *loc. cit.*

12 Fallit *secundò* quoad pia legata inserta Testamento ad causas profanas nulliter facto; quia illa, etsi accessoria, valent, licèt Principale, Testamentum videlicet, sit nullum, juxta dicta & probata *Lib. III. Tit.* 26. *de Testam.* §. 6. *n.* 161. Idque ob fundamentum *num. præced.* allegatum; quia nempe in accessoriis legatis piis invenitur specialis ratio, Religionis videlicet.

Fallit *tertiò* in Accessorio, quod se solo, & independenter à Principali potest subsistere, sicque ab eo divisibile est; quamvis enim concessô principali etiam hoc accessorium concessum videatur, tamen sublato principali illud sublatum non censetur. Vivianus *hîc.* cum Franch. & aliis, patétque ex ipsa rei natura: hoc ipso enim, quòd hoc sine illo valeat subsistere, sublatô principali accessorium hujusmodi necessariò non tollitur. 1

Fallit *quartò* in casibus, in quibus Jura aliter specialiter disponunt: prout fit in casu, quô ob adulterium uxoris, matrimoniô tanquam principali quoad thorum sublatô, non tollitur dos, sed penes solum virum manet, etsi dos accessorium matrimonii sit. *l. Cùm Mulier.* 47. *ff. Solutô Matrim.* & *c. Plerùmque* 4. *de Donat. inter vir. & uxor.* ibi: *Plerùmque si mulier ob causam fornicationis judicio Ecclesiæ, vel propria voluntate à viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem, vel dotalitium repetere non valebit.* Quod tam à Canonico, quàm Civili Jure meritò specialiter sic statutum habetur in odium adulterii, & favorem conjugis innocentis. 14

Sic etiam specialiter sancitum habetur in Jure, ut testamentô tanquam principali propter exhæredationem, vel præteritionem filii nullô declaratô, accessoria tamen in illo subsistant legata, & alia. *Auth. Ex causa. C. de liber. præterit.* ibi: *Ex causa exhæredationis, vel præteritionis irritum est testamentum quantum ad institutiones: cætera namque firma manent.* 15

Sic pariter licèt aliàs obligatio fidejussoria sit accessoria, & sublata principali obligatione tollatur per dicta *n.* 9. tamen ex speciali Juris dispositione habetur, quòd, etsi pupillus sine authoritate tutoris contrahens, nec civilem, nec naturalem obligationem servandi contractum habeat, *l. Pupillus.* 59. *ff. de Oblig. & Act.* tamen si in tali casu tertius pro pupillo fidejubeat, fidejussio teneat, & obligatoria existat. *l. Si Pupillus.* 35. *ff. de Arbitr.* cum Concord. Quod etiam ideo rectè sancitum videtur, quia in tali casu fidejussio censetur inducere obligationem principalem, hôc ipsô, quòd alia principalis desit; cùm pupillus aliquam obligationem, quæ aliàs principalis foret, neutiquam contrahat. 16

17 Cæterùm quamvis Vivianus *hìc* teneat, Regulam fallere etiam in casu, quô accessorium nobilius quid & pretiosius est ipso principali: tamen quia hæc doctrina non tantùm communi DD. sed etiam claræ Juris dispositioni contraria apparet, ei minimè adhærendum, sed dicendum est, Regulam procedere etiam tunc, quando accessorium melius quid, nobilius, ac pretiosius est principali *l. Cùm aurum.* 19. §. 13. *ff. de auro & argent. legat.* ibi: *Perveniamus & ad gemmas inclusas auro, argentóque: Et ait Sabinus, auro, argentóque cedere; ei enim cedit, cujus major est species: quod rectè expressum; semper enim cùm quærimus, quid cui cedat, illud spectamus, quid cujus rei ornandæ causâ adhibetur, ut accessio cedat principali. Cedent igitur gemmæ phialis & lancibus inclusæ auro argentóve.* Ex quo resolves, quòd annulus habens inclusam gemmam longè majoris pretii, quàm sit ipse annulus, vel vestis habens ornamenta aurea vel argentea pretium vestis longè superantia, si vendatur, donetur, legetur etiam gemma, & ornamenta, quantumvis majoris pretii, vendita, donata vel legata censeantur.

Limitat tamen non immeritò hanc doctrinam & fallere Regulam ait Barb. *hìc. n.* 10. si accessorium est summè arduum quid, ut de tali verisimiliter non cogitaverit concedens, donans, legans, disponens &c. 18

REGULA XLIII.

Qui tacet, consentire videtur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Ratio difficultatis in Regula.*
3. *Opinio, quòd tacens in favorabilibus, non item in odiosis consentire censeatur, non approbatur.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
5. *Tacens etiam in odiosis consentire videtur, si contradicendo impedire potest.*
6. *Declaratur exemplis & seqq.*
   Servus sciente & tacente Domino ordinatus liber evadit. Ibid.
7. *Sponsalia nomine filiæ scientis & tacentis contracta valent.*
9. *Alienatio Rei Ecclesiasticæ sciente & tacente Capitulo valet.*
10. *Superiores scientes & tacentes ad defectus subditorum consentire videntur.*
   Episcopi non corrigentes delicta, reprehenduntur à jure. Ibid.
11. *Tacentes in consilio, vel collegio consentire censentur.*
12. *Fallit Regula 1. quando tacens rem non intelligit.*
   Errantis nullus est consensus. Ibid.
13. *Fallit 2. quando ad substantiam actûs requiruntur verba, vel signa externa, uti in baptismo adultorum.*
14. *In Sponsalibus & Matrimonio:*
15. *Ac in stipulationibus.*
16. *Fallit 3. quando contradictio sine turbatione vel majori malo fieri nequit.*
17. *Fallit 4. quando fur sciente, & tacente domino rem aufert.*
18. *Fallit 5. quando de consensu vel dissensu non dubitatur.*

1 HÆc Regula desumitur ex *l.* 2. §. *Voluntatem. ff. Solutô Matrimoniô.* & aliis LL. à Glossa citatis *hìc.*

2 Quæritur I. Quomodo intelligenda hæc Regula? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis secundùm sensum gramaticalem facilis appareat hæc Regula, in sensu tamen Juridico eam explicatu esse difficillimam, ferè omnes fatentur: eò quòd in Jure plurima extent exempla, ex quibus clarè patet, eos etiam, qui scienter tacent, non censeri consentire. Hinc in ea declaranda mirè desudant Doctores.

Barbosa *hìc n.* 9. allegat ingentem Doctorum Classicorum numerum dicentium: Regulam cum subsequenti distinctione esse intelligendam; *qui tacet, in favorabilibus consentire videtur: qui verò in præjudicialibus vel odiosis tacet, consentire non videtur.* quam doctrinam licèt magis communem, immo vulgarem esse verè asserat, & pro illa etiam Glossam variis in locis citet: tamen eam 3

non

non approbat, sed improbat ex illo vero fundamento; quia in Jure valde multa reperire est exempla, vi quorum tacens etiam in præjudicialibus pro verè consentiente habetur. Nos sedulò perlectis, & benè consideratis tam Doctorum rationibus, quàm Juris exemplis, arbitramur, securiorem & faciliorem Regulæ explicationem, seu declarationem esse sequentem.

4 Resp. II. Verus & genuinus Regulæ sensus videtur iste: *Qui tacet in favorabilibus consentire videtur: qui verò in præjudicialibus tacet, tunc consentire videtur, quando contradicendo, vel expressè dissentiendo facilè potest impedire id, de quo agitur, & in contrarium nulla conjectura apparet.* Prima pars hujus sensûs, videlicet quod tacens in favorabilibus consentire videatur, penè omni controversia caret; cùm ferè omnes Doctores consentiant; quia in dubio ordinariè meritò præsumuntur ea, ad quæ nos naturalis ducit affectio & propensio, *arg. c. 2. de Præscript.* & *l. Isti. 8. §. fin. ff. quod metûs caus. gest.* Hinc benè observat hîc Strein. *n.* 3. nullum tam hebetem censeri debere, ut commoda, grata, amica, utilia &c. respuat, si offeruntur, donantur, legantur, cùm hæc à natura quisque appetat, quærat, & acceptet; *Omnes enim expetimus utilitatem, & ad eam rapimur.* Cicero *lib. 3. de Offic.* consequenter si nobis offeruntur, tacendo acceptare meritò censemur.

5 Altera pars, quòd etiam in præjudiciosis, & odiosis tacens consentire videatur, si contradicendo, vel dissentiendo illa impedire posset juxta Dynum *hîc. n.* 1. infallibilis, consequenter utraque pars vera est. *arg. l. 2. §. Voluntatem. ff. Soluto Matrim.* ibi: *Nisi evidenter contradicat, videtur consentire.* & *c. 2. de His, quæ fiunt à Prælat.* ubi ex eo solo Capitulum pro consentiente habetur, quia non contradixit: *Si sciente, & non contradicente Conventu facta est, robur firmum debet habere.* cum concord. & Ratio est; quia, ut benè argumentatur Barb. *hîc. n.* 5. quando quis præsens scit rem fieri, vel peti, & tacet, dum facilè contradicere potest, sua taciturnitate facit, quòd de Jure meritò præsumatur idem sentire: ut proin tacitus illius consensus non in fictione, sed præsumptione Juris fundetur, nisi adsit contraria conjectura, ex verbis, vel saltem ex nutu, aut aliis signis apparens; quia etiam nutu, vel gestu contraria voluntas ostenditur. *l. Si tamen. 48. §. Ei qui. ff. de Ædilit. Edict. l. Non tantùm verbis. 5. pr. ff. Ratam rem haberi.* cum Concord.

Declaratur & firmatur ampliùs exemplis Juris. Sic enim inprimis licèt servum amittere res Domino sit præjudiciosa: si tamen eo sciente, & non contradicente ordinatur, ordinatio valet, servus liber evadit, & Dominus illum amittit. *can. Si servus sciente. 20. dist. 54.* ibi: *Si servus sciente, & non contradicente domino, in Clero fuerit ordinatus, ex hoc ipso, quòd constitutus est, liber & ingenuus erit.* 6

Secundò, si filia sciens, patrem sibi certàm dotem constituere, tacet, & non contradicit, consentire præsumitur, etsi dos forsan incompetens, sicque ei præjudiciosa sit. *cit. l. 2. §. Voluntatem, ff. Soluto. Matrim.* ibi: *nisi evidenter contradicat.* Sic pariter *Tertiò:* si parentes pro filiis, vel filiabus præsentibus & non contradicentibus sponsalia vel matrimonium contrahunt, valent sponsalia & matrimonium, etsi forsan prolibus odiosa; quia non contradixerunt, cùm facilè potuissent, dicendo v. gr. nolo nubere, nolo hunc, vel hanc. *c. un. §. fin. de Despons. Impub. in 6.* ibi: *Porrò ex sponsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerúmque contrahunt, ipsi filii, si expressè consenserint, vel tacitè, ut si præsentes fuerint, nec contradixerint, obligantur.* 7

Quartò, qui criminaliter inquisitus crimina sua confessus est, non potest excipere, quòd infamia non præcesserit; quia priùs non contradicendo tacitè consensit. *c. 2. de Accusat. in 6.* *Quintò* si tutor aliquem pro fidejussore nominat, isque præsens non contradicit, sed nomen suum actis inseri permittit, consensisse præsumitur, etsi illi præjudiciosum sit. *l. 4. §. fin. ff. de Fidejuss. & nominat.* ibi: *Fidejussores à Tutoribus nominati, si præsentes fuerint, & non contradixerint, & nomina sua referri in acta publica passi sunt, æquum est, perinde teneri, atque si jure legitimo stipulatio interposita fuisset.* 8

Sextò, Rei Ecclesiæ locatio, vel alienatio, ad quam de Jure requiritur consensus Capituli, si hôc sciente, & non contradicente facta est, valet; quia ex taciturnitate Capituli, quod contradicere posset, consensus illius præsumitur, per textum *c. 2. de His, quæ fiunt à Prælat.* 9

10 *Septimò*, Superiores qui graves subditorum defectus sciunt, &c, cùm possent, non contradicunt, non corrigunt, non puniunt &c. consentire videntur in grave communitatis præjudicium. *can. Error*. 3. *dist*. 83. ibi: *Error, cui non resistitur, approbatur, & veritas, quæ minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippe, cùm possis deturbare perversos, nil aliud est, quàm fovere. Nec caret scrupulò societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.* junctô *can. Consentire*. 5. *dist*. 83. *Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit.* & *can.* immediatè sequenti. ibi: *Nil illo Pastore est miserius, qui luporum laudibus gloriatur: quibus si placere voluerit, atque ab his amari delegerit, erit hinc ovibus magna pernicies.* Hinc ipsi quoque Episcopi, qui etiam majores delinquentes non corrigunt, sed tacent, graviter reprehenduntur à SS. Canonibus, præsertim *can.* 2. *cit. dist.* 83. illis verbis: *Episcopus itaque, qui talium crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus, quàm Episcopus.*

11 Huc etiam universaliter referuntur illi, qui in Collegio, aut Consilio communi tacent, dum aliquid injustè, iniquè, aut præjudiciosè agitur, vel decernitur; habentur enim pro consentientibus, & fiunt cum aliis rei omnium malorum inde secutorum, si, dum possunt, non contradicunt, uti post Abb. in *c.* 1. *de His, quæ fiunt à major. part. cap.* benè observat Strein *hìc n*. 9. per Jura hactenus allegata. Sic plurima in Jure reperiuntur exempla, ex quibus manifestè patet, quòd etiam in præjudicialibus odiosis, & onerosis causis ac rebus tacens consentire præsumatur, si non contradicit, dum facilè potest.

12 Quæritur II. An? & quas Fallentias Regula XLIII. patiatur? Resp. potissimùm sequentes: & quidem *Primò* juxta unanimem fallit, quandò tacens id, de quo agitur, non intelligit, vel penitus ignorat, *arg. l. Qui vas*. 48. §. 3. *ff de Furtis.* Ratio manifesta est; quia ignorantis vel errantis nullus est consensus. *l. Si per errorem*. 15. *ff. de Jurisdict.* ibi: *Cùm, ut Julianus scribit, non consentiant, qui errant: quid enim tam contrarium est, quàm error, qui imperitiam delegit?* cum concordant.

13 Fallit *Secundò*, quando ad formam & substantiam actûs consensus verbis vel signis externis expressus de Jure requiritur, vel aliàs præscribitur: prout expressè sancitum habetur de Baptismo adultorum loqui valentium, utpote quorum taciturnitas ad valorem Sacramenti non sufficit, etsi alii locô illorum respondeant, *arg. can. Cùm pro parvulis*. 77. *dist*. 4. *de Consecrat.* ibi: *Cùm pro parvulis alii respondeant, ut impleatur erga eos celebratio Sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua Regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cùm legitur, naturaliter movet: ætatem habet, ipse pro se loquatur.*

Sic pariter ad valorem Matrimonii, vel 14
Sponsalium de Jure non sufficit, etsi una pars ad promissionem, vel interrogationem alterius taceat, & non contradicat, licèt locô illius alii, etiam propinqui (excepto Patre) v. g. frater, patruus &c. respondeant, & consentiant, ipsâ tacente, & non contradicente; cùm requiratur de Jure utriusque partis contrahentis vel mandatum, vel consensus verbis aut aliis signis externis sufficienter expressus, prout jam dictum habetur *Lib. IV. Tit. I. de Sponsal. & Matrim. n.* 14. *& seqq.* Nec obstat, quod in contrarium objicitur *c.* 1. *de Matrim. contra interdict. Eccles.* ubi fit mentio de Matrimonio per fratrem pro sorore præsente & tacente, contracto; quia, ut legenti textum patet, non tantùm tacuit, sed expressè consensit soror. Minùs obstat objici solitum *c. Ex parte* 14. *de Restit. spoliat.* ubi habetur sermo de sponsalibus à patruo nomine neptis contractis; quia ex textu satis patet, sponsalia à patruo acta vel non contracta, vel nulla fuisse; & bene ibidem observat Gloss. *v. Præsente.* Accedit, quòd *c. un.* §. *fin. de Desponsat. impub. in* 6. per textum suprà *n*. 7. jam allegatum de solis parentibus dispositum habeatur, quòd, si nomine prolium præsentium, & non contradicentium, vel absentium, & postea ratihabentium, sponsalia contrahant, ea valida existant, consequenter ad alios, etsi propinquos, extendi non debeat; præsertim cùm agatur de perpetua obligatione statum hominis concernente, circa quem pro suis liberis parentes etiam ex naturali affectu magis solliciti meritò de Jure censentur, quàm alii, quantumvis propinqui.

Sic ulteriùs, quia in Jure ad formam & 15
valorem stipulationis regulariter requiruntur verba utriusque stipulantis. *l.* 1. *pr. ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Stipulatio non potest confici, nisi utroque loquente &c.* Ideo Regula fallen-

lentiam secundam regulariter patitur in stipulationibus, utpote in quibus tacens & non contradicens pro tacitè consentiente minimè haberi potest.

16 Fallit *tertiò* in Superioribus, qui tacent, & non contradicunt in casu, quo sine magna turbatione, strepitu externo, aut proprio gravi damno contradictio fieri nequit, aut aliàs res jam desperata apparet: tunc enim tacentes, & non contradicentes consentire neutiquam præsumendi sunt. *arg. Reg. 50. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Culpâ caret, qui scit, sed prohibere non potest.* Strein *hic. n. 2. & fin.* cum aliis à se allegatis. *arg. c. Nihil. 2. de Præscript.* ubi Papa Italiæ Patritiæ rescribit: *Nihil cum scandalo, nihil cum forali strepitu vobiscum nos velle de causis pauperum definire, vobis scripsisse meminimus; sed illud vos scire credimus, taciturnitatem, atque patientiam nostram futuris post me Pontificibus in rebus pauperum præjudicium non facturam.* Quæ fallentia etiam ad alios non superiores à Doctoribus ob paritatem rationis meritò extenditur, & inducitur, minimè blandiri sibi posse Principes de tacentium & non contradicentium subditorum consensu, quando illos collectis steuris & tributis excessivè ac injustè gravant: quod idem dic de inferioribus dominis directis subditos nimiùm gravantibus; quia miselli subditi in hujusmodi casibus tacentes non tam voluntariè consentire, quàm metu majoris mali coactè dare censendi sunt.

Fallit *quartò* in casu, quô fur sciente, & non contradicente domino rem illius surripit; 17
quia in tali casu dominus consentire non præsumitur, sed actionem contra furem instituere potest; cùm sic in odium furti Jura specialiter statuant. *l. Si quis. 91. ff. de Furtis.* ibi: *Si quis scit, sibi rapi, & quia non potest prohibere, quievit, furti agere potest: at si potuit prohibere, & non prohibuit, nihilominus furti aget.*

Fallit *quintò*, & quidem universaliter, 18
quotiescunque de consensu vel dissensu tacentis, & non contradicentis verum non extat dubium, sed ex circumstantiis & conjecturis verisimiliùs apparet, eum tacendo consentire noluisse. Barbos. *hic*, cum aliis, ad longum deducens, Regulam, *Tacens consentire videtur*, tantùm locum habere in dubio, in quo de Jure præsumitur consentire, qui tacet, & non contradicit, cùm facilè posset, prout desumitur ex verbo *videtur;* hinc si circumstantiæ, & conjecturæ tollunt dubium, & verisimiliùs pro dissensu militant, præsumi consensus prudenter non ampliùs potest: ideò in sensu Regulæ n. 4. posito notanter additum est: *& contrarium ex conjecturis non apparet.*

REGULA XLIV.

Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Differt à priori; quia præsens de confessione, vel negatione: prior de consensu agit.*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ*
4. *Tacens interrogatus à non Judice nec fatetur, nec negat.*
5. *Quare tacens censeatur consentire, & non fateri?*
6. *Legitimè interrogatus à Judice tacens habetur pro confesso:*
7. *Sicut & ille, qui ad articulos non respondet.*
8. *Qui duobus sibi propositis ad unum respondet, & ad alterum tacet, hoc fateri censetur.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. qui tacet.* 142. *ff de R J.* ibi: *Qui tacet, non utique fatetur: sed tamen verum est, eum non negare.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Hanc Regulam minimè convenire cum præcedenti, ut perperam putabant nonnulli, sed multùm differre ab ea; cùm in priori agatur de consensu, an, & quando ex taciturnitate præsumi possit: præsens verò Regula de confessione, & negatione, & non nisi in casu interrogationis procedit, utrùm videlicet confiteri, vel negare censeatur, qui ab alio interrogatus nihil respondet, sed tacet.

3 Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est: *Qui ad interrogationem alterius tacet, regulariter nec confiteri, nec negare præsumitur.* Ratio est; quia inter negare & confiteri tanquam duo membra datur medium, silere nempe & tacere, uti cum Glossa observant Dynus & Vivianus *hìc:* & meritò, eò quòd, licèt in immediatè sibi contrariis exclusio unius sit inclusio alterius, & econtra, ac unum necessariò inesse debeat, uti fit in sanitate, & infirmitate, numerô pari, & impari, cùm unum alterum necessariò excludat: corpus siquidem aut sanum, aut infirmum esse debet, & tempore, quo sanum est, infirmum esse nequit, ac econtra: numerus par, aut impar esse debet: si par est, impar esse non potest, & è converso: aliter tamen res se habeat in extremis habentibus medium; cùm nullum necessariò insit, sed tertium mediare, ac subsistere valeat, prout contingit in colore albo & nigro, quorum nullus necessariò inest, cùm res tertium aliquem colorem, flavum aut rubrum habere queat. Hinc similiter, quia inter confiteri & negare mediat silere, & tacere, ac seipso stare potest, quin insit confiteri, aut negare; justus est Regulæ sensus: qui ad interrogationem alterius tacet, nec fatetur, nec negat.

4 Declaratur exemplis: sic v. g. in casu, quô quis extra judicium, vel etiam in judicio à non Judice interrogatur, an non hunc vel illum percusserit: an non hoc vel illud abstulerit: hunc vel illum verbali injuriâ affecerit: an non mutuas pecunias mille florenorum à se acceperit, sicque debeat: si tacet, nec fateri, nec negare censetur. *arg. l. Si filius.* 19. *ff. de Interrog. in Jure faciend.* & ratio præter jam dictam est; quia respondere non tenetur. Et profectò misera foret hominum conditio, si quis cuivis interroganti affirmando, vel negando positivè respondere teneretur; cùm sæpissimè intersit tacere, & nihil respondere, sicque medium inter negationem & confessionem tenere.

5 Cur autem tacens præsumatur consentire, & non confiteri, in ratione alleganda divisi sunt Doctores: melior videtur, quam assignat Barb. *hìc. n.* 9. videlicet, quia consensus est actus voluntatis eligentis. & quiescentis, qui actus adesse meritò præsumitur, dum quis contradicere facilè posset, & non facit per dicta in præcedenti Regula: confessio verò consistit in assertione veri aut falsi, quorum nullum asserit, qui tacet.

Quæritur II. An? & quas Fallentias patiatur Regula præsens? Resp. eam fallere *Primò* universaliter, quoties quis in judicio à Judice legitimè interrogatur: sic enim interrogatus, qui tacet, pro confesso habetur, vel etiam in sui damnum pro negante. *l. de Ætate.* 11. §. 4. *de Interrog. in Jure faciend.* ibi: *Qui tacuit apud Prætorem, in ea causa est, ut instituta actione in solidum conveniatur, quasi negavit, se hæredem esse.* Ratio est; tum quia hôc ipsô, quòd legitimè interrogatus, & respondere obligatus taceat, justam præsumendi causam præbet, veritatem contra se stare, séque eam tacitè fateri velle: tum quia à Judice legitimè interrogatus, respondere omittens contumax reputatur, ac propterea in pœnam contra se confessus in effectu habetur. *cit. l. De ætate.* 11. §. 4. ibi: *nam qui omninò non respondet, contumax est: contumaciæ autem pœnam hanc ferre debet, ut in solidum conveniatur, - quia prætorem contemnere videtur.* 6

Fallit *secundò* in quovis illo, qui in judicio ad positiones, seu articulos ab adversario propositos, & à Judice approbatos respondere jussus tacet, vel sine causa respondere recusat; quia etiam talis confiteri censetur, & pro confesso habetur. *c.* 2. *de Confess. in* 6. ibi: *Si reus, vel procurator ipsius positionibus ab adversario sibi factis interrogatus, jussúsque à Judice respondere absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet, haberi debet super iis, de quibus in eisdem positionibus interrogatus extitit, pro confesso.* Ratio est, quæ in priori fallentia. 7

Fallit *tertiò*, quando alicui in judicio objiciuntur duo, & is unum negat, vel in eo se excusat, ad alterum verò tacet, censetur enim hoc tacitè fateri. *c. Nonne.* 5. *de Præsumpt.* ibi summarium sic habet: *qui ex duobus illatis alterum negavit, reliquum affirmare præsumitur;* textus verò sic sonat: *Duo quippe illata fuerunt ei: unum negavit, alterum tacendo concessit.* 8

Regula

REGULA XLV.

Inſpicimus in obſcuris, quod eſt veriſimilius, vel quod plerumque fieri conſuevit.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. Obſcurum, veriſimilius, & plerumque, *quid?*
3. *Ponitur verus ſenſus Regulæ.* *Veriſimilitudo pro veritate habetur. Ibid.*
4. *De ordinariè contingentibus fiunt leges.*
5. *Ordo procedendi in obſcuris.*
6. *Declaratur Regula exemplis juris. & ſeqq.*
7. *Subſtitutio facta filio evaneſcit, ſi hic liberos procreat.*
8. *Mulier metu mortis monaſterium ingreſſa non cenſetur ibi tacitè profeſſa, quamdiu cauſa metûs durat.*
9. *Solvitur objectio contra Regulam.*

1 DEſumpta habetur hæc Regula ex *l. In obſcuris.* 114. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *In obſcuris inſpici ſolet, quod veriſimilius eſt, aut quod plerùmque fieri ſolet.*

2 Quæritur Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? Reſp. I. Quid per verba, *In obſcuris*, dicere velit Regula, ſatis patet ex dictis ad Regulam XXX. *In obſcuris minimum eſt ſequendum. n.* 2. & 3. ubi videndum. Per *veriſimilius* autem intelligitur id, quod prudenter conſideratis conſiderandis circumſtantiis, & aliis ad genuinam veritatem ſervientibus, veritati magis conſentaneum apparet. Per *plerùmque* verò id denotatur, quod in ejusmodi, de quibus quæritur, actibus, negotiis, contractibus, diſpoſitionibus communiter & ordinariè fieri ſolet, ac in regione fieri conſuevit. Hinc

3 Reſp. II. Verus Regulæ ſenſus hic eſt: *Quandocunque vera intentio, mens & voluntas ſtatuentis, agentis, contrahentis, diſponentis &c. aliunde certò vel ſufficienter non apparet, illud ſequendum, judicandum, & tenendum eſt, quod prudenter, & æquo animô conſideratis conſiderandis ad cognoſcendam veritatem ſervientibus circumſtantiis, veritati magis conſentaneum, ſeu conforme apparet:* vel, *quod in hujusmodi, de quibus quæritur, actibus, negotiis, aut diſpoſitionibus communiter & ordinariè fieri ſolet, ac in Regione fieri conſuevit. arg. l. Semper in Stipulationibus.* 34. *ff. de Reg. Jur.* cujus textum allegavimus in *Regula XXX. n.* 3. cum Concordant. Ratio Regulæ quoad primam partem, de ſequendo veriſimili, eſt; quia veriſimilia quaſi pro veritate habentur. *arg. l. Cùm quid.* 3. *ff. de Rebus creditis, ſi certum petetur.* adeò ut idem reputetur, veritatem pro ſe habere, & præſumptionem in veriſimili fundatam pro ſe habere, uti poſt Jaſon. benè advertit Strein. *hic. n.* 2. *arg. l. Licèt Imperator.* 74. *ff. de Legat. I.* & veriſimilitudo onus probandi nonnunquam in adverſarium rejiciat *arg. l. Sive poſſidetis.* 16. *C. de Probation.* ac non niſi validioribus probationibus elidi valeat. *l. Non eſt veriſimile. fin. ff. quod metûs cauſ.*

Secundæ verò partis, videlicet, quod deficiente veriſimili id attendatur, quod plerùmque ſeu communiter & ordinariè fieri ſolet, ratio hæc eſt; quia ſicut Legislatores non de iis, quæ rarò, ſed quæ frequenter contingunt, leges & jura condunt. *l. Ex his.* 4. & *l. Nam ad ea.* 5 *ff. de Legib.* ibi: *Nam ad ea potiùs debet aptari jus, quæ & frequenter & facilè, quàm quæ perrarò eveniunt.* Sic etiam intentio & mens privatim diſponentium & contrahentium in defectu alterius certitudinis juxta communiter & ordinariè fieri ſolita præſumi, & colligi debet. *arg. l. Certi conditio.* 9. §. 8. *ff. de Reb. credit.* præſertim in Regione, in qua verſamur. *l. Semper.* 34. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Si non appareat, quid actum eſt, erit conſequens, ut id ſequamur, quod in Regione, in qua actum eſt, frequentatur.* 4

Ut proin circa obſcura ſequens procedendi, præſumendi & ſequendi ordo ſit: & quidem Primò videndum, an non aliunde rei veritas, & quod actum eſt, appareat: hoc enim verè cognitum omnino ſequi, & tenere oportet; quia juſtum & æquum eſt, ut contrahentium voluntates & pacta cuſtodiantur *c.* 1. *de Pactis.* ibi: *aut inita pacta ſuam obtineant firmitatem, aut conventus (ſi ſe non cohibuerit) Eccleſiaſticam ſentiat diſciplinam. Dixerunt univerſi: Pax ſervetur, pacta cuſtodiantur.* & *l. Semper.* 34. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Semper in ſtipulationibus, & in cæteris contractibus id ſequimur, quod actum eſt.* 5

Secun-

Secundò, si de hoc certò vel sufficienter non constat, id præsumendum, sequendum, & tenendum, quod prudenter consideratis considerandis verisimilius apparet juxta tenorem hujus Regulæ. Tertiò, si verisimilius non apparet, id inspiciendum, & sequendum est, quod plerumque, seu communiter, & ordinariè fieri solet, juxta præscriptum præsentis Regulæ, præsertim in Regione, in qua res acta est. *cit. l. Semper.* per textum *n. præced.* jam allegatum. Quartò, si neque hoc haberi potest, *minimum* sequendum, & tenendum est *cit. l Semper.* ibi: *Quid ergo, si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit? Ad id, quod minimum est, redigenda summa est.* & *Reg.* 30. *de Reg. Jur. in* 6. ibi: *In obscuris minimum est sequendum.* cùm in hoc partes certò conveniant, & errandi periculum magis declinetur juxta dicta superiùs ad hanc Regulam, *n.* 4.

6 Declaratur etiam & firmatur ulteriùs Regula, sensúsque illius exemplis Juris: Sic enim *primò*, ùt exemplificat Gloss. *hic.* si maritus cum priùs corrupta diu cohabitat, & postea mulier ex causa impotentiæ viri divortium petat, vir autem potentem se afferat, viro creditur, nisi impotentia manifesta sit, textu claro *can. Si quis.* 3. *cau.* 33. *q.* 1. Quia verisimilius est, virum non defuisse suo officio.

7 Sic pariter 2. si quis proprium filium instituit hæredem, eique substituit Caium, præsumitur substitutio facta sub conditione: si filius meus sine liberis decesserit. *l. Cùm avus.* 102. *ff. de Condit. & Demonst.* Cùm nec verisimile, nec usu receptum sit, quòd quis intendat filio aliquem substituere, si filius ipse liberos progenerat. *l. Generaliter.* 6. ℣. *Cùm autem. C. de Instit. & substit.* ibi: *Cùm autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in hujusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, nullâ liberorum ex his procreandorum adjectione habitâ, optimo intellectu disposuisse, evanescere substitutionem, si is, qui substitutione prægravatus est, pater efficiatur, & liberos sustulerit; intelligentem, non esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem.*

Sic 3. si mulier metu mortis à viro inferendæ ad monasterium fugit, ibique, quamdiu causa durat, permanet, tacitè professa non censetur; quia verisimile est, eam perseverâsse in monasterio ex eadem causâ, ex qua fuit ingressa, consequenter causâ cessante, mortuô nempe virô, egredi, & alteri nubere posse, textu expresso *c.* 1. *de His, quæ vi, met. caus.* 8

Objici contra Regulam communiter solet. In judiciis probatio necessariò concludere debet, nec sufficit ostendere, rem sic esse posse, sed necesse est, probare, eam revera sic esse. *arg. l. Matrem.* 17. *C. de Probat.* cum Concord. ergo verisimilitudo ad rem nihil facit. Sed Resp. Probationem concludentem necessariam esse tunc, quando haberi potest: secus esse, si haberi nequit; in tali enim casu ad præsumptionem, præsertim in verisimilitudine fundatam, ex utroque Jure in subsidium datur recursus. Hinc, prout supra de Regula XXX. dictum, ita & de præsenti dicitur, quod sit *subsidiaria.* 9

REGULA XLVI.

Is, qui in Jus succedit alterius, eo Jure, quo ille, uti debebit.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Successor alius est universalis: alius particularis: & quis?*
3. *Successor universalis, præsertim hæres, activè & passivè succedit in omne jus defuncti.*
4. *Etiam hæres particularis succedit taliter quoad partem, cujus est hæres.*
5. *Successoribus universalibus æquiparantur etiam Prælati Ecclesiastici, qui proin debent solvere debita defuncti nomine Ecclesiæ facta.*
6. *Successor etiam particularis succedit activè & passivè, quod prior dominus circa rem particularem habuit.*
7. *Excepta actione personali, quæ ad eum non transit: nec nocet ei mala fides prioris domini, benè verò successori universali.*
8. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
9. *Declaratur exemplis. & tribus seqq.*
Successor universalis, v. g. hæres, debet solvere omnia debita defuncti. ibid.

10. *Idem*

10. *Idem debet facere successor in Regno.*
11. *Successor potest conveniri vi rescripti contra antecessorem impetrati.*
12. *Defuncti jus ita inhæret hæredi, ut propter hoc subinde etiam aliunde sua perdere debeat.*
13. Mors omnia solvit: *quomodo intelligendum?*
14. *Donator potest revocare ex causa donationem, non item hæres illius: & quare?*
15. *Marito circa dotem majus jus competit, quàm hæredi illius; quia est privilegium personale.*
16. *Fallit Regula 1. in Mandato. 2. In Contractu Societatis. 3. In precario.*
17. *4. In donationibus inter virum & uxorem.*
18. *5. Universaliter in omnibus Privilegiis personalibus.*

1 DEsumpta habetur hæc Regula ex *l. Qui in Jus. 177. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Qui in jus, & dominium alterius succedit, jure ejus uti debet.* Cui concordat *Regula 79. de R. J. in 6.* ibi: *Nemo potest plus juris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum cum Dyno & Strein *hic. n. 1.* duplicem esse & dici *Successorem* in jus alterius, Universalem videlicet, & particularem, seu, quod idem est, singularem. *Universalis* est, qui in universum, seu in totum jus alterius succedit, ejusque personam repræsentat, uti sunt hæres, bonorum possessor, & ex Trebellianica possessor, fideicommissarius, qui etiam propriè successores vocantur, quia in jus universum defuncti succedunt *l. quoties. 9. §. 12. ff. de Hæred. instit. l. Prætor. 117. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Prætor bonorum possessorem hæredis locô in omni causa habet. l. In pari. 128. ff. eod. Hi, qui in universum jus succedunt, hæredis locô habentur,* juncta *l. Nihil. 24. ff. de V. S.* ibi: *Nihil est aliud hæreditas, quàm successio in universum jus, quod defunctus habuit.* Successor *Particularis*, seu *Singularis* est, qui non in totum jus, sed in certam aliquam rem, vel jus alterius succedit, uti sunt legatarii, donatarii, emptores &c. qui propriè successores in rem appellantur. *l. Quædam. 9. §. Is autem. ff. de Edendo. & l. Etiam. 8. ff. de Jure jur.* ibi: *Etiam si in rem successerint.* cum Concord. Hoc Notatô

3 Resp. I. Regula de successore universali tam activè, quàm passivè intelligenda est: Activè quidem; quia omne jus agendi, excipiendi, fruendi &c. tam reale, quàm personale, etiam mixtum, & in rem scriptum, quòd priùs competebat defuncto, competit postea hæredi: Passivè verò; quia jus agendi, excipiendi &c. quod alicui competebat contra defunctum, competit eidem etiam contra hæredem ipsius. Dynus *hic* cum communi aliorum. *arg. pr. Instit. de perpet. & temp.* Ratio est, tum; quia defunctus, & hæres ipsius, fictione juris pro una eadémque persona habentur. *Novell. 48. pr.* ibi: *Cùm utique nostris videtur legibus, unam quodammodo esse personam hæredis, & ejus, qui in eum transmisit hæreditatem;* consequenter jus, quod uni activè vel passivè competit, etiam alteri competere debet: cùm non debeat una eadémque res, vel persona diverso Jure censeri. *c. Cùm in tua. 30. de Decimis.* Tum, quia nemo potest plus juris transferre in alium, quàm sibi competere dignoscatur. *c. Nemo. 79. de Reg. Jur. in 6.* consequenter, si defunctus jus exceptionis habuit, exceptionem etiam hæres pati debet: si fundum servitute affectum transtulit, servitute eâdem etiam apud hæredem fundus manebit affectus.

Quæ cuncta intellige non tantùm de hærede universali, sive ex asse, sed etiam de hærede ex parte tantùm; quia quod juris in toto, idem etiam in qualibet parte illius est *l. Quæ tota. 76. ff. de Rei vindicat.* ibi: *Quæ de tota re vindicanda dicta sunt, eadem & de parte intelligenda sunt.* ut proin sicut hæres ex asse ex toto, sic hæres ex parte, pro ea parte, in qua hæres est, personam defuncti repræsentet, jure illius activè & passivè fruatur, & utatur, licèt in partibus reliquis pro extraneo habeatur. *l. Si adulta. 6. de Hæredit. act.* 4

Successoribus universalibus æquiparantur etiam Prælati Ecclesiastici tam sæculares quàm Regulares; cùm etiam ad hos, tanquam legitimos successores, ab antecessoribus jus agendi, & excipiendi activè, ac passivè, nomine Ecclesiæ, vel Monasterii transeat: ut proin successor pacta antecessoris, nomine Ecclesiæ inita, servare teneatur *can. Eleutherius. 30. cau. 18. q. 2.* & gesta ab ipso rata habere *c. Quoniam. 14. de Offic. deleg.* ac debita ab eodem contracta solvere *c. 1. de Solut.* ibi: *Sicut filius debita patris solvere tenetur, ita Prælatus sui prædecessoris pro Ecclesiæ necessitate contracta.* Hæc tamen, quoad 5

Prælatos, intellige de illis gestis & pactis, quæ nomine Ecclesiæ, & aliàs legitimè sunt facta: privatas siquidem obligationes antecessoris Prælati, vel aliàs illegitimè factas successor præstare non tenetur. *c. Veniens.* 8. *de Transact.* ubi Summarium sic habet: *Transactio facta de rebus Ecclesiæ per Prælatum sine Superioris consensu non obligat successorem:* Ratio subjungitur in textu illis verbis: *Cùm inter personas facta potiùs, quàm inter Ecclesias videatur: nec pacta inter alios acta aliis obesse patiamur.* patétque ampliùs ex traditis *Lib. I. Tit.* 10. *de His, quæ à Prælat. sine consensu Capit.* & *Lib. III. Tit.* 13. *de Rebus Eccles. alienand.*

6 Porrò successorem particularem, seu singularem quod attinet, de eo etiam Regula intelligenda venit, ita, ut in hunc quoque, facta rei traditione, tota causa, idémq; jus activè & passivè transeat, quod in eadem re prior dominus habuit *l. Alienatio.* 67. *ff. de contrahend. Empt.* ibi: *Alienatio cùm fit, cum sua causa dominium ad alium transferimus, quæ esset futura, si apud nos ea res mansisset: Idque toto Jure Civili ita se habet: præterquam si aliquid nominatim sit constitutum.* junctâ *l. Traditio.* 20. *ff. de Adquirend. rer. domin.* ibi: *Quoties autem dominium transfertur ad eum, qui accipit, tale transfertur, quale fuit apud eum, qui tradit. Si servus fuit fundus, cum servitutibus transit: si liber, uti fuit. Et si fortè servitutes debebantur fundo, qui traditus est, cum jure servitutum debitarum transfertur.*

7 Ea tamen differentia inter universalem, & particularem successorem notanda est, quòd actio merè personalis non transeat ad successorem singularem sine cessione nec contra eum. *l. Quod sæpe.* 35. §. *Si res. ff. de contrah. Empt.* ibi: *qui alienam rem vendiderit, cùm is nullam vindicationem, aut condictionem habere possit, ob id ipsum damnandus est; quia si suam rem vendidisset, potuisset eas actiones ad emptorem transferre.* & *l. quædam.* 9. §. *Is autem. ff. de Edend.* cum Concord. à Dyno citatis *hìc n.* 7. Hinc expediti Juris est, quòd legatario, donatario, emptori, tanquam successori singulari non noceat mala fides legantis, donantis, aut vendentis, quin præscribere valeat. *l. An vitium.* 5. *ff. de divers. tempor. præscript.* ibi: *An vitium auctoris, vel donatoris, ejúsque, qui mihi rem legavit, mihi noceat; si fortè auctor meus justum initium possidendi non habuit, videndum est? Et puto, neque nocere, neque prodesse: nam denique & usucapere possum, quod auctor meus usucapere non potuit.* Dum econtra mala fides noceat successori universali, seu hæredi, ita, ut hic rem à defuncto mala fide possessam nullò modô præscribere valeat, prout cum communi aliorum latè probavimus lib. II. Tit. 26. à n. 134. Item contra hæredem, hæreditario nomine conventum, etiam doli actio datur. Dynus *hic. l. Hæredibus.* 13. *ff. de Dolo.* ibi: *Item adversus hæredes de dolo actio erit danda.*

Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: 8
Qui in alterius dominium, vel jus sive universale, sive particulare succedit, eodem jure, quod ille alter habuit, activè & passivè uti potest, & debet: seu, eodem jure, quô prior, in sui favorem gaudet, idémque, quod prior, contra se sustinere debet. Per jura & rationes jam allegatas. Solùm addendum est, Regulam non tantùm de proximis, seu immediatis, sed etiam mediatis, & posterioribus hæredibus, tanquam successoribus procedere. Strein *hìc. n.* 3. & ratio est; quia etiam hæredis hæres appellatione hæredis venit.

Declaratur Regula ulteriùs præter jam 9
adducta adhuc aliis Juris exemplis; & quidem præcipuè, quòd, sicut successor alterius, jure illius in sui favorem gaudet per dicta, sic jura contra illum, & exceptiones passivè sustinere, ac reales obligationes ejusdem præstare debeat; sic enim hæres tam necessarius, quàm extraneus solvere tenetur omnia debita defuncti, sive ex vero, sive quasi contractu, sive aliunde contracta: sic etiam pænas pecuniarias, ad quas defunctus damnatus fuit, solvere debet hæres. *l. Commissa.* 14. *ff. de Publican. & Vectigal.*

Sic etiam successores in Regno & Prin- 10
cipatu servare debent pacta & contractus antecessorum. *arg. c.* 1. *de Probat.* aliàs enim nemo esset, qui cum illis commercium habere vellet, quod in detrimentum ipsius boni publici redundaret; uti post Baldum in *l. Princeps. ff. de Legibus.* benè observat Strein *hìc n.* 4.

Sic rursus successor potest conveniri vi 11
rescripti contra antecessorem impetrati. *arg. c. Dilect.* 17. *de Foro compet.* & ibi conveniri potest & debet hæres, ubi conveniendus erat defunctus. *l. Hæres absens.* 19. *pr. ff. de Judiciis:* ibi: *Hæres absens ibi defendendus est, ubi defunctus, & conveniendus.* Sic etiam laicus hæres Clerici, lite cum defuncto jam contestata, coram Judice Ecclesiastico convenitur, & econtra. Strein *hìc.* cum communi DD. *arg. l. Venditor.* 49. *ff. eod.* quorum ratio est;

est; quia hæres cum defuncto fictione Juris eadem censetur esse persona. *Novell.* 48. *pr.*

12 Porro defuncti jus activè & passivè ità hæredi adhæret, ut etiam impediat ea, quæ aliàs eidem aliunde competunt; sic enim si mater bona paterna filii vendit, quamvis malè agat, tamen si filius hæres matris esse velit, non potest sic vendita recuperare, dicendo: ego hæc vendita bona repeto, non ùt hæres matris, sed ùt bona mea à patre mihi relicta. *l. Cùm à Matre.* 14. *C. de Rei vindic.* Sic etiam, si filius rem aliquam, paterno testamento alienari prohibitam extra familiam malè vendat, non potest hujus vendentis hæres alienationem revocare, dicendo, se in re alienata fuisse substitutum, consequenter eam à defuncto non potuisse alienari. *l. Filiusfamilias.* 114. §. 15. *ff. de Legat. I.* & *l. Vindicantem. ff. de Evict.*

13 Objici solet contra Regulam: Mors omnia solvit *Novell.* 22. *cap.* 20. *pr.* Ergo Jura non transeunt ad hæredem. Sed Respond. hoc intelligendum esse de merè personalibus, talibus, quæ personæ ita sunt propria, ut alteri convenire nequeant, indéque cum ipsa pereant: qualia sunt vota merè personalia, quæ morte voventis omnia solvuntur, & extinguuntur, nec ad hæredes transeunt, uti cum communi aliorum diximus *Lib. III. Tit.* 34. *de Voto & voti redempt. n.* 4. Item quoad crimina, & pænam criminalem, ne ulteriùs progrediatur pæna, quàm delicta. *l. Sancimus.* 22. *C. de Pænis.* ibi: *Peccata igitur suos teneant Authores, nec ulteriùs progrediatur metus, quàm reperiatur delictum.* nisi forsan ex delicto defuncti aliquod commodum ad hæredem pervenerit; circa hoc enim etiam hæres tenetur, & conveniri potest. *l. In Hæredem.* 26. *ff. de Dolo. Ne alieno scelere ditetur. l. un. C. ex Delictis defunct.* & *l. Quod diximus.* 16. §. 2. *ff. quod met. caus. gest.* ibi: *Quod turpiter, vel scelere quæsitum est, ad compendium hæredis non debet pertinere.* Secus est de realibus juribus, quæ minimè solvuntur morte, per dicta & probata hactenus.

14 Objicitur 2. Donator habet jus revocandi donationem ob ingratitudinem donatarii, quod tamen jus non competit hæredi, textu expresso *c. fin. de Donat.* ibi: *Propter ejus ingratitudinem, in quem liberalitas est collata, donatoris persona de rigore juris potuit eam revocare: si forte in ipsum impias manus injecerit, aut sibi atroces injurias, seu grave rerum suarum damnum, vel vitæ periculum inferre præsumpserit; quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores.* junctâ *l. fin. C. de Revocat. Donat.* Resp. cum Gloss. *in cit. c. fin.* ℣. *Etenim.* Jus revocandi donationem ideo non competere hæredi, quia donator tacendo, & non revocando, sicque moriendo præsumitur injuriam ingrato donatario remisisse, forsitan eo fine, ut & ipse faciliùs veniam impetret à Deo suorum peccatorum. Remittens autem jus suum nec ipse ampliùs illud revocare potest, multò minùs hæres ipsius. *can. quàm periculosum.* 8. *cau.* 7. *q.* 1. ibi: *nec recipere id postmodum potuerit, quod semel cessit.* & *l. Quæritur.* 14. §. 9. *ff. de Ædilit. Edict.* ibi: *Remittentibus enim actiones suas non est regressus dandus.*

Objicitur 3. Marito illud privilegium competit, ne conveniatur de restituenda dote ultra id, quod commodè potest, & tamen hæres illud totum restituere debet. *l. Maritum.* 12. *ff. Solutô Matrim.* ibi: *Maritum in id, quod facere potest, condemnari, exploratum est: sed hoc hæredi non esse præstandum.* ergo hæres non succedit in omne jus defuncti. Resp. Hoc esse privilegium merè personale mariti quà talis, indéque sicut alia privilegia merè personalia cum persona extingui. *l. Quia tale.* 13. *ff. Solutô Matrim.* ibi: *Quia tale privilegium personale est, & cum persona extinguitur.* 15

Quæritur II. An? & quales Fallentias habeat Regula XLVI? Resp. Quamvis Regula aliàs procedat in omnibus contractibus, tamen Fallit 1. in Mandato *l. Qui negotia.* 34. §. 1. *ff. Mandati.* 2. in Contractu Societatis *l. Actione.* 65. §. 9. *ff. pro Socio.* ibi: *Morte unius Societas dissolvitur - - nec hæres socii succedit.* 3. in Precario; licèt enim precarium etiam ad hæredem illius, qui precario concessit, transeat: tamen non transit ad hæredem illius; qui precario rogat. *l. Cum precario.* 12. §. 1. *ff. de Precario.* ibi: *Precario rogatio, & ad hæredem ejus, qui concessit, transit: ad hæredem autem ejus, qui precario rogavit, non transit; quia ipsi duntaxat, non etiam hæredi, concessa possessio est.* 16

17 Fallit 4. in Donationibus inter virum, & uxorem; hæ enim à donantibus revocari possunt, non item ab hæredibus ipsorum, sed confirmantur morte donantis. *l. Cùm hic status.* 32. §. 2. *ff. de Donation. inter virum & uxorem:* nisi donans ante mortem pæniteat, & donationem revocet tacitè vel expressè. *cit. l. Cùm hic status.* §. 4. ibi: *Sed ubi semel donatorem pænituit, etiam hæredi revocandi potestatem tribuimus, si appareat, defunctum evidenter revocasse voluntatem.* junctô *c. fin. cod.* ibi: *quæ tamen penitus evanescit, si revocetur ab eo tacitè vel expressè.* Quando autem tacitè revocata censeatur donatio inter virum & mulierem, sufficienter declaratum habetur *lib. IV. Tit. 20. de Donation. inter virum & uxorem.* §. 1. *à n.* 21.

Fallit 5. & quidem universaliter in cunctis privilegiis merè personalibus, utpote quæ ad successorem nunquam transeunt, sed cum persona extinguuntur, prout in simili jam diximus supra *n.* 15. Quia universaliter juxta *l. In omnibus.* 68. *ff. de Reg. Jur. In omnibus causis id observatur, ut ubi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat.* Concordat *Regula 7. de Reg. Jur. in 6. Privilegium personale personam sequitur, & cum persona extinguitur.* 18

REGULA XLVII.

Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Intelligenda est de sola ignorantia facti:*
3. *Et quidem alieni.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
5. *Declaratur exemplis: & seqq.*
7. *Papa per suas leges non censetur derogare statutis & consuetudinibus locorum, nisi exprimat.*
8. *Ubi præsumitur scientia, allegans ignorantiam, eam probare debet.*
9. *Potest probari triplici modô.*
10. *Fallit Regula in notoriis, & in iis, quæ scire debemus ex officio.*

1 HÆc Regula multùm concordat cum Regula XIII. *de Reg. Jur. in 6. Ignorantia facti, non Juris excusat.* eamque ulteriùs declarat: & desumpta censetur ex iisdem legibus.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis Regula ista generaliter loquatur, tamen de sola Ignorantia Facti, non Juris intelligenda venit, uti post Dynum benè observat Gloss. hìc communiter recepta, quia eorum, quæ Juris sunt, non ignorantia, sed scientia regulariter præsumitur, indéque ignorantia eorum non excusat, per dicta suprà *ad cit. Reg.* 13. *de Reg. Jur. in* 6.

3 Immo non de quavis, sed de alieni duntaxat facti ignorantia intelligenda est; quia propria facta ignorare, nemo prudenter præsumitur, per dicta ad *cit. Reg.* 13. ubi etiam declaratum habetur, quid sit Ignorantia ùt sic: & quid ignorantia Juris & facti, proprii & alieni.

4 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Facti alieni Ignorantiam habere in dubio quivis præsumitur, nisi probetur, eum tale factum scivisse.* Ratio Regulæ est; quia, uti jam suprà *ad Reg.* 13. *n.* 10. dictum est, facta aliena ferè innumera, ac diversa sunt, indéque etiam expertissimos, & prudentissimos facilè latere, & fallere possunt, uti dicitur *l. 2. ff. de Jur. & Facti Ignorant.* consequenter stante dubio in judiciis Ignorantia meritò præsumitur; ita, ut onus probandi scientiam transferatur in adversarium, qui, si eam non probet, hôc ipsô jam Ignorantia facti ex præsumptione, sufficienter probata, & ignorans pro excusato habetur, uti post Gloss. in *l. 1. C. ad S. C. Macedon.* benè docet Barb. *hìc n.* 2.

Declaratur, & firmatur Regula exemplis Juris: Sic enim si quis in Clericum clericaliter non incedentem, indéque ex præsumptione ignorans, eum esse Clericum, manus violentas injiciat, non excomunicatur. *c. si verò.* 4. *de Sentent. Excom.* Sic etiam dominus ignorare præsumitur, servum suum militiæ nomen dedisse, indéque servi restitutionem petere potest. *l. super servis* 6. *C.* 5

qui,

qui militar. poss. Sic insuper tutor præsumitur ignorare, se tutorem esse constitutum, ac propterea pupillus adversarius probare tenetur, illum hoc scivisse. *l. Hoc autem* 6. *ff. de Administratione, & Periculo Tutor.* ibi: *Hoc autem, quod cognovit tutor, pupillus probare debebit.*

6 Sic ulterius ignorare præsumitur pars litigans, sententiam definitivam contra se latam fuisse, ac propterea fatalia appellandi ei non currunt, nisi à die notificatæ sententiæ. *l.* 1. §. *fin. ff. quando appelland.* ibi: *si adversum absentem fuerit pronuntiatum, biduum, vel triduum, ex quo quis scit, computandum est, non ex quo pronuntiatum est.*

7 Sic rursus Summi Pontifices, quia præsumuntur ignorare particulares consuetudines, & statuta locorum, tanquam quid facti, eis per constitutionem generalem derogare non censentur, nisi exprimant, eleganti textu *c.* 1. *de Constit. in* 6. ibi: *Licèt Romanus Pontifex (qui jura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere) constitutionem condendo posteriorem, priorem, quamvis de ipsa mentionem non faciat, revocare noscatur; quia tamen locorum specialium, & personarum singularium consuetudines & statuta (cùm sint facti, & in facto existant) potest probabiliter ignorare, ipsis, dum tamen sint rationabilia, per constitutionem à se noviter editam (nisi expresse caveatur in ipsa) non intelligitur in aliquo derogare*

8 Objicitur autem contra Regulam: Dantur multi casus, in quibus etiam facti alieni ignorantia non præsumitur, sed probari debet: sic enim *c. fin. qui Matrim. accus. poss.* disponitur, ne quis admittatur ad accusandum matrimonium prævìis denuntiationibus in facie Ecclesiæ contractum, nisi juramentô affirmet, & probet, se impedimentum matrimonij priùs ignorâsse. Pariter non admittitur ad impugnandam electionem, pro qua votum dedit, etiamsi dicat, se inhabilitatem electi antea ignorâsse, nisi juramentô talem ignorantiam probet *c. Nulli* 8. *de Elect. in* 6. ibi: *de hujusmodi autem ignorantia fidem faciat propriô juramentô.* ℞. cum Strein *hîc*, & aliis, hos & similes casus non obesse Regulæ; quia hæc tantùm dicit, *in dubio* præsumi ignorantiam facti, non autem ibi, ubi cessante dubio militat rationabilis præsumptio, & verisimilitudo contra allegantes ignorantiam facti alieni; in hujusmodi enim casibus allegans ignorantiam, eam probare tenetur. Et ideo, quia in præfatis Juris casibus talis præsumptio etiam habetur, allegans ignorantiam, eam probare meritò adigitur. Loquendo enim de primo casu, meritò suspectus est ille, & præsumitur contra illum, qui matrimonium prævìis denuntiationibus in facie Ecclesiæ contrahi scivit, & tacuit, postea primum sub prætextu ignorantiæ matrimonium accusare vult: sicut & ille, qui electionem etiam suô votô factam, prætextu priùs ignoratæ inhabilitatis in electo impugnat; cùm ipse de habilitate eligendi diligenter prius inquirere ex officio obligatus fuisset.

Porrò in casibus, in quibus allegans ignorantiam, eam probare tenetur, ob præsumptionem sibi contrariam, potest eam probare triplicî modô, uti bene *hîc* advertit Vivian. & quidem primò, mediô juramentô, *arg. cit. c. fin. qui Matrimon. accus.* & *c. Nulli.* 8. *de Elect. in* 6. Secundò, probando id, ex quo necessariò sequitur, te ignorâsse, v. g. quia fuisti tunc furiosus, phreneticus, *arg. c. Cùm dilectus* 3. *de Success. ab intest.* Tertiò, probando id, ex quo non quidem necessariò, attamen verisimiliter sequitur, te ignorâsse, puta, quia fuisti absens. Gloss. *hîc.* 9

Quæritur II. An? & quibus Fallentiis subjecta sit Regula XLVII? Resp. Eam fallere 1. in iis, quæ sunt publica, & notoria. Vivianus *hîc* cum communi aliorum; quia in his non ignorantia, sed scientia præsumitur, per Jura allegata supra ad *Reg.* 13. *n.* 19. Fallit 2. ob dictam rationem in iis, quæ quis etiam in facto ex officio indagare, & scire tenetur, cùm scire, & scire debere, ac facilè posse æquiparentur, per Jura citata in memorata *Reg.* 13. *n.* 9. indéque facti ignorantia non excuset Pastorem juxta *c. quamvis* 10. *de R. J.* ibi: *Non enim potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, & Pastor nescit.* Fallit 3. ita, ut non tantùm facti alieni juxta Regulam, sed etiam facti proprii præsumatur ignorantia in casu, de quo diximus ad sæpe *cit. Reg.* 13. *n.* 11. 10

REGULA XLVIII.

Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *In sensu disjunctivo sufficit unum verificari: in conjunctivo omnia verificari debent.*
3. *Regula est intelligenda in sensu copulativo: & quare.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
5. *Cum injuria alterius locupletari dicitur, qui rem alterius injustè accipit, vel retinet; etsi postea perdat:*
6. *Item qui utitur rebus alienis, ut suis parcat: vel diutiùs, quàm concessum.*
7. *Regula procedit etiam in causis privilegiatis, vel in pupillis:*
8. *In Republica:*
9. *In Ecclesiis, & Monasteriis.*
10. *Fallit Regula in casu, quo quis Chirographum de mutuo accepta pecunia dedit, quam non accepit.*
11. *Item si quis ex errore judicialiter agnitus est cohæres.*
12. *Qui cum damno quidem, sed absque injuria alterius locupletatur, non agit contra Regulam.*
13. *Privilegia ita debent interpretari, ut vel nullum, vel minus præjudicium afferant tertio.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. jure naturæ.* 206. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento, & injuria fieri locupletiorem.* Cui concordat *l. Nam hoc naturâ.* 14. *ff. de Condict. indebiti.* ibi. *Nam hoc naturâ æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum, controversiam esse inter Doctores, an Regula sit intelligenda in sensu disjunctivo, vel copulativo? Glossa siquidem *hic* post Dynum *hic. n.* 1. vult, eam in sensu disjunctivo esse sumendam: consequenter non tantùm illum contra Regulam agere, qui locupletatur cum injuria alterius, sed etiam illum, qui sine alterius injuria, attamen cum detrimento, & damno illius locupletatur. Rationem dant; quia Regula in sensu disjunctivo adhibitô terminô *vel* expressè loquitur illis verbis: *cum alterius injuria, vel jactura:* ubi autem sensus sic disjunctivè ponitur, sufficit unum verificari. *l. Plane.* 94. *§.* 2. *ff. de Legat. I. l. Si illud.* 27. *ff. de Legat. II.* ibi: *Si illud, aut illud legatum sit, unum legatum est.* junctâ *l. Cùm pupillus.* 78. §. 1. *ff. de Condition. & Demonstrat.* ibi: *Disjunctivò modò conditionibus adscriptis, alterâm defecisse non oberit, alterâ vel postea adimpletâ.* cum Concord. sicut econtra illa, quæ in copulativo sensu per terminum *&* proponuntur, omnia verificari debent. *l. si hæredi* 5. *ff. de Condit. instit.* ibi: *si hæredi plures conditiones conjunctim datæ sint, omnibus parendum est, quia unius locô habentur.* Verùm his non obstantibus

Resp. I. Quamvis Regula in sensu disjunctivo loquatur, tamen in sensu copulativo intelligenda est; consequenter ille duntaxat contra Regulam agit, qui cum damno, & injuria alterius locupletatur: non item ille, qui quidem cum damno, & detrimento alterius, non autem cum injuria illius, sed justô titulô locupletior fit. Magnerius in *cit. l. Jure naturæ. ff. de Reg. Jur.* Menoch. *Consil.* 787. *n.* 19. Taccin. *hic. n.* 1. & alii; Ratio est; tum, quia Regula 206. ff. *de R. J.* ex qua nostra desumitur, etiam in sensu copulativo loquitur: Tum quia terminus disjunctivus *vel* subinde etiam pro termino copulativo *&* in jure sumitur *l. cùm quidam.* 4. §. *Melius itaque. C. de Verb. & Rer. significat.* ibi: *Melius itaque nobis visum est, omni hujusmodi verbositate explosa, conjunctionem, aut, pro & accipi, ut videatur copulativâ modô esse prolata.* Et quidem tunc præcipuè quando aliàs sequeretur absurdum, uti in proposito esse videtur; cùm innumeri casus ab hac Regula essent reprobati, qui in jure pro justis habentur: quod utique absurdum videtur; sic enim si cum solo detrimento alterius, sine injuria ejusdem locupetari vi hujus Regulæ non liceret, omnes etiam legitimæ præscriptiones eidem essent contrariæ: item omnia lucra in bello justo reportata: innumera commoda ex variis contractibus cum alterius detrimento justè acquisita: nec non cuncta 3

illa

illa compendia, quæ ob bonum Reipublicæ uni, cum jactura alterius, obveniunt. Hinc

4 Resp. II. Verus Regulæ sensus sequens est: *Nemo debet cum alterius injuria, & jactura, seu detrimento locupletari.* Ratio est; quia non solùm Juris positivi, sed etiam naturalis est; *neminem injustè lædere: suum cuique tribuere*, relinquere, & non auferre. *l. Justitia.* 10. *ff. de J. & J.* & §. *Juris.* 3. *Instit. eod.* ut proin meritò ad propositum dicat Eloquentiæ Princeps. *lib.* 3. *Offic. Hominis incommodô suum augere commodum magìs est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera, quæ possunt aut corpori accidere, aut rebus externis.*

5 Dicitur autem quis *cum injuria & jactura alterius* locupletari, qui rem alienam injustè accipit, vel retinet, suisque rebus commiscet, & iis pro suo commodo utitur, etiamsi postea apud eum pereat. *l. Si ipsa res.* 18. *ff. quod met. caus. gest.* ibi: *Si ipsa res, quæ ad alium pervenit, in pecuniam, vel aliam rem conversa est, nihil ampliùs quærendum, quis exitus sit, sed omnino locuples factus videtur, licèt postea deperdat.* Item etiam ille, qui ab alterius solutione cum ejusdem injuria se liberat, vel alterum sibi obligat, *l. Cùm Mulier.* 50. *ff. de Donat. inter Virum & Uxor.*

6 Rursus cum injuria & jactura alterius locupletari dicitur, qui, ut parcat suis, utitur rebûs alienis, v. g. equîs ad vehendum, bobus ad arandum, navibus ad navigandum, curribus, instrumentis, supellectili &c. item, qui re aliena sibi concessa ultra tempus utitur: item qui se, suásque res à communi onere subtrahit, & alienas subjicit. Strein. *hîc. n.* 1. hôc ipsô enim, quòd alienis utens, suas res conservet, locupletior factus censetur, quia pauperior factus non est; cùm aliàs suis uti, eásque utendo consumere, sícque in illis pauperior fieri debuisset. *l. In pupillo.* 47. *ff. de Solut.* ibi: *Nam hôc ipsô, quò non est pauperior factus, locupletior est.*

7 Porro Regula nostra generaliter ad omnes, etiam aliàs privilegiatas personas, & causas se extendit; cùm hæc quoque Juri naturali, in quo Regula nostra fundatur, juxta dicta *n.* 4. subjectæ sunt, indéque jus suum cuique tribuere, & relinquere, neminem lædere, ac consequenter cum alterius injuria & jactura locupletari non debent: Hinc in specie etiam pupilli ea, ex quibus cum injuria, & jactura fierent locupletiores, restituere vel compensare debent. *l. Si pupilli.* 6. *pr. ff. de Negot. gest.* ibi: *Sed & pupillum, modo si locupletior fuerit factus.* junctâ *l. In pupillo.* 47. & *l. Si pupilli.* 66. *ff. de Solut.*

Sic etiam Respublica, etsi Jure pupilli gaudeat, *l. Rempublicam.* 3. *C. de Jure Reipubl.* ibi: *Rempublicam ut pupillam extra ordinem juvari moris est.* tamen cum injuria, & gravamine aliorum lucrum capere non potest; sicut nec Princeps, nec fiscus, *l.* 1. *C. de Naufrag.* ibi: *Si quando naufragio navis expulsa fuerit ad litus, vel si quando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat: Fiscus meus se se non interponat. Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur.* 8

Sic ulteriùs Ecclesia quoque, & Monasterium, etsi res indebitè alienatas repetere possit, tamen pretium pro ea acceptum restituere debet, ne cum injuria & jactura alterius locupletetur, prout jam dictum & probatum habetur *Lib. III. Tit.* 13. *de Reb. Eccles. alien. n.* 56. *& seqq.* 9

Quæritur II. An? & quas Fallentias patiatur Regula XLVIII. Resp. Eam quoad forum externum fallere *primò* in casu, quô quis alteri chirographum dedit de mutuò accepta ab eo pecunia; in hoc enim casu chirographum habens exigere potest pecuniam in chirographo contentam, licèt eam mutuò nondum dederit, si debitor chirographum intra biennium non repetat, & de non numerata pecunia nullam exceptionem faciat *l. In Contractibus.* 14. *C. de non numerat. pecun.* 10

Fallit *secundò* in foro externo in casu, quô quis cohæres judicialiter agnitus partem hæreditatis accipit, eam restituere non ampliùs tenetur, etsi postea plenè constet, eum verum hæredem de Jure non fuisse. *l. Cùm putarem.* 36. *ff. Famil. Ercifcund.* ibi: *Cùm putarem, te cohæredem meum esse, idque verum non esset, egi tecum Familiæ Ercifcundæ judicio, & à Judice invicem adjudicationes, & condemnationes factæ sunt: quæro, rei veritate cognita, utrùm condictio invicem competat, an vindicatio, & an aliud in eo, qui hæres est: aliud in eo, qui hæres non sit, dicendum est? Respondi: qui ex asse hæres erat, si, cum putaret, Titium cohæredem habere, acceperit cum eo familiæ Ercifcundæ judicium, & condemnationibus factis solverit pecuniam, quoniam ex causa judicati solvit, repetere non potest.* Dicitur tamen notanter in utraque Fallentia: *quoad forum externum*; quia, uti cum aliis bene advertit Strein *hîc. n.* 3. Laccin. *n.* 10. in foro 11

con-

conſcientiæ ille, qui pecuniam, quam mutuam non dedit, repetit, & acquirit, retinere non poteſt, ſed reſtituere tenetur: ſicut & ille, qui ſciens, ſe hæredem non eſſe, pro tali quibuscunque tandem artibus in foro externo ſe probavit, partem hæreditatis acceptam reſtituere debet, ne cum injuria & jactura alterius locupletetur. Niſi forſan hic poſterior bona fide credens, ſe cohæredem eſſe, litem inceperit, & cauſam lucratus fuerit; quia tunc authoritate rei judicatæ, quæ ex præſumptione juris, & de jure directam probationem in contrarium non admittente, pro veritate habetur, dominium rei juſtè acquirit, eô ferè modô, quô in Præſcriptione.

12 Fallere Regulam *tertiò* in omnibus, in quibus quis cum damno quidem, ſed ſine injuria alterius locupletatur, ſicque in utroque foro ſecurus eſt, uti in præſcriptione, juſto bello, variis contractibus, privilegiis, dicunt illi, qui Regulam in ſenſu disjunctivo juxta dicta *n.* 2. intelligendam eſſe volunt. Verùm quia nos eam in ſenſu copulativo intelligi debere ſuprà *n.* 3. docuimus, hos caſus inter fallentias non numeramus.

Illud tamen circa Privilegia ſpecialiter 13 notandum duximus, quod, cùm hæc plerumque aliis aliquô modô præjudicent, ea in dubio ita accipiantur, ut vel nullum, vel minus præjudicium afferant. *arg. c. quid per novale.* 21. *de. V. S.* & *can. de Eccleſiaſticis* 8. *cau.* 25. *q.* 2. ibi: *De Eccleſiaſticis Privilegiis, quod veſtra fraternitas ſcribit, hoc poſtpoſita dubitatione teneat; quia, ſicut noſtra defendimus, ità ſingulis quibusque Eccleſiis ſua jura ſervemus: Nec cuilibet favente gratiâ, ultra, quàm meretur, impertior, nec ulli hoc, quod ſui juris eſt, ambitu ſtimulante derogabo: Sed fratres meos per omnia honorare cupio, ſicque ſtudeo honore ſingulos ſubvehi, dummodo non ſit, quod alteri jure ab altero poſſit opponi.* Dicitur autem notanter: in dubio; quia ubi verba privilegij ſunt clara, juxta ea, non obſtante aliquâ jacturâ tertij (dummodo in jure jam quæſito non ſit) procedendum eſt; quia juxta Brocardicum: *Verba clara non admittunt interpretationem, neque voluntatis conjecturam;* prout ampliùs dictum habetur *lib. I. Tit.* 2. *de Conſtit.* §. *ib. n.* 384. *& ſeq.*

REGULA XLIX.

In pœnis Benignior eſt Interpretatio facienda.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Eſt intelligenda, quando verba circa pœnas ſunt dubia:*
   Ubi pœnæ clarè ſtatutæ, non poteſt in illis diſpenſare Judex inferior.
3. *Ponitur verus ſenſus Regulæ.*
4. *Declaratur exemplis.*
5. *Fallit Regula* 1. *in pœna Excommunicationis, utpote quæ indefinitè poſita ſemper major intelligitur.*
6. *Fallit* 2. *in delicto Contumaciæ.*
7. *Fallit* 3. *in interdicto: huic enim ſi ſubjicitur civitas, etiam ſuburbia interdicta cenſentur.*
8. *Fallit* 4. *in delictis atrocibus.*
   Cogitationis pœnam nemo patitur. Ibid.

1 Deſumitur hæc Regula ex *l. Factum cuique.* 155. *in fin. ff. de Reg. Jur.* ibi: *In pœnalibus cauſis benigniùs interpretandum eſt.* Cui concordat *l. Interpretatione.* 42. *ff. de Pœnis.* ibi: *Interpretatione legum pœnæ molliendæ ſunt potiùs, quàm exaſperandæ.*

2 Quæritur 1. Quòmodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? Reſp. 1. Regulam tantùm procedere in dubio, ſeu tunc, quando in lege, ſtatuto, vel alia diſpoſitione pœna certa claris verbis non invenitur impoſita. Hoc enim ubi invenitur, juxta clarum textum habet Judex procedere, & pœnam nec exaſperare, nec mitigare poteſt, prout jam dictum eſt *lib. I. Tit* 2. §. 17. *n.* 428. cùm verba clara non admittit interpretationem per dicta *n. fin.* in præcedenti Regula, & Judex inferior miniſter duntaxat legis, & executor illius ſit, nullam habens in ea diſpenſandi, aut mutandi poteſtatem: nec gloriam in ſeveritate, vel clementia affectare debeat. *l. Perſpiciendum.* 11. *ff. de Pœnis.* ibi: *Perſpiciendum erit judicanti, ne quid aut duriùs, aut remiſſius conſtituatur, quàm cauſa depoſcit; Nec enim aut ſeveritas, aut clementiæ gloria affectanda eſt: ſed perpenſô judiciô, prout quæque res expoſtulat, ſtatuendum eſt.* Hinc

Reſp. II. Verus Regulæ ſenſus hic eſt: 3 *Quando in lege, vel alia diſpoſitione verba circa pœnas non certa & clara, ſed ambigua ſunt,*

sunt, mitior, & benignior interpretatio facienda est. Ratio est; quia *Odia restringi, & favores convenit ampliari.* per *Reg.* 15. *de Reg. Jur in* 6. Et *semper in dubiis benigniora præferenda sunt. l. Semper.* 56. *ff. de Reg. Jur.* atque *In obscuris minimum* (id est, minùs gravans, & obligans) *est sequendum. Reg.* 30. *Jur. in* 6. Siquidem ea *tantò digniora sunt imitatione, quantò excellentiora pietate. can. fin. dist.* 9.

4 Declaratur, & firmatur Regula exemplis Juris; Nam præter ea, quæ ad propositum jam adduximus in explicatione *cit. Regulæ* 15. & 30. ac *Lib. I. Tit.* 2. §. 17. si varia pæna pro delicto disjunctivè in Jure inflicta habetur, vi hujus Regulæ mitior eligenda est. *can. Eos.* 42. *dist.* 50. *can. Si quis.* 41. *cau.* 24. *q.* 1. Item si verba legis pænam perpetuam, vel temporalem importare possunt, assumenda est temporalis. *c. Ex literis.* 11. *de Constit.* ubi Summarium sic habet: *Pæna simpliciter apposita, intelligitur temporalis, non perpetua.* Et ubi in illa reperitur verbum: *puniantur, priventur* &c. non additô *vel ipso Jure*, vel *ipso facto*, uti *c. Quia propter.* 42. *de Elect.* intelligendum est de privatione, vel punitione per sententiam Judicis, non ipsô factô, aut jure. Glossa *hic* communiter recepta. Si amputanda est manus, sinistram potiùs, quàm dextram, vel aridam, si quæ habetur, utpote minùs utilem accipere debemus; Nam præter jam allegata Jura universaliter etiam rapienda est occasio, quæ præbeat benigniùs responsum. *l. Rapienda.* 168. *ff. de R. J.* Plura exempla vide apud Gloss. *hic.*

5 Quæritur II. An? Et in quibus fallat Regula præsens? Resp. in sequentibus, & quidem 1. Fallit in pæna Excommunicationis. Quandocunque enim sive per sententiam, sive per decretum, sive in Jure imponitur pæna Excommunicationis, non de minori, sed majori intelligenda est. *c. Si quem* 59. *de Sent. Excom.* ibi: *Si quem sub hac forma verborum; illum excommunico: vel simili, à Judice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantùm minori, quæ à perceptione Sacramentorum, sed etiam majori excommunicatione (quæ à communione fidelium separat) esse ligatum.*

6 Fallit 2. in delicto contumaciæ: contra hanc enim Judicem eâ pænâ, *quæ magis timeri debet*, procedere oportet, uti habetur *c. & §. fin. Ut lite non contestata.* Idque meritò; quia contumacia delictis addita malitiam auget, indéque majore castigatione indiget: præsertim cùm hæc animæ contumaci prosit, cujus in Ecclesiasticis, præcipua ratio habenda est. Felin. *in c. fin. de Præsumpt.* Barb. in *c. Veniens. de Presbyt. non baptizato.* Strein *hic. n.* 3.

Fallit 3. in materia Interdicti; quia si interdicitur civitas, etiam suburbia censentur interdicta, ne in vilipensionem legis ab interdicta civitate facilè confugiatur ad suburbia: sic pari ratione si interdicitur Ecclesia, etiam Capellæ, & Cæmeterium eidem contigua manent interdicta. *c. Si civitas.* 17. *de Sent. Excom. in* 6. ibi: *Si civitas, castrum, aut villa subjiciantur Ecclesiastico interdicto, illorum suburbia, & continentia ædificia eô ipsô volumus interdicta. Nam licèt prædicta videantur aliàs murorum ambitu terminari: hoc tamen casu ne vilipendi valeat sententia interdicti (quod fieret, si posset in ipsorum suburbiis, vel continentibus ædificiis licitè celebrari ut priùs) expedit, interpretationem facere latiorem. Ratione quoque simili si sit Ecclesia interdicto supposita, vel subjecta, nec in Capellis ejus celebrari, nec in cæmeterio ipsius, eidem Ecclesiæ contiguis poterit sepeliri: secus si ei contigua non existant.* 7

Fallit 4. in delictis valde atrocibus, utpote in quibus severiora sunt eligenda. Peckius *hic. n.* 8. Taccin. *hic. n. fin. arg. l. Divus.* 33. *ff de Re judicat.* ibi: *rem severè vindica.* adeò ut, licèt aliàs conformiter Regulæ, benignè interpretando verba legis pænalis cum effectu sint intelligenda. *can. Hæc autem verba.* 17. *de Pænitent. dist.* 1. soláque voluntas, & conatus non sufficiant; quia *cogitationis pænam nemo patitur. can. Cogitationis.* 41. *de Pænit. dist.* 1. & *l.* 1. §. 2. *ff. quod quisque Juris.* ibi: *Quid enim obfuit conatus, cùm injuria nullum habuerit effectum?* tamen in atrocissimis delictis punitur affectus, licèt non fuerit secutus effectus. ut habetur *l. Si quis.* 5. *C. de Episcop. & Cleric.* ac Gloss. in *c. fin. ℣. Conatus. de Sponsal.* plures ad propositum citans casus: & specialiter in Jure dispositum habetur de criminibus læsæ Majestatis, *l. Quisquis.* 5. *pr. C. ad Leg. Juliæ Majest.* ibi: *eadem enim severitate voluntatem sceleris, quâ effectum, puniri Jura voluerunt.* 8

REGULA L.

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque Diem.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Actus legitimi sunt in duplici sensu: in primo sunt, & vocantur tales, qui legibus existunt conformes.*
3. *In secundo autem sensu, & ad propositum sunt illi, quorum valor in futurum suspendi nequit, indéque conditionis, vel diei appositæ incapaces sunt.*
4. *Conditio alia est de præterito, alia de præsenti, alia de futuro, ultima alia de contingenti, alia de necessario.*
5. *Regula est intelligenda de actibus legitimis in secundo sensu acceptis.*
6. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
7. *Conditionem de præterito, & præsenti omnes actus legitimi recipiunt:*
8. *Sicut etiam conditionem de futuro necessario:*
9. *Nec non conditionem de futuro contingenti, quæ ex natura actûs necessariò tacitè inest:*
10. *Non item illam, quæ quidem tacitè, sed non ex natura actûs inest.*
    Differentia inter hanc, & priorem conditionem. Ibid.
11. *Declaratur Regula exemplîs Juris: & seqq.*
    Solvitur instantia de aditione hæreditatis. Ibid.
12. *Electiones, & postulationes non recipiunt conditionem de futuro:*
13. *Neque Sacramenta, exceptô Matrimoniô: quod tamen etiam vitiatur per appositionem ejus substantiæ contrariam.*
    Conditio turpis, vel impossibilis eidem adjecta habetur pro non adjecta, ideóque non invalidat. Ibid.
14. *Censuræ patiuntur appositionem de futuro.*

1 REgula hæc desumpta habetur ex *l. Actus. 77. ff. de Reg. Jur.* ibi: ***Actus legitimi, qui non recipiunt diem, vel conditionem, veluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem.*** Quamvis enim aliqui, sed pauci velint, hanc Regulam civilem à canonica differre; cùm hæc universaliter, & indistinctè de actibus legitimis loquatur: civilis verò, hôc ipsô, quòd dicat, ***actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem:*** actúsque hujusmodi specificet, tacitè innuat esse etiam aliquos actus legitimos, qui diem, seu certum tempus recipiunt: tamen verior, ac communior, immò quasi certa est opinio eorum, qui dicunt, utramque Regulam invicem convenire, ac in nullo differre; cùm, uti ex sequentibus patebit, nec Regula canonica velit, quòd nullus actus legitimus recipiat adjectionem temporis, vel conditionis, sed tacitè idem dicat, quod civilis: & hæc non solùm illos, quos exempli causâ adduxit, sed etiam plurimos alios legitimos actus diei & conditionis incapaces esse velit.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum hic cum Barbos. Actus legitimos in duplici accipi sensu: ***Primò*** quidem, quòd omnes illi sint, & verè dicantur actus legitimi, qui à Jure scripto, seu lege inventi, introducti, & approbati sunt; quicunque enim talis actus legibus conformis, consequenter legitimus est. Et in hoc sensu non tantùm supra in Regula specificati, sed etiam omnes alii à Jure approbati contractus, utpote legibus & Juri conformes, actus sunt legitimi.

Secundò, & ad propositum actus legitimi sunt, & vocantur illi, qui vel ex natura sua, vel speciali legis dispositione appositionem conditionis, vel diei, seu temporis non recipiunt: eò quòd statim certò valeant, suúmque purum habeant effectum, consequenter tempus, vel conditionem suspensivam valoris non patiantur, & hôc ipsô, si quæ adjicitur, invalidi & nulli evadunt, cùm dies vel conditio suspensiva substantiæ, seu essentiæ illorum, quam ex natura, vel speciali dispositione Juris habent, immediatè sit contraria. 3

Prænotandum ulteriùs, conditionem aliam esse *de præterito*, v. g. contraho tecum, si Titius jam est mortuus: aliam *de præsenti*, v. g. si Caius de facto gaudet hôc vel illô officiô: aliam *de futuro:* & hanc ultimam aliam esse *contingentem*, aliam *necessariam. Contingens* est v. g. si Cæsar in proximo conflictu reportabit victoriam: *necessaria*, si cras sol orietur: uti magis patebit ex sequentibus. Hôc prænotatô 4

Resp. I. ad quæstionem *n.* 2. positam, Regulam non esse intelligendam de quovis 5

actu

actu legitimo juxta primum sensum *n.* 2. declaratum, sed de actibus legitimis in secundo sensu *n.* 3. declarato acceptis: Neque intelligenda est de conditione præterita, aut præsenti, sed de futura, eáque non necessaria, sed contingenti. Quòd non de quolibet actu legitimo Regula intelligatur, Ratio evidens est; cùm omnes actus humani à nostra libera propria voluntate, & consensu, tanquam substanstantiali puncto proveniant, & dependeant. *l. Consensu.* 2. *ff. de Obligat. & Action.* ibi: *Consensu fiunt obligationes in emptionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, Societatibus, mandatis &c.* junctâ *l. Obligationum substantia.* 3. *ff. eod.* Nam naturalis libertas voluntatis exigit, ut hôc, vel illô modô, sub hac, vel illa conditione quivis contrahere valeat, hôc ipsô, quòd suæ quisque rei moderator & arbiter sit. *l. in re mandata.* 21. *C. Mandati.* Prout etiam plurimi actus & contractus diem, & conditionem accipiunt, sub eâque legitimè fiunt, uti patet ex *Tit. ff. de Condit. & Demonstrat.* & *Tit. ff. de In diem addictione.* cum Concordant. Probatum ergo manet, quòd Regula intelligi debeat non de quovis, sed de illis duntaxat actibus legitimis, prout in secundo sensu accipiuntur.

6 Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est: *Actus legitimi illi, quorum valor, & effectus in futurum contingentem eventum ex ipsa natura actûs, vel dispositione Juris suspendi nequit, sed statim, ac fiunt, subsistere debent, appositionem conditionis de futuro contingenti, vel diei, aut temporis non recipiunt, seu non patiuntur, indéque appositione unius, vel utriusque illicò invalidi, & irriti existunt.* Ita in re omnes: Ratio supra *n.* 3. jam est allegata; quia videlicet appositio conditionis de futuro contingenti, vel temporis futuri substantiæ eorum immediatè contraria est, consequenter facit, quòd apposita valere nequeat; uti magis patebit ex Juris exemplis infrà adducendis.

7 Dicitur autem notanter *conditionis de futuro*: quia conditionem de præsenti, vel præterito etiam præfati actus legitimi omnino recipiunt. Ratio est; quia talis conditio valorem actus non suspendit: cùm hic illico valeat, & subsistat, si conditio de præsenti, vel præterito à parte rei, etiam ignorante contrahente vera est, v. g. si dicis: *accepto hæreditatem, vel contraho tecum, si Rex Romanorum defacto adhuc vivit*: vel, *si verum est, quòd mercatoribus hoc, vel illud, dederit privilegium*: aditio hæreditatis, & contractus statim à tempore, quo facti sunt, validi existunt, si tunc Rex Romanorum adhuc vixit, vel si præfata privilegia revera dedit: si autem hoc verum non est, actus etiam illico à tempore, quo fiunt, invalidi sunt, textu claro *l. Cùm ad præsens.* 37. *ff. de Reb. credit.* ibi: *Cùm ad præsens tempus conditio confertur, stipulatio non suspenditur; & si conditio vera sit, stipulatio tenet: quamvis tenere contrahentes conditionem ignorent; veluti, si Rex Parthorum vivit, centum millia dare spondes. Eadem sunt, & cùm in præteritum conditio confertur.* Accedit, quòd conditio de præsenti, vel præterito pro vera conditione non habeatur, seu propriè talis non sit. *l. Etiamsi jus.* 3. §. 13. *ff. de Bonis Libert.* ibi: *Si tamen in præteritum collata sit conditio, vel ad præsens, non videtur sub conditione institutus. Aut enim impleta est? & purè institutus est: aut non est? & nec hæres institutus est.* junctô §. *Conditiones.* 6. *Instit. de Verb. Obligat.*

Dicitur notanter ulteriùs: *de futuro contingenti*; quia conditio de futuro necessario, seu quæ necessariò evenire debet, v. g. si dicis: *Contraho, si cras sol orietur*: vel, *si etiam Imperator Turcarum mori debet*: nec pro conditione apposita habetur, nec actum suspendit, vel moratur, sed illius appositione non obstante actus statim valebit. *arg. cit. l. Cùm ad præsens.* & *cit.* §. *Conditiones* 6. *Instit. de Verb. Oblig.* ac *l. Si pupillus.* 9. §. 1. *ff. de Novationibus.* ibi: *qui sub conditione stipulatur, quæ omnino exitura est, purè videtur stipulari.* Barbos. *hîc. n.* 4. Taccin. *hîc. n.* 4. 8

Ubi tamen advertendum, etiam conditionem de futuro contingenti, quæ ex natura actûs tacitè necessariò inest, non suspendere actum, nec vitiare, etsi exprimatur, & actui apponatur: ut si tutoris dationi, quæ est actus legitimus, apponitur hæc conditio: *si satisdederit*: id est, si securitatem per fidejussionem præstiterit; quia licèt hæc conditio sit de futuro contingenti, tamen cùm dationi tutoris ex natura actûs tacitè insit, non suspendit, nec vitiat valorem. Barbos. *hîc. n.* 19. *arg. l.* 1. & 2. *C. de Tutor. & Curatore, qui satis non dedit.* Sicut etiam non suspenditur, nec vitiatur actus, quando in contractu, vel obligatione deducuntur fructus nasciturі, etiamsi hæc conditio expressè apponatur: *si nascentur*; quia hæc conditio ex natura necessariò inest. *arg. l.* 1. *ff de Condition. & Demonstrat.* 9

10 Secùs eſt de conditione, quæ non ex natura actûs ineſt, ſed ab extrinſeco, ex libera diſponentis voluntate apponitur; hæc enim, licèt tacitè inexiſtens non vitiet actum, tamen expreſsè appoſita vitiat eundem. Barb. *loc. cit.* ubi differentiam inter præcedentem, & hanc conditionem, illam ponit, videlicet, quòd conditio, quæ ex natura actûs neceſſariò tacitè ineſt, etiam expreſsè appoſita non ſuſpendat, nec vitiet actum. Illa verò, quæ ex natura ipſius actûs non ineſt, licèt tacita non vitiet actum, tamen ſi ex diſponentis voluntate expreſsè apponitur, legitimum annullet actum. Unde & de hac conditione futura contingenti intelligendum eſt illud, quod Regulæ civili 77. ff. *de Reg. Jur.* ad finem ſubjungitur illis verbis: *Nonnunquam tamen actus ſupraſcripti tacitè recipiunt*, (intellige conditiones) *quæ apertè comprehenſæ vitium adferunt.*

11 Cæterùm declaratur & firmatur ampliùs Regula, ejúsque ſenſus exemplis Juris: & quidem inprimis illis, quæ ab ipſa Regula Juris Civilis *n.* 1. allegantur; quia omnes ibi recenſiti actus ſunt etiam inter illos legitimos, qui ſuſpenſionem in futurum non patiuntur, ſed ſtatim valere, & ſuum effectum habere debent, conſequenter conditionem de futuro contingenti, vel tempus in futurum non recipiunt, ſed illius appoſitione illico invalidi exiſtunt. Nec dicas: hæres quis ſub conditione de futuro, atque ad incertum tempus inſtitui poteſt. §. *Hæres.* 9. *Inſtit. de Hæred. inſtit.* ibi: *Hæres & purè, & ſub conditione inſtitui poteſt.* junctâ *l. In tempus.* 62. *ff. eod.* ergo etiam ſaltem aditio hæreditatis cum conditione de futuro contingenti fieri poterit. Reſp. enim negando conſeq. & paritatem: diſparitas eſt, quòd per aditionem hæreditatis actu inducatur repræſentatio teſtatoris: non item per inſtitutionem hæredis.

12 Sic ulteriùs electiones & poſtulationes conditionem de futuro non recipiunt. *c. In Electionibus.* 2. *de Election. in* 6. ibi: *In Electionibus & poſtulationibus, ac ſcrutiniis, ex quibus jus oritur eligendi, vota conditionalia, alternativa, vel incerta penitus reprobamus.*

Sic inſuper Sacramenta cuncta (Matri- 13
moniô exceptô) quia ſunt tales actus legitimi, quorum valor, & effectus adhibitâ debitâ materiâ, formâ, & intentione Miniſtri, ſuſpendi in futurum non poteſt, conditionem de futuro non recipiunt, Barbos. *hic. n.* 9. Strein *hic. n.* 2. Taccin. Dicitur tamen notanter: *Matrimoniô exceptô;* quia, etſi conditiones contra ſubſtantiam matrimonii militantes illud illico vitient, ac invalident, & conditiones turpes, vel impoſſibiles pro non adjectis habeantur, *c. fin. de Condit. appoſit.* ibi: *Si conditiones contra ſubſtantiam conjugii inſeruntur, puta, ſi alter dicat alteri: contraho tecum, ſi procreationes prolis evites: vel donec inveniam aliam honore, vel facultatibus ditiorem: aut, ſi pro quæſtu adulterandam te tradas: matrimonii contractus, quantumcunque ſit favorabilis, caret effectu. Licèt aliæ conditiones appoſitæ in matrimonio, ſi turpes, aut impoſſibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* tamen aliæ conditiones honeſtæ etiam de futuro contingenti: v. g. *contraho tecum Matrimonium, ſi pater meus ſit conſenſurus, ſi hoc, vel illud officium obtinebis: ſi Papa* (caſu quo poteſt) *in impedimento inter nos verſante diſpenſabit:* apponi poſſunt, prout contra nonnullos amplè probavimus *Lib. IV. Tit.* 5. *de Condit. Appoſit.* additis certis cautelis; quamvis Sanchez *lib.* 5. *de Matrimon. diſp.* 1. *n.* 5. non ſine fundamento dicat, in tali caſu conditionem non afficere ipſum matrimonium, ſed ſolum conſenſum.

Volunt aliqui etiam cenſuras inter a- 14
ctus legitimos in ſecundo ſenſu *n.* 3. declarato numerare: verùm minùs rectè; quia ex Jure ſatis clarè habemus, quòd cenſuræ diem & conditionem recipiant, ac ſub illa ferri valeant, præſertim contra contumaces; valet enim ſententia excommunicationis ſic lata: niſi Sempronio ſatisfeceris intrà menſem, excommunicatum te eſſe cognoſcas: ſi interea reus non appellet. *c. Præterea.* 40. *de Appellat.* ibi: *Niſi Sempronio intrà viginti dies ſatisfeceris, te excommunicatum, vel ſuſpenſum, aut interdictum eſſe cognoſcas.* cum Concord. patetque ex praxi Tribunalium. Barb. *hic. n.* 11. Taccin. *hic* cum communi aliorum.

REGULA LI.

Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quid per* Deo dicatum *intelligatur?*
3. *Et quid per verba* ad usus humanos?
   Ligna dirutæ Ecclesiæ non debent ad sæcularium profanos usus applicari. Ibid.
4. *Ponitur verus Regulæ sensus.*
5. *Declaratur exemplis. & seq.*
7. *In necessitate Ecclesiæ possunt etiam Calices, & alia vasa sacra vendi.*
8. *Sicut etiam pro redemptione captivorum, vel sublevanda extrema necessitate egentium.*
9. *Servus invitô dominô ordinatus ei restitui debet.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *c. Mancipia.* 3. *de Rerum permutat.* ibi ad finem: *Quod enim semel Deo consecratum est, ad humanos usus transferri non decet.* Concordat *can.* 4. *cau.* 19. *q.* 3. &*c. Ad hæc* 4. *de Religiosis Domibus.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. cum Gloss. & Dyno *hic*, eam præcipuè intelligendam esse non de quibuscumque rebus Deo dicatis, sed de rebus consecratione, vel benedictione Ecclesiastica sacratis, seu *Sacris* effectis: aut publica, præsertim Papali, vel Episcopali Authoritate Ecclesiastica ad cultum divinum, & ministerium sacrum deputatis; siquidem res Ecclesiarum non sacræ, etsi Deo sint dicatæ, ad usus humanos bene transeunt, v. g. fruges terræ, jumenta &c. ad Ecclesiam spectantia, utpote quæ etiam ad usus profanos ob bonum Ecclesiæ vendi possunt; sicut & ipsæ possessiones & bona immobilia Ecclesiarum adhibitâ debitâ solemnitate. *can. sine exceptione.* 52. *cau.* 12. *q.* 2. quia, etsi Deo sint dicatæ, tamen propriè sacræ, seu sacratæ non existunt.

3 Per verba *ad usus humanos* dicere vult Regula ad usus sæculares, seu sæcularium; quia nonnullæ res sacræ, v.g. ligna dirutæ Ecclesiæ quamvis ad usus profanos laicorum applicari non possint, tamen ad usum Clericorum id fieri potest *can.* 38. *de Consecrat. dist.* 1. ibi: *Ligna Ecclesiæ dedicatæ non debent ad aliud opus jungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in Monasterio fratribus, in laicorum verò usum non debent admitti.* ubi Glossa *v. ad profectum*, addit: *non tamen indifferenter, sed vel in Capitulo, vel in dormitorio, vel in aliis Religiosis locis, non in coquina, vel vineis pastinandis.*

4 Resp II. Verus Regulæ sensus hic est: *Res, quæ vel per consecrationem, vel per benedictionem sacratæ, vel sacræ factæ sunt, veluti Ecclesiæ, Altaria, Cæmeteria, Monstrantiæ, Calices, Patenæ, paramenta Ecclesiastica, & reliqua sacra suppellex: Item Monasteria, Hospitalia, aliáque loca pia, authoritate Papali, vel Episcopali ad usum divinum, sacrum ministerium, causásve pias principaliter ordinata, ad sæcularium, seu laicorum profanos usus transferenda, & adhibenda ampliùs non sunt.* per jura hactenus præsertim *n.* 1. allegata. Et ratio est; quia reverentia præfatis sacris, seu sacratis rebus debita meritò exigit, ne contra primum, ac principalem finem ad profanos sæcularium usus ampliùs applicentur; cùm qui contra debitam reverentiam facit, sacrilegium committat, juxta dicta & probata ad Regulam juris 7. *de R. J. in Quinto Decretalium:* ubi plura exempla practica etiam ad præsentem Regulam servientia adduximus, quæ ibidem videnda, ne superflua fiat repetitio.

Pro majori tamen claritate supradictis 5
alia adhuc juris exempla adducimus: Sic enim primò, quando Episcopus calicem ad se delatum insciô, vel invitô dominô consecrat, non potest eum ampliùs Domino laico restituere, sed debet pretium illius exhibere, éstque casus specialis, quô quis etiam invitus privatur re sua. *can. Comperimus.* 2. *cau.* 14. *q.* 6. ibi: *Præcipimus, ut, quia, quod semel consecratum est, eis non valet ultrà restitui, studii tui sit, ut ipse Episcopus debeat pretium dare.* nisi forsan dominus haberet Capellam Domesticam consecratam, vel saltem benedictam, in qua ex legitima dispensatione Ecclesiastica celebrari valent Missæ; quia in tali casu calix consecratus non restituitur ad profanos usus domini laici, sed ad sacrum usum Sacerdotum Missas ibidem legentium.

Secundò prohibetur, ne cadavera mortuorum 6

tuorum Altaris, aut Ecclesiæ indumentis sacris involvantur. *can. Nemo. 40. de Consecrat. dist.* 1. néve ad ornamentum nuptiarum, vel ornandas mensas quorumcunque, etiam Principum, applicentur. *can. Ad Nuptiarum. 43. eod.* ibi: *Ad nuptiarum ornatum divina ministeria non præstentur, ne dum improborum contactu, pompâque sæcularis luxuriæ polluuntur, ad officia sacri mysterii reddantur, indigna.* Plura exempla juris vid. *ad cit. Reg. 7. de R. J. in quinto Decretalium.*

7 Quæritur II. An? Et in quibus Regula LI. fallat? Resp. Præter fallentias, quas explicando cit. Regulam 7. adduximus, eam insuper fallere *primò* in casu necessitatis, quâ laborat Ecclesia, debitis v. g. nimis gravata; in tali enim casu etiam consecratos calices, & alia vasa sacra, conflata tamen priùs, ac minuta, sicque quasi execrata, cuivis etiam laico ad profanos usus vendi possunt: nisi forsan aliis venerabilibus locis integra dari queant. *can. Ea enim. 2. §. Præterea. cau. 10. q. 2.* ibi: *Præterea si habeat superflua vasa, cùm debitrix sit, nec aliunde solvere valeat, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur, ea integra vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur.*

Fallit *secundò*, si venditio vasorum sacrorum pro redemptione captivorum, vel alia extrema necessitate egentium sublevanda, necessaria videtur. *can. Aurum. 20. cau. 12. q. 2.* ibi: *Aurum Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget, & subveniat in necessitatibus.* & infrà: *cur tot captivi deducti in commercium sunt, nec redempti ab hoste occisi sunt? Meliùs fuerat, ut vasa viventium servares, quàm metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui, ne templo Dei ornatus deesset. Responderet: & ornatus Sacramentorum redemptio captivorum est. Et verè illa sunt vasa pretiosa, quæ redimunt animas à morte.* Plura adhuc in hoc canone pro favore pauperum reperiuntur lectu digna. 8

Fallit *tertiò* in servo, qui insciô, vel invitô Dominô sacris Ordinibus ordinatus est; talis enim, etsi per Ordinationem Deo, Ejusque ministerio jam sit dedicatus, tamen Domino suo, etiam ad usus & labores profanos restitui debet. *can. Ex antiquis. 9. & can. frequens. 10. dist. 54.* junctô *c. de servorum. 2. de servis non ordinandis.* ibi: *Si servus fugiens dominum suum qualibet calliditate, aut fraude ad gradus pervenerit Ecclesiasticos, decretum est, ut deponatur, & ejus Dominus eum recipiat.* 9

REGULA LII.

Non præstat Impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.

SUMMARIUM.

1. *Regula hæc universalissima est.*
2. *Quid intelligat Regulæ per verba:* quod de jure non sortitur effectum?
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Sponsalia cum minore septenniô non inducit impedimentum.*
5. *Baptismus & Ordo invalidè collati iterari debent.*
6. *Testamentum primum ritè perfectum non revocatur à secundo inchoato, sed necdum perfecto.*
7. *Depositio testis coram incompetente judice facta non impedit, quin alia ei contraria fieri queat coram judice competente.*
8. *Electio nulliter facta repeti potest.*
9. *Ponuntur fallentiæ Regulæ: & seqq.*
   Matrimonium ratum nulliter initum præstat impedimentum: non item sponsalia nulliter contracta: Ibid.
10. *Fallit Regula in Procuratore:*
11. *Item in Legato,*
12. *Et judice delegato, utpote qui sententiâ nulliter prolatâ aliam ferre nequit:*
13. *Item in Compromissario, nam hic indignum nulliter eligens, alium eligere nequit:*
14. *Item in delictis.*
   Delicta non debent manere impunita.

1 HÆc Regula sicut æquissima, sic etiam universalissima est, utpote in omni materia, atque jure tam quoad forum externum, quàm internum procedens. Cui concordant plura jura, ex quibus desumpta censetur, quæ infrà locô rationis afferemus.

Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per verba: *quod de jure non* 2

sor-

ſortitur effectum: Regula idem vult dicere, ac, *quod de jure nulliter, & invalidè factum eſt*, conſequenter omni juris caret effectu. *Non præſtat impedimentum:* id eſt, prorſus nullam habet conſequentiam, nec in minimo impedit, quin alius actus validè fieri queat, ſed conſiderari debet, ac ſi factum nunquam fuiſſet. Hinc

3 Reſp. II. Verus Regulæ ſenſus hic eſt: *Quidquid de jure nullum, ſeu invalidum eſt, conſequenter omni caret juris effectu, prorſus nullum cauſat impedimentum, ſeu nullatenus impedit, quin alius actus validè & licitè fieri queat.* Ratio ſumitur ex variis juris Regulis, & Maximis notoriis, uti ex Regula 64. *de R. J. in 6. Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.* ac trito illo Ariſtot. *Ex nihilo nihil fit. & non entis non ſunt proprietates.* Item: *Quod nullum eſt, nullum parit effectum. arg. l. Si ſe. 4. §. 6. ff. de Re judicat.* Nec non: *Aliquid eſſe nullum, & ſine effectu eſſe, paria ſunt.* arg. *l. Ex conſenſu. 23. §. 1. ff. de Appellat. & Relat.*

4 Declaratur & firmatur Regula, ejusque ſenſus exemplis juris. Sic enim inprimis Sponſalia cum minore ſeptenniô, conſequenter nulliter contracta, non cauſant impedimentum, ſeu non impediunt, quò minùs contrahens poſtea cum matre prioris ſponſæ matrimonium inire valeat, niſi forſan prior ſponſa poſt ſeptennium adeptum in priora ſponſalia conſenſerit. *c. Literas. 4. de Desponſ. impub.* Ratio ibidem ſola additur; *cùm deſponſationes hujusmodi nullæ ſint.* Sic pariter ſponſalia ex defectu conſenſûs nulla nullum præſtant impedimentum publicæ honeſtatis, & ſe habent, ac ſi omnino contracta non fuiſſent, ſicque non impediunt, quò minùs quævis contrahentium pars cum conſanguinea alterius ſponſalia, & matrimonium validè ac licitè contrahere queat. *can. Siverum. cau. 31. q. 2.* junctô *c. Acceſſit. 5. de Deſponſ. Impub.*

5 Sic ulteriùs licèt aliàs Sacramenta Baptiſmi, & Ordinis non ſint iterabilia, tamen ſi primò invalidè conferuntur, validè ac licitè iterari poſſunt. *can. Quos à paganis. 52. de Conſecrat. diſt. 4.* ibi: *Quos à paganis baptizatos aſſeruiſti, ſi ita habetur, ut denuo baptizes in Nomine SS. Trinitatis mandamus.* Et *c. 1. de Presbyt. non baptiz.* ibi: *Si quis Presbyter ordinatus deprehenderit ſe non eſſe baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur.* Ratio unica eſt; quia, ſicut Baptiſmus à Pagano, ita & Ordo ſine baptiſmo prævio collatus nulli, & invalidi fuerunt, conſequenter ita ſe habuerunt, quaſi nullatenus collati fuiſſent.

6 Sic rurſus, etſi liberum cuivis ſit, ſuum revocare Teſtamentum per ea, quæ diximus *lib. III. Tit. 26. de Teſtament. §. 22.* tamen inchoatio ſecundi teſtamenti, quô teſtator primum revocare intendit, huic non obeſt, ſi antequam ſecundum perficiat; morte præveniatur. *§. Ex eo. 7. Inſt. quibus modis Teſtam. infirm.* ibi: *Ex eo autem ſolo non poteſt infirmari teſtamentum, quòd poſtea teſtator id noluerit valere: usque adeò, ut, etſi quis poſt factum prius teſtamentum, poſteriùs facere cœperit, & aut mortalitate præventus, aut quia eum ejus rei pœnituit, id non perfecerit, divi Pertinacis oratione cautum ſit, ne alias tabulæ priores jure factæ irritæ fiant; niſi ſequentes jure ordinatæ & perfectæ fuerint.* Rationem ibidem hanc unicam ſubjungit; *Nam imperfectum teſtamentum ſine dubio nullum eſt:* conſequenter de jure nullum ſortitur effectum, ſicque prius nullatenus infirmat. Sic inſuper ſi legatarius ex duobus v. g. prædiis disjunctivè ſibi legatis unum eligit, prout poteſt, *l. 2. & 4. ff. de Optione, vel Electione legata.* & hæc electio ex certa cauſa de jure eſt nulla, poteſt aliam electionem facere, quia prior, utpote nulla, juris carens effectu, non præſtat impedimentum.

7 Sic etiam in Judiciis, ſi depoſitio coram judice incompetente, conſequenter de jure nulliter, & invalidè fit, non impedit, quin alia, etiam priori contraria, coram judice competente fieri queat; quia prior, utpote nulla, nullum habet effectum, & conſiderari debet, ac ſi facta omnino non fuiſſet. Goff. *in Clement. 2. v. Ritè. de Teſt. & Atteſt.* Taccin. *hîc.* arg. *c. At ſi Clerici. 4. de judiciis.* ubi propterea Clerici coram judice ſæculari etiam confeſſi, vel convicti de crimine, à pœna immunes declarantur. ibi: *At ſi Clerici coram ſæculari judice convicti fuerint, vel confeſſi, non ſunt propter hoc à ſuo Epiſcopo aliquatenus condemnandi.* Et ratio eſt; quia acta coram judice incompetente ſunt nulla, conſequenter ſine ullo juris effectu.

8 Sic in electione quoque, ſi Electio poſt publicatum ſcrutinium de indigno, conſequenter nulliter facta appareat, non impedit, quin eligentes novam electionem facere valeant: dummodo communis electio ſubſecuta non fuerit, & Canonici ex alia ratione ea vice non ſint privati jure eligendi. *c. Perpetuò. 7. de Elect. in 6.* cum Concord. Ratio eſt;

eſt; quia prior, utpote nulla, nullum præſtat impedimentum.

9 Quæritur II. An? Et quas fallentias patiatur Regula LII? Reſp. Eam fallere *primò* In Matrimonio rato; hoc ſiquidem, etſi invalidum ſit (dummodo tale non ſit ex defectu conſensûs) parit impedimentum publicæ honeſtatis; prout idem jure antiquo etiam ſponſalia de futuro præſtabant: quod ultimum tamen jure novo Concilii Tridentini correctum fuit. *Trident. Seſſ.* 24. *de Reform. Matrim. cap.* 3. ibi: *Juſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, ubi ſponſalia* (intellige de futuro) *quacunque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit:* Impedimento ex ſponſalibus de præſenti, ſeu ex Matrimonio rato, conſurgente manente in ſalvo, uti de hac materia latè dictum eſt *lib. IV. Tit.* 4. *de Sponſa duorum. à n.* 10.

10 Fallit *ſecundò* in Procuratore; quia conſtitutio hujus etiam legitimè facta tacitè revocata cenſetur per ſubſequentem conſtitutionem alterius, quamvis hæc effectum non fuerit ſortita; ut dum poſterius conſtitutus munus recuſavit. *c. Non injuſtè.* 14. *de Procurat.* ibi: *quoniam dato poſteriori, prioris eſt procuratio revocata.*

11 Fallit *tertiò* in Legato: hoc ſiquidem alicui ritè factum, cenſetur tacitè revocatum, ſi idem poſtea alii leget teſtator, etiamſi poſterior legatarius hujusmodi legati ſit incapax, conſequenter reſpectu illius legatum invalidum ſit. *l. Planè,* 34. *pr. ff. de Legat. I.* ibi: *Planè ubi transferre voluit legatum in noviſſimum, priori non debebitur: tametſi noviſſimus talis ſit, in cujus perſona legatum non conſtitit.*

12 Fallit *quartò* in Judice delegato; hic enim, ſi ſententiam de Jure nullam profert, non poteſt eam revocare, & aliam proferre, ſed debet alius Judex deputari. *l. Si (ut proponis)* 4. *C. quomodo & quando jud.* ibi: *Si (ut proponis) pars diverſa die feriato, abſente, vel ignorante te, à Judice dato ferri ſententiam pro partibus ſuis, quaſi contumaciter deeſſes, impetravit: non immeritò Præſes denuo negotium alterius Judicis notioni terminandum commiſit.* Niſi forſan ſententia fuiſſet nulla ob non ſervatam formam mandati, tali enim in caſu adhuc judicare poſſet, uti obſervat Pirh. *de officio delegati n.* 156. *arg. l. Quid tamen* 21. *ff. de Recept. qui Arbitr.*

Fallit *quintò* in compromiſſario ſcienter, vel ignoranter eligente indignum; hic ſiquidem, etſi nulliter elegerit, ſicque electio illius de Jure non ſit ſortita effectum, tamen alium eligere non ampliùs poteſt, ſed eligendi poteſtas devolvitur ad eligentes. *c. Si compromiſſarius.* 37. §. *Si verò. de Elect. in* 6. ibi: *Si verò eligit indignum, tunc ſive ſcienter id fecerit (cùm dolus ipſius eis, qui non ſunt in culpa, non debeat imputari) ſive etiam ignoranter (cùm ſuô ſit functus officiô) eligendi poteſtas (niſi & ipſi ſcienter electionem talem ratam habuerint) liberè revertitur ad eosdem.* Quæ ratio in textu expreſſa, videlicet, *cùm ſuô ſit functus officiô*, etiam de Judice delegato nulliter ſententiante (de quo n. præc.) procedit. 13

Fallit *ſextò* in delictis; quia quamvis hæc iniquè facta non præſtent impedimentum, ſed habeantur pro infectis, nullúmque ſortiantur effectum in ordine ad acquirendam utilitatem & commodum delinquentis, tamen id efficiunt, ut taxatìs à Jure pænis puniri poſſint, & debeant, ne delicta impunita liberiùs, & frequentiùs perpetrentur. *can.* 1. *diſt.* 50. ibi: *Si lapſis ad ſuum ordinem revertendi licentia concedatur, vigor canonicæ procul dubio frangitur diſciplinæ: dum pro reverſionis ſpe pravæ actionis deſideria quisque concipere non formidat.* & *can.* 2. *ibid. Qui ſemel poſt ſuam ordinationem in lapſum ceciderit, deinceps jam depoſitus erit, nullúmque gradum Sacerdotii poterit adipiſci.* Immo licèt aliàs in delictis quoad pænam attendatur effectus; cùm voluntatis pænam nemo ſentire debeat, & ſolus conatus ſine effectu non puniatur, prout dictum & probatum ſupra *ad Reg. XLIX. n. fin.* tamen juxta pariter ibidem dicta, in delictis atrocibus etiam delinguendi voluntas, & conatus nullo ſecuto effectu punitur. Quibus concordat *l. Divus Hadrianus* 14. *ff. ad Leg. Cornel. de Siccariis.* ibi: *Divus Hadrianus in hæc verba reſcripſit: in Maleficiis voluntas ſpectatur, non exitus.* 14

REGU-

REGULA XLIII.

Cui licet, quod eſt plus, licet utique quod eſt minus.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Procedit tam in negativo, quàm affirmativo.*
3. *Ponitur verus ſenſus Regulæ.*
4. *Declaratur exemplis. & ſeqq.*
5. *Ubi ratione incorporatæ Parochiæ Monaſterio competunt decimæ, etiam de Novalibus competunt.*
6. *Qui poteſt teſtamentum facere, etiam mortis causâ donare poteſt.*
7. *Cui non licet minores honores accipere, nec majores acceptare valet.*
8. *Qui diffamare non poteſt, minùs occidere valet.*
9. *Qui non poteſt abſolvere ab excommunicatione, multò minùs diſpenſare poteſt ad Ordinum uſum.*
10. *Regula non procedit, ſi* majus *&* minus *ſunt diverſi ordinis:*
11. *Vel diverſa in utroque reperitur ratio.*
12. *Qui poteſt occidere in adulterio deprehenſam, non poteſt eam adigere ad adulterandum cum eo.*
13. *Fallit Regula, quando forma mandati aliud exigit.*
14. *Quando quis à minore, & non majore expreſsè prohibetur.*
15. *Fallit in Sacerdote, qui poteſt ſub duplici, ſed non ſub una ſpecie celebrare.*
16. *In Tutore, utpote qui, ſi concedente Præfecto poteſt vendere, tamen oppignorare rem pupillarem non poteſt.*
17. *Fallit in Præſide Provinciarum: & quomodo?*

1 DEſumitur hæc Regula ex *l. Non debet.* 21. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non debet, cui plus licet, quod minus eſt, non licere.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius ſenſus ſit? Reſp. I. Regulam tam affirmativè, quàm negativè intelligi poſſe, ac debere, ita, ut, ſicut in ſenſu affirmativo verum eſt: *Cui licet, quod eſt plus, licet utique, quod eſt minus.* ſic econtra in ſenſu negativo verum quoque ſit: *Cui non licet, quod eſt minus, utique non licet, quod eſt majus.* Et quamvis hæc Regula lumine naturæ videatur nota, famosô argumentô *à majori ad minus, & à minori ad majus* deſumptô: tamen non adeò univerſalis eſt, quin patiatur moderationem, & explicationem; cùm non in omnibus, ſed illis duntaxat procedat, quando utrumque tam *majus* videlicet, quàm *minus* ejusdem ordinis eſt, & in utroque eadem reperitur ratio, ac præcipuè ſi minus in majori continetur tanquam pars in toto, vel ſpecies in genere, uti benè obſervat Vivianus *hìc*, Barbos. *hìc. n.* 1. plures citans alios. Hinc

3 Reſp. II. Verus Regulæ ſenſus hic eſt: *Cui licet, quod eſt plus, ſeu majus, licet etiam, quod eſt minus, ſi minus in majori, tanquam pars in toto, vel ſpecies in genere continetur: aut quando utrumque tam majus, quàm minus ejusdem ordinis eſt, & eadem in utroque reperitur ratio.* Regulam hinc ſuadet naturalis ratio; ſi enim minus continetur in majori tanquam pars in toto, vel ſpecies in genere, naturaliter neceſſariò ſequitur, quòd, ſi alicui ratione Teſtamenti, legati, donationis, contractûs, vel alterius diſpoſitionis licet accipere, retinere, diſtrahere totum, ei licere etiam debeat accipere, retinere &c. partem illius: v. g. ſi licet alicui accipere, vel retinere totam ſummam centum florenorum, tanquam majus quid, licebit eidem etiam minus v. g. quinquaginta tanquam partem in illa ſumma contentam accipere, retinere &c. Item ſi licet alicui totum fundum occupare, licebit eidem & partem illius, tanquam quid minus occupare: Item ſi licet alicui omnia pecora in ſtabulo exiſtentia accipere, naturaliter ſequitur, ei licere etiam hoc vel illud pecus in ſpecie ibidem: Eadem naturalis ſequela eſt, quando majus, & minus ſunt ejusdem ordinis, & eadem in utroque reperitur ratio, uti patebit ab exemplis Juris ſtatim adducendis. Nam

Declaratur, & firmatur Regula exemplis ex Jure deſumptis, quorum plura reperire eſt apud Gloſſam *hìc*, Strein, Taccin. & alios; & quidem imprimis in ſenſu affirmativo; Quando licet patri filiam in adulterio deprehenſam occidere, licet etiam illam etiam fuſtigare, verbis objurgare; quia hoc minus eſt, quàm occidere. *l. Nec in ea* 22. §. 3. *ff. ad Leg. Jul. de adult.* ibi: *Sed qui occidere poteſt adulterum, multò magìs contumeliâ poterit jure afficere.* 4

5 Secundò, si alicui Monasterio ratione Parochiæ incorporatæ indistinctim decimas accipere licet, licebit eidem eas etiam de Novalibus capere, cùm hæc respectu illarum quid minus sint. *c. Ex parte.* 27. *de Decimis.* ibi: *Cùm igitur tibi, quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum cum integritate percipias, de Novalibus eas recipere satis potes; quia ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur.* Dicitur autem notanter: *ratione Parochiæ* &c. ob doctrinam *Lib. III. Tit.* 30. *de Decimis. n.* 152. & 153. de Novalibus optimè traditam.

6 Tertiò, si alicui licet Testamentum facere, etiam mortis causâ donare licet; quia hoc minus est, *arg. l. Tam is.* 25. *ff. de Mortis caus. Donat.* Quartò, quia Judici licet Juramentum in litem deferre, licebit eidem etiam, quod minus est, videlicet taxationem juramento addere. arg. *l. Videamus.* 4. §. *penult. ff. de In litem Jurand.*

7 Sequuntur exempla etiam in sensu negativo: & quidem primò si alicui ex prohibitione non licet minores accipere honores, eidem etiam non licebit majores acceptare. *l. Relegatorum.* 7. §. 22. *ff. de Interdictis & Relegatis.* ibi: *Potest alicui unus honor interdici, sic tamen, ut si cui honore uno interdictum sit, non tantùm eum honorem petere non possit, verùm nec eos quoque, qui eo honore majores sunt. Est enim perquam ridiculum, eum, qui minoribus pœnæ causâ prohibitus sit, ad majores adspirare. Majoribus tamen prohibitus, minores petere non prohibetur.*

8 Secundò, quia liberto non licet lacessere famam Patroni sui, ei quoque non licebit illum occidere etiam deprehensum in adulterio cum uxore sua, textu claro *l. Si adulterium cum incestu.* 38. §. 9. *ff. ad Leg. Jul. de Adult.* additâ ratione: *Nam cujus famæ, multò magis vitæ parcendum est.*

9 Tertiò, qui non potest absolvere Clerici percussorem ab excommunicatione, nec ad Ordinum usum cum eo dispensare valet; quia istud est majus illô *c. Cùm illorum.* 32. *de Sentent. Excom.* ubi etiam ratio additur illis verbis: *cùm majora intelligantur illis probibita, quibus vetita sunt minora.* Sic quartò, si alicui non licet verberare, multò minùs licebit occidere. Strein *hic. n.* 1.

10 Notanter tamen in sensu Regulæ n. 3. additum est: *Si utrumque, tam majus, quàm minùs videlicet ejusdem ordinis est;* quia ubi hæc diversi sunt ordinis, Regula non procedit. Sic enim etsi latrunculatori latrones conquirere, eos suppliciô afficere licitum fuerit, tamen de re pecuniaria cognoscendi nulla ei competit potestas *l. Solemus.* 61. *ff. de Judiciis.* ibi: *Latrunculator de re pecuniaria judicare non potest.* Quamvis enim criminaliter judicare majus sit, quàm civiliter; tamen, quia diversi ordinis sunt, à majori ad minus argumentari non licet.

Pariter notanter additum est: *Et si eadem in utroque reperiatur ratio;* hæc enim 11 ubi deficit, Regula non procedit. Hinc licèt impertiri absolutionem Sacramentalem majus sit, quàm concedere sepulturam Ecclesiasticam: tamen, quia in utroque eadem non habetur ratio, licitum quidem est, ei, qui in torneamento moritur, & priùs pænitet, dare absolutionem Sacramentalem, non tamen impertiri sepulturam. *c.* 1. *de Torneamentis.* ibi: *Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pænitentia non negetur, Ecclesiasticâ tamen caret sepulturâ.*

Similiter licèt homicidium majus sit, 12 quàm adulterium, vel fornicatio *arg. can. Si quod.* 9. *cau.* 33. *q.* 2. tamen casu, quô in flagranti deprehensam juxta leges licitum est occidere, non licet eandem propterea ad fornicationem adigere; quia diversa in utroque ratio reperitur, & authoritate legis homicidium subinde, fornicatio autem, vel adulterium nunquam licitè fieri potest, uti cum aliis benè advertit Baldus in *l. fin. C. quæ contra jus, & utilitat. public.*

Quæritur II. An? & quas fallentias pa- 13 tiatur Regula LIII? Resp. Eam præter alias, præsertim ad Regulam XXXV. positas fallentias, etiam sequentibus subjacere: & quidem universaliter *Primò*, quando forma mandati aliud requirit; hæc enim semper exactè est observanda. Hinc, si alicui Papa jubet provideri de integra Præbenda, non potest eidem etiam volenti dimidia præbenda conferri. *c. Cui de non.* 27. *de Præbend. in* 6. ibi: *Si in Ecclesia, in qua integræ, & dimidiæ præbendæ habentur, mandatur integra præbenda conferri, quamquam ille, pro quo scriptum extitit, dimidiâ velit esse contentus, ei de ipsa non poterit provideri. Idem, cùm injungitur provisio alicui de præbenda certi valoris, ut in præbenda minoris valoris, etiam illo volente, mandatum non possit adimpleri. Non enim hujusmodi mandata (quorum fines diligenter servari oportet) debent ad casus alios, quàm expressos extendi.*

Fallit *secundò*, quando quis expressè 14 pro-

prohibetur à minori ex causâ: sic v. g. si quis ex eo, quia Ordinem minorem injustè contulit, in pœnam privatur potestate conferendi talem Ordinem, quamvis adhuc conferre valeat majorem, vel alium minorem, arg. *can. Si qui Episcopi.* 43. *cau.* 1. *q.* 1. junctâ Glossâ *ibidem* ✠. *Illi.* Idem dic, si quis privatur minori ob utilitatem aliorum, vel aliam ob causam.

15 Fallit *tertiò* in Sacerdote celebrante Missam, utpote cui licet, quod plus est, sumptio videlicet Eucharistiæ sub utraque specie, & tamen eidem non licet, quod minus est, eam nempe sub una specie sumere *can. Comperimus.* 12. *dist.* 2. *de Consecrat.* ibi: *Comperimus autem, quòd quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione à calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio quâ superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius ejusdémque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.*

Fallit *quartò* in Tutore; hic enim quamvis ei à prætore concessum sit, quod majus est, videlicet vendere rem pupillarem, non tamen licet eidem, quod minus est, rem talem oppignorare. *l. Si pupillorum.* 7. §. 3. *ff. de Rebus eorum, qui sub tutela &c.* ibi: *Si Prætor tutoribus permiserit vendere, illi obligaverint; vel contra: an valeat, quod actum est? Et mea fert opinio, eum, qui aliud fecit, quàm quod à Prætore decretum est, nihil egisse.* 16

Fallit *quintò* in Præside universas Provincias regente; huic enim quamvis concessum sit, quod plus est, videlicet jus gladii *l. Illicitas.* 6. §. 8. *ff. de Officio Præsidis.* ibi: *Qui universas provincias regunt, jus gladii habent:* & tamen deportare, quod minus habetur, ei non est concessum, *l. Rei.* 2. §. 1. *ff. de Pœnis.* & *l. Inter.* 6. §. 1. *ff de Interdict. & Relegat.* ibi: *Deportandi autem in Insulam jus Præsidibus provinciæ non est datum.* 17

REGULA LIV.

Qui prior est tempore, potior est jure.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Procedit tantùm, ubi cæteris paribus par causa habetur:*
3. *Ac in iis, quæ à voluntate duorum dependent.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
   Principium cujuslibet rei potissima pars est. Ibid.
5. *In pignore & hypotheca ordinariè qui prior tempore, potior est jure:*
6. *Etiamsi prior generalem duntaxat, & posterior specialem hypothecam habeat, & huic pignus actu traditum sit.*
7. *Limitatur tamen hæc doctrina de hypotheca in aliquibus.*
8. *Qui priùs beneficium obtinet, præfertur posteà obtinenti.*
9. *Ponuntur varia exempla Regulæ.*
10. *Fallit Regula in privilegiis.*

1 Desumitur hæc Regula ex *l. Qui balneum.* 9. *prin.* & *l. Potior.* 11. *ff. Qui potiores in pignore.* junctâ *l. Si fundum.* 3. *C. eod.* ibi: *sicut prior es tempore, ita potior es jure.* Concordat *Reg.* 98. *ff. de R. J.* ibi: *Quotiens utriusque causa lucri ratio vertitur, is præferendus est, cujus in lucrum causa tempore præcedit.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam intelligendam esse *cæteris paribus*, indéque locum habere in iis duntaxat, in quibus utriusque per omnia, solô exceptô tempore, *par causa* est, uti bene hîc advertit Glossa communiter recepta. Hinc ex duobus emptoribus vel donatariis præfertur ille, cui priùs res vendita vel donata est, si nulli adhuc est tradita: si verò alicui tradita jam exitit, is ipse præfertur, cui res priùs tradita fuit, etiamsi alteri priùs fuerit vendita vel donata *l. Quotiens.* 15. *C. de Rei vindicat.* ibi: *Quotiens duobus in solidum prædium jure distrahitur: manifesti juris est, eum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem.* quia in utroque par causa non est; cùm posterior non solùm jus ex contractu, sed etiam ex traditione possessionem & dominium habeat: quamvis priori emptori contra venditorem remaneat actio ex empto cit. *l. Quotiens.*

3 Pro intelligenda est Regula, quòd locum habeat in iis tantùm, quæ pendent à voluntate duorum, uti fit in contractibus. In legibus siquidem, & constitutionibus: item in testamentis, & ultimis voluntatibus, quæ ex voluntate unius, legislatoris videlicet, vel testatoris dependent, semper dispositio posterior attendenda venit, cùm per hanc censeatur revocari prior. arg. *c.* 1. *de Constit. in* 6. ibi: *Licèt Romanus Pontifex (qui jura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere) constitutionem condendo posteriorem, priorem, quamvis de ipsa mentionem non faciat, revocare noscatur.* Et loquendo de ultimis voluntatibus *l. Si mihi & tibi.* 12. §. 3. *ff. de Legat. I.* ibi: *In legatis novissimæ scripturæ valent: quia mutari causa præcedentis legati vel die, vel conditione, vel in totum ademptione, potest:* ut proin non ex priori, sed ex posteriori legatum habens potior sit jure. Hinc

4 Resp. II. Verus Regulæ sensus sequens est: *Ubi par causa est, à voluntate duorum dependens, inter certantes de juris prælatione, cæteris paribus ille præfertur, qui anterius, seu antiquius jus habet.* Ratio est; tum quia, ùt bene argumentatur Vivian. *hìc: cujusque rei potissima pars principium est: l.* 1. *ff. de Origine Juris.* Tum & præcipuè, quia nemo sine culpa privari potest jure suo, *arg. can. Satis perversum.* 7. *dist.* 56. & *l. Id, quod nostrum est.* 11. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.* Hoc autem fieret, si quis, postquam per contractum, emptionis v. g. jus ad rem emptam jam acquisivit, illô sine culpa privaretur, & ipsum alteri eandem rem postea ementi, cæteris existentibus paribus, cedere deberet.

5 Declaratur Regula exemplis Juris; & quidem primò circa pignora, vel hypothecas: nam in his ordinariè præferendus est, cui res priùs sive generaliter, sive specialiter, sive tacitè, sive expresè oppignorata existit, *l. Potior* 11. *pr. ff. qui potiores in pignor.* ibi: *Potior est in pignore, qui priùs credidit pecuniam,* junctâ *l. Licèt.* 7. *C. eod.* ibi: *Licèt iisdem pignoribus multis creditoribus diversis temporibus datis priores habeantur potiores:* & *l. Diversis.* 8. *C. eod.* ibi: *Diversis temporibus eâdem re duobus jure pignoris obligata, eum, qui prior datâ mutuâ pecuniâ pignus accepit, potiorem haberi, certi, ac manifesti juris est.*

6 Nec refert, quod posteriori res specialiter sit oppignorata, & priori generaliter duntaxat *l. Si generaliter* 6. *C. eod.* ibi: *Si generaliter bona sint obligata, & postea res alii specialiter pignori dentur: quoniam ex generali obligatione potior habetur creditor, qui antea contraxit.* Pariter non refert, quòd res posteriori non tantùm oppignorata, sed etiam in pignus actu tradita sit, *l.* 2. *pr. ff. eod.* ibi: *Qui generaliter bona debitoris pignori accepit, eo potior est, cui postea prædium ex his bonis datur:* Ratio est; quia res transit cum onere suo etiam in casu, quô tacitè tantùm oppignorata existit. *c. Ex literis.* 5. *in fin. de Pignoribus.* ibi: *cùm etiam bona viri mulieri sint pro dote tacitè obligata, & cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem.*

Dicitur tamen notanter *ordinariè*; quia 7
doctrina præcedentis num. limitatur in nonnullis casibus, ita ut posterior hypothecarius præferatur priori, veluti 1. Si posterior ad conservandam, vel reficiendam rem hypothecariam mutuò dedit *l. Interdum.* 5. *ff. eod.* 2dò Quando posterior ad emendam aliquam rem hac conditione mutuam pecuniam dedit, ut eidem specialiter maneat obligata. *l. licèt* 7. *C. eod.* 3tiò Si habeat hypothecam publicô instrumentô erectam: nisi prioris instrumentum esset tribus testibus subscriptum. *l. Scripturas.* 11. *C. eod.* 4tò Si posterior esset causa specialiter privilegiata. Plura de jure prælationis vid. *Lib. III. Tit.* 23. §. 3. *de Solution.*

Cæterum declaratur Regula ulteriùs et- 8
iam aliis exemplis Juris: uti in beneficiis; qui enim priùs impetravit beneficium, præfertur posteriori idem impetranti, nisi prior dolô, vel negligentiâ illud possidere omiserit, textu expresso *c. Si autem aliquis.* 9. *de Rescript.* Nec refert, si posterior obtentum suum rescriptum prius præsentaverit, *c. Tibi, qui gratiam.* 12. *eod. in* 6. Verùm, quia materia hæc de Prælatione Rescriptorum suas patitur instantias, ac limitationes, vide de ea *Lib. I. Tit.* 3. *de Rescript.* §. 4. ubi latè & exactè de eadem tractavimus.

Ulteriùs exemplificat Regulam Strein 9
hìc in variis: veluti in Ecclesiis, Monasteriis, Collegiis, Congregationibus, Comunitatibus &c. In his enim, qui tempore præcedit quod institutionem, receptionem, professionem, cæteris paribus; præcedit posteriores in confide-

ſidendo, incedendo, conſulendo, ſuffragando, participando, ac ſimilibus: quod etiam in infima plebe, & apud Mechanicos artifices obſervatur. Cujus ulterior ratio eſt; quia jus, quod ab aliquo acquiritur, illi prodeſſe debet, qui prior eſt, nec præpoſtero ordine decet ultimos in fronte collocare. *arg. c. 1. de Majorit. & Obedient.* ibi: *Sit honoris iſta diſtinctio, ut ipſe prior & major habeatur, qui priùs communitatis conſilio, & concordi fuerit actione ordinatus.* ac ibidem Barbos.

10 Quæritur II. An? & quas Fallentias patiatur hæc Regula? Reſp. Præter fallentias, quas *n.* 5. de pignore & hypotheca jam poſuimus, & quæ *n.* 8. remiſſivè allegantur, ſpecialiter fallit Regula in Privilegiis. arg. *l. Privilegia* 32. *ff. de Rebus authorit. Jud. poſſid.* ubi in ipſo textu ratio continetur, quia videlicet *Privilegia non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa.* Hinc, ut notat Gloſſa ibid. privilegiatus præfertur non privilegiato in ſolvendo ac repetendo: & inter duos privilegiatos ille, qui magis eſt privilegiatus. Quod ſi verò æqualiter ſint privilegiati, id eſt, *ſi ejusdem tituli fuerunt, concurrunt, licèt diverſitates temporis in his fuerint,* uti expreſsè habetur *cit. l. Privilegia.*

REGULA LV.

Qui ſentit onus, ſentire debet commodum, & è contra.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Juxta communem hæc Regula duo habet membra: juxta Strein quatuor: & qualia?*
3. *Per onus & commodum intelliguntur illa, quæ ex rei natura, vel diſpoſitione juris ſunt annexa.*
4. *Ponitur verus Regulæ ſenſus quoad primum illius membrum principale.*
5. *Declaratur exemplis, & ſeqq.*
   Ad emptorem pertinent onera & commoda rei emptæ. ibid.
6. *Parochus adminiſtrans divina, debet ſentire commoda.*
8. *Uſufructuario cedunt arbores demortuæ.*
9. *Creditor fundum inſolutum accipiens habet periculum & commodum.*
10. Qui non ſentit onus, nec commodum ſentire debet; *Declaratur exemplis ibid.*
11. *Ponitur verus ſenſus Regulæ quoad ſecundum principale membrum.*
12. *Declaratur exemplis. & ſeqq.*
   Væ dicitur Paſtoribus, qui percipiunt commoda, & non præſtant paſtoris officia.
13. *Qui ab Eccleſia commodum percipiunt, tenentur concurrere ad ejus reparationem.*
14. *Reges, & Principes tenentur habere curam pro bono communi populi.*
15. *Regula procedit etiam in cauſis piis, & in Fiſco.*
16. Qui non ſentit commodum, non debet ſentire onus.
17. *Regulæ membrum primum:* Qui ſentit onus, debet ſentire commodum: *Fallit, quando ex natura rei, vel diſpoſitione Juris officium eſt ſine commodo, quale eſt officium capituli Sede vacante.*
18. *Item officium Tutoris ſaltem legitimi.*
19. *Maritus adulteræ percipit dotem ſine onere alendi adulteram.*
20. *Item Prælati Eccleſiarum, ac Beneficiati ægroti percipiunt fructus ſine onere.*

1 DEſumitur hæc Regula ex *l. Secundùm naturam.* 10. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Secundùm naturam eſt, commoda cujusque rei eum ſequi, quem ſequentur incommoda.* & *l. un. §. 4. ad fin. C. de Caducis tollend.* ibi: *Neque enim ferendus eſt is, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius ſenſus ſit? Ante reſponſionem notandum, certum quidem eſſe, hanc Regulam principaliter bimembrem exiſtere, uti patet ex verbis: *Et è contra:* Doctores tamen, etſi in re omnes conveniant, non plenè convenire in deſignandis his membris; Gloſſa ſiquidem *hic* ℣. *Et econtra.* putat, alterum membrum verbis Regulæ oppoſitum eſſe: *qui non ſentit onus, nec commodum ſentire debet.* Alii econtra dicunt, alterum Regulæ membrum per ℣. *& contra* inſinuatum eſſe ſequens: *Qui ſentit commodum, & onus ſentire debet.* Strein pro majori intelligentia Regulæ eam in quatuor non incongruè dividit membra, duo ſcilicet affirmativa, & duo negativa, ita, ut horum quodvis affirmativum habeat ſuum econtra negativum; ut proin juxta ipſum Regulæ primum membrum affirmativum ſit: *Qui ſentit onus, ſentire debet commodum:* ſecundum membrum verò negativum econtra ſit: *Qui non ſentit*

sentit onus, non debet sentire commodum. Tertium membrum rursus affirmativum: *Qui sentit commodum, sentire debet onus.* Ac econtra quartum denuo negativum membrum: *Qui non sentit commodum, sentire non debet onus.* Verùm, juxta communem DD. sensum, & praxin applicandi, Regula principaliter duo affirmativa jam recensita censetur habere membra, ita tamen, ut in quovis includatur, & ex eo econtra sequatur negativum, indéque in re omnes conveniunt. H. N.

3 Resp. I. Per onus & commodum intelligit Regula non quævis, sed præcipuè illa onera & commoda, quæ vel ex natura rei & actûs, vel ex dispositione legis proveniunt, eique sunt annexa. Barbos. *hîc* cum aliis, patebitque ex adducendis infra Juris exemplis. Hinc

4 Resp. II. Verus Regulæ sensus quoad primum principale membrum affirmativum sequens est: *Quicunque sentit, & suffert onus, seu incommoda, aut damna alicui rei, vel actui ex natura, vel dispositione Juris annexa, aut inde provenientia, debet etiam sentire & percipere commoda, ac emolumenta eidem pariter annexa, indéque provenientia.* Ratio hujus Regulæ est, tum; quia juxta *Reg. 10. ff. de R. J.* ipsa natura dictat, ut, qui propter rem aliquam subit & suffert onera ac incommoda, etiam commoda, & emolumenta inde provenientia percipiat: prout etiam non nisi ideo ad subeunda & sustinenda onera, pericula, incommoda plerumque movemur, quia speramus, & expectamus inde provenientia commoda, atque emolumenta; quod attendens S. Paulus ad sufferenda pro Christi nomine adversa suos spe secuturi emolumenti est hortatus *2. Corinth. c. 1. ℣. 7.* illis verbis: *Sicut enim socii passionum estis, sic eritis & consolationis:* quibus ipsis verbis ad propositum utitur Papa *c. 1. de Sepult.* addens etiam illam rationem: *Dignus est operarius mercede.* Tum, quia, nisi sustinentes onera, incommoda & labores sequerentur etiam commoda, mélior foret conditio negligentis, quàm operantis, ac nemo esset, qui vellet subire onera & labores, non sine humani commercii præjudicio.

5 Declaratur Regula, vel potiùs primum principale ipsius membrum exemplis Juris: Sic enim quia emptor rei venditæ, etsi necdum traditæ, periculum ac interitum sustinere debet, de jure percipit etiam fructus & commoda rei emptæ v. g. ex auctione pretii, alluvione, vel alia ratione provenientes. *§. 3. Instit. de Emption. & Vendition.* ibi: *Quùm autem emptio & venditio contracta sit - - periculum rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res empta tradita non sit.* & paulò inferiùs: *Sed etsi post emptionem fundo aliquid per alluvionem accesserit, ad emptoris commodum pertinet.* Audi rationem Juris ad propositum: *Nam & commodum ejus esse debet, cujus periculum est.* concordat *l. 1. C. de Periculo & Commodo rei vend.* ibi: *Post perfectam venditionem omne commodum & incommodum, quod rei venditæ contingit, ad emptorem pertinet.*

Sic etiam, quia Parochus onus & labores habet in administrando Sacramenta, & alia divina parochianis, ab eisdem de Jure, vel consuetudine competentia commoda percipit, etiam in casu, quô parochianus extra Parochiam sepulturam eligit *cit. c. 1. de Sepult.* ubi ratio ex S. Paulo supra allegata adducitur, & additur: *quia dignus est operarius mercede sua.* junctô *c. Certificari. 9. eod.* 6

Sic rursus, quia Monasterium onus & sollicitudinem habet in alendo & custodiendo Clerico, ob incontinentiam illuc ad agendam pœnitentiam detruso, de ejusdem relatis bonis etiam commodum percipere debet. *can. de lapsis. 5. cau. 16. q. 6.* ex illa ratione: *quatenus ipsi* (intellige Religiosi) *ex rebus illorum subsidium habeant, qui de correptione eorum sollicitudinem gerunt,* ut ait textus. 7

Sic ulteriùs, quia usufructuarius onus habet, dum locô arborum demortuarum novas plantare debet, in ejusdem commodum demortuæ arbores cedunt. *l. Agri. 18. ff. de Usufructu, & quemadmodum.* ibi: *Agri usufructu legato, in locum demortuarum arborum aliæ substituendæ sunt, & priores ad fructuarium pertinent.* 8

Sic insuper, quia creditor, qui locô pecuniæ à se mutuò datæ fundum in solutum accipit, periculum & damnum sentire debet, si tanti illum distrahere non valet, quanti pecunia mutuò data efficit, pariter lucrum & commodum ei competit, si fundum majori pretiô, quàm mutuum erat, divendit. *l. Cùm pro pecunia. 24. C. de Solution.* ibi: *Cùm pro pecunia, quam mutuò acceperas, secundùm placitum Evandro te fundum dedisse profitearis: ejus industriam, vel eventum meliorem tibi non ipsi prodesse, contrarium non postulaturus, si minoris distraxisset, non justè petis.* 9

Ex

10 Ex præfato *n.* 4. poſito principali primo Regulæ membro econtra ſequitur ſecundum negativum: *Qui non ſentit onus, ſentire non debet commodum.* Cui concordat illud Apoſtoli 2. *ad Theſſalonicens. c.* 3. ℣. 10. *Si quis non vult operari, nec manducet.* Declaratur & firmatur Juris exemplis; Sic quia Clerici non reſidentes onus in ſerviendo Eccleſiæ, & divina peragendo non ſentiunt, nec commodum, ſeu fructus beneficii percipere poſſunt, & ſi quos perceperint, eos reſtituere tenentur. *c. Ad audientiam.* 15. *de Clericis non reſid.* & *c. un. eod. in* 6. junctâ *Conc. Trid. Seſſ.* 24. *cap.* 12. *de Reform.* præſertim cùm beneficium detur propter officium. *c. fin. de Reſcript. in* 6. & ampliùs dictum habetur *Lib. III. Tit.* 4. *de Clericis non reſid.* Sic etiam, qui non vult onus ſuſcipere legato per teſtatorem impoſitum, non cenſetur dignus legati commodô *l. Neſennius.* 32. §. *Non ſemper ff. de Excuſat.* Sic pariter uſufructuarius, qui onus in ſatisdando proprietario ſentire non vult, fructus non percipit. *l. Quamvis* 10. *ff. de Damno infecto.*

11 Reſp. III. Verus Regulæ ſenſus quoad ſecundum principale membrum affirmativum per λῆ *& contra*, indicatum, hic eſt: *Quicunque alicujus rei percipit commoda & emolumenta, is etiam ſufferre debet onera, ſeu incommoda eidem ex natura, vel Juris diſpoſitione annexa, damnáque inde provenientia.* Ratio fundatur in æquitate naturali, quam tantam agnovit Imperator, ut illum nec ferendum, nec tolerandum exiſtimârit, qui lucrum & commoda amplectitur, & annexa damna vel incommoda ſufferre non vult *cit. l. un.* §. 4. *C. de Caducis tollend.*

12 Declaratur exemplis Juris: Sic enim huc quadrant dicta *n.* 10. videlicet quòd, qui percipit fructus Beneficii, onera quoque annexa ſufferre, Eccleſiæ nempe ſervire, atque præſcripta officia & obſequia divina præſtare debeat per Jura ibidem citata. Sic animarum Paſtores, qui ab eis varia recipiunt commoda, & emolumenta, onus etiam, ſcilicet curam, labores, & incommoda officio ſuo annexa ſufferre, ſicque animas concreditas cæleſti pabulô reficere, ignaras erudire, afflictas conſolari, errantes reducere, ægrotantes viſitare, & Sacramenta adminiſtrare debent. In quo ubi deficiunt, & lucro, commodo, ac emolumento temporali aut corporali præcisè, vel præcipuè inhiant, utique contra hanc Regulam agentes meritò timere habent illud à Domino per Prophetam Ezech. intentatum *Væ Ezech.* 34. ℣. 2. *& ſeqq. Væ Paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos: Lac comedebatis, & lanis operiebamini, gregem autem meum non paſcebatis, &c.*

Sic ulteriùs Beneficiati, & alii, qui de Eccleſia fructus aut commoda quævis percipiunt, debent etiam onus ſuſtinere ſuccurrendo ad reparationem ruinoſæ Eccleſiæ, ſi ipſius media non ſufficiunt, aut ea aliunde non habentur *c.* 1. *de Eccleſ. ædific. vel repar.* ibi: *Quicunque Eccleſiaſticum beneficium habent, omnino adjuvent ad tecta Eccleſiæ reſtauranda, vel ipſas Eccleſias emendandas.* juncto *Concil. Trident. Seſſ.* 21. *cap.* 7. *de Reform.* ibi: *Parochiales vero Eccleſias, etiam ſi Juris patronatûs ſint, ita collapſas refici, & inſtaurari procurent ex fructibus, & proventibus quibuscunque, ad easdem Eccleſias quomodocunque pertinentibus; qui ſi non fuerint ſufficientes, omnes patronos, & alios, qui fructus aliquos ex dictis Eccleſiis provenientes percipiunt; aut in illorum defectum parochianos* (quia & hi commoda ſpiritualia percipiunt ab Eccleſia) *omnibus remediis opportunis ad prædicta cogant.* 13

Sic Reges & Principes, qui commoda & emolumenta innumera à populo recipiunt, onus ſubire debent in habenda debita cura, labore, & vigilantia pro bono communi ejusdem. Sic etiam illi, qui ex vectigalibus, pedagiis &c. commoda & proventus percipiunt, onera annexa ſufferre debent, vias nempe pro itinerantibus, & vectigal dantibus debitè præparare, reparare, reſtaurare &c. ut cum aliis bene advertit Strein *hîc* addens, innumera fermè eſſe, in quibus Regula quoad dictum ſecundum principale affirmativum membrum procedit, & cuivis conſideranti facilè patet. 14

Porro hoc membrum Regulæ ita univerſaliter procedit, ut etiam in Eccleſiis, cauſis piis, & Fiſco locum habeat, niſi ſpeciali privilegio, pacto, aut conventione in caſu aliquo ſint exempti Strein *hîc*; eò quòd & ipſi juri naturali, in quo Regula fundata habetur, ſint ſubjecti, ut videlicet, qui ex aliqua re, vel actione percipit commodum, ſuſtineat etiam onera & incommoda eidem annexa, ac inde provenientia, per Jura ſuperiùs allegata. 15

Cæterùm ex memorato affirmativo Regulæ membro ſequitur econtra alterum membrum negativum: *Qui non ſentit commodum, non debet ſentire onus.* Hinc juxta Gloſſam communiter receptam in *can. Omnis Chriſtianus* 69. *de Conſecrat. diſt.* 1. rectè docetur, Parochum, cui commoda, debitæ nimirum decimæ ſubtrahuntur, vel alii proventus, non teneri 16

teneri ad onera, ad prædicationem nempe, administrationem Sacramentorum, & alia pastoralia officia. Idem dicendum de Canonicis, & aliis beneficiatis; cùm & hi, si redditus debiti eis non præbentur, vel negantur, officia præstare, Missas legere &c. non obligentur. Iniquissimum enim genus taciti, vel expressi contractûs, aut Societatis foret, vi cujus unus onus ac damnum, & non commodum, vel lucrum haberet. *arg. l. Si non fuerint.* 29. §. 2. *ff. pro Socio.* ibi: *iniquissimum enim genus societatis est, ex qua quis damnum, non etiam lucrum spectet.*

17 Quæritur II. An? Et in quibus fallat Regula? Resp. Eam fallere in aliquibus quoad utrumque membrum affirmativum principale: & quidem quoad Primum *n.* 4. positum: *Qui sentit onus, sentire debet & commodum:* fallit universaliter, quando ex propria institutione, & natura rei, vel ex speciali Juris dispositione alicui muneri vel officio onus est annexum sine commodo; Exemplum habetur Sede vacante, ubi onus, labor, nempe, jurisdictio Episcopalis, & administratio transit ad Capitulum, & tamen fructus Episcopales interea currentes ad Capitulum non pertinent, sed successori reservari, vel in utilitatem Ecclesiæ impendi debent *c. Quia sæpe.* 40. *de Elect. in* 6. cum Concord.

18 Idem est in Tutela, præsertim legitima, ubi Fratres tenentur sustinere onus tutelæ sororis sine commodo *l. 1. in fine ff. de legitimis Tutor.* Item in Mandato; quia mandatum gratuitum, & sine mercede esse debet. *l. 1. §. 4. ff. Mandati.* ibi: *Mandatum, nisi gratuitum, nullum est: nam originem ex officio, atque amicitia trahit. contrarium ergo est officio merces:* Ubi tamen notandum, quòd hujusmodi officia, onus sine commodo habentia, gerenti cæteroquin non debeant esse damnosa; *cùm non deceat alicui suum officium esse damnosum,* uti dicitur *c. Cùm non deceat.* 30. *de Elect. in* 6.

Ex quo inferunt Doctores, hujusmodi officiô, præcisè onerosô, fungentes posse repetere expensas intuitu talis officii factas.

Pariter quoad secundum principale membrum affirmativum *n.* 11. positum Regula fallit ita, ut commodum quis accipiat, quin sentiat onus, ubi leges specialiter sic disponunt, uti habemus Juris exemplum in marito, qui commoda, & fructus dotis uxoris adulteræ percipit, quin habeat onus adulteram alendi *l. un. C. de Rei uxor. action.* & *c. Plerumque* 4. *de Donation. inter virum & uxor.* Quamvis si res bene consideretur, hoc exemplum ad fallentias præsentes non pertineat; qui licèt maritus in tali casu careat onere alendi adulteram; tamen non caret aliis oneribus, puta, conducendi nutricem, curatricem familiæ, & ipse quasi viduus non habet adjutorium simile sibi, nec ad alias nuptias transire valet; quæ onera cum commodo satis compensari videntur, uti bene advertit Strein *hic.* 19

Sic etiam disponente Jure Prælati & Rectores Ecclesiarum, nec non Canonici & alii beneficiati, etsi ob senium, vel infirmitatem ad subeunda officia & onera annexa inhabiles sint, tamen percipiunt commoda, & fructus. *c.* 1. & *c. Ex parte.* 5. *de Clerico ægrotante.* cum Concord. licèt & istud exemplum ad fallentias vix pertineat; cùm Regula dicens: *qui sentit commodum, sentiat & onus:* comprehendere non videatur illos, qui in officio, commodum & emolumentum afferente, priùs jam existentes, postea fiunt inhabiles & incapaces ad onera annexa; quia isti priùs jam senserunt, & portarunt onera: indéque eis convenit illud: *Dulcia percipiat, qui jam gustavit amara:* ac de cætero *nemo potest ad impossibile obligari juxta Reg.* 6. *de Reg. Jur. in* 6. 20

REGULA LVI.

In re communi potior est conditio prohibentis.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quid intelligatur per verba* in re communi: & *per verbum* prohibentis?
3. *Ponitur verus Regulæ sensus.*
4. *Declaratur exemplis Juris: & seqq.*
5. *Unus conjugum invitô alterô vovere non potest.*
6. *Ponuntur alia exempla Juris: & n. seq.*
8. *Fallit Regula, quando non interest prohibentis: Declaratur exemplis: & n. seq.*

10. *Fallit*

10. *Fallit item, quando unus, altero prohibente, utitur re communi ad usum destinatum.*
11. *Doctrina Glossæ ad propositum.*
12. *Fallit insuper, quando prohibente uno alter necessaria reparat.*
13. *Item in aliis remissivè.*
14. *Potest quivis divisionem rei communis apud Judicem petere.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Sabinus.* 28. *ff. Communi dividundo.* ibi: *Sabinus ait, in re communi neminem dominorum jure facere quicquam, invito alterò, posse.* Unde manifestum est, prohibendi jus esse: in re enim pari potiorem causam esse prohibentis, constat. Concordat *Regula* 29. *de R. J. in* 6. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per verba *in re communi* intelligit Regula talem rem, quæ indivisa pertinet ad duos, vel plures ùt singulos, non ùt universos, seu prout collegium, aut commune faciunt, sicut communiter tenent DD. Quid autem sit, rem pertinere *ad plures ùt singulos:* item *ad plures ùt universos*, seu prout collegium faciunt, dictum est supra *ad Reg.* 29. *n.* 3. *&* 4. Per verbum *prohibentis* autem intelligit, & comprehendit Regula etiam contradictionem, dissensum, & oppositionem: ita ut, dum aliquis rem, pluribus communem, seu quæ ad plures ùt singulos pertinet, distrahere, vel mutare vult, & alter, sive dicat, prohibeo, sive contradico, dissentio, nolo, me oppono, prohibere censeatur, ejusque conditio potior sit, & præferri debeat. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Quando res, aliqua pluribus communis talis est, quæ indivisa ad plures ùt singulos pertinet, & de hujusmodi re alienanda, immutanda, destruenda &c. inter dominos dissensio est, is, vel illi præferendi sunt, eisque acquiescendum, qui prohibent, vel contradicunt, dissentiunt, aut se opponunt; etiamsi unicus tantùm esset.* Ratio est, tum; quia non solùm ille, qui mutare, vel alienare, destruere &c. vult: sed etiam, qui contradicit, vel prohibet, dominus est. Quæ ratio in exemplo ad propositum de pariete pluribus communi affertur *l. Parietem.* 8. *ff. de Servitutibus Prædior. Urban.* ibi: *Parietem, qui naturali ratione communis est, alterutri vicinorum demoliendi eum, & reficiendi jus non est: quia non solus dominus est.* Tum, quia iniquum est, quòd aliquis in re, vel jure suo, per factum alienum invitus gravetur, diminutione, aut detrimento afficiatur, *l. Non debet.* 74. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri:* cùm proximum lædere etiam juri naturali adversum sit, §. 3. *Instit. de J. & J.*

Declaratur Regula ulteriùs exemplis 4 Juris: Sic enim, si duo fundum in communi habent, & unus eorum domum in illo ædificare, vel eundem omnino alienare vult, & alter prohibet, seu contradicit, dissentit, hujus contradictionem præferre, eique acquiescere oportet, arg. *l. Sabinus.* 28. *ff. de Communi dividund.* & *cit. l. Parietem.* 8 *ff. de Servitut. præd. urb.*

Sic etiam, si matrimonio jam consummato unus castitatem vovere velit, & alter 5 prohibeat, vel contradicat, hujus conditio potior est, & contradictio prævalet, *c. Quidam.* 3. *de Convers. Conjug.* ubi ex Apostolo additur ratio: quia *Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier:* & econtrà. Item *Cùm vir & uxor una caro sint, sicut docet Apost. non potest unus ad Deum converti, & alter in sæculo remanere.*

Sic rursus, quia jus eligendi Prælatum ad 6 omnes Capitulares, etiam ùt singulos, pertinet, non potest electio per compromissum celebrari, vel extraneus ad suffragandum admitti, si vel unus tantùm contradicat. *c. Quia propter.* 42. *de Elect.* ibi: *vice omnium.* junctô *c. In causis.* 30. & *c. Scriptum.* 40. *eod.*

Huc faciunt etiam exempla pro declaratione Regulæ XXIX. à n. 29. adducta; quia 7 illa Regula cum præsenti multùm concordat.

Quæritur II. An? & in quibus fallat 8 Regula præsens? Resp. I. Eam *primò* & universaliter fallere, quando non interest socii prohibentis; cùm quivis meritò pati debeat id, quod sibi non nocet, & alteri prodest. Dynus *hìc. n.* 2. Strein, & alii. *l.* 1. §. 11. *ff. de Aqua, & aqu. pluv. arcend.* ibi: *Prodesse enim sibi unusquisque, dum alii non nocet, non prohibetur, nec quemquam hoc nomine teneri.* cum Concord. Exemplum ad propositum exhibetur in *l. Fistulam.* 19. §. 2. *ff. de Servitut. præd. urban.* ubi socio permittitur scalam, quæ removeri potest, ad communem parietem facere; quia alteri non nocet, ibi: *Scalas posse me ad parietem communem habere, Sabinus rectè scribit.*

9 Eâdem *l. Fistulam. pr.* ob dictam rationem conceditur, ut quis penes communem parietem possit balneum habere, dummodo ob assiduum humorem non noceat vicino, ibi: *non posse prohiberi vicinum, quò minùs balneum habeat secundùm parietem communem, quamvis humorem capiat paries: non magis, quàm si vel in triclinio suo, vel in cubiculo aquam effunderet. Sed Neratius ait, si talis sit usus tepidarii, ut assiduum humorem habeat, & id noceat vicino, posse prohiberi eum.* In eadem lege ponuntur adhuc alia exempla fallentiam Regulæ confirmantia: Sic etiam ob fallentiæ rationem, juxta *l. Quidam. 13. §. 1. ff. eod. Parietem communem incrustare licet, secundùm Capitonis sententiam: sicut licet mihi pretiosissimas picturas habere in pariete communi.* sunt verba legis.

10 Fallit *secundò* rursus universaliter, quando prohibente, aut invitô unô, alter re communi fruitur ad talem usum, ad quem parata, seu destinata est, uti constat de fundo, seu loco pluribus communi pro sepultura: in quo, licèt extraneus, etiam unicô contradicente sepeliri nequeat: tamen, quia locus pro sepultura Dominorum destinatus est, quivis eorum, etiam prohibente altero, ibi tumulari valet. *l. Si plures. 41. ff de Religios. & sumpt. funerum.* ibi: *Si plures sint domini ejus loci, ubi mortuus infertur, omnes consentire debent, cùm extranei inferantur: Nam ex ipsis dominis quemlibet rectè ibi sepeliri constat, etiam sine cæterorum consensu.*

11 Hinc ad propositum post Dynum *hìc. n. 2.* bene docet Glossa communiter recepta in §. *Religiosum Instit. de Rerum divison. ℣. Invitis, in additione*, sic discurrendo: aut socius vult uti re communi, aut in ea reparare, vel facere aliquid ad eum usum, ad quem parata, seu destinata est: & potest, etiam alio prohibente vel contradicente *cit. l. Si plures:* aut ad eum usum, ad quem parata non est: & tunc subdistingue; aut interest prohibentis non uti: & melior est conditio prohibentis per Jura *n. 3.* citata; aut non interest prohibentis: tunc melior est conditio facientis, per Jura citata *n. 8.*

Fallit *tertiò* in casu, quo pro conservanda re communi reparatio, vel quid aliud necessariò fieri debet, v. g. si tectum domûs reficere, ruinæ præcavere, parietem fulcire, trabem immittere necesse est; tunc enim id ab uno fieri potest, etiam altero prohibente. Immo si socius ad hoc contribuere detrectat, ademptione dominii, quod in re communi habet, puniri potest. *l. Si (ùt proponis) 4. C. de Ædificiis privat.* ibi: *Si (ùt proponis) socius ædificii, ad refectionem ejus, sumptus conferre detrectat: non necessariò extra ordinem tibi subveniri desideras. Etenim si solus ædificaveris, nec intrà quatuor mensium tempora cum centesimis nummus, pro portione socii erogatus, restitutus fuerit, vel, quò minus id fieret, per socium stetisse, constiterit, jus dominii pro solido vindicare, vel obtinere juxta placitum antiquitatis poteris.* 12

Fallit *quartò* pro favore obtinendæ libertatis. *Quintò* in concursu plurium patronorum ad idem beneficium. *Sextò*, quando Princeps vel fiscus rem cum aliis communem habet, per dicta & probata ad *Reg. XXXIX. n. 12. 14. & 15.* 13

Illud etiam circa rem pluribus communem notandum venit, quò: si communio inter socios difficilis appareat, vel ex illa immineant, aut jam adsint discordiæ, vel incommoda, ad hæc avertenda quivis ex sociis apud Judicem instantiam pro divisione facere possit, & obtinere debeat. *l. Cùm pater. 77. §. 20. ff. de Legat. II. & l. fin. C. de Communi dividundo.* ibi: *In communione, vel societate nemo compellitur invitus detineri: Quapropter aditus præses Provinciæ, ea, quæ communia tibi cum sorore perspexerit, dividi providebit.* 14

REGULA LVII.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertiùs, est interpretatio facienda.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Per verbum* legem *intelliguntur conditiones & obligationes contractibus appositæ.*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Minor dicitur tam ille, qui minor est quatuordecim, quàm qui vigintiquinque annis.*

5. Poni-

5. *Ponitur exemplum de ſtillicidio.*
6. *Teſtis obſcura depoſitio contra producentem eſt interpretanda.*
7. *Fallit Regula, quando de mente legem ponentis aliunde certò, vel veriſimiliùs conſtat:*
8. *Item, ſi aliàs actus eſſet irritus:*

Interpretatio facienda eſt, ut res potiùs valeat, quàm pereat. ibid.

9. *Fallit etiam in Donationibus, de quibus non ſatis conſtat:*
10. *Item in Votis:*
11. *Ac in Teſtamentis.*

1 DEſumitur hæc Regula ex *l. Veteribus.* 39. *ff. de Pactis.* ibi: *Veteribus placet, actionem obſcuram, vel ambiguam venditori, & qui locavit, nocere, in quorum fuit poteſtate, legem apertiùs conſcribere.* Concordat *l. Labeo* 21. *ff. de Contrah. Empt.* ibi: *Labeo ſcripſit, obſcuritatem pacti nocere potiùs debere venditori, qui id dixerit, quàm emptori; quia potuit re integra apertiùs dicere.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus ſenſus illius ſit? Reſp. I. Per verbum *legem* hic præcipuè intelliguntur pacta, conditiones, vel obligationes, quæ contractibus apponi ſolent, uti cum aliis bene advertit Caniſius *hîc*; quia hæc in Jure etiam leges vocantur, privatæ ſcilicet, uti *l. Legem.* 10. *C. de Pactis.* ibi: *Legem, quam dixiſti, cùm dotem pro alumna dares, ſervari oportet.* & *l. Contractus.* 23. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *legem enim contractus dedit.* cum Concord. Hinc etſi hæc Regula etiam de aliis actionibus, tamen potiſſimùm in contractibus procedit: cui conformiter

3 Reſp. II. Verus Regulæ ſenſus hic eſt: *Quando in contractibus, & aliis actibus pacta, conditiones, vel aliæ obligationes quaſi leges ad alterum obligandum per verba obſcura, dubia, vel ambigua apponuntur, interpretatio facienda eſt contra eum, qui hujusmodi leges appoſuit.* Ratio eſt tum; quia *in obſcuris minimum*, id eſt, minùs gravans & obligans *eſt ſequendum.* juxta *Reg.* 30. *Jur. in* 6. Tum; quia, qui aſſerit, alterum ſibi eſſe obligatum, vel ſe ab obligatione eſſe liberatum, probare debet *l.* 2. *ff. de Probat.* ibi: *Ei incumbit probatio, qui dicit, non, qui negat.* & *l.* 1. *C. eod* ibi: *Ut creditor, qui pecuniam petit numeratam, implere cogitur; ita rurſum debitor, qui ſolutam affirmat, ejus rei probationem præſtare debet:* Et quidem non qualemcunque, ſed claram; cùm probatio obſcura, vel dubia non relevet. *arg. c. In præſentia.* 8. *de Probat.* & *l. Neque natales.* 10. *C. eod.* conſequenter, qui non niſi per verba obſcura, & ambigua alterum ſibi obligatum dicit, meritò contra ſe interpretationem pati debet: præſertim, quia *in ejus poteſtate fuit legem apertiùs dicere. cit. l. Veteribus.* indéque ſibi culpam imputare debet. Quod idem & alia ratio ſuadet, videlicet ut caveantur doli, & fraudes, quæ in verbis obſcuris, ac ambiguis intervenire poſſunt, Strein. *hîc.* Tacin. *hîc. n.* 1.

Declaratur Regula exemplis Juris: Sic 4
enim, qui ſuam profeſſionem impugnans dicit, ſe tempore profeſſionis fuiſſe minorem, contra ipſum interpretatio fit, quòd fuerit minor 25. annis, conſequenter profeſſio extiterit valida; *Cùm verbum illud, minor annis, duobus modis potuerit intelligi: cùm & qui minor eſt quatuordecim annis, & quivigenti quinque, dici ſolet minor:* ut habetur *cit. c. In præſentia.* 8. §. *Præterea. de Probat.* Et hinc quia potuiſſet clariùs dicere, aſſerendo ſe impuberem fuiſſe, & non dixit, meritò contra ſe interpretationem pati debet.

Sic etiam, ſi in vendenda domo additur: *ſtillicidia, uti nunc ſunt, ita maneant:* 5
& dubium eſt, utrùm ſervitus ſtillicidii afficiat domum venditam, vel potiùs eam, quam forſan venditor contiguam, vel vicini adhuc habent, contra venditorem de retenta adhuc domo illius interpretatio facienda eſt; quia conditio hæc appoſita ambigua eſt. *l. Si arborem.* 17. *ff. de Servit. præd. urb.* & *l. Cùm in lege* 33. *ff. de Contrah. Empt.* ibi: *Cùm in lege venditionis ita ſit ſcriptum: flumina ſtillicidia, uti nunc ſunt, ut ita ſint; nec additur, quæ flumina, vel ſtillicidia: primùm ſpectari oportet, quid acti ſit; ſi non id appareat, tunc id accipitur, quod venditori nocet; ambigua enim oratio eſt.*

Ad ſenſum Regulæ ponit Gloſſa *in cit. c. In præſentia.* 9. *de Probat.* ℣. *Verbum dubium.* ulteriùs aliud exemplum, videlicet, 6
quod in caſu, quo quis pro ſe producit teſtem, & hic depoſitionem dubiam facit, contra producentem interpretatio facienda ſit. *cit. c. In præſentia.* quia aſſerenti incumbit probatio, & quidem clara per Jura citata *n.* 3.

Quæritur II. An? & quas fallentias habeat Regula LVII? Reſp. Eam fallere in pluribus: veluti 1. quando mens legem, ſeu conditionem obſcurè ponentis aliunde certò, aut 7

verosimiliùs constat; quantumvìs enim juxta hactenus dicta in ambiguis contra proferentem interpretatio facienda sit: tamen ubi de mente illius certa, vel verisimilior notitia habetur, juxta eam procedendum est per dicta & ex jure probata ad *Regul.* 30. *n.* 3. & *ad Regul.* 45. *de Reg. Jur. in* 6. *Inspicimus in obscuris, quod verisimilius est, & quod plerumque fieri consuevit.*

8 Fallit 2. si ex facta contra obscurè proferentem interpretatione, tota dispositio irrita, & omni carens effectu evaderet. Ratio est; quia universaliter interpretatio sic facienda est, ut verba aliquid operentur, & dispositio potiùs valeat, quàm pereat. *arg. l. Item veniunt.* 20. §. 6. *ff. de Hæredit. petit.* & *l. Quoties.* 12. *ff. de Rebus dub.* ibi: *Quoties in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est, id accipi, quò res, de qua agitur, magìs valeat, quàm pereat.*

9 Fallit 3. in Donationibus, quando de eis verè factis satis non constat: vel, si constat quidem, dubium tamen manet, an plus vel minus donatum sit: Item si iis derogaretur juri jam quæsito tertii, vel communitatis; licèt enim aliàs in donationibus, præsertim Principum, de quibus satìs constat, latissima pro donatario interpretatio sit facienda *c. Cùm dilecti.* 6. *de Donation. ad finem.* ibi: *quia in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficiis quoque plenissima interpretatio est adhibenda.* junctâ *l. Beneficium.* 3. *ff. de Constitut. Princip.* ibi: *Beneficium Imperatoris, quæ à Divina scilicet ejus indulgentia proficiscitur, quàm plenissimè interpretari debemus:* Tamen, quia donare, suum perdere & jactare est *l. filiusfamilias.* 7. *pr. ff. de Donat.* suum autem jactare in dubio nemo præsumitur, *arg. l. Cùm de indebito.* 25. *pr.* ℣. *sin verò. ff. de Probat.* meritò pro donante fit interpretatio, ubi de donatione non satìs constat. Ob quam eandem rationem pro eodem interpretatio fieri debet, si dubium est, an plus, vel minus donatum sit. Pariter pro donante interpretatio facienda, si per donationem præjudicatur quæsito jam juri tertii; quia huic præjudicare velle nemo censetur per dicta & probata supra ad *Regul.* 15. *n.* 26.

Fallit 4. in Votis, utpote in quibus stante dubio, vel ambiguitate pro vovente fit interpretatio per dicta supra *ad. Reg.* 30. 10

Fallit 5. in Testamentis, & ultimis Voluntatibus; has enim interpretari testatoris est, quamdiu vivit. *l. Hæredes palam.* 21. §. 1. *ff. Qui testament. facere poss.* post mortem autem testantis si circa res legatas dubium remanet, electio ordinariè penes hæredem est. *l. si quis.* 32. §. 1. & *l. legato.* 37. *ff. de Legat. I.* qui minimum præstando satisfaciat, per dicta ad *cit. Reg. XXX. n.* 8. Nisi forsan legatum penitus periret, casu quo interpretatio pro legatario non fieret, ùt bene advertit Dynus *hìc n.* 11. cùm universaliter loquendo in dubiis interpretatio ita sit facienda, ut actus valeat potiùs, quàm pereat. cit. *l. Quoties.* 12. *ff. de Reb. dub.* vel nisi servus, aut alia res generaliter legetur; quia tunc electio penes legatarium est, textu expresso §. *Si generaliter.* 22. *Instit. de Legat.* ibi: *Si generaliter servus, vel alia res legetur, electio legatarii est; nisi aliud testator dixerit.* junctâ *l. Qui duos.* 20. *ff. de Legat. I.* 11

REGULA LVIII.

Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Contra bonos mores idem ac quod contra legem est. Juramentum non est vinculum iniquitatis. Ibid.*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Prohibita de Jure in favorem tertii servanda sunt, si juramentô confirmantur. & seq.*
5. *Juri, & favori suo quivis renuntiare potest.*
6. *Omne Juramentum, quod non est contra bonos mores, obligat.*
7. *Contractus juramentô firmati, quando servari debeant, remissive.*

1 Videtur desumpta hæc Regula ex *l. Contractus.* 23. *ff. de Reg. Jur.* ubi post medium sic habetur: *Legem enim contractus dedit, exceptô eô, quod Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus præstetur; hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est; & ita utimur.* Concordat *can. Inter cætera.* 22. *cau.* 22. *q.* 4. ℣. *Porro.* ibi: *Juramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis, vel matricidii, vel fratricidii, seu* cujuscunque criminis. & *Reg.* 69. *de Reg. Jur. in* 6. ibi: *In malis promissis fidem non expedit observari.*

Quæ-

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam per verba *contra bonos mores* idem dicere velle, ac contra legem naturalem, divinam, vel etiam humanam, sub gravi, vel levi culpa obligantem; quidquid enim contra hujusmodi legem fit, offensa DEI, etiam hôc ipsô malum, ac contra bonos mores est, utpote qui tales non sunt, quando legi difformes, & divinam Majestatem offendentes existunt. Qui igitur jurat facere, quod lex prohibet, vel omittit, quod lex præcipit, juramentum servare non obligatur, sed potiùs obligatur tale juramentum, contra legem factum, non servare, hôc ipsô, quòd legem observare teneatur, v. g. qui jurat proximum injustè persequi, eum in bonis famæ, vel fortunæ lædere, verberare, vulnerare, occidere &c. vel qui jurat, quòd parentibus, vel superioribus non velit obedire, nulli pauperi, etiam in gravi necessitate existenti eleemosynam præbere, etsi bene posset; nullam ampliùs audire Missam, vel quid aliud omittere, quod agere tenetur: non obligatur servare tale juramentum, sed potiùs obligatur illud non servare, & illo non obstante facere, quod lex præcipit, & omittere, quod prohibet. Ratio est, tum; quia juramentum non est vinculum iniquitatis *cit. can.* 22. *cau.* 22. *q.* 4. & *c. Quanto.* 18. *de jurejur.* id est, neminem vinculat, ligat, stringit vel obligat ad iniquum: cujusmodi omne illud est, quod contra legem, consequenter contra bonos mores, & quod malum, ac peccatum est. Nulla autem existente obligatione juramenti, remanet obligatio legis, contra quam juratum est. Tum; quia *Nemo potest ad impossibile obligari. c. Nemo. 6. de Reg. Jur. in. 6.* Ea autem, quæ contra leges, & consequenter contra bonos mores sunt, sicque licitè fieri nequeunt, inter impossibilia reputantur per dicta & probata ad *cit. Reg.* 6. ergo jurans illa facere, juramentum servare non obligatur.

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Qui jurat aliquid facere, vel omittere; quod contra jus, seu legem naturalem, vel divinam, vel humanam, sub gravi vel levi peccato obligantem, consequenter contra bonos mores est, & licitè observari nequit, juramentum servare nullatenus obligatur, sed potiùs tenetur illud non observare, eôque non obstante, legi obedire.* Per Jura & rationes jam allegatas: patetque tam ex jam adductis, quàm obviis aliis exemplis.

4 Objici solent contra hanc Regulam plura ex Jure, per quæ manifestè patet, quod etiam prohibita de Jure observari debeant, si quis ea servare juravit: Sic enim renuntiatio, quam filia dotata facit de futura successione paterna à Jure reprobatur. *l. fin. ff. de Suis & Legit.* & *l. Pactum, quod dotali.* 15. *C. de Pactis:* tamen si filia eam servare jurat, juramento stare tenetur textu expresso *c. Quamvis.* 2. *de Pactis in* 6. ibi: *Quamvis pactum patri factum à filia, dum nuptui tradebatur, ut dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex civilis; si tamen juramentô, non vi, nec dolo, præstitô firmatum fuerit, ab eadem omnino servari debebit; cùm non vergat in æternæ salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum.*

Sic pariter, etsi fundi dotalis alienatio de Jure sit prohibita. *l. un. C. de Rei uxor. action.* §. *Et cùm Lex.* 15. tamen si mulier eam juramentô firmat, illud servare tenetur, Jure civili propterea per Jus canonicum correcto *c. Licet.* 2. *de Jurejur. in* 6. ibi: *Licèt mulieres, quæ alienationibus dotium, & donationum propter nuptias consentiunt, non contravenire proprio juramento firmantes, servare juramentum hujusmodi, non vi, nec dolo præstitum, de Jure Canonico teneantur; quia tamen quidam Judices sæculares eas contra præfatas alienationes audiunt, quamvis eis constet legitimè de hujusmodi juramento: Nos animarum periculis obviare volentes, eosdem Judices ad servandum hoc Jus canonicum per locorum Ordinarios censurâ ecclesiasticâ decernimus compellendos.* Plura alia hujusmodi exempla adducit Vivianus: ad quæ tamen, ac alia Resp. cum dicto Viviano & aliis, plura per legem prohibita servari debent casu, quô firmantur juramento, si sunt prohibita ob sui turpitudinem, negatur: si sunt prohibita præcisè in privilegium tertii (qualia sunt cuncta in exemplis allegata) conceditur; cùm enim quivis juri & favori suo renuntiare valeat, *arg. c. Si diligenti.* 12. *de Foro compet.* & *l. Si Judex* 41. *ff. de Minor.* ibi: *Unicuique licet contemnere, hæc, quæ pro se introducta sunt:* debet id, quod in sui favorem à lege prohibitum est, observare, si illud servare juraverit; quia licitè servare potest *arg. cit. c. Quamvis* 6. *de Pactis in* 6. & *c. Licet.* 2. *de Jurej. in* 6. 5

Hinc Doctores communiter docent, in Regula nostra: *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum:* implicitè contineri aliam econtra oppositam, videlicet: *Omne juramentum, quod contra bonos mores non est, consequenter licitè servari potest, obligatorium est, & servari debet.* per Jura *n. præced.* citata. 6

Cæterùm plura circa hanc Regulam, præsertim an, & quando contractus de Jure prohibiti, & invalidi, juramentô firmati servari debeant, fusius habetur *Lib. II. Tit.* 24. *de Jurejur.* §. 3. & 4. 7

REGULA LIX.

Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quomodo Regula intelligenda?*
3. *Ponitur verus sensus illius;*
   Qui non illi, à quo petit, sed alteri restituere debet, reus doli non est.
4. *Nec ille, qui non statim, sed primùm cum tempore restituere tenetur.*
5. *Declaratur Regula exemplis Juris. & seqq.*
6. *Maritus petens defunctæ uxoris dotem nondum solutam, doli reus censetur.*
7. *Sicut & usurarius petens solutionem usurarum.*
8. *Fallit Regula in casu restitutionis spoliatorum.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. In condemnatione.* 173. §. 3. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Dolô facit, qui petit, quod redditurus est.* & *l. Dolo* 8. *ff. de Doli mali except.* ubi etiam exemplificatur Regula, ibi: *Dolo facit, qui petit, quod redditurus est; sic si hæres damnatus sit, non petere à debitore, potest uti exceptione doli mali debitor, & agere ex testamento.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam sic esse intelligendam, quòd ille dolosè, & malitiosè, fraudandique animô agere præsumatur (fundatur enim hæc Regula in præsumptione) qui rem ad se non pertinentem petit ab aliquo, quam etiam acceptam eidem, à quo petiit, exigente justitia, statim iterum restituere tenetur. Ratio Regulæ est; quia hôc ipsô, quod quis rem, quam ab alio petit, eidem statim, ac recepit, iterum restituere debeat, nullam videtur habere justam petendi causam, consequenter ex dolo & malitia, animôque fraudandi petere justè præsumitur. *arg. cit. l. Dolo.* Fraudibus autem, & malitiis hominum non indulgendum, sed occurrendum est. *arg. l. in fundo.* 38. *ff. de Rei Vindicat.* Addit Vivianus aliam rationem; quia videlicet lex & natura horrent inutiles ambages, & circuitus, ac propterea volunt, ut, quod paucis fieri potest, non fiat pluribus. *arg. l. fin. C. de Emancipat. lib.* consequenter id quis ab aliquo minimè petere, sed relinquere debet, quod, postquam accepit, eidem statim iterum reddere, seu restituere debet.

3 Resp. II. Regulæ sensus verus est iste: *Omnis ille ex dolo, & animo fraudandi de jure præsumitur, qui rem aliquam ad se non pertinentem ab altero petit, quam etiam obtentam, eidem, à quo petiit, exigente justitia, statim iterùm reddere, seu restituere tenetur.* Per Jura, & rationes *n.* 1. & 2. jam allegatas. Notanter autem dicitur, quam *eidem, à quo petiit*, iterum restituere tenetur; quia Regula non est intelligenda de illo, qui petit ab altero rem aliquam, quam non eidem, à quo petiit, sed alicui alteri, domino nempe suo restituere debet. *l. Si socer.* 44. §. 1. *ff. Solut. Matrim.* ibi: *Cùm absurdè diciur, dolô videri eum facere, qui non ipsi, quem convenit, sed alii restituturus petit.* Hinc doli reus minimè censetur commodatarius, qui rem sibi commodatam, & postea à fure ablatam, ab eodem petit; quia eam non furi, à quo petit, sed alteri, domino videlicet reddere debet. Sic Procuratores & advocati, nomine sui Principalis rem ab injusto detentore petentes, dolosè agere non præsumuntur, etsi rem, quam petunt, statim restituere debeant; quia non illi, à quo petunt, sed alteri, domino videlicet suo, restituere tenentur.

Dicitur notanter ulteriùs, quam *statim*, 4
seu in continenti restituere debet eidem, à quo petit; nam qui rem non *statim*, sed post intervallum temporis, v.g. post annum eidem, à quo petit, restituere tenetur, doli reus non præsumitur, *arg. l. fin.* §. 1. *ff. ut Legat. caus. cavetur.* ubi pater à filia institutus hæres, ut post mortem suam nepoti, testatricis filió, hæreditatem restituat, doli reus non censetur ex eo, quòd à superstite marito res filiæ defunctæ petat, licèt eas restituere teneatur nepoti, quia restitutionem non *statim*, sed primùm post mortem suam facere debet. Quamvis etiam ex alio capite à dolo immunis esset; quia nimirum non illi, à quo petit, sed alteri, nepoti scilicet suo restituere debet.

Cæterùm declaratur Regula, & sensus 5
illius exemplis Juris; Sic enim hæres, qui hac

hac cum conditione institutus est, ne peteret à certo debitore debitum, dolosus censetur, & doli exceptione repellitur, si debitum à debitore petat; quia eidem, etiamsi debitum obtineret, statim iterum reddere deberet. *cit. l. Dolo. 8. ff. de Doli mali Except.* per textum *n.* 1. citatum.

6 Sic pariter maritus doli reus præsumitur, & doli exceptione repellitur, si defuncta conjuge dotem à socero, seu patre defunctæ conjugis promissam, sed nondum solutam petat. *arg. l. Apud Celsum. 4. §. 1. & 2. ff. de Doli, & met. Except.* quia eidem statim iterum restituere deberet. Nec obstat, quòd vi *l. 1. C. de Rei uxor. act.* maritus primùm post intervallum unius anni teneatur restituere dotem defunctæ conjugis; quia tempus hoc solius commiserationis causâ conceditur marito, ut, cùm pecunia parata sæpe non statim habeatur ad manum, eam interea comparare, ac postea pro quantitate dotis restituere valeat. Quæ ratio cùm in dote necdum soluta non militet, petens dotem maritus reus doli præsumitur; cùm eidem, à quo petit, statim iterum reddere deberet.

7 Sic ulteriùs usurarius, qui usuras à debitore petit ex dolo agere præsumitur, & doli exceptionem pati debet; quia usuras, quas à debitore petit, eidem statim restituere deberet *c. Cùm tu. 5. & c. Tuas. 13. de Usur.* ibi: *Compellas - restituere ipsas* (usuras videlicet) *postquam fuerint persolutæ, ne de dolo & fraude contingat eos commodum reportare.*

Quæritur II. An? Et in quibus fallat Regula LIX. Resp. Eam præcipuè fallere in casu restitutionis spoliatorum; Nam, ùt contra nonnullos bene notat Dynus *hic*, etsi hæc Regula non tantùm in petitorio, sed etiam in possessorio adipiscendæ & retinendæ procedat, tamen fallit in judicio recuperandæ possessionis; quia *spoliatus ante omnia est restituendus. c. fin. de Ordine cognit. cum concordant.* Hinc etsi sciat spoliatus, se rem, quam à spoliatore sibi pro recuperanda possessione restitui petit, eidem statim iterum debere reddere, tamen doli reus non est; quia justam causam petendi habet, ut nempe juxta Juris præscriptum spoliatus ante omnia in possessionem restituatur; prout ampliùs diximus *lib. II. Tit. 13. de Restit. spoliat.* §. 3. ubi tamen §. 4. etiam subjunximus casus, in quibus restitutio spoliatorum ante omnia non fit, & consequenter in iisdem fallentia hæc non procedit. Vide ibidem, ne inutilis fiat repetitio. 8

REGULA LX.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

SUMMARIUM.

1. Regula unde?
2. Mora quid, & quotuplex? ac quid Exceptio? remissivè: Quomodo Regula intelligenda? Ibid.
3. Ponitur verus sensus Regulæ.
4. Exceptio legitima quæ?
5. Enarrantur causæ legitimam reddentes exceptionem.
6. Citatus etiam ab illegitimo Judice (nisi notoriè sit talis) comparere debet.
7. Legati dominium statim post mortem legantis transit ad legatarium.
8. Illegitima exceptio non excusat à mora.

1 Desumitur hæc Regula ex *l. Nulla. 88. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Nulla intelligitur ibi mora fieri, ubi nulla petitio est.* adde: vel si quæ est, exceptione legitima elidi potest. *l. Nihil interest. 112. ff. de Reg. Jur.* quia *nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus sensus illius sit? Ante responsionem supponitur ex dictis supra ad *Regulam XXV. n. 2. & seqq.* qui ? & quotuplex sit mora. Quid autem, & quotuplex sit exceptio, fusè declaratum habetur *Lib. II. Tit. 25. §. 1. de Exceptionibus.* Quô supposito Resp. I. Regulam sic esse intelligendam, quòd ille, qui ex justa, & rationabili causa se defendere, excusare, sicque contra actorem petentem legitimè excipere potest, quare tem-

tempore aliàs debito aut præscripto non solverit, aut non fecerit, vel præstiterit verum, aut prætensum debitum, non sit in culpabili mora, quæ pœnas, & malos effectus secum trahat: consequenter ad eos condemnari nequeat; qui enim in culpabili mora est tempore debito solvendi, faciendi, aut præstandi, quod debet, tenetur ad resarcienda damna omnia & incommoda ratione moræ secuta, v. g. ad æstimationem rei, quæ tempore moræ etiam casu periit: ad compensandos fructus: ad interesse & usuras: ad pœnas in contractu appositas &c. prout amplius explicatum, & ex jure probatum, habetur per dicta ad *Regulam XXV. à. n.* 6. A tali igitur mora culpabili, hujusmodi pœnas, & malos secum trahente effectus Regula immunem declarat illum, qui legitima exceptione se tueri & defendere, id est, allegare, & probare potest, quòd ex rationabili, justa, legitima causa tempore aliàs debito non solverit, vel non fecerit, aut præstiterit, quod debebat, vel eum debere, prætendebatur: id enim probando legitima exceptione se tueri dicitur contra actorem petentem, vel prætendentem. Hinc

Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est:
3 *Non est in culpabili mora solvendi, faciendi, vel præstandi, qui eo tempore, quô aliàs deberet, vel debere prætenditur, non solvit, facit, aut præstat, quod debet, aut debere prætenditur, & consequenter nec pœnas moræ culpabilis incurrit, qui sufficienter probare potest, quòd ex rationabili, justa, seu legitima causa præfato tempore debitum solvere, aut præstare omiserit.* Ratio est; quia mora, de qua jura, & Regula nostra loquuntur, supponitur esse inculpabilis, adeò, ut, ubi culpa non est, nec mora adesse censeatur Strein. *hîc. n.* 1. *arg. l. Pecuniæ fenebris.* 9. *ff. de Usur.* atqui ubi justa, & legitima excusatio adest, culpa abest, consequenter & moram abesse, sicque qui se legitimè excusare, seu excipere potest, in mora non esse meritò censetur.

Dicitur autem justa causa excusans, &
4 legitima exceptio illa, quæ in jure Divino, naturali, aut humano directè, vel indirectè ita fundatur, ut replicatione elidi non valeat; quia si replicatione elidi potest, pro legitima non habetur. Dyn. *hic n.* 3. Vivianus *hîc.* & alii communiter; Nam sicut idem est ipso jure non habere actionem, & habere actionem, quæ possit exceptione excludi, textu claro *l. Nihil interest.* 112. *ff. de Reg. Jur.* sic idem est, omnino non habere exceptionem, & habere exceptionem, quæ per replicationem excludi potest; cùm ita se habeat replicatio ad excludendam exceptionem, sicut se habet exceptio ad excludendam actionem. *l.* 2. *ff. de Except.*

Porro causæ justæ, legitimè excusantes, 5
legitimámque reddentes exceptionem, ne quis censeatur esse in mora, plurimæ sunt; ex quibus aliquas in specie subjungimus. Tales namque sunt *Primò*, si solutio pro tempore, est impossibilis, aut justô difficilior; quia *nemo potest ad impossibile obligari* juxta *Reg. VI. de Reg. Jur. in* 6. & dicta ad eandem suprà. *Secundò*, si debitum provenit ex facto alieno: ut si testator relinquit debitum, quia hujus datur excusans ignorantia juxta *Regulam XIII. de Reg. Jur. in* 6. *Ignorantia facti, non juris excusat:* & dicta ad eandem supra. *Tertiò*, si creditor debito tempore solutionem oblatam acceptare renuit, per dicta ad *Reg. XXV. n.* 2. *Quartò*, ubi mali doli, vel metûs gravis injustè incussi contra prætendentem, vel petentem creditorem datur exceptio. *l. Pecuniæ fenebris.* 9. *ff. de Usur* & totô Titulô *de doli mali, & metûs exceptione.* *Quintò*, si debitum non est liquidum. *Sextò*, si jam facta est compensatio aliqua ex parte petentis. *Septimò*, si petens ipsemet contractum non implevit. *Octavò*, si exigui temporis dilatio est; quia in hac notabile non sentitur damnum. *l. Si debitori.* 21. *ff. de judiciis.* ibi: *Neque enim magnum damnum est in mora modici temporis;* nec est necesse statim cum sacco accurrere. *l. Quod dicimus.* 105. *ff. de Solut.* ibi: *Quod dicimus -- debere statim solvere, cum aliquo scilicet temperamento temporis intelligendum est; nec enim cum sacco adire debet.*

Objicitur autem contra Regulam 1. Qui 6
excipit contra judicem non suum, legitimè excipit. *l. Contumacia.* 53. *ff. de Re judicat.* & *l. fin. ff. de jurisdictione.* ibi: *Extra territorium jus dicenti impunè non paretur. Idem est, & si supra jurisdictionem suam velit jus dicere:* & tamen si citatus à tali judice non comparet, in mora esse, & contumax reputatur. *l. Si quis ex aliena.* 5. *ff. de judiciis.* Resp. hoc verum esse, quando dubium, seu notorium non est, judicem esse incompetentem; quia *Prætoris est, æstimare, an sua sit jurisdictio; vocati autem non contemnere authoritatem Prætoris,* uti dicitur *cit. l. Si quis ex aliena.* Hinc citatus venire

venire debet ſaltem ad oſtendendam fori incompetentiam, *cit. l. Si quis.* ibi: *In jus vocati veniant, ſua privilegia allegaturi.* junctâ *l.* 2. ff. *Si quis in jus vocatus.* ibi: *Ex quacunque cauſa ad Prætorem, vel alios, qui jurisdictioni præſunt, in jus vocatus venire debet; ut hoc ipſum ſciatur, an jurisdictio ejus ſit.* Quare ſi vocatus contra hoc excipit, legitimam exceptionem non habet per leges citatas. Secus eſt, ſi notorium habetur, quòd citans Judex incompetens ſit; tunc enim comparere non tenetur, ſed legitima exceptione ſe tueri poteſt. *cit. l. fin.* ff. *de Jurisdict.* & *c. fin. de Conſtit. in* 6. ibi: *Cùm extra territorium jus dicenti non paretur impunè*; patétque in caſu, quô Clericus à laico, utpote notoriè incompetenti Judice citatur.

7 Objicitur 2. Debitores ex perſonali actione condemnati gaudent legitima exceptione. *l. Debitoribus.* 31. ff. *de Re judicat.* & tamen hæres pro re legata conventus, & condemnatus, non obſtante hac legitima exceptione tenetur ad reſtitutionem fructuum, poſt litem conteſtatam perceptorum. *l. In Fideicommiſſ.* 3. ff. *de Uſur.* Ergo etiam legitima exceptio non excuſat à mora. Reſp. hæredem in hoc caſu ad fructuum reſtitutionem teneri non propter moram, ſed ne ex re legata, tanquam aliena locupletior fiat contra *Reg. XLVIII. de Reg. Jur. in* 6. ibi: *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria.* Strein *hic: n.* 3. Salicetus in *cit. l. In fideicommiſſ.* Cùm enim rei legatæ dominium legatarius ſtatim poſt mortem legantis acquirat, *l. à Titio.* 64. *ff. de Furtis.* ibi: *quia ea, quæ legantur, rectà via ab eo, qui legavit, ad eum, cui legata ſunt, tranſeunt:* ex illa, tanquam re aliena hæres fructus percipere non poteſt, & ſi percipit, legatario, reſtituere tenetur.

Objicitur 3, *l. Nemo.* 82. *ff. de V. O.* 8 pro moroſo habetur, qui excipiendo in judicio *litigare maluit, quàm reſtituere*: ergo exceptio non purgat moram. Reſp. Ibi ſermonem eſſe non de juſta, & legitima, ſed injuſta exceptione: quæ utique moram non excuſat, benè verò exceptio legitima & juſta, textu claro *l. Si quis ſolutioni.* 24. *pr. ff. de Uſur. & fruct.* ibi: *Si quis ſolutioni quidem moram fecit, judicium autem accipere paratus fuit, non videtur feciſſe moram: utique ſi juſtè ad judicium provocavit.*

REGULA LXI.

Quod ob gratiam alicujus conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Ponitur verus Regulæ ſenſus.*
3. *Declaratur exemplis Juris.*
   Quæ à minoribus fiunt ſine authoritate tutoris, valida ſunt, ſi in eorum commodum cedunt, invalida autem, ſi eis damnoſa eſſent. & n. ſeq.
. *Profeſſores plebeio genere nati, evadunt nobiles docendo* 20. *annis.*
   Privilegia antiqua per nova non tolluntur, ſed augentur: ibid.
6. *Hæreditatem etiam pinguem nunquam adire poteſt pupillus ſine tutoris authoritate.*
8. *Judæi die ſabbathi non poſſunt conveniri, nec convenire in judicio.*
9. *Prælati Eccleſiaſtici repudiando hæreditatem, vel legatum, tenentur ad reſtitutionem.*
   Eccleſia gaudet Jure minoris. Ibid.
10. *Sicut vera eſt Regula præſens; ſic vera eſt ei-*

est eidem à contrario opposita : Quod in pænam, & odium alicujus est introductum, non debet in ejus utilitatem, & commodum converti: *nisi remotè ac mediatè.*

11. *Regula fallit in gratiis & favoribus non motu proprio, sed ad petitionem concessis.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Nulla.* 25. *ff. de Legibus.* ibi: *Nulla juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem.* & *l. Quod favore.* 6. *C. eod.* ibi: *Quod favore quorundam constitutum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum nolumus inventum videri.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam intelligendam esse juxta sequentem sensum, qui proprius illius est: *Quod alicui conceditur ut gratia & favor pro commodo ac utilitate, non ita interpretandum est, ut ei sit oneri, incommodo, vel præjudicio.* Ratio Regulæ est; quia Rescripta accipiunt vires & effectum ab intentione rescribentis *arg. c. Ad. aures.* 8. *de Rescript.* ibi: *cùm non sit intentionis nostræ:* & quod ad unum effectum, atque finem ordinatum est, ita accipi non debet, ut producat effectum contrarium. *l. Cùm & Judices.* 2. §. 9. *C. de Jurejur. propter calumn.* ibi: *ne -- aliquod contrarium eveniat proposito nostro, & quod pro compendio litium introductum est, protinus hoc in adversariam figuram transformetur.* consequenter quod alicui tanquam gratia & favor concessum est, in ejus odium, incommodum, & præjudicium trahendum non est per Jura *n.* 1. allegata: præsertim cùm aliàs gratia & favor concessus, exutâ suâ naturâ, odium & onus evaderet.

3 Declaratur Regula exemplis Juris, & quidem præcipuè in Minore; in hujus siquidem favorem statutum est, quòd non possit stare in judicio sine authoritate tutoris. *l. Clarum.* 4. *C. de Authoritate præstanda.* ubi ratio apponitur illis verbis: *ne ex sua imperitia, vel juvenili calore aliquid vel dicant, vel taceant, quod si fuisset prolatum, vel non expressum, prodesse eis poterat, & à deteriore calculo eos eripere.* junctâ *l. Momentaneæ.* 3. *C. Qui legitimam personam standi &c.* adeò, ut si nihilominus sine authoritate tutoris litiget, & contra ipsum feratur sententia, hæc de Jure nulla fit *l.* 1. *C. eod.* ibi: *Si, cùm esses pupillaris ætatis, sine tutoris authoritate cum adversario consistens, Præses Provinciæ adversus te pronuntiaverit, minimè authoritate judicati nititur, quod statutum est. cum Concord.* Et tamen si sententia in favorem minoris litigantis sine authoritate tutoris fertur, valida existit *l. Non eò minùs.* 14. *C. de Procurat.* ubi pariter ratio subjungitur his verbis: *Minoribus enim ætas in damnis subvenire, non in rebus prosperè gestis obesse consuevit.*

Rursus in favorem minorum introductum est beneficium in integrum contra venditorem: quô uti si nolit, adversarius petere non potest rescissionem contractûs invitô minore: ne in ejus læsionem, vel damnum retorqueatur, quod in illius favorem introductum est. *l. Si Judex.* 41. *ff. de Minor.* Sic pariter in favorem minoris lege introductum habetur, quod si moveatur quæstio de statu, & bonis illorum, judicium differri debeat usque ad annos pubertatis *l. Carbonianus.* 3. §. 5. *ad finem. ff. de Carbonian. Edict.* ibi: *ne de statu periclitentur, antequam se tueri possint*, ùt ait lex; & tamen si paratas pro se habent probationes, & causam statim decidi volunt, id fieri debet, ne quod in favorem concessum habetur, in eorum vertatur præjudicium. *cit. l. Carbonianus.* ubi eadem additur ratio; quia *non debet adversus pupillos observari, quod pro ipsis excogitatum est, & pendere status eorum, cùm jam possit indubitatus esse.* 4

Sic ulteriùs Professores, de plebeio genere nati, etsi 20. annis docendo efficiantur nobiles, *l. un. C. de Professor. qui in urbe Constantinopolit.* Tamen non perdunt favores, quibus ùt plebei gaudebant, ne nova gratia, & favor concessus eis noceat. Et universaliter novæ gratiæ, & favores non extinguunt veteres: nec per nova privilegia tolluntur, vel revocantur antiqua (nisi exprimatur) sed augentur & confirmantur *l. fin. C. de Præpositis agentium in rebus.* ibi: *ita tamen, ut privilegia, quæcunque -- jam per dispositiones principales impertita, & nunc usque observata esse noscuntur, intacta custodiantur;* addita ratione: *cùm perabsurdum, & perquam temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem pietatis, quemquam astuta interpretatione non ad augmentum anteriorum privilegiorum, sed diminutionem convertere, concedi.* 5

Objicitur autem contra hanc Regulam *primò:* In pupilli favorem sancitum est, ne valeat adire hæreditatem, quamvis pinguis &... 6

& lucrosa sit, textu expresso §. 1. *Instit. de Authorit. tut.* & *l. Obligari.* 9. §. 3. *ff. eod.* ibi: *Pupillus hæreditatem adire non potest, quamvis lucrosa sit.* atqui hoc videtur pupillo præjudiciosum: ergo quod in gratiam concessum, etiam in ejus damnum torqueri potest. Resp. cum Dyno, & Glossa *hic;* id non esse pupillo damnosum, sed favorabile, & utile; quia ordinariè periculum est, ne hæreditas habeat latentia onera, quæ pupillo magis nocere possent, quàm hæreditas prodesse; ad quæ pericula & damna evitanda in favorem pupillorum sancitum est, ut etiam apparentem pinguem hæreditatem adire non valeant sine authoritate tutoris: quæ ratio etiam additur *cit.* §. 1. *Instit. de Authorit. tut.* ibi: *neq; tamen hæreditatem adire - - aliter possunt, nisi tutoris authoritate, quamvis illis lucrosa sit;* audi rationem: *ne ullum damnum habeant.*

7 Hinc bene post Dynum advertit Gloss. *cit.* quòd, etsi universaliter loquendo in cunctis, de quibus certum est, conditionem pupilli effici meliorem, valeat factum pupilli etiam sine authoritate tutoris per Jura *n.* 4. & 5. citata; tamen sic non valeat in iis, in quibus ejus conditio vel deterior fit, vel periculum, & dubium est, an deterior, vel melior evadat: prout res se habet in aditione hæreditatis.

8 Objicitur *secundò:* Ex privilegio, & favore Judæis concesso non possunt hi die sabbathi conveniri. *l. Die Sabbathi.* 13. *C. de Judæis.* ibi: *Die sabbathi, vel reliquis, sub tempore, quô Judæi cultûs sui reverentiam servant, neminem aut facere aliquid, aut ulla ex parte conveniri debere præcipimus:* sed hic idem favor illis odiosus est; quia & ipsi propterea etiam Christianos tali tempore convenire non possunt, cùm dictis verbis legis statim addatur: *ita tamen, ut nec illis detur licentia, eodem die Christianos Orthodoxos convenire.* Resp. cum Dyno *hic:* Privilegium Judæis datum non stetisse in nuda concessione illis facta, sed additam esse conditionem, ut servetur æqualitas inter litigatores, & vitetur inæqualitas juxta præscripta Juris, sicque Judæos gaudere suô privilegiô, prout fuit. Accedit, non tam ex præfata lege, quàm Lege Mosaica principaliter provenire, quòd Judæi in die Sabbathi non possint convenire Christianos: quòd verò Christiani ipsos præfata die convenire nequeant, provenire præcisè ex privilegio legis, quô plenè fruuntur, sine subsecutione novi oneris. Strein *hic. n.* 3.

9 Objicitur tertiò: Officium Prælati Ecclesiastici ex sua institutione ad favorem & indemnitatem Ecclesiæ spectat, & tamen Prælatus potest repudiare hæreditatem, & legatum Ecclesiæ relictum per fusè dicta & probata *Lib. III. Tit.* 10. §. 2. atqui hoc videtur Ecclesiæ non raro præjudiciosum: ergo quod in favorem est concessum, etiam in dispendium retorqueri potest. Resp. per accidens, & contra intentionem Juris esse, quòd per repudiationem hæreditatis vel legati Ecclesiæ præjudicet Prælatus, utpote qui à Jure datur Ecclesiæ, ut universaliter etiam in repudiando legato damna Ecclesiæ vitet, non causet. Eorum autem, quæ per accidens eveniunt, non habetur ratio. Strein *hic. n.* 3. Accedit, quòd, sicut tutor, si sua actione lædat pupillum, tenetur damnum resarcire *l. Quidquid.* 7. *C. Arbitr. tutel.* ibi: *Quidquid tutoris dolô, vel lata culpa, aut levi, seu curatoris minores amiserint, vel, cùm possent, non acquisierint, hoc in tutelæ, seu negotiorum gestorum utile judicium venire, non est incerti juris.* Sic etiam Prælatus teneatur resarcire damnum causatum Ecclesiæ, utpote quæ gaudet Jure minoris. *c.* 1. *de In integr. restit.* ibi: *Quod si Ecclesia læsa est, & manifeste apparet detrimentum ipsius (cùm Episcopo ejus conditionem facere deteriorem non liceat, & Ecclesia jure minoris debeat semper illæsa servari) quæ in detrimentum ejus data constiterit, ad ipsius convenit jus, & proprietatem redire.* Casu quo autem Prælatus satisfacere non potest, succurritur Ecclesiæ beneficio restitutionis in integrum. *arg. cit. c.* 1. *de In integr. restit.* & *l.* 1. ac *fin. C. si minor ab hæredit.*

Cæterùm sicut juxta dicta omnino vera manet Regula: *Quod in gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum:* sic à sensu contrario vera etiam est Regula, quam illa implicitè continet: Quod in pœnam & odium alicujus est introductum, non debet in ejus utilitatem, vel commodum converti, uti notat & pluribus probat Glossa *hic*, & Dynus, *arg. c.* 2. *de Translat. Episc. circa med.* ibi: *Quod statutum fuit ad pœnam, trahi non debet ad gratiam.* cum *Concord.* quam tamen contrariam Regulam cum Dyno sic intellige; quòd idem actus non possit simul esse immediata, & proxima causa pœnæ, & præmii, seu commodi & damni: bene tamen mediata & remota; sic enim licèt in pœnam, & odium suspecti tutoris constitutũ sit, ut tanquam suspectus removeatur ab officio: tamen id etiam in commodum illius redundat, quia exinde non tenetur ampliùs de periculo administrationis neglectæ. *l. Decreto.* 10. *ff. de suspect. Tutor.* 10

Sic etiam, etsi in pænam & odium militis, per ignominiam dimissi, statutum sit, ut *neque in urbe, neque alibi, ubi Imperator est, morari ei liceat*, ùt dicitur *l.* 2. §. 4. *ff. de His, qui notantur infamiâ.* tamen exinde etiam id commodi & utilitatis consequitur, quòd excusetur à tutelis, quæ deferuntur in urbe, & aliis oneribus militum; Nam, ùt bene argumentatur Dynus *hic. n.* 16. Delictum est causa pænæ: pæna verò est causa inhabilitatis ad aliquem actum, vel officium: inhabilitas autem est causa remotionis ab actu, remotio est causa exemptionis ab onere incumbente ratione actûs vel officii.

Quæritur II. An? & quas fallentias habeat Regula LXI? Resp. Eam fallere in gratiis, quæ non motu proprio, sed ad instantiam petentis sunt concessæ. Gloss. & Dyn. *hic.* Exemplum habetur in *c. Prudentiam.* 2. *de Mutuis petit.* ubi clausula *appellatione remota* in favorem impetrantis obtenta, in ejusdem læsionem retorquetur, si reus ipsum coram eodem Judice reconveniat. Ratio fallentiæ fundatur in illo Juris principio: Quod quid Juris in alterum quis statuerit, ut ipse eodem Jure utatur. *Tot. Tit. ff. Quod quisque Juris in alterum.* & *c. Cùm omnes.* 6. *de Constit.* II

REGULA LXII.

Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quomodo intelligenda?*
3. *Verus illius sensus ponitur.* *Sine consilio nil agendum. ibid.*
4. *Procedit Regula etiam in casu, quo consilium noceat tertio.*
4. *Dummodo bona fide detur.* *Consilium fraudulentum non excusat. ibid.*
6. *Fraudulenter consulens subinde tenetur non ipsi, cui suasit, sed tertio, cui damnum inde secutum est, restituere: Quando? & quomodo?*
7. *Ei, cui delictum suadetur, nil debetur.*
8. *Fallit Regula in Assessoribus, Advocatis, Medicis, & aliis, qui ex defectu scientiæ, vi officii debitæ, bona fide, sed damnosè suadent.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Consilii.* 47. *ff. de R. J.* ibi: *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est.* & aliis apud Glossam.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam id velle dicere, quòd, cùm ex consiliis etiam optima fide, & prudentissimè datis, gravia non ratò sequantur damna, is, qui consilium bona fide dedit, ad resarciendo hujusmodi damna nullatenus obligetur. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulæ hic est: *Qui alteri sive petenti, sive non petenti consilium bona fide præbet, nullatenus tenetur ad reparanda damna, vel sustinenda incommoda, quæ ex tali consilio præter intentionem sequuntur.* Ratio est, Tum; quia quamvis ex consilio unius alter ad agendum, vel omittendum efficaciter moveatur, tamen ad id sequendum minimè obligatur. *l.* 2. *ff. Mandati.* §. 6. ibi: *Nemo ex consilio obligatur, etiamsi non expediat ei, cui dabatur: quia liberum est cuique apud se explorare, an expediat sibi consilium.* Unde sibi imputare debet, si ex consilio, quod quis non necessariò, sed liberè sequitur, damnum sentiat. Tum; quia si quis ex consilio, etiam bona fide & prudenter dato ad resarcienda damna præter intentionem sæpe sequi solita obligaretur, & à commodis inde secutis excluderetur, nemo foret, qui consilium dare vellet: cùm tamen pro humano commercio optimum, immo exigente charitate sæpe necessarium sit dare, & audire fidele & prudens consilium. Nam ùt Spiritus S. loquitur: *ibi salus, ubi multa consilia. Prov.* 11. ℣. 14. & *cap.* 12. ℣. 15. ibi: *qui sapiens est, audit consilia.* Nam *qui omnia agunt cum consilio, reguntur sapientia. ibid. cap.* 13. ℣. 10. unde monet Spiritus S. *Eccles.* 32. ℣. 24. *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.*

Procedit Regula etiam in casu, quô consilium bona fide datum in damnum tertii redundat: ùt si quis alicui justè suadeat, ut adeat hæreditatem, qua suasione non facta factus fuisset hæres aliquis tertius: vel si consilium justum det, ut instituat actionem de recuperando prædio sibi debito, quod aliàs retinuisset injustus detentor &c. 4

Dicitur autem in responsione *n.* 2. data: *bona fide datum;* quia ex consilio non bona, sed mala fide, dolo, fraude, vel malitia dato obliga- 5

obligationem dari, extra controversiam est, uti patet ex ipsis Regulæ verbis: *dummodo fraudulentum non sit;* ergo à sensu contrario, si *fraudulentum est*, obligatur. Quod idem clarè innuitur *cit. l. Consilii. 47. ff. de R. J.* ubi postquam Regula nostra expressa fuit illis verbis: *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est:* statim altera à contrario sequens additur: *Cæterum si dolus, & calliditas intercessit, de dolo actio competit;* idque non obstante ratione *n.* 2. allegata, videlicet, quòd *consilium sequi nemo teneatur:* cùm adhuc ratione fraudis teneatur *c. Sedes.* 15. *& c. Ex tenore.* 16. *de Rescriptis.* ibi: *quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent.*

6 Notandum tamen singulariter cum Glossa, Dyno, & Strein. *hîc*, malè consulentem non semper teneri damnum reparare illi, cui consilium dedit, sed subinde etiam tertio, cui damnum suô consiliô intulit; Et quidem si consilium circa contractum, vel quasi contractum, v. g. emptionem, venditionem, aut alium contractum dolosè, seu fraudulenter dedit, damnum, quod inde secutum est, illi, cui consilium dolosum dedit, reparare, tenetur, per jura hactenus citata. Si verò consilium ad maleficium, seu delictum, vel quasi tale dedit, v. g. ad perpetrandum homicidium, furtum, diffamandum, injuriandum, falsè accusandum, testificandum &c. damnum inde secutum tertio huic reparare debet: idque non ex actione doli mali, sed actione maleficii, aut delicti, quod suasit, v. g. si furtum suasit, actione furti tenetur. *l. Si quis.* 52. § 21. *ff. de Furtis.* & *l. Si quis.* 20. *C. eod.* Si injuriam suasit, actione injuriarum. *§. Non solùm.* 11. *Instit. de Injuriis.* ibi: *Non solùm autem is, injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, verùm ille quoque tenetur, qui dolo fecit injuriam, vel qui procuravit, ut cui mala pugno perceteretur.* Quod idem sancitum habetur *l. Non solùm.* 11. *pr. ff. eod.* ibi: *Non solùm is injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, hoc est, qui percussit, verum ille quoque continetur, qui dolo fecit, vel curavit, ut cui mala pugno percuteretur.* Si adulterium suasit, tenetur lege Julia de adulterio. *l. Hæc verba legis.* 12. *ff. ad Leg. Juliam. de adulter. coercend.* ibi: *Hæc verba legis: ne quis posthac stuprum, adulterium facito sciens dolo malo, & ad eum, qui suasit, & ad eum, qui stuprum intulit, pertinent.* & sic de aliis delictis.

Ei verò, cui delictum suasit, ad nil obligatur, etiamsi & ille eadem actione teneatur per jura immediatè citata, indéque damnum sentiat. Ratio est, Tum; quia delictum committens ipsemet scivit, & expendere debebat, id sibi non licere. Tum, quia *nemo de improbitate sua consequitur actionem. l. Itaque.* 12. §. 1. *ff. de Furtis.* 7

Quæritur II. An etiam? & quas fallentias habeat hæc Regula? Resp. Eam fallere in Assessoribus, Advocatis, Medicis, & aliis, qui ex officio consilium dare debent; Hi enim, etsi non ex dolo, vel fraude, sed ex imperitia consilium alteri nocivum etiam bona fide præbeant, ad resarcitionem damni inde secuti obligantur. *l. 2. ff. Quod quisque juris in alt.* ibi: *Si assessoris imprudentiâ jus aliter dictum sit, quàm oportuerit, non debet hoc Magistratui officere, sed ipsi assessori.* & *l. Illicitas.* 6. §. 7. *ff. de Officio Præsid.* ibi: *Sicuti Medico imputari eventus mortalitatis non debet, ita quod per imperitiam commisit, imputari ei debet: prætextu humanæ fragilitatis, delictum decipientis in periculo homines innoxium esse non debet.* Ratio est; quia hôc ipsô, quòd ex officio consilia præbeant, ex quasi contractu obligati existunt, necessariam ad id habere, & comparare scientiam; sine qua si officiô hujusmodi funguntur, & ex imperitia consilium damnosum subministrant, culpam latam committunt: Culpa lata autem in jure æquiparatur dolo *l. 1. §. 1. ff. Si Mensor falsum modum dixerit.* ibi: *lata culpa planè dolo comparabitur.* 8

REGULA LXIII.

Exceptionem objiciens non videtur de intentione adversarij confiteri.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Regula quomodo intelligenda?*
   Exceptio *quid? non insinuat confessionem. Ibid.*
3. *Declaratur exemplô juris.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
5. *Si reus factum, in quo actor suam intentionem fundat, fatetur quidem, sed excipit, onus probandi incumbit Reo.*

6. Si reus secure confidit, quod Actor factum, in quo suam injustam intentionem fundat, satis probare non valeat, factum illud, etsi realiter contigerit, absolute negare licet, & expedit.
7. Et quare? Ponitur doctrina multùm practica:
8. Si reus dubitet, an actor factum probare possit: illud tamen negare expedit. & exceptionem sub conditione apponere: datô, non concessô, si esset factum.
9. Nunquam expedit, nudam & simplicem exceptionem facere.

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Non utique* 9. *ff. de Except.* ibi: *Non utique existimatur confiteri de intentione adversarii, cum quo agitur, qui exceptione utitur.* Cui concordat *c. Cùm Venerabilis.* 6. *de Except.* ibi: *Exceptionem objiciens de intentione partis adversæ non intelligitur fuisse confessus.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. Eam sic esse intelligendam: quando quis ab alio aliquid petit, vel prætendit, & hic quidem expressè non negat, nec expressè confitetur factum, in quo intentio actoris, seu petentis fundatur, sed tamen excepit, seu ponit exceptionem aliquam contra hujusmodi petitionem, non censetur confiteri intentionem adversarii sui, id est, petentis aliquid ab eo; v.g. Aliquis in judicio accusat quemdam dicens: ego dedi huic mutuam pecuniam mille florenorum, quos necdum solvit; ergo peto, ut solvat: vel vendidi illi domum meam, & ille nondum solvit; peto ergo, ut compellatur ad solvendum: alter verò expressè non negat quidem mille florenos sibi mutuò datos, vel domum sibi esse venditam, neque id expressè fatetur, excipit tamen dicendo: jam pridem solvi: vel, adest pactum de non solvendo: vel, remisisti mihi debitum; hic non censetur fateri intentionem adversarij petentis. Ratio est; quia exceptio est actionis & intentionis exclusio, quâ reus, seu ille, à quo aliquid petitur, id, quod petitur, v. g. solutionem debitam, intendit improbare, & tacitè saltem negare. *arg. l. 2. ff. de Except.* ibi: *Exceptio dicta est, quasi quædam exclusio, quæ interponi actioni cujusque rei solet, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationémve deductum est.* Ergo per eandem exceptionem fateri non censetur intentionem sui adversarii, Tum; quia hoc est contra essentiam, & intrinsecam naturam exceptionis juxta primùm dicta. Tum quia, si excipiens fateri censeretur, exceptio duos sibi contrarios effectus haberet, confessionem videlicet, & negationem intentionis, quam adversarius prætendit; quod inconveniens est *arg. l. Non omnis.* 19. *ff. de Reb. creditis.* & *l. Legat.* 19. *ff. de Legat. I.*

3 Exemplum Juris habetur *cit. c. Cùm Venerabilis.* 6. *de Except.* ubi orta inter Episcopum Sabinensem, & Monasterium Farsense, lite, agente, & prætendente Episcopo, Ecclesiam S. Viti cum spiritualibus, & temporalibus possessionibus & pertinentiis ad se pertinere: quam intentionem suam antequam sufficienter fundaret Episcopus, Procurator Monasterii præproperè excipiendo respondit: Ecclesiam, etsi olim ad Episcopum pertinuisset, defacto tamen ad Monasterium pertinere ex causa permutationis. Quô auditô Episcopus suam intentionem sufficienter fundatam dicebat; quia (ajebat) si Monasterium causâ permutationis Ecclesiam obtinuit, ergo antecedenter ipsa ad Episcopum pertinebat. Quô non obstante Papa decidit, Episcopum intentionem suam minimè fundasse allegando Regulam nostram, ibi: *Quia exceptionem objiciens de intentione partis adversæ non intelligitur confessus.* Hinc

Resp. II. Verus Regulæ sensus sequens est: *Quando Reus contra intentionem actoris exceptionem opponit, adversarii intentionem non censetur fateri, nec huic, sed actori adversario incumbit onus probandi, dummodo factum, in quo intentio actoris fundatur, absolutè non fateatur.* Per Jura, & rationem allegata. 4

5 Dicitur autem notanter: *dummodo factum, in quo intentio actoris fundatur, absolutè non fateatur;* quia si Reus fatetur, tunc actor suam intentionem jam satis fundâsse in tantum censetur, ut relevetur ab onere probandi, & Reo incumbat onus probandi suam exceptionem. v. g. Si Cajus actor dicat: Titio mutuos dedi mille florenos, quos ut mihi solvat, peto: vel, vendidi Titio meam domum trecentis aureis, quos, quia non solvit, ut ad solvendum compellatur, insto; Vel, Titius meum parentem occidit; ergo peto satisfactionem; Titius verò respondeat: fateor quidem, Cajum mihi mutuos dedisse 1000. florenos; sed nihil ampliùs ei debeo, quia pridem jam solvi: vel quia mihi hoc debitum jam dudum condonavit. Vel, Verum, quidem est, quod Cajus mihi vendiderit domum, sed pretium non ampliùs debeo; quia locô hujus, ipso volente & instante Cajo dedi aliud bonum immobile. Vel, verum est, quòd occiderim patrem ipsius, sed ob neces-

necessariam mei defensionem. Per hujusmodi enim confessionem facti, in quo intentio Caji actoris fundatur, Cajus, uti dictum, ab onere probationis relevatur, & Titius eô gravatur, ac suam exceptionem probare debet; cùm tali exceptione fiat Actor. *l.* 1. *ff. de Except.* ibi: *Agere etiamis videtur, qui exceptione utitur; Nam reus in exceptione Actor est.* Et de ista numeri hujus doctrina ampliùs diximus, eamque probavimus *Lib. II. Tit.* 25. §. 3. *à n.* 91. ulteriori argumentô *l. Si quidem.* 9. *C. de Exception.* ibi: *Si verò de hac confitendo exceptione te munitum asseveras, de hac tantùm agi convenit.*

6 Hinc Doctores communiter cum Glossa hîc bene monent, cautè esse procedendum cum exceptionibus, & in praxi observandas cautelas *cit. l. Si quidem.* Et quidem *primò*, si reus certus est, vel indubitatè confidit, actorem non posse illud v. g. factum, in quo petitionem, & intentionem fundat, sufficienter probare, non excipere, sed absolutè negare debet factum tale, si (ut bene monet Glossa) cæteroquin securus est in conscientia: v. g. Si quis iniquè à te petat solutionem dati mutui, quod revera fideliter jam solvisti; & bene scis, quod mutuum tibi aliquando datum probare non valeat, prorsus nullam exceptionem opponere, sed absolutè negare debes, quòd mutuum tibi dederit, intelligendo mutuum necdum solutum; quia tunc Actor probare debet mutuum datum: qui si in probando deficiat, tu liber ab alio onere probandi absolveris; nam actore non probante reus absolvendus est. *c. Cùm in Ecclesiâ.* 3. *de Caus. possess. & propter.* junctâ *l. Qui accusare.* 4. *C. de Edendo.*

7 Et hæc Doctrina bene notanda, quia sæpissimè, & optimè servit, quando actores duplicem solutionem, vel aliàs injusta iniquè petunt. Nec committitur in negatione hujusmodi facti, in quo iniquus actor suam injustam intentionem iniquè, & dolosè fundat, aliquod mendacium, sed simplex & nuda profertur veritas; dum enim v. g. Actor iniquè petit solutionem mutui jam soluti, dicit mutuum à se datum sibi nondum esse solutum, & consequenter petit solutionem mutui nondum soluti: cùm autem mutuum tale nondum solutum Reus non habeat, cum omni veritate negare, & dicere potest, se mutuum ab actore nunquam accepisse; in eo videlicet sensu, quo Judex interrogat, & actor iniquè petit, mutuum nempe nondum solutum. Et quoniam sic negando absque omni amphibologia, aut restrictione mentali puram dicit veritatem, in casu necessitatis etiam juramentô purgatoriô, si offertur, negationem suam firmare, sicque efficere valet, ne ipse injustè patiatur, & ne iniquus actor ex sua malitia, fraude, & dolo commodum reportet contra *c. Sedes.* 15. & *c. Ex tenore.* 16 *de Rescript.* ibi: *Fraus & dolus alicui patrocinari non debent.* Quod idem dic de malitia, quæ, utpote lata culpa, dolô æquiparatur per dicta supra. Et conducit hæc doctrina tunc vel maximè, quando innocens Reus exceptionem suam, quam veram & justam habet, non potest probare: uti sæpe contingit.

Secunda cautela, per *cit. l. Si quidem.* insinuata, est: quod si Reus dubitet, an Actor factum, in quo intentionem suam fundat, probare valeat necne possit utrumque cumulare, nempe negare factum, & sub conditione, si probetur, apponere exceptionem; dicendo v. g. nego, datum mihi fuisse mutuum: & si, datô, non concessô, datum esset, aut quamvìs probaretur, datum fuisse, tamen nulla obligatio ampliùs solvendi existeret; quia jam solutum est, vel quia adest pactum de non solvendo. Quem modum ut tutiorem tradit Glossa, eamque approbant Dynus, Strein. & Canisius *hîc.* dicentes: in tali conditionata confessione facti adhuc remanere onus probandi penes Actorem, eôque non probante, reum absolvi debere. arg. cit. *c. Cùm Venerabilis.* 6. *de Except.* ubi Procurator Monasterii hoc modo negandi factum, & in casu probationis futuræ, exceptionem apponens lucratus est causam; quia Episcopus satis non probavit, ibi: *Quòd, etsi dicta Ecclesia dudum fuerit Ecclesiæ Sabinensi subjecta; eam tamen non poterat Episcopus vendicare, quam ex permutationis causa Farfense Monasterium obtinebat.* Ex eo enim, quia Procurator Monasterii factum non absolutè confessus est, (aliàs enim Papa ipsum condemnâsset) sed sub conditione, si forsan subsisteret, exceptionem apposuit, Papa dixit, *Episcopum intentionem suam minimè fundavisse per restitutionem spolii, vel procuratoris supradicti responsionem; quia exceptionem objiciens de intentione partis adversæ, non intelligitur fuisse confessus.* indéque pro Monasterio pronuntiavit. 8

Ut proin nunquam consultum sit, exceptionem puram, vel nudam facere; v. g. petente Actore solutionem mutui, puram simplicem 9

plicem exceptionem objicere, dicendo: *non teneor, quia jam solvi*, vel, *quia adest pactum de non solvendo.* Quamvìs enim & hujusmodi nuda exceptio adhuc rejiciat onus probandi, mutuum v. g. datum esse, in actorem per dicta, & probata supra *n.* 4. Tamen quia non desunt Doctores, uti Dynus, Strein, Canisius, & alii dicentes: in tali casu onus probandi exceptionem suam illico incumbere Reo excipienti, idque ex illo fundamento, quòd is, qui fatetur, se jam solvisse, fateatur etiam saltem implicitè, se fuisse debitorem; cùm, qui fatetur unum, per consequens fateri censeatur, quod sequitur ex illo. *c. Cùm super.* 23. *de Offic. Delegat.* Hinc meritò pro praxi suadetur, ut nunquam exceptio pura & nuda fiat, sed vel factum absolutè negetur, si satis apparet, id ab Actore sufficienter probari non posse, per dicta *n.* 6. Vel si de hoc dubium existat, ponatur exceptio cum conditione, si factum, in quo intentio Actoris fundatur, sufficienter probetur, aut revera subsistat per dicta *n.* 9.

REGULA LXIV.

Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Juxta aliquos Regula intelligenda etiam de illis est, quæ contra legem duntaxat prohibentem fiunt.*
3. *Juxta communem verò solùm de iis, quæ contra irritantem, vel præscribentem formam actûs.*
4. *Quæ sententia & hîc tenetur: ac firmatur exemplis Juris. ac n. seq.*
6. *Non servatâ formâ substantiali actûs per legem, actus nullus est.*
7. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
8. *Solvuntur jura contraria.*
9. *Quæ contra legem prohibentem fiunt, etsi valeant, tamen plerumque invalidari possunt.*
10. *Quid censendum in foro interno de effectu actuum jure invalidorum, remissivè.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* ibi: *Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente: quod ad omnes etiam legum interpretationes, tam veteres, quàm novellas trahi, generaliter imperamus, ut legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat; cæteráque quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea, quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solùm inutilia, sed pro infectis etiam habeantur; licèt legislator fieri prohibuerit tantùm, non specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est.* Concordat *can. Imperiali.* 13. *cau.* 25. *q.* 2. ibi: *Imperiali constitutione apertè sancitum est, ut ea, quæ contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante Responsionem Notandum, quòd Regula hæc in praxi quidem frequentissima, tamen etiam difficillima sit, Doctoribus in ea explicanda, ob utriusque Juris contrarios textus, in diversas partes abeuntibus, & in eo præcipuè hæsitantibus, utrùm Regula non tantùm sit intelligenda de iis, quæ fiunt contra jus, seu leges, vel canones irritantes, sed etiam de iis, quæ fiunt contra jus, seu leges, vel canones simpliciter prohibentes, vel præcipientes aliquid. Abbas siquidem in *c. Nulli.* 5. *de Reb. Eccles. alienand. n.* 7. & plures alii putant, eam etiam de iis, quæ simpliciter duntaxat prohibentur, vel præcipiuntur, intelligendam esse, ideóque ea quoque vi Regulæ invalida, & pro infectis censeri debere, quæ contra legem nudè, ac simpliciter tantùm prohibentem, vel præcipientem fiunt. Pro quibus stant clari textus priori num. ex *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* & *can. Imperiali.* *ibidem allegati.*

Econtra communissima DD. sententia est, Regulam intelligendam esse solummodo de iis, quæ contra jus, seu leges, & canones irritantes: non item de iis, quæ contra simpliciter duntaxat prohibentes, vel præcipientes fiunt, nisi per has præscribatur forma actûs; quæ sententia principaliter fundatur in *c. Ad Apostolicam.* 16. *de Regular.* ibi: *Multa fieri prohibentur, quæ, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem.* & variis exemplis Juris 3

Juris infra *à n.* 4. *& seqq.* allegandis. Hôc notatô

4 Resp. I. Regulam intelligendam esse juxta communissimam DD. sententiam *præc. num.* adductam, adeóque illa pro infectis haberi non debere, quæ contra legem, vel canonem, simpliciter duntaxat prohibentem, vel præcipientem fiunt, nisi per hanc præscribatur substantialis forma actûs, quâ deficiente, actus utique etiam invalidus, & pro infecto habendus est, utpote carens formâ substantiali, seu essentiali. Fundamentum præcipuum responsionis est textus ex *c. Ad Apostolicam.* præc. num. allegatus, variáque Juris exempla. Sic enim licèt matrimonium cum simplici voto castitatis inire sit prohibitum, indéque illicitum, tamen contractum valet, & pro infecto habendum non est. *c. un. de Voto. in* 6. Sic pariter etsi à Jure prohibitum, ac illicitum sit, contrahere matrimonium contra interdictum Ecclesiæ, tamen ita contractum validum existit *c.* 1. *de Matrim. contra interdict. Eccles.* Sic rursus, quamvis universaliter prohibitum habeatur cum impedimento impediente, v. g. stantibus sponsalibus de futuro cum una, cum altera matrimonium inire, initum tamen firmiter subsistit, *c.* 2. *eod.*

5 Sic ulteriùs, licèt Episcopis alienos diœcesanos sine proprii Episcopi licentia ordinare graviter sit prohibitum, tamen ordinatio ab eisdem facta valet. *arg. can. fin. cau.* 9. *q.* 2. Pariformiter etsi Episcopis prohibitum sit alienas Ecclesias, vel Altaria consecrare, tamen facta ab illis consecratio est valida. *can. Episcopus.* 28. *cau.* 7. *q.* 1. Sic denique tacendo plura alia exempla, quamvis prohibitum & illicitum sit Sacerdotibus celebrare Missam, vel alia administrare Sacramenta in statu disgratiæ: nihilominus celebratio Missæ & consecratio, sicut & aliæ administrationes Sacramentorum in tali statu factæ validæ sunt. Ex quibus, & aliis hujusmodi exemplis abundè patet, quòd ea, quæ contra jus, seu leges, vel canones simpliciter prohibentes vel præcipientes fiunt, illicita quidem, & peccaminosa, non tamen invalida existant, nec pro infectis haberi debeant: sicque Regula de iis intelligenda non veniat.

6 Dicitur autem notanter in responsione n. 4. data: *nisi per hanc forma ad substantiam actûs pertinens præscribatur*; hæc enim ubi à lege præscribitur, & non servatur, actum pro infecto & invalido haberi debere, extra controversiam est. *arg. c. Cùm dilecta.* 22. *de Rescript.* & *c. Quia propter.* 42. *de Elect. cum Concord.* deficiente enim forma substantiali, & essentiali requisito rei alicujus, rem ipsam corruere per se necesse est. Sic enim alienatio rerum Ecclesiæ contra præscriptam à Jure formam invalida est, & pro infecta habenda, juxta dicta *Lib. III. Tit.* 13. *de Reb. Eccles. alien. vel non.* §. 2. Sic Testamentum, non observatâ præscriptâ Juris formâ, nullum atque irritum, & pro infecto habetur per dicta, & probata *Lib. III. Tit.* 26. *de Testament.* Sic matrimonium contra præscriptam à Tridentino formam circa assistentiam Parochi, & duorum testium, non tantùm illicitum, sed & invalidum, ac pro infecto habetur. Concil. Trident. *Sess.* 24. *de Reform. cap.* 1. Sic electiones contra præscriptam substantialem Ecclesiæ formam celebratæ invalidæ sunt, & pro infectis habentur *cit. c. Quia propter.* 42. *de Elect.* &c. Hinc

Resp. II. Verus, & genuinus Regulæ sensus hic est: *Quidquid agitur contra jus, id est, contra canonem, aut legem, quâ actus irritatur, vel nullus declaratur, aut illius forma substantialis præscribitur, invalidum est, & pro infecto habetur.* per Jura, & rationem jam adducta. 7

Ad Jura, quæ ab adversariis *n.* 1. allegantur, Respondetur, ea non obstare, tum; quia etsi non de lege irritante, tamen de lege formam præscribente bene intelligi possunt, exigente sic defacto vigente consuetudine, quæ est optima legum interpres. *c. Cùm dilectus.* 8. *de Consuet.* & aliis textibus atque exemplis Juris contrariis *n.* 4. *&* 5. allegatis, quæ cum aliis Juribus pro possibili, concordare oportet. *c. Cùm expediat.* 29. *de Elect. in* 6. Tum; quia quamvis *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* juxta tenorem, & rigorem intelligenda foret; per consuetudinem contrariam modò vigentem abrogata censetur, prout teste Herinx *p.* 2. *disp.* 5. *de Legib. n.* 34. plures contestantur authores. 8

Illud tamen notandum, quòd, licèt ea, quæ contra legem, simpliciter duntaxat prohibentem, fiunt, invalida non sint, tamen plerumque à Judice præsertim ad instantiam partis adversæ annullari valeant *can. Vides fili.* 10. *dist.* 10. ibi: *quia quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur*: prout idipsum 9

idipsum in pluribus casibus præcipitur. Dicitur autem *plerumque;* cùm etsi nonnulli putent, id universaliter fieri posse, hoc tamen verum non sit; quia certum est, quod matrimonium contra legem prohibentem illicitè, validè tamen contractum, annullari ampliùs nequeat: quod idem dic de ordinatione, consecratione, & aliis *n.* 5. adductis.

Cæterùm quid in foro interno censen- 10
dum sit de effectu illorum, quæ ob legem irritantem nulla, & invalida sunt, vide dicta *Lib. I. Tit. 2. de Constitut.* §. 11. *à n.* 251.

REGULA LXV.

In pari delicto & causa potior est conditio possidentis.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Ponuntur vera intelligentia, & sensus Regulæ. Quare in pari delicto, & causa melior sit conditio possidentis. Ibid.*
3. *Data Judici ob injustam sententiam repeti non possunt:*
4. *Nec data meretrici ob usum corporis.*
5. *Repeti autem potest datum alicui, ne turpe quid committat.*
6. *Ponuntur exempla Juris, quòd etiam in pari causa sine delicto, melior sit conditio possidentis.*
7. *Nec eximuntur ab hac Regula causæ piæ, vel aliàs privilegiatæ.*
8. *Solvitur objectio contra Regulam.*
9. *Fallit Regula* 1. *in Simonia reali.*
10. 2. *In lenocinio viri &c.*

1 PRima pars hujus Regulæ, *in pari delicto,* desumitur ex *l. Cùm par delictum.* 154. *ff de R. J.* ibi: *Cùm par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa.* Altera pars, videlicet *in pari causa* absque delicto desumpta habetur ex *l. In pari.* 128. *ff. eod. In pari causa possessor potior haberi debet.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. Regula intelligenda est in sequenti verò illius sensu: *Quando duo in eadem causa rei sunt delicti, v. g. si unus ex delicto dat, & alter ex delicto accipit, melior est conditio possidentis, ita ut restituere ampliùs non teneatur: Item si duo parem causam absque delicto habent, pariter melior est conditio possidentis; adeóque à possessione dejici non potest, donec adversarius legitimè probet, se meliori gaudere jure.* Ratio Regulæ quoad utramque partem est; quia in pari delicto, vel causa possessor duos habet titulos: unum dubium, eundémque, quem habet adversarius, videlicet, num rei proprietas ad se pertineat nec ne: alterum certum, & indubitatum, nempe possessionem; quô titulô quia adversarius caret, meritò Jura magis favent possidenti, præsertim cùm duo vincula plus ligent, quàm unum. *arg. c.* 1. *de Treuga & Pace.* ac aliàs in judicio petitorio possessor personam rei agat; reus autem ordinariè gaudeat majori favore quàm actor per dicta ad *Reg. XI. de Reg. Jur. in* 6. & *l. Favorabiliores.* 125. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Favorabiliores Rei potiùs, quàm Actores habentur.* ac insuper possessio magnæ semper considerationis sit, & inter alios etiam effectum pariat, qui refertur §. *Retinendæ.* 4. *Instit. de Interdict.* ibi: *Commodum autem possidendi in eo est, quòd etiam si ejus res non sit, qui possidet, si modo actor non potuerit suam esse probare, remanet in suo loco possesso: propter quam causam cùm obscura sunt utriusque jura, contra petitorem judicari solet.*

Exempla Juris pro prima parte sunt 3
primò: Si quis Judici pecuniam, vel munera alia dat, ut ferat injustam sententiam, ab eo repetere datum ampliùs non potest, quia utriusque tam dantis, quàm accipientis versatur turpitudo, & Judex in possessione accepti, consequenter melioris conditionis est. *arg. can. Non sanè.* 15. *cau.* 14. *q.* 5. & *l.* 3. *ff. de Condict. ob turp. caus.* ibi: *Ubi autem & dantis & accipientis turpitudo versatur, non posse repeti, dicimus; veluti si pecunia detur, ut malè judicetur.*

Idem est, si ob stuprum datum sit, ùt di- 4
citur *l.* 4. *pr. ff. eod.* & §. 3. *ibid. quod meretrici datur, repeti non potest.* Concordat *l.* 2. *C. eod.* ibi: *Cùm te propter turpem causam domum adversariæ dedisse profitearis; frustra eam tibi restitui desideras: cùm in pari causa possessoris conditio melior habeatur.* Ex quibus legibus Doctores universaliter inferunt,

ea, quæ

ea, quæ ob turpem quamcunque causam dantur, & accipiuntur, repeti non ampliùs posse; cùm ubi par est delictum utriusque, tam malè dantis scilicet, quàm malè accipientis, hujus tanquam possessoris melior sit conditio.

5 Ubi tamen cum Taccinô *hic*, & aliis advertendum, quòd, etsi datum & acceptum ob turpem causam, seu delictum repeti non ampliùs valeat: tamen id, quod quis dat, ne alter turpe quid, seu delictum committat, v. g. ne injustam sententiam ferat, ne furtum, ne homicidium, ne adulterium, ne proditionem faciat, ab eo, qui accepit, iterum revocare valeat, adeóque in tali casu melior conditio possidentis non sit; cùm non par in utroque, sed in uno duntaxat, volente nempe delinquere, & accipiente versetur delictum, textu claro *l.* 1. §. 2. *ff. de Condict. ob turp. caus.* ibi: *Si turpis causa accipientis fuerit, etiamsi res secuta sit, repeti potest.* Exemplificatur hoc *l.* 2. *ff. eod.* illis verbis: *Ut puta, dedi tibi, ne sacrilegium facias; ne furtum; ne hominem occidas. in qua specie Julianus scribit, si tibi dedero, ne hominem occidas, condici posse.* Concordat. *l. Idem.* 4. §. 2. *ff. eod.* ibi: *Quoties autem solius accipientis turpitudo versatur, Celsus ait, repeti posse, veluti si tibi dedero, ne mihi injuriam facias.*

6 Pro altera parte Regulæ, *In pari causa*, sine delicto, exempla Juris dantur plurima: veluti si duo eandem rem à duobus non dominis bona fide emunt, ille, cui res etiam tradita est, prævalet; quia in hac pari causa potior est conditio possidentis. *l. Sive autem.* 9. §. *Si duobus.* 4. *ff. de Publicianâ in rem action.* Item, si duobus eadem res obligatur, & nescitur, cui priùs: melior est conditio possidentis rem. *l. Si debitor.* 10. *ff. de Pignor.* Sic ulterius: *si à Sede Apostolica, vel Legato ipsius uni, & ab Ordinario alteri eodem die idem beneficium conferatur, nec appareat, quæ collatio fuerit primò facta, erit potior conditio possidentis*, sunt verba formalia *c. Si à Sede.* 31. *de Præbend. & Dignit. in* 6. Sic rursus, si in judicio utriusque testes æquè idonei & pares sunt, in hac pari causa præferuntur depositiones testium, qui possessore testantur. *c. Ex literis.* 3. §. *Quodsi. de Probation.* ibi: *Quodsi ambarum partium testes sint æquè idonei, possessoris testes præferentur.* Et, si ambo se possidere contendunt, prævalent, qui de antiquiore possessione deponunt. *c. Licèt causam.* 9. *eod.* ubi summarium sic habet: *si Actor & Reus in interdicto retinendæ possessionis probant, obtinet is, qui antiquiorem possessionem probat &c.* Ut proin semper in pari causa melior sit conditio possidentis, & specialiter attendatur ad possessionem; quod ipsum non ex minimis prærogativis est, quas affert possessio, uti cum aliis bene observat Strein *hic. n.* 1.

Porro procedit Regula etiam contra Ecclesiam, aliá que causas pias, & privilegiatas, (nisi sint de quatuor specialiter favorabilibus, videlicet testamento, libertate, conjugio, & dote: de quibus vid. *Lib. II. Tit.* 12. *à n.* 46.) ita ut, licet harum favor, etiam dum actores existunt, potior sit, quàm Rei, tamen quando causa pia, vel alia privilegiata cum profano litigat, in pari causa potior sit conditio possidentis profani; cùm magis semper attendatur ad titulum possessionis, quàm qualitatem litigantium, ùt post Fulgosum *Consil.* 138. *dubio.* 1. & alios bene advertit Strein *hic. n.* 2. patétque inter alia etiam in casu, quô quis dubitat, an emiserit votum, n c ne; tunc enim, quia libertas in possessione existit, potior est conditio ipsius. *arg. c. Ex parte.* 18. *de Censib.* 7

Nec dicas: ex hac Regula foveri fures, prædones, & raptores, quamprimùm possidere incipiunt. Resp. enim, neque hâc Regulâ, nec alio jure horum possessionem defendi, sed quamprimum de illis ùt talibus constiterit, eos, non obstante possessione, ad restitutionem rerum ablatarum, unà cum fructibus, & ad resarcienda damna illata illicò compelli textu clarò *c. Gravis.* 11. *de Restit. Spoliat. cum Concordant.* 8

Quæritur II. An? & quas Fallentias patiatur Regula LXV.? Resp. Eam fallere 1. In Simonia reali; cùm, etsi par sit delictum dantis & recipientis simoniacè, tamen qui munus taliter recepit, non obstante possessione, teneatur restituere *arg. c. De hoc.* 11. *de Simon.* ubi etiam Reges, & Principes id, quòd simoniacè receperunt, restituere coguntur: cui autem restitui debeat, vid. *Lib. V. Tit.* 3. *à n.* 295. 9

Fallit 2. Quando uxor lenocinio viri adùlteratur; hoc enim in casu, etsi par videatur delictum utriusque, tamen solutô 10

per mortem uxoris matrimoniô, vir dotem, quam possidet, non potest retinere, sed illis, quibus aliàs ab intestato, vel ex testamento competit, restituere debet. *l. Cùm mulier. 47. ff. Soluto matrim.* ubi legislator etiam rationem suæ legis apponit; ibi: *Cùm mulier viri lenociniô adulterata fuerit, nil ex dote retinetur; cur enim improbet maritus mores, quos ipsemet aut ante corrupit, aut postea probavit.*

REGULA LXVI.

Cùm non stat per eum, ad quem pertinet, quò minùs conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Ponitur verus sensus, & intelligentia Regulæ.*
3. *Loquitur duntaxat de casu, quo quis impeditur à tali, cujus interest conditionem non impleri.*
4. *Adducitur ratio Regulæ.*
5. *Firmatur exemplis Juris. & duob. seqq.*
8. *Solvuntur objectiones Juris. & n. seq.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. In Jure Civili. 161. ff. de Reg. Jur.* ibi: *In Jure Civili receptum est, quoties per eum, cujus interest, conditionem non impleri, fiat, quò minùs impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset: quod ad libertatem, & legata, & ad hæredum institutiones perducitur &c.* Concordat *l. In executione. 85. §. fin. ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Quicunque sub conditione obligatus curaverit, ne conditio existeret, nihilominus obligetur.*

2 Quæritur: Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. Regulam intelligendam esse juxta sensum sequentem, qui proprius illius est: *Quando in lege, contractu, testamento, vel alia dispositione aliquid in alicujus favorem ordinatur sub certa quadam conditione, & is, cui apponitur conditio, facit, quantùm est in se, nihilque prætermittit eorum, quæ ad conditionem implendam spectant, & tamen implere non potest, eò quòd ab illo, cujus interest conditionem non impleri, impediatur, perinde haberi, & favore frui debet, ac si conditionem reipsa adimplesset.* Dicitur notanter: *Quando aliquid in alicujus favorem ordinatur;* quia Regula loquitur, & intelligenda est de illis dispositionibus, *quæ in alicujus favorem fiunt*, apposita tamen conditione, uti patet ex verbis exemplificatoriis Regulæ civilis *n. 1.* allegatæ, ex qua desumpta fuit Regula canonica, ibi: *Quod ad libertatem legata, & ad hæredum institutiones pertinet &c.* quæ cuncta sunt favorabilia pro iis, qui libertatem, legata, vel hæreditatem consequuntur.

3 Dicitur etiam notanter: *eò quòd ab illo, cujus interest conditionem non impleri, impediatur;* Nam ut post Dynum *hîc* benè advertunt Vivianus & alii, Regula per omnia declarari & intelligi debet juxta *Regulam 161. ff. de Reg. Jur. n. 1.* allegatam, utpote ex qua canonicam desumptam diximus; ibi autem expressè habetur: *quoties per eum, cujus interest conditionem non impleri, fit, quò minùs conditio impleatur:* per quod etiam distinguitur hæc à *Regula XLI. Jur. in 6. Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum;* ista siquidem etsi similis videatur præsenti, tamen ab illa differt in eo, quòd Regula 41. loquatur de casu, quô quis impeditur per alicujus casûs eventum, vel per tertium, cujus non interest rem fieri, vel non fieri: præsens verò propriè loquatur de casu, quô quis ab implenda conditione sibi imposita impeditur ab eo, cujus interest, conditionem non impleri, puta, quia conditione adimpleta aliquid amissurus est, aut præstare debet. Dynus, & Vivian. *loc. cit.* cui Strein *hîc. n. 1.* & aliam differentiam addit, videlicet, Regulam *XLI.* duntaxat velle, non debere illi imputari ad culpam, si non facit, quod facere non potest: præsentem verò Regulam non solùm à culpa eximere illum, qui appositam conditionem non adimplet, dum impeditur, sed insuper velle, quòd conditio etiam habeatur pro adimpleta, si quis impeditur à tali, cujus interest conditionem non impleri: quod non dicit Regula XLI. utpote vi cujus quidem excusatur quis à culpa, si non facit, quod facere non potuit,

potuit, nullum tamen præterea conſequitur fructum & effectum, uti contingit, quando quis impeditur à conditionibus ad valorem & uſum Sacramentorum neceſſariis, ubi licèt quis careat culpâ, attamen nullum fructum & effectum habet Sacramentorum: vi præſentis Regulæ autem non ſolùm à culpa quis immunis eſt, ſed & eundem effectum habet, ac ſi conditionem reipſa adimpléſſet. Res magìs patebit per exempla Juris infra *à n.* 5 *& ſeqq.* adducenda.

4 Interea adducitur Ratio Regulæ, videlicet, quòd, quia nemo poteſt ad impoſſibile obligari, juxta *Reg.* 6. *de Reg Jur. in* 6. legislatores, & aliarum diſpoſitionum authores non cenſeantur (ſaltem in ordine ad illos, quorum intereſt, non impleri conditionem, quam injuſtè impediunt) conditiones aliter apponere, quàm, ſi eas implere poſſibile ſit: nec velle favere illis, qui malitiosè impediunt, nec lucrô & favore deſignatô privare eos, qui nihil omiſerunt eorum, quæ ad præſcriptam conditionem adimplendam ſpectant. In quo dicti Authores divinam imitantur bonitatem, quæ etiam ſolam voluntatem, & poſſibilem, licèt irritum conatum æquè remuneratur, ac opus ipſum, uti conſtat de Abraham *Genes.* 22. qui ex eo, quòd bonam voluntatem, & debitum conatum ſacrificandi filium habuerit, idem meritum, eundémque effectum apud DEUM reportavit, ac ſi actu filium occidendo ſacrificâſſet, etſi ab hoc per Angelum fuerit impeditus. *arg. can. Si quælibet.* 20. *cau* 22. *q.* 2.

5 Declaratur, & firmatur Regula ampliùs exemplis Juris: Sic enim, ſi quis inſtituitur hæres ſub hac conditione, ut decem det Titio, qui aliàs ab inteſtato ſuccederet, & conſequenter cujus intereſt, conditionem non impleri, & inſtitutus hæres conditionem adimplere volens decem offerat Titio, hic autem ea non accipiat, conditio habetur pro impleta, & inſtitutus hæres hæreditate gaudet. Dyn. *hîc. n.* 1. arg. *l. Si ita hæres.* 3. *ff. de Condition inſtit.* ibi: *Si ita hæres inſtitutus ſum; ſi decem dedero: & accipere nolit, cui dare juſſus ſum, pro impleta conditione habetur.*

6 Sic pariter: ſi ſervo in Teſtamento legatur libertas ſub conditione, *ſi hæredi decem ſeſtertia pendat*, & ſervus ea hæredi offerat, hæres autem, cujus intereſt ſervô non privari, illa non acceptet, perinde liber evadit, ac ſi acceptâſſet hæres, & conditio fuiſſet impleta, quia per eum non ſtetit, quò minùs conditio adimpleretur *l. fin. ff. de Condition. inſtit.*

Sic etiam: ſi quis cum altero contrahit, & promittit dare eidem decem, ſi aſcendat in Capitolium, & per promiſſorem ſtetit, quò minùs alter aſcendat, utpote impedit ab illo, conditio habetur pro impleta, & decem debentur. Dyn. *hîc. n.* 1. *l. In Jure.* 161. *ff de Reg. Jur.* ibi: *quibus exemplis ſtipulationes quoque committuntur; cùm per promiſſorem factum eſſet, quò minùs ſtipulator conditioni pareret.* 7

Objicies 1. *l. Cùm quidem.* 7. *C. de Condition. inſert.* ubi expreſsè habetur, quòd, ſi ſervo legatur libertas ſub hac conditione, ut tot vel tot ſolvat hæredi, ſervus evadat liber, ſi conditionem impleturus ad hæredem properavit, *ſed in medio, latronum, & hoſtium incurſione, vel alio fortuito caſu peremptum eſt, quod portabat*; cui ſubjungitur: *ex quacunque igitur cauſa impediatur, ſive per hæredem, ſive per eum, cui dare aliquid juſſus eſt; ſive per fortuitos caſus, in libertatem perveniat.* Ergo Regula non tantùm eſt intelligenda de caſibus, in quibus conditionem adimplere volens impeditur ab eo, cujus intereſt, conditionem non impleri: ſed etiam, ſi ex alia quacunque cauſa, vel caſu fortuito impeditur, quod eſt contra ſupra dicta *n.* 3. Reſp. negando conſequentiam; quia etſi ex quacunque cauſa impedito implere conditionem vi dictæ legis attribuatur libertas, tamen conditio non habetur pro impleta, cùm eandem, etiam ſecuta jam libertate, adhuc adimplere per dictam legem cogatur; ibi: *in libertatem quidem ipſe omnino perveniat, niſi ipſe ſervus noluerit adimplere conditionem: obnoxius tamen conſtituatur poſt libertatem hæredi, vel ei, cui dare aliquid juſſus eſt, (niſi & ipſe oblatas pecunias non ſuſceperit: quod enim ſemel repudiatum ab eo eſt, reintegrari minimè concedimus) quatenus hoc, quod dare juſſus eſt, omnimodo implere compellatur.* 8

Objicies 2. Si quis Cajo legat mille ea cum conditione, ſi filiam ejus ducat, & filia ante nuptias moriatur, nil debetur Cajo, etſi per eum non ſteterit, quò minùs conditio fuerit adimpleta. *l. Legatum.* 4. *C. de Condition. inſert* ibi: *Legatum, ſive fideicommiſſum à patruo tuo relictum tibi ſub conditione, ſi filio ejus nupſiſſes; cùm, mortuô filiô, priusquam matrimonium cum ipſo contraheretur, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi exiſtimas.* Ergo non ſemper conditio habetur pro impleta, quando non ſtat per eum, ad quem pertinet, quò minus impleatur. Reſp. hanc legem minimè obeſſe Regulæ noſtræ, tum; quia non loquitur de caſu aliquo, quô conditionem implere volens im- 9

peditur ab eo, cujus intereſt, conditionem non impleri: de cujusmodi tamen caſibus ſolummodo intelligenda eſt Regula per dicta *n.* 3. Tum, quia caſus in lege poſitus, eſt unus inter illos, in quibus apponens conditionem abſolutè velle præſumitur, ut adimpleatur, eâque ob quamcunque cauſâm non impletâ, conditionatè promiſſum non valeat; in cujusmodi caſibus Regulam locum non habere extra controverſiam eſt.

REGULA LXVII.

Quod alicui ſuo non licet nomine, nec alieno licebit.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Regula in duplici ſenſu intelligi poteſt.*
3. *Ponitur verus illius ſenſus.*
4. *Declaratur exemplis Juris. & duob. ſeqq.* *Clerico non licet exercere fænus proprio, vel alieno nomine. Ibid.*
5. *Nec alicui excommunicato ſtare in judicio.*
6. *Nec falſificare literas Apoſtolicas ſuo, vel alieno nomine.*
7. *Fallit Regula in caſibus, ubi in propria, & aliena perſona non eſt eadem prohibitionis ratio.*
8. *Declaratur hoc exemplis Juris. & duob. ſeqq.*

1 DEſumpta videtur hæc Regula ex *l. Non utique.* 2. §. 1 *ff. de Adminiſtrat. rerum ad civitat. pertin.* ibi: *quod quis ſuo nomine exercere prohibetur, id nec per ſubjectam perſonam agere debet.* & *can. Sicut non ſuo.* 10. *diſt.* 46.

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius ſenſus ſit? Reſp. I. Hanc Regulam in duplici ſenſu procedere, & intelligi poſſe; & quidem *primò* taliter: quod alicui ſuo nomine in propria perſona facere non licet, nec alieno, id eſt, nec per alium ſeu per ſubſtitutum eidem licebit. *Secundò* ita: quod quis ſuo nomine, ſeu pro ſeipſo licitè facere non poteſt, id neque alieno nomine, id eſt, nec pro alio poterit. Exempla utriusque ſenſûs paſſim habentur in Jure: & procedit potiſſimùm de maleficiis, ſeu delictis, non tantùm Jure divino & naturali, ſed etiam humano prohibitis; Sic v. g. quia non licet mihi nomine meo, & in propria perſona innocentem occidere, vel furtum, aut uſuram committere: ita neque alieno nomine, id eſt, nec per alium pro me, nec pro alio committere licebit. Hinc

3 Reſp. II. Verus ſenſus Regulæ ſequens eſt: *Quod quis prohibente Jure divino, naturali, aut humano licitè facere non poteſt ſuo nomine, id nec alieno nomine, id eſt, nec per alium pro ſe, nec in propria perſona pro alio licitè facere poterit.* Ratio eſt, Tum; quia, cùm quis regulariter in quovis negotio ad agendum pro ſe, & ad ſe aliquô modô pertinentibus faciliùs admittatur, quàm pro aliis, arg. *can. Prohibentur.* 14. *cau.* 2. *q.* 1. conſequens eſt, quòd ſi quis ſuo nomine quid agere prohibetur, multò magis id alieno nomine agere prohibitus eſſe cenſeatur. Tum; quia, ſi quod non licet proprio nomine, liceret alieno, admitteretur aliquid unâ viâ, quod aliâ viâ prohibetur contra *Reg.* 84. *de R. J. in* 6. ibi: *Cùm quid unâ viâ prohibetur alicui, ad id aliâ viâ non debet admitti.*

Declaratur, & firmatur Regula ulteriùs 4
exemplis Juris; & quidem, abſtrahendo à prohibitis Jure divino, & naturali, de quibus jam aliqualiter dictum eſt *n.* 2. & per ſe patet, loquendo de prohibitis jure humano: Sicut Clerico non licet nomine ſuo exercere fænus, ſic idem ei non licet nomine alieno. *cit. can. Sicut non ſuo.* 10. *diſt.* 46. ibi: *Sicut non ſuo, ita nec alieno nomine aliquis Clericorum exercere fænus attentet. Indecens eſt enim crimen ſuum commodis alienis impendere.*

Sic pariter, quia excommunicato non li- 5
cet proprio nomine agere in judicio, *c. Intelleximus.* 7. *de Judiciis. cum Concord.* ſic etiam alieno, ſeu procuratorio nomine agere prohibetur *c. Poſt ceſſionem.* 7. *de Probat.* ibi: *Cùm igitur per literas judicis ordinarii (quibus ſtandum eſt, donec probetur contrarium) nobis conſtiterit, quod N. excommunicatus erat, cùm procurationis officium aſſumpſit; ipſum tanquam procuratorem non duximus admittendum.*

Sic rur-

6 Sic rurſus ſicut non licet ſuo nomine literas Apoſtolicas falſificare, ita nec alieno licet; *Nos enim*, ait Papa c. *Ad falſariorum. 7. de Crimine falſi omnes falſarios literarum noſtrarum, qui per ſe, vel alios vitium falſitatis exercent, anathematis vinculô decernimus innodatos.* Sic etiam uti proprio, ita & alieno nomine album Prætoris corrumpere illicitum eſt. *l. Si quis. 7. ff. de Jurisdict.* Sic plurima alia in Jure habentur exempla; ex quibus

7 Quæritur II. An, & quas Fallentias patiatur hæc Regula? Reſp. Eam univerſaliter fallere tunc, quando ratio prohibitionis in mea perſona exiſtens ceſſat, ſeu non reperitur in aliena, eique non obſtat. Ita DD. communiter; Sic enim, etſi mihi non liceat contrahere matrimonium cum mea conſanguinea, *c. Non debet. 8. de Conſanguin. & affinit.* poſſum tamen cum ea nomine alieno, ſeu pro alio non conſanguineo vel affine ùt procurator ipſius contrahere, *c. Ex parte. 14. de Reſtit. Spoliat.* & *c. fin. de Procurat. in 6.* quia ratio prohibitionis, conſanguinitas nempe, quæ in mea perſona eſt, non reperitur in alia.

8 Sic etiam, quamvìs filiusfamilias ſine conſenſu patris, quantum ad temporalia regulariter loquendo, non poſſit agere in judicio *c. 3. de Judiciis. in 6.* tamen nomine alieno, ſeu pro alio agere poteſt. *c. Qui generaliter. 5. de Procurat. in 6.* ibi: *Nedum verò ad negotia, ſed etiam ad judicia poteſt filiusfamilias abſque patris aſſenſu fieri procurator,* quia ratio prohibitionis, ne filiusfamilias juvenili ſuâ imprudentiâ ſibi, vel patri circa temporalia noceat, ceſſat in alieno negotio, in quo ùt procurator nec ſibi, nec patri præjudicat; cùm judex non contra procuratorem, ſed contra principalem proferat ſententiam, & hic ſibi imputare debeat, quod ſciens talem conſtituerit procuratorem. Dynus *hic. n. 2.*

9 Sic ulterius, quamvis per fundum alienum, in quo jus ſervitutis non habeo, nomine meo ire, vel jumentum agere non valeam: tamen id mihi, licebit facere nomine alieno jus ſervitutis in præfato fundo habentis *l. Si ſtipulatus. 111. ff. de Verb. Oblig.* quia ratio, quæ me prohibet, alium non prohibet, qui jus ſervitutis in fundo habet, quo jure per ſe, vel per alium uti poteſt juxta Regulam ſtatim ſequentem: *Poteſt quis per alium, quod poteſt facere per ſeipſum.*

10 Sic rurſus, etſi Epiſcopo non liceat ſuo nomine alienos diæceſanos ordinare: tamen id ei licet ex commiſſione, & nomine Papæ, vel Ordinarii loci. *c. 1. de Tempor. Ordinat. in 6.* quia ratio prohibitionis, carentia nempe jurisdictionis in alienos ſubditos, ceſſat in Ordinario loci, cujus nomine & commiſſione Epiſcopus alienus ordinat. Sic pariter, licèt munere & poteſtate carens, judicare aliquem nomine ſuo non valeat, nomine tamen alieno, cauſam & jurisdictionem delegante de cauſa ſibi commiſſa cognoſcere, judicare, & ſententiare poteſt, integro *Tit. ff. de Officio & poteſt. Judicis delegati.*

REGULA LXVIII.

Poteſt quis per alium, quod poteſt facere per ſeipſum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quomodo intelligenda?*
3. *Ponitur verus ſenſus illius.*
4. *Alius, per quem quis agit, debet ad id eſſe debitè qualificatus.*
5. *Declaratur Regula exemplis.*
6. *Sunt plura, quæ per alios fieri debent. Nobiles non per ſe, ſed per procuratores litigare debent. Ibid.*
7. *Idem eſt de Epiſcopis & Sacerdotibus.*
8. *Fallit Regula 1. quando adeſt induſtria perſonæ.*
9. *Fallit 2. in iis, quæ naturâ ſuâ, vel diſpoſitione Juris per alios fieri nequeunt. & n. ſeq.*
10. *Uti in ſpecie ſunt Teſtamenta, niſi ad pias cauſas fiant.*
11. *3. Quando nudum miniſterium ſine jurisdictione committitur.*
12. *4. Quando aliter inter partes conventum eſt.*

1 HÆc Regula juxta Gloſſam *hic* deſumitur ex *l. Quod juſſu. 180. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt, quaſi ipſi ſolutum eſſet.* & *l. 1. §. 12. ff. de Vi & vi*

& vi armata. quibus affinis etiam eſt *Reg. 72. de R. J. in 6. Qui facit per alium, eſt perinde, ac ſi faciat per ſeipſum.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius ſenſus ſit? Reſp. I. Regulam id velle dicere; quòd, cùm in commercio humano plurimæ ſint cauſæ, actus, & negotia, quæ quis ipſemet in perſona agere, aut tractare, vel impeditus non poteſt, vel ex quacunque cauſa non vult, poſſit alterius, ad rem idonei, ac debitè qualificati operâ & auxiliò uti, & per eum tam in, quàm extra judicium facere, quod ipſemet licitè, ac legitimè facere poteſt, hîc & nunc autem ex cauſa ſibi nota facere non vult, vel impeditus non poteſt. Quæ Regula potiſſimùm delegatos, ſubſtitutos, procuratores, miniſtros, & officiales concernit, per quos cauſas & negotia ſua principales agunt, ac pertractant. Hinc

3 Reſp. II. Verus Regulæ ſenſus hic eſt: *Qui aliquid, v. g. contractum, actum, negotium, cauſam &c. per ſeipſum validè, & licitè facere, vel tractare poteſt, valet id ipſum etiam per alium ad hoc idoneum, & debitè qualificatum validè & licitè facere.* Ratio Regulæ eſt; quia, cùm juxta jam dicta hominum negotia plurima, & varia ſint, quæ quantumvis ad ſe ſpectantia quivis per ſeipſum peragere ſæpe non poteſt, utpote vel aliis magis urgentibus, vel infirmitate, vel neceſſariâ abſentiâ, aut alia ratione impeditus: vel quia ex cauſa ſibi nota peragere non vult: vel quia actus, labor, aut negotium per ſeipſum agere ejus perſonæ non congruit, maximum non rarò quis pateretur in rebus ſuis damnum & præjudicium, ſi per alium facere non poſſet, quod ipſe quidem, abſolutè loquendo, per ſeipſum agere valeret, hic & nunc tamen impeditus vel non poteſt, vel ex cauſa non vult peragere. Ob quam etiam rationem procuratorum, & ſimilium hominum, aliena negotia agentium, uſus ab ipſo Jure omnino neceſſarius agnoſcitur *l. 1. §. 2. ff. de Procurat.* ibi: *Uſus autem Procuratoris perquam neceſſarius eſt, ut qui rebus ſuis ipſi ſupereſſe vel nolunt, vel non poſſunt, per alios poſſint vel agere, vel conveniri.* Quod ipſum etiam utiliſſimum, & maximè commodum ideo meritò reputatur, quia juxta diſpoſitionem Juris quod quis facit per alium, perinde eſt, ac ſi faciat per ſeipſum. *cit. Reg. 72. de R. J. in 6.*

4 Dicitur autem notanter: *per alium ad hoc idoneum &c.* id eſt, neceſſariâ ad id ſcientiâ, poteſtate, ordine, aliâque requiſita qualitate præditum; enimverò ubi hoc non eſt, ntique Regula non procedit. *arg. can. fin. cau. 5. q. 3.* Hinc licèt Epiſcopus uti per ſe, ita & per alium Epiſcopum ordinare ſuos ſubditos poſſit, non tamen id poteſt per ſimplicem Sacerdotem, cùm hic ad id non ſit idoneus, utpote carens poteſtate ordinandi.

Exempla Juris Regulam declarantia, & 5
confirmantia ferè innumera exiſtunt, ac cuivis vel obiter conſideranti facilè patent; nam ùt ſtatim ad hominem exemplificat Dynus *hîc n. 1.* Sicut poſſum per me ipſum emere, vendere, locare, litigare, dare eleemoſinam, acceptare beneficium: ita idem poſſum facere per alium. *arg. cit. l. 1. §. Uſus. 2. ff. de Procurator. & l. Sed ſi unius. 17. §. 19. & 20. ff. de In-jur. & famos. libell.* cum Concord.

Quin immo ſunt plura, quæ licèt per 6
ſeipſas certæ perſonæ ob dignitatis ſtatum, defectum virium, ſcientiæ, ætatis, vel ob delictum, aut aliam inhabilitatem facere non poſſint, per alios tamen ea facere valent & debent. Sic perſonæ nobiles, ac illuſtres non per ſeipſas, ſed per procuratores in judicio litigare debent. *l. Quicunque. 25. pr. C. de Procurat.* ibi: *Quicunque prætorianæ, vel urbanæ præfecturæ ſublime faſtigium, vel magiſterium militare, vel Conſiſtorianæ comitivæ inſignia meruerit dignitatis, vel proconſulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit adminiſtratione ſuffultus, ſi quod ab eo infertur jurgium, vel refertur, procuratoris perſonam in negotii ſui jura ſubſtituat.* Sic etiam pupilli, mente capti, & alii hujusmodi ex natura inhabiles, non per ſeipſos, ſed per alios in judicio litigant. *arg. c. Paſtoralis. 14. in fin. de Judiciis.* ubi *indiſcretæ,* id eſt, carentes debita diſcretione appellantur ejusmodi perſonæ. Sic etiam, etſi propter delictum excommunicatus per ſe in judicio ſtare non poſſit, conventus tamen poteſt, & debet per alium reſpondere. *c. Intelleximus. 7. de Judiciis.* ibi: *Quia poſtulâſti à nobis, utrum excommunicatus in judicio ſtare poſſit; reſpondemus, quòd conveniri poteſt, & debet per alium reſpondere in judicio, ne videatur de ſua malitia commodum reportare.*

Sic Epiſcopi, & alii Sacerdotes non per 7
ſeipſos, ſed per advocatum, vel procuratorem litigare in judicio debent. *can. fin. cau. 5. q. 3.* ibi: *quia Epiſcopus univerſique Sacerdotes ad ſolam laudem Dei, bonorúmque operum actiones conſtituuntur, debet unusquisque eorum tam pro Eccleſiaſticis, quàm etiam pro ſuis actionibus (excepto publico videlicet crimine) habere advocatum non malæ famæ ſuſpectum, ſed bonæ opinionis, & laudabilis artis inventum.* Sic iidem Epiſcopi, Prælati & Clerici habentes altam jurisdictionem de cauſa

cauſa ſanguinis non per ſe, ſed per alios cognoſcere, ac judicare poſſunt & debent *c. fin. Ne Clerici, vel Monachi. in* 6. ibi: *Nam licèt Clericis cauſas ſanguinis agitare non liceat, eas tamen (cùm jurisdictionem obtinent temporalem) debent & poſſunt, metu irregularitatis ceſſante, alus delegare.*

8 Quæritur II. An? & quas fallentias habeat Regula præſens? Reſp. Eam fallere in pluribus veluti 1. quando ad negotium aliquod, vel cauſam expediendam ſpecialiter electa eſt induſtria & fides certæ perſonæ; hæc enim non niſi per ſeipſam, minimè verò per aliam negotium expedire poteſt. *c. fin.* §. *Is autem. de Offic. Jud. deleg.* ibi: *præterquam ſi inquiſitionem fieri, vel Eccleſiæ de Prælatis, vel aliis miniſtris provideri mandaremus: cùm in his omnibus caſibus induſtriam, & fidem perſonæ, cui talia committimus, eligere videamur.* Concordat *c. Is cui.* 12. *eod. in* 6. & *l. un.* §. 9. *C. de Caducis tollend.*

9 Fallit 2. In iis, quæ ex ipſa natura, & inſtitutione ſua, vel ſpeciali Juris diſpoſitione factum propriæ perſonæ requirunt, uti ſunt reſidentia Epiſcoporum, Parochorum, & Canonicorum. *c. Quia nonnulli.* 3. *de Cleric. non reſident.* ibi: *Cùm igitur Eccleſia, vel eccleſiaſticum miniſterium committi debuerit, talis ad hoc perſona quæratur, quæ reſidere in loco, & curam ejus per ſeipſam valeat exercere.* junctô Concil. Trident. *Seſſ.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* & *Seſſ.* 24. *cap.* 12. *eod.* ubi ſpecialiter de neceſſaria reſidentia perſonali: item & de officio divino recitando, ac de pænitentia peragenda; hæc enim ex natura ſua non per alium, ſed per ſeipſum pænitens exequi debet, & corporali præſentiâ ſunt peccata confitenda. *can. Quem pænitet.* 88. *diſt.* 1. *de Pænitent.* Idem dic de ſuſceptione aliorum Sacramentorum, exceptô Matrimoniô, utpote quod per alium contrahi poteſt. *c. fin. de Procurat.*

10 Idem ex natura & inſtitutione ſua, Juriſque diſpoſitione requirit confectio Teſtamenti, & hæredis inſtitutio, utpote quam teſtator per ſeipſum facere debet, & alterius arbitrio, ſeu diſpoſitioni committere non valet. *l. Illa inſtitutio.* 32. *ff. de Hæred. inſtit.* ibi: *Illa inſtitutio ideo vitioſa eſt, quia alieno arbitrio permiſſa eſt: nam ſatìs conſtanter veteres decreverunt, teſtamentorum jura ipſa per ſe firma eſſe oportere, non ex alieno arbitrio pendere.* Nec objicias *c. Cùm tibi.* 13. *de Teſtament.* cujus textus videtur contrarius textui primùm citato; ibi: *In ſecunda quæſtione dicimus, quòd, qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem committit, non videtur decedere inteſtatus.* Reſp. enim cum Gloſſ. *in cit. c. Cùm tibi.* ℣. *diſpoſitionem.* quòd etſi de benignitate canonica *videatur* non decedere inteſtatus, qui ultimam voluntatem alterius diſpoſitioni committit, tamen revera teſtatus non decedat; cùm prorſus nullum ſit teſtamentum, ubi hæres per ſcripturam, vel vocem ipſius teſtatoris non eſt expreſſus, textu claro *l. Jubemus.* 29. *C. de Teſtam.* ibi: *Quodſi non fuerit obſervatum, & nomen hæredis, vel hæredum non fuerit manu teſtatoris ſcriptum, vel voce coram teſtibus nuncupatum, hoc teſtamentum ſtare minimè patimur.* cum Concord. Vel dic cum Innocent. Panormit. Viviano in *cit. cap.* & pluribus aliis, textum loqui de Teſtamentis ad pias cauſas; cujusmodi teſtamentum quis alterius diſpoſitioni committere, & dicere poteſt: committo tibi, ut poſt mortem omnia mea bona pauperibus, Eccleſiis, Monaſteriis, vel aliis piis cauſis pro tuo arbitrio diſtribuas. Quod etiam Summarium Capituli habet illis verbis: *Tenet teſtamentum, ſi quis extremam voluntatem ſuam alterius diſpoſitioni committit, & dicitur teſtatus ad pias cauſas ſecundùm intellectum notabiliorem.* Ratio illorum eſt, quia teſtamentum ad pias cauſas etiam aliis ſolemnitatibus civilibus carens valet; dummodo conſtet de voluntate teſtatoris. *c. fin. de Succeſſ. ab inteſt.* cum Concord. Et inhærendo huic ſententiæ, quæ omnino probabilis eſt, tamen manet fallentia Regulæ in Teſtamentis ad cauſas profanas: quam fallentiam Jura quoque ſpecialiter de adoptione, & arrogatione ſtatuêre *l. Poſt mortem.* 25. §. 1. *ff. de Adopt.* ibi: *neque adoptare, neque arrogare quis abſens, neque per alium hujusmodi ſolemnitatem peragere poteſt.*

Fallit 3. Quando alicui nudum mini- 11
ſterium, ſeu executio ſine jurisdictione ſpecialiter committitur; v. g. injunctio pænitentiæ, diſpenſatio in irregularitate, excommunicatio, vel abſolutio ab eadem, prædicatio crucis &c. hæc ſiquidem delegatus (exceptô Sedis Apoſtolicæ Legatô) per alium præſtare nequit, textu claro *c. fin.* §. *Cæterùm. de Offic. deleg.* ibi: *Cæterùm (ſalva Legatorum Sedis Apoſtolicæ authoritate) nulli, cui commiſſum fuerit prædicare crucem, excommunicare, vel abſolvere aliquos, diſpenſare cum irregularibus,*

vel injungere pænitentias, liceat hac de cætero aliis demandare; quia non sibi jurisdictio, sed certum ministerium potiùs committitur in hac parte.

12 Fallit 4. Quando inter partes specialiter conventum est, ut non per alium, sed per seipsum res fiat: uti & in casibus, ubi ex speciali loci consuetudine, aut statuto, vel testatoris voluntate, exclusô alienô, personale ministerium specialiter requiritur. Tusch. *L. f. Concl.* 7. Fachinæ. *Lib.* 1. *Controv. cap.* 24. Strein. & Canis. *hic. n. fin.*

REGULA LXIX.

In malis promissis fidem non expedit observari.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Mala promissa in duplici sensu accipiuntur.*
3. *In quo Regula loquatur, est controversia.*
4. *Verisimilius de utroque sensu loquitur.*
5. *Satisfit fundamentis contrariis.*
6. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
7. *Promissa, fraude, vel dolo, aut metu injustè incusso extorta, nec obligant, nec ea servare expedit:*
8. *Nisi juramentô fuerint firmata.*
9. *Datum meretrici ob concessum usum corporis repeti non potest.*
10. *Num autem propterea promissum servari debeat in foro conscientiæ, controversia est inter Doctores, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Ponuntur fundamenta negantium.*
   Pacta & promissa de re turpi nullius sunt momenti. ibid.
11. *Solvuntur fundamenta affirmantium.*
12. *Negantium opinio præcipuè in Regibus & Principibus, excessivè magna promittentibus, procedere videtur.*
13. *Eadem negantium sententia omnino etiam probabilis: immo quoad Reges & Principes, excessiva promittentes, probabilior, & quasi moraliter certa.*

1 HÆc Regula censetur ex parte desumpta ex *can. In malis.* 5. *cau.* 22. *q.* 4. ibi: *In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum: quod incautè vovisti, ne facias. Impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.* Et *l. Filius.* 15. *ff. de Condit. instit.* ibi: *Quæ facta lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & (ut generaliter dixerim) contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse, credendum est.* cui concordat *Regula* 58. *de R. J. in* 6. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.*

2 Quæritur, Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum cum Glossa hic, Dyno, Viviano, & aliis: verba Regula, *In malis promissis*, dupliciter posse intelligi, unô videlicet modô, ut significant rem malam, turpem, peccaminosam, quæ promittitur, v. g. homicidium, furtum adulterium, simoniam &c. quæ si quis promittit, utique nec expedit, nec licet fidem servare. Alterô modô, prout indicant malè promissa, seu malè concepta, malitiâ se habente non ex parte promittentis, nec ex parte rei promissæ, sed promissarii duntaxat, qualia censentur illa promissa, quæ ex dolo, metu injustè incusso, à promittente extorquentur, vel aliàs contra Juris præscriptum obtinentur.

3 De quo autem modo Regula loquatur, & intelligenda sit, plenè non conveniunt Doctores; Strein enim cum Barbosa *hic*, & aliis vult, eam intelligi debere de malis promissis in secundo sensu acceptis: Tum, quia si in primo sensu intelligeretur, non differret à *Regula* 58. sed in ea jam contineretur, sicque superflua videretur; quod de Papa Regulas condente præsumendum non est; hoc ipsô enim, quòd promissum malum in primo sensu, seu de re mala, turpi, peccaminosa factum, etiam juramentô firmatum observandum non sit, necessariò sequitur, multò minùs observandum esse nudum, seu simplex promissum sine juramento de hujusmodi re mala factum. Tum quia, cùm Papa in hac Regula utatur terminô *non expedit* servare fidem, & non dicat, *non licet* servare fidem, seu *non potest* servari fides: non videtur Regula intelligenda de malis promissis in primo sensu, utpote quæ servare non tantùm non expedit, sed prohibitum, ac illicitum, sicque in sensu Juris etiam impossibile est; sed de malis, seu potiùs malè promissis in secundo sensu, utpote quibus propriè competit terminus *non expedit*; cùm etsi ex parte promittentis licitè servari valeant, ea tamen servare non expediat juxta dicenda infra. Ita in re præfati Doctores, nec absque fundamento. Alii econtra cum Taccino *hic* docent, præmissa verba, *In malis promissis* intelligenda duntaxat esse, in primo sensu. Sed

Resp.

Reſp. I. Regulam intelligendam eſſe de
4 malis promiſſis in utroque ſenſu acceptis. Sic ſentire ſatis clarè apparet Gloſſa, Dynus Vivianus; quos immeritò pro ſe allegant alii; hôc ipsô enim, quòd pro declaranda Regula adducant exempla Juris de malis promiſſis in utroque ſenſu ſumptis, in utroque ſenſu Regulam intelligi volunt. Dynus ſiquidem *hîc. n.* 1. cum Gloſſa ſic exemplificat: *Si promitto tibi occidere hominem, committere furtum, ſimoniam, vel quid aliud turpe, non expedit ſervari fidem.* Ecce exemplum *de malis promiſſis* in primo ſenſu. Dein ulteriùs dicit: Si interveniente dolo, vel metu fit promiſſum, ſeu malè promittitur, tunc licèt promiſſum teneat de Juris rigore, non expedit tamen fidem ſervare; quia promiſſori datur exceptio *l. Si quis cùm aliter.* 36. *ff. de Verb. Oblig.* En exemplum de malis promiſſis, in ſecundo ſenſu.

Nec obſtat reſponſioni ratio à Barboſa,
5 & Strein. allata, quaſi Regula de malis promiſſis, in primo ſenſu acceptis, videatur ſuperflua, utpote jam contenta in Regula LVIII. Nam contra eſt, quòd præſens Regula plus dicat, quàm LVIII. hæc etenim, ſpectando verba illius, ſolùm dicit, *Non eſt obligatorium* contra bonos mores præſtitum juramentum, vel promiſſum: præſens verò Regula non ſolùm vult & dicit, *Non eſſe obligatorium*, ſed *nec expedire:* qui terminus in duplici ſenſu ſumi poteſt, ita, ut idem ſignificet, ac, non eſt conſultum: vel non eſt licitum: ſicque loquendo de promiſſi re turpi λὴ *non expedit*, idem ſit ac, *non licet* ſervare promiſſum contra bonos mores, id eſt, de turpi, vel peccaminoſa re factum, *cit. can. In malis.* 5. *cau.* 22. *q.* 2. ibi: *Impia eſt enim promiſſio, quæ ſcelere adimpletur.* Nam, ùt bene advertit hic Peck. Regula per verbum, *non expedit*, idem vult dicere, ac *non licet* ſervare fidem in promiſſis contra bonos mores, ſeu de re mala & peccaminoſa factis. Per quod patet, etiam ad alteram rationem ex verbis *non expedit*, deſumptam. Hinc

Reſp. II. Verus ſenſus Regulæ hic eſt:
6 *In promiſſis malis, quæ contra bonos mores, aut de re mala, ſeu peccaminoſa fiunt, non tantùm nulla eſt obligatio ſervandi fidem, ſed nec licet ſervare fidem: In illis verò malis, ſeu male promiſſis, quæ ex parte promiſſoris non contra bonos mores, ex parte promiſſarii tamen male, dolô v. g. metu injuſtè incuſſo extorta, vel malitioſè obtenta ſunt, quamvis fidem ſervare liceat, & valeat, tamen non expedit, nec conducit eam obſervare.* Ratio Regulæ quoad primam partem de promiſſis contra bonos mores, quòd non obligent, patet ex dictis ad cit. Regulam 58. *n.* 2. Et quòd etiam non liceant, conſtat ex *cit. can. In malis promiſſis.* 5. *cau.* 22. *q.* 2. *Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur.*

Quoad ſecundam verò Regulæ partem 7
de aliis malis, ſeu malè promiſſis, quod, etſi in iis fidem ſervare liceat, & valeat, tamen non expediat, nec conducat, Ratio eſt; quia etiam in his fidem ſervare tam promiſſori, quàm promiſſario, & Reipublicæ præjudicioſum, conſequenter nulli expediens eſt: Non promiſſori; quia ſervans in his fidem, ex aliena fraude & malitia, rerum ſuarum promiſſarum jacturam, ſeu præjudicium patitur. Non promiſſario; quia accipiendo, & retinendo promiſſa, dolo malo, vel injuſto metu extorta, lædit conſcientiam, agitque contra Regulam, quod Fraus & dolus nulli patrocinari debeat. Non Reipublicæ; quia hujus intereſt, ne fraudes & malitiæ hominum foveantur, néve ex fraude, dolo, injuria, & malitia innocens præjudicium, & damnum, iniquus verò lucrum reportet contra primùm citatas Regulas. Hinc licèt hujusmodi ex dolo, vel alia malitia, facta mala promiſſa de rigore, & ſubtilitate Juris valeant, & in tantum obligent, ut contra promittentem detur actio: tamen contra eandem actionem promittenti competit exceptio, hicque, non ille in judicio cauſam lucratur. §. 1. *Inſtit. de Except.* ibi: *Si metu coactus, aut dolô inductus, aut errore lapſus ſtipulanti Titio promiſiſti, quod non debueras promittere, palam eſt, jure civili te obligatum eſſe, & actio, quâ intenditur, dare te oportere, efficax eſt; ſed iniquum eſt, te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio, quòd metûs causâ, aut doli mali, aut in factum compoſita ad impugnandam actionem.* Et *l. Si quis cum aliter.* 36. *ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Si quis cùm aliter eum conveniſſet obligari, aliter per machinationem obligatus eſt, erit quidem ſubtilitati Juris obſtrictus, ſed doli exceptione uti poteſt; quia enim per dolum obligatus eſt, competit ei exceptio.* Concordat *l. Dolo.* 5. *C. de Inutil ſtipul.* Hinc quia mali promiſſarii actio in Jure nil obtinet, cùm per exceptionem elidatur, ſuadet Regula, ne in his promiſſis fides ſervetur, ſed contra promiſſarium agentem excipiatur; quia *in malis promiſſis fidem non expedit obſervari*, per dicta.

Illud tamen notandum, quòd ſi hujus- 8
modi in ſecundo ſenſu acceptis malis, vel malè promiſſis, quæ contra bonos mores non ſunt, conſequenter obſervari valent, adjicia-

adjiciatur juramentum, etiam in conscientia observari debeat, per dicta ad Regulam 58. *n.* 4. *& seqq.*

9 Objicies contra Regulam. Quod meretrici promittitur, si præbeat usum corporis, post concessum usum servari debet, *l. Idem.* 4. §. 3. *ff. de Condict. ob turpem caus.* & *l.* 2. *C. eod.* Ergo etiam in malis promissis fides servanda est. Resp. Nec præfatas leges, nec aliam dicere, ut, quod meretrici ob corporis usum fuit promissum, servari, & dari debeat; sed si jam datum fuit, repeti non ampliùs possit: *Quod meretrici datur, repeti non potest*, sunt verba *cit. l. Idem.* quod pariter dicitur *cit. l.* 2. *C. eod.* ubi etiam additur ratio, videlicet; quia in pari causa, & delicto melior est conditio possidentis, prout magis dictum fuit *ad Reg.* 65. Nullibi autem habetur, ut, si res promissa data non est, dari debeat: immò contrarium statui videtur in Jure, eò quòd lex meretrici deneget actionem ad obtinendum id, quod ob illicitum usum corporis ei fuit promissum. *l. Mercalem.* 5. *C. eod.* ubi absolutè statuitur, *ob turpem causam exactioni locum non esse. Quamvìs enim*, pergit ibidem textus, *utriusque turpitudo versetur, ac solutæ quantitatis cesset repetitio, tamen ex ejusmodi stipulatione contra bonos mores interposita* (erat ea Lenonis cum adultero de danda mercede pro concessa uxore ad usum illicitum) *denegandas esse actiones, Juris authoritate demonstratur.*

10 Quid autem de Jure naturali, & in foro conscientiæ, post conditionem turpem jam impletam, puta, post corporis usum actu jam concessum, sentiendum, non conveniunt Doctores; aliqui, quos & nos secuti sumus *Lib. IV. Tit.* 4. *à n.* 58. volunt, post actu jam concessum illicitum usum corporis teneri promittentem dare, quod promisit: alii verò, iique non pauci contrarium docent cum Sanchez *de Matrim. Lib.* 5. *disp.* 17. idque variè probare conantur tam ex Jure, quàm ratione: ex Jure quidem; Nam *l. Generaliter.* 26. *ff. de Verb. Oblig.* habetur; *Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti.* Idem habetur *l. Pacta.* 6. *C. de Pactis.* ibi: *Pacta, quæ contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati Juris est.* Ergo, inferunt, si nullius momenti, nullius valoris sunt, nullámque vim habent, etiam in conscientia non obligant; præsertim cùm hujusmodi pacta turpia, & contra bonos mores esse, nemo neget, prout etiam ùt talia in Jure expresè nominantur *cit. l. Mercalem.* Ex ratione autem: tacendo enim alias, dicunt, ex doctrina contraria plurima sequi peccata, eámque esse scandalosam, & ad peccata inducentem; si enim meretrices sciunt, eum, qui ob usum corporis aliquid promittit, teneri post concessionem ejusdem in conscientia, ut id præstet, alliciuntur, & inducuntur ad peccatum, quod tam facilè non committerent, si scirent, promittentem non teneri stare promisso; idem dicendum, si quis alicui promittit, ut innocentem injustè occidat.

Solvunt etiam fundamenta adversario- 11
rum: & quidem illud, quô dicitur, promissum meretrici factum post usum corporis obligare ex jure naturali, præsertim cùm absque dantis & recipientis peccato servari possit; negant enim absolutè, ex promisso, quoad utramque partem turpi & peccaminoso, oriri obligationem ex Jure naturali. Nec refert, si dicatur, quòd dare non sit peccatum; Nam admisso etiam, quòd non foret peccatum, dare, tamen neque foret obligatorium; cùm hujusmodi promissum dandi, ex quo obligatio oriri deberet, à Jure absolutè annulletur, sicque obligare non possit. Dein etiam negant suppositum, volentes, promissum meretrici factum non tantùm non esse obligatorium, sed etiam illicitum esse, illud servare, juxta Regulam nostram: *In malis promissis fidem non expedit*, id est, *non licet servare*, quia sunt scandalosa, & inductiva ad peccatum. Ex quibus, & aliis rationibus meritò arbitramur, hanc Doctorum sententiam omnino etiam probabilem, & in foro conscientiæ tutam esse. Profectò consuetudo, quæ aliàs maximam, & quidem etiam legis vim habet, si est nutritiva peccati, vel Reipublicæ præjudiciosa, tanquam irrationabilis à Jure rejicitur, invalidáque, & illicita declaratur, prout dictum & probatum habetur *Lib. I. Tit.* 4. §. 2. Ergo multò magis nudum promissum ad peccata efficaciter inducens, & Reipublicæ præjudiciosum existens.

REGULA

REGULA LXX.

In alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri.

SUMMARIUM.

1. *Regula, quæ duas habet partes, unde?*
In alternativis sufficit unum: in copulativis necessè est utrumque verificari. ibid.
2. *Alternativa, & disjunctiva idem sunt:*
3. *Súntque varia: Alia Personarum.*
4. *Alia Rerum: alia Locorum.*
5. *Alia Temporum.*
6. *Alia Remediorum: & alia pœnarum.*
7. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
Probatur quoad primam partem. ibid.
8. *Probatur quoad secundam partem.*
9. *Declaratur exemplis.*
10. *Potestas, seu libertas eligendi transit etiam ad hæredes.*
11. *Nec cessat, etsi unum ex alternativis pereat.*
12. *Si debitor ex errore utrumque solvit, repetere potest, quod lubet.*
13. *Fallit Regula quoad primam partem Primò in alternativis remediorum.*
14. *Secundò in alternativis pœnarum.*
15. *Tertiò in Gratiis & beneficiis à Principe concessis.*
16. *Quartò in alternativis locorum.*
17. *Quintò in legatis, quando testator ad legatarium verba dirigit.*
Ordinariè penes hæredem est, quid ex alternativè legatis præstare velit. ibid.
18. *In dubio, ad quem verba sint directa, electio legatarii est.*
19. *Quoad alteram partem, quòd sufficiat unum præstare, Fallit Regula Primò in alternativis certarum personarum: Et quarum?*
20. *Secundò, quando adhibetur particula* seu: *hæc plerumque pro conjunctiva sumitur.*
21. *Tertiò in alternativis inter genus & speciem.*
22. *Et quartò fallit quoad utramque partem, quando aliunde de mente disponentis aliter constat.*

1 PRænotandum cum Dyno, & aliis post ipsum, hanc Regulam duas habere partes: Prima est, quòd in alternativis sit debitoris electio; Secunda, quòd in alternativis sufficiat unum impleri. Prima pars desumitur ex *l. Plerumque. 10. in fine. ff. de Jure Dotis.* ibi: *Nam & cùm illa, aut illa res promittitur, rei electio est, utram præstet.* Et *l. Si ita. 25. ff. de Contrab. empt.* ibi: *Si ita distrabatur, illa, aut illa res, utram eliget venditor, hæc erit empta.* ac *l. Si in emptione. 34. §. 6. ff. eod.* ibi: *Si emptio ita perfecta fuerit; est mihi emptus Stychus, vel Pamphylus, in potestate est venditoris, quem velit dare, sicut in stipulationibus.* Altera pars desumitur ex *l. In eo 110. §. 3. ff. de Reg. Jur.* ibi: *ubi verba conjuncta non sunt, sufficit, alterutrum esse factum.* & *l. Si hæredi. 5. ff. de Condit. instit.* ibi: *Si hæredi plures conditiones conjunctim datæ sint, omnibus parendum est, quia unius locô habentur: si disjunctim, cuilibet.* & *l. Si quis ita. 129. ff. de Verb. Oblig.* ubi Summarium sic habet: *Ad veritatem copulativæ requiritur, utrumque esse factum: ad veritatem disjunctivæ sufficit alterutrum tantùm.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula (quæ summè practica est) sit intelligenda? Et quis verus illius sensus? Ante responsionem Notandum 1. cum DD. verbum *Alternativa* idem esse, & significare, ac *disjunctiva:* súntque illa, quæ cum disjunctione, interposita dictione, *vel, aut*, aliâve hujusmodi significationem innuente proferuntur. *Alternativa, seu disjunctiva* opponuntur *Copulativis*, quæ interposita dictione *&, ac, atque*, aut simili idem significante exprimuntur.

Notandum 2. cum Barbosa *hic* (qui hanc Regulam fusè, & exactè pertractat) Strein, & aliis: Alternativorum, seu disjunctivorum varia, potissimùm verò quatuor esse genera, vel species, ad quas referuntur reliquæ. Prima species est *personarum;* dum nempe plures personæ disjunctivè proponuntur, uti fit *cit. l. Si in emptione.* ibi: *Est mihi emptus Stychus, vel Pamphylus.* & *l. Cùm quidam. 4. C. de Verb. & Rer. Signif.* 3

Secunda species, seu genus est *Rerum*, quando nempe in contractu, ultima, vel alia dispositione plures res sub disjunctiva dictione *vel, aut*, adducuntur, uti apparet ex *cit. l. Plerumque.* ibi: *Nam & cùm illa, vel illa res promittitur.* Tertia species est *Locorum*, dum videlicet diversa loca disjunctivè proponuntur, v. g. Romæ, vel, Viennæ, prout fit *l. 2. ff. de Eo, quod certo loco.* 4

Quarta species est *Temporum*, dum scilicet diversa tempora sub disjunctione exprimuntur, uti reperire est *l. Si ita stipulatus. 109. ff. de* 5

ff. de Verb. Oblig. ibi: *post annum aut biennium dabis.*

6 Præfatis principalibus speciebus annumerantur adhuc aliæ, veluti alternativa, seu disjunctiva *Remediorum*, quæ alicui nomine ejusdem rei in judicio competunt, uti videre est *l. Rescriptum.* 10. §. 1. *ff. de Pactis.* Item alternativa *Summarum*, *seu quantitatum*; de quibus exemplum habetur *l. Si ita relictum.* 43. §. *fin. ff. de Legat. II.* & alternativa *Pœnarum*, quando plures pœnæ eidem delicto disjunctivè imponuntur à Jure, uti de servis fugitivis legendum *l. Si fugitivi.* 3. *C. de Servis fugit.* ibi: *Si fugitivi servi deprehendantur ad barbaros transeuntes, aut pede amputato debilitentur, aut metallo dentur, aut qualibet aliâ pœnâ afficiantur.* Hîs notatîs

7 Resp. ad quæstionem *n.* 2. positam; Regula intelligenda est juxta sequentem sensum, qui proprius illius est: *Quando in contractibus, ultimis voluntatibus, vel aliis dispositionibus plura alternativè, seu disjunctivè adimplenda, aut præstanda continentur, regulariter in libero arbitrio debitoris, seu illius est, qui adimplere, & præstare debet, quid ex illis præstare velit: Et sufficit, si unum ex illis faciat, aut præstet.* Prima pars patet ex *cit l. Plerumque. l. Si ita.* 25. & *l. In Emptione.* quarum textus adduximus *n.* 1. Ratio Regulæ est; quia alternativa dispositio ex mente disponentis in favorem debitoris est, ut, qui in uno, in eo videlicet, quod solvere, facere, adimplere, aut præstare debet, gravatur, in alio sublevetur, in eo nempe, quòd saltem ex alternativè præstandis, minùs gravans, si velit, aut quod lubet, eligere valeat, juxta *Reg. Semper.* 9. *ff. de R. J. Semper in obscuris, quod minimum est*, (seu quod minùs gravat) *sequimur.* Vivianus *hic.*

8 Altera pars probatur ex textibus Juris pro eadem *n.* 1. allegatis, junctâ *l. Si quis ita.* 129. *℣. At si sic. ff. de Verb. Oblig.* cum Concord. Et Ratio est; quia, si ex alternativis unum præstatur, sufficienter verificatur propositio, & satisfit disponenti *arg. cit. l. Si quis ita.* juncta *l. Cùm pupillus.* 78. §. 1 *ff. de Condit. & demonstrat.* cum Concord. differtque in hoc disjunctiva à copulativa propositione, eo quòd hæc ad sui verificationem requirat præstationem utriusque, vel plurium copulativè contentorum §. *Si plures.* 11. *Instit. de Hæred. instit.* ibi: *Si plures conditiones institutionibus adscriptæ sunt: si quidem conjunctim, utputà si illud & illud factum fuerit, omnibus parendum est; si separatim, veluti, si illud, aut illud factum erit, cuilibet conditioni obtemperare satis est.*

Exempla plurima & obvia ad hominem sunt, quorum aliqua affert Strein. hic n. 1. Sic enim 1. si quis promittit alicui dare pecuniam, vel frumentum, in promittentis, tanquam debitoris arbitrio est, utrùm pecuniam vel frumentum dare velit, & satisfacit dando unum ex his pro libitu. 2. Si quis promittit alteri unam ex tribus filiabus in matrimonium dare, hic contentus esse debet, quamcunque dein promittens dederit. 3. Si permuto tecum pro tua domo duos ex meis agris, penes me erit, quos agros tibi dare velim. 4. Si testator pecuniam, vel prædium alicui leget, liberum erit eidem tanquam debitori, utrum ex his dare velit. 5. Si pro centum florenis unum ex equis meis promitto, penes me erit, quem dare velim, & satisfacio unum dando pro meo libitu. Et sic de aliis per Jura & rationes. 9

Porro libertas dandi, solvendi, vel præstandi inter alternativè, seu disjunctivè debita in debitore se eousque extendit, ut, si ante mortem, quid præstaret, necdum elegerit, libertas & electio transeat etiam ad hæredem, hujusque in arbitrio sit, quid ex disjunctivè debitis à defuncto relictis dare vel præstare velit. *l. Si stipulatus fuerim.* 76. *ff. de Verb. Oblig.* Ratio est; quia hujusmodi electio est accessoria ad obligationem dandi, aut præstandi: consequenter, cùm ipsa obligatio ad hæredem transeat, etiam accessoria eligendi libertas, indéque proveniens præstandi commoditas ad eundem transire debet. Barbos. *hic. n.* 5. Strein. *hic n.* 2. 10

Nec cessat hæc eligendi facultas, si unum ex alternativè debitis periit, vel destructum fuit; quia nihilominus in potestate debitoris est, vel id præstare, quod adhuc extat, vel æstimationem illius, quod interea periit. *l. Cùm res.* 47. §. 3. *ff. de Legat. I.* 11

Libera hæc optio & electio dandi vel præstandi unum ex disjunctivè debitis ulterius se extendit, quòd, si debitor, vel hæres illius ex alternativè debitis per errorem præstitit utrumque, in arbitrio ejus maneat, quid ex utroque velit repetere, sicut priùs erat in optione ipsius, quid vellet præstare: textu, & casu expresso *l. penult. C. de Condict. indeb.* 12

Quæ-

13 Quæritur II. An? Et quas Fallentias habeat Regula LXX.? Resp. Eam fallere in pluribus, ita ut propterea dictum sit in sensu Regulæ *n.* 6. posito: *regulariter loquendo:* Et quidem quoad primam partem, quòd in disjunctivis debitoris sit electio Fallit 1. in alternativis, seu disjunctivis *remediorum* sive actionum judicialium; nam in his electio actori, non debitori competit, quâ actione vel experiri, & convenire debitorem velit. Barbos. *hìc. n.* 18. Strein. *hìc. n.* 4. *arg. l. Rescriptum.* 10. §. 1. *ff. de Pactis.* & *l. Cum filius.* 76. §. 8. *ff. de Legat. II.* cum Concord. Ratio assignatur in *l.* 2. §. 3. *ff. de eo, quod certo loco.* quia videlicet, si penes debitorem esset electio actionis, in manu ipsius foret pro libitu, & continuò eludere intentionem actoris. Accedit, quòd alternativa remediorum introducta sint pro favore Actorum, consequenter eisdem competere debeat electio.

14 Fallit 2. in alternativis *Pœnarum* à Jure pro delictis impositarum; quia circa has electio non ad delinquentem, tanquam debitorem, sed ad Judicem spectat: hujus enim tanquam ministri legis & justitiæ est pro qualitate personæ & delicti pænam eligere, & imponere. *c.* & §. *fin. Ut lite non contestata.* Et *l.* 1. *C. de his, qui latrones.* ibi: *suppliciò corporali, aut dispendiò facultatum, pro qualitate personæ, & Judicis æstimatione, plectetur.*

15 Fallit 3. in *Gratiis*, beneficiis, & favoribus à Principe alternativè, seu disjunctivè concessis, vel promissis; in his siquidem non Principis, tanquam debitoris, sed recipientis, seu promissarii ceu creditoris est electio, juxta communem DD. apud Barbos. *hìc. n.* 6. *arg. l.* 2. *C. de Castrensib. & ministr.* Ratio est; quia in beneficiis Principum plenissima in favorem recipientis facienda est interpretatio. *c. Cùm Dilecti.* 6. *in fine. de Donat.* & *l. Beneficium.* 3. *ff. de Constit. Princip.* ibi: *Beneficium Imperatoris, quod à Divina scilicet ejus indulgentia proficiscitur, quàm plenissimè interpretari debemus.* Nec refert, utrùm beneficium motu proprio, an ad instantiam sit concessum; quia Jura non distinguunt, nisi quòd sola beneficia Ecclesiastica ad instantiam obtenta, utpote ambitionem sapientia, à lata interpretatione excludant. *c. Quamvìs.* 4. *pr.* & *c. Si à pluribus.* 24. *de Præb. in* 6.

16 Fallit 4. in alternativis *locorum:* ùt si quis promittit, se Romæ, vel Viennæ soluturum, non penes debitorem, sed penes creditorem eligere est locum, in quo solvatur, tum; quia interest creditoris, ut in loco sibi commodo, & absque sui damno ei solvatur debitum. Tum; quia aliàs, si penes debitorem esset electio, posset hic semper alium, atque alium locum eligere, sicque eludere creditorem. *l.* 2. §. 3. *ff. de eo, quod certo loco.* Hanc tamen fallentiam intellige, nisi debitor solvendo præveniat antequam creditor eligat, & in quo loco solutionem sibi fieri petat; tunc enim utique in electione debitoris est, ubi solvat. *arg. cit. l.* 2. *ff. de eo, quod certo loco.* Barbos. *hìc. n.* 23. Strein. *hìc.* Canis. *hìc.*

Fallit 5. in Legatis, quando testator verba ad ipsum legatarium, & non ad hæredem dirigit; quamvis enim aliàs, & plerumque ad hæredem tanquam debitorem legati electio spectet, præsertim si testator ad hæredem verba dirigat, *l. Si ita relictum* 43. *in fine. ff.* de Legat. 2. ibi: *si ita scriptum sit, decem aut quindecim hæres dato: pro eo est, ac si decem sola legata sint. aut si ita sit: post annum, aut biennium, quàm ego decessero, hæres dato: post biennium videtur legatum; quia hæredis esset potestas in eligendo.* junctâ *l. Si quando.* 109. *ff. de Legat. I.* & *l. Titio.* 21. *ff. de Usu, & Usufruct. Legat.* cum Concord. Tamen, quando testator ad ipsum legatarium verba dirigit, v. g. Titius pro suo legato accipiat, vel habeat domum, aut mille florenos: vel sic: Titio lego prædium, vel domum: legatarii, tanquam creditoris est ex alternativè legatis eligere, quod libuerit. *l. Planè* 34. §. 14. *ff. de Legat. I.* ibi: *si ita Titio legetur: Fundum Seianum, aut usumfructum sibi habeto, duo esse legata, & arbitrio ejus esse, an velit usumfructum vindicare.* Item, & adhuc clariùs habetur *l. Lucio Titio.* 23. *ff. de Legat. II. Lucio Titio fundum Seianum, vel usumfructum fundi Seiani lego, potest legatarius vel fundum, vindicare, vel fructum.* cum Concord. Ratio utriusque est; quia testator illum, ad quem verba dirigit, magìs respicere videtur, indéque velle, ut ei electio competat. Et ita distinguendo inter legata conciliantur Doctores, qui ob diversitatem textuum in diversas opiniones abeunt, uti post Dynum *hìc* plures bene advertunt. 17

Quodsi testator verba simpliciter proferat, ita, ut non appareat, ad quem verba direxerit, & exinde dubium maneat: electio legatario tanquam debitori competit. Dynus *hìc. n.* 4. Barb. *hìc. n.* 15. cum communi aliorum. *arg. cit. l. Lucio Titio.* ubi Summarium sic habet: 18

sic habet: *In alternativis in dubio electio est legatarii.* junctô §. 22. *Instit. de Legat.* ibi: *Si generaliter servus, vel alia res legetur, electio legatarii est: nisi aliud testator dixerit.* Et ratio est, quia *in testamentis pleniùs voluntates testantium interpretantur*, sunt verba *l.* 12. *ff. de Reg. Jur.* Barbos. & Dyn. *loc. cit.*

19 Quoad alteram partem Regulæ, quòd *sufficiat unum ex alternativis implere*, Fallit Regula 1. In alternativis Personarum, quæ testamentis, legatis, libertatibus, & tutorum assignationibus inseruntur, ut *cùm quidam sic, vel institutionem, vel legatum, vel fidei commissum, vel libertatem, vel tutelam scripsisset: ille, aut ille mihi hæres esto: aut illi vel illi lego, do, vel dari volo: vel illum, vel illum liberum, aut tutorem esse volo, vel jubeo*; uti exemplificat ipsa *l. Cùm quidam.* 4. *C. de Verb. signif.* quia in his disjunctiva dictio, *vel, aut*, in copulativam *&*, *ac*, resolvitur, indéque non sufficit unum, sed requiritur utrumque impleri *cit. l. Cùm quidam.* ℣. *Meliùs.* ubi universaliter disponitur, quòd in hujusmodi dispositionibus plures disjunctivè nominati, non disjunctivè, sed copulativè accipiendi sint, ne aliquis eorum commodô testatoris privetur; ibi: *Meliùs itaque nobis visum est, omni hujusmodi verbositate explosa, conjunctionem aut, pro & accipi, ut videatur copulativò modô esse prolata ut & primam personam inducat, & secundam non repellat.* Barbos. hîc n. 30. Strein. *hîc.* & alii.

Fallit 2. quando alternativa concipiuntur per dictionem *Seu*; quia hæc dictio plerumque plus copulandi, quàm disjungendi vim habet. *l. Si quis ita.* 30. *ff. de Auro & Argent. Legat.* ibi: *Si quis ita legaverit: uxori meæ mundum, ornamenta, seu, quæ ejus causâ paravi, do, lego: placet omnia deberi, sicut cùm ita legatur: Titio vina, quæ in urbe habeo, seu in portu, do, lego, omnia deberi. Hoc enim verbum seu ampliandi legati gratiâ positum est.* Quæ fallentia in favorabilibus, uti testamentis, legatis, & aliis, quæ amplam interpretationem recipiunt, potissimùm procedit juxta Abbatem; cùm verò universaliter non currat, in reliquis ex subjecta materia, & aliis circumstantiis num dictio *seu* copulativè, vel disjunctivè accipienda sit, judicium formandum erit. Strein. *hîc.* 20

Fallit 3. in alternativis inter genus & speciem; quia in his propositio disjunctiva pro copulativa sumitur, Strein. *hîc. n.* 32. cum communi aliorum. *l. Sæpe ita.* 53. ℣. *Et cùm dicimus. ff. de Verb. Signif.* cum Concord. 21

Fallit 5. Regula quoad utramque partem, quando mens disponentis ex subjecta materia, scopo, vel fine dispositionis alia esse apparet: vel aliàs iniquitas, aut absurdum sequeretur. Barbos. *hîc n.* 31. *arg. l. Generaliter.* 6. *C. de Instit. & Subst.* & *l. Lucius.* 2. *ff. de Hæred. instit. cum Concord.* 22

REGULA LXXI.

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multò magis admittendus.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quomodo intelligenda?*
3. *Ponitur verus sensus illius.*
4. *Declaratur exemplis Juris.*
5. *Fallit primò in spolio.*
6. *Secundò, in casu electionis jam confirmatæ.*
7. *Tertiò in casu Solutionis usurarum juramentô firmatarum.*
8. *Quartò, in casu depositi: & quomodo?*

1 DEsumpta habetur hæc Regula ex *l.* 1. *§.* 4. *ff. de superficiebus.* ibi: *Cui damus actionem, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit.* quod idem dicitur *l. Invitus.* 156. §. 1. *ff. de Reg. Jur. Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit?

Resp. I. Regulam intelligendam esse, & procedere tunc solummodo, quando de eodem, & ad idem agitur, ac excipitur, ùt bene advertit Glossa marginalis *hîc*, communiter recepta. Item quando non adest ratio specialis exceptionem magis, quàm actionem repellens, prout patebit ex fallentiis infrà à *n.* 5. adducendis. Hinc

Resp.

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Quando alicui de Jure competit actio pro re aliqua acquirenda, eidem etiam, & multo magis compeiit exceptio pro eadem, si habet retinendâ ad excludendam actionem, quam alias pro eadem re instituit.* Ratio est, Tum; quia *cui licet quod est plus, licet utique, quod est minus*, juxta *Reg.* 53. *de R.J. in* 6. Plus autem est agere, quàm excipere; cùm non rarò, cui denegatur actio, concedatur exceptio *arg. c. Cùm inter.* 5. *de Except.* utpote quæ tanquam sui defensio in majore æquitate fundatur *l. Qui æquitate.* 12. *ff. de Doli mali except.* Tum; quia exceptio tendit ad rei retentionem, quæ faciliùs conceditur, quàm acquisitio illius, qualem intendit actio. *l. Per retentionem.* 4. *C. de Usur.* Tum; quia exceptione utens repræsentat personam Rei, actionem verò instituens personam Actoris: sed *Favorabiliores Rei potiùs, quàm Actores habentur. l.* 125. *ff. de R.J.* ergo. Quibus accedit, Jura promptiora esse ad absolvendum, & liberandum, quod quærit excipiens, quàm condemnandum, & obligandum, quod intendit actionem instituens. *l. Arianus.* 47. *ff. de Oblig. & Action.* consequenter, cui de Jure competit actio pro aliqua re acquirenda, multò magis ei competit exceptio pro illa retinenda.

4 Declaratur, & firmatur Regula, ejúsque sensus exemplis Juris: Sic enim, uti exemplificat Gloss. *hic*, quia ei, qui post legitimam rei præscriptionem dejicitur à possessione, competit actio: multò magis ei competit exceptio pro eadem re retinenda, dum eam possidet. *arg. can. Placuit.* 15. *cau.* 16. *q.* 3. juncta *l. Si quis* 8. *C. de Præscript. trigint. vel quadrag. annor.* Sic pariter, si alicui competit actio, & vindicatio contra possessorem, multò magis competit exceptio, si rem possidet, contra alium actorem, eandem rem vindicare volentem. *l.* 1. §. 4. *ff. de Superficiebus.* Sic rursus, quia conductori rei alienæ ad longum tempus competit actio, & vindicatio utilis in rem contra possessorem etiam dominum: sic eidem quoque competit exceptio contra eundem dominum. *arg. cit. l.* 1. §. 3. *ff. eod.* Sic ulteriùs, quia viro contra uxorem adulteram competit actio ad divortium *c. Ex literis.* 5. *de Divortiis.* sic contra eandem ei competit exceptio pro reditu ad virum actionem instituentem. *c.* 4. *eod.*

5 Quæritur II. An? Et quas fallentias habeat Regula LXXI.? Resp. Eam fallere in pluribus, veluti 1. Si quis vi spoliatur possessione, & agendo restitutionem petit, non competit spoliatori exceptio dominii, dicendo, se esse rei dominum, & alterum injustum possessorem, licèt facta restitutione possit contra spoliatum agere. *c.* 1. & *c. In literis.* 5. *de Restit. Spoliat.* prout ampliùs diximus *Lib. II. Tit.* 13. *de Restit. Spoliat.*

Fallit 2. in casu Electionis jam confirmatæ, in quo non datur exceptio contra missionem Prælati in possessionem, etsi contra eundem in possessionem jam missi detur actio. *c. Constitutis.* 46. *de Appellat.* & *c. Indemnitatibus.* 43. §. *Cæterùm. de Elect. in* 6. Idque speciali ratione ob favorem Ecclesiæ, vel Monasterii, utpote quibus diuturna Prælati carentia, quam exceptio admissa causaret, est præjudiciosa Ecclesiæ, & animabus periculosa. 6

Fallit 3. in casu Solutionis usurarum, quas solvere debitor jurejurando promisit; in tali enim casu, licèt post solutionem jam factam competat actio ad obtinendam restitutionem usurarum jam solutarum, tamen eidem non competit exceptio contra solutionem præstandam, textu claro *c. Debitores.* 6. *de Jurejurando.* Ratio specialis est; quia ob virtutem Religionis juramentum, quod sine dispendio salutis animæ, & præjudicio tertii servari potest, semper servari debet. *c. Cùm contingat.* 28. *de Jurejur.* & *c. Quamvis.* 2. *de Pactis. in* 6. ubi pactum, etiam à Jure Civili reprobatum observari jubetur, si juramento fuit firmatum; *cùm non vergat in æternæ salutis dispendium, nec in alterius detrimentum,* uti dicitur ibidem. 7

Fallit 4. in casu depositi; licèt enim depositarius habeat actionem contra deponentem, si ei debeat: exceptione tamen uti non potest titulô compensationis, si deponens repetat depositum. *c. fin. v. Sanè. de Deposito.* & *l. Si quis.* 11. *C. Depositi.* ibi; *Si quis vel pecunias, vel res quasdam per depositionis acceperit titulum, eas volenti ei, qui deposuit, reddere illico modis omnibus compellatur, nullamque compensationem, vel deductionem, vel doli exceptionem opponat, quasi & ipse contra eum, qui deposuit, actiones personales, vel in rem, vel hypothecariam prætendens.* Ratio in utroque Jure specialis allegatur illa: ne contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam retrahatur. 8

REGULA LXXII.

Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per seipsum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Differt à Regula:* Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum: *& quomodo?*
3. *Ponitur Regulæ sensus.*
4. *Declaratur exemplis: in bonis;*
5. *Et in malis.*
6. *Solvitur objectio.*
7. *Obstetrix an? & quando delinquat præbendo, vel suadendo medicinam?*
8. *Fallit Regula in iis, in quibus fallit LXVIII.*

1 DEsumitur Regula ex *l. Quod jussa alterius.* 180. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quod jussu alterius solvitur, perinde est, quasi ipsi solutum esset.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus ipsius sensus sit? Resp. quamvis ista Regula convenire videatur cum Regula 68. *Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum:* tamen ab ea differt, Tum; quia primùm dicta Regula loquitur de potestate faciendi per alium: præsens verò de vi, & effectu actûs per alium jam facti. Tum; quia isthæc Regula loquitur generaliter, ut etiam comprehendat maleficia, quatenus non solum ille, qui bona, sed etiam qui mala & iniqua per alium facit, v. g. hominem occidit, vulnerat &c. perinde est, & homicidii reus habetur, ac si ipse in persona occidisset. *arg. l. Is damnum.* 169. *ff. de R. J. Is damnum dat, qui jubet dare:* & patebit per exempla Juris infra *n.* 4. adducenda. Non sic Regula 68. utpote quæ de licitis loquitur, uti patet ex dictis ad eandem. Verbum autem *perinde* non est intelligendum, quasi esset idem utriusque actus, sed quia fictione, & interpretatione quoad effectum pro eodem habetur. Et concernit hæc Regula potissimùm mandatarios, procuratores substitutos, delegatos, ministros, officiales, servos, utpote per quos sæpissimè negotia nostra & alia facimus, & quod per hos facimus, quoad Juris effectum pro eodem habeatur, ac si ipsi faceremus. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus sequens est: *Quod quis per alium sive benè, sive malè facit, quoad Juris effectum pro eodem habetur, ac si faceret per seipsum.* Ratio Regulæ est; quia ille, qui mandat, delegat, substituit &c. ut quid per alium fiat, est principalis causa & origo facti secuti: hôc ipsô, quòd factum non esset, si ipse non mandâsset; consequenter factum tale eidem meritò ita imputatur, ac si ipse fecisset. *arg. cit. l. Is damnum.* 169. *ff. de Reg. Jur.* & *l. Hæc actio.* 4. *ff. Si Mensor fals. mod. dixer.*

Declaratur Regula exemplîs Juris: Sic enim, qui debitum suum per alium solvit, perinde habetur, ac si ipse solvisset. *cit. l. Quod jussu.* 180. *ff. de Reg. Jur.* Sic etiam, qui mandat, ut suus debitor id, quod debet, solvat mandantis creditori, perinde est, ac si ipse solvisset. *l. Cum jussu.* 64. *ff. de Solut.* ibi: *Cùm jussu meo id, quod mihi debet, solvis creditori meo, & tu à me, & ego à creditore meo liberor.* & *l. Singularia.* 15. *ff. de Reb. creditis, si certum.* Sic pariter, si quis per procuratorem juramentum deponit, perinde est, ac si ipse jurâsset. *Clem.* 1. *de Jurejur.* Sic rursus, qui per delegatum fert sententiam, perinde est, ac si ipse eam tulisset. *l. Etsi.* 3. *ff. de Offic. ejus, cui mandat.* Sic ulteriùs, si quis per procuratorem contrahit matrimonium, perinde est, ac si ipse in persona illud contraxisset *c. fin. de Procurat. in* 6. Sic alia innumera exempla passim habentur in Jure. 4

Ponuntur etiam exempla Juris ex Dyno de maleficiis, seu malè factis per alium; Sic enim qui alium vi dejicit à possessione, perinde est, & tenetur edicto *Unde vi*, ac si ipse in persona eum dejecisset *l.* 1. §. 12. *ff. de Vi, & vi armat.* ibi: *Dejecisse autem etiam videtur, qui mandavit, vel jussit.* Sic etiam actione injuriarum tenetur, sive per se, sive per alium calumniam quis inferat. *l. Non solùm* 11. *pr. ff. de Injuriis.* Sic rursus æquè pro homicida habetur, & ut talis punitur, qui per alium occidit, ac si per seipsum 5

occi-

occidisset. *l. Non ideo. 5. C. de Accus.* cum Concord. Sic insuper qui per alium percutit Clericum, vel manus violentas injicit, æquè incurrit excommunicationem, ac si per se-ipsum percussisset. *c. Mulieres. 6. §. fin. de Sentent. Excomm.* ubi etiam ratio additur illis verbis; *cùm is committat verè, cujus authoritate, vel mandato delictum committi probatur.* Sic plurima alia in Jure habentur exempla.

6 Objicies 1. Si Mævius Stycho mandavit, ut jubeat fieri opus aliquod, & id fieri Stychus jussit; in casu emergentiæ non Stychus jubens, sed Mævius est conveniendus. *l. Aut qui aliter. 5. §. 12. ff. Quod vi, aut clam.* ibi: *Si tibi mandavero, ut opus fieri juberes, & in ea re mihi parueris, mecum, inquit, non tecum erit actio.* ergo non semper, quod per alium quis facit, per seipsum facere censetur. Resp. neg. conseq. quia Regula intelligenda est duntaxat de principali mandante, jubente, volente, ut quid per alium fiat: non de intermediis personis, quæ non proprio, sed principalis mandantis nomine quid fieri jubent, uti apertè patet ex ipsa *l. Aut qui aliter.* in contrarium citata. Hoc tamen intellige de contractibus, & aliis apparentibus licitis per alium factis; Secus est, si à Mævio principali maleficium, v.g. Rapina, furtum, aut homicidium mandetur; tunc enim non solùm principalis mandans, & delictum actu perpetrans, sed etiam concurrentes, & consentientes rei reputantur, ac pænâ plectuntur. *can. Omnes. 5. cau. 17. q. 4.* ibi: *Omnes Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores à liminibus S. Matris Ecclesiæ anathematizamus, authoritate Apostolica pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse judicamus: & non solùm eos, sed omnes consentientes eis, quia non solùm qui faciunt, rei judicantur, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Par enim pæna & agentes, & consentientes comprehendit.*

Objicitur 2. *l. Item, si obstetrix. 9. pr. ff. ad Legem Aquiliam.* ubi apertè statui videtur, quòd non idem sit, homicidium committere, & causam homicidii præbere, ibi: *Si obstetrix medicamentum dederit, & mulier perierit, Labeo distinguit: ut si quidem suis manibus supposuit, videatur occidisse: sin verò dedit, ut sibi mulier offerret, in factum actionem dandam. Quæ sententia vera est; magìs enim causam mortis præstitit, quàm occidit.* Resp. In hac objectione, & lege solvenda multùm desudare Doctores: vel enim obstetrix occidendi animô medicamentum dedit, aut suasit: vel bonâ, & medendi intentione, mortis periculô nullatenus prævisô; si modo posteriori contigit, obstetrix absque culpa & pæna est; quia *In maleficiis voluntas spectatur, non exitus;* ut dicitur *l. Divus. 14. ff. ad Legem Cornel. de Sicariis.* Si verò priori modo contigit: homicidii, & pænarum illius rea erit; quia sive per se, sive per alium quis occidat, vel mortis causam culpabiliter præbeat, de homicidio tenetur, tum per Jura citata: tum per textum satìs clarum *l. Nihil interest. 15. ff. ad Legem Cornel. de Sicar.* ibi: *Nihil interest, occidat quis, an causam mortis præbeat.* Hinc, quia *cit. l. Item, si obstetrix.* si nudus verborum sensus spectetur, primùm dictæ legi, & aliis Juribus apertè videtur contraria, Streinius dicere non dubitavit, quod *Labeonis* per eam allegata sententia dura, & minùs vera, nec tam *Labeonis*, quàm judicio labentis & errantis dicenda sit, nisi benigna interpretatione, Jura concordante, corrigatur.

8 Quæritur II. An? Et quas fallentias habeat hæc Regula? Resp. Eam in iis omnibus fallere, in quibus fallit Regula 68. hôc ipsô, quòd in casibus ibidem à n. 8. allegatis non possit quis facere per alium, quod facere in persona propria debet: non perinde habetur, si tale quid per alium facit, quod ipsemet in persona facere tenetur.

REGULA LXXIII.

Factum legitimè retractari non debet, licèt casus postea eveniat, à quo non potuit inchoari.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quomodo intelligenda?*
   Declaratur exemplis Juris: ibid. & seqq.
6. *Non nisi de actibus legitimè factis, & completis procedit: idque docetur exemplis Juris & seq.*
8. *Ponitur verus Regulæ sensus.*
9. *Solvitur textus ei contrarius.*
10. *Supervenientes causæ, quæ ab initio existentes actui obstitissent, etsi actum perfectum non ampliùs impediant, tamen sæpe impediunt effectum illius.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. In ambiguis.* 85. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non est novum, ut, quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licèt ille casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt.* & *l. Nec enim.* 2. *ff. de Itinere, actuque privato.* ibi: *Nec enim corrumpi, aut mutari, quod rectè transactum est, superveniente delicto potest.*

2 Quæritur Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam sic esse intelligendam: quando aliquid legitimè, id est, juxta præscriptum legum validè fit, valorem non amittit, nec retractari, vel annullari potest, aut debet, etiamsi postea superveniant casus, aut circumstantiæ, qui, si priùs, & antequam actus fuit factus, extitissent, inchoari, & fieri non potuisset. Sic v. g. Matrimonium validè & legitimè contractum valorem non amittit, nec retractari, aut annullari potest vel debet, si postea unus vel uterque conjugum incidat in amentiam, quæ antea existens matrimonium validè contrahere impedivisset. *can. Neque furiosus.* 26. *cau.* 32. *q.* 7. ibi: *Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur.* Idem est, si affinitas superveniat, uti si vir cognoscat sororem uxoris suæ; quia etsi hujusmodi affinitas sit impedimentum dirimens, & ante matrimonium existens faciat, quòd inchoari, & validè contrahi non queat: tamen post matrimonium primùm eveniens, hoc non dissolvit *c. Discretionem.* 6. *c. penult.* & *ult. de Eo, qui cognovit consanguin. uxor. suæ.*

3 Sic pariter, licèt furiosi testamentum facere non valeant, tamen si furor testatoris primùm post testamentum eveniat, testamentum non invalidatur. §. 1. *Instit. Quibus non est permissum facere testamentum.* ibi: *Testamentum facere non possunt furiosi, quia mente carent.* & infra: *certè eo, quod ante furorem fecerint, testamento valente.* Ratio additur; *Nam neque testamentum rectè factum, neque ullum alud negotium rectè gestum postea furor interveniens perimit.*

Sic rursus, si quis rem legitimè præscripsit, potest eam validè & licitè, tutâque conscientiâ retinere, etiamsi post completam præscriptionem certò sciat, rem fuisse alienam; quia licèt hujusmodi scientia, si ante inchoatam, vel completam præscriptionem extitisset, præscriptio inchoari, aut continuari non potuisset *c. Vigilanti.* 5. & *c. fin. de Præscript.* superveniens verò eam legitimè jam completam non invalidat, aut vitiat, sed in utroque foro adhuc validam relinquit, prout jam diximus *Lib. II. Tit.* 26. *à n.* 21. 4

Sic ulteriùs, si quis à Patrono, in possessione existente, ad beneficium præsentatus canonicè instituitur, beneficium validè & licitè retinet, licèt Patronus postea jus patronatûs in judicio perdat. *c. Consultationibus.* 19. *de Jure Patronat.* ubi Summarium sic habet: *Institutus ad præsentationem ejus, qui tunc jus patronatûs Ecclesiæ possidebat, removeri non debet, licèt illud jus ab eo postmodum evincatur.* quæ evictio si ante præsentationem extitisset, utique nec præsentatio à Patrono, nec institutio fieri potuisset. Sic innumera alia exempla reperiuntur in Jure. 5

Singulariter tamen notandum, Regulam nostram solummodo intelligendam esse de actibus legitimè factis, perfectis, & consummatis; quia si actus legitimè non fit, subintrat alia Regula: *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit. c. Non firma-* 6

firmatur. 18. *de Reg. Jur. in* 6. Dein si legitimè inchoatur quidem, attamen substantialiter non perficitur & completur, regulariter invalidatur actus, si supervenit casus, vel circumstantia, quæ si ante initium actûs extitisset, hic inchoari non potuisset, ut pluribus ostendit Dyn. *hic. arg. l. Pluribus.* 140. *ff. de Verb. Obligat.* Sic Testamentum legitimè quidem inchoatum, sed ob amentiam testatoris non perfectum, invalidum existit ob talem supervenientem amentiam, utpote, quæ si priùs extitisset, nec inchoationem testamenti promisisset. *cit.* §. 1. *Instit. Quibus non est permiss. facere Testam.* Sic etiam Præscriptio legitimè inchoata, & continuata, sed debito tempore nondum completa evanescit per supervenientem notitiam, rem esse alienam; cùm hæc scientia, si ab initio penes præscribere volentem fuisset, præscriptionem inchoare non permisisset ex defectu bonæ fidei. *c. Vigilanti.* 5. *& c. fin. de Præscript.*

7 Sic ulteriùs stipulatio servitutis, viæ, vel itineris in fundo evanescit, si ante completam stipulationem fundus alienatur. *l. Pro parte.* 11. *ff. de Servitut.* Sic rursus sponsalia, seu promissio de futuro matrimonio tolluntur, si, antequam matrimonium de præsenti actu contrahitur, superveniat causa, quâ priùs existente, sposalia contrahere non licuisset; veluti si post sponsalia de futuro unus sponsorum cum alio contrahit matrimonium de præsenti, vel impedimentum dirimens affinitatis contrahit. *c. Sicut.* 22. *& c. Si inter.* 31. *de Sponsf. & Matrim.*

8 Resp. II. Verus Regulæ sensus sequens est: *Quidquid aliquando legitimè factum, & in suo genere substantialiter perfectum, seu completum est, nec à facientibus, nec ab aliis retractari, vel aliunde invalidari potest; nec invalidum evadit, etiamsi casus, vel circumstantiæ superveniant, quæ, si priùs extitissent, inchoationi ejusdem, & valori obstitissent.* Per Jura, & exempla Juris jam allegata. Ratio est bonum commune Reipublicæ, quæ utique graviter pateretur, & in gravem confusionem, litiumque nocivam copiam incideret, si actus, contractus, sententiæ, & alia negotia, legitimè gesta, completa, & absoluta rescissioni adhuc subjacerent, vel ex se invalida evaderent, casu quô causæ, vel circumstantiæ emergunt, quibus ante initium actûs existentibus, actus inchoari non potuisset; præsertim cùm exinde graviter præjudicaretur necessario commercio humano, cunctis diffidentibus, & contractus, atque alia negotia horrentibus, si rerum dominia, jura, & emolumenta legitimè obtenta forent incerta, & futuris casibus, ac circumstantiis emergentibus, quæ ab initio obstitissent, iterum perirent. Boni communis autem, & Reipublicæ summa ratio est habenda, *arg. can. Scias frater.* 35. *cau.* 7. *q.* 1. cum Concord.

Contra Regulam principaliter objicitur *l. Pluribus* 140. §. 2. *ff. de Verb. Oblig.* ubi videtur adesse textus nostræ Regulæ apertè contrarius; sic enim sonat: *Placeat extingui obligationem, si in eum casum inciderit, à quo incipere non potest. Non tamen hoc in omnibus verum est.* qui, & alii Juris textus ferè similes DD. præsertim verò Peckium adeo fatigant, ut dicere hic non dubitârit, nihil circa hoc in toto Jure magis incertum, & perplexum esse. Dynus autem mitiùs sentiendo ait, conciliari posse præfatum, & alios Juris textus Regulæ nostræ apparenter contrarios, si dicatur, eos loqui de actibus substantialiter necdum perfectis & completis, quos superveniente casu, vel circumstantiâ, inchoationi actûs obsistente, retractari posse, vel ex se ipsis evanescere, quod Regula nostra ipsamet vult per dicta suprà *n.* 6. Fundatúrque hæc responsio in eo, quòd textui Regulæ apparenter contrario statim subjungatur: *Non tamen hoc in omnibus verum est.* Strein verò non multùm se fatigans ait; se textus Juris civilis in eo, ubi non concordant cum nostra Regula Juris Canonici, pro non insertis habere, eósque profani Juris studiosis committere. 9

Notandum tamen, quòd, licèt juxta hactenus dicta, legitimè facta & completa retractari nequeant, nec invalida evadant ob supervenientem causam, quæ priùs existens inchoationem actûs impediisset: tamen nonnunquam per hujusmodi supervenientem causam impediatur effectus actûs validè, & legitimè peracti, ac perfecti, uti patet in arreptitiis, & epilepticis; cùm licet eorum superveniens infirmitas Ordines legitimè collatos non invalidet, effectum tamen eorum impediat; quia hujusmodi infirmitate gravati Sacris Altaribus ministrare, & Ordines exercere non valent. *can. Communiter.* 3. *dist.* 33. ibi: *Communiter diffinimus, ut nullus de iis, qui aut in terram arrepti à dæmonibus eliduntur, aut quolibet modô vexationis incursibus efferuntur, vel Sacris Altaribus audeant ministrare, vel indiscussè se ingerant Sacramentis Divinis, exceptis illis, qui corporis incommoditatibus dediti, sine hujusmodi passionibus in terram probantur elisi, qui tamen & ipsi tamdiu erunt ab offi-* 10

ab officii sui Ordine, & loco suspensi, quousque unius anni spatiô, per discretionem Episcopi inveniantur ab incursu dæmonum liberati. Qui textus circa tales infirmos bene est notandus. Idem cum proportione dic de Presbytero, cui medietas palmæ est abscissa, vel qui est leprosus, textu claro *Presbyterum.* 2. & *c. Tuæ nos.* 4. *de Clerico ægrotante.*

REGULA LXXIV.

Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab alijs in exemplum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quomodo intelligenda?*
3. *Ponitur verus sensus illius.*
4. *Declaratur Juris exemplis.*
5. *Solvitur Objectio.*

1 DEsumptam ajunt hanc Regulam ex *l.* 1. *ff. de Const. Princip.* ibi: *Nam quod Princeps alicui ob merita indulsit, vel si quam pœnam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit, personam non egreditur.* Concordat, & affinis est *Regula* 7. *de Reg. Jur. in* 6. *Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.* & *Reg.* 28. *eod. Quæ à Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* De quibus vide suprà suô locô, & applicanda etiam hic applica.

2 Quæritur, quomodò hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam loqui, & intelligendam esse de iis favoribus, gratiis &c. quæ à Papa, vel alio supremo Principe alicui in specie, ex speciali ratione, vel beneplacito conceduntur contra, vel ultra jus commune: & velle, ne hæc in exemplum, vel consequentiam, etiam ob paritatem rationis ab aliis trahantur. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Quod alicui in singulari ex speciali favore, & gratia à Papa, vel alio supremo Principe contra, vel ultra jus conceditur, ab aliis trahi non debet in exemplum, vel consequentiam, ita, ut existiment, id sibi quoque in simili casu, & existente eadem ratione licitum.* Per Jura, & Juris Regulas *n.* 1. allegatas. Ratio Regulæ est; quia favores & gratiæ speciales contra jus, vires suas præcisè recipiunt ab intentione & voluntate concedentis. Vivianus *hic. arg. c.* 2. *de Rescript.* intentio autem, & voluntas concedentis non est, ut quod alicui in singulari ex speciali favore & gratia impertitur, ad alios extendatur, sed tanquam favor, & privilegium personale personam duntaxat sequatur, & cum ea extinguatur; consequenter ab aliis in exemplum trahi non possit: præsertim cùm per similes speciales favores & privilegia personalia, non ea, quæ juris communis, & per consequens aliis etiam in simili communia sunt, sed quæ contra jus, vel ultra id, quod vi illorum permittitur, concedantur; siquidem *Quæ à Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* juxta *cit. Reg.* 28. *de R. J. in* 6.

Exempla in Jure, & in praxi habentur 4 plurima; Sic enim, uti bene specificat Dynus *hic.* si Papa ex gratia speciali concedit, quòd quis habere possit plura beneficia curata: percipere fructus sine residentia: vel si quem eximit à solvendis decimis. Aut si Princeps aliquem declarat à solvendis tributis, vel aliis oneribus publicis immunem, hoc non potest ab aliis trahi in exemplum, ita ut tali speciali favore sine speciali concessione & ipsi fruantur. Speciale etiam exemplum habetur *can. Petiisti.* 17. *cau.* 7. *q.* 1. ubi Zacharias Papa ex speciali gratia concessit quidem Episcopo Moguntino, ut sibi ipsi possit designare successorem, tamen addidit: *Hoc nulli concedi alii patimur, quod tibi, charitate cogente largiri censuimus.* Simile quid habetur *can. Contra morem.* 8. *dist.* 100. ubi Gregorius arguit, Archi-Episcopum Ravennatensem, quòd intuitu privilegiorum aliis Ecclesiis specialiter concessorum, usus fuerit palliô extra Missarum solemnia, eúmque adegit, ut vel probet, etiam suæ Ecclesiæ simile speciale privilegium esse concessum, vel in defectu probationis, universali Ecclesiarum Metropolitanarum mori,

jurique communi se accommodet. ibi: *Aut enim mos omnium Metropolitanorum etiam à tua est fraternitate servandus, aut si tuæ Ecclesiæ aliquid specialiter dicis esse concessum, præceptumve à Prioribus Romanæ urbis Pontificibus, quòd hæc Ravennati Ecclesiæ sunt concessa, à vobis oportet ostendi.*

5 Objicies contra Regulam *l. 1. §. 2. C. de Novo Codice faciendo.* ubi satis clarè contineri videtur, etiam ea, quæ personæ conceduntur, generalis constitutionis vim habere, & ab aliis in exemplum trahi posse. Resp. Legem hanc de illis loqui Rescriptis, quæ quidem ab initio speciali personæ, aut communitati sunt inscripta, postea verò propter utilitatem communem Codici, vel Juri communi Canonico, aut Civili, tanquam leges communes fuerunt inserta, sicque meritò ad exemplum trahenda. Ita enim sonant verba legis præfatæ: *Sicut & illas* (intellige constitutiones) *vim generalis constitutionis obtinere, palam est, quæ ad certas personas rescriptæ, vel per pragmaticam sanctionem ab initio datæ; eidem novo Codici, propter utilitatem Sanctionis insertæ fuerunt:* cujusmodi Rescriptis Jus commune plenum est.

REGULA LXXV.

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat.

SUMMARIUM.

1. *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.*
2. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
3. *Quæ procedit, etiamsi in modico duntaxat fides violetur:*
4. *Et quamvis violans per æquivalens velit satisfacere:*
5. *Aut à præstando promisso fuerit legitimè impeditus.*
6. *Licet pars adversa juramentô firmâget suam fidem.*
7. *Declaratur Regula exemplis Juris. & n. seq.*
9. *Violante uno fidem, in arbitrio servantis est, utrùm pariter velit eam frangere, vel continuare contractum, & pœnam petere.*
10. *Etiam hosti est servanda fides.*
11. *Ambobus conjugibus pari consensu continentiam voventibus, si unus eorum illam violat, tenetur nihilominus alter servare.*
12. *Fallit Regula in contractu cum pupillo.*

1 Concordat cum Regula illud tritissimum & verum Brocardicum versiculô expressum: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam esse intelligendam juxta sequentem proprium illius sensum. *Is, qui fidem in contractu, vel quacunque conventione alteri datam non servat, id est, non præstat, quod promisit, non potest ab altero prætendere, ut sibi datam, circa idem factum, fidem observet, seu, quod reciprocè promisit, præstet.* Ratio Regulæ est; quia omni contractui tacitè inest hæc conditio: *si fidem datam alter servàrit. arg. l. Cum proponas. 21. C. de Pactis.* consequenter, si una pars contrahentium fidem de re, materia, vel facto aliquo non servat, nec pars altera suam de eodem datam fidem servare tenetur.

3 Procedit Regula, etsi in modico duntaxat ab una parte frangatur fides; quia etiam tunc ab altera observandam fidem prætendere nequit, & petens exceptione de priùs violata fide removeri potest; quemadmodum si in emptione emptor etiam modicam partem pretii stipulati non solvit, venditor fidem servare, & rem venditam tradere non tenetur. *l. Julianus. 13. §. 8. ff. de Action. Empti.* Strein. *hic. n. 2.* Baldus ad *l. Pacta. ff. de Contrah. empt.* Nisi forsan id, quod desideratur, tam modicum sit, ut meritò præsumi possit, ad hujusmodi minutias noluisse respicere contrahentes. *l. 1. §. 8. ff. de Ædilit. Edicto.*

Procedit insuper Regula, etiamsi fidem violans velit per aliquid æquivalens satisfacere; quia *aliud pro alio, invito creditori, solvi non potest*, ut dicitur *l. 2. §. 1. ff. de Reb. credit. si cert. pet.* Sic v. g. si mutuam alicui dedisti pecuniam cum conditione, ut ipse iterùm in parata pecunia solvat, non teneris 4

aliam rem ejusdem pretii accipere, immo nec acceptare, si mutuum accipiens velit suum debitorem, qui solvat, substituere. *l. Eum, à quo.* 16. *C. de Solution.* ibi: *Eum, à quo mutuam sumpsisti pecuniam, in solutum, nolentem accipere nomen debitoris tui, compelli Juris ratio non permittit.*

5 Procedit ulterius Regula, etiamsi pars una fidem servare ex causa necessaria impediatur, sicque absque culpa existat; quia licèt in tali casu excusetur à mora, & pœna, *l. Si vehenda.* 10. §. 1. *ff. de Lege Rhodia de Jactu.* Tamen exinde alteram partem obligare non potest ad servandam fidem, vel actionem propterea contra ipsam instituere. *l. Ex conducto.* 15. §. 6. *ff. Locati.*

6 Procedit rursus, etsi una pars juramentô firmârit suum promissum, & fidem; quia etiam hujusmodi juramentô facta promissio vel contractus tacitam continet conditionem: si pars altera fidem, & promissum servet, conditionem impositam, & susceptam adimpleat. *c. Pervenit.* 3. *de Jurejur.* ibi: *Nec tu ei, etiamsi promissum tuum juramentô, vel fidei obligatione, interposita conditione firmâsses, aliquatenus teneris; si constat, eum conditioni minimè paruisse.*

7 Declaratur Regula, & firmatur ulteriùs exemplis Juris: Sic enim si Petrus per viam transactionis liti, ea cum conditione, renuntiavit, ut Paulus intrà mensis spatium certam pecuniæ quantitatem solvat: & Paulus intrà dictum mensem pecuniam non solvit, Petrus renuntiationi stare non tenetur, sed ad litem redire potest, *arg. l. Cùm proponas.* 21. *C. de Pactis.*

8 Sic pariter si duo fratres habentes plura prædia, vel domos in communi cum mutua conventione sub certa pœna, ne alienentur, & unus eorum aliquid alienavit, non potest hic prætendere ab altero fratre, ne ipse alienet, *arg. l. Cùm Pater.* 77. §. *Libertis.* 27. *ff. de Legat. II.* Sic quoque, si quis pro certa pensione annua alteri ad certos annos locavit domum suam sub certa pæna, quod eum expellere non velit, nec possit: potest locatarium liberè expellere, & pænam subire non tenetur, si pensionem juxta promissum non solvit, textu, & casu expresso *l. Quæro.* 54. §. 1. *ff. Locati.*

9 Notandum tamen cum Gloss. *hic*, quòd si duæ partes sub certa pæna mutua sibi invicem promittunt, & una pars priùs fidem violet, in libertate non frangentis fidem sit, vel ulteriùs servare pactum, si meliùs ei videbitur, ac interea petere solutionem pænæ, *arg. l. Cùm par.* 154. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Illi debet permitti petere pænam, qui in ipsam non incidit:* vel fidem pariter frangere; quo casu tamen hinc inde fit mutua compensatio pænæ: *c. Constitutus.* 7. *De Pænis.* ibi: *licèt autem in instrumento Episcopi expressa fuerit certa pæna, quam pars contractum non servans solverit observanti; cùm tamen utraque pars venisse contra illum ex confessione propria convincatur, ... utramque partem ab ea reddimus absolutam.*

Objicitur autem contra Regulam 1. 10
can. Noli existimare. 3. *cau.* 23. *q.* 1. ubi habetur: *Fides enim, quando promittitur, etiam hosti servanda est:* atqui hostis non servat fidem; ergò. Resp. cum Glossa, fidem omnino etiam hosti servandam esse, si & ipse eam servat: secus si hic eam violat. Idem dic in similibus *arg. can. Sta subjectus.* 7. *dist.* 95. ibi: *Scitum est illud oratoris Domitij: cur ego te, inquit, habeam ùt Principem, cùm tu me non habeas ùt senatorem.*

Objicitur 2. Si conjuges mutuo consen- 11
su continentiam vovent, & unus eorum adulteratur, tamen pars innocens adhuc tenetur ad servandam continentiam. *can. Quod Deo.* 4. *cau.* 33. *q.* 5. ibi: *Quod Deo pari consensu voveratis, perseveranter reddere ambo usque in finem debuistis: à quo proposito, si lapsus est ille, tu saltem instantissimè persevera.* Resp. hoc verum esse, quia in hoc casu fides non fuit promissa homini, sed Deo, qui fidem nunquam violat. Et hinc licèt pars una adulteretur, tamen innocens votum Deo factum servare debet: quamvis adulteram ad thorum, & cohabitationem admittere, & debitum ei reddere haud ampliùs obligetur, nisi & ipsa postea adulteretur. *c. Significâsti.* 4. *de Divort.*

Quæritur II. An? Et quas fallentias pa- 12
tiatur Regula LXXV? Resp. Eam fallere in contractu cum pupillo, inito sine authoritate tutoris. *l. Julianus.* 13. §. 29. *ff. de Action. empt.* hunc enim contractum pro libitu frangere potest pupillus, alter verò eundem servare tenetur, ibi: *Si quis à pupillo sine authoritate tutoris emerit, ex uno latere constat contractus; nam qui emit, obligatus est pupillo: pupillum sibi non obligat.* Et hoc in favorem ætatis pupillaris à Jure specialiter sancitum est: quod cùm emens à pupillo scire potuit & debuit, sibi imputare debet, quòd cum illo sine authoritate tutoris contraxerit.

REGU-

REGULA LXXVI.

Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

SUMMARIUM.

1. *Quid nomine* personæ *intelligatur in Regula?*
2. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
3. *Declaratur exemplis Juris.*
4. *Solvuntur objectiones.*
5. *Fallit Regula primò in delictis omissionis.*
6. *Secundò, quando Prælatus cum consensu Capituli delinquit.*
7. *Tertiò, in Interdicto.*
8. *Quando ex delicto personæ aliquid ad Ecclesiam pervenit, hæcque inde facta est ditior.*

1 QUæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Nomine *personæ* in hac Regula intelliguntur non tantùm Prælati Ecclesiarum, tam Regularium, quàm sæcularium: sed etiam omnes illi, sive sæculares Laici, si Clerici, qui Ecclesiæ, vel Monasterio serviunt, ejúsque res aut Jura administrant, vel membra Ecclesiæ, monasteriíve existunt. De quibus Regula dicit, quòd eorum qualiacunque delicta, sive falsum committant, sive occidant, sive furentur, aut aliàs damnificent, vel injuriâ afficiant &c. in detrimentum Ecclesiæ redundare non debeat, consequenter Ecclesia ad reparationem damni illati, vel pœnam delicto impositam non obligetur, nec ipsamet in bonis suis damnum pati habeat. Hinc

2 Resp. II. Genuinus Regulæ sensus sequens est: *Si personæ, quæ Ecclesiæ sive regulari, sive sæculari deserviunt, ejúsque res, aut jura administrant, vel membra illius existunt, quales sunt Prælati, privati Clerici, aut Religiosi, Officiales sive regulares, sive sæculares, puta Granarii, Cellarii, œconomi, procuratores &c. delictum committunt, non debet illud in detrimentum Ecclesiæ redundare, nec ei quomodolibet præjudicare, consequenter non tenetur Ecclesia damna exinde aliis illata resarcire, aut pœnam aliquam subire, nec damnum sibi illatum sustinere.* Ratio Regulæ est, Tum; quia delicta suos tenere debent authores, *c. Quæsivit. 2. de His, quæ à majori parte Capit.* ibi: *Cùm peccata suos authores tenere debeant, nec pœna sit ulteriùs protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum.* junctâ *l. Sancimus. 22. C. de Pœnis.* consequenter, cùm præfatæ personæ, si delinquunt, id non Ecclesiæ, sed suo nomine faciant, eorum delicta illis solis, non Ecclesiæ nocere debent. Tum; quia Ecclesia gaudet favore & jure minoris, *c. 1. de In integr. restit.* ibi: *Et Ecclesia jure minoris debeat semper illæsa servari:* Minor autem ex alieno, etiam tutoris delicto, non tenetur, *arg. l. penult. ff. de Tabulis exhibendis.* Accedit, quòd Ecclesiæ Prælatus, vel alius administrator illius meliorem quidem reddere possit conditionem Ecclesiæ, sed deteriorem facere non debeat, *cit. c. 1. de In Integr. restit. & c. 2. de Donationibus.* ibi: *Cùm Episcopus, & quilibet Prælatus Ecclesiasticarum rerum sit procurator, & non dominus, conditionem Ecclesiæ meliorare potest, facere verò deteriorem non debet.*

Declaratur Regula exemplis Juris, ubi plurima inveniuntur; Sic enim, si Episcopus tam grave delictum committit, ut meritò deponatur, bona Ecclesiæ non confiscantur. *can. Si Episcopum. 3. cau. 16. q. 6.* ubi pro ratione affertur Regula nostra, ibi: *quia delictum personæ in damnum Ecclesiæ non est convertendum.* Sic etiam, si procurator, aut Syndicus producit falsum instrumentum, ab ipso Prælato confectum, id Ecclesiæ non præjudicat, *c. Cùm Venerabilis. 6. §. ad hæc. de Except.* Sic ulteriùs res Ecclesiæ malè alienatas revocare potest non tantùm successor Superior, & capitulum, sed ipse Prælatus malè alienans, allegando etiam, & fatendo propriam turpitudinem, etiamsi jurâsset non repetere: prout ampliùs dictum, & probatum habetur *Lib. III. Tit. 13. §. 3.* Adducit Dynus plura alia exempla de variis delictis per personas commissis, & universaliter concludit, quòd vi Regulæ nullum horum præjudicare valeat Ecclesiæ, prout etiam *n. 1.* jam diximus. 3

Objicitur autem I. contra Regulam *l. Jubemus. 10. C. de Sacros. Ecclesiis.* vi cujus etiam navis Ecclesiæ fisco addicitur ob delictum Prælati, quô eam publicæ transvectioni subtraxit. Resp. 4

Resp. Leges Civiles, sacris canonibus manifestè obviantes, esse nullas; cùm Legislatores civiles careant potestate aliquid statuendi in præjudicium Ecclesiarum. *c. Quæ in Ecclesiarum* 7. & *c. Ecclesia.* 10. *de Constit.* ibi: *Nos attendentes, quòd Laicis - - super Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi.* Vel dic cùm Dyno & Glossa delictum ibidem circa navem commissum fuisse cum consensu & consilio capituli: in cujusmodi casibus Regula non procedit juxta mox dicenda n. 6. Objicitur 2. Repudiatio Legati à Prælato facta censetur in Jure valida: ergo factum personæ nocet Ecclesiæ: Resp. negando consequentiam; quia in repudiatione non agitur de damno vitando, sed tantùm de lucro non captando: non autem est par ratio, lucra non facere, & quæsita perdere; prout ampliùs de hac materia dictum habetur *Lib. III. Tit.* 10. §. 2.

5 Quæritur II. An? Et quas fallentias patiatur Regula LXXVI? Resp. Eam fallere 1. in delictis omissionis à Prælato, vel aliis personis factis; hæc siquidem etiam Ecclesiæ præjudicant *arg. can. Placuit.* 15. *cau.* 16. *q.* 3. Item *c.* 1. *& seqq. de Præscript.* ex quibus clarè patet, quòd delictum Prælati, omittentis repetere rem ecclesiasticam, noceat Ecclesiæ eatenus, quatenus contra eundem debito tempore currit præscriptio.

6 Fallit 2. Quando Prælatus delinquit cum consensu Capituli, & communicato consilio, *arg. c. Cùm dilectus.* 2. *de Ordin. cognit.* junctâ Glossâ ibidem: ubi exceptio spoliationis à Prælato factæ propterea etiam Ecclesiæ nocet. Vivianus *hic.* Et ratio est; quia, etsi Prælatus solus delinquendo non repræsentet Ecclesiam, sicque ei non noceat: tamen, quia cum Capitulo, vel Collegio eam verè repræsentat, eidem etiam nocet, si cum consilio & consensu eorum delinquit, quia sic totam Ecclesiam deliquisse censetur. Et procedit hæc fallentia sive omittendo, sive committendo fiat delictum, ob paritatem rationis.

Fallit 3. in Interdicto, *c. Cùm dilectus.* 8. *de Religiosis domibus.* ubi propter delictum Prælati Monasterium interdicto subjicitur; quòd, etsi speciale, non tamen adeò durum censet D. Thomas 4. *dist.* 18. *q.* 2. *art.* 3. *quæst.* 2. *ad secundum* dicens; *quia interdictum non est tanta pœna, quanta excommunicatio; quia interdicti non fraudantur suffragiis Ecclesiæ, sicut excommunicati.* 7

Fallit 4. quando ex dolo, vel delicto Prælati, aut alterius ex recensitis *n.* 2. personis aliquid ad Ecclesiam pervenit, & hæc inde facta est ditior; Dynus *hic.* quia sicut Jure cavetur, ut pupillus teneatur de dolo, aut delicto tutoris, si inde ad eum aliquid pervenit, *l.* 4. *ff. de Tribut. act.* cum Concord. & dominus de delicto servi: ac Pater de delicto filii, si quid ex horum delictis aliquid ad eos pervenit *l.* 1. §. 15. 19. *&* 20. *ff. de Vi, & vi armat.* sic etiam Ecclesia eatenus tenetur, quatenus id, quod ex delicto personæ ad se pervenit, restituere debet. Fallit 5. in confessione judiciali Prælati. de quo fusiùs *Lib. II. Tit.* 18. §. 4. 8

REGULA LXXVII.

Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

SUMMARIUM.

1. *In quo differat hæc Regula à Regula LV.?*
2. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
3. *Et ratio illius.*
4. *Declaratur exemplis Juris. & duobus seqq.*
5. *Patronus Ecclesiæ quæ prærogativa honoris, & quæ onera habeat.*
6. *Successor Prælatus tenetur solvere Antecessoris debita, pro utilitate Ecclesiæ contracta.*
7. *Conditio onerosa adhærens personæ non transfertur ad Successorem.*

PRæsens Regula in substantia omnino concordat cum Regula LV. de Reg. Jur. in 6. ac in hoc solo differre videtur, quòd hæc posterior universaliter, & indistinctè dicat: *Qui*

Qui ſentit onus, ſentire debet commodum, & econtra. Præſens verò Regula loquatur ſpecificè de caſu ſucceſſionis in honore, velitque, ut, qui in honore ſuccedit, ſuccedat etiam in onere honori annexo.

2 Quæritur itaque, quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius ſenſus ſit? Reſp. Eam eſſe intelligendam juxta ſequentem genuinum illius ſenſum: *Quicunque alicui ſuccedit in dignitate, vel alio munere honorifico, aut prærogativa quadam, eidem etiam ſuccedit in onere, ſeu in obligationibus tali dignitati, vel muneri honorifico annexis, eásque uti anteceſſor adimplere, & præſtare debet.* Fundatur Regula in ratione, & æquitate naturali, prout ipſa Regula innuit illis verbis: *Rationi congruit:* quam adeò æquam duxit Imperator, ut intollerabilem minimè ferendum pronuntiârit illum, qui eidem non acquieſcit. *l. un.* §. 4. *C. de Caduc. tollend.* ibi: *Neque enim ferendus eſt is, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.* Ad propoſitum etiam ſervit effatum Gregorii Papæ *can. Rationis ordo.* 9. *diſt.* 100. ibi: *cum honoris augmento cura etiam ſolicitudinis debet accreſcere, ut cultui veſtium actionis quoque ornamenta conveniant.*

3 Rationis locô ſtat etiam, quòd ſucceſſor in munere honorifico habeatur quaſi pro hærede anteceſſoris, uti advertit Gloſſa in *c.* 1. *de Solut. v. Prædeceſſoris.* conſequenter, ſicut hæres in univerſum jus tam paſſivum, quàm activum ſuccedit, indéque onera & debita hæreditati annexa præſtare debet, ſic idem facere oportet eum, qui quaſi hæres alteri in honore ſuccedit *cit. c.* 1. *de Solut.*

4 Declaratur & firmatur Regula ulteriùs exemplis Juris. Primum adducit Dynus de ſubſtituto hærede; quia hæreditas in Jure honor vocatur, *l. Filium.* 5. §. 5. *ff. de Legat. præſt.* Sicut enim hæres inſtitutus, ſic etiam ſubſtitutus unà cum honore in onere, puta, ſolvendi legata, & alia debita, ſuccedit; quia relicta ab inſtituente videntur legis poteſtate tacitè repetita ab inſtituto. *l. Licèt Imperator.* 74. *ff. de Legatis. I.*

Sic filius, qui jure hæreditario ſuccedit 5
in jus Patronatûs, indéque honorem & commoda reportat, puta, honoratiorem locum in proceſſione, præcedentiam in acceptanda thurificatione, in capiendo modeſto auxilio, ſi ad inopiam vergat. c. *Nobis.* 25. *de Jure Patronatûs.* ibi: *Pro fundatione quoque Eccleſiæ honor proceſſionis fundatori ſervatur: & ſi ad inopiam vergat, ab Eccleſia illi modeſtè ſuccurritur, ſicut in Sacris eſt canonibus inſtitutum. cum Concord.* idem in oneribus quoque, & obligationibus, defendendi videlicet Eccleſiam, &, quantum poſſibile, curandi, ne ullô modô injuſtè patiatur, aut bona illius ad alium, quàm deſtinatum uſum, applicentur, ſuccedit. *arg. can. Filiis, vel nepotibus.* 31. & *can. Decernimus.* 32. *cau.* 16. *q.* 7.

Sic Prælatus ſuccedens in honore, ſuc- 6
cedit etiam in onere & obligatione ſolvendi debita ab anteceſſore ob utilitatem Eccleſiæ contracta *c.* 1. *de Solut.* ibi: *Sicut filius debita patris ſolvere tenetur; ita Prælatus ſui prædeceſſoris pro Eccleſiæ utilitate contracta.* Et ille, qui honorifico mortui Judicis officio ſubſtituitur, onus & obligationem habet, ſequendi judicium, quod ipſe ferre debebat. arg. *c. Quoniam Abbas.* 14. *de Offic. & poteſt. Jud. deleg.*

Illud tamen cum Dyno *hic n.* 5. & aliis
notandum, quòd, ſi onus, vel conditio onero- 7
ſa adhæret perſonæ anteceſſoris, ſuccedens in honore illius, non ſuccedat in tali onere. *arg. l. Legatum.* 24. *ff. de Adimend. legat.* ibi: *Legatum ſub conditione datum, cùm transfertur, ſub eadem conditione transferri videtur: ſi non conditio priori perſonæ cohæreat.*

REGULA LXXVIII.

In argumentum trahi nequeunt, quæ propter neceſſitatem aliquando ſunt conceſſa.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde? & in quibus à quaſi ſimilibus differat?*
2. *Ponitur verus ſenſus Regulæ.*

Conceſſa propter neceſſitatem, ceſſante neceſſitate, ceſſant. ibid.

3. *Beneficia sæcularia, extra casum necessitatis, Regularibus non sunt conferenda.*
4. *Pater ob nimiam inopiam vendere potest filium.*
5. *Ubi omnino similis, vel major ratio habetur, fit extensio concessionis: & quare?*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Quæ propter.* 162. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quæ propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.* Concordare videntur Reg. XXVIII. *Quæ à jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* & Reg. LXXIV. *Quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.* A quibus tamen differt, & propterea superflua non videtur, quòd præsens Regula specialiter loquatur de eo, quod *ob necessitatem:* præcedentes verò de eo, quod ex speciali favore & gratia conceditur, ùt notat Glossa *hìc.*

2 Quæritur, Quomodo Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit, Resp. Regulam intelligendam esse in sensu sequenti, tanquam proprio ejusdem: *Id, quod intuitu urgentis alicujus gravis necessitatis subinde conceditur, aut permittitur, ab aliis sumi non debet pro argumento, quasi & illis in hujusmodi casu permissum, aut concessum esset.* Ratio Regulæ est; quia, cùm hujusmodi concessiones à Jure communi exorbitent, in consequentiam non sunt trahendæ juxta Regulas n. 1. allegatas: immò non tantùm non trahendæ in exemplum, sed in ipso etiam, cui factæ sunt, cessare debent, necessitate tanquam causâ concessionis, cessante. *can. Quod pro.* 41. *cau.* 1. *q.* 1. ibi: *Quod pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate debet utique cessare.* Quod idem repetitur *can. Quod pro remedio.* 7. *cau.* 1. *q.* 7. Et meritò; *Cùm cessante causa cesset effectus. c. Cùm cessante.* 60. *de Appellat.*

3 Declaratur Regula, & firmatur exemplis Juris: Sic etsi in necessitate ob inopiam Sacerdotum beneficia sæcularia, & Parochiæ etiam Religiosis conferri valeant; id tamen cessante tali inopia, vel alia vera necessitate practicari non debet: prout ex illo trito: *Sæcularia beneficia sæcularibus, & Regularia Regularibus sunt conferenda:* ampliùs diximus *Lib. III. Tit.* 5. §. 2. *n.* 26. Sic pariter, quando ob inopiam Sacerdotum conceditur unio duarum parochiarum, ea cessare debet, quando habetur copia Sacerdotum. Sic rursus, si ob certam gravem necessitatem tempore quadragesimæ conceditur esus carnium, ad aliud tempus, necessitate vacans, trahi non debet. Sic, etsi Bavaris tempore belli Suevici ob varias necessitates universaliter fuerit concessum in quadragesima edere carnes, uti post Caramuel refert Strein *hìc.* tamen, quia necessitates tunc existentes non ampliùs extant, id eis non ampliùs licet, per Jura & rationes allegatas.

Sic, licèt pater ob nimiam paupertatem & egestatem victûs causâ vendere possit filium, vel filiam. *l.* 2. *C. de Patribus, qui filios.* tamen in simili causâ id non licet matri, vel avo paterno, ùt cum aliis docet Bruneman in *cit. l. n.* 1. 4

Notandum tamen cum Glossa, & Dyno *hìc*, quòd, etsi regulariter loquendo, alius pro argumento & exemplo sumere non debeat id, quod aliquando intuitu necessitatis fuit concessum, tamen id fieri possit & debeat in casu, ubi eadem gravis, vel major urget necessitas; quia argumentum à simili ad penitus simile procedit; cùm ea, quæ conveniunt in identate rationis, non debeant separari, secundùm constitutionem Juris, ùt habet Summarium in *l. Illud.* 32. *ff. ad Leg. Aquiliam.* cui concordat *c. Inter corporalia.* 2. *de Translat. Episc.* ibi: *Propter expressam tamen similitudinem, vel potiùs identitatem -- cùm de similibus idem judicium sit habendum.* Et quamvis argumentum à paritate rationis desumptum, *ubi est eadem ratio, eadem est legis dispositio*, non semper procedat, ac præsertim locum non habeat in iis, quæ à Jure communi exorbitant: tamen, ubi rationis locô stat gravis necessitas, & hæc in aliis eadem, omnino procedit; eò quòd necessitas gravis aliàs ordinariè excuset à servanda lege humana juxta Regulam IV. *de Reg. Jur. in Quinto Decret. Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum* &c. & dicta ad eandem Regulam suprà. Addit nihilominus Dynus: nisi in concessione reperiatur expressa, vel æquipollens prohibitio in contrarium, uti fit in *cit. l.* 2. *C. de Patribus, qui filios.* ibi: *Venditione in hoc tantummodo casu valente.* 5

REGU-

REGULA LXXIX.

Nemo potest plus juris transferre in alium, quàm sibi ipsi competere dignoscatur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Ponitur verus sensus illius:*
3. *Et declaratur exemplis Juris.*
4. *Solvuntur objectiones. & duob. seqq.*
5. *Patronus laicus quadrimestre: Ecclesiasticus semestre habet ad præsentandum.*
6. *Alieno, sed non suo nomine dare quis potest, quod non habet.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Nemo plus juris. 54. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quàm ipse haberet.* Et *l. Nemo plus commodi. 120. ff. eod. Nemo plus commodi hæredi suo reliquit, quàm ipse habuit.* cui concordat etiam *c. Nuper. 6. de Donat. inter virum & uxor.* ibi: *Cùm regulariter nullus in alium plus juris transferre possit, quàm eum constat habere.* & *c. Is, qui. 46. de Reg. Jur. in 6.* ibi: *Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit:* consequenter non majori.

2 Quæritur. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Regula, ex se clara, hunc proprium sensum habet: *Quantumvìs aliquis sive per contractum, vel dispositionem inter vivos, sive mortis causâ alicui suo nomine dat, assignat, relinquit, aut transfert, plus Juris in eum transferre non potest, quàm ipse habuit.* Ratio Regulæ manifesta; quia nemo dare potest, quod non habet, *can. Daibertum. 24. cau. 1. q. 7.* ibi: *Qui nihil habuit, nihil dare potuit.*

3 Declaratur Regula, aliàs ex se clara, exemplis Juris. Primum ponit Dynus *hic n. 1.* si vendo tibi rem aliquam, illud juris, quod ego venditor in eandem habeo, & tu emptor habebis: si ego nihil juris habui, & tu nihil habebis: si ego directum, sed non utile: vel utile, sed non directum: vel si liberam, aut servitute, vel alio onere affectam, tu quoque taliter, & non aliter habebis, claro textu *l. Traditio. 20. ff. de Adquirendo rer. Domin.* ibi: *Traditio nihil ampliùs transferre debet, vel potest ad eum, qui accipit, quàm est apud eum, qui tradit. Si igitur quis dominium in fundo habuit, id tradendo transfert; si non habuit, ad eum, qui accipit, nihil transfert. Quoties autem tale dominium transfertur, ad eum, qui accipit, tale transfertur, quale fuit apud eum, qui tradit: si servus fuit fundus, cum servitutibus transit: si liber, uti fuit. Et si forte servitutes debebantur fundo, qui traditus est, cum jure servitutum debitarum transfertur.* Idem est de aliis contractibus, & actibus inter vivos, quibus res transferuntur; universaliter enim, & meritò dicitur *l. In his. 175. ff. de Reg. Jur. Non debeo melioris conditionis esse, quàm author meus, à quo jus in me transit.* De dispositionibus mortis causâ, patet ex *cit. Reg. 120. ff. de Reg. Jur. Nemo plus &c.*

Objicitur tamen contra Regulam 1. 4 Patronus laicus, etsi quatuor duntaxat menses ad præsentandum habeat, tamen si jus patronatûs in Ecclesiam, vel Monasterium transfertur, huic illico competunt sex menses ad præsentandum. *c. un. de Jure Patron. in 6.* ibi: *licèt Patronus laicus ad præsentandum tempus habeat quadrimestre duntaxat; Ecclesia tamen, vel Monasterium, cui facta est à Laico Juris patronatûs collatio, tempus habet semestre.* Ergo Patronus laicus in tali casu plus juris transfert, quàm ipse habuit. Resp. negando consequentiam; quia patronus laicus simpliciter suum jus, quod habet, transfert: quòd autem novus patronus, utpote Ecclesiasticus, plùs temporis acquirat, non à patrono laico transferente, sed à Juris dispositione provenit, quæ Patronis Ecclesiasticis sex menses ad præsentandum concedit. *cit. c. un. de Jure Patron. in 6.*

Objicitur 2. Capitulum, sede vacante, 5 potest dare licentiam ordinandi subditos diæcesanos *c. Cùm nullus. 3. de Tempor. Ordinat. in 6.* quâ tamen ipsum caret: ergo dat, quod non habet. Resp. Capitulum non nisi jurisdictionem, quam habet, tribuere, ut alius potestate Ordinis aliàs jam præditus in præfatos subditos uti valeat.

6 Objicitur 3. in *l. Non est novum.* 46. *ff de adquirend. rer. Domin.* habetur textus, qui videtur Regulæ apertè contrarius; sic enim sonat: *Non est novum, ut, qui dominium non habet, alii dominium præbeat; Nam & creditor pignus vendendo, causam dominii præstat, quam ipse non habuit.* Sic etiam tutores, curatores, procuratores &c. licèt dominium rerum non habeant, illud nihilominus in alios transferunt. §. *Nihil.* 42. *Inst. de Rerum division.* cum Concord. Ergo plus juris transferre quis potest, quàm ipse habet. Resp. negando rursùs consequentiam; quia omnes recensiti transferentes alienum dominium non suô propriô, sed aliorum, verorum videlicet dominorum nomine transferunt: etiam creditor rem oppignoratam vendens, utpote cui dominus per contractum ad id potestatem tribuit, ut si tempore debito non solvat, creditor pignus vendere valeat. §. 1. *Inst. Quibus alienare.* ibi: *Creditor pignus ex pactione, quamvis ejus ea res non sit, alienare potest. Sed hoc forsitan ideo videtur fieri, quòd voluntate debitoris intelligitur pignus alienari; quia ab initio contractus pactus est, ut liceret creditori pignus vendere, si pecunia non solvatur.* Regula autem nostra de iis duntaxat loquitur, qui proprio nomine jus transferunt. Plures objectiones adducit, & solvit Glossa *hic.*

REGULA LXXX.

In toto partem non est dubium contineri.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Ponitur verus sensus Regulæ:*
3. *Et declaratur exemplis Juris.*
4. *Solvuntur objectiones. & n. seq.*
Quando legatur omne aurum & argentum, non comprehenduntur pecuniæ, & nummi, nec ejus nomine veniunt.
5. *Quando materia transit in materiatam, censetur assumere aliam speciem.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. In toto.* 113. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *In toto & pars continetur.* Et concordat supra jam explicata Regula XXXV. *de R. J. in* 6. *Plus semper in se continet, quod est minus.* consequenter, quia totum plus est, quàm pars illius, hæc in illo continetur.

2 Quæritur. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. Regulæ, ex ipsis verbis claræ, & lumine naturæ notæ, sensus hic est: *Certum est, quòd in toto etiam pars illius contineatur.* Cùm, si in eo non contineretur, jam hôc ipsô pars illius non esset. Tendit autem Regula eò præcipuè, ut intelligatur, credatur, & firmiter teneatur, ac judicetur, eum, qui totum habet, emit, vendit, lucratur, in testamento acquirit, vel perdit, amittit &c. etiam partem hujusmodi totius habere, emere, vendere, lucrari, acquirere, perdere, amittere &c. Et qui jus ad totum habet, etiam ad partem illius habere.

Idque patet exemplis Juris: Sic enim, 3
si quis in judicio totam v. g. domum petit, & succumbit, etiam quoad partes illius succubuisse censetur: indéque, si postea petat partem ejusdem ex eadem causa (secùs si ex diversa causa) obstat exceptio rei judicatæ. *l. Si quis cum totum.* 7. *pr. ff. de Exception. rei judicat. Nam pars in toto est,* ùt dicitur ibidem. Et econtra ob eandem rationem, qui totam domum lucratur, etiam partes illius, tectum, parietes &c. lucratur. Sic etiam, qui fundum totum stipulatur, etiam usumfructum, tanquam partem illius, stipulari censetur, sicque nihil agit, si, postquam totum fundum stipulatus est, postea usum fructum ejus stipulatur. Sic etiam nihil agit, qui priùs usumfructum fundi, & postea ex eadem causa totum fundum stipulatur. *l. Qui Usumfructum.* 58. *ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Qui usumfructum fundi stipulatur deinde fundum: similis est ei, qui partem fundi stipulatur, deinde totum; quia fundus dari non intelligitur, si ususfructus detrahatur.*

Et

Et è contrario, qui fundum stipulatus est, deinde usumfructum, similis est ei, qui totum stipulatur, deinde partem. Sic rursus, cui de jure competit vindicatio pro tota re priùs possessa, etiam pro partibus illius eidem competit vindicatio. *l. Quæ de tota.* 76. *ff. de Rei vindicat.* ibi: *Quæ de tota re vindicanda dicta sunt, eadem & de parte intelligenda sunt.* Plura hujusmodi Juris exempla, sicut & alia ad propositum vide in *cit. Reg. XXXV. Plus semper &c. de R. J. in* 6. utpote quæ cum præsenti plurimùm concordat.

4 Cæterùm quantumvìs clara appareat hæc Regula, nihilominus contra eam fieri solent à Juristis objectiones, solutu tamen faciles. Sic enim Objicitur 1. Licèt alicui omne aurum, & argentum legetur, tamen nummi, & pecuniæ ex auro & argento cusæ non censentur legatæ: cùm tamen videantur species, & pars illius. *l. Cùm aurum.* 19. *pr. ff. de Auro, argento &c. legato.* ibi: *Cùm aurum, vel argentum legatum est, quidquid auri, argentique relictum sit, legatô continetur. -- Pecuniam autem signatam placet eô legatô non contineri.* Ergo pars non semper continetur in toto. Resp. negando, quòd pecunia & nummi cusi sint species & pars auri, vel argenti massivi; cùm hoc nomine in Jure ordinariè non veniant. *l. Quintus.* 27. §. 1. *ff. eod.* ibi: *An, cui omne argentum legatum est, ei nummi quoque legati videantur, quæritur; Et ego puto, non contineri.* Audi rationem; *Non facilè enim quisquam argenti numero nummos computat. Item argento facto legato, puto, nisi evidenter contrasensisse testatorem appareat, nummos non contineri.* Vel, nisi aliud aurum aut argentum non haberet, quàm pecuniam & nummos; tunc enim de voluntate testatoris satis constaret: uti bene advertunt Doctores. *arg. l. Pediculis.* 32. §. 4. *ff. eod.* ibi: *Si testatrix habuit proprium argentum ad usum suum paratum, non videri id legatum, quod negotiandi causâ venale proponi soleret.*

Objicitur 2. *l. Si convenerit.* 18. §. 3. *ff. de Pignor. actione.* habetur, quòd si quis pro pignore dedit sylvam, navis ex arboribus sylvæ fabricata non censeatur oppignorata; ibi: *Si quis caverit, ut sylva sibi pignori esset, navim ex ea materia factam, non esse pignoris, Cassius ait: quia aliud est materia, aliud navis.* ergo. Resp. cum Gloss. in *cit. l.* §. 3. quando materia transit in materiatam, id est, si ex rudi materia fiat artificiosa, uti ex rudibus arboribus fabricata navis est, assumit novam speciem, nec eadem cum rudi materia species, nec pars illius ampliùs esse censetur: uti videre est in pecunia ex auro vel argento cusa, utpote quæ juxta dicta *n.* 4. cum auro & argento massivo eadem species, & pars illius non ampliùs reputatur, consequenter Regulæ nostræ non obstat. 5

REGULA LXXXI.

In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quomodo intelligenda?*
3. *Ponitur verus sensus illius.*
4. *Declaratur exemplis Juris. & n. seq. Administrator rerum non potest donare. Ibid.*
5. *Vicarius generalis non potest conferre beneficia.*
6. *Solvitur objectio contra Regulam. & n. seq.*
7. *Transactio generalis extendit se etiam ad incognita, & ignorata.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *c.* 2. *de Pænit. & Remiss. in* 6. ibi: *Cùm in generali concessione illa non veniant, quæ non esset quis verisimiliter concessurus.*

2 Quæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam præsentem ita intelligi debere, & intendere, quòd, etsi juxta claras Juris Regulas, *semper specialia generalibus insunt, l. Semper.* 147. *ff. de Reg. Jur.* consequenter specialia sub generalibus comprehendantur: & *In toto partem non est dubium conti-*

contineri, juxta immediatè præcedentem Regulam: Generale autem sit aliquod totum, & specialia sub ipso contenta habeantur pro partibus ejusdem: tamen ista, & concordantes Juris Regulæ non adeò universaliter, & illimitatè procedant, quin patiantur suas limitationes; & quidem vi præsentis Regulæ specialiter illam, quòd sub concessione, quantumvis generali, venire, & comprehendi non censeantur illa specialia, quæ concedere verisimiliter non intendit generaliter concedens. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulæ sequens est: *Quando aliqua in genere conceduntur, non intelliguntur concessa etiam illa, quæ quidem tanquam species sub tali genere aliàs comprehenduntur, tamen talia sunt, de quibus verisimile est, quòd ea in specie concedere nullatenus intenderit generaliter concedens.* Ratio Regulæ est; quia verisimile non est, ea, quæ speciali notâ digna sunt, sub generali concessione comprehendi, nisi exprimantur: cujusmodi sunt prorsus extraordinaria, insolita, & de quibus nec in genere quidem cogitatum est, ùt ait Layman ad *c. Sedes.* 15. *de Rescript.* vel quæ habent impossibilem, aut inhumanam, sive duram à generaliter concedente, vel se obligante, separationem, ùt inquit Gloss. *hîc.* Cùm enim concessiones generales non nisi confusâ aliquâ præviâ cognitione specialium, & quidem eorum, quæ ferè ordinariè, & facilè concedi consuevêre, fieri soleant: ad prorsus extraordinaria autem, insolita, & difficillima, in iis ordinariè reflexio non fiat; mens & intentio concedentis ad ea se non extendisse verisimiliter præsumitur. Tum, quia sicut aliàs *Inspicimus in obscuris, quod verisimilius est: c. Inspicimus.* 45. *de Reg. Jur. in* 6. idem inspicere debemus in obscuris concessionibus generalibus. Quibus accedit, quòd ea, quæ speciali notâ sunt digna, si specialiter non notantur, ex industria censeantur omissa. *l. Item apud.* 15. §. 26. *ff. de Injur.* ibi: *Ea enim, quæ notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta.*

4 Declaratur Regula & firmatur amplius exemplis Juris: Sic enim in generali concessione administrationis bonorum non censetur venire donationis potestas *c. fin. de Offic. Vicar. in* 6. ibi: *Cùm - - nec regulariter donare valeat is, cui bonorum administratio etiam libera est concessa.* etiamsi talis administratio filiofamilias committatur *l. Filiusfamilias* 7. *pr. ff. de Donat.* ibi: *Filiusfamilias donare non potest, neque, si liberam peculii administrationem habeat; non enim ad hoc ei conceditur libera peculij administratio, ut perdat.* Sic etiam sub generali obligatione pignoris non venit uxor, nec alumni, nec ea, de quibus verisimile est, quòd se obligare quis non velit. *l.* 1. *C. Quæ Res pignor. Oblig.* ibi: *Alumnos tuos, & cæteras res, quas neminem credibile pignori specialiter daturum fuisse, generali pacti conventione, quæ de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse, rationis est.*

Sic rursus generalis commissio facta legato Sedis Apostolicæ se non extendit ad causas fidei. Strein. *hîc.* arg. *can. Frater noster.* 52. *cau.* 16. *q.* 1. Nec ad translationem Episcoporum, *c. Nisi specialis.* 3. nec ad unionem, vel divisionem Episcopatuum, *c. Quod translationem.* 4. *de Officio legati.* Sic insuper in generali concessione officii Vicarii Episcopi non comprehenditur libera collatio beneficiorum, *c. fin. de Officio Vicar. in* 6. ubi etiam Regula nostra pro ratione adducitur illis verbis: *Cùm in generali concessione nequaquam illa veniant, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus - - Officialis, aut Vicarius generalis Episcopi beneficia conferre non possunt; nisi beneficiorum collatio ipsis specialiter sit commissa.* Ex eadem ratione allegata, seu vi Regulæ: *Si Episcopus suò subdito concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorem, ille, quem is elegerit, in casibus, qui eidem Episcopo specialiter reservantur, nullam habet penitus potestatem.* uti habetur c. 2. *de Penitent. & Remission. pr.* 5

Objicitur autem contra Regulam 1. à Dyno. Illud operatur generale quantum ad omnia, quantum operatur speciale in qualibet specie. *l. Si chorus.* 79. *ff. de Legat. III.* ibi: *Si chorus, aut familia legetur, perinde est, quasi singuli homines legati sint.* junctô *l. Si duo.* 51. *ff de Administrat. tutor.* cui concordat *c. Solitæ.* 6. *de Majorit. & obedient.* circa finem, cum Glossa ibidem: *Qui dicit omnia, nihil excipit.* Resp. cum eodem Dyno, talia locum habere in illis, quæ verisimiliter in specie quis esset concessurus, puta, quæ non sunt extraordinaria, insolita, vel concedenti grave damnum afferentia &c. ad alia verò concessio generalis non extenditur; quia derogatur eis per præsumptionem contrariam, uti patet ex Juribus citatis. 6

Objicitur 2. Generalis transactio de remissione omnium jurium extendit se etiam ad incogitata, & ignorata; cùm non ampliùs liceat recurrere ad novas species postea apparentes, vel instrumenta noviter reperta, priùs inco- 7

incognita. *l. Sub prætextu.* 19. *C. de Transact.* ibi: *Sub prætextu instrumenti postea reperti transactionem bona fide finitam rescindi jura non patiuntur.* junctâ *l.* 29. *C. eod.* ibi: *Sub prætextu specierum postea repertarum generali transactione finita, rescindi prohibent Jura.* Ergo dispositio, & concessio generalis etiam ad extraordinaria se extendit. Resp. negando consequentiam; quia ex eo, quòd partes simili generali transactione intendant litem penitus finire, censentur etiam instrumentis, & speciebus pro tunc non apparentibus, jurique in eis fundato renuntiare. arg. *cit. LL.*

REGULA LXXXII.

Qui contra jus mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. Contra Jus mercari, *quid?*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Præsumitur malæ fidei emptor etiam qui ignoranter contra publicam claram legem emit.*
   Ignorantia facti, non Juris excusat. Ibid.
5. *Declaratur Regula exemplis.*
   Emens à pupillo, sine authoritate tutoris, rem emptam præscribere potest, si ex ignorantia facti: non item [illegible]. Ibid.
6. *Solvuntur objectiones. & n. seq.*
7. *Bona fides præsumitur, nisi [illegible] probetur, ubi allegatur ignorantia facti, non verò Juris.*
8. *Fallit Regula in iisdem casibus, in quibus fallit Regula XIII.*

1 Sumitur hæc Regula ex *l. Quemadmodum.* 7. *in fin. C. de Agricolis, & censitis.* ibi: *Malæ fidei namque possessorem esse, nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. I. *Contra jus mercari*, juxta Regulam istam, censetur omnis ille, qui aliquid emit contra prohibitionem legis sive divinæ, sive humanæ, sive canonicæ, sive civilis, sive statutorum municipalium; & taliter emens præsumitur cum mala fide emere. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Quicunque contra publicam, claram, & notoriam prohibitionem Juris, vel legis cujuscunque aliquid emit, id mala fide, sicque cum dolo, & peccato facere præsumitur, ac propterea semper malæ fidei possessor, qui præscribere non potest, esse censetur.* Rationem hujus optimè allegat Dynus *hic.* Vel enim scivit emptor prohibitionem Juris, vel non scivit: Si scivit, manifestum, & extra dubium est, quòd mala fides, dolus & malitia reperiatur in illo; cùm quivis teneatur in actibus suis se conformare legibus & statutis, *c.* 1. *de Constit. Canonum statuta custodiantur ab omnibus.* & *l. Leges.* 3. *C. de Legibus.* ibi: *Leges ut generales ab omnibus æquabiliter imposterum observentur.*

Si non scivit, ex præsumptione Juris 4
pro malæ fidei emptore, & possessore habetur; cùm scire, & scire debere, facilèque posse (prout res se habet circa claras & notorias legum prohibitiones) paria sint. arg. *l. Regula* 9. §. 3. *ff. de Jur. & facti Ignor.* & *l. Constitutiones.* 12. *C. eod.* cum Concord. Unde juxta Regulam XIII. *de R. J. in* 6. *Ignorantia facti, non Juris excusat.* Ut proin pro malæ fidei emptore & possessore meritò habeatur, qui etiam ex ignorantia contra notoriam & claram prohibitionem emit; qui propterea etiam rem sic emptam præscribere non potest, quia *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit c. Possessor.* 2. *de Reg. Jur. in* 6. & *l. Nunquam.* 31. *ff. de Usurpat. & Usucap.* ibi: *Nunquam in usucapionibus Juris error* (seu ignorantia) *possessori prodest.* de qua materia etiam vid. *Reg. II. de R. J. in* 6. & *Lib. II. Tit.* 26. *à n.* 67.

Exempla Juris habentur innumera, 5
inter quæ est, quòd, si quis à pupillo, sine authoritate tutoris aliquid emit, ignorans id prohibitum esse, malæ fidei possessor de Jure præsumatur, & præscribere non possit; secus foret,

foret, si haberet ignorantiam facti, putans eum puberem esse. *l. Pro emptore.* 2. §. 15. *ff. Pro Emptore.* ibi: *Si à pupillo emero sine tutoris authoritate, quem puberem esse putem, dicimus usucapionem sequi, ut hic plus sit re, quàm in existimatione. Quòd si scias, pupillum esse, putes tamen, pupillis licere res suas sine tutoris authoritate administrare, non capies usu; quia Juris error nulli prodest.* Simile exemplum est etiam, si quis à Prælato Ecclesiæ, vel Monasterii quid emit non servata præscripta solemnitate Juris. arg. *c.* 1. *& c. Tua nuper.* 8. *de His, quæ fiunt à Prælatis.*

6 Objicitur 1. contra Regulam: *c. Apostolicæ.* 9. *de Donation.* valet præscriptio rei per Episcopum Monasterio, magno cum Ecclesiæ damno, consequenter contra Juris prohibitionem donatæ; ibi: *poterit legitimè revocari, nisi præscriptione, vel alia exceptione legitima, actio hujusmodi excludatur.* Resp. cum Glossa communiter recepta, ibi fuisse ignorantiam facti, & non Juris: Facti enim quæstio erat, utrùm per allegatam ibidem donationem quinquagesimæ, vel centesimæ partis de censibus Ecclesiæ eadem graviter lædatur; atque ideo monasterium id, quod recepit, præscribere potuit; cùm habuerit titulum & bonam fidem, ac de reliquo facti ignorantia excuset, *cit. Reg.* 13. *de R. J. in* 6. & præscriptionem non impediat arg. *cit. l. Pro emptore.*

Objicitur 2. Bona fides semper adesse præsumitur, nisi abesse probetur, arg. *l. Dolum.* 6. *C. de Dolo.* & *l.* 2. *C. de Præscript. long. temp.* cum Concord. Resp. cum Dyno, id verum esse, ubi allegatur ignorantia facti; quia tunc Juris præsumptio allegationi non resistit: secus est, quando allegatur ignorantia Juris; tunc enim non bona, sed mala fides præsumitur, quia præsumptio Juris allegationi resistit *cit. l.* 2. *ff. Pro Emptore.* & *c. Ignorantia.* 13. *de Reg. Jur. in* 6. censetúrque mala fides satis probata, si patet, vel probatur delictum, quod emendo contra prohibitionem committitur. 7

Quæritur II. An? & quas fallentias habeat Regula LXXXII? Resp. Eam fallere in iisdem, in quibus quoad secundam partem fallere diximus Regulam XIII. *Ignorantia facti, non Juris excusat.* videlicet 1. In Minoribus. 2. In Militibus. 3. In omnino rudibus, non habentibus, quos consulant. 4. Juxta aliquos etiam in fœminis. Et 5. Universaliter, quando non sunt clara, sed ambigua, obscura, & controversa; quia in his recensitis non tantùm facti, sed etiam juris ignorantia excusat, consequenter à præsumptione Juris de mala fide eximit; vide dicta ad cit. Reg. XIII. à n. 20. ac etiam reliqua ad eandem Regulam adducta, quia præsentem magis elucidant. 8

REGULA LXXXIII.

Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quomodo intelligenda?*
   Solutione debiti tollitur obligatio, per quemcunque fiat. Ibid.
3. *Procedit Regula etiam in Pœnis.*
4. *Legatum, pro certa die factum, singulis annis eo die peti potest.*
5. *Fallit Regula, quando una exactione, & solutione debiti, obligatio illius non extinguitur.*
   Episcopus bis, vel sæpiùs in anno visitans, semper exigere potest procurationem. Ibid.
6. *Fallit insuper in causa dotis; & quando?*

1 Desumpta est hæc Regula ex *l. Bona fides.* 57. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Bona fides non patitur, ut idem bis exigatur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Resp. Eam esse intelligendam juxta sequentem proprium illius sensum: *Creditor, qui solutionem debiti jam semel petiit, & justam obtinuit, eam ulteriùs petere, seu exigere bona fide, seu bonâ conscientiâ non potest.* Ratio perspicua est; quia vera solutione debiti tollitur omnis obligatio ejusdem. Nec refert, utrùm debitor per se, vel per alium, aut id, quod debet, in natura, aut, consentiente creditore,

ditore, in æstimatione, vel per aliud solvat. *pr. Instit. Quibus modis tollatur obligatio.* ibi: *Tollitur autem omnis obligatio solutione ejus, quod debetur, vel si quis consentiente creditore aliud pro alio solverit; Nec interest, quis solvat, utrùm ipse, qui debet, an alius pro eo, liberatur enim & alio solvente, sive sciente, sive ignorante debitore, vel invito eo solutio fiat.* Hinc etiam est, quòd, si ab uno ex duobus correis; seu condebitoribus, vel à fidejussore totum debitum solutum est, ab altero, vel principali debitore exigi bona fide & conscientia, sine dolo & malitia nihil ampliùs valeat nec ab altero correo, nec à fidejussore *cit. pr. Instit. Quibus modis toll. oblig.* ibi: *Idem contingit, si fidejussor solverit, non ipse solus liberatur, sed etiam reus.* & *l. In duobus. 3. §. 1. ff. de Duobus Reis.* ibi: *Utique enim, cùm una sit obligatio, una & summa est: ut, sive unus solvat, omnes liberentur, sive solvatur ab altero, liberatio contingat.*

3 Procedit Regula etiam in Pœnis, ita, ut, si pœna à reo pro aliquo delicto semel exacta fuit, alia ab illo propter idem exigi non ampliùs valeat: nisi diversæ pænæ copulativè pro delicto essent impositæ. Glossa & Strein. *hìc.* arg. *c. At si Clerici. 4. §. fin. de Judiciis.* ibi: *Cùm functus sit suô officiô, nec duplici contritione debeat ipsum conterere.* quia nec Deus bis punit in idipsum.

4 Objicitur, *l. Annua. 20. §. 1. ff. de Annuis Legatis.* expressè sancitum habetur, quòd legatum pro certa die, v. g. Calendis May, Sacerdotibus solvendum, singulis annis pro illa die peti possit. Resp. Id meritò statutum fuisse ex benigna interpretatione in favorem causæ piæ; cùm enim dubium, & obscurum esset, utrùm legatum in citata lege expressum unô duntaxat, vel singulis annis solvendum esset, in favorem piæ causæ legislator illud singulis annis in perpetuum esse solvendum, interpretatus est; præsertim quia certô determinatô die solvendum imponitur. Hinc bene infert Strein. quòd si alumnis S. Francisci legaretur, ut in die S. Patris eis præberetur pitantia, eam singulis annis in præfato festo præstare deberent hæredes, arg. *cit. l. Annua.* Neque propterea idem bis exigeretur, sed pro quolibet anno semel, cui alia, atque alia obligatio dandi correspondet.

Quæritur II. An? & quas fallentias patiatur Regula LXXXIII? Resp. Eam fallere, & quidem universaliter 1. quando una exactione & præstatione debiti non extinguitur ulterior obligatio ejusdem. Glossa *hìc.* uti patet in exactione debiti conjugalis, in exactione tributorum, vectigaliũ certis temporibus, vel toties, quoties currus onerati transeunt, persolvendorum. Idem est in Visitatione Ecclesiarum, vel Monasteriorum, si eam bis, vel sæpiùs in anno facit Episcopus, prout potest *can. Non semel. 29. cau. 18. q. 2.* ibi: *Non semel, sed sæpiùs in anno Episcopi visitent monasteria Monachorum, &, si aliquid corrigendum fuerit, corrigatur.* junctô *c. Mandamus. 6. de Offic. Archidiac.* ibi: *Mandamus, quatenus prohibeatis Cestrens. Archidiacono, ne ad Ecclesias sui Archidiaconatûs visitandas nisi semel in anno accedat, nisi forsan talis causa emerserit, propter quam ipsum oporteat præfatas Ecclesias sæpiùs visitare.* Visitans itaque Episcopus ex justa causa bis, vel sæpiùs in anno Ecclesias, aut Monasteria sibi subjecta, non tantùm semel, sed etiam sæpiùs, toties nempe, quoties visitat, exigere potest procurationem moderatam *c. Cùm Venerabilis. 21. de Censib. & Exact.* ubi etiam ratio additur illis verbis: *Quia ergo visitationi annexa est procuratio, & Episcopus ratione Episcopalis jurisdictionis, quam habet in ea, teneatur causâ correctionis Ecclesiam visitare.* 5

Fallit 2. in causa dotis; hanc enim semel exactam, & jam acceptam, secundò nubens filia denuo exigere potest, si prima vice vi pacti ad patrem rediit. *Authen. Sed quamvis. C. de Rei uxor. act.* ibi: *Sed quamvis dos potestatis, sive pactionis jure ad patrem redeat, non tamen licet ei, filia denuo nubente, diminuere priorem dotis mensuram, nisi fortè substantia sua decrescat aliquâ fortuitâ clade: tunc enim ampliùs secundo marito in dotem præstare non cogitur, nisi quantum facultates ejus patiuntur.* 6

REGULA LXXXIV.

Cùm quid una viâ prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Potest aliquid prohiberi vel absolutè, simpliciter, & principaliter ratione sui: vel ad viam, & modum duntaxat.*
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Declaratur exemplis, & trib. seqq.*
5. *Electus non potest se ingerere administrationi, etiam ut œconomus, ante confirmationem.*
6. *Clerici de jure non possunt habere plura beneficia: nec unum titulô beneficii, & alterum in commendam perpetuam possidere.*
7. *Filiusfamilias non licet mutuam dare pecuniam, nec quid aliud, ut inde pecuniam acquirant.*
8. *Fallit Regula universaliter, quando aliquid non absolutè, & principaliter ratione sui, sed quoad certum modum duntaxat, & viam prohibetur. Declaratur fallentia exemplis, & n. seq.*

1 DEsumpta dicitur hæc Regula ex *l. fin. C. Si Mancipium ita venierit.* ubi etiam ratio additur his verbis: *ne fraus legi fiat.* & ex *c. un. de Cleric. conjug. in* 6. ibi: *ne per unam viam concedatur, quod per aliam denegatur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus sensus ejusdem sit? Ante responsionem Notandum cum Glossa, & Viviano hic, aliquid dupliciter prohiberi posse: unô modô absolutè, simpliciter, & principaliter ratione sui, ita, ut prohibitio non viam aut modum aliquid obtinendi vel agendi, sed rem, sive actum ipsum respiciat, causâ prohibitionis semper durante: cujusmodi prohibita ratione sui sunt adulteria, furta, perjuria &c. Vel aliô modô prohiberi possunt non simpliciter & ratione sui, sed quoad certam viam duntaxat, vel modum acquirendi prohibitum. Sic Episcopus, alligatus jam alicui Ecclesiæ, prohibetur aliam Ecclesiam assumere, non absolutè & simpliciter, sed duntaxat quoad viam, electionis nempe, non verò quoad viam postulationis. *c. fin. de Postulat. Prælat.* Hôc notatô Resp. I. Regulam loqui, & intelligendam esse de prohibitis in primo sensu, uti statim patebit. Nam

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus hic est: *Quando aliquid simpliciter, ac principaliter ratione sui, suæve naturæ prohibitum alicui habetur unâ viâ, vel modo, ad id aliâ viâ, vel modô de jure admittendus non est.* Ratio Regulæ jam allegata est *n.* 1. *ne* videlicet *fraus legi fiat. cit. l. fin. C. Si Mancipium.* Hôc ipsô enim, quòd legislator aliquid absolutè & simpliciter, ac principaliter ratione sui, suæve naturæ prohibeat, vult, & intendit, ut nullâ viâ vel modo fiat, aut ad eam perveniatur, etiamsi in prohibitione una tantùm via, vel modus exprimatur; consequenter si quis unam viam, vel modum in lege expressum & prohibitum, declinat quidem, aliam tamen viam assumit, apertè contra voluntatem, & intentionem legislatoris, sicque in fraudem legis, & contra famosam illam *Reg.* 88. *de R. J. in* 6. agere censetur: *Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.*

Declaratur Regula, & firmatur amplius 4 exemplis Juris: Sic enim *cit. c. un. de Clericis conjug. in* 6. dicitur, Clericos pro commissis criminibus, vel delictis trahi non posse criminaliter, aut civiliter ad judicium laicale, *nec ab ipsis sæcularibus Judicibus eos debere personaliter, vel etiam pecuniariter (ne per unam viam concedatur eisdem Judicibus, quod per aliam denegatur) ullatenus condemnari.*

Sic *l. Scire oportet.* 21. §. 1. *ff. de Tutor.* 5 *& Curat. datis.* pater materno testamento ab administratione liberis patria potestate solutis, relictorum prohibitus, nec ùt curator ea administrare valet, *& si voluerit, ut non aliâ viâ hoc, quod noluit testatrix, fiat*, prout ait lex. Sic pariter, quia Prælatus electus administrationi se ingerere nequit ante confirmationem *c. Nosti.* 9. *de Elect.* ibi: *Nosti, quomodo electus concedendi honores, vel præbendas, vel aliàs disponendi de rebus Ecclesiæ (cùm sua electio non sit confirmata) non habeat facultatem;* easdem nec sub titulo œconomi, vel procuratoris administrare valet, Regulâ hâc eis obstante *c. Avaritiæ.* 5. *de Elect. in* 6. ubi Papa etiam rationem, fraudem

dem legis videlicet, allegans ita loquitur: *Avaritiæ cætitas, & damnandæ ambitionis improbitas aliquorum animos occupantes, eos in illam temeritatem impellunt, ut, quæ sibi à Jure interdicta noverint, exquisitis fraudibus usurpare conentur. Nonnulli siquidem ad Regimen Ecclesiarum electi, quia eis, jure prohibente, non licet se ante confirmationem electionis celebratæ de ipsis, administrationi Ecclesiarum, ad quas vocantur, ingerere, ipsam sibi tanquam procuratoribus, seu œconomis committi procurant. Cùm itaque malitiis hominum non sit indulgendum &c.*

6 Sic rursus, quia Clerici absolutè, & simpliciter prohibentur plura beneficia obtinere in titulum *c. Quia in tantum. 5. de Præbend. & Dignit.* ibi: *Quia in tantum quorundam processit ambitio, ut non duas, vel tres, sed plures Ecclesias perhibeantur habere, cùm nec duabus possint debitam provisionem impendere: per Fratres, & Coëpiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de multitudine præbendarum, Canonibus inimica, quæ dissolutionis materiam & evagationis inducit, certúmque continet periculum animarum, eorum, qui Ecclesiis deservire valeant, indigentiam volumus sublevari.* junctô *c. Cùm singula. 32. Eod. in 6.* unô obtentô in titulum, non possunt alterum in commendam perpetuam habere; ne, quod unô modô prohibetur, aliâ viâ obtineatur; cùm commenda perpetua æquivaleat beneficii titulo, Layman in *cit. Avaritiæ.* arg. Concil. Trident. *Sess. 7. cap. 4. de Reform.*

7 Sic, quia simpliciter, absolutè, & ratione sui prohibetur, ut filiisfamilias mutua non detur pecunia, ne inde materiam peccandi, & malos contrahendi mores sumant, prohibitum est etiam eisdem frumentum, vinum, oleum, vel quid aliud mutuum dare, ut ex his venditis pecuniam acquirant. *l. Item si. 7. §. 3. ff. de S. C. Macedon.* ne in fraudem legis, quod unâ viâ prohibitum, aliâ obtineatur. ibi: *Sed si fraus sit Senatus consulto adhibita, puta frumentô vel vinô, vel oleô mutuô datô, ut, his distractis fructibus, uteretur pecuniâ, subveniendum est filiofamilias.*

Quæritur II. An? & quas fallentias habeat Regula LXXXIV? Resp. Eam fallere 8
universaliter tunc, quando aliquid prohibitum existit alterô modo supra *n. 2.* declaratô, id est, quando quid non simpliciter, & principaliter ratione sui, sed quoad certam viam, vel modum duntaxat prohibetur; quia ad taliter prohibitum aliâ, non prohibitâ viâ, vel modô admitti, & pervenire licitè & validè quis potest. Sic præter exemplum supra cit. *n. 2.* allegatum de Episcopo; qui, licèt ad aliam Ecclesiam electionis viâ assumi prohibeatur, ad eandem tamen aliâ via, postulationis videlicet, pervenire potest *cit. c. fin. de Postulat. Prælat.* Ulterius, etsi prohibitum sit, ne Clerici illegitimè nati ad Prælaturas eligantur, tamen viâ postulationis ad eandem pervenire possunt. *c. Innotuit. 20. de Elect.* ubi Summarium rem breviter dicit: *Illegitimus potest postulari, non autem eligi.*

Sic etiam in judiciis, etsi actor petens ali- 9
quam rem una actione inepta repellatur, petendo tamen eandem alia actione congruenti admittitur. *c. Examinata. 15. de Judiciis.* ibi: *Actionem, quam - - intentabas, incongruentem cognovimus, & ineptam - - unde intentionem tuam in hac parte pronuntiavimus non tenere - - ita tamen, quòd si congruentem & aptam intentare volueris actionem, respondere tibi teneantur.* Sic insuper, etsi Clericis communi jure prohibitum sit, de bonis, intuitu Ecclesiæ acquisitis, condere testamentum: tamen eadem bona per actum inter vivos ad pios usus elargiri valent *c. Ad hæc. 8. de Testam.* ibi: *Ad hæc præsentibus innotescat, quòd Clerici de mobilibus, quæ per Ecclesiam sunt adepti, de Jure testari non possint: Viventes tamen, & sui compotes moderatè valeant aliqua de bonis ipsis, non ratione testamenti, sed eleemosynæ intuitu erogare.* Verùm, si in stricto sensu loqui volumus, recensitæ propriè fallentiæ non sunt, utpote per Regulam ipsam jam exclusæ.

REGULA LXXXV.

Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Quomodo intelligenda?*
Quivis rerum suarum arbiter est. Ibid.
3. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
4. *Fallit Regula, quando privata conventio est contra substantiam contractûs: aut jus publicum. & n. seq.*
6. *Item, si turpis, aut inhonesta, seu de re turpi, aut inhonesta est.*

 Desumi-

1 DEsumitur hæc Regula ex *l.* 1. §. 6. *ff. Depositi.* ibi: *Contractus enim legem ex conventione accipiunt.* & *l. Contractus.* 23. *ff. de Reg. Jur.* ubi postquam singillatim explicatum fuit, quinam contractus dolum malum duntaxat recipiunt: quinam dolum, & culpam; ibi: *Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt: quidam & dolum, & culpam: dolum tantùm, depositum, & precarium: dolum, & culpam, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, idem dotis datio, tutelæ, negotia gesta. In his quidam & diligentiam societas, & rerum communio, & dolum, & culpam recipit:* statim subjungitur: *sed hæc ita, nisi, si quid nominatim convenit, vel plus vel minus, in singulis contractibus: nam hoc servabitur, quod initio convenit: legem enim contractus dedit: exceptô eô, quod Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus præstetur; hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est: & ita utimur.*

2 Quæritur I. Quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis proprius illius sensus sit? Resp. I. Per verbum *legem* Regula intelligit formam, naturam, & modum obligationis in contractu, vultque dicere, qualiter, & quomodo obliget contractus, ex contrahentium dependere voluntate & speciali conventione, quæ inter eos legem privatam constituit, quâ indicatur, qualiter, quô modô, quô tempore, quô locô, quibus sub conditionibus quivis ex contractu obligatus existat; cùm enim quilibet rerum suarum moderator, & arbiter existat: *l. in re mandata.* 21. *C. Mandati.* possunt contrahentes ad invicem convenire & pacisci, sibique legem observandam imponere, quô modô, quô locô, quô tempore, quibus sub conditionibus contractus eorum obligent *l. In traditionibus* 48. *ff. de Pactis.* & *l.* 1. *C. eod.* quæ dein lex privata ex speciali eorum conventione, seu pacto proveniens procul dubio ab utroque contrahentium servanda est; quia *pacta custodiantur c.* 1. *de Pactis.* Et quidem etiam ex æquitate naturali, *l.* 1. *ff. eod.* ibi: *æquitas naturalis est. Quid enim tam congruum fidei humanæ, quàm ea, quæ inter eos placuerunt, servare?* Unde cit. *l. In traditionibus.* 48. *ff. eod.* dicitur: In traditionibus *rerum quodcunque pactum sit, id valere manifestissimum est.*

3 Resp. II. Verus Regulæ sensus sequens est: *Qualiter, quô modô, quô tempore, quô locô, quibus sub conditionibus contractus aliquis obliget, dependet ex speciali contrahentium pacto, seu conventione, quâ legem mutuò obligantem sibimet imponunt.* Per rationem, & Jura jam allegata; Et quoniam sensus Regulæ ex se clarus est, opus non habet, ut exemplis Juris declaretur: præsertim cùm quivis sibimet exemplare formare facilè possit; si enim vendis domum tuam mutua sub conventione, ut pretium simul, vel per partes, hoc vel illo tempore, in hac, vel illa moneta, hoc vel illo loco solvatur; eô modô, quô conventum est, solvendum erit per Jura allegata.

Quæritur II. An? Et quas præsens Regula habeat Fallentias? Resp. Eam fallere 1. quando conventio contrahentium fit contra formam substantialem, seu essentialem contractûs à Jure præscriptam; seu, si est contra jus commune, & publicum. arg. *l. Leges.* 7. *C. de Legibus & Constit. Princ.* ibi: *Leges, & constitutiones futuris certum est dare formam negotiis.* & *l. Jus publicum.* 38. *ff. de Pactis.* ibi: *Jus publicum privatorum pactis mutari non potest.* junctô *c. Si diligenti.* 12. *in fin. de Foro compet.* ubi dicitur: *cui* (indulto publico) *privatorum pactio derogare non potest.* Hinc, quia de substantia, & essentia cujusvis contractûs est consensus, quævis conventio irrita habetur, ubi verus deest consensus. *l.* 1. *ff. de Pactis.* Et ideo Regula intelligi debet de conventione circa accidentalia, non verò circa formam substantialem contractûs, utpote quæ invariata manere debet. Strein. *hic n.* 3. cum communi aliorum. arg. *l. Novationum.* 8. *C. de Novationib.* 4

Dicitur autem notanter: *contra Jus commune, aut publicum:* siquidem *pactum, per quod tollitur jus privati sibi publica authoritate concessum valet: secus, si tolleretur jus commune*, ùt ait Rubrum in *l. Juris gentium.* 7. §. *Si paciscar.* 13. *ff. de Pactis.* Hinc quamvis in favorem emptorum jure cautum sit, quòd venditor teneatur de evictione, etsi in contractu emptionis vel venditionis nil fuerit expressum; tamen si venditor & emptor specialiter conveniunt, quòd ille de evictione non teneatur, conventioni huic standum est, prout amplius dictum & probatum habetur Lib. III. Tit. 17. §. 12. 5

Fallit 2. si conventio contrahentium est turpis, vel de re turpi, inhonesta, aut impossibili, de jure, vel de facto. *c. fin. de Pactis. in fin.* ibi: *Nam etiam juxta legitimas sanctiones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de Jure, vel de facto nullam obligationem inducit.* Hinc *Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus præstetur;* 6

hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est, uti dicitur *cit. l. Contractus*. 23. *ad fin. ff. de Reg. Jur.* junctô *c. Nemo potest*. 6. *de R. J. in* 6. ibi; *Nemo potest ad impossibile obligari.* Huc serviunt etiam dicta suprà ad *cit. Reg. VI.* & ad *Reg. LXIX.*

REGULA LXXXVI.

Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non alijs imputare.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Non tantùm ex sua culpa, sed etiam qui ex causa, quam ipse sine delicto præbet, damnum sentit sibi imputare debet.*
3. *Idem est, si jacturam lucri.*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ:*
5. *Declaratur exemplis, & seqq.*
7. *Projiciens aliquid ex alto, & priùs non clamans, reus damni inde secuti est; secus si clamat.*

1 DEsumitur hæc Regula ex *l. Quod quis.* 203. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.*

2 Quæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis Regula ex se perspicua videatur, tamen notandum, quòd per verba, *suâ culpâ*, intelligatur non tantùm quævis culpa Theologica, vel civilis: sed insuper quævis causa, quam quis ipsemet, etiam absque dolo & ullo delicto, liberè præbet ad damnum incurrendum: sic enim, si quis, dum dimidium rei, prædii v. g. pacifica transactione acquirere posset, putans, se habere justam causam, bona fide actionem in judicio pro toto acquirendo instituit, & succumbendo totum perdit, ac insuper ad expensas condemnatur, damnum sibi ipsi imputare debet, quia etsi nullam culpam, vel dolum commiserit, causam tamen damni ipse præbuit, sua sponte præeligendo litem. *l. Ipse dispice.* 1. *C. de Edendo.* Sic etiam, qui bona fide, absque ulla culpa vel dolo compromittit in arbitros, horum sententiæ, etiam minùs justæ, & sibi plurimùm damnosæ stare, sibique, & non aliis imputare debet damnum inde secutum, quia ad id ipsemet causam præbuit, sponte compromittendo in arbitros. *l. Diem proferre.* 27. §. 2. *ff. de Receptis, qui arbitrium.* ibi: *Stari autem debet sententiæ arbitri, quam de se dixerit, sive æqua, sive iniqua sit: & sibi imputet, qui compromisit. Nam & Divi Pii rescripto adjicitur: vel minùs probabilem sententiam æquô animô ferre debet.*

3 Notandum ulteriùs, verbô *Damnum* in Regula non tantùm damnum positivum, sed & lucri carentiam intelligi, ita ut sibi, non aliis imputare debeat, sive damnum, sive carentiam lucri sentiat ex sua culpa, seu causa, quam ipse præbuit; cùm damnum pati, & lucrum perdere, paria sint arg. *l. Proinde.* 22. *in fin. ff. ad Leg. Aquil.* Hinc Clericus, cui primò vacatura Præbenda per Sedem Apostolicam fuit concessa, si eam, quæ primò vacat, petere negligit, sibi imputare debet, quòd carentiam totius incurrat gratiæ. *c. Si Clericus.* 11. *de Præbend. in* 6. ubi ratio additur illis verbis: *Cùm facta ei gratia per ipsius negligentiam sit extincta.* Idem est de aliis beneficiis & gratiis ad certum tempus promissis, ac neglectis; quia universaliter jura vigilantibus sunt scripta. *l. Pupillus.* 24. *ff. Quæ in fraudem creditor. in fin.* ibi: *Jus civile vigilantibus scriptum est.* Hinc

Resp. II. Verus Regulæ sensus sequens est: 4
Damnum, vel jacturam lucri, quam quis sentit ex sua culpa, vel causa, quam ipsemet liberè præbuit, sibi, & non aliis imputare debet. Ratio Regulæ est, Tum; quia *Non debet aliquis alterius odiô prægravari. c. Non debet.* 22. *de Reg. Jur. in* 6. Tum; quia culpa suos, non alienos tenet auctores. *l. Sancimus.* 22. *C. de Pœnis.* ibi: *Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulteriùs progrediatur metus, quàm reperiatur delictum.* Tum; quia effectus suæ causæ, non alteri imputandus est, arg. *c. Cùm cessante causâ.* 60. *de Appellation.*

Declaratur, & firmatur Regula ampliùs 5
exemplis Juris; præter enim jam allegata ulteriùs pro exemplo servit, quòd, si procurator, aut negotiorum gestor indebitum solvit, sibi, non Domino damnum imputare debeat. *l. Si quis.* 23. *ff. de Negot. gestis.* ibi: *Si quis negotia aliena gerens, indebitum exegerit, restituere cogitur. de eo autem, quod indebitum solvit, magis est, ut sibi*

ut sibi imputare debeat. Sic etiam, si unus sociorum ex suo delicto in pænam incidit, sibi soli imputare, ipséque solus, non consocii sentire debent. *l. Cùm duobus.* 52. *§. fin. ff. Pro Socio.* & *l.* 53. *ff. eod.* ibi: *Quod autem ex furto, vel ex alio maleficio quæsitum est, in societatem non oportere conferri, palam est: quia delictorum turpis atque fæda communio est.* Sic ulteriùs, qui absque inventario hæreditatem adit, indéque damnum sentit, sibi, suæque improvidentiæ, non aliis imputare debet. *l. fin. C. de Jure deliberandi &c.*

6 Sic rursus, si quis ex præscriptione rei suæ damnum patitur, suæ negligentiæ adscribere habet, quòd intrà præscriptionis tempus de rebus suis non indagaverit, easque vindicârit. arg. *l.* 1. *ff. de Usurpat. & Usucap.* Sic etiam, qui ad societatem negligentem socium assumit, indéque damnum sentit, hoc sibi imputare debet. §. *fin. Inst. de Societ. qui parùm diligentem socium sibi assumit, de se queri, sibique hoc imputare debet.* Sic pariter, qui administrationem rerum suarum imperitis, ac ineptis committit, vel servos minùs habiles conducit, damnum inde sequens sibi imputare debet. *l. Videamus.* 11. *ff. Locati.*

Sic ulteriùs, si putator, ramos ex arbore dejiciens, vel alius machinarius in tempore clamet, ut prætereuntes, à periculo sibi caveant, & hi cavere negligant, his, non illis damnum, etiam homicidium secutum imputandum; secus si non tempestivè, vel penitus non clament. *l. Si Putator.* 31. *ff. ad. Leg. Aquil.* ibi: *Si putator, ex arbore ramum cùm dejiceret, vel machinarius hominem prætereuntem occidit: ita tenetur, si is in publicum decidat, nec iste proclamavit, ut casus ejus evitari possit &c.* Sic innumera alia in quavis ferè materia reperiuntur Juris exempla. 7

REGULA LXXXVII.

Infamibus portæ non pateant dignitatum.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Sicut infamia duplex est, Juris nempe, & facti: ita alii sunt infames infamiâ Juris, alii infamiâ facti.*
3. *Infames infamiâ Juris quinam in specie?*
4. *Ponitur verus sensus Regulæ.*
   Adducuntur rationes, cur infames, sive de jure, sive de facto, non sint assumendi ad munera honorifica, ibid. & seq.
5. *Dignitas & honor sunt præmium virtutis.*
6. *Infames infamia Juris à dignitatibus non tantùm impedit, sed iis etiam privat: requiritur tamen ad id sententia Judicis.*
7. *Infamia facti, si constanti publica emendatione aboletur, non impedit obtinere dignitates.*
8. *Procuratoris officium de jure inter munera honorifica non reputatur, bene verò de consuetudine.*

1 HÆc Regula desumitur ex *l.* 2. *C. de Dignit.* ibi: *Neque famosis & notatis, & quos scelus, aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honestorum cætu segregat, dignitatis portæ patebunt.*

2 Quæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? & quis verus illius sensus sit? Ante responsionem notandum, Infames alios esse infamiâ *Juris*, seu de jure: alios infamiâ *Facti*, seu ex facto, prout nempe infamia est, quâ laborant; hæc siquidem duplex est, *Juris* nempe, & *Facti*. *Infamia Juris* est, quæ ex dispositione ipsius Juris contrahitur ob certa delicta: idque vel statim ipsô factô: vel per sententiam Judicis; Et hâc infamiâ inquinati dicuntur infames infamiâ juris, vel infames de jure. *Infamia facti* est, quæ non quidem ex Juris dispositione, sed ex talibus factis, & delictis contrahitur, propter quæ bona opinio, atque existimatio apud probos ac honestos viros gravatur: & hâc infamiâ notati vocantur infames infamiâ facti, seu ex facto.

Quinam autem in specie sint infames infamiâ Juris, aut de jure, patet ex integris duobus titulis, videlicet *ff. de His, qui notantur infamiâ.* & *C. Ex quibus causis infamia irrogatur.* de quibus etiam specificè habes *Lib. V. Tit.* 37. *de Pœnis.* §. 3. hîc solùm est addendum, quòd omnes, qui de Jure civili infames sunt, etiam infames de Jure canonico habeantur *can. Omnes.* 2. *cau.* 6. *q.* 1. ibi: *Omnes verò infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant;* intellige, nisi infamia per Jus civile introducta, à Jure canonico sit sublata: prout factum est circa secundò nubentes intrà annum luctûs *c. penult. & ult. de Se-* 3

de Secundis Nuptiis. Porro infames in specie de Jure Canonico ad longum enarrantur *can. Infames.* 17. *cau.* 6. *q.* 1. cujus textum, quia *cit. Lib V. Tit.* 37. §. 3. per extensum jam adduximus, eum ibidem, vel in fonte lege, ne superflua fiat repetitio. His Notatis

4 Resp. ad quæstionem n. 2. positam: Regula intelligi debet juxta sequentem proprium illius sensum: *Quicunque sive Juris, sive Facti infamiâ infamis est, ad dignitates & munera honorifica assumi, & admitti non debet.* Per Jura hactenus allegata: Ratio Regulæ est, Tum; quia ad dignitates illi tantùm sunt promovendi, qui integritate vitæ & morum probati, iis, quibus præsunt, verbô & exemplô efficaciter prodesse valent. arg. *c Cùm in cunctis.* 7. *de Elect.* quod præstare non possunt infames, utpote qui ipsimet rei monere, & corrigere vel non audent: vel si monent & corrigunt, parùm aut nihil fructificant, Deo verba illorum minùs secundante, & subditis eos non æstimantibus, sed despicientibus (infames enim despiciuntur, arg. *cit. l.* 2. *C. de Dignit.*) ac per consequens monita & correctiones eorum non attendentibus; cujus enim vita despicitur, ejusdem etiam prædicatio contemnitur, uti ait S. Gregorius *Hom.* 12. *in Evang. Matth.* Hinc S. Paulus in *Epist.* 1. *ad Timoth.* 3. meritò docet, eum, qui in dignitate Episcopali existit, debere esse *irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum &c.* & *ad Tit. cap.* 2. qui *in omnibus seipsum præbeat exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum, irreprehensibile, ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.* Quæ cuncta etiam de aliis Superioribus, & dignitate fulgentibus ob non exiguam paritatem rationis cum proportione intelligenda sunt.

5 Tum; quia dignitas & honor sunt præmium virtutis consequenter virtute fulgentibus, non criminosis conferenda; *cùm utique unumquemque criminosum non dignitas debeat, sed pæna comitari* ùt dicitur *l. Ne quis.* 38. *in fin C. de Decurionib.* Tum; quia, ut Strein. *hîc.* cum aliis bene advertit, si infames, & criminosi ad dignitates, & honorifica munera assumuntur, vel admittuntur, ex probro, & macula infamiæ pascitur in animis hominum ipsius etiam dignitatis contemptus, ita, ut ex eorum promotione non tam honorentur infames, quàm infamentur honores ac dignitates. Addit Peck. *hîc* & aliam rationem, cur infames ad dignitates & honores non sint assumendi; quia videlicet, si malitia potestatem dignitatis adjunctam habet, novum robur recipit, & nervos intendit, liberiúsque, ac sæpiùs delinquit, dum per dignitatis potestatem fulcita facit, quod lubet.

Porro infames ad dignitates & honores non tantùm non assumendi, sed ab eisdem, si quos jam habent, etiam removendi sunt. *l. Judices.* 12. *C. de Dignit.* ibi: *Judices, qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque & plebeios habeantur: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos indignos judicaverunt.* junctâ *l. Infamia.* 8. *C. de Decurion.* ibi: *Infamia, quæ tibi abominanda est, quæsitum tibi adimit honorem.* quod specialiter etiam de dignitatibus, officiis, & beneficiis Ecclesiasticis intelligendum venit *c. Inter dilectos.* 11. *de Excess. Prælat.* & ibi Panormitan. *n* 8. Navarr. *cap.* 27. *n.* 207. ita tamen, ut requiratur sententia Judicis; uti cum aliis bene advertit Strein. *hîc.* arg. *cit. c. Inter dilectos.* ubi Summarium sic habet: *Collatio beneficii indigno facta cassari debet:* &, ut infamia juris existat; quia licèt infamia facti à dignitatibus, honoribus, & beneficiis impediat, actu tamen obtentis non privat, cùm privatio hujusmodi nullo Juris textu reperiatur expressa, uti cum aliis bene advertit Layman *Lib.* 1. *Tr.* 5. *p.* 5. *cap.* 4. *n.* 5. 6

Ubi ulteriùs notandum, quòd infamia solius facti, & quæ publica, constanti emendatione aboletur, etiam ab obtinendis dignitatibus, ac honoribus non impediat. Sylvester. *v. Infamia. n.* 11. Molina. *disp.* 10. *n.* 1. Strein. *hîc.* & alii. arg. *can. Si duo.* 4. *cau.* 35. *q.* 6. ibi: *infames effectos, donec ab incesti facinore desinant.* & *can. Nunquam.* 4. *dist.* 56. ibi: *ad meliora conversum nequaquam prior vita commaculat.* Et Ratio est; quia infamia facti facto adhæret: consequenter hôc per constantem emendationem abolitô cessare debet. arg. *c. Cùm cessante.* 60. *de Appellat.* 7

Objicitur contra Regulam: Infames ad munus Procuratoris admittuntur. §. *fin. Instit. de Except.* ibi: *Eas verò exceptiones, quæ* 8

olim procuratoribus propter infamiam vel dantis vel ipsius procuratoris opponebantur, cùm in judiciis frequentari nullo modo perspeximus, conquiescere sancimus: ne dum de iis altercatur, ipsius negotii disceptatio protelatur. Ergo. Resp. Munus Procuratoris, nisi Principis sit, inter dignitates non computari, sed de jure inter vilia munera reputari. arg. *l. Si quis.* 34. *C. de Decurionib.* Dicitur autem notanter, *de Jure*; quia de consuetudine hodierna, quæ Juri humano prævalet, *c. fin. de Consuetud.* munus Procuratorum ferè æquè honorificum habetur, quàm Advocatorum, & personas infamiâ notatas non recipit, uti post Sylvestrum *v. Procuratio:* & Gail. *Practic. Lib.* 1. *Observat.* 43. bene observat Strein. *hîc.*

REGULA LXXXVIII.

Certum est, quòd is committit in legem, qui legis verbum complectens, contra legis nititur voluntatem.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde?*
2. *Quomodo intelligenda?*
3. *Ponitur verus sensus illius.*
4. *Quadrupliciter fraus legi fieri potest, videlicet de re ad rem. Ibid.*
5. *De persona ad personam.*
6. *De contractu ad contractum alium.*
7. *De contractu ad contractum eundem, sed aliô modô.*
8. *Ratio Regulæ ex Jure desumpta.*
9. *Solvitur objectio.*
10. *Computatio annorum Pontificatûs, à die coronationis, non Electionis fieri solet.*

1 Desumpta habetur hæc Regula ex *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus & Constit. Princ.* ibi: *Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. Nec pœnas insertas legibus evitabit, qui se contra Juris sententiam sævâ prærogativâ verborum fraudulenter excusat.*

2 Quæritur, quomodo hæc Regula intelligenda? Et quis verus sensus illius sit? Ante responsionem notandum, præsenti Regulâ reprehendi, & pro veris transgressoribus legis haberi illos, qui prætextu nudi sensûs verborum, in lege contentorum, eam pro suo interesse, contra satis sibi notam mentem & intentionem legis, seu potiùs legislatoris, fraudulenter interpretantur, & observant. Quamvis enim ob inopiam verborum, & copiam variorum improvisorum eventuum & casuum lex verbis propriis tam clarè non possit exprimi, quin subinde, spectando nuda verba, ad alium sensum, quàm mens Legislatoris est, trahi valeat: tamen, quia dicta mens, voluntas, & intentio aliunde, ut puta ex fine, & ratione, vel occasione latæ legis, vel aliis circumstantiis ordinariè sufficienter desumi potest, meritò à Regula ùt transgressores legis arguuntur, qui voluntatem, & mentem legislatoris præfatô modô satis perspectam habentes, contra eandem mentem prætextu nudorum verborum legem pro suo commodo fraudulenter interpretantur, & observant, arg. *cit. l. Non dubium.* ibi: *fraudulenter.* Hôc Notatô

Resp. ad quæstionem; Regula intelligenda est in sequenti proprio illius sensu: 3
Contra legem delinquit, verúsque transgressor legis habetur, qui voluntatem, mentem, seu intentionem legis, sive potiùs legislatoris sufficienter perspectam habens, contra ejusdem mentem fraudulenter interpretatur, & observat legem. Siquidem uti bene observat Glossa in *can. Plerique.* 3. *cau.* 14. *q.* 3. *v. Præcepta.* nolunt quidem facere contra legem, sed faciunt fraudem legi: ille autem fraudem legi facit, qui nuda verba observans veram sententiam, & mentem ipsius circumvenit *l. Contra legem.* 29. *ff. de Legibus, Senatûsque consult. &c.* ibi: *Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem verò, qui salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit.* & *l. Fraus enim.* 30. *ff. eod.* ibi: *Fraus enim legi fit, ubi, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit.* subaudi expresse.

Porro juxta Dynum *hîc. n.* 3. Glossam 4
loc. cit. comuniter receptam potest fraus legi qua-

quatuor potissimùm modis fieri, videlicet de re ad rem: de persona ad personam: de contractu ad alium contractum: de contractu ad eundem contractum, sed aliô modô. *De re ad rem* fit fraus legi, quando locô unius rei, in lege expressæ, datur vel substituitur alia res, sed contra intentionem legis. Sic quia in *l. Item si. 7. §. 3. ff. de S. C. Macedon.* prohibitum est, filiofamilias mutuam dare pecuniam, ne occasione illius delinquat: in fraudem hujus legis facit, qui locô pecuniæ eidem mutuum dat oleum, vinum, frumentum &c. ut his distractis pecuniam acquirere valeat. arg. *cit. l. Item, si. 7.* Sic etiam, quia in *l. Solent. 6. ff. de Offic. Proconsulis.* & *l. Plebiscito. 18. ff. de Officio Præsidis.* prohibetur, ne præsides, & alii, qui provincias regunt, aut eis præsunt, & Judices existunt, accipiant munera, nisi esculenta, & poculenta, quæ intrà paucos dies consumi valeant; ibi: *Plebiscito continentur, Ut ne quis Præsidum, munus donum caperet: nisi esculentum, potulentúmve, quod intrà dies proximos prodigatur:* in fraudem hujus legis, & contra mentem illius facit, qui esculenta, & poculenta in tanta quantitate, & pretio accipit, ut trahi possint ad munerum qualitatem, Dynus *loc. cit.* arg. *cit. legib.*

5 ... *De persona in personam* fraus legi fit, quando quis ministeriô alterius facit, quod ipse facere licitè non potest; quia *Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit*, juxta *Reg. 67. de Reg. Jur. in 6.* & dicta ad eandem, ubi etiam exempla habes; quibus adde, quòd, quia donationes gratuitæ inter virum & uxorem à lege prohibitæ sunt *l. Hæc ratio. 3. §. 10. ff. de Donat. inter virum & uxorem.* ibi: *Sciendum autem est, ita interdictam inter virum & uxorem donationem, ut ipso jure nihil valeat, quod actum est.* junctâ *l. Si sponsus. 5. pr. ff. eod.* ac *c. fin. eod.* magísque dictum habetur *Lib. IV. Tit. 20. §. 1.* in fraudem legis fiat, si vir, vel mulier alii donat, ut donatum acquirat conjux alter: vel si maritus sibi dandum jusserit uxori suæ dare. arg. *cit. l. Hæc ratio. 3. §. fin.* ibi: *si donaturum mihi jussero uxori meæ dare, ait Julianus, nullius esse momenti.*

6 *De contractu ad contractum alium* fraus legi fit, si locô unius contractûs à lege prohibiti, alius contra mentem legis assumitur: ùt si maritus prohibitus donare uxori, locô donationis adhibet contractum venditionis, & id, quod uxori donare non potuit, eidem vili pretio vendit, cùm aliàs eam vendere nullatenus intenderit, *cit. l. Si sponsus. 5. §. 5.* ibi: *Circa venditionem quoque; Julianus quidem minoris factam venditionem, nullius esse momenti ait. Neratius autem -- venditionem, donationis causâ inter virum & uxorem factam, nullius esse momenti: si modò, cùm animum maritus vendendi non haberet, idcirco venditionem commentus sit, ut donaret: enimvero, si cùm animum vendendi haberet, ex pretio ei remisit, venditionem quidem valere, remissionem autem hactenus non valere, quatenus facta est locupletior.*

De contractu ad contractum eundem, sed aliô modô fraus legi fit in casu, quo v. g. mulier, quæ fidejubere prohibetur, uti patet ex *toto Tit. ff. ad S. C. Velleian.* & amplè dictum habetur *Lib. III. Tit. 22. §. 1 à n. 18.* in se suscipit principalem obligationem, & seipsam constituit debitricem, cùm nihilominùs intercedere, & reipsâ fidejubere censeatur. Dynus, & Gloss. *loc. cit. arg. l. Quamvis. 8. ff. ad S. C. Velleian.* 7

Cæterùm ratio Regulæ, & cunctorum dictorum est; quia universaliter in legibus non nuda verba, sed intentio & voluntas legislatoris respicienda est, *can. Humanæ aures. 11. cau. 22. q. 5.* ibi: *non debet aliquis verba considerare*, intellige, nudè & simpliciter: *sed voluntatem & intentionem: quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni.* & *Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem. l. Scire. 17 ff. de Legib. Senat. Consult.* Hinc illud vulgatum: *Ratio legis est anima legis*, prout desumitur ex *can. Consuetudo. 5. dist. 1*, cum concord. Ob quod Abbas Panormit. in *cap. Ad audientiam. 12. de Decimis. n. 2.* bene dixit: *habent se verba, & intentio, seu ratio sicut corpus & anima; nam sicut anima dominatur corpori, ita ratio legis dominatur verbis.* Quapropter si contra sufficienter notam intentionem mentem, & rationem legislatoris, legem fraudulenter quis interpretatur & servat, vi Regulæ nostræ pro transgressore legis meritò reputatur; cùm fraus & dolus nulli patrocinari debeant, per vulgaria. 8

Objici contra hanc Regulam solet; Non alio fine inventa sunt verba & nomina, quàm ùt mentis nostræ sensum manifestent: ergo illis inhærendum, quamvis videantur dura. arg. *l. Prospexit. 12. §. 1. ff. Qui, & à quibus Manumissi liberi non fiunt.* ibi: *quia ita verba faciunt -- quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est;* præsertim cùm interpretatio verborum legis juxta mentem legislatoris, majoris ponderis esse non debeat, quàm pro- 9

pria significatio verborum. *l. Labeo ait. 7. §. 2. ff. de Suppellect. Legata.* ibi: *Non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debere. Id Tubero parùm sibi liquere ait: nam quorsum nomina (inquit) nisi ut demonstrarent voluntatem dicentis? Equidem non arbitror quemquam dicere: quod non sentiret, ut maximè nomine usus sit, quò id appellari solet: nam vocis ministeriò utimur.* Resp. Speciosam quidem, sed minùs stringentem esse hanc ex legibus desumptam objectionem; quia nemo negat, verba esse indicia mentis nostræ, eáque juxta propriam significationem accipienda venire, ubi sunt clara & manifesta, & de vero illorum sensu nulla ratio dubitandi occurrit. Verùm ubi nuda verborum significatio varia, vel intentioni ac menti dicentis contraria apparet: vel si nudus sensus verborum, ut jacent, aliquod absurdum iniquum, à recta ratione devians, & ab aliis legibus manifestè reprobatum innuit, utique nudæ hujusmodi significationi non inhærendum, sed ad mentem, voluntatem, & intentionem dicentis, seu legislatoris ex ratione & fine legis, aliisque circùmstantiis colligendam necessariò, & prudenter recurritur juxta apertos Juris textus suprà allegatos, quibus claris textibus cùm textus apparenter duntaxat, non autem verè contrarii, in objectione positi, juxta responsionem nostram facilè concordari possint, eos sic concordare, rationi & juri consonum est; *Cùm expediat concordare Jura Juribus, & eorum correctiones (si sustineri valeant) evitari. c. Cùm expediat. 29. de Elect. in 6.*

Finit Pontifex Bonifacius VIII. conditas à se Regulas Juris in Sexto illis verbis:

Datæ Romæ apud Sanctum Petrum V. Nonâs Martij, Potificatûs nostri anno quarto. (1298.)

Ubi cum Glossa notandum *hîc. v. Pontificatus.* quòd computus annorum Pontificatûs Romani incipiat à die coronationis, seu consecrationis suæ: non verò à die electionis; quod bene notandum Juristis, monet eadem Glossa, ne in computatione contingat error, qualem ibidem ipsamet refert: quamvis & hæc computatio potiùs ex consuetudine, & solito usu, quàm à Jure roboretur; cùm post canonicam electionem à duabus partibus celebratam, suúmque præstitum assensum, verè jam sit Pontifex Romanus, prout iteratò cit. Glossa bene advertit. 10

Nos autem præsentem Tractatum de Regulis Juris in Nomine Domini, quo incepimus, finimus, eúmque humillima cum reverentia judicio & correctioni Ecclesiæ Catholicæ, quæ fidei, & veritatis, morúmque infallibilis Regula est, penitus subjicimus, idque, quod ipsa in eo rejicit, & improbat, nos quoque rejicimus, & improbamus: immò pro non scripto, aut dicto haberi volumus, unicè optantes, ut cuncta ad Majorem DEI Gloriam, quam præcipuè intendimus, directè, ac indirectè cedant.

FINIS.

INDEX
ALPHABETICUS RERUM AC VERBORUM.

Ubi C. denotat Caput, R. Regulam, n. Numerum materiæ in quavis Regula.

A.

B.

Dona-

Irre-

L.

M.

N.

O.

Odiosæ

P.

Pro-

Q.

R.

S.

Sponſa-

T.

à tor-

V.

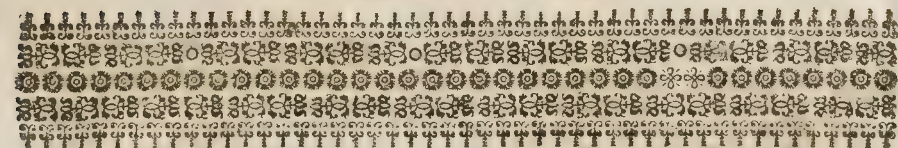

INDEX

INDEX
ALPHABETICUS REGULARUM
LIB. V. DECRETALIUM.

INDEX
ALPHABETICUS REGULARUM
LIB. VI. DECRETALIUM.

CAPUT

CAPUT TERTIUM
SEU
APPENDIX,
DE
REGULIS JURIS CIVILIS.

JUxta promissum, in Frontispicio & Proæmio, subjungimus hìc Appendicem, & Caput tertium de Regulis Juris Civilis pro compendiosa notitia præsertim eorum, quibus Corpus Juris Civilis non semper ad manus est; Et quidem pro commodiori usu ponimus illas priùs eo ordine, quô in Digestis *Lib.* 50. *Tit.* 17. positæ sunt, dein etiam ordine alphabetico.

Sequuntur ergo Regulæ Juris Civilis eo ordine, quo in Jure, citatô locô inveniuntur positæ.

1.

De Regula.

Regula est, quæ rem, quæ est, breviter enarrat. Non ut ex Regula Jus sumatur, sed ex Jure, quod est, Regula fiat. Per Regulam igitur brevis rerum narratio traditur, & (ut ait Sabinus) quasi causæ conjectio est: quæ, simul cùm in aliquo vitiata est, perdit officium suum.

2.

De Fœminis. De impubere.

Fæminæ ab omnibus Officiis civilibus, vel publicis remotæ sunt: & ideo nec judices esse possunt, nec Magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere. 1) Item impubes omnibus officiis civilibus debet abstinere.

3.

Non nolle, velle.

Ejus est non nolle, qui potest velle.

4.

Velle non creditur, qui obsequitur imperio Patris, vel Domini.

5.

De Furioso & Pupillo.

In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum, qui fari possunt, quamvis actum rei non intelligerent; nam furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia, Tutore auctore, agere potest.

6.

De eo, qui ad alium vult transferre hæreditatem.

Non vult hæres esse, qui ad alium voluit transferre hæreditatem.

7.

De Testato, & Intestato.

Jus nostrum non patitur eundem in paganis, & testato & intestato decessisse; earúmque rerum naturaliter inter se pugnare est, testatus, & intestatus.

8.

De Jure Sanguinis.

Jura sanguinis nullo Jure Civili dirimi possunt.

9.

De obscuris.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

10.

De Commodis, & Incommodis.

Secundùm naturam est, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequentur incommoda.

11.

De Translatione Dominii.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

12.

De Interpretatione Testamentorum.

In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

13.

De Effectu Exceptionis.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem à petitione removetur.

14.

De Die Obligationis.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur.

15.

De effectu actionis.

Is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

16.

De imaginaria Venditione.

Imaginaria Venditio non est pretio accedente.

17.

De Tempore.

Cum tempus in testamento adjicitur: credendum est pro hærede adjectum, nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus promissoris gratia tempus adjicitur.

18.

De acquisitione.

Quæ legata, mortuis nobis, ad hæredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus: aliter atque quod stipulati sumus: nam & sub conditione stipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam si libertatis nobis potestate domini, conditio existat.

19.

De Conditione contrahentis, vel legatarii.

De doli exceptione.

Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus: hæredi autem hoc imputari non potest, cùm non sponte cum legatariis contrahit. 1. Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

20.

De Favore Libertatis.

Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit.

21.

De eo, quod est plus vel minus.

Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.

22.

De Servis. 1. De conditione in arbitrium domini, vel procuratoris ejus collatâ.

In personam servilem nulla cadit obligatio. 1. Generaliter probandum est, ubicunque in bonæ fidei judiciis confertur in arbitrium domini vel procuratoris ejus conditio, pro boni viri arbitrio habendum esse.

23.

De dolo, culpa, diligentia, & casu.

Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt: quidam & dolum & culpam; dolum tantum depositum & precarium: dolum & culpam, mandatum, comodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item dotis datio, tutelæ negotia gesta in his quidam & diligentiam societas & rerum Communio, & dolum & culpam recipit: sed hæc ita, nisi, si quid nominatim convenit, vel plus vel minus, in singulis contractibus: nam hoc servabitur, quod initio convenit legem enim contractus dedit: excepto eo quod celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus præstetur: hoc enim bonæ fidei judicio contrarium est: & ita utimur. Animalium verò casus, mortes, quæque sine culpa accidunt, fugæ servorum, qui custodiri non solent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum à nullo præstantur.

24.

De eo, quod interest.

Quatenus cujus intersit, in facto, non in jure consistit.

25.

De Cautione.

Plus cautionis in re est, quàm in personâ.

26.

Qui potest invitis alienare, multò magis & ignorantibus, & absentibus potest.

27.

De Pactis. De causis Obligationum. De modo actionum.

Nec ex Prætorio, nec ex solenni Jure, privatorum conventione quidquam immutandum est: quamvis obligationum causæ pactione possint immutari, & ipso jure, & per pacti conventi exceptionem: quia actionum modus, vel lege, vel per Prætorem inductus, privatorum pactionibus non infirmatur: nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos convenit.

28.

De his, qui ex liberalitate conveniuntur.

Divus Pius rescripsit, eos, qui ex liberalitate conveniuntur, in id, quod facere possunt condemnandos.

29.

De eo, quod initio vitiosum est.

Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.

30.

De Nuptiis.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

31.

De factis. De eo, quod est impossibile.

Verum est, neque pacta, neque stipulationes factum posse tollere: quod enim impossibile est, neque pacto, neque stipulatione potest comprehendi, ut utilem actionem, aut factum efficere possit.

32.

De Servis. De hominum æqualitate.

Quod attinet ad Jus Civile, servi pro nullis habentur: non tamen & Jure naturali: quia quod ad Jus naturale attinet omnes homines æquales sunt.

33.

De Actore, & Reo.

In eo, quod vel is, qui petit, vel is, à quo petitur, lucri facturus est, durior causa est petitoris.

34.

De Interpretatione contractuum.

Semper in stipulationibus, & in cæteris contractibus id sequimur, quod actum est, aut si non appareat, quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergò, si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit? ad id, quod minimum est, redigenda summa est.

35.

Quibus modis tollitur obligatio.

Nihil tam naturale est, quam eo genere quidve dissolvere, quo colligatum est: ideo verborum obligatio verbis tollitur, nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur.

36.

De Culpa.

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti.

37.

De Condemnatione, & Absolutione.

Nemo, qui condemnare potest, absolvere non potest.

38.

De Hærede.

Sicuti pæna ex delicto defuncti hæres teneri non

(C) 3

non debeat: ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset.

39.

De eo, quod per alium stat, quo minus fiat.

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per alium moræ sit, quo minus fiat.

40.

De furioso & prodigo.

Furiosi, vel ejus, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

41.

De actore & reo. 1. *De re obscurâ.*

Non debet actori licere, quod reo non permittitur. 1. In re obscurâ melius est favere repetitioni, quàm adventitio lucro.

42.

De Ignorantia.

Qui in alterius locum succedunt, justam habent causam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur. Fidejussores quoque non minus, quàm hæredes justam ignorantiam possunt allegare. Hæc ita de hærede dicta sunt, si cum eo ageretur: non etiam, si agat: nam planè qui agit, certus esse debet: Cùm sit in potestate ejus, quando velit, experiri: & ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

43.

De concurrentibus defensionibus. 1. *Vel actionibus.*

Nemo ex his, qui negant, se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impedit. 1. Quoties concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, una quis experiri debet.

44.

De Hærede.

Totiens in hæredem damus de eo, quod ad eum pervenit, quotiens ex dolo defuncti convenitur non quotiens ex suo.

45.

De Pignore, Deposito, Precario, Emptione, Locatione. 1. *De Conventionibus.*

Neque pignus, neque depositum, neque precarium, neque emptio, neque locatio rei suæ consistere potest. 1. Privatorum Conventio Juri publico non derogat.

46.

De Pæna.

Quod à quoquo pænæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

47.

De Consilio. 1. *De Sociis.*

Consilii non fraudulenti nulla obligatio est: Cæterùm si dolus & calliditas intercessit, de dolo actio competit. 1. Socii mei socius, meus socius non est.

48.

De calore iracundiæ. De Divortio.

Quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseverantia apparuit, judicium animi fuisse: ideoque brevi reversa uxor, nec divortisse videtur.

49.

De Circumventione.

Alterius Circumventio alii non probet actionem.

50.

Culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest.

51.

Capere.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alii restituere.

52.

Non defendere.

Non defendere videtur, non tantum, qui latitat, sed & is, qui præsens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

53.

De Solutione indebiti.

Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consulto dati donatio est.

54.

De Juris translatione.

Nemo plus Juris ad alium transferre potest, quàm ipse haberet.

55.

De eo, qui suo jure utitur.

Nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur.

56.

De Dubiis.

Semper in dubiis benigniora præferenda sunt.

57.

Ne bis exigatur.

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

58.

De peculio.

Ex pænalibus causis non solet in partem de peculio actio dari.

59.

De hærede.

Hæredem ejusdem potestatis, jurisque esse, cujus fuit defunctus, constat.

60.

Mandati.

Semper, qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. Sed & si quis ratum habuerit, quod gestum est: obstringitur mandati actione.

61.

De refectione domûs.

Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quo jus non habet.

62. De

62.
De Hæreditate.

Hæreditas nihil aliud est, quàm successio in universum jus, quod defunctus habuerit.

63.
De Mora.

Qui sine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere.

64.
De his, quæ rarò accidunt.

Ea, quæ raro accidunt, non temere in agendis negotiis computantur.

65.
De Cavillatione, seu Sorite.

Ea est natura cavillationis, quam Græci σωρίτην (id est *acervalem Syllogismum*) appellant, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducatur.

66.
De Exceptione.

Marcellus: desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem justam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

67.
De Sermone ambiguo.

Quotiens idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipiatur, quæ rei gerendæ aptior est.

68.
De Beneficiis.

In omnibus causis id observatur: ut uti personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente eá beneficium quoque deficiat: ubi verò genus actionis id desiderat: ibi ad quemvis persecutio ejus devenerit, non deficiat ratio auxilii.

69.

Invito Beneficium non datur.

70.
De potestate gladii, vel alterius coercitionis.

Nemo potest gladii potestatem sibi datam, vel cujus alterius coercitionis ad alium transferre.

71.
Quæ per libellum expediri non possunt.

Omnia, quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

72.
De Jure pignorandi.

Fructus rei est vel pignori dare licere.

73.
De tutela, & hæreditate. 2. De Vi, & Clam. 3. De his, quæ in testamento intelligi non possunt. 4. Extraneo caveri non posse.

Quo tutela redit, eo hæreditas pervenit, nisi cùm fæminæ hæredes intercedunt. 1. Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cùm moritur, habuit, habiturúsve esset, si vixisset. 2. Vi factum id videtur esse, qua de re quis, cùm prohibetur, fecit. Clam, quod quisque, cùm controversiam haberet, habiturúmve se putaret, fecit. 3. Quæ in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possint: perindé sunt, ac si scripta non essent. 4. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cavére potest.

74.
Ne cui per alium iniqua conditio inferatur.

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

75.
De mutatione consilii.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.

76.
De his, quæ animi destinatione agenda sunt.

In totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

77.
De actibus legitimis. De tacito, & expresso.

Actus legitimi qui recipiunt diem vel conditionem, veluti mancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, servi optio, datio Tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem: nonnunquam tamen actus suprascripti tacitè recipiunt, quæ apertè comprehensa vitium afferunt. Nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio exstiterit: quæ si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.

78.
De fraude.

Generaliter, cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non potuerit, considerandum est.

79.

Fraudis interpretatio semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

80.
De genere, & specie.

In toto Jure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

81. De

81.

De his, quæ dubitationis tollendæ causâ contractibus inseruntur.

Quæ dubitationis tollendæ Causâ contractibus inseruntur, jus commune non lædunt.

82.

De donatione.

Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur.

83.

De amissione.

Non videntur rem admittere, quibus propria non fuit.

84.

Si amplius solutum sit, quàm debebatur. 1. De naturali obligatione.

Cùm amplius solutum est, quam debebatur, cujus pars non invenitur, quæ repeti possit, totum esse indebitum intelligitur, manente pristina obligatione. 1) Is natura debet, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem secuti sumus.

85.

De Dote. 1. De his, quæ ad eum Casum pervenerunt, à quo non possunt initium capere. 2. Si æquitate desiderii naturalis ratio, aut dubitatio juris moretur.

In ambiguis pro dotibus respondere, melius est. 1) Non est novum, ut, quæ semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt. 2) Quotiens æquitate desiderii naturalis ratio, aut dubitatio juris moratur, justis decretis res temperanda est.

86.

De litis Contestatione.

Non solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quàm si non: sed plerumque melior.

87.

Nemo enim in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem contestatam hæredi quoque prospiceretur, & hæres tenetur ex omnibus causis.

88.

De mora.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

89.

De successione ex testamento, vel ab intestato.

Quamdiu possit valere testamentum, tamdiu legitimus non admittitur.

90.

De æquitate.

In omnibus quidem, maximè tamen in Jure æquitas spectanda sit.

91.

De Successione.

Quotiens duplici jure defertur alicui successio: repudiato novo jure, quo ante defertur, supererit vetus.

92.

De errore librarii in transcribendo.

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset; nihil nocere, quo minus & reus & fidejussor teneatur.

93.

De possessione rei peculiaris.

Filiusfamilias neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris videtur.

94.

De his, quæ abundant.

Non solent, quæ abundant, vitiare scripturas.

95.

De eo, qui defenditur.

Nemo dubitat, solvendo videri eum, qui defenditur.

96.

De ambiguis orationibus.

In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda est ejus, qui eas protulisset.

97.

De bonis deportati.

Ea sola deportationis sententia aufert, quæ ad fiscum perveniunt.

98.

De lucro.

Quotiens utriusque causa lucri ratio vertitur, is proferendus est, cujus in lucrum causa tempore præcedit.

99.

De eo, qui ignorat, quantum solvere debeat.

Non potest improbus videri, qui ignorat, quantum solvere debeat.

100.

Quibus modis contractus, vel obligatio tollitur.

Omnia, quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt.

101.

De duobus mensibus.

Ubi lex duorum mensium fecit mentionem, & qui sexagesimo & primo die venerit, audiendus est: ita enim & Imperator Antoninus cum divo Patre suo rescripsit.

102. Qui

102.

Qui adversus edictum facere dicatur. 1. De actione denegandâ.

Qui vetante prætore fecit, hic adversus Edictum fecisse propriè dicitur. 1. Ejus est actionem denegare, qui possit & dare.

103.

Neminem de domo sua extrahi.

Nemo de domo suâ extrahi debet.

104.

De judiciis famosis, & pecuniariis.

Si in duabus actionibus alibi summa major, alibi infamia est, præponenda est causa existimationis. Ubi autem equiparant famosa judicia, & si summam imparem habent, pro paribus accipienda sunt.

105.

De causæ cognitione.

Ubicunque, causæ cognitio est, ibi Prætor desideratur.

106.

De libertate.

Libertas inæstimabilis res est.

107.

De Servo.

Cum servo nulla actio est.

108.

De Judiciis pænalibus.

Fere in omnibus pænalibus judiciis & ætati & imprudentiæ succurritur.

109.

De eo, qui non prohibet.

Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cùm prohibere non potest.

110.

De eo, quod est plus vel minus. 1. De expromissore alienæ rei. 2. De pupillo. 3. De verbis non conjunctis. 4. De mulieribus.

In eo, quod plus sit, semper inest & minus. 1. Nemo alienæ rei expromissor idoneus videtur, nisi si cum satisdatione. 2. Pupillus pati posse non intelligitur. 3. Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. 4. Mulieribus tunc succurrendum est, cùm defendantur, non ut facilius calumnientur.

111.

De pupillo. 1. De hærede. de actionibus pœnalibus.

Pupillum, qui proximus pubertati sit capacem esse & furandi, & injuriæ faciendæ. 1. In hæredem non solent actiones transire, quæ pænales sunt ex maleficio; veluti furti, damni, injuriæ, vi bonorum raptorum injuriarum.

112.

De actione non competente. De Exceptione.

Nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

113.

De Toto, & Parte.

In toto & pars continetur.

114.

De obscuris.

In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.

115.

Qui videtur cepisse, 1. seu accepisse.

Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse. 1. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione summoveri.

116.

De consensu, vi, Metu. 1. De eo, qui jus publicum sequitur. 2. De consensu, & errore.

Nihil consensui tam contrarium est, qui bonæ fidei judicia sustinet, quàm vis, atque metus: quem comprobare contra bonos mores est. 1. Non capitur, qui Jus publicum sequitur. 2. Non videntur, qui errant, consentire.

117.

De Bonorum possessore.

Prætor bonorum possessorem hæredis loco in omni causa habet.

118.

De usu capione, & possessione.

Qui in servitute est, usucapere non potest: nam cum possideatur, possidere non videtur.

119.

De alienatione.

Non alienat, qui duntaxat omittit possessionem.

120.

De hærede.

Nemo plus commodi hæredi suo relinquit, quam ipse habuit.

121.

De eo, qui non facit, quod facere debet, vel facit, quod facere non debet.

Qui non facit, quod facere debet, videtur facere adversùs ea, quia non facit. Et qui facit quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere jussus est.

122.

De libertate.

Libertas omnibus rebus favorabilior est.

123.

An quis pro alio lege agere possit. 1. De temporaria permutatione.

Nemo alieno nomine lege agere potest. 1. Temporaria permutatio jus Provinciæ non innovat.

124.

De Muto, Surdo. 1. Furioso.

Ubi non voce, sed præsentia opus est, mutus, si intellectum habet, potest videri respondere. Idem in surdo; hic quidem respondere potest. 1. Furiosus absentis loco est: & ita Pomponius libro primo epistolarum scribit.

125.

De actore, & reo.

Favorabiliores rei potius, quàm actores habentur.

126.

De eo, qui pretium numeravit. 1. De acquisitione liberti. 2. De Petitore, & Possessore.

Nemo prædo est, qui pretium numeravit. 1. Locupletior non est factus, qui libertum acquisierit. 2. Cum de lucro duorum quæratur: melior est causa possidentis.

127.

De hærede convento in id, quod ad eum pervenit.

Cùm prætor in hæredem dat actionem, quatenus ad eum pervenit: sufficit, si vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

128.

De Petitore, & Possessore. 1. De Successoribus.

In pari causa, Possessor potior haberi debet. 1. Hi qui in universum jus succedunt, hæredis loco habentur.

129.

De eo, qui suum recipit. 1. De Principali & accessorio.

Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. 1. Cùm principalis causa non consistit, ne ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

130.

De concurrentibus actionibus.

Nunquam actiones, præsertim pænales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.

131.

De eo, qui dolo desiit possidere.

Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessione dolus est.

132.

De Imperitia.

Imperitia culpæ adnumeratur.

133.

De Servis.

Melior conditio nostra per servos fieri potest, deterior fieri non potest.

134.

Quomodo creditores fraudantur. 1. De Delicto.

Non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur à debitore, sed cum quid de bonis diminuitur. 1. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

135.

De his, quæ dari non possunt, vel in rerum natura non sunt.

Ea, quæ dari impossibilia sunt, vel quæ in rerum natura non sunt, pro non adjectis habentur.

136.

De bona fide possidentis, & de veritate.

Bona fides tantundem possidenti præstat, quantum veritas, quotiens lex impedimento non est.

137.

Qui auctore Judice comparavit, bonæ fidei possessor est.

138.

De additione cum tempore mortis continuanda. 1. De æstimatione delicti.

Omnis hæreditas, quamvis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur. 1. Nunquam crescit ex post facto præteriti delicti æstimatio.

139.

De actionibus perpetuandis. 1. De eo, quod auferri potest.

Omnes actiones, quæ morte aut tempore pereunt, semel inclusæ judicio, salvæ permanent. 1. Non videtur perfectè cujusque id esse, quod ex causa auferri potest.

140.

De absentia Reipublicæ causâ.

Absentia ejus, qui Reipublicæ causa abest neque ei, neque alii damnosa esse debet.

141.

De Jure singulari. 1. De hæredibus.

Quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum ad consequentia. 1. Uni duo pro solido hæredes esse non possunt.

142.

De eo, qui tacet.

Qui tacet, non utique fatetur: Sed tamen verum est, eum non negare.

143.

De contrahentibus, & eorum successoribus.

Quod ipsis qui contraxerunt, obstat: & successoribus eorum obstabit.

144.

De licito & honesto. 1. De tempore in stipulationibus spectando.

Non omne, quod licet, honestum est. 1. In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

145. *An*

145.
An quis fraudari dicatur.

Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, & consentiunt.

146.
De eo, quod quis egit ante libertatem.

Quod quis, dum servus est, egit; proficere libero facto non potest.

147.
De generibus & specialibus.

Semper specialia generalibus insunt.

148.
De eo, cujus effectus omnibus prodest.

Cujus effectus omnibus prodest, ejus & partes ad omnes pertinent.

149.
De lucro ex persona alterius.

Ex qua persona quis lucrum capit, ejus factum præstare debet.

150.
De eo, qui possidet, vel habet: aut dolo desiit possidere, vel habere.

Parem esse conditionem oportet ejus, qui quid possideat, vel habeat, atque ejus, cujus dolo malo factum sit, quo minus possideret, vel haberet.

151.
De damno.

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet.

152.
De Vi. 1. De Mandato. 2. De Ratihabitione 3. De hærede.

Hoc jure utimur: ut quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicæ, aut in vis privatæ crimen incidat. 1) Dejicit, & qui mandat. 2) In maleficio ratihabitio mandato comparatur. 3) In contractibus, quibus doli præstatio vel bona fides inest, hæres in solidum tenetur.

153.
De obligatione, liberatione, acquisitione, amissione, & possessione.

Fere, quibuscunque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acquirimus, iisdem in contrarium actis amittimus. Ut igitur nulla possessio acquiri, nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum.

154.
De petitore, & possessore. De dolo. De pœna.

Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, & melior habetur possessoris causa, sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris: neque enim datur talis replicatio petitori, *Aut si rei quoque in ea re dolo actum sit.* 1) Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipsam non incidit.

155.
Cui factum nocet. 1. De eo, qui jure suo utitur. 2. De causis pœnalibus.

Factum cuique suum, non adversario nocere debet. 1) Non videtur vim facere, qui jure suo utitur, & ordinaria actione experitur. 2) In pœnalibus causis benignius interpretandum est.

156.
Invitum non defendere. 1. De actione, & exceptione. 2. De eo, qui in alterius locum successit. 3. De auctore, & emptore. 4. De invito.

Invitus nemo rem cogitur defendere. 1. Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit. 2. Cùm quis in alii locum successerit, non est æquum, ei nocere hoc, quod adversus eum nocuit, in cujus locum successit. 3. Plerumque emptoris eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum, quæ fuit auctoris. 4. Quod cuique pro eo præstatus, invito non tribuitur.

157.
De servo. 1. De eo, qui dolo fecit, quo minus haberet. 2. De successoribus.

Ad ea, quæ non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, ignoscitur servis, si vel dominis, vel his, qui vice dominorum sunt (veluti tutoribus & curatoribus) obtemperaverint. 1) semper, qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet. 2) In contractibus successores ex dolo eorum, (quibus successerunt) non tantum in id, quod pervenit, verum etiam in solidum tenentur, hoc est, unusquisque pro ea parte, qua hæres est.

158.
De Pignore.

Creditor, qui permittit rem venire, pignus demittit.

159.
Differentia obligationis, & Dominii.

Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse.

160.
Differentia inter vendere, & vendenti consentire. 1. De eo, quod fit per majorem partem. 2. De jure legatarii.

Aliud est *vendere*, aliud *vendenti consentire*. 1) Refertur ad universos, quod publicè fit per majorem partem. 2) absurdum est, plus juris habere eum, cui legatus sit fundus, quàm hæredem, aut ipsum testatorem, si viveret.

161.
De eo, per quem factum est, quo minus conditio impleatur.

In jure civili receptum est, quotiens per eum, cujus

cujus interest conditionem non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset, quod ad libertatem, & legata, & ad hæredum institutiones perducitur: quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cùm per promissorem factum esset, quo minus stipulator conditioni pareret.

162.
De receptis propter necessitatem.

Quæ propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

163.
De donatione, venditione, concessione.

Cujus est donandi, eidem & vendendi, & concedendi jus est.

164.
De hæredibus, & judiciis pænalibus.

Pænalia judicia, semel accepta, in hæredes transmitti possunt.

165.
De eo, qui alienat, vel alienanti consentit.

Cum quis possit alienare, poterit & consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam ejus voluntatem habendam.

166.
De defensore rei alienæ.

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.

167.
De his, quæ accipientis non fiunt. 1. De jussu Judicis.

Non videntur data, quæ & tempore, quo dantur, accipientis non fiunt. 1. Qui jussu Judicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.

168.
De obscuris.

Rapienda occasio est, quæ præbet benignius responsum. 1. Quod factum est, cùm in obscuro sit, ex affectione cujusque capit interpretationem.

169.
De damno. 1. De eo, quod pendet.

Is damnum dat, qui jubet dare: ejus verò nulla culpa est, cui parere necesse sit. 1. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

170.
De facto à Judice.

Factum à Judice, quod ad Officium ejus non pertinet, ratum non est.

171.
De obligatione.

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod præstiterit.

172.
De ambiguis.

In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. 1. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salva actori sit.

173.
De his, qui condemnantur in id, quod facere possunt. 1. De Restitutione. 2. De mora. 3. De eo, qui petit, quod redditurus est.

In condemnatione personarum, quæ in id, quod facere possunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant. 1) Cùm verbum *Restituas* lege invenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi. 2) Unicuique sua mora nocet: quod & in duobus reis promittendi observatur. 3) dolo facit, qui petit, quod redditurus est.

174.
Posse. 1. De repudiatione.

Qui potest facere, ut possit conditioni parere, jam posse videtur. 1. Quod quis, si velit, habere non potest, id repudiare non potest.

175.
De Servis. 1. De eo, qui in jus alterius succedit.

In his, quæ officium per liberas fieri personas leges desiderant, Servus intervenire non potest. 1. Non debeo melioris conditionis esse, quàm auctor meus, à quo jus in me transit.

176.
Ne singulis concedatur, quod per Magistratum publicè fieri potest. 1. De libertate, & necessitudine.

Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publicè possit fieri, ne occasio sit majoris tumultûs faciendi. 1. Infinita æstimatio est libertatis, & necessitudinis.

177.
De eo, qui in jus alterius succedit. 1. De ignorantia.

Qui in Jus, dominiúmve alterius succedit, Jure ejus uti debet. 1. Nemo videtur dolo exequi, qui ignorat causam, cur non debeat petere.

178.
De principali & accessorio.

Cum Principalis causa non consistat plerumque ne ea quidem, quæ sequuntur, locum habent.

179. De

179.

De obscura voluntate manumittentis.

In obscura voluntate manumittentis favendum est libertati.

180.

De eo, qui jussu alterius solvit.

Quod jussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

181.

Si nemo adierit ex testamento.

Si nemo subiit hæreditatem, omnis vis testamenti solvitur.

182.

De eo, quod nullius esse potest.

Quod nullius esse potest, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere.

183.

De solennibus non facile mutandis. De æquitate.

Etsi nihil facile mutandum est ex solemnibus: tamen, ubi æquitas evidens poscit, subveniendum est.

184.

De Vano timore.

Vani timoris justa excusatio non est.

185.

De impossibilibus.

Impossibilium nulla obligatio est.

186.

Quando peti potest.

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolvi possit. Et cùm solvendi tempus, obligationi additur, nisi eo præteritô, peti non potest.

187.

De eo, qui uxorem prægnantem reliquit.

Si quis prægnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

188.

Si testator pugnantia gesserit. 1. De impossibilibus.

Ubi pugnantia inter se in testamento juberentur, neutrum ratum est. 1. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

189.

De pupillo, & authoritate Tutoris.

Pupillus nec velle, nec nolle in ea ætate, nisi adpositâ Tutoris authoritate, creditur: nam quod animi judicio fit, in eo Tutoris auctoritas necessaria est.

190.

De evictione.

Quod evincitur, in bonis non est.

191.

De Beneficio Principis.

Neratius consultus, an, quod beneficium dare, quasi viventi, Cæsar rescripserat, jam defuncto dedisse existimaretur? Respondit, non videri sibi Principem, quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse; quem tamen modum esse beneficii sui vellet, ipsius æstimationem esse.

192.

De hæredibus & obligatione individua. 1. De re dubia.

Ea, quæ in partes dividi non possunt, solida singulis hæredibus debentur. 1) In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius.

193.

De aditione cum tempore mortis continuanda.

Omnia fere jura hæredum perinde habentur, ac si continuò sub tempus mortis hæredes extitissent.

194.

De hæredibus hæredum.

Qui per successionem, quamvis longissimam, defuncto hæredes constiterunt, non minus hæredes intelliguntur, quàm qui principaliter hæredes existunt.

195.

De expressis & tacitis.

Expressa nocent, non expressa non nocent.

196.

De Privilegiis.

Privilegia quædam causæ sunt, quædam personæ: & ideo quædam ad hæredem transmittuntur, quæ causæ sunt: quæ personæ sunt, ad hæredem non transeunt.

197.

De conjunctionibus. De licito & honesto.

Semper in conjunctionibus non solùm quid liceat considerandum est, sed & quid honestum sit.

198.

De dolo Tutoris.

Neque in interdicto, neque in cæteris causis pupillo nocere oportet dolum Tutoris, sive solvendo est, sive non est.

199.

De eo, qui imperio Magistratus non paruit.

Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit.

200.

De minori iniquitate eligendâ.

Quotiens nihil sine captione investigari potest, eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis.

201.

De his, quæ ex testamento proficiscuntur.

Omnia, quæ ex testamento proficiscuntur, ita statum eventus capiunt, si initium quoque sine vitio ceperint.

202.

Definitiones esse periculosas.

Omnis definitio in jure civili periculosa est; parum est enim, ut non subverti possit.

203.

De damno & culpa.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.

204.

De actione.

Minus est actionem habere, quam rem.

205.

De his, quæ à nobis abire possunt.

Plerumque fit, ut etiam ea, quæ nobis abire possint, proinde in eo statu sint, atque si non essent ejus conditionis, ut abire possent: & ideo, quod fisco obligamus, & vindicare interdum, & alienare, & servitutem in prædio imponere possumus.

206.

Ne quis lucretur cum jactura alterius.

Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem.

207.

De re judicata.

Res judicata pro veritate accipitur.

208.

Desinere habere.

Non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit.

209.

De servitute.

Servitutem mortalitati fere comparamus.

210.

De Institutione.

Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex post facto convalescere non potest.

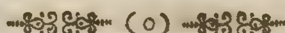
211.

De Servo, & absentia Reipublicæ causa.

Servus Reipublicæ causa abesse non potest.

INDEX

INDEX
ALPHABETICUS REGULARUM JURIS CIVILIS.

Numerus Regulæ. Regula

1. Ambigua autem intentio ita accipienda est,ut
172 res salva actori sit.

In eo, quod plus sit, semper inest & minus. 1. Nemo alienæ rei expromissor idoneus videtur, nisi si cum satisdatione. 2. Pupillus pati posse non intelligitur. 3. Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. 4. Mulieribus tunc succurrendum est, cum defendan-
110 tur, non ut facilius calumnientur.

In eo, quod vel is, qui petit, vel is, à quo petitur, lucri facturus est, durior causa est pe-
33 titoris.

In his, quæ officium per liberas fieri personas leges desiderant, Servus intervenire non potest. 1. Non debeo melioris conditionis esse, quàm
175 auctor meus, à quo jus in me transit.

In jure civili receptum est, quotiens per eum, cujus interest conditionem non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset, quod ad libertatem, & legata, & ad hæredum institutiones perducitur: quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cùm per promissorem factum esset, quo
161 minus stipulatori conditioni pareret.

In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum, qui fari possunt, quamvis actum rei non intelligerent; nam furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus
5 omnia, Tutore auctore, agere potest.

In obscura voluntate manumittentis, faven-
179 dum est libertati.

In obscuris inspici solet, quod verisimilius
114 est, aut quod plerumque fieri solet.

In omnibus causis id observatur: ut ubi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente eâ beneficium quoque deficiat: ubi verò genus actionis id desiderat: ibi ad quemvis persecutio ejus devenerit, non deficiat ratio au-
68 xilii.

In omnibus causis pro facto accipitur id, in
39 quo per alium moræ sit, quo minus fiat.

In omnibus obligationibus, in quibus dies
14 non ponitur, præsenti die debetur.

In omnibus quidem, maximè tamen in Jure
90 æquitas spectanda sit.

In pari causa, Possessor potior haberi debet. 1. Hi qui in universum jus succedunt, hæredis
128 loco habentur.

In personam servilem nulla cadit obligatio. 1. Generaliter probandum est, ubicunque in bonæ fidei judiciis confertur in arbitrium domini vel procuratoris ejus conditio, pro boni
22 viri arbitrio habendum esse.

In testamentis plenius voluntates testantium
12 interpretantur.

113 In toto & pars continetur.

In toto Jure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem
80 directum est.

In totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia
76 perfici possunt.

Invito Beneficium non datur. 69

Invitus nemo rem cogitur defendere. 1. Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere multò magis quis dixerit. 2. Cùm quis in alii locum successerit, non est æquum, ei nocere hoc, quod adversus eum nocuit, in cujus locum successit. 3. Plerumque emptoris eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum, quæ fuit auctoris. 4. Quod cuique pro eo præstatur, invito non tribuitur. 156

Is damnum dat, qui jubet dare: ejus verò nulla culpa est, cui parere necesse sit. 1. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit. 169

Is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur. 15

Jura sanguinis nullo Jure Civili dirimi possunt. 8

Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem. 206

Jus nostrum non patitur eundem in paganis, & testato & intestato decessisse; earúmque rerum naturaliter inter se pugnare est, testatus, & intestatus. 7

L.

Libertas inæstimabilis res est. 106

Libertas omnibus rebus favorabilior est. 122

M.

Marcellus: definit debitorem esse is qui nactus est exceptionem justam, nec ab æquitate naturali abhorrentem. 66

Melior conditio nostra per servos fieri potest, deterior fieri non potest. 133

Minus est actionem habere, quam rem. 204

N.

Nec ex Prætorio, nec ex solenni Jure, privatorum conventione quidquam immutandum est: quamvis obligationum causæ pactione possint immutari, & ipso jure, & per pacti conventi exceptionem: quia actionum modus, vel lege, vel per Prætorem introductus, privatorum pactionibus non infirmatur: nisi tunc, cum inchoatur actio, inter eos convenit. 27

Nemo alieno homine lege agere potest. 1. Temporaria permutatio jus Provinciæ non innovat. 123

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet. 151

Nemo de domo suâ extrahi debet. 103

Nemo dubitat, solvendo videri eum, qui defenditur. 95

Nemo enim in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem contestatam hæredi quoque prospiceretur, & hæres tenetur ex omnibus causis. 87

Nemo ex his, qui negant, se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impedit. 1. Quoties concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, una quis experiri debet. 43

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod præstiterit. 171

Omnis

Re- Omnis hæreditas, quamvìs poſtea adeatur,
gula. tamen cum tempore mortis continuatur. 1. Nunquam creſcit ex poſt facto præteriti delicti
138 æſtimatio.

P.

164 PÆnalia judicia, ſemel accepta, in hæredes transmitti poſſunt.

Parem eſſe conditionem oportet ejus, qui quid poſſideat, vel habeat, atque ejus, cujus dolo malo factum ſit, quo minus poſſideret,
150 vel haberet.

Plerumque fit, ut etiam ea, quæ nobis abire poſſint, proinde in eo ſtatu ſint, atque ſi non eſſent ejus conditionis, ut abire poſſent: & ideo, quod fiſco obligamus, & vindicare interdum, & alienare, & ſervitutem in prædio imponere
205 poſſumus.

25 Plus cautionis in re eſt, quàm in perſonâ.

Prætor bonorum poſſeſſorem hæredis loco in
117 omni cauſa habet.

Privilegia quædam cauſæ ſunt, quædam perſonæ: & ideo quædam ad hæredem transmittuntur, quæ cauſæ ſunt: quæ perſonæ ſunt, ad
196 hæredem non tranſeunt.

Pupillus nec velle, nec nolle in ea ætate, niſi adpoſitâ Tutoris authoritate, creditur: nam quod animi judicio fit, in eo Tutoris auctoritas
189 neceſſaria eſt.

Pupillum, qui proximus pubertati ſit capacem eſſe & furandi, & injuriæ faciendæ. 1. In hæredem non ſolent actiones tranſire, quæ pænales ſunt ex maleficio; veluti furti, damni, in-
111 juriæ, vi bonorum raptorum injuriarum.

Q.

210 QUæ ab initio inutilis fuit inſtitutio, ex poſt facto convaleſcere non poteſt.

81 Quæ dubitationis tollendæ Causâ contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt.

Quæ legata, mortuis nobis, ad hæredem noſtrum tranſeunt, eorum commodum per nos his, quorum in poteſtate ſumus, eodem caſu adquirimus: aliter atque quod ſtipulati ſumus: nam & ſub conditione ſtipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam ſi libertatis nobis pote-
18 ſtate domini, conditio exiſtat.

Quæ propter neceſſitatem recepta ſunt, non
162 debent in argumentum trahi.

Quamdiu poſſit valere teſtamentum, tamdiu
89 legitimus non admittitur.

Quatenus cujus interſit, in facto, non in jure
24 conſiſtit.

Qui auctore Judice comparavit, bonæ fidei
137 poſſeſſor eſt.

Qui cum alio contrahit, vel eſt, vel debet eſſe non ignarus conditionis ejus: hæredi autem hoc imputari non poteſt, cùm non ſponte cum legatariis contrahit. 1. Non ſolet exceptio doli nocere his, quibus voluntas teſtatoris non
19 refragatur.

Quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum eſt, quàm ſi perſeve- Re-
rantia apparuit, judicium animi fuiſſe: ideoque gula.
brevi reverſa uxor, nec divortiſſe videtur. 48

Qui dolo deſierit poſſidere, pro poſſidente damnatur: quia pro poſſeſſione dolus eſt. 131

Qui in alterius locum ſuccedunt, juſtam habent cauſam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur. Fidejuſſores quoque non minus, quàm hæredes juſtam ignorantiam poſſunt allegare. Hæc ita de hærede dicta ſunt, ſi cum eo ageretur: non etiam, ſi agat: nam planè qui agit, certus eſſe debet: Cùm ſit in poteſtate ejus, quando velit, experiri: & ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere. 42

Qui in Jus, dominiúmve alterius ſuccedit, Jure ejus uti debet. 1. Nemo videtur dolo exequi, qui ignorat cauſam, cur non debeat petere. 177

Qui in ſervitute eſt, uſucapere non poteſt: nam cùm poſſideatur, poſſidere non videtur. 118

Qui non facit, quod facere debet, videtur facere adverſus ea, quia non facit. Et qui facit quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere juſſus eſt. 121

Qui per ſucceſſionem, quamvis longiſſimam, defuncto hæredes conſtiterunt, non minus hæredes intelliguntur, quàm qui principaliter hæredes exiſtunt. 194

Qui poteſt facere, ut poſſit conditioni parere, jam poſſe videtur. 1. Quod quis, ſi velit, habere non poteſt, id repudiare non poteſt. 174

Qui poteſt invitis alienare, multò magis & ignorantibus, & abſentibus poteſt. 26

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur. 166

Qui ſine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere. 63

Qui tacet, non utique fatetur: Sed tamen verum eſt, eum non negare. 142

Qui vetante prætore fecit, hic adverſus Edictum feciſſe propriè dicitur. 1. Ejus eſt actionem denegare, qui poſſit & dare. 102

Quod à quoquo pœnæ nomine exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur. 146

Quod attinet ad Jus Civile, ſervi pro nullis habentur: non tamen & Jure naturali: quia quod ad Jus naturale attinet, omnes homines æquales ſunt. 32

Quod contra rationem Juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentia. 1. Uni duo pro ſolido hæredes eſſe non poſſunt. 141

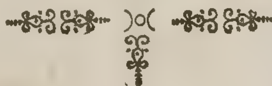
Quod evincitur, in bonis non eſt. 190

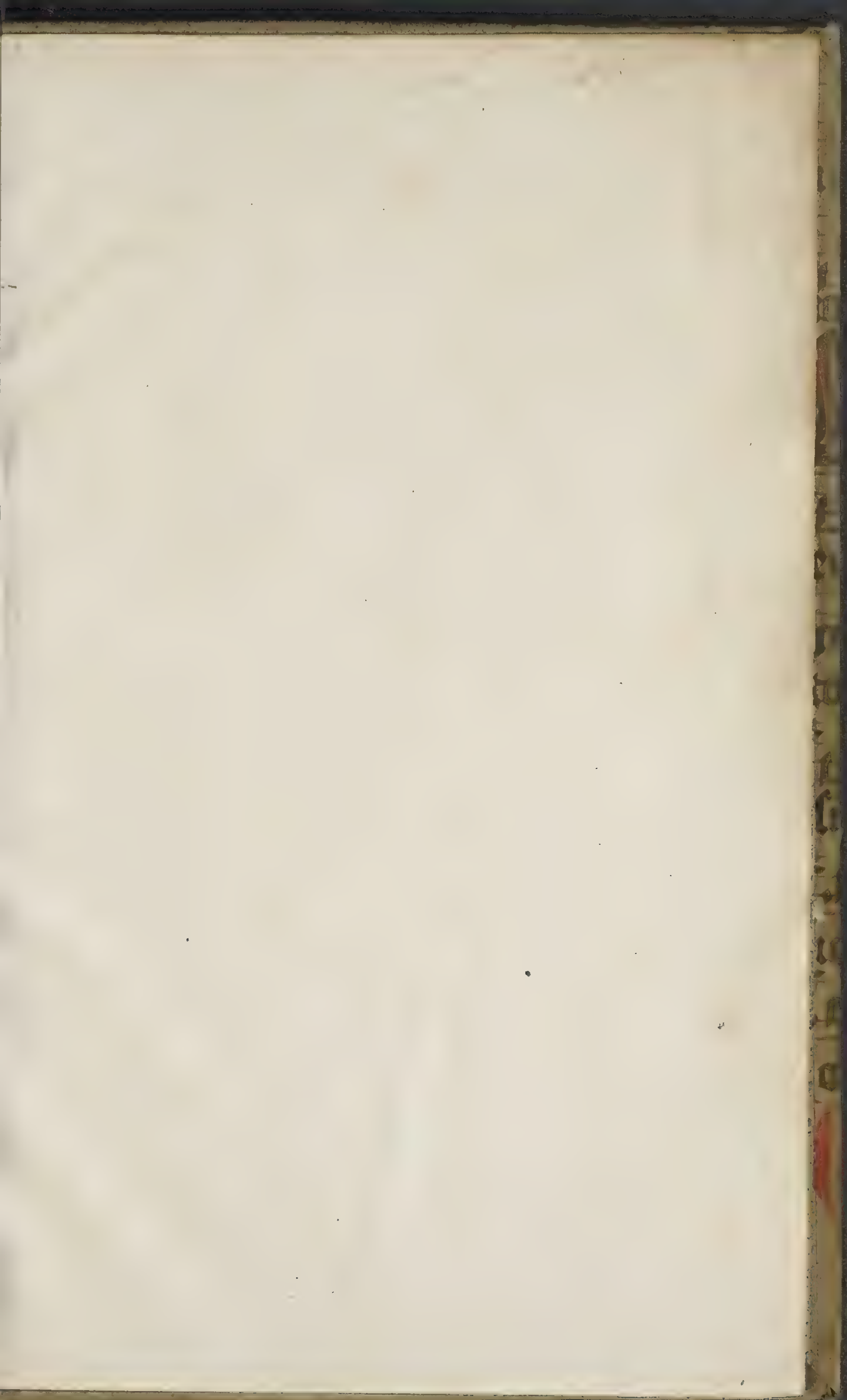
Quod initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis convaleſcere. 29

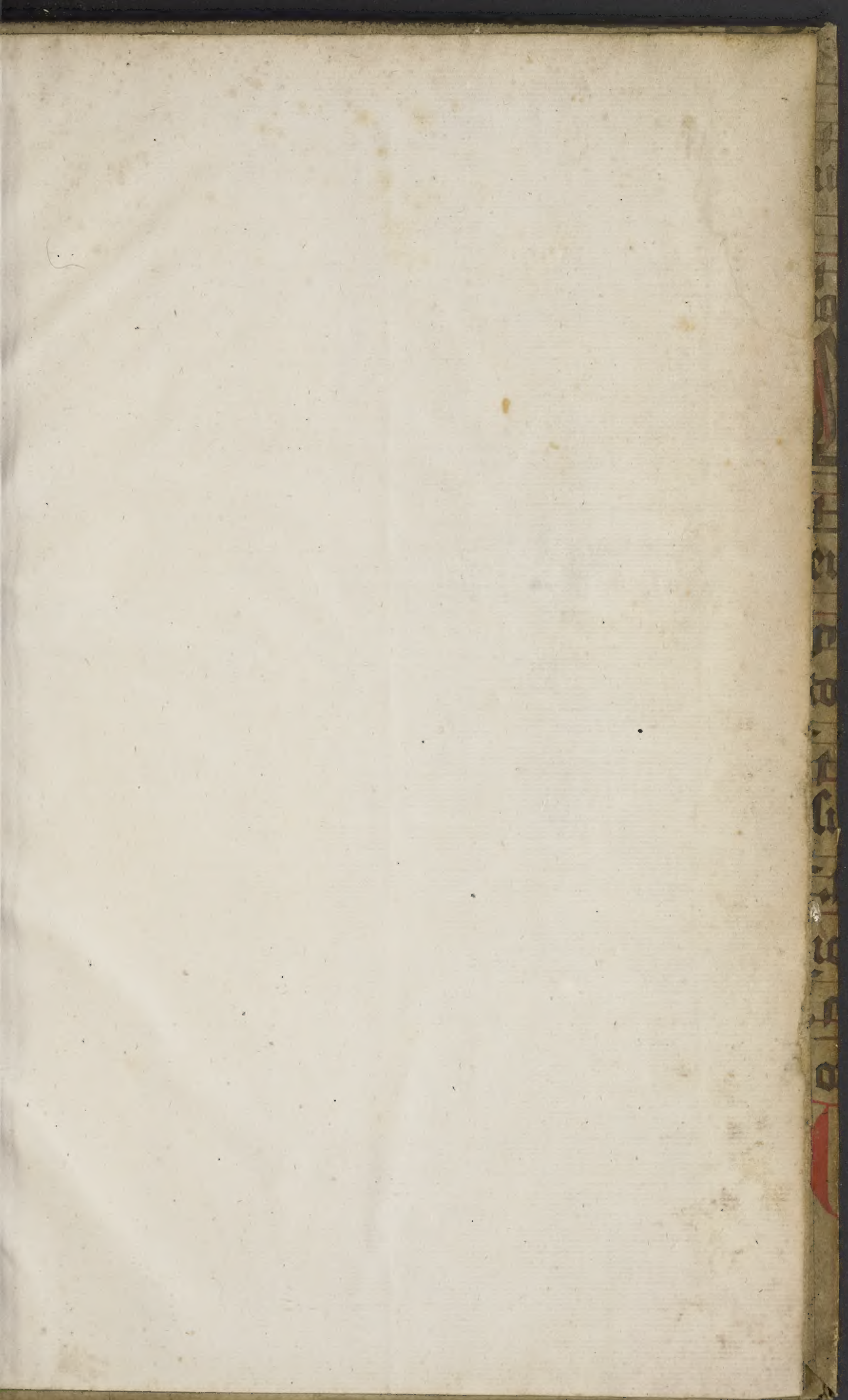
Quod ipſis qui contraxerunt, obſtat: & ſucceſſoribus eorum obſtabit. 143

Quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt, quaſi ipſi ſolutum eſſet. 180

Quod nullius eſſe poteſt, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere. 182

et ewuangelista virgo est electus a domi

no atque inter ceteros magis dilectus. ps Celi e.

Supra pectus domini ihesu recumbens

euangelii fluenta ab ipso sacro dominica pec

ctoris fonte potavit. ps Benedicam. A. Qua

si unus ex paradysi fluminibus ewangelista

iohannes verbi dei graciam in toto terrarum

orbe diffudit. ps Eructavit. V. In omnem t. R.

Valde honorandus est beatus ioha